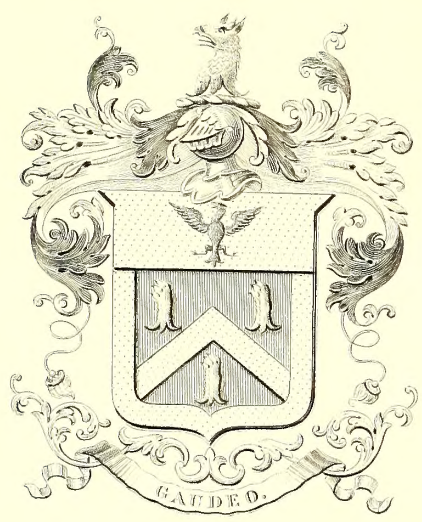
J. 662

Many illustrations designed
by ~~Frederick~~ Post,
according to Mr. J. H. Rodrigues
Franz Post.

John Carter Brown
Library
Brown University

$9.00

QVA PATET ORBIS.
RES
BRASILIÆ
IMPERANTE
ILLVST.MO COMITE
I. MAVRITIO.
NASSOVIÆ etc. COMITE.
SENECA IN MEDEA.
TIPHISQVE
NOVOS
DETEGET
ORBES.

John Carter Brown

CASPARIS BARLÆI,

RERVM PER OCTENNIVM

IN

BRASILIA

Et alibi nuper geſtarum,

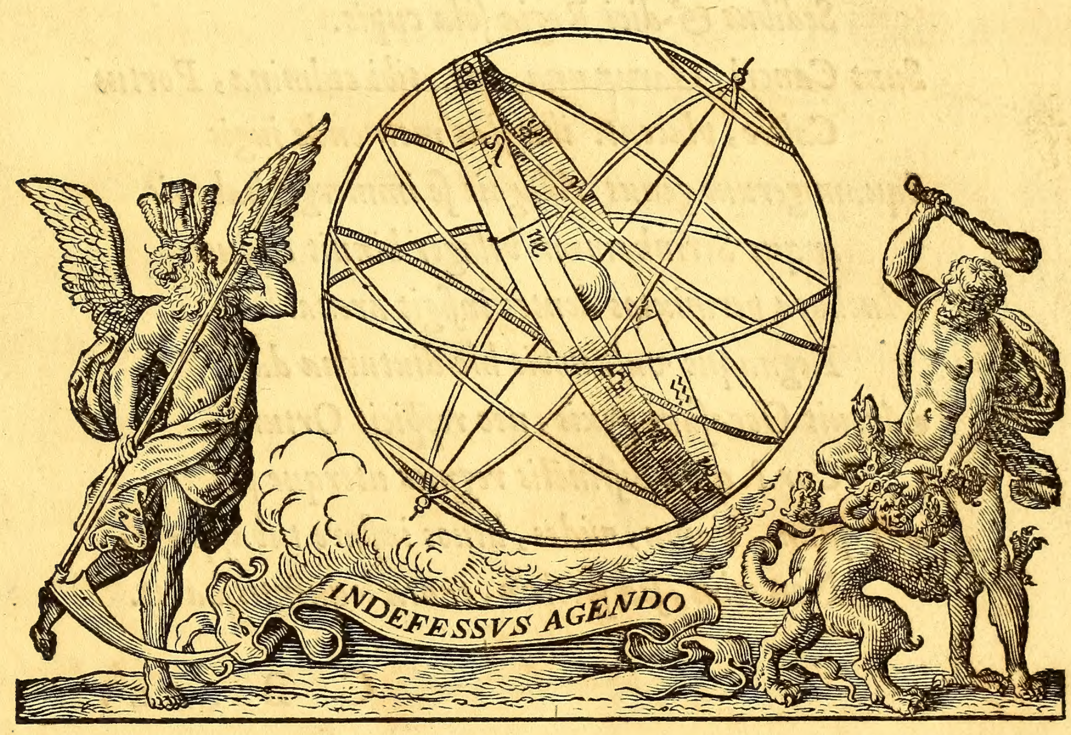
Sub Præfectura Illuſtriſſimi COMITIS

I. MAVRITII,

NASSOVIÆ, &c. COMITIS,

Nunc Veſaliæ Gubernatoris & Equitatus Fœderatorum Belgii Ordd. ſub AVRIACO Ductoris,

HISTORIA.

AMSTELODAMI,
Ex Typographeio IOANNIS BLAEV,
MDCXLVII.

In Tabulam oppoſitam.

LAurea, quæ medios claudit ſuprema Leones,
Rectoris voluit ſic meminiſſe ſui.
Hinc domitis fulget muralis adorea portis,
Hinc ſua navalis roſtra coronat honos.
Ipſa ſuos ſpectat Pernambucenſis ocellos
Virgo & arundiferam tollit amæna manum.
Proxima nectareos fœcunda Tamarica botros
Exhibet & proprii munera pulchra ſoli.
Quam juxtà Parayba ſuis dulciſſima formis
Induit & populis ſacchara grata facit.
At Grandis Fluvii vagus accola Strutio, talis
Ambulat & ferri pabula falſa putat.
Sic Novus excellit Batavis inſignibus Orbis,
MAVRITIOQVE *ferax ſub Duce vernat ager.*
Quas gentes diſtinguit humus, Dux aſſerit unus.
Occiduaſque ſecat Martia Navis aquas.
Mercantes notat illa ſuos pelagique potentes.
Armaque Sol coram, ſed violenta, ſtupet.
Tu Seregippa tuis Phœbæos præficis ignes
Sedibus & dici Regia ſola cupis.
Sunt Cancri, Garazuna, tui. tibi culmina, Portus
Calve, placent. illis ſtas metuende jugis.
Squamigerum genus Allagois ſe immergit habenis.
Inque Serinhæmum belliger hinnit equus.
Anchora permixtos dentes infigit arenæ.
Regnaque vult nobis hîc diuturna dari.
Arguit Occaſum pyxis, nec reſpicit Ortum.
Cur? quia diſtinctis regnat uterque plagis.
At quam, Fama, vides, lituos inflare tubaſque,
Non vim, ſed ſpeciem, tanta loquentis habet.

C. BARLÆVS.

ILLVSTRISSIMO
COMITI
I. MAVRITIO,
NASSOVIÆ, &c. COMITI,
BRASILIÆ BELGICÆ
NVPER SVPREMO
GVBERNATORI, &c.

BRasiliam, imperio tuo armiſque fulgidam, tibi offero, Comes Illuſtriſſime. Si loqui illa poſſet & tecum paciſci, traderet ſeipſam Tibi. qui inſigni fortitudine aſſeruiſti & auxiſti Belgicam; & Martis tui famâ metuque impleſti Hispanicam, alterius vindex, alterius terror, utriuſque admiratio. Quod non poteſt vel hæc vel illa, faciam pro utraque, ea Narratione, quæ nec autorem ſuis factis, nec facta autori ſubducet. Quotquot Veterum res ſeculo dignas poſteris tradidere, priſci Orbis terminos non egrediuntur. Nos audaces tecum egredimur, in illum Orbem delati, quem toto ſemotum Oceano, ſepoſuiſſe videtur & abdidiſſe Natura, in tuos honores & Naſſovicæ domus gloriam. Romanis Græciſque ſcriptoribus Athenæ, Lacedæmon, Carthago, Roma, Latium, Galliæ, Germaniaque utramque paginam faciunt. Nobis Olinda, Pernambucum, Mauritiopolis, Tama-

rica, Parayba, Loanda, Mina, Maragnana, ignota priſcis vocabula. Tunc belli partes fuere Aſſyrius, Perſa, Grajus, Macedo, Italus, Pœnus, Allobrox, Cheruſcus. Nunc Tapujæ, Mariquites, Petivares, Caribes, Chilenſes, Peruenſes. Nec diverſis hic gentibus ſolùm, ſed commiſſis inter ſe Orbibus pugnatur. Olim Rhenus, Iſter, Rhodanus, Indus, Ganges magnarum rerum teſtes fuere. Nunc Maragnonus, Platenſis, Ianuarius, Afogadorum, Portus Calvi, Capivaribi & Biberibi flumina. Nulli Polybio noti Mulatæ, nulli Livio Patagones, nulli Tacito Angolenſes, Floro Mamolucchi, Suetonio aut Iuſtino Nigritæ. at hæc noſtra nomina ſunt. Iſtis ſcriptoribus in bellum ibat veſtitus miles aut cataphractus. mei quoque bellatores nudi. illi gæſis, parmâ, ſariſſis, bipennibus, falcatis curribus, inter meos arcu clavaque terribiles. illi Poliorceticis machiniſque ad oppugnandum & repugnandum violenti. hi, cum ſoli pugnant, talium inopes. Tunc Romanus Luſitanum vicit. Nunc Romanorum fratres & ſocii. ille ad Tagum. hi Oceanum ultrà. Quæcunque mihi ſcribenti ſe offerunt, nova ſunt, ſidere, ſolo, populis, moribus, victu, armis. Barbaries ferrum acuit in gentem diſciplinæ & ſancti moris capacem. hæc in efferos movit, qui humanitatem non exuere ſolum, ſed & cum ipſa humanitate hominem devorare palmarium putant. Tanto major virtus tua, quanto à virtutis ſede & domicilio abiviſti longius. ubi lenis fuiſti inter duros, urbanus

inter

inter agreſtes, inter cruentos manſuetus, inter veræ pietatis neſcios pius. Quod dudum feceras domi, factum à te foris. nempe ut arma commodares Libertati & Religioni, Patriæ & Eccleſiæ, hominum ſaluti & mercantium cupiditati. utrumque Fœderatorum gloriæ. Præſtitiſti te militem adverſus Hiſpanorum fortiſſimos, Banjolam, Torrenſem, Barbalionem, Menezam, ſurgentia in Occaſu lumina. nec militiam à legibus, à diſciplina, ab ordine abſolviſti. verùm majorum tuorum exemplis intrà recti terminos acriter retinuiſti. Eras in tenebrarum regno Phoſphorus, inter peregrinos & alienigenas tribulis, inter avios dux, inter diverſiſſimas gentes idem omnibus Imperator. Cum Marte, qui domaret terras, traduxiſti Chriſtum, qui domaret animos, & inter tot victorias, quas meditabaris, etiam illa fuit, quam reportaſti de erroribus. Illud belli tui & militiæ erectioris grande documentum, quod inter tot Naſſovios, quos in hoſtem armavit domi ſua virtus, inter tot conſanguineos, Europæis bellis conſpicuos, fiduciam primus ſumſeris trans maria bellum tranſportandi & in ſuo hoſtem regno adoriundi. Nimirum hæc à veteribus hauſiſti conſilia, à Romanis adverſus Macedonas, ab Annibale & Antiocho adverſus Romanos. qui nihil ſe memoratu dignum geſturos arbitrabantur, niſi vim belli aliò transferrent. Vtique magni Duces anguſtiis domeſticis circumſepti, laxius virtutis meritique ſpatium foris quæſivere. Horum exemplo is fuiſti in Novo orbe,

qui in Galliis fuit Metellus, in Africa Marius, in Germania Druſus, in Pannonia Trajanus. ut ſicuti hi trophæa exterorum ſuis inſcripſere columnis, tu eorundem animis chartiſque Belgarum inſcriberes. Appellationes & nomina gentis tuæ dudum acceperant Americani, Naſſoviorum neminem. ut non aliorum narrationibus notus Braſiliæ habearis, ſed proprio vultu & Marte. Vbi Arces ipſe & urbes condidiſti, ubi hoſtiles viciſti, Mauritii nomen iiſdem inſcripſiſti & Americani, inter tot Domus tuæ Heroas, cognomen ſolus meruiſti. Inter bella, adventante potentiſſima Hiſpanorum claſſe, ædificaviſti. ne videreris hoſtium metu temerè abiturus aut de Republica deſperaſſe. ut cum Friburgum & Boaviſtam intuebuntur Anthropophagi, Naſſovicæ magnificentiæ & illuſtris præſentiæ domicilium agnoſcerent. Induſtriam tuam loquentur ducti per flumina ad ſtuporem Pontes, in uſum & ſecuritatem publicam. Militarem fortitudinem Portus Calvus, Siara, littora Tamaricæ, Paraybæ, Fluminis Grandis, in Afris Æthiopum, in Maragnanâ Luſitanorum, cuncta navalium aut terreſtrium ſub Te præliorum conſcia, prædicabunt. At piæ & circumſpectæ moderationis teſtes erunt, diſcordes fide & cultu populi. Æquitatem laudabunt vicinarum in hoſtico urbium & provinciarum Rectores, clementiam & humanitatem Barbari. Cum poſt ſecula aliquot indigenæ, Luſitanus Barbaruſque, Sigillorum tuorum inſignia per Præfecturas

omnes

omnes conſpicient, agnoſcent Naſſovicam fidem; cum aucta & dilatata per te imperia, memorabunt Ducis potentiam, prudentiam, felicitatem; cum in deſertis Copaobæ ſuſpenſa ad cippos & lapides Societatis monumenta adſpectabit viator, exteri Rectoris indefeſſa ſtudia, & gentis, per avia lucri cupidine digreſſæ, motus mirabitur. At cum pudere ſe inter noſtros & veſtitam incedere intuebitur Barbaries, Europæorum tuorum honeſtati imputabit priſci pudoris velamenta. Ipſa Olinda, civitas & nomine & vultu olim pulcherrima, nunc ruderibus deformis, in maxima ſua clade illud admixtum gratulationis habuit, quod cum ſibi incolumi ſtare non licuerit, utpote aliorum victoriis perditæ; tua commiſeratione leniter fuerit habita. qui lugubrem caſum ſæpè intuitus, tantæ urbis fatis indoluiſti. Proponatur in conſpicuo ruentis Olindæ facies & ſurgentis in laudes tuas Mavritiæ. non dubitabunt homines, utro ſpectaculo magis delectentur. Nam ſi flebile eſt in ſacros penates exercere arma, jucundum profectò & laudabile ſit oportet, Deo delubra, civibus domos condidiſſe. prius, ut in Creatorem ipſum, poſterius, ut in homines, hoc eſt ipſius Dei imaginem, amor tuus reflecteretur. Ita aliis Te virtutibus hoſti terribilem, aliis tuis amabilem feciſti. illis immenſam gloriam, his amorem benevolentiamque omnium promeritus. Inveniſti medium iter inter hoſtes & noſtros, inter efferos & lenes. ut quos Batava virtute viciſſes, Batava manſuetudine

honorares. Loquar ſumma. cum venires, erexiſti lapſa, depravata correxiſti, exanimata recreaſti. cum abires, (res clamat) Senatus vindicem, plebs parentem, Reſpublica ordinem, leges cuſtodem, pietas exemplum, Belga reverentiam, Luſitanus fidem uno & eodem momento viſa ſunt amiſiſſe. Hæc dum oculis tuis ſubjicio, Comes Maxime, animos addo præclarè de Republ. & Societate merito; dum Belgarum judiciis, ab eorum æſtimatione mercedem aliquam impetrabo tuæ fortitudini; dum exterorum, convincam non omninò iniquos de belli Belgici fortuna & proſperrimis ſucceſſibus; dum Societati & Rectoribus prudentiſſimis, cauſſæ repertæ ſunt, cur gloriæ bellicæ ſatis, lucrorum minus, in tantorum moliminum apparatu, reportaverint. Dignare patrocinio tuo ſcriptorem, licet validiore ſpiritu per te geſta, remiſſiore ſcripſerit. Da vero, da Hiſtoriæ huic tranquillitatem. quæ quia argumento tota tua eſt, Illuſtriſſimo tuo nomini inſcribitur & conſecratur. aſſere illam, aliorum potius nixam teſtimoniis & fide quàm meâ. labaſcet illa, cum ora omnium oculoſque, quibus imperaviſti, per quos pugnaſti, etiam hoſtium quos viciſti, falſi redarguent invidia, perverſitas, credulitas. Amſtelod. XX Aprilis, Anno CIↃ IↃ C XLVII.

ILLVSTRISSIMÆ TVÆ
EXCELLENTIÆ
cultor humillimus

CASPAR BARLÆVS.

SERIES TABVLARVM,

Quibus quæque locis inſeri debeat.

1 *Ciriii.* antè Pag. 25
2 *Parnambucum.* 25
3 *Parnamb. & Tamarica.* 25
4 *Parayba & Rio Grande.* 25
5 *Claſsis navium qua hinc diſceſsit Comes Mauritius.* 31
6 *Prælium propè Portum Calvum.* 37
7 *Portus Calvus.* 37
8 *Obſidio & expugnatio Portus Calvi.* 39
9 *Civitas Olinda.* 41
10 *Olinda.* 41
11 *Garazu.* 41
12 *Serinhaim.* 41
13 *Civitas Formoſa Serinhæmenſis.* 41
14 *Pagus Alagoæ Auſtralis.* 41
15 *Alagoa Auſtralis.* 41
16 *Caſtrum Mauritii.* 43
17 *Caſtrum Mauritii ad ripam fl. S. Franc.* 43
18 *I. Tamarica.* 53
19 *Inſula Tamarica.* 53
20 *Caſtrum Mina.* 55
21 *Caſtrum Minæ.* 55
22 *Arx Naſſovii.* 55
23 *Arx Naſſovii.* 55
24 *Siara.* 67
25 *Arx Siara.* 67
26 *Fl. Parayba.* 71
27 *Parayba.* 71
28 *Oſtium fluminis Paraybæ.* 71
29 *Caſtrum Ceulii, Rio Grande.* 75
30 *Fl. Grandis.* 75
31 *Sinus omnium Sanctorum.* 79
32 *Sinus omnium Sanctorum.* 79
33 *Inſula Antonii Vazii.* 137
34 *Arx Principis Guilielmi.* 137
35 { *Mauritipolis.* 137
35 { *Reciffa.* 137
36 *Caput S. Auguſtini.* 137
37 *Caput S. Auguſtini.* 137
38 *Friburgum.* 145
39 *Friburgum.* 145
40 *Mauritiopolis Reciffa & circumjacentia caſtra.* 147
41 *Boa-viſta.* 151
42 *Primum Prælium Navale.* 165
43 *Secundum prælium.* 167
44 *Tertium prælium.* 167
45 *Quartum prælium.* 169
46 *Incendia molarum.* 191
47 { *Loanda* 205
47 { *S. Pauli.* 205
48 *Loanda.* 205
49 *Inſula Thomæ.* 209
50 *Vrbs S. Thomæ.* 209
51 *Maragnon.* 225
52 *Vrbs S. Lodovici.* 225
53 *Arx Montis Calvariæ.* 240
* *Regnum Chili.* 263
54 *Claſsis quæ in Patriam Comitem revexit.* 312
55 *Dillenburgum.* 326

Partiti veteres fuimus cum Regibus Indos.
His Caſtella, aliis Belga triumphat aquis.
Nunc Fortuna Novos etiam partitur, & Orbes
Non ultrà geminos poßidet unus Iber.
Pars quoq; jam noſtra eſt & quà ruit arduus æther,
[illegible] Philipporum gloria fracta ruit.
MAVRITIO pugnante, alio ſub ſidere regna
Condimus et tabulis cum Duce picta damus.

Sævus ubi Nomadum populatur more Tapujas,
Crudaq; ab humana pabula cæde capit.
Afer ubi et domitâ paret Nigrita Loandâ,
Et rabido toſtæ ſub Phäethonte domus.
Barbaries veniße Ducem cum ſenſit, abivit.
Vtq; abiiſse iterum ſenſit, atrox rediit.

C. Barlæus.

CASPARIS BARLÆI,

RERVM PER OCTENNIVM IN BRASILIA GESTARVM,

Sub Præfectura Illuſtriſſimi COMITIS

IOANNIS MAVRITII, NASSAVIÆ, &c. COMITIS,

Nuper terra marique ibidem Imperatoris, nunc Equitum Federati Belgii, ſub PRINCIPE AURIACO, ductoris, & VESALIÆ Gubernatoris,

HISTORIA.

EX quo hoſtis eſſe cœpit Hiſpanus & à Federatis Belgico-Germaniæ Patribus itum fuit in Philippos, varia fortuna, terra ac mari, domi foriſque, non uno Duce, inter libertatis ſpem & ſervitutis diſcrimina, acriter & diu pugnatum fuit. *Bellum Belgicum.* Cauſſæ, tot ſcriptoribus memoratæ, in aperto ſunt. *Cauſſæ.* quas pro partium ſtudio alii alias habent. pronis hominum ingeniis, in eos rejicere calamitates publicas, quos oderunt, & principia cauſſaſque belli eadem putare. Plurimi ignari poteſtatis Belgarum, beneficio Principum firmæ, parum æqua rerum judicia induunt. Non defuere Regi obtentus, armis invadendi Rempublicam. acceptis in deterius, rebellionis ſpecie, quæ acciderant. Nec Belgarum populis cauſſæ animique, illa depellendi. odio adverſus dominantes, & vindicanda libertate, qua attentata irritabiles ſunt & validi. Magnitudo & vis belli *Magnitudo.* non Belgium ſolum omne, ſed & Germaniam, Galliam, Britanniam, Hiſpanias & vicina quæque loca involvit. imò Eu-

ropam penè univerſam. donec, auctis nocendi viribus, ſe in extrema Aſiæ, Africæ littora & Novum Orbem tempeſtas diffudit. MALO Principum more, dum naſcentibus malis obviam ire negligunt, gliſcentibus vix poſſunt, inveteratis deſperant. Nec aliis terminis ſtetit Fama. Diuturnitas à cauſſis eſt. dum enim amiſſa repetere pergit Rex, nos tueri; ille vim inferre, nos prohibere; nulla, primis motibus, fidei, nulla concordiæ ſpe, perſeveravere bella in hunc diem. niſi quod duodecennales Induciæ armis moram conceſſerint & iris. ADEO odia ex afflicta libertate nata, etiam ultrà periculum durant, & ne tunc quidem deſinunt, cum, qui primi nocuere, eſſe deſierunt. Ius belli in patriis legibus & Regiis promiſſis omne poſitum eſt. quibus violatis, illa tot ſeculorum Reſpublica, exemplo majorum, arma in Romanos ſumentium, bellum, abdicato Rege, condixit. tanto honeſtius, quanto patriam, libertatem, vitas fortunaſque civium, (quæ prima mortales putant) tueri, non æquum modò, & neceſſarium, ſed etiam glorioſum videbatur. Toto tumultuum Belgicorum tempore, permixta ivere claris & grandibus virtutibus paria vitia. pietatis & religionis ſtudio plebei furores, Regis amori Hiſpanorum faſtus, libertati licentia, Majeſtatis patrocinio legum contemtus, ſuperſtitioni impietas & ſacra ſimulatio, publicæ fidei perfidia, fortitudini & diſciplinæ militari exlex militum in divina pariter & humana ferocia. Magnum ſemper in Ducibus momentum fuit. quorum alii callidis, alii ferocibus, alii lenioribus conſiliis uſi, res Regis ſui vel promoverunt vel perdiderunt. Federatis præcipuum robur fuit ab ordine, diſciplina, ærario, vicinorum Principum federibus & Naſſoviorum Ducum fide, prudentia & fortitudine. quibus innixi munimentis, hoſtibus terribiles ſe præbuere, ſuis ſecuritatem, per luctantis Imperii ſtupendos caſus, peperere.

Fama. *Diuturnitas.* *Ius.* *Virtutes & vitia.* *Duces.*

Etenim prima Reipub. facies jacenti & oppreſſæ ſimilis fuit, ſub Albani dominatu. qui miſſus cum immitibus mandatis, ipſe immitis ingenii Dux, in Procerum civiumque capita & fortunas ſævire, Regis imperia fatebatur. quin ſolum ſibi ferociæ ſuæ terrorem circumdans, ſuperbo & indigno Statuæ ſpectaculo Optimates calcabat, ac inviſa jactatione famam homi-

Belli tempora.

hominum ad odium ſui, fata ad ultionem provocabat. Secunda reſurgentis fuit & ſe ſub GVILIELMO Arauſionenſium Principe moventis iterum. qui qualem ſe afflictiſſimis Belgis præſtiterit, nondum exprimere valuerunt ſummorum ſcriptorum miranda ingenia. Hæſere ſub hoc & Filio, paternæ ſtationis ſucceſſore, Fata, quem nobis dominum imponerent; Regibus oblata imperia detrectantibus, & hoſtium fortuna ſimul & potentia penè victis ac deſperatis impatientiam ſuadentibus. Qui vagientis Reipub. regimen ſuſciperet, quærebatur foris, nec inveniri tunc potuit. manifeſto documento, NON humanis ſed divinis conſiliis poteſtates dari. Exiguæ primum vires Hollandiæ Zelandiæque potiſſimum terminis circumſcriptæ fuere. mox acceſſio facta Gelriæ, Tranſiſalaniæ, Friſiæ partis & Groningæ omnis. uſque dum Brabantiæ quoque & Flandriæ ora validiſſimis præſidiis inſeſſa fuit. adeò ſucceſſus ſuos urgere paratus populus, explicuit potentiam, & ſupra quàm credet poſteritas, propitio Numine, emerſit. Tertia facies robuſtæ fuit, ac triumphantis ſub MAVRITIO & FREDERICO HENRICO, fulgentiſſimis Fratribus, Arauſionenſium Principibus, Reipublicæ, & non ſe ſolum tuentis, ſed & foris quoque arma capeſſentis. Prolatis namque quaquaverſum, velut æſtu ac torrente fortunæ, finibus, depulſis exercitibus, confectis tot proſperè prœliis, obſidionibus toleratis fortiter, fortius illatis, liberi domeſtico metu, ſigna claſſeſque in Hiſpaniam, in Afros, in Orientem & Occidentem ac ignotum Veteribus Orbem intulimus & quod nobis intulerat bellum, Regi remiſimus. Fuſæ trans vaſta exterorum regnorum ſpatia Potentiſſimorum Ordinum appellationes. conditæ hic ſub Aurora, illic ſub Phœbi cubilibus urbes & caſtella. inſcripta inſulis, promontoriis, littoribus, arcibus, oppidis Auriacorum & Naſſoviorum nomina. Barbari in provincias redacti. exutæ Eois & Americanis opibus Hiſpanorum rates, & in ipſo Braſiliæ littore exuſtæ. evulgato tandem imperii arcano, poſſe etiam Occidentem vinci. Vt jam verum eſſe deſierit, quod de Roma Halicarnaſſeus olim ſcripſit, eam primam „ & ſolam terminos ſibi potentiæ feciſſe Orientem & Occaſum. „ In ea ſanè duravimus tempora, quibus in noſtro quoque

Bellum domeſticum.

Bellum externum & tranſmarinum.

que imperio, Solem utrumque, tot victoriarum teſtem, currere felices adſpectamus. Eſtque hoc omnibus Veterum exemplis majus, & inter ævi noſtri miracula, tantis bellis implicitam gentem, privatorum & paucorum civium ære, veluti collatis in hoſtis ſui perniciem ſymbolis, duplici bello, in partibus mundi toto hemiſphærio diſtinctis, potentiſſimum Regem fatigare & atterere. ut par fere hac tempeſtate terrarum Orbi Federatorum magnitudo eſſe videatur.

Idque duplex.

Potuiſſet ſanè virtus noſtra intra ſe tuendi neceſſitatem & ſolitos Oceani limites contineri. Verum impedita in Hiſpanias, mox & in Orientem prohibita Regiis vocibus noſtratium navigatione, latius vagari cœpit, & aquis innutrita gens, velut excuſſo cupiditatis freno, in longiſſima Orbis loca abiit, etiam eas vias affectando, quas Natura homini negavit. QVIPPE mercantium mentes, fruſtratæ lucri ſpe, aſperius offenduntur & ab ipſis incitantur periculis. Ita ſtatuebant; mari, quod omnibus patet, privata Principum lege ſervitutem imponi non poſſe: non habere ſe domi neceſſaria, niſi aliunde arceſſant: rerum parentem etiam apud Indos Belgis ſalubria gignere: majora ſemper mercium è longinquo eſſe precia: admiſſis iſtic commerciis inutiliter adiri hoſticas terras: acciſas iri noſtrorum navigationibus Hiſpani Regis opes: alibi occupatum, domi quietiorem fore: famam verò populi apud exteros latè differri, Regiam flagellari. Didicerant aliorum exemplis, navium beneficio detegi novos Orbes; religionem, opes, leges, mores & humanitatem ad diſtantes ſideribus populos transferri: magnæ ſemper potentiæ præſidium fuiſſe, mercandi libertatem. ſic Tyrios, Pœnos, Perſas, Arabes, Græcos, Romanos creviſſe. Quare in Ortum primum, mox & Occaſum cincta armis commercia navigavere & duo veluti Principatus, duabus nixi Societatibus, extra Europam conſtituti. Nimirum, quanto arctioribus terræ finibus incluſum ſe ſenſit Belga, tanto latiorem viam Oceano affectavit & mercatum imperiumque cum Sole diffudit. Diſputatum ab Hiſpanis & Luſitanis an jure. quaſi poſt arma & bellum legibus & anxiis Iuriſconſultorum litibus locus eſſet. Non obſtitit cœptis facta Luſitanis & Hiſpanis, per Alexandrum

Cauſæ Novigationis ad Indos.

Eæque juſtæ.

drum Sextum Pontificem donatio, ut cui liberali licet eſſe de ſuo, non de alieno. Non præſcripta poſſidentibus tempora aut conſuetudo, quæ, in rebus ad totum genus humanum pertinentibus, locum non habet. Non inventio, quæ nihil juris tribuit, in eas terras, quæ dominos ſemper habuere. Non belli titulus, qui non minus juſtus nobis eſt in Luſitanos, quàm Luſitanis fuit in Indos. Quò Naturæ & Gentium lex & mutua rerum indigentia vocabant, ivimus. Enimverò ACRE incitamentum audendi maxima, lucrum eſt. neſcit non jejuna ſolum plebes timere, ſed & rebus carens, quæ ad vitæ faciunt elegantiam & commoda. cogunt in extrema diſcriminum mortalium pectora habendi & regnandi amor. Quà viam ſibi divitiarum cupiditas, ſternit juxtà ambitio. ubi ſedem illa invenit mercandi, hæc imperandi. vetus factum, ubi ſpolia & lucra maxima ſunt, acriora & certiora arma eſſe.

Et prudentum ſententia eſt, peſſimis conſultoribus uſum Regem, cum ab Hiſpaniarum & Indiæ acceſſibus arceret Belgas. quibus Geometras ferre promptum ſemper fuit, Thalaſſometras nequaquam. Quò enim per maris incerta & locorum immenſa ſpatia, adeoque rei novitatem ire deterrebantur, neceſſitate truſi iter fecere, ipſi allaturi merces, quas à Venetis primùm, mox ab Hiſpanis & Luſitanis petere conſueverant. Erant in illuſtri poſita veteris & recentis ævi exempla, quibus compertum, clauſa maria & impeditas negotiationes imperantibus pernicioſas fuiſſe. cum audacia & deſperatio nihil clauſum eſſe ſinant, quo minus navigiis pateat aditus. Cretenſes maris dominos non tulerunt Lydi, nec Lydos Pelaſgi, nec hos Rhodii, nec Rhodios Phryges. Horum dominatio Cyprios, hi ad æmulationem Phœnices provocavere. qui dum mare omne & piſcaturam ſibi vendicant, & edictis alios arcent, Ægyptii, poſt Mileſii, Cares, Leſbii, Phocæenſes & Corinthii mare obtinuerunt. Lacedæmonii, cum maris circumjacentis principatum arrogarent, audacius navigavere Athenienſes & leges impoſuere Laconibus, ut & Æginetis. Cùm Tyrii mare non vicinum modo, ſed quodcunque eorum claſſes adierunt, ditionis ſuæ feciſſent, exciti Carthaginenſes, Siculi & Africani maris domini, eadem, quæ Tyrii, loca frequen-

Malis conſiliis navigationes & commercia impediri.

Veterum de imperio maris contentiones.

quentavere. Carthaginenſium maritimam potentiam fregere Romani. Pepigerant illi, ne ultrà promontorium Africæ Pulchrum à Romanis iretur. Sed puduit nobilem populum, ablato mari, raptis inſulis, dare tributa, quæ jubere conſueverat. Accepere ab eodem leges maritimas Antiochus & Annibal, tunc cum univerſi maris dominus eſſet Romanus. non ſolum illius, quod intra Herculis columnas continetur, verum etiam ipſius, quacunque erat navigabilis, Oceani. A certa narratione eſt, ob interdictos aditus & commercia, bella exorta inter Iſraëlitas & Amorræos, Græcos & Myſos, Megarenſes & Athenienſes, Bononienſes & Venetos, Chriſtianos & Sarracenos. Nec alia fere cauſſa Caſtellanis ipſis, hoſtiliter invadendi Occidentalis Indiæ incolas, quàm quod communi portuum ac littorum uſu arcerentur. Nec injuſta de Romanis, apud Tacitum, querela eſt, quod gentium prohiberent commercia, & undam auramque cunctis patentem quodammodo intercluderent. Vt jam quoque mirari libeat hoc hominum genus, quibus mos iſte barbarus placet, hoſpitio arenæ advenis interdicendi. Illud ab eventu & fato eſt: terram & aquam ſolis ſibi vendicantes, utraque excidere, irritata, à potentiorum dominandi libidine, impotentiorum audaciâ. Nec fert Vniverſi Creator, omnium bono creatas aquas ab uno teneri & inter paucos potentes dividi, quæ uſu omnium ſunt. Sed tulit me longius horum exemplorum relatio, ne aut novum quid incœptaſſe nos, aut ſibi eveniſſe, querantur Hiſpaniarum reges. Intereant ſecula & homines, redeunt iidem eventus & cauſſæ. nunc ad rerum ordinem venio.

Navigatio Societatis ORIENTALIS *ad Indos veteres.*

Ac primum quidem poſt vagas aliquot & ſingulares in Orientem itiones, inito demum fœdere & privatorum civium ære, Societate, eò ire decretum, Anno currentis ſeculi decimi ſeptimi ſecundo. Præceſſerant Luſitani & Caſtellani. hos Veneti. penes quos antè annos centum & ultra tota fere navigatio Indica fuit, per Alexandrinas trajectiones. quanquam his priores Arabes, Perſas, Sinenſes, à ſeculis aliquot ad hunc uſque diem cum Indis negotiatos fuiſſe, vera fama ſit. ante hos vero Carthaginenſes & Romanos. quod Hannonis à Gadibus in fines Arabiæ navigationes, Legationes Indorum ad

Augu-

Auguſtum & Claudium Cæſares, iter à Plinio deſcriptum, Strabo ſcriptor Aſiaticus & Tabulæ Ptolemaicæ commonſtrant. nec Venuſini vatis fide ſtare rem tantam attinet, cujus tempeſtate mercator impiger ad extremos Indos per mare,ſaxa & Solis ignes ivit. Per prima Belgarum itinera,non ſemper proſperam fortunam experti ſumus. uti in incerto poſita ſunt magnarum rerum molimina, ob labores, ſumptus, pericula. Verum aucta per damna virtute & quæſita ex ipſa deſperatione ſpe, victis quæ obſtabant incommodis, tantis exin incrementis crevere lucra, ut ſortem ſuam quiſque plus quam quadruplaverit. Quin ſpes metumque annuorum fructuum jam venales facit mercantum temeritas dicam an fiducia? A Venetis olim & Hiſpanis emptas merces, ipſi jam tantarum opum promi & condi gentibus late impartimur, quædam ſoli poſſidemus & pro arbitrio licitamus, quæ aliorum antè mercimonium fuere. Nec anguſtè hic mercamur aut imperamus. Sinum Arabicum & Perſicum & Perſidis littora navigamus. Moluccas pleraſque noſtras fecimus. inſulis pluribus, Taprobanæ, quæ nunc Sumatra, Iavæ majori, Tajowanæ ſive Formoſæ aliiſque inædificavimus. quæ ſint Ptolomæi Sindæ & Baruſſæ perdidicimus. Sinenſes & Iaponenſes in mercaturæ ſocietatem pertraximus: cis ultraque Indum & Gangem claſſes mittimus: Auream Cherſoneſum,ubi Malacca eſt, victores tenemus. Cambajam illic, Narſingam, Malabar, Orixam, Bengalam, Pegu, Sian, Cambojam regna mercantes loquimur. Ormum, Spahanam, Colmandellam, Goam, Calecutium; ad Indi ripas Ardavatam, ad Gangem Bengalam, alibi Bantamum emporia adimus aut miramur. Imperatoriis vocibus Sophorum ſive Perſarum Regis, magni Mogolis & Iaponenſium Cæſaris adſueſcimus. Regum late amicitiis & federibus innexi, urbes, arceſque adverſus vim & dolos potentiſſimorum hoſtium tuemur. Æraria & pecuniæ ſociorum, mercantium robur & nervi, in littoralibus paſſim & mediterraneis ſedibus, procuratores, inſtitores & rationum magiſtros exercent. ut totus Oriens noſtratis quoque populi mercatu occupatus, invaleſcat opibus & Septentrionalium diteſcat negotiatione; nec exteri amplius & advenæ, ſed conſtitutis co-

Succeſſus.

Celebes. Gilolo. Ceiram. Philippinæ.

Mercantium ad Orientem Amplitudo.

Merces Orientalium.

loniis, indigenæ habeamur. Quæ laxis ſpatiis ille profert, eorum in Belgio horrea & conditoria adſpectamus, & natas ſub Aurora fruges Septentrionum filii digerimus. Piper, macis, nuces myriſticæ, cinnama, caſiæ ligneæ, caryophylla, borax, benzoinum, muſcus, ſtyrax, ſantalorum ligna, tinctorum terræ, lapis bezoardicus, ſanguis draconis, gutta gamba, thus, myrrha, cubebæ, rheum, ſacchara, ſal petræ, gummi lacca, zingiber, adamas, ſerici rudis & texti magna vis, tapetes & Sinenſium labor vaſa porcellana, forte veterum Myrrhina, noſtra mercimonia ſunt. Hæc navibus quotannis recondimus & vectamus in eas terras, quibus naturæ Opifex frigidorum condimenta negavit. Vt mirari hic libeat ſapientiæ divinæ grande momen-

Cur Oriens calida ferat.

tum, quæ apud populos torridos naſci voluerit calida, apud frigidos frigida. nimirum, ut rerum quibus egemus mortales, permutatione, cöirent populi, & communis egeſtas imperaret amicitias. Nec leve ex his navigationibus robur ac decus ac-

Ad Reip. robur & decus facit, Orientem navigari.

ceſſit Reip. univerſæ, adverſus validiſſimum hoſtem pugnanti, diſtractis in Oriente regiis viribus, ereptis illi inſulis, Continentis littoribus, arcibus, diſturbatis populorum & regum federibus. ut mercator noſter bellatoris vultum & hic mercantis induerit. quippe in altero famæ & ſecuritatis, in altero

Mercatur Societas & prælia-tur.

utilitatis cauſa agebatur. Et dubium profecto, an mercantium an pugnantium major fuerit gloria, mutuam operam navantibus, pecuniis & armis, Marte & Mercurio. Nec enim ſine armis via ad mercatus liberos patuit, nec defendi abſque virtute militari valuit. Et in eo differimus à Græcis & Romanis:

Quid differant Belgæ mercatores à Græcis & Romanis. Quid à Germanis & Gallis.

quod his præcipua rerum ad gloriam, illis ad utilitatem dirigerentur. nobis miſta ſint famæ & quæſtus ſtudia. Vbi locuples hoſtis eſt, cupidi ſumus; ubi pauper, innoxii, ubi belliger glorioſi. Alia Germanis olim & Gallis mens, ad quos nullus mercatoribus aditus; cum nobis non Remp. ſolum ſed & Senatum mercator faciat. metuebant illi, ne rerum ad luxuriam pertinentium affluentia relangueſcerent animi, remitterentur

Cur mercator hic Senatum faciat.

virtutes. Nos, forte quod doctrina & recti conſuetudine firmiores adverſus vitia ſumus, præſidia hæc Reipub. minimè averſamur, ſed materiam illuſtrium virtutum putamus. Apud Romanos, OMNIS QVÆSTVS PATRIBVS INDECORVS VI-

DEBA-

DEBATVR. At Belgis Patribus decorus. apud quos avaritia liberalitate,ſordes magnanimitate & magnificentia confodiuntur, vilitas emendi ac vendendi imperantium authoritate & populi veneratione penſatur. Nec in regno hic nobis vivitur, ſed optimorum Repub. ubi quia rarior Nobilitas, honeſtiores Rempub. capeſſunt, & vitæ hoc genus amplexantur. Et crevimus profecto mercatura, cum Adriaticis, Florentinis, Genuatibus. quod & privatorum immenſæ opes, & urbium, præſertim maritimarum,dilatata non ſemel pomœria,dubitanti probant. Itaque nec aurum per legitima bella quærere nefas nobis, nec per maria ultra terribile, nec mercando probroſum, nec ab hoſte injucundum.

Quantum ſua intereſſe has in Indiam expeditiones crediderit Hiſpaniarum Rex, ex eo manifeſtum fit, quod cum de Induciarum pactis diſceptaretur, nullam rem majori motu flagitaverint Hiſpanorum Legati, quam ut à commerciis Indicis abſtineretur. ut hac ſolum ſpe jura imaginariæ Majeſtatis remiſiſſe & quaſi liberarum provinciarum titulo nos compellaviſſe credi poſſit. Dudum fuit, quod vetus regnandi Philippus II. Indicam navigationem ſibi tanquam dominationis arcanum ſepoſuit. Etenim, cum Filiæ Iſabellæ nupturæ Archiduci,transſcriberet provincias Belgarum, vetuit cavitque rigide, ne ullo modo vel ipſa vel Archidux eorumve ſucceſſores quidquam commercii haberent, aut ſubditos habere paterentur cum utriuſque Indiæ populis. Si ſecus faxint, dominio Belgarum devolverentur. ut diſertis verbis perhibet ſolenne ceſſionis inſtrumentum. Quantum verò inde potentiæ, magnitudinis & authoritatis acceſſerit Reipub. noſtræ, quantum deceſſerit Majeſtati Hiſpanicæ, nullis certius quam hoſtibus conſtat. utique ſæpius grandibus damnis, navium ſuarum direptione, arcium amiſſione didicerunt, quid navalis Batavorum manus, bellica virtute poſſit. Magnum profecto ac invidendum fuit, privatos hoſce mercantium cœtus poteſtate imperiisque ſuis vaſtiſſima Orientis ſpatia complecti, ex eorum nutu tot inibi mortalium fortunas pendere, populos lætitiæ aut mœroris cauſſas concipere, reges coronis exui, aliis permitti, & iſta juriſdictione has ſurgere,

Momenta Navigationis Indicæ.

C illas

illas ruere gentes, his libertatem dari, illis eripi, aut accîdi.

Navigatio Societatis OCCIDENTALIS *in Occidentem.*

Immotus diu Occidens nondum arma Belgarum inſigni clade ſenſerat. Verum his ad Orientem ſucceſſibus excitatus idem Federatorum populus, nova Societate opulentiores quoſque & Hiſpano infeſtiores devinxit. quæ quia in Occidente belli & mercatus fortunamexperiri voluit, OCCIDENTALIS dicta fuit. Collata in hanc rem pecuniarum vis grandis. major, quam quæ in Oriente iſta audendi fiduciam fecit. Agitatum diu, an ex re eſſet publica & privatorum, Occidentem bello tentari. Qui autores erant, hæc

Diſceptatio, an ea expediret.

afferre: Braſiliæ littora adverſus externum hoſtem invalida patere: remotiora terrarum, fama noſtrorum perterrita, inopino claſſium ſuperventu labefactari poſſe: regias naves, opum Peruanarum in mari Pacifico traduces, ut & Novæ Hiſpaniæ & Terræ Firmæ luculenta mercimonia, primi occu-

Rationes Suaſoriæ.

pantis fore: iſtis opibus bella Europæa ab Hiſpanis geri, his fruſtratos placabiles fore & minus terribiles: merces & ſperata hic ſpolia ſufficere redimendis belli & mercantium ſumtibus: ſolos ſaccharorum reditus ſolari poſſe impendia: non magis Occidentalibus novercam eſſe naturam, quam Orientalibus: Barbaros Luſitanorum potentiæ & dominationis impatientes, facilè Regis imperia excuſſuros: trajectum adhæc in Novum Orbem nec longi temporis eſſe, nec tot diſcriminum: non magis deſperandum de Americana, quam Aſiatica navigatione: tantarum rerum apparatu millena hominum occupari poſſe: quibus ab egeſtate & turbidis conſiliis metuendum eſſet, niſi ejuſmodi laboribus ab otio rebuſque novandis averterentur. utile eſſe in magno populo exhauriri ſentinam & ſecerni nocitura, uti in affectis corporibus expedit peccantem vel copia vel maligna qualitate ſanguinem mitti. Vrgebant, mercatura & negotiatione ſtare Federatorum res, ideoque laxanda quaquaverſum mercantibus quæſtus faciendi ſpatia: eadem hæc auſos & aggreſſos fuiſſe Britannos: ſic Græcos, ſic Romanos invaſiſſe hoſtium terras, avertendis patrio ſolo bellis: adeſſe nauticos & milites laboribus maris & præliorum promtiſſimos, nec ulla re magis celebrari poſſe

glo-

gloriam & decus unitarum Provinciarum,quam,ſi duos orbes veterem Novumque commerciis ac navigationibus nectant: hanc libertatem lege naturæ communem, & tot illuſtribus victoriis & hoſtium cladibus tutam, non debere negligi: aliaque movendis animis lucri cupidis apta. Qui religioſiores erant, cauſas à religione & doctrinæ purioris propagatione petebant: hanc in tenebrarum regno cœcutientibus populis accendendam facem: non imperia ſolum humana, ſed & Chriſti proferenda eſſe: cum mercantium commodis ſalutis tot gentium curam jungi debere & poſſe; ſic negotiationes pias, pietatem utilem fore. Quotquot autores non erant, illa exaggerare: belli hanc Societatem fore, non mercatus: penitiora Occidentis caſtellis præſidiiſque invicta hoſtem externum contemnere: Braſilienſium maritima vinci poſſe, victa defendi minus, ob Barbarorum vim & continuas terras: non inſulas hic, ut ad Orientem, expugnandas, quibus ad tutelam eſt circumfluum mare, ſed Continentem, incurſionibus mediterraneorum oportunam: Barbaros in convictum, mores, religionem Luſitanorum ultrà ſeculum tranſiiſſe: & hoſtili in nos eſſe animo: Societati Orientali hæc cœpta damno fore, diſtractis in plures claſſes & mundi partes navalibus ſociis & armis: faciles fore ſimultatum occaſiones inter illam, & hanc novam, ob lucri invidiam, communes aliquot merces, & eaſdem belli ac mercatus neceſſitates, arma, militem, navalia inſtrumenta & nauticos: non poſſe ab Occidente eos reditus ſperari, qui ſufficiant tuendæ, etiam cum parta fuerit, per bellum fortunæ: nec eſſe irritandam novis bellis maximi Regis potentiam, nec prudentiæ fore, oſtendere, quantis rebus impares ſimus: tentaſſe hæc ipſa Britannos, ſed terribili magis, quam utili ſucceſſu. Qui anxiè pii habebantur, ajebant, injiciendum dominationis ſtudio frenum: ſufflaminandam quidvis ad ſe pertrahendi cupiditatem: ſtolide hoc & irreligioſe tentari, ut omnibus regnis exuatur Hiſpana Majeſtas; ſuppetere ambitionis ſatis Batavis ad invadendum omnia, non virium ad cuſtodiendum: magnam potentiam finitimorum invidiæ primum, mox & odiis locum facere: ideò fortunam reverenter habendam ab iis, qui ex humili in hoc ſecuritatis

Diſſuaſoria.

faſtigium aſſurrexiſſent: ſatius fore, ſi ubi conſiſtendum ſit nobis deliberetur, quam quo abeundum ſemper. plura adeptos magis in lubrico eſſe. illos tutiores, qui viribus ſuis modum imponunt. Belgas labori & patientiæ aſſuetos, externarum deliciarum contagione & ocio ſolvi & hebetari. Hiſtoriarum & veterum exemplorum periti perhibebant, Barbarorum voces eſſe: SVA RETINERE, PRIVATÆ DOMVS, DE ALIENIS CERTARE, REGIAM LAVDEM ESSE, MAXIMAMQVE GLORIAM IN MAXIMO IMPERIO PVTARE. Cavendum ſapienti populo, ne dum immodica appetit, quæ obtinet, amittat. præſertim Chriſtiano, ne in ipſum quadret, quod de Romanis dixit Galgacus, Britannorum Dux: quos non Oriens, non Occidens ſatiaverit. qui omne ignotum pro magnifico haberent, & poſtquam deeſſent ad victoriam terræ veteres, novas ſcrutarentur, etiam ultra mare. Hanc ambitionem exprobrare Scythas Alexandro, quod altera manu Orientem, altera Occidentem contingere allaboraret. quin & infelices *Sen. 113.* illos judicari à Seneca, qui jus dominandi trans maria cupiunt mittere. Hæc vulgi, hæc ſapientum ſermonibus ferebantur, apud gentem rei ſuæ & hoſtis damnis valde intentam. Et prævaluere poſt longa conſulta & moras, qui Americanum iter ſuadebant. ratumque hoc fecere Reipub. Patres ſolenni Edicto, quo cautum, ne cui ſubditorum fas ſit, intra annos viginti & quatuor Novum orbem & adverſa Africæ littora ob negotiationes adire, præterquam novæ Societatis ſociis. Impetrata in hanc rem indulta & auxilia publica, & legibus adſtricta expeditio, quæ Diplomate Potentiſſ. Ordinum enarrantur.

Edictum Federat. Ordd. de permiſſa in Occidentem navigatione, in annos XXIV.

Latuere hæc loca Veteres, ut ne quidem famam ſui ad nos tot ſeculis tranſmiſerint. Quæ Plato in Critia & Timæo ex Solonis, hic ex relatu Sacerdotum Ægyptiorum perhibet, de Atlantica Inſula, extra Fretum Herculeum poſita, in quam paucorum ex Hiſpania dierum ſit trajectus, quæ Europæ Aſiæque par magnitudine, Africam Ægyptum uſque, Europam ad Tyrrhenum mare, armis poſſederit, auri argentique ſit ferax, utpote fabulis & ubere falſo permixta, Americam ſegniter, Vtopiæ aliquod regnum & luxuriantis in Platone ingenii com-

An Veteribus notus fuerit Americanus Orbis.

commenta certius monſtrant. Diodori Siculi magnam Inſulam, Occaſum verſus, in quam Phœnices, lecto Africæ littore, tempeſtate abreptos ait, Americam eſſe, interpretum placita ſunt, non ſeria veri oracula. Nec enim metus erat, ut ad antropophagos, & ferinæ indolis gentes, relicta Carthagine confluerent cultiores Pœni. ut neceſſe fuerit prohiberi edictis Carthaginenſium in illam trajectiones. Senecæ Tragici carmina de laxandis Oceani vinculis, detegendis novis orbibus & non ultima Thule, poëtarum vaticinia & adulantis Claudio Cæſari vota habent. Quæ de nummo Imperatoris Auguſti effigiem exhibente & in aurifodinis alicubi invento, narrat Lucius Marienus Siculus in Chronico ſuo Hiſpaniæ, ſpecioſè dicuntur, creduntur ſtupidè. Tale & illud, quod Hiſpanis adlubeſcit: in Chilenſium provincia, quæ Cautena dicitur, oppidum eſſe, quod Imperiolam hac de cauſa nominant, quoniam in pleriſque domibus & portis repertæ fuere Aquilæ bicipites, quales & hodie videre eſt in Romani Imperii ſignis. Neque enim ſilentio tantam rem involviſſent, quotquot Auguſti & Romanorum geſta accuratè edidere ſcriptores; aut miraculum credidiſſet Tacitus, illuſtris Reip. Rom. Senator & Conſul, Vſipios Britanniam circumvectos, ſiquidem in Americam itum fuiſſet. Quid, quod Britanniam & mare glaciale terrarum finem, Naturæ terminum, neutiquam appellaſſet. ILLVC VSQVE ET FAMA VERA, TANTVM NATVRA. Nec majoris fidei ſunt, quæ Ammianus recenſet, in Obeliſcis Ægyptiorum ſculpta conſpici volucrum ferarumque, etiam alieni mundi genera multa. cum facile illi fuerit, alieni mundi appellatione indigetare tranſmarinos Afros, Europæos vel remotiores Indos. Nec Ariæ Montano viro alias gravi & ſerio habenda fides, qui Solomonis claſſem ab Heziongaber huc navigaviſſe autumat & moram navigantium triennalem & mercium varietatem & locorum aliquot & inſularum interjacentium ſitus Americæ convenire. nec enim aſſequi poſſunt rei nauticæ periti, qui trajici poſſint immenſa Oceani ſpatia, fluxibus & refluxibus obnoxia, abſque magnetica directione. merces à ſacro ſcriptore deſignatæ, ex Aruea Cherſoneſo, ubi Malacca hodie eſt, vel Africæ littoribus

Diod. Sicul. l. VI.

In Medea.

lib. 19 rerum Hiſp.

lib. 17.

bus Auſtralibus, peti potuere. Parvaim, cujus ſancta pagina meminit, Peru eſſe & Novam Hiſpaniam, conjecturæ ſunt graciles. Si litterarum aliqua communio in re tanta pondus habet, credam ad Afros potius iviſſe Solomonem, lecto littore; cum minus diſcrepent Ophir & Afer, quam Peru & Parvaim. Sed hæc Grammaticorum pulpam ſapiunt. *Ariſt. de Admiran. lib. 8. de Cælo l. 2. c. 4.* Ariſtotelis narratio de Inſula à Carthaginenſibus inventa extra Herculis columnas, quæ ſilvas haberet & flumina apta navigiis, ac plurium dierum itinere diſtaret, Britanniæ magis aut Canariis Inſulis, quam Americæ convenire videntur. Illud non negaverim, veteres Coſmographiæ peritos, ratione potius & mentis agitatione, quam ſenſu & fama ſciviſſe, terræ adverſam aliam eſſe: mundi globum duabus oris diſtantibus habitabilem & cultum: quarum altera, quam nos incolimus, poſita ſub axe ad ſeptem ſtellas. Altera Auſtralis, ignota nobis. & hinc profectos *Cicero in Somnio Scipionis.* Senecæ verſus de Novis orbibus & non ultima Thule, & illos Maronis, IACET EXTRA SIDERA TELLVS, EXTRA ANNI SOLISQVE VIAS. Vatem quoque agit Seneca, non veri teſtem, cum in hæc verba loquitur: *lib. 7. Quæſt. c. 31.* „ Multa venientis ævi „ populus ignota nobis ſciet. multa ſeculis tunc futuris, cum „ memoria noſtri exoleverit, reſervantur. Puſilla res mundus „ eſt, niſi in illo quod quærat, omnis mundus habeat. Et: *Quæſt. S.C. ultimo.* unde „ ſcio, an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, fortunæ „ indulgentia tumens, non contineat intra terminos „ arma? an paret claſſes ignota moliens! Vnde ſcio, hic mihi „ an ille ventus bellum invehet! At antiquitus fuiſſe habitatam *Antiquitus habitata America.* Americam, tum alia multa teſtantur, tum potiſſimum imperii certa & conſtans ratio, ſuperba urbium & viarum ſtructura, ædificiorum ſplendor, hominum frequentia & mores, qui nihil novi præ ſe ferunt. Nec enim potuerunt à minimis ad maxima provehi, niſi longa temporis mora. *Primi inventores.* Primus certè proavorum memoria, ultra Atlanticos fluctus, Occidentem verſus, terras populoſque aperuit, Chriſtophorus Columbus Genuas, qui acris admodum ingenii vir, cum extra Fretum Herculeum & Gades delatus, frequentiores ventos Occidentales obſervaſſet, quos non niſi è terris ſpirare magna ratione didicerat, poſt vanas apud Principes plurimos ſup-

ſupplicationes, tandem Ferdinandi & Iſabellæ Caſtellæ regum auſpiciis anno CIↃ CCCC XC ſecundo, emenſo ingenti Oceano, ad Occidentis inſulas Hiſpaniolam, Cubam, Iamaycam appulit. (COLVMBVS.) Quem ſecutus Americus Veſpucius Florentinus, unde Americæ appellatio, Emanuelis Regis Portugalliæ mandato, idem iter auſus, Pariam & Braſiliam in Novi Orbis Continenti primus tenuit. (VESPVCIVS.) Poſt quos, Magellanus, Dracus, Candiſchius, Noortius, Ralegus, Forbiſcherus, aliique Argonautæ, Americæ alia prodidere. (MAGELLANVS *aliique.*) Quæ frequentata poſtmodum Luſitanis, Caſtellanis, Belgis, Anglis, Gallis mercatoribus, quæſtus uberrimam non ſpem ſolum ſed & materiam præbuere. At Hiſpaniarum Regi, cui per tot annos inſeſſus fuit univerſus penè Americanus orbis, coloniis, armis, caſtellis, imperii Auſtriaci grande munimentum exſtitere, & ob immanium opum annuos reditus, tot Europæ populorum flagellum & terror. Termini navigationis à Federatis Ordinibus Societati novæ conſtituti, ſi Africæ littora ſpectes, fuere Tropicus Cancri & quod Bonæ Spei Caput vocant; ſi Americam, Auſtrale Terræ Novæ latus & Anianis fretum; quibus intercepta maria, Septentrionale & Meridionale, Fretum Magellanicum & Lamærium inſulæque omnes, ut & ora terræ Auſtralis ab Africæ promontorio ad Novæ Guineæ fines Orientales ſe porrigens, ituris in Occidentem permiſſa ſunt. (*Termini Navigationis in Occidentem conſtituti.*)

Annus ibat milleſimus ſexcenteſimus viceſimus tertius, cum claſſis inſtructiſſima, Præfecto Iacobo Willekenio, viro non ad oſtentationem, ſed ſerios auſus forti & ſtrenuo, in Braſiliam, ubi proximi ex Europa in Novum orbem acceſſus, abiit, ſtetitque intra paucos menſes in ipſo Sanctorum omnium ſinu, à quibus venerandum provinciæ nomen. (*Expeditio prima Societatis in Braſiliam, Sub* IACOBO WILLEKENIO. *Todos los Santos.* Ann. CIↃ IↃ CXXIII.) Perculſi improviſo Belgarum adventu Bahienſes, ſuper inſtantia mala non vanos pavores induere, ſeque in ſilvas ac dumeta recepere. noſtri in ſpem gloriæ, nec minus prædæ, erecti, alacres exſcendere. Capta non magno labore Civitas S. Salvatoris, Præfecturæ metropolis, & caſtella circumjecta, felicibus auſpiciis juvere cœpta, & famam tranſmarinæ gentis, primis eventibus validiſſimam, diſtulere per Barbaros. (*Civitas S. Salvatoris in Sinu Omnium Sanctorum capta.*) Militaribus copiis præerat Tribunus Ioannes Dorthius, militiæ expertus armiſque

promptiſſimus. qui, Proteſilai fato, vix in proxima digreſſus & viſus hoſti, ab eodem oppreſſus eſt. At non pari illa virtute tutati ſunt, qui vicerant. Quanto animoſius antè egerant, tanto cupidius inſolitas voluptates hauſere effeminati & molles. Partam fortitudine urbem, laſcivia ſubvertit, & delicatam hanc Capuam Cannas noſtris fecit, ut Hannibali olim Italica illa. Dum enim deliciis magis, quam utilitati conſulitur, fractis otio & luxu imperantium & militum animis, brevi illam obſidio recuperavit Hiſpanus, duce Franciſco Toletano. Belgæ vitiis magis, quam armis victi, ad ſuos reverſi, tanquam Societati inutiles, patriæ indecores, hoſtibus contempti, incuriæ & perfidiæ ſuæ pœnas infamati dedere. Succeſſit aucta dignitate Balduinus Henricus, vir navalis experientiæ, qui fruſtra tentatis Braſiliæ oris, vagis, ut ſors conſiliumque ferebat, expeditionibus, circa Americæ Septentrionalia, varia fortuna pugnavit, in rerum gerendarum ubique occaſiones intentus. At illo circa Havanæ portum vita functo, turbatis præfectorum conſiliis, diſcordiâ & deterrimorum è nautica plebe rebellione, rediit domum claſſis, magni apparatus, ſpei in hoſtis detrimenta maximæ; emolumenti, ſi pretia ſumptuum juxta penſes, nullius. Et fuere hæc NOVA exempla, difficulter in ordinem cogi populos, longius à patriis ſedibus & ſummarum poteſtatum reverentia, quæ ad continendam militarem fidem maximè valet, ſemotos. Dein lætius affulſit ſidus Petrus Heynius, adverſis ſecundiſque rebus famoſiſſimus. qui attrita æraria & vacillantem Societatis famam, ſolâ felicitate reſtituit. Iam ante ſtupendo fortitudinis documento, in ipſo Sanctorum ſinu, claſſem Hiſpanicam Herculeo auſu aggreſſus, exuſſerat. ne ſola Themiſtoclem, Duillium, Attilium, Xantippum jactaret vetuſtas. Eodem duce, qui imperio jam, exemplo & admiratione præerat, in extrema Occidentis navigavit belli fortuna. Prima illi & oportuna valdè belli ſpolia fuere, naves plurimæ & grandes, auro, argento & pretioſiſſimis Novæ Hiſpaniæ mercibus graves. objiciebant immanem prædam fata, commiſſis ad Matancæ portum, non conſilio, ſed æſtus marini impete, claſſibus. Ex eo ſerenior Societati facies fuit & fortuna certior, utpote immenſis opibus ſubnixa.

Amiſſa.

Expeditio ſecunda in Occidentem. Sub BALDEWINO HENRICI. Ann. CIↃ IↃCXXV.

PETRI HEYNII *in Occidentem Navigatio.*

Ducis Felicitas.

Capitur claſſis Novæ Hiſpaniæ, ad Matancæ portum.

quam

quam mox ſubruit avarities & multorum animis ſubrepens futuri diffidentia. Etenim abſorpta in erogationes intempeſtivas & immodicas pecuniarum vis, vagiente adhuc Societate, & nondum foris ſtabilita potentia, invalidam eam fecit, nec parem diu oppugnando hoſti. Ita dum augendæ ſingulorum ſorti ſtudetur, defecit publica, & præceps habendi ac recuperandi amor, futuri quæſtus ſpem præcîdit. Hoc, dum ad magis præſentia propero, ad Ducis hujus laudem addam: nul- *Ducis laudatio.* lius gentis hominum quenquam clariore præda nomen ſuum perpetuæ commendaſſe memoriæ, ut ejus nati rempublicam pœnitere nunquam poſſit. nec facile inveneris, cujus fortunam Heynii compares. Nam poſt obita viliſſima navalium munia, hoſtium tolerata vincula & carceres, naufragia, mox honores ampliſſimos, eximios triumphos, & ſummum ſub Auriaco maris faſtigium adeptus, glorioſiſſimè pro patriæ ſalute dimicans, victor occubuit. decretis illi ſumptu publico funeralibus, lapidem erexere Reipub. rectores in Delfenſium Baſilica, fatorum ejus & ingentium meritorum perennem teſtem. Delforum portu ſub Septentrione editus, natalis ſoli famam gemino orbi intulit & parentum humilem ſortem animi magnitudine tranſcendens, non naſci ſemper Heröes docuit, ſed audendo fieri. Illuſtre per iſta tempora fidei ſuæ *Societas laborantem Patriam juvat.* in patriam & ſimul potentiæ documentum exhibuit iſte mercantium cœtus, (quod & fecit Orientalis) quo tempore Velaviam invaſerat hoſtis & Amersfortiam tenebat. Etenim turbatis nonnihil, ad Druſi foſſam, rebus, ex inopinato hoſtium tranſitu, Fœderatorum exercitu omni in obſidione Sylvæ-Ducis attento, militem ſuum itineri Braſilienſi deſtinatum, limitaneis locis ad cuſtodiam impoſuit, & ære, quo tunc, ob recentem Heynii prædam, abundabat, publicas neceſſitates prolixè juvit. Vt jure ſummo repetere hodie ab incolumi patria videatur afflicta Societas, quæ afflictæ aliquando officia præſtitit ipſa incolumis & valida. Poſt hunc cum ſummo im- *Expeditio Lonckii in Braſiliam.* perio in Americam trajecit Henricus Loncquius, militiæ maritimæ veteranus, Petri Heynii laborum & honorum conſors, qui Braſiliam iterum aggreſſus & Olinda, Pernambucenſis Præfecturæ metropoli, potitus, hanc Societati novam re-

E ceptus

HADRIANI PATRIS.

IOHANNES LATIVS *rerum in Braſilia ad ann. uſque* CIƆ IƆ C XXXVI *geſtarum ſcriptor.*

Aliorum Ducum laus.

ceptus claſſium & belli Americani ſedem fecit. Quem pari dignitate, & fortitudinis exemplo, excepit Hadrianus Pater, multis Hiſpanorum ad Occaſum cladibus celebris. qui cum immanium navium claſſe (tanta in virtute fiducia eſt) decernere auſus, quam Antonius Ocquendus ductabat, cruentæ pugnæ inter primos immixtus deſertuſque à ſuis, partita fere cum hoſte victoriâ, glorioſè occubuit. hoc uno infelicior, quod prælio non ſuperfuerit. Ocquendum ſervavere fata, in futuræ Belgarum gloriæ illuſtrius argumentum. Hic enim fuit, de quo aliquot poſt annis, recente adhuc victoriæ fama, in Dunis Britannicis, pugnante Trompio, triumphavimus. Intercurrente tempore & proximè ſecuto, variis imperii titulis, magnas hic res geſſere, terra marique, in Continente, in Inſulis, etiam in oppoſitis Africæ littoribus, duces plurimi. quæ cum juſtius aliorum voluminibus promantur, longiore narratione ſuperſedebo. Retulit illa in monumenta Vir Ampliſſimus & clariſſimus, Iohannes Latius, liberam veritatem profeſſus, non levi auditione aut facilis inanibus, verum illorum, qui rebus interfuere, narratione & diurna actorum ſcriptura. Singulis ad immortalitatem ſatis fuit, de particula Novi Orbis triumphaſſe, ubi ſepoſita magnis auſibus materies etiam ſegnes animos excitare poterat. Iis quiſque factis innoteſcere cupiebat, quibus ſe natos ubique loquerentur, ipſumque naſcendi pretium exſolverent. Summas virtutes acuit æmulatio, & quod honoris faſtigium conſcendere quiſque non potuit vincendo, tranſcendit audendo. Perfectiſſima militia maximam oriri fortitudinem ſub Occaſu videritne certius an efficacius accenderit, perpendi vix poteſt. Et quia inviſum eſt Fœderato populo Hiſpanum nomen, laciniam quiſque decerpere Hiſpanorum potentiæ ſtuduit & nil mediocre moliri. Aliqui eorum bello Belgico clari, Americanorum trophæa Europæis attexuere, & Barbaris militem noſtrum ac prœliorum faciem primi oſtendêre. Quæ legentibus, ſubibunt animum priſci duces, qui in hoſtiles terras trajecere, ut à ſuis belli vim amoverent. Regulus nempe, Scipio, Manlius, Æmilius, Metellus, Pompejus. qui velut Willekenii, Heynii, Loncquii, Balduini, & Patres illorum temporum fuere. utique

que illis autoribus vetuſtas, his ſeculum noſtrum trans maria pugnavit. Quanquam veteres illos longe ſuperaverimus, locorum, in quæ ivimus, immenſo intervallo, & hominum, cum quibus pugnavimus, immanitate & barbarie.

Hiſtoriæ hujus argumentum, geſta à MAVRITIO Comite per octennium.

Ego hiſtoriæ huic materiam ſelegi ea ſolummodo, quæ ſub Præfecturâ Illuſtriſſimi Comitis IOANNIS MAVRITII Naſſovii, pro Fœderatorum populo, in alio Orbe, inter barbaros & Hiſpanos, dubios apertoſque hoſtes, geſta ſunt. Enimvero cum bella famâ conſtent, & non leve momentum ſit in Imperatore, miſſus tandem in Novum Orbem fuit Dux Naſſovius. in qua ſtirpe imperii hujus robur dignitatemque collocaſſe videtur Summi Numinis providentia. Mihi & tacere liberum eſt & loqui. Ne taceam, provocor illuſtribus factis; ut loquar, imperat publica felicitas. quæ fraudari ſua laude non vult, quibus ſeipſam debet. Trahunt in admirationem domeſtica, quanto magis externa bella, ſub aliis ſideribus, magna virtute geſta. Huic pretium ſuum deme, poſteritatis memoriam, langueſcet, & ſcriptorum inertiâ per ſilentium concidet. ubi majorum exempla ante oculos habet, inſigni æmulatione adſurgit, & imitari vult gnaviter, quæ glorioſe facta legit. Nihil dabo adulationi, cujus cauſas poſthabeo. nec odio ullius detraham de vero, ne pari odio convincar falſi. Qui comparatione curæ ingeniique eadem ſcribere volent, eloquentiam adhibeant. mihi ſimplici narratione & ex rerum fide hæc tradidiſſe, ſufficiet. Aliquot retro ſeculis geſta ſcribas confidentius, remotis autoribus & teſtibus. mihi in eorum oculis vivitur & ſcribitur, qui hæc aut geſſere ipſi, aut geſtis interfuere. Quantum chartis publicis creditur à veri ſtudioſis, tantum mihi, nec ultra credi cupiam. nec enim vagis oculis uſurpata, ſed ſcripta domi à tranquillis & ſedatis mentibus referam. In maximo rerum cumulo & chartarum immenſis faſcibus, ut harum rerum curioſis longæ inquiſitionis labor abſit, utar delectu, & ea brevitate, quæ nihil magnum & memorabile factis ſubducet. minuta perſequi ſupervacaneum credidi. anxia ſedulitas ſedulitatis error eſt, & rei ſummæ tantum decedit, quantum minus neceſſariis impenditur. Ceterum, antequam deſtinata exequar, repetendum, quæ

Cauſſæ & ſcopus ſcriptoris.

Brasilia & qualis, quis Reipub. hac tempeſtate, quis militiæ fuerit ſtatus, quid nobis vel hoſtibus validum aut ægrum, quis animus Societatis rectoribus, quis Hiſpano, ut non eventus ſolùm & ſucceſſus rerum, ſed ratio cauſæque & bellorum ſedes & celebres proſperis arduiſque Provinciæ, portus, oppida, gentes cognoſcantur.

Brasiliæ deſcriptio. *Situs & termini.* Brasilia ad Occaſum avia Caribum, Peruviam, Provinciarum totius Novi Orbis nobiliſſimam & celſa montium juga è longinquo adſpectat. ad Meridiem ignotas regiones inſulaſque, maria & freta. Orientalem oram Oceanus Atlanticus, Borealem Septentrionalis pulſat. Luſitani eam fluvio Maragnone, & æſtuariis fluminis Argentei ſive Platensis definiunt. *Figura.* Trigoni ſpeciem refert, cujus baſis Æquatori & Septentrionibus obverſa, ab Oriente recta in Occidentem abit, ad promontorium Hvmos aut Maragnonem, aut ſi Nicolao de Olyveira fides, Param uſque. Angulus Auſtralibus regionibus abſorbetur. *Populi.* Populos ejus, ut & totius Americæ, aborigenes eſſe, nefas creditu: cum ex Aſiaticis parentibus totum genus humanum fluxiſſe, fide conſtet. *Quomodo è Veteri Orbe huc pervenerint.* Qui primi hominum, & quomodo ex Veteri Orbe huc pervenerint, an per Anianis Fretum, an per continuas ad Arctum Europæ terras, an per Septentrionalium Inſularum trajectus, an per vicinam olim & objectam Gaditano Freto Atlanticam, (quam Americam eſſe ex Platonis Critia & Timæo quidem autumant) àn tempeſtate, in incerto eſt. pro ingenio ſuo quiſque demat vel addat fidem tot placitis. mihi in partes ire, aut hoc præ illo vel impugnare vel aſſerere, tanta veri caligine, animus non eſt. Primi eam Ferdinandi & Iſabellæ Catholicorum Regum auſpiciis aperuere Vincentius Pinzonius, & Didacus Lopezius; *Primi inventores.* Portugalliæ Regis, Capralis & Americus Veſpucius. Regio ob cœli temperiem amœniſſima eſt & ſaluberrima. indicium longævitas, quæ interdum ſeculi eſt. nec æſtus nec frigoris grandia incrementa. *Aër.* ſerenitatis & pluviarum maxima. Vix crepuſcula à nocte, dilucula à die diſtinxeris, ob rectiores Solis ortus & occaſus. Hyemem menſis Martius inchoat, finit Auguſtus. Noctes diebus ferè pares unius horæ diſcrimen agnoſcunt. Brumam habet, qualis nobis eſt æſtas. Incolæ

Antœci

Antœci ſunt Hiſpanis, Mauris, Æthiopibus, Periœci Afrorum
extremis & Iavenſibus, Antipodes Aureæ Cherſoneſi popu-
lis. Nebuloſa licet, ſurgentium è pelago placidiſſimis flatibus
recreatur, qui matutinos vapores & nebulas tempeſtivè diſ-
cutiunt, Soleſque puriſſimos ac nitidiſſimos reddunt. Per
hyemem flant Auſtri & Euronoti, per æſtatem Meſes & Cæ-
cias. Alibi ſaltuoſa eſt, alibi plana & paſcua, alibi in colles
aſſurgit. glebæ feracis & vernantis ſemper, frequentibus im-
bribus irrigatur. quò magis mirandum, fœcundiſſimis agris,
ſaluberrimo cœlo, tam crudos & feros eſſe gentibus animos.
Præcipuus proventus ſacchari eſt & ligni rubri, apti tingendis
pannis. licet fruges ac fructus ferè omnes Europæos huc tran-
ſtulerit Portugallenſium ſedulitas. Saccharum iſtud proceris
arundinibus condidit Natura, è quibus dulciſſimus & gratiſſi-
mus liquor, Attico melle potior, expreſſus, vaſis aheneis co-
quitur, mox ſimilitudine metæ & pyramidis in panes cogitur,
aut expreſſo craſſiore ſucco relinquitur friabile. Ad hanc rem
officinæ paſſim patent, quas Luſitani INGENIA appellant, *Ingenios.*
quod erectioris ingenii hæ Machinæ & ſtructuræ commen-
tum ſint & inter nova poſteriorum ſeculorum reperta. Ex
his, Æthiopum & Nigritarum laboribus, maximum emolu- *Coloniæ.*
mentum capit induſtrius mercator, & evecta quotannis plenis *Epiſcopi & Præſidis ſedes.*
navibus ſacchara per Europam univerſam multo ære divendit.
Coloniæ quotquot fuere antè nos, Luſitanorum fuere. Epi-
ſcopi & Præſidis totius provinciæ ſedes, Portus omnium
Sanctorum & S. Salvatoris civitas. Nunc aliis rectoribus
Hiſpanica, aliis Belgica Braſilia paret, aliaque imperii Luſita-
nici, alia Belgarum ſedes. Lingua cognitu difficilis, & eorum *Lingua.*
omnium, quotquot noti hactenus, ferè una. licet certis rerum
vocabulis diſtincta, quæ aliter viri, aliter feminæ uſurpant.
Mores Braſilienſium, indoles, habitus, vel communes ſunt,
vel pro nationum diverſitate peculiares. Trium in linguis
litterarum F. L. R. ſi Maffæio fides, uſus nullus, ob hoc, ut
argutari libet quibuſdam, quod Fide, Lege, Rege careant.
Incolarum quidam ferocioris, quidam mitioris ingenii. qui-
dam candidi, quidam fuſci. Nudi incedunt viri & feminæ, *Mores.*
præter Vincentianæ præfecturæ incolas, qui cultiores ferarum

Habitus. exuviis cooperiuntur. Corpora, robuſta ſatis, coloribus pingunt, aut atro ſucco pomi Genipapi deturpant. ornamenta illis ex avium diſcolorum plumis concinnant. fluxo à vertice duntaxat capillo, ceteras corporis partes depilant, ſimis, uti Sinenſium populi, naribus. Tonſura viris diſpar, ut ea gentes diſtinguas. Feminis coma promiſſa, niſi per luctus tempora, aut abſente marito. *Religio.* Numina nulla, deos nullos colunt, niſi Tonitrua fortè aut fulmina, quorum magna animos inceſſit veneratio. Spiritus malignos horrent. Ominibus, auguriis, ſortilegiis ad inſaniam dediti, levibus ſuorum & ineptis ingeniis, fallaci ſignorum interpretatione, quæſtuoſam mendaciis caliginem objiciunt. Sagas in pretio habent. polygamiam & divortia amant. Vxores non malè habent, ſed curant, niſi potu alienata mente, quod & Belgis non infrequens. Eas in publicum prodeuntes ſocias habere gaudent, eo ordine, ut ſi rus eundum, præcedat vir, promtus ire in feram aut obvium hoſtem: ſi remeandum, præeat uxor, ſequatur vir, ut ingruente malo citius illa evadat. domi in oculis habent, alienos amores veriti. Stata cibum capiendi tempora neſciunt. *Domicilia.* Sub eodem tecto, ad inverſæ modum carinæ prælongo, palmiſque inſtrato multæ ſimul familiæ degunt. In retibus, è terra altius ſuſpenſis placidè & ſecuri cubant, vitandis noctu animalibus noxiis, ut & aſcendentibus è terra malignis vaporibus. *Victus.* frumenta olim & vina ignoravere, ſativâ radice victitantes, quam in farinas redactam Mandiocam appellant. *Natatores ſunt Braſiliani.* natant ad miraculum, & ſub aquis totas interdum horas patentibus oculis urinantur. *Iaculatores.* jacula torquent ſtupendâ arte. *Piſcatores.* piſcantur induſtriè & ſedulò. Vivunt in diem potores ſtrenui & tripudiis inconditis dediti, laboris ſubinde & inediæ tolerantiſſimi. Venatibus ad celeritatem perveniunt ipſis feris parem. *Potores.* Captos hoſtes & aliquot dierum cura ſaginatos, ingenti cum tripudio mactant & verubus toſtos vorant. Quos hoc fatum manet, alacriter ad mortem pergunt, & editis, velut è ſyllabo, in ipſos percuſſores facinoribus, non inultos ſe mori jactitant. *Crudeles.* Sparſim habitant, gregatim peregrinantur, ordine ſimplici, ſilentio miro, bellaces & ſanguinarii. In hoſpites advenaſque facillimi ſunt & prolixæ ſupra modum humanitatis. Eos circun-

circundatis collo brachiis, preſſoque ad pectus capite, effuſo ploratu altiſque ſuſpiriis excipiunt, viæ incommoda moleſtiasque miſerati. mox, exercitato ad hæc vultu, detergunt oculos, & gaudentium habitum geſtuſque induunt. Prægnantibus haud ita multus in partu dolor, juvante labores iſtos aëris temperie calida. à puerperio moras commorandi domi minimè amant, uti noſtrates, verum validæ magis & firmæ confeſtim exſurgunt, ac domeſtica negotia impigrè obeunt. Infantes impenſè diligunt, in annum lactant, alios cibos negant, & quoties prodeunt, reticulo, quod TVPVIAM vocant, à tergo pendulum geſtant. Clavæ ligneæ, arcus, ſagittæ viris arma ſunt. has oſſiculis vel duriſſimis ſtipitibus acuunt, ut thoraces parmulaſque coriaceas trajiciant. Rectè aut perperam factis nec præmia ſupereſſe poſt obitum, nec ſupplicia arbitrantur. Qui è vita diſceſſere vel integro corpore, vel mutilatos membra, aut vulneribus confoſſos, deſcendere ad inferas ſedes putant. quamobrem incremata cadavera condunt terra, addito reti cubandi cauſa, nec non cibariis in aliquot dies. quod perſuaſum habeant, & dormire interim & cibos capere manes mortuorum. Obitus ſuorum immodicè lugent, menſem integrum ejulatibus exigunt, in terram ſe excordes projiciunt, & mox tragicos hoſce motus compotatione & ſaltibus finiunt. In melancholiam proniores remedia ſibi à choreis, canendi modulis, inſtrumentis muſicis, quæ propria habent, quærunt, nec minus, quam hominum alii, ſeriis ludos interponunt. Interiores & quotquot patrios mores retinent, vita immaniore belluis magis, quam hominibus propiores ſunt, vindictæ & humani ſanguinis avidiſſimi, ad pugnas & certamina temerarii & præcipites. Poſt illatam religionem & artium liberalium ſtudia, in vicos & oppida tributi, Europæorum moribus adſuevere illi, qui mare accolunt, ut & hic illud Taciti uſurpare liceat, MITIVS CIRCA OCEANVM VIVITVR. Qua vero parte nuda Barbaries & generi humano pudenda efferavit animos incolarum, nullis bonis legibus, nulla induſtria temperatos; inconditi populi ingenia in priſcos mores geniumque majorum durant. ad ſe advectos nec notos, plerunque tanquam inſidiatores libertatis pro hoſtibus ducunt. Nec deeſt

Arma.

In hoſpites effuſi.

Officia circa mortuos.

Europæis mixti mitiores.

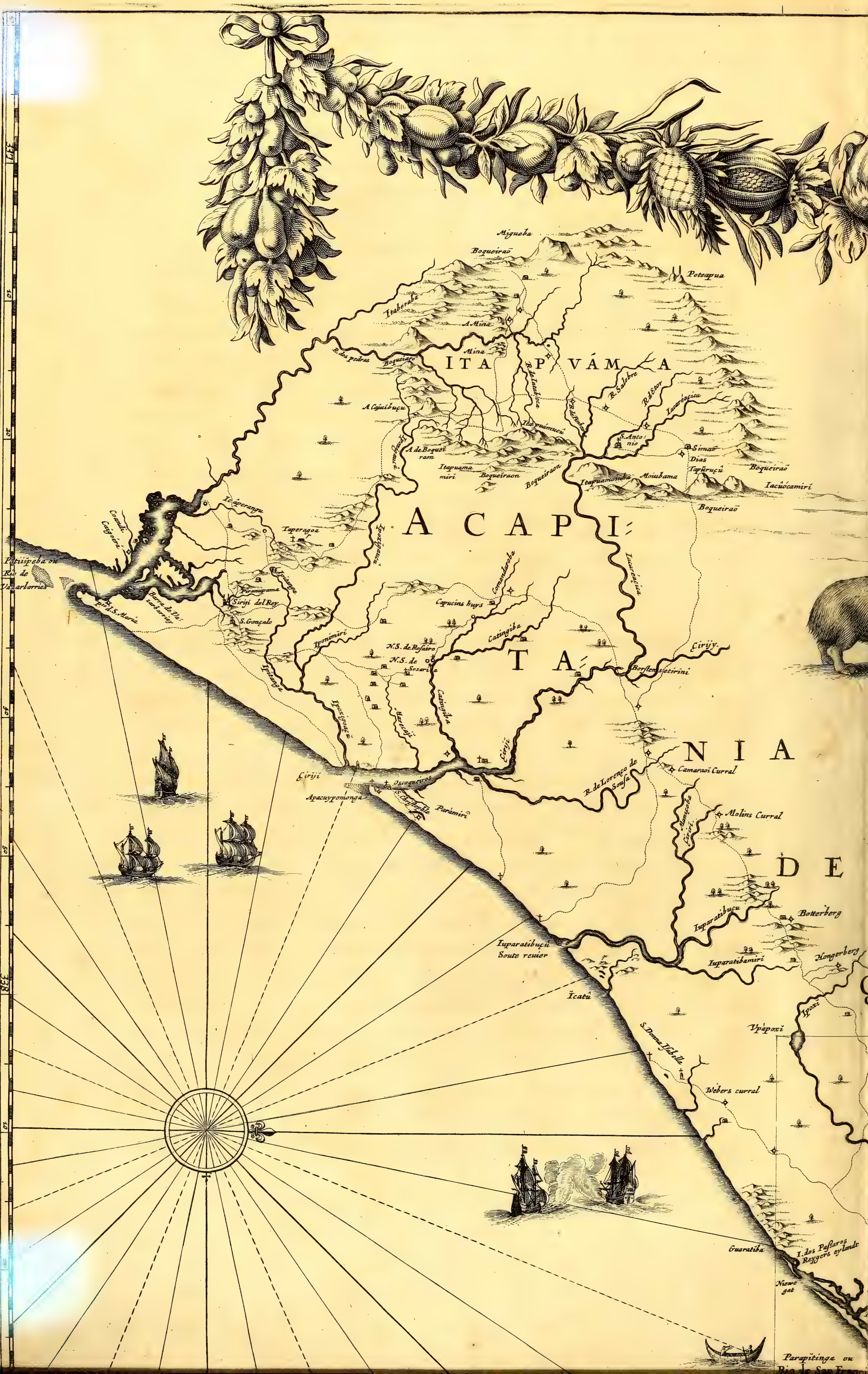
tam rudibus animis in flagitia calliditas. crudelitas & perfidia his non rarò prudentiæ & fortitudinis loco ſunt. Notant hoc, quos illuc lucri ſpes à regionibus noſtris trahit. In horum ſanè populorum moribus licet utiliſſima contemplatione verſari, & naturæ ſapientiam mirari, quæ tot habitus, tot animorum impetus una membrorum ſimilitudine obtexit. inſtruunt hæc mentem, ut diverſi ſimus apud diverſos, & quid à quavis gente exſpectandum boni, quid metuendum mali, cognoſcamus. nec enim tam conditis & exactis moribus ullam reperias, in qua non aliquid deſideres, nec tam rudem, quin aliqua honeſti ſpecie commendetur. Mediterranea armis adverſus Luſitanos tuentur, circa littora iis immixti eorum imperiis vivunt. Quadrupedum, anguium, avium, piſcium, arborum, plantarum propria genera & formas, mira varietate, regio alit. quæ ſuis relicta ſcriptoribus jucundam relatu præbent materiam. Scatet fontibus & fluminibus inclytis, inter quos celeberrimus is, quem ARGENTEVM vocant, qui leucarum quadraginta oſtio in Oceanum fertur, adeò violentus, ut inde nautæ dulces hauriant latices, priuſquam tellurem ex alto conſpiciant.

Rio de la Plata. Rio de Ianeiro. R. Grande. R. Real. Rio des Iſlas. Rio Grand Martin.

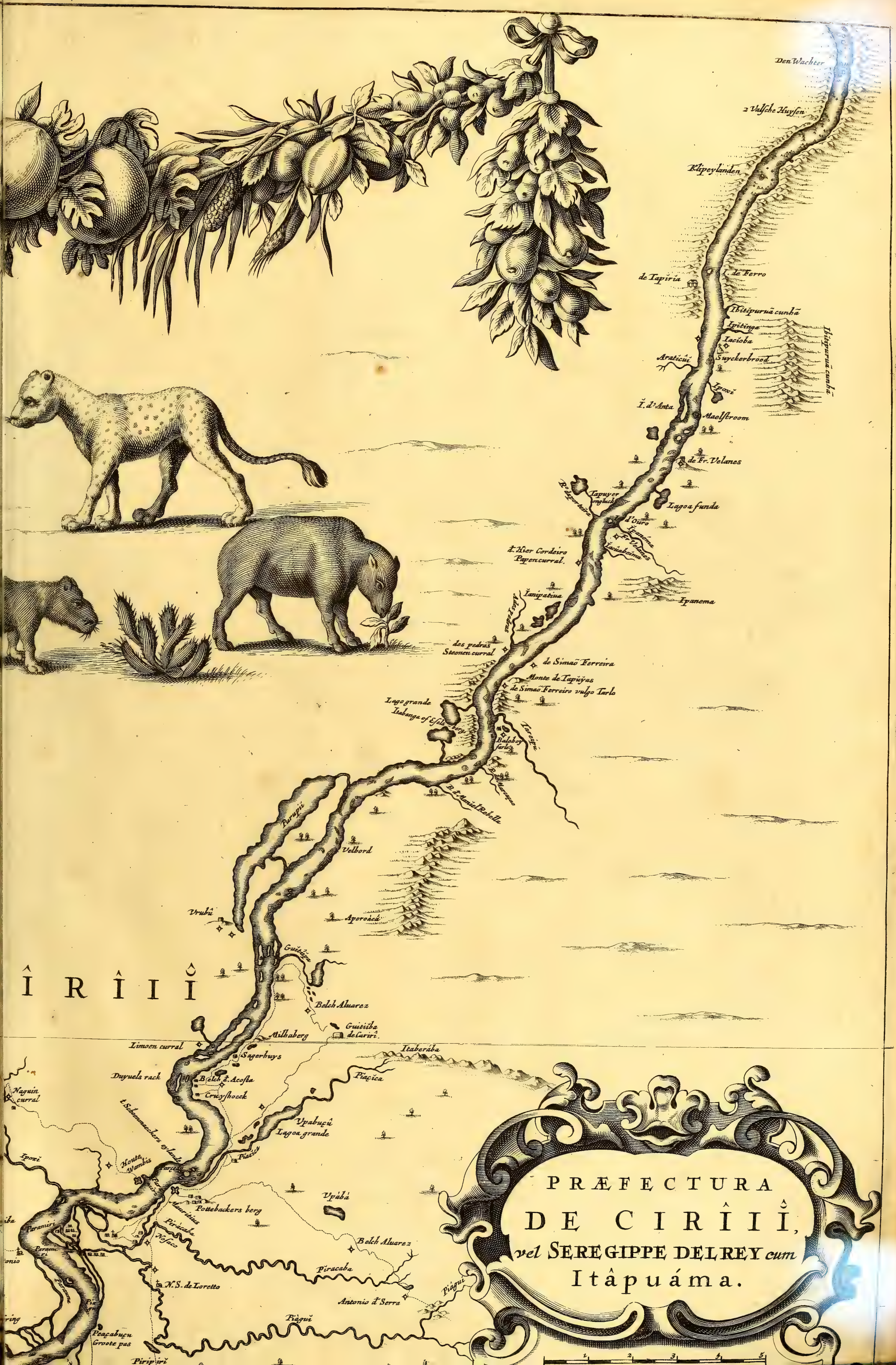
Sunt & magni nominis fluvii, Regalis, S. Franciſci, Ianuarii, Antonii Grandis, Capivaribi, Biberibi, Inſularum, Contarum, Tingari, Portus Calvi, Camaragibi, Formoſus, Mongaguaba, Paraiba, aliique, hiſtoriæ huic inſerti amnes, rerum geſtarum fama & belli caſibus noti. Sed hæc cuncta aliis memorata ſupervacaneum fuerit operoſius exequi. Diſtinguitur Braſilia omnis coloniis & præfecturis, quarum aliæ dominos proprios,

PRÆFECTVRÆ XIV. *Capitaniæ.*

aliæ Regem dominum agnoſcunt. Sunt illæ: *Paria, Maragnana, Siara, fluminis Grandis, Parayba, Tamarica, Pernambucum, Seregippe, Sinus omnium Sanctorum, Inſularum, Spiritus Sancti, Portus ſecuri, fluminis Ianuarii, & S. Vincentii.* Per has ut & mediterranea diffuſæ nationes, ingeniis, linguarum dialectis & nominibus diſcernuntur: *Petiguares, Viatani, Tupinabæ, Caëtæ, Tupinaquini, Tupiguæ, Apigapitangæ & Mariapigtangæ, Jtati, Tummimivi, Tamviæ, Carioes, & celeberrimi Tapuiæ, Tucanici, Nacii, Cuxaræ, Gujavæ, Pigruvi, Canucujaræ,* aliæque plures ab aliis ſingulatim enumeratæ. Noli frontem corrugare Lector. extra Latium & Græciam ſumus. Non ſolis veteris Orbis populis conceſſum voces condere. etiam penes Americanos eſt vis & norma

ITA PVÁM A
A C A P I
TA
NIA
DE
Migueba
Boqueiraõ
Poteapua
Itaberaba
A.Mina
Mina
R. dos Pedras
Boqueiraõ
A.Cajuibuçu
R. Salbre
S. Antonio
Simaõ Dias
Tapúruçú
Boqueiraõ
Iacúócamiri
Itapuamosiba
Moiubama
Boqueiraon
Itapuama miri
Boqueiraon
A.de Boqueiraon
Boqueiraõ
Iacaréacica
Coandi
Cotigoia
Patiiipeba ou Rio de Vazarbarries
Taperagoa
Siriji del Rey
S. Gonçalo
Barra de Vazarbarries
Capucins huys
Camandaroba
Catingiba
N.S. de Rosairo
N.S. de Sozario
Ciriji
Borsten*e*tirini
Ciriji
Apacuypomonga
Oscoqueiros
Paramiri
R. de Lorenço de Sousa
Camaraoi Curral
Molins Curral
Botterberg
Iuparatibuçu
Iuparatibuçu Soute reuier
Iuparatibamiri
Hongerberg
Icatú
S. Donna Isabella
Webers curral
Ipoxi
Guaratiba
I. dos Pasſaros Reygers eylandt
Niewe gat
Parapitinga ou

PRÆFECTURA
DE CIRÎIÎ,
vel SEREGIPPE DEL REY cum
Itâpuáma.
Den Wachter
2 Valſche Huyſen
Klipeylanden
de Tapiria
I. de Ferro
Ibitipuruã cunhã
Iritinga
Iacioba
Araticũi
Suyckerbrood
Ipoxi
Ĩ. d'Anta
Maelſtroom
de Fr. Velanes
Lagoa funda
Ipanema
Kier Cordeiro
Papencurral
Ianipatiua
des pedras
Steenen curral
de Simaõ Ferreira
Monte de Tapuyas
de Simaõ Ferreiro vulgo Tarlo
Lago grande
Velbord
Vrubũ
Aperoácũ
Belch Aluarez
Guitiiba de Cirirî
Milhaberg
ÎRÎIÎ
Limoen curral
Sagerhuys
Duyvels rack
Belch d. Acoſta
Cruysſhoeck
Itaberába
Piaçica
Vpabuçũ
Lagoa grande
Vpabá
Pottebackers berg
Belch Aluarez
Piracaba
N.S. de Loretto
Antonio d' Serra
Piagui
Peaçabuçu
Groote pas
Piripiri
1 2 3 4 5

Vpapoxi
Limoen curral
Sagerhuys
Belch d'Acoſta
Cruijſkoeck
Duyvels rack
Naguin curral
Piaçica
Itaberaba
Vpabuçu Lagoa grande
Schoenmaeckers eylandt
Ipoxi
Piaçico
Vpaba
Pottebackers berg
Acajuiba
I. dos Paſſaros
Reygers eylandt
S. Antonio
Paramiri
N.S. d' Conceiçion
Noſuca
Piracaba
Belch Aluarez
N.S. d' Loretto
A
Piracaba
Antonio d' Serra
Piagui
Nieuwe gat
Dryeſering
Peaçabuçu Groote pas
Piagui
Piripiri
Parapitinga ou
Rio de S. Franciſco
Blaeuwe berg
O CAMINHO
C A P I T A
Cururui
DE CAMAR
Gouverneurs Pat
Piabi
Miguai
D E
N S d'Aurade
Carurui
Lagoa Doce
Ipoxi
P A
Iequea
Lagoa Salgada
Lagoa Salgada
Lagoa d'Acarpeba
Çenembi ou
R. de S. Miguel

PRÆFECTURÆ
PARANAMBUCÆ
PARS
MERIDIONALIS.
Milliaria horaria quorum novemdecim uni gradui latitud. respondent.
Itaboraba
N I A
Nhuanhu
Itaparanguçu
Taybu miri
Taybu guaçu
Potiguaçu
Genambi
Vrubutinga
Yagua
N.S. d'Aiuda
R A
Copaiba
Guiratinga
Itinga
O Salgado
Paraiba
S. Amaro
N A M
R. de S. Miguel
Velho
N.S. d'Anunciaçaõ et S. Grauiel
Quartier
Campo de Pto. Francese
Paratagera ou Alagoa de Sal
B V
S. Luzia
N.S. Aiuda
N.S. d'Eucarnaçaõ
Mondai miri
Barra das Lagoas
Mondai ou Alagoa de Norte
R. das Lagoas
Carrapato
Pta. Iaragua
O
CAMINHO DE CONDE
C A
Pta. de Ioç
Guaraimiri ou R. d'S. Antonio meniu
S. Christoual
Iecitiba
Paripoera
Cabuçu
S. Gonçalo
R. Paripoer
Tegera d'Angola

PRÆFECTURÆ
PARANAMBUCÆ
PARS
BOREALIS,
una cum
PRÆFECTURA
de
ITÂMARACÂ
Milliaria Germanica 15. uni gradui reſpondentia.
Milliaria Hiſpanica 17½ uni gradui reſpond.
Milliaria horaria quorum novemdecim uni gradui latud. reſpondent
A CAPITANIA DE PARA:
Baya grande ou Pto de Calvo
1. Guaibitingamiri.
2. Fonte de S. Thomé.
3. R. Tapado.
4. R. de Gaſpar Gonçalo.
NOTULARUM EXPLICATIO.
Villa ou Cidade — Urbs vel Civitas.
Povaçaõ — Pagus vel vicus.
Fortaleza — Fortalitium.
Aldea das Indias — Domus Indiarum
Aldea d. Tapijya — Domicilium Tapijyarum.
Igreia — Eccleſia.
Engº dagoa cum Igreia — Ingenio, vel Mola Sacchari quæ vi aquarũ rotatur, cũ Eccleſia.
—— ſem Igreia — — idem ſine Eccleſia.
Engº d. bois cum Igreia — Ingenio ſeu Mola Sacchari quæ vi animaliũ circumagitur.
—— ſem Igreia — — idem ſine Eccleſia.
Caza — Domus.
Lugar des povoado — Domicilia deſerta.
Curral — Stabula diverſarum beſtiarum.
Salinas — Salinæ.
Fonte, olhe dagoa — Fons.
Canziba
Caminho — Via.
Campina — Campi.
Mato — Sylvæ.

PERNAMBUCA
I. TAMARICA
Terra Nova
A M B U C A.
A CAPITANIA DE ITÂMARACÂ.
Olinda
I. Itâmaracâ
a. Ilha dos cedros, ou d'Ant.° Vaaz.
b. Cita de Mauritia, v. Maurits Stadt.
c. F. Frederick Henrick, v. Vyſhoeck.
d. F. Erneſtus daer by Vryburg ligt.
e. F. Waerdenberg, v. dryhoeck.
f. Stede Reciff.
g. Water caſteel, v. Caſtello do mar.
h. Caſtello de S. Iorge, v. Landt caſteel.
k. Fort de Bruyn.
l. F. Ioffroa de Bruyn.
m. F. Prins Willem aen R. dos Aſſogados.
n. Rio dos Aſogados.
o. Teibipio, eene rivier.
p. Capibari, een Rivier.
q. Iabebiri, een rivier.
I.
XII. Ianuarij An. MDCXL. conflixit
Primo cum Hollandorum claſse, Hiſpanica, hac
altitudine ex adverſo I. Tâmarica.

Steenen Keerberg
Soete riuier
Araçai
Caraguata
Waterputten R.
Soute riuier
Lagoa
Veruallen Tapuyers leger
C O P A.
Itâcoâruçû
Pyramideberg
Arárembé
Kyck ouer alleberg
Tapacura
Guirárembuca
Steenen
Guiraobira
Iuruparibacaï
Î B A.
Cristalberg
L. Araruqueia
I. Pirapucu
Antº Pento
L. de Cruz
Lorenço Afançe
Domingo Piriz
Duarte Gomes
Coandi
R. das pedras
Padres de S. Bento
Antº de Sauedo
Tamoatamiri
Guaratai
Camaratiba
Os marcos
Paraiba
Itapoâ
Iuna
Boarcai Mendez
Pecatiba
Itâpêçirica
Ipooca
Vrubutiba
Imbouna
N.S. de Rosairo
Ipiranga
Lago Salgado
S. Luzia
S. Francisco
S. Gonçalo
Sp. Sancto
A CAPIT A N IA DE PA RAIB
Caruabuçema
Capibari miri
Coorecé
Camaçari miri
Nouo
Taberobi
Abaî
S. Iuaô
d. 3 Reys
S. Andre
S. Antº
Tebiri
1. Paraïgoéra
2. Buraco d S. Iago
3. R. d. garça
4. Iabiru
5. R. de Portinbo
N.S. de Rosairo
Pindauna
Nhiacoca
Nhiajereba
Ibiapuá
Tatupeba
Itaberaba
Itauna
Itaobi
Maurecius
N.S. dagnia
Paraiba
F. Marguerita
Roode lande
Pta de Luçena
Mongaguaba
Cabo dalo
Cabo Blanco
Bays da treyçaõ

A CAPITANIA DE RIO GRANDE.
PRÆFECTURÆ DE PARAIBA, ET RIO GRANDE.

ma ad placitum ſua efferendi. Hæc ſingula juſta narratione proſequi, Braſiliam ſcribentis foret, non res in Braſilia geſtas. Satis fuerit, ſitum, limites, præfecturas, populos, proventus indicaſſe. Aliorum fortè erit, in hac ipſa hiſtoria loquentium, iſta ex officio apud ſuos diſtinctius recenſere. Diu eſt, quod Braſiliam in Boreales & Meridionales Præfecturas diſtinxerit Geographorum ſolertia. At hæc diviſio recens, quæ illam in HISPANICAM & BELGICAM diſpeſcit. Prior naturæ eſt, poſterior fortitudinis & virtutis humanæ. illa Dei creantis, hæc partium inter Principes. illa perpetua & immutabilis, hæc fluxa & pro belli fortuna varia. Belgicam quatuor Tabulæ exhibent, quas Naſſovii munificentiæ debent ſecula. Nec enim accuratiores in hunc uſque diem vidit aut ipſe Americanus orbis, aut ipſi adverſus. Prima à Fluvio Potiipeba ad S. Franciſci flumen exporrigitur & Seregippam Regiam, Mauritii armis imperio Societatis additam, complectitur. Capitania de Cirii à fluvio cognomine appellatur. In ea S. Franciſci fluvius, chartis noſtratium ut & Hiſpanorum decantatus, oſtia pandit & vario flexu in Braſiliæ intima penetrat, inſulis, ſcopulis, vadis famoſiſſimus. Secunda & tertia Parnambucenſem omnem tractum ob oculos ponit, ut & Tamaricenſem. Quarta Paraibam & Fluminis Grandis Præfecturam. In ſingulis, ſuis notis, diſtincta reperias, ſacchareas molas, ſepta ſive pecorum receptacula, oppida, pagos, arces, flumina, ſinus, promontoria, quæ narrationi lucem fenerant & fidem. Terras diſtinctis & adverſis imperiis Luſitani & Belgæ habebant. Quatuor Præfecturæ noſtri erant juris; ea quæ ad flumen Grande eſt, Paraybæ, Tamaricenſis & Pernambucenſis. reliquæ juris Portugallici. Illas munimentis vel hoſti ereptis, vel à noſtris exſtructis tuebamur adverſus Hiſpanorum Duces, Albuquerquium & Banjolam, militari famâ celebres. quorum ille ſua, hic quæ Regis erant, aſſerebat. Metropolis Præfecturæ Omnium Sanctorum Luſitanis denuo acceſſerat, noſtrorum magis vitio, quam hoſtium virtute. At Pernambucenſis coloniæ primaria, in Belgarum erat poteſtate, ut & caſtella ejus tutelæ impoſita. Novi Belgii & Africanæ negotiationes, nec ulla noſtrorum clade minuebantur, nec illuſtribns victoriis gliſcebant.

Diviſio Braſiliæ recens.

MAVRITIVS *quatuor tabulis Belgicam Braſiliam exhiberi fecit.*

Oliveira Seregippen Capitaniis accenſet.

Status Braſiliæ & imperii ante adventum Comitis.

Status belli. bant. Peruana & Mexicana imperia & quicquid regionum à tergo vergebat in Occaſum, congrua bello materia. Atlantici maris ſuperiora & inferiora, naves claſſeſque ex uſu temporis meantes & remeantes, tutabantur. Inſulas omnes Americæ Boreales, Hiſpaniolam, Cubam, Iamaycam, Portum Ricum, aliaſque minores, nominis Batavorum terror invaſerat. Arma noſtra ſenſerat Campecha & Truxillum, in Honduræ ſinu. *Curaçao.* Margaretæ inſulæ & Marthæ oppido terribiles, Curacaam maris Septentrionalis Inſulam, arce & præſidiis tenebamus. Prælii cum Lodovico de Borgia, Hiſpanorum præfecto, victore Belga, recens & illuſtris fama. Americæ continentis oram omnem claſſibus uſque infeſtabant Societatis duces. Caſtellis, oppidis, Frederici, Auriaci, Ameliæ, Principum, nomina impoſita ſub aliis ſideribus fulgebant. Ab hoſtium copiis & inſultibus diurnis nocturniſque quies nulla, in ſaccharorum machinas flammis graſſantium, & circumjecta populantium. Fumabant paſſim noſtrorum quoque incendiis urbes, pagi & ergaſteria Portugallorum, mari navigia & claſſes, ſæviente & facem tollente belli vindictâ. Cum Luſitanorum & Barbarorum aliis bellum, cum aliis pax nobis erat. His in ſocietatem & federa allectis, relligio, aræ, foci, jura, conſuetudines ſalvæ fuere. oppreſſis promiſſæ vindiciæ, mercantibus commercia, ſociis fides. Verum non ſemel rupere ſacramenti reverentiam Luſitani, metu magis, quam in Regem affectu. Omnium addictiſſimos Tapuyas experiebamur, quorum armis copiiſque cum Portugallenſibus, Iandovio duce, pugnabatur. Pacati quoque Gojanæ populi, Belgarum imperia admiſerant. Omnes adventu noſtrorum, non ſecuritatem ſibi, ſed ultionem Hiſpanis parari *Status politicus.* gaudebant. Summæ rerum præerat, in Pernambucenſi præfecturâ, Senatus, politicus dictus, non ſolum Reipub. ibidem, legibus Europæorum, rector, ſed & belli conſiliis mercimoniiſque præfectus. Minorum quoque Magiſtratuum, quibus fortunæ litigantium commiſſæ ſontiumque ultio, exercita poteſtas. At leges non in bono uſu erant, corruptis incolarum moribus, etiam regentium quorundam. QVIPPE conditione loci mutata pejoribus flagitiis agitur. Peſſimus quiſque diffidentia præſentis Reip. mutationem pavens, Luſitanorum gratiæ

tiæ adrepebat, nulla fidei cura, ſed ſpe impunitatis. Plebes acri annona vexabatur, vaſtantibus proxima hoſtibus. cui malo obviam ibat Societas, quanto poterat impendio & diligentia. Militiæ cura penes Sigiſmundum Schuppium erat, multis & egregiis facinoribus conſpicuum. maritimis imperabat Ioannes Lichthartius. non tam fortunæ beneficio, quam ſuo merito magniſque in hoſtem auſibus notus. Tribunitia dignitate Artiſoſkius, militaris ingenii vir & operum præclarus. Clades Adriani Patris inter graviſſimas ſurgentis imperii ruinas numerabatur. Iólus ſtudiis rudis, impetu ſtrennuus, penituſque Hiſpano nomini infeſtiſſimus, captis hic illic hoſtium ratibus, ovanti ſimilis, nulla non Occidentis ſpatia militari gloria implebat. In Serinhæmenſi provincia, Terra Nova, Tapeſerica, Alagois & alibi, variis caſibus, & diſpari eventu præliabantur dicti duces, Schuppius & Artiſoſkius, cum Camerone & aliis hoſtium præfectis. Domi is animorum inter Societatis rectores habitus fuit, ut Braſiliam & parta propugnandi ac imperium proferendi omnibus ſtaret ſententia, ſerioque deliberarent, cui Principem ibidem locum decernerent, quem tantæ provinciæ capacem agnoſcerent. Apud hos frumenta, arma, rates, pecuniæ in uſuram acceptæ vel accipiendæ, reditus & cetera publicorum fructuum & munerum aſſiduè agitabantur. ut & Africana commercia & Nigritarum in Americam tranſportationes. Nec ſegnior Hiſpaniarum Rex, obſtare Belgarum auſibus, amiſſa repoſcere, laborantia munire, validis uti parabat. Ingens novis rebus argumentum non prudenti ſolum ſed & audenti duci paratum. Magna loquar. Belli hujus tanta fuere molimina, ad annum uſque milleſimum ſexcenteſimum triceſimum & ſextum, ut Potentiſſimorum Regum conatus vincant, & rerum magnitudo apud invidos & ignaros fidem in periculum adducat. Navium ingens numerus, octingentæ & ultrà (ita rationaria habent imperii) ad bellum vel mercatum in Occaſum, Africam & aliò miſſæ, quadraginta quinque milionibus florenûm & ultra ſtetere, ſi navium precia, ſtipendia, annonam penſes. Hoſtibus ereptæ quingentæ & quadraginta ſeptem fuere. quæ damna ſex milionibus cenſa. E ſpoliis ad uſus publicos rediere miliones plus quam triginta,

[Margin: SIGISMVNDVS SCVPPIVS. IOANNES LICHTHARTIVS. CHRIST. ARTISOSKIVS. C. IOLVS.]

[Margin: *Momenta geſtorum per Societatem Occidentalem, uſque ad Ann.* CIↃ IↃ C XXXVI. *Navium numerus.*]

[Margin: *Ereptæ hoſtibus.*]

Spoliorum ſumma. quæ ſumma longè excedit illam, quam Paulus Æmilius Romanorum ærario intulit. Hæc tamen ipſa, ut Vellejus habet, *omnium anteactorum comparationem amplitudine vicit.* *Damna illata hoſti.* Iactura eorum, quæ Hiſpano terra periere, nec tamen nobis acceſſere, milionibus plus ſeptem penditur. Impenſæ regiæ, impedita vectigalia, annuique reditus, ſummam viginti & octo millionum explent. *Precia mercimoniorum.* Erogati in mercimonia, quæ in Guineam, Novum Belgium, Capitis viridis littora, Sierram Leonam, fluvios Senegalam & Gambiam transferri fructuoſum videbatur, milliones ſex & novies inſuper centena florenorum millia, quæque excurrunt. In quem cenſum nondum venere immenſæ opes, quas Braſiliæ aliorumque locorum neceſſitates abſorpſere. Reportata in Belgium eodem temporum tractu è Guinea & Novo Belgio fuit tanta auri, eboris, ambari, tergorum bubulorum, & pellium precioſarum vis, quæ milliones valuit quatuordecim, ſuper ſexies centena florenorum millia. Hæc præſens ætas ſuſpicit attonita, & futura, à rerum memoria remotior, ſtupebit tanta commoda privatorum ſtudiis, Fœderatorum terris acceſſiſſe, tantum opulentiæ, & gloriæ Hiſpano deceſſiſſe. Nec tamen tantæ opes pares fuere penſandis tot expeditionum ſumptibus; ut inter hæc potentior videri potuerit Societas & hoſti ſuo terribilior, iſto navium & armorum apparatu, quàm opulentior.

Naſſovii decora. Hic ferè rerum Americanarum & Braſiliæ ſtatus fuit, cum Naſſovius imperium capeſſeret. Eò omnium votis deſtinabatur, militiæ Europææ, ſub AVRIACO, expertus & ob recuperatam non ita pridem ejus quoque cura & induſtria Arcem Schenkianam, quæ ad Rheni divergium Inſulæ Batavorum tutelaris eſt, publico Reipub. favore involutus. Accedebat familiæ ſplendor, Cæſaribus ſanguine, Regibus connubio innexæ. adhæc ducis authoritas, fortitudo, fides, felicitas, aliaque virtutum & honorum multiplicata. quæ rapiendum Imperatorem, non per longas deliberationes quærendum imperabant. Etiam habitus illi erat & decora corporis forma, non ea ſolum, qua flos ætatis commendatur, ſed ex dignitate in præſentem congruens imperii amplitudinem. Iam antè eques, expeditionis in Palatinatum adverſus Marchio-

chionem Spinolam ſub Frederico Henrico Naſſoviæ Comite pars fuerat, Germaniæ Principibus opitulaturus. Vexilla geſſerat, centurio cohortem duxerat, auctâ mox ſub Erneſto Friſiæ Gubernatore, dein Mauritio Arauſionenſium Principe & Hollandiæ, Zelandiæ Friſiæque præfecto, militari dignitate. ſub Celſiſſimo verò Principe FREDERICO HENRICO, Fœderatorum jam ſupremo vindice. claris obſidionibus Grollæ, Sylvæ-Ducis, Venloæ, Trajecti ad Moſam (ubi irruentis in ſtationem ſuam Papenheimii impetum fortiter ſuſtinuit & reppulit) & Bercæ ad Rhenum, ſe conſpicuum fecerat. ut poſtquam omnes militiæ partes in veteri Orbe expleſſet, novas in Novo Orbe auſpicaretur. Comitabatur opinio eaque vera, Braſiliam ei provinciam dari, nullis in hoc ſuis ſermonibus aut rogatu, ſed quia dignus & par credebatur. Nec errabat hic fama, ſed optimum eligebat. Quæque laudum ejus conſummatio eſt, iis ipſis virtutibus effecit, ut Societas Imperatorem à Germanis potius mutuaret, quam è ſuis legeret. Collatum à Societatis rectoribus Braſiliæ imperium, ratum habuere Fœderati Ordines & Auriacus, iis legibus, quæ ex Ducis & gentis Naſſovicæ honore ac populi uſu eſſent: imperaret ſupremi ducis appellatione & poteſtate, terrâ marique: quæcunque armis acquiſiviſſent Belgæ, vel ſpe tenerent, imperii ſui eſſe crederet: quæ ad ſalutem publicam facerent & ſacra, civium ordinem & diſciplinam, bella, fædera, jura curaret: male poſita moveret, ne quid Reſpublica detrimenti caperet, caveret: præfecturas militares in caſtris ſui juris eſſe putaret diſtribuere in promtiſſimos: domi & per hyberna ex paucis, quos ſignaviſſet Senatus, ſeligeret: etiam de civilibus honoribus muniiſque decerneret: ut & de munitionibus extruendis, demoliendis, transferendis, ubi opus: de ſede Imperii & Senatus: de Braſilienſium & incolarum laboribus ac ſtipendiis: defunctis Senatoribus & primariis belli ducibus alios ſubſtitueret, Rectores auctores eſſent. Hæc aliaque fide publica ſancita fuere, ut tantorum negotiorum ſupremis adminiſtris promiſſorum, Duci officii regula conſtaret, adſtrictis in conſcientiæ metum partibus. Promiſſa primum Comiti claſſis navium triginta & duarum, qua abiret, tentaturus Novi

Præfectura Braſiliæ confertur Ill. Comiti.

Ratam habent Potentiſſ. Ordines & Auriacus.

Orbis fortunam. Verum Rectores, contracta audendi cupidine, in duodenas poſteà convenere, quæ militum bis mille & ſeptingentos veherent. Ne vero cunctatio longa, magnorum moliminum comes, in damno eſſet, Naſſovius operum & laborum promtus, imparata adhuc, ut fermè in talibus, claſſe, imparato milite, qui cum in Americam trajiceret, quatuor duntaxat navibus, adoleſcente Autumno, è portu Texelæ ſolvit, ſummo omnium ordinum conſenſu ac ſpe, anno Chriſtianorum trigeſimo ſexto ſupra milleſimum & ſexcenteſimum. Navi, quæ ducem vehebat, Zutphaniæ nomen inditum. militum non ultra trecenti & quinquaginta erant, quibus vix adverſus Morinorum inſultus tutus videbatur. Abeuntem votis fauſtiſque comprecationibus proſecuti ſunt Patriæ Patres, Auriacus, Societatis Curatores, & civium optimi quique, utpote in inuſitatum fortunæ & prudentiæ civilis pariter & militaris exemplum iturum. Divulgatâ tam glorioſæ expeditionis famâ, Omnium vox erat: hoc duce novas tantis rebus affulgere ſpes: hunc alterius Mundi deſtinam fore: ab hoc armis robur, imperio dignitatem quæri: nihil illo moderatius prudentiuſque: didiciſſe noſtratium bellis militiæ aſpera & incerta: modeſto milite non feroci pugnaturum: hoſtibus terrori fore ob famam, Germanis ſuis charum ob cognatam gentem, Barbaris placabilem ob lenitatem & manſuetudinem.

Abitus in Braſiliam.

An. CIƆ IƆ C XXXVI. XXV Oct.

Vota publica proſequuntur Comitem.

Pôſtquam ſerenis lucibus, propitiis ventis Fretum Britannicum enavigaſſet, inſulis Sorlingis vicinior, (Caſſiterides Ptolomæi ſunt) turbatum ſæva tempeſtate mare itineris initia magnis incommodis flagellavit. obſervatum, tranſmarinas expeditiones iratis ſæpenumero Superis ſuſcipi. hoc Agamemnoni, Æneæ, Xerxi, Germanico, Cæſari aliiſque inſolita molientibus accidiſſe. ſive quod adverſis conſecrari debeant nova imperia: ſive diſcriminum metu cöerceri dominationis ſtudium. Conſultantibus de occupando primo quoque portu Navarchis, Comiti, licet maris inſueto, diſplicuere moræ. urget iter, nihil intermiſſa navigatione. Sed auctis procelloſo mari, quod ob rigorem vicini Septentrionis horridius eſt, periculis, obſecuta formidini prudentia in Falmudam receptum

Sorlingæ Caſſiterides Ptolomæi creduntur.

Tempeſtate in Britanniam turditur.

A. *Navis Prætoria Zutphania.*

B. *Navis Adamus et Eva.*

C. *Navis domus Naſsovica dicta*

D. *Navis Pernambucum dicta.*

E. *Lembus Societatis Indicæ curatores in continentem referens.*

F. *Heldera pagus.*

ſuaſit. Iam enim aquas ceperat Zutphania, ut vix emergeret. nec minus turbidum pelagus altis fluctibus jactabat Argonautas, ut in Sorlingarum penè vada & ſcopulos impingerent, ventorum adverſantium furore. Hic dum commodiora navigandi tempora expectantur, Sereniſſima Britanniarum Majeſtas Carolus I. accepto nuncio, hærere in portu Britannico Comitem, Falmudæ Gubernatori & Nobilibus vicina loca incolentibus mandat, omnia erga Naſſovium humanitatis munera fungerentur, & quæ ad ejus refectionem facerent, curarent. abunde hoc & comiter præſtitum. Et licet auguriorum ac prodigiorum fides in gente noſtra penè exoleverit, nec curent prudentiores caſibus fortuitis temere miſcere Deum, omen tamen notatum fuit duplex, non omnino adſpernendum. Primum, ubi Morinos prætervehebatur, piſcis marinus è mari intra navis foros exſiliens, Aſellum majorem vocant, ad diſcrimen minoris, qui Callarias. Alterum, perdices quinque è Britannico littore in navem Comitis & eam cui à Pernambuco nomen, delapſæ, nauticorum voluptas & ſpontanea præda. quæ læta ominantium conjecturâ maris ſimul ac terræ obſequia favoremque promittere credebantur. Et forte benignitas Numinis, quia tangitur Principum affectione, his quoque rationibus, & rerum imminentium ſpeciebus, prodere vult, quæ impendent. Talia olim fuere ſerpens ad Bagradam pugnante in Africa Regulo, aquilæ Dejotaro regi ſalutaris aſpectus: corvi tres Graccho occinentes, in Gallia lupus vigili gladium è vagina auferens, aliaque infinita, quæ prout ſecunda aut adverſa acciderunt, magni faſtigii viris ad gloriam vel ignominiam, ſalutem vel ruinam vertere ſolet ſuperſtitioſa credulitas. Dies excurrêre quadraginta, quibus tempeſtates ad navigandum idoneas non habuit. nihilominus in navibus ſuos continebat, & nullam prætermiſit occaſionem profectionis: donec deſævientibus procellis, ſecunda navigatione ad Inſulas Capitis Viridis provectus fuit. Caput Viride inter Africæ promontoria celebre, arboribus viridibus conſitum eſt, unde illi nomen. multis Aſinarium Ptolomæi eſſe creditur. Æthiopiæ, ut ait Oliveira, principium eſt, & ultra centum leucas ad promontorium uſque Sierræ Leonæ exten-

Falmudæ moratur.

Omina.

Inſulas Cap. Viridis appellit.

An. CIↃIↃ CXXXVII. Cal. Ian.

Capitis Viridis & inſularum deſcriptio.

 ditur,

ditur, totumque hoc ſpatium Præfectura Capitis Viridis appellatur. terminatur utrinque fluminibus, illinc Gamba, hinc Senaga noſtrorum mercatu claris. Crebra inter proceres & regem de imperio contentio eſt. quiſquis ſuperior vindicta crudeliore ſe tuetur, ſive optimates è medio tollat potentior Rex, ſive hunc optimates. Regiæ opes ex procerum pendent nutu & liberalitate, qui equis, vaccis, capris, legumine, alias egenum & inopem, donant. Occidentem verſus medio Oceano jacent Inſulæ decem, quas à vicinitate vocant *Inſulas Capitis Viridis.* ſuntque primum repertæ, Anno M CCCC XL à Lodovico Cadamuſto Genuenſi. Quidam has putant eſſe veterum Gorgones ſive Heſperides. Abundant capris & ſalinis unde & Saliferæ noſtratibus dicuntur. Hiſpani etiam milium Zaburrum in iis colligunt. Quum primum invenirentur, prorſus incultæ erant, humanumque nullum uſquam veſtigium. qui primi conſcenderunt, columbas manibus prehenderunt, aut ſcipionibus ſuis humi ſtantes & hominum inſuetas occiderunt. Primaria inter illas & maxima eſt S. Iacobi, plena variis arborum generibus patenſque in longitudinem milliaria ſeptem. ubi ſalis magna copia, aquæ dulces, teſtudines innumeræ, tam grandes, ut teſtæ clypei magnitudinem æquent. Superior hac magiſque in Boream vergens eſt inſula *Bona viſta*, ſive Boni viſus, quam ita dixere, quod gratulabundi huc primum applicuiſſent Luſitani. Inter minimas eſt, quam *Mayam* appellant, quæ ſalinis quoque nobilis ab Hiſpanis frequentari ſolet, rara habitatoribus; niſi forte Nigritas aliquot profugos, aut Portugallos ob nefas exules habeat, quos illic perire, leve damnum. Apud hanc dies ſex commoratus Naſſovius ob aquationem, mox famoſam mundi Lineam attigit, quæ in partes æquales cœlum ac dierum noctiumque ſpatia diſpeſcit. Hic paribus intervallis fortitudo Naſſoviorum ab Vniverſi terminis diſtans, utrique ſe hæmiſpherio oſtendit, grandi honoris ac rerum ubique gerendarum aut geſtarum libramento. Multum maris brevi emenſus, adulta Batavis hyeme, Braſiliæ littora, ubi Pernambucum eſt, appulit, lætus quod adverſa maris trajectu proſpero penſaviſſet. Appulit una Adrianus Duſſius, quem prope Inſulam Maderam

Ad Majam Inſulam moratur ob aquationem.

Iſleo de Mayo.

Tranſit Æquinoctialem lineam.

Braſiliam appellit.

An. CIↃ IↃ CXXXVII. *Ianuar.* XXIII.

ram

ram ſibi junxerat Comes. triduo poſt Matthæus Ceulius & Carpentarius, qui, quod navi veherentur rimoſa, in S. Vincentii Sinu, coacti fuere ejus refectioni aliquandiu immorari. Hos excepit poſtridie Cal. Mart. Ioannes Giſelinus, multum procelloſo mari jactatus. omnes futuri Secretioris Concilii apud Comitem Senatores & tibicines imperio. Felix, temporis brevitate, trajectio, ea anni tempeſtate hic ſtitit Naſſovium, quæ gerundis rebus idonea erat. Incidit quippe adventus in menſes bello & campeſtribus motibus commodos. Nec fuit aut Luſitanis aut Portus Sancti Gubernatoribus, ob ſubitum appulſum, tempus, ſubmittendi ſuppetias in Comitem, & hoſtile quid moliendi.

Exſcendentem primores loci populuſque excepere, vultu, officiis, oratione, obſequia teſtati, plurimi aucupantes gratiam, ut ferme ad nova Imperia. Eas circumſtantium concurrentiumque gratulationes, ut communis benevolentiæ teſtimonia, non hilarius, quam modeſtius admiſit. Poſt hæc oſtenſis in Senatu commiſſis ſibi à Fœderatis Ordinibus, Principe, ac Societatis rectoribus Imperii ac capeſſendæ gubernationis litteris, primum id ſibi negotii dari voluit ſagaciſſimus Imperator, ut quantum militum noſtratium, ſociorumque in armis & præſidiis eſſet, cognoſceret. id prudentiæ ratus, PARARE prius bellum, quam exercere; & metiri quantum queas, ne fruſtra tentetur facinus, aut præceps audacia cœptæ gubernationis famam diminuat. Etenim compertum, ex præparato copias bella magis ſuſtinere, quam violentas & tumultuarias collationes. Militum vis omnis in geminos ordines diſtributa. quorum unus præſidiariorum eſſet, alter campeſtrium in hoſtem iret. Præſidiis ſepoſiti fuere ſexcenti & bis mille, qui per Caſtella Reciffæ, Afogadorum, Promontorii Auguſtiniani, Tamaricæ & Paraybæ diſtributi. Bello capeſſendo ſervati in duos diviſi exercitus, unum majorem invadendo hoſti, in quo cenſi nongenti & bis mille: alterum minorem ac vagis motibus deſtinatum, cujus numerum ſexcenti fecere. Hi hoſtem alibi occuparent aut diſtraherent, ac invigilarent occaſionibus. Mox annonæ & commeatus curam habuit, hac in re Romanam diſpoſitionem imitatus. Inquiſitum ſedulò,

Excipitur à ſuis.

Prima Naſſovio cura, inquirere in Militiæ ſtatum.

Præſidiis ſepoſiti.

Bello ſervati.

Commeatum.

quantum panis bis coƈti, laridi, leguminum, carnium, caſei, vini in navibus & conditoriis eſſet, ut ſine quibus intraƈtabilis eſt miles & diſciplinæ impatiens. Etiam armorum cenſum iniit, quæ tela & arma, tormenta, machinæ, pulvis, quæ naves & inſtrumenta nautica, regione maritima & portuoſa. Illud notatum reperio, funalium militarium parcitate laboratum fuiſſe, culpamque in Europæos iſtarum rerum curatores rejeƈtam. At juvit ſe ingenio inopia, funeſque nova arte ex arborum corticibus concinnavit. at, quia in ignem non durabant, minus probos. Ea quoque, ut dicam quod res eſt, annonæ fuit penuria, ut poſtquam caſtris in bimeſtre proſpeƈtum eſſet, demenſo in militem ſatis anguſto & tenui, vix ſuperfuerit, quod ſatis eſſet alendis præſidiis. quibus parcius vivendum fuit & in fraudem genii. Hinc querelæ & murmura militum jejunantium, quæ ducum leni oratione & liberalibus promiſſis compoſita vix quievere. Nec enim, ſueti ad ſatietatem nutriri noſtrates, inediam ferunt, quam aliunde è confragoſo & paupere terra veniens miles facile tolerat. Ne tamen aut hoſtis de anguſtia annonæ noſtræ edoƈtus audacior in nos iret, aut ipſe miles in caſtris percelleretur, ediƈto veniam ſingulis fecit Comes, deportandi ad caſtra quidquid vellent commeatus, ſimulata eum in modum rerum omnium largitate. Qua cura apud ſuos defunƈtus, hoſtium loca, copias & molimina perdidicit, more Imperatoris Punici, cui omnia hoſtium, non ſecus quam ſua, nota erant. Compertum per exploratores eos Portus Calvi terras & Arcem tenere, unde emiſſæ prædatoriæ manus vicinas noſtrorum terras populationibus & rapinis infeſtabant. uſque adeo, ut ne tuta quidem eſſet à Reciffa ad Olindam itio & reditio. Quin deſertis pagis, ob hoſtium metum, ſub arces ſe noſtras ad tutelam receperant Braſiliani. Militares copiæ in Serinhainenſi agro vix in hoc ſufficiebant, ut irrumpentem hoſtem repellerent, ne in intima penetraret. Nec deerant illi ſua in ſilvas refugia, per occultos & cœcos calles, facili ipſi & æquo ad fraudes Luſitano, nobis difficili. Et cum exigi finibus non potuerit, incendiis, ſpoliis, cædibus patuerunt noſtra. Quamobrem, indiƈta publica ſupplicatione, ne ſine ope divina quidquam aggreſ-

Arma.

Prudentia Comitis.

Comes ad bellum ſe accingit.

aggreſſus videretur, viſum Comiti abſque mora hoſtem adoriri, & imperium ab armis belloque auſpicari, firmandæ potentiæ & oſtentandæ hoſtibus fiduciæ, quæ principatus, apud exteros præſertim, ſtabiliendi primæ adminiſtræ ſunt. Hoc ad Societatis gloriam & ſuam maxime pertinere arbitrabatur, ſi cum dignitate opprimi ſtatim Hiſpanus poſſet. Belli dilatione robur illi acceſſurum & diſciplinam, ſe in vecordiæ aut lentorum conſiliorum ſuſpicionem adductum iri. Copiæ omnes terreſtri itinere in Serinhæmum ivere, excepta Comitis prætoriâ, iiſque centuriis, quas Carolus Naſſovius & dux Houſius ſingulas ductabant. Cum enim recens conſcripto milite conſtarent, nec lentis caſtrorum progreſſibus ob longiorem viam pares crederentur, eò ad Comitem navigavere. Hic in *Vnam* cum exercitu movit & ſuperato fluvio, quem exigua manu tutari facile fuiſſet hoſti, in Barram-Grandem promovit. ut claſſem, quæ triginta tribus navibus vectoriis & liburnicis commeatum & apparatum omnem bellicum ferebat, operiretur. Pedeſtrium militum è Belgis coacti fuere trecenti, navalium ſociorum octingenti, Braſilianorum ſexcenti, quibus addita equitum turma. Hac manu, quam multitudine hoſtis ſuperabat, recta in Hiſpanos itum. His imperabat præfectus Comes Banjola, magno armorum uſu inclytus & belli Belgici ſub Marchione Spinola experimentis clarus, cui præter indigenas, Nigritas (Afrorum populi ſunt) & Luſitanos, militum erant quater millena. aggeribus ripas præmuniverat. quibus, de adventu Naſſovii certior factus, ilicò ceſſit, ſive armorum diffidentia, cum tamen milite prævaleret, ſive pelliciendis ſub ejuſdem portus propugnaculum noſtris. Ad amniculum, qui miliare ab Arce aberat, in monte caſtra poſuit, duorum millium manu. Ea duplici aggerum ſerie præcinxerat, obſtructis viarum anguſtiis, quas arborum ſegmentis & truncis longe lateque exciſis oppleverat. Conſilium erat, hîc Belgarum impetum ſiſtere, utque ipſe proximior Arci hanc armatis copiis tueri, & hæc ipſum poſſet. Veſperaſcente die Comes noſter, naturâ loci perſpecta & hoſtium ſitu, in monte oppoſito caſtra fecit. illi leviculis præliis, nullo ſuo commodo, laceſſivere ad pugnam Belgas, totam interim

Vna vel Huna fluvius & pagus. Barra grande.

In hoſtem movet.

Velitationes cum hoſte.

noctem occupati munienda ſepimentis ſtatione. Mane, vix albeſcente luce, exploſis in Hiſpanos aliquoties machinis minoribus, minus audaces terruimus. Acies hoc ordine inceſſit: duæ centuriæ ex Belgicis, & Braſilienſium tres juſſæ à latere dextro per ſylvarum abdita viam facere, & ſuper objecta, quod arduum, eniti: totidem à latere lævo, invadendis ſimul hoſtibus. Naſſovius decorum ſe promtumque in armis oſtendens, cum prætoria cohorte, quam ſibi applicuerat, in fronte erat. quod plurimum referre intelligeret, cujus ductu auſpicaretur illud agmen, ex quo victoriæ omen capiendum eſſet. noviſſimum agmen Schuppius & Artiſoſkius ducebant, qui recentes clarique rerum hic geſtarum fama, militum quoque ſtudiis fovebantur. Sic tribus locis, triplici militum manu hoſtem aggreſſi, pugnandi illi poteſtatem fecere. Banjola ſclopetarios mille in obvios excutere juſſit, deſideratique è noſtris ſex, ſaucii triginta ſex. Nos evulſis palis & perruptis, quæ obſtabant, per ferociam ſeptis, utrinque hoſtem adorti, latera fortiter impulimus, & poſt acrem collato gradu pugnam Hiſpanos terga vertere cöegimus. Quibus plana magis evenerant, facilius irrupere; quibus impugnandi aggeres & ſuperandæ ſtrues, & concædes erant, major fuit labor & periculum, ut qui certioribus ſupernè ictibus patebant. Partibus ſpes virtuſque æmulatione accenſæ, incitante illam utrimque ignominiæ demendæ cupidine. Cecidere hoc conflictu hoſtium quadringenti, qui ſparſi palanteſque cæſi disjectis armis viſebantur. reliquis ſub arcis ſe tutelam recipientibus. Interemti captique aliquot, qui militia eminebant. tanto verò hoſtem furore inſecuti ſunt Belgæ & Braſilienſes, ut vix imperio ducis ad ſigna revocari poſſent. Comes primam victoriam ſequentis occaſionem arripiens, per ima collium ſub ipſam Arcem victorem militem perduxit. Banjola, munitis in monte ſtationibus, totum diem in noſtros, ut & illi, qui arcem tenebant, jaculatus, ſtrepitus multum, damni parum fecit. Eopſe die miſſi à Comite Schuppius, & Lichthartius, ille militum, hic navalium ſociorum dux, ad occupandam Inſulam, aſſerendo commeatu & re frumentaria, ut commodius ſupportari poſſet. Dux Hiſpanus convaſatis de

Aciei ordo.

Hoſtem munitionibus pellit.

nocte

A. *Fluvius*

B. *Arboŭm ſtrues ad fluvÿ ripam impediendo transitu.*

C. *Agger castrenſis hostium.*

D *Hostium agmina ex Braſilianis; luſitanis et Nigritis.*

E. *Braſiliani hostes.*

F. *Fuga hoſtium.*

1. *Prætoria cohors Comitis*

2. *Sclopetarÿ.*

3. *Braſiliani ab utroq. mont*

4. *Prima acies.*

5. *Tribunis Artischotskyus*

atere per ſylvam abeuntes.

6. Comes.
7. Turma Equitum.
8. Tormenta maiora.
9. Prælium.

10. Exercitus.
11. Acies poſtrema admiraly et nautica plebs.
12. Caſtra nocturna Comitis.

O
N
E
F
G
C

PORTUS CALVUS.
PASCVA.
AGRI
PASCUI
A. Pagus.
B. Templum.
C. Arces dirutæ.
D. Caſtrum Povacon.
E. Acceſſus Comitis.
F. Suggeſtus Comitis.
G. Stativa Comitis.
H. Stativa Scoppij.
I. Suggeſtus Scoppij.
K. Acceſſus Scoppij.
L. Statio Lichthartij.
M. Suggeſtus Lichthartij.
N. Fl. Portus Calvi.
O. Montes.
5 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100
Virgæ ſive menſuræ Rheno-landicæ

noƈte impedimentis loco movit, reliƈtis tormentis æneis tribus. in Arce morari timuit, ne ſe ejus deditione illigaret. nec noſtros prohibere ab obſidione auſus fuit, attritis copiis. Naſſovius poſtero die circumſpeƈtis iterum, quæ hoſtium erant, comperit abiiſſe. & dum propius munimentis, quibus inhæſerant non diu, admovet, occultis illa ignibus, quos abiens ſero veſpere Banjola fraude paraverat, diſſiliere. at nullo Belgarum damno, quos tardior acceſſus præſenti cladi exemit. Ille in terram *Camaragibi* vertit, ut inde in Alagoas pertenderet. Inſtat hoſti miles noſter, vagum varia cæde conſumit. inter fugientium trepidationem, prædam & opima ſpolia reportat. Tunc fiduciam capit Dux Belga. arcem *Povacaonam* provinciæ caput aggrediundi. non ignarus, uti initia belli eveniſſent, ſpem famamque in cetera fore. Sita eſt Arx in Pernambucenſi provincia, ad ripam fluminis commodiſſimi, & recipiendis onerariis ob altitudinem idonei. à Reciſſa abeſt miliaribus xxv. In confiniis molas oſtentat ſeptem, iterque ſternit in Alagoas, Camaragibi & Antonii Grandis fluminum terras. Elapſo proximè biennio expugnaverat illam Lichthartius, aƈto in fugam Comite Banjola merſiſque in flumine Hiſpanorum pluribus. Verum non diu poſt Albuquerquius, aliud agitans, arrepta in conſilium occaſione, eam non difficulter recuperavit, ſcelere Sebaſtiani de Souto Luſitani, hominis ſummè perfidi, cujus operâ optimâ antè uſi fueramus. Hic cum credulitatem Picardi vigilum præfeƈti nefariis mendaciorum vinculis circumdediſſet, plus incommodi damnique attulit noſtris, quam commodi aut ſalutis præſtiterat. Falſis namque indiciis autor Picardo fuit, ut, motis ex Arce præſidiis, vacuam eam fecerit & invaſioni hoſtis oportunam. Quo facinore perfidiam ſuorum, magnitudine criminis, illuſtrem fecit; adduƈto quoque in certiſſimum vitæ diſcrimen Dominico Calabari. qui Luſitanus, cum à Regiis partibus ad nos deſciviſſet, in arce captus, ſtrangulatuſque, jugulo defeƈtionem expiavit, & diſſeƈtos artus infidelitatis ac miſeriæ ſuæ teſtes ad ſpeƈtaculum reliquit. Mauritius Societatis intereſſe arbitratus, eam ſubdi, abſque cunƈtatione ſtativa ordinat quatuor. primis ipſe conſedit. ſecundis gubernator

Arcem Portus Calvi Povacaonam obſidet.

Stativa ordinat.

K Sigiſmun-

Sigiſmundus Schuppius, tertiis Artiſoſkius militum tribunus. quartis, qui mare vicario imperio tenebat, Lichthartius. Ab externo metu tutus, in ſingulis ſtationibus ſuggeſta attollit, machinas locat, quibus in arcem ferociter & frequenter diſploſis, mutuas ab hoſte jaculationes damnaque excepit, concuſſis dirutiſque hic illic, quas feſtinatio aggeſſerat, terrarum molibus. Intereà acceſſus ſuos & latentiores aditus foſſorum laboribus gnaviter ducit, & cum operariis propius adrepit milite. prima luce, ſero veſpere, ſocium ſe periculorum operis addit. Occubuere, præter gregarios aliquot & primores, Carolus Naſſovius, calida juventa miles, majoriſque animi & ſanguinis, quàm fati, & centurio Ioannes Tallebomius. quibus glandium majorum ictu ſubita mors magnarum virtutum uſum invidit. A decima & tertia obſidii die, cum jam proximè foſſis inhærerent operæ, nec hoſti animus vireſque eſſent, ultra ſe defendendi, miſſis obſidibus, dedita Arx honeſtis belli conditionibus fuit, prima Comiti expeditionis Americanæ merces & amplioris potentiæ gradus & fundamentum. Præſidiariis conceſſa poteſtas, militiæ ritu armatis, diſcedendi & compendioſiſſimo itinere in Reciffam inſulam, inde in Hiſpaniolam, & Indiæ Occidentalis, quæ vellent, loca abeundi, vel in Terceram trajiciendi. Vnius ipſis, pro belli honore, machinæ & apparatus bellici non multum, facta copia. Naves, quibus trajicerent, à Comite impetravere, ea fidei pactione, quâ convenerant. Navigavere omnes in Inſulam Terceram, quæ inter Azores ſive Flandricas primaria eſt. Egreſſi ex Arce Gubernator Hiſpanus, Michaël Gibertonus, armorum propræfectus, bello Belgico clarus, centuriones octo, ſigniferi ſeptem, militum quingenti, Italicæ, Hiſpanicæ, Luſitanicæ gentis, præter ægros & ſaucios, glorioſam utilemque victoriam fecere. ceſſere quippe in belli ſpolia machinæ bellicæ ex ære viginti duæ, è ferro fuſili quinque, mortaria quatuor (genus machinæ eſt pandum ac breve) glandium ferrearum & miſſilium magna vis, ut & funes incendiarii, aliaque Martis utenſilia, totumque Regis, quod illic erat, armamentarium. Nec minus vago exercitu propè Moribecam & S. Laurentium, occurſum fuit hoſtium in fines noſtros excurſionibus, exacti-

Expugnat.

A. *Caſtrum Povacon.*
B. *Vrbs.*
C. *Baſilica.*
D. *Acceſſus Comitis ad urbem.*
E. *Suggeſtus tormentarius.*
F. *Statio Comitis.*

G. *Suggeſtus torm. gubernatoris Scoppij.*

H. *Suggeſtus torm. Admiralij lichtartij.*

I. *Caſtella duo hoſti derelicta.*

exactique, qui irruperant, populatores, duce Iacobo Stackhouwero, qui cum hoſtili manu congreſſus, eam, pugnante fortiter Helmichio Vice-centurione, fudit fugavitque. Sic parta circum agris major quies & ſecuritas fuit. Pugnantium profectò ducum omnium memoriam exempli intererat ad poſteros nominatim extendi, ſi mihi æque promtum fuiſſet nomina ſcire, ac admirari virtutem.

Fugientem Banjolam pone preſſit Mauritius, victoria utendum ratus. nec diu fuit, cum tota Pernambucenſi Provincia minus tum animoſum & validum exegerit. ſed operæ precium fuerit, ad Hiſtoriæ præſentis, & rerum hîc geſtarum, & porrò gerendarum lucem, Præfecturæ hujus ſitum locaque ſtrictim indicaſſe. præſertim cum & Comitis hic & Senatus politici ac ſupremi illuſtrior ſedes ſit, & præcipua crebraque navium ſtatio. Inter Braſilienſium colonias, Pernambucenſis è maximis eſt. ut quæ ſexaginta juxtà littus miliaribus porrigitur, inter Franciſci, fluminis celeberrimi, oſtia, & Itamaricæ præfecturam. Peculium eſt Duarti, ſive Eduardi Albuquercquii, Luſitani, cujus hic nomine imperitabat Frater Matthias Albuquercquius. qui Olindam venerat, paulo antè quàm noſtri ea potirentur. Sedes pagique Portugallis habitati undecim notantur. Prima eſt Olinda metropolis, ad maris oram, pulchris ædibus templiſque conſpicua. Situs, ob colles, quos ambitu ſuo complectitur. inæqualis adeò eſt, ut vix humana induſtria muniri poſſit. In ejus parte editiore, eminuit Ieſuitarum Cœnobium, ſtructura elegans & redituum locuples, à Rege Sebaſtiano conditum. proſpectu amoeniſſimo primum ſe, ex alto adnavigantibus, oſtentabat. Iuxta hoc aliud conſpiciebatur Capucinorum, ut & ad littus Dominicanorum & in Superiore urbis regione Monaſterium S. Benti, natura & opere validum; præter Monialium ædem aliaſque. Baſilicas habuit geminas, unam S. Salvatoris, alteram S. Petri appellationibus venerabiles. Oppidanorum cenſebantur millia duo, exceptis Eccleſiaſticis & mancipiis. Hi ad ſigna revocabantur quatuor, diſpari, ut ſolet, numero. Civium ducenti circiter opibus præſtabant & fulgidiore cenſu. Ab hac Auſtrum verſus, inter fluvium Biberibi & Oceanum, extenditur, ferè uno miliari,

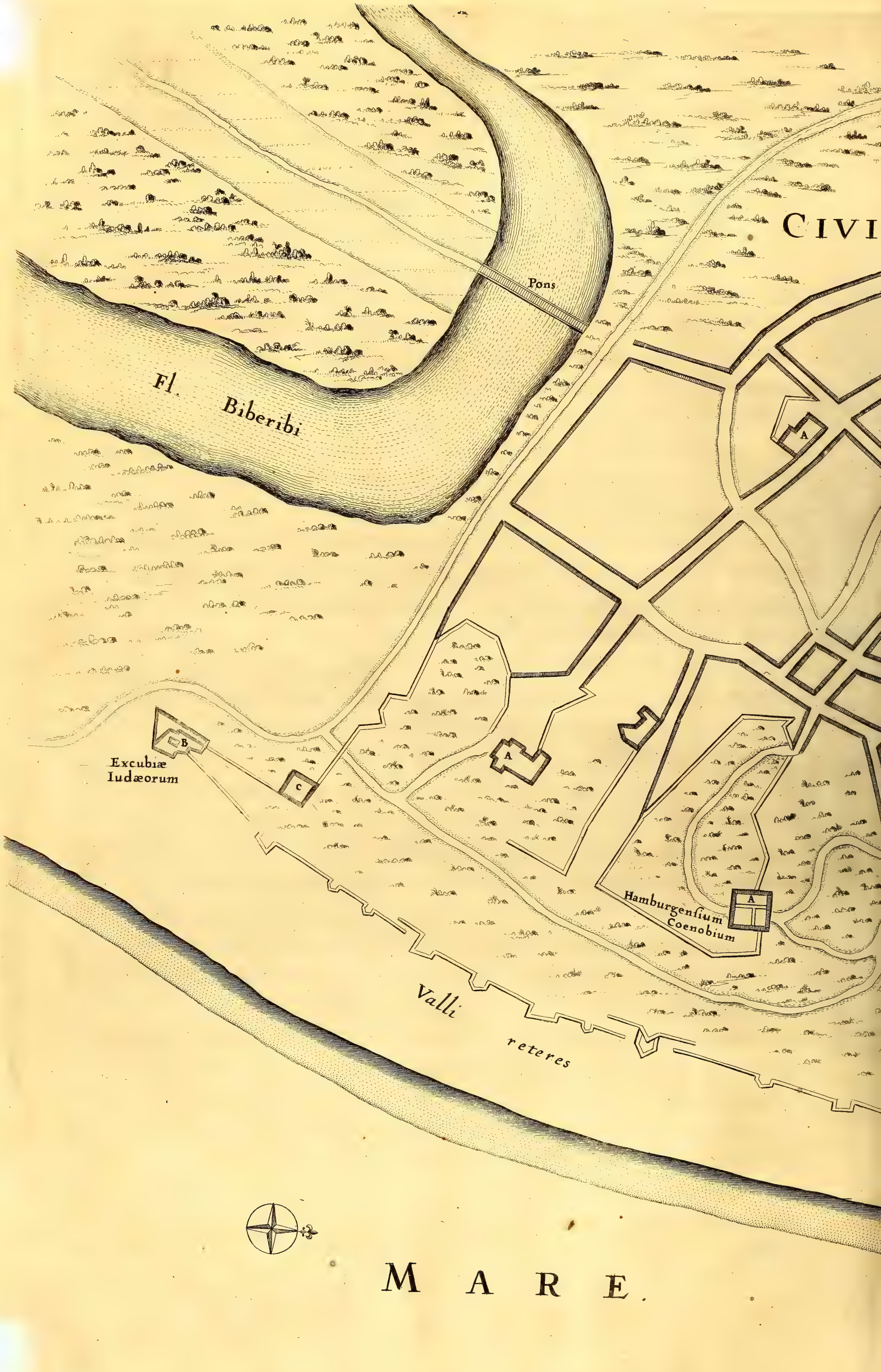
Banjolam perſequitur.

Præfecturæ Pernambucenſis deſcriptio.

Pagi ſedeſque undecim.

Olinda.

longus anguſtiorque & arenoſus terræ trames, ligulæ aut coſtæ inſtar. quem, ut & alibi, provida Numinis cura huic oræ adverſus maris inſultus objecit. Vbi terminatur, pagus fuit, *Reciſſa* dictus, ſive Receptus. forte ob hoc, quod intra hunc & alium terræ ſimilem tractum oblongum, quem Reciffam Lapidoſam vocant, recipi naves poſſint & ſoleant, accipiendis exponendiſque oneribus. Frequentibus incolis habitabatur, & qua parte medium hunc tractum Arenoſum interſecat mare, majorum navium ſtatio eſt, ob inſignem pelagi altitudinem. E regione hujus, ubi deſinit Reciffa lapidoſa, hic illic mari pervia, Turris fuit ex aquis exſurgens, Caſtelli maritimi nomine, ad diſcrimen ejus, quod in Reciffa terreſtri aut arenoſa cernebatur & caſtellum terreſtre vocabatur, Luſitanis S. Georgii. Poſt deſertam Olindam, in Reciffæ pagum ſe recepere civium & mercantium plærique, qui ædificiis illam inſignibus ornavere. donec ejus fulgorem præſtringere cœpit Mauritiopolis. ſepimentis cinctus à noſtris, qua parte fluvium adſpectat, robur non leve accepit, cum is, relabente maris æſtu, pervius ſit pedibus. Hæc Olindæ facies fuit, antequam eam expugnaſſent Belgæ. qui munimentis novis hos terrarum
Inſula Antonii Vazii. Receptus ut & Inſulam Antonii Vazii inexpugnabiles fecere. Fulget jam hæc Inſula Palatio Comitis, Friburgo, ad uſum ejus & Imperii decus, ſumtibus ipſius, magnificè exſtructo, ut & urbe MAVRITIOPOLI & pontibus ad miraculum in
Garazu. gemino flumine jactis. Secunda ſedes fuit Garaſu, pagus verius, quam oppidum, à littore remotior, è regione Itamaricæ inſulæ, quinque ab Olinda miliaribus. Olim tenuioris fortunæ Luſitani incoluere, mechanicis artibus vitam tolerantes. at poſtquam noſtris partibus acceſſit Olinda, etiam opulentiores huc commigraverunt. Expugnavere hoc oppidulum noſtrates, calendis Maji Anni triceſimi ſecundi ſupra milleſimum & ſexcenteſimum, captumque incendiis & militari direptione
Reciſſa. deforme fecere. Tertia fuit Reciffa jam dicta. Quarta Mori-
Moribeca. beca, mediterranea magis & Auſtralis, quinto à Reciffa mi-
S. Antonii. liari. Quinta S. Antonii, ſeptem vel octo à Reciffa miliaribus, Auſtrum verſus, ſecus promontorium S. Auguſtini. Sexta
Poyuca. Michaëlis de Poyuca, incolis frequentiſſima, decem à Reciffa milia-

CIVI
Pons
Fl. Biberibi
A
Excubiæ
Iudæorum
B
C
A
Hamburgenſium
Coenobium
A
Valli
reteres
MARE.

S OLINDA
Mons Ruber
Coenobium Ieſuitarum
A. Templa.
B. Caſtellum Lapideum.
C. Reductus.
Coenobiū.
5 10 20 30 40
virgæ Mathematicæ

A. *Ieſuitarum Coenobium.*
B. *Baſilica.*
C. *Coenobium Franciſcanorum.*
D. *Carmelitarum Coenobium.*
E. *Iudæorum excubiæ*
F. *Collapſa vrbis moenia.*

Castrum maritimum.

. Statio navium Reciffæ.

Reciffa.

K. Mauritiopolis.

L. Promontorium S. Augustini.

M. Oceanus.

nº 10.

A. *Templum S. Coſmi.*

B. *Coenobium S. Franciſci.*

C. *Ruinæ vrbis.*

D. *Inſula Tamaric.*

E. *Modus deducendi Luſitanas ad templum.*

minus conſpicua.

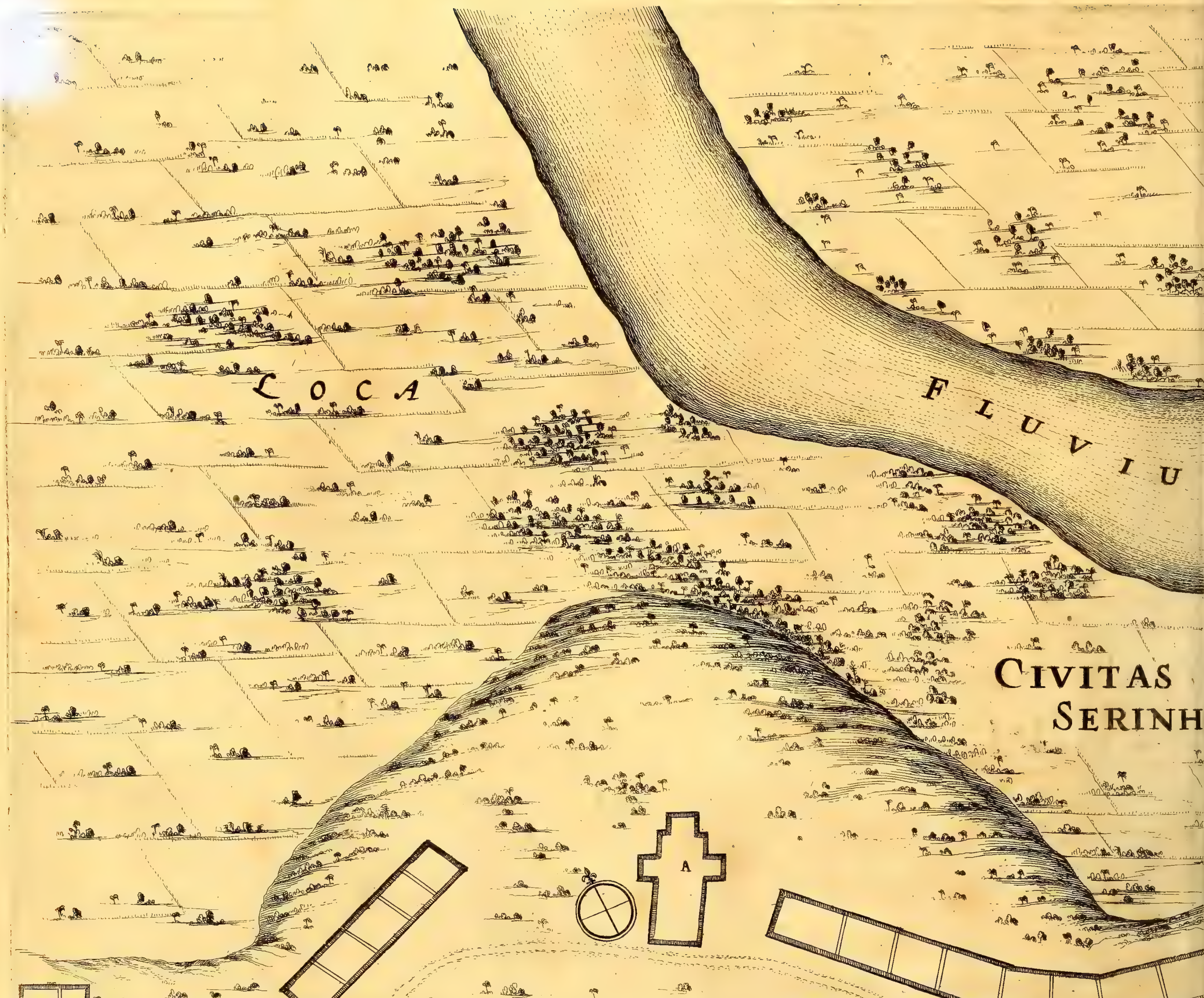
n. u.

A . *Templa Vrbis.*
B . *Coenobium.*
C . *Gubernatoris do*
D . *Ripa fluminis.*

E. *Hoc modo transferuntur*
onera vehiculis, bo-um operâ.

A. *Templum.*

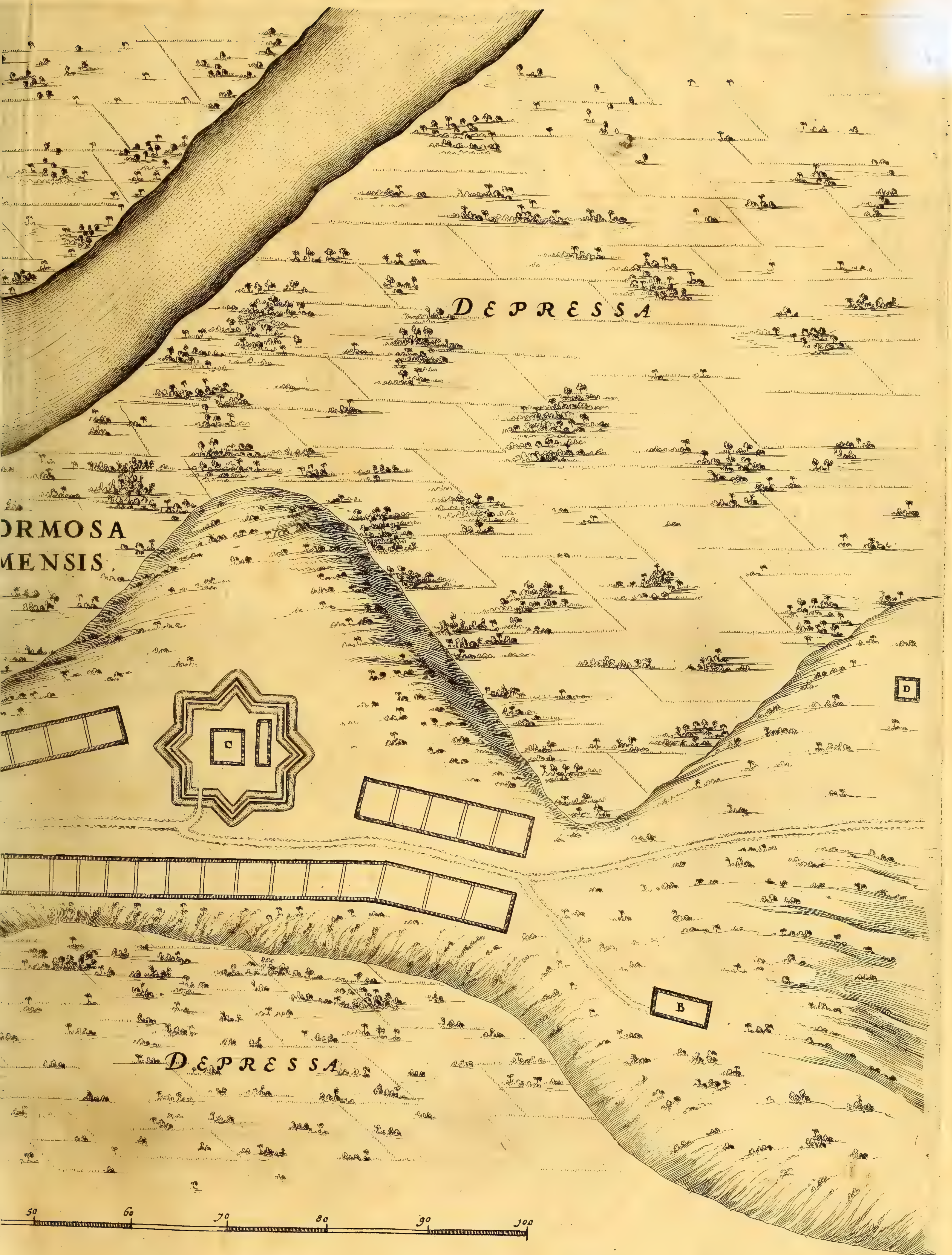
B. *Sacellum.*

C. *Caſtellum.*

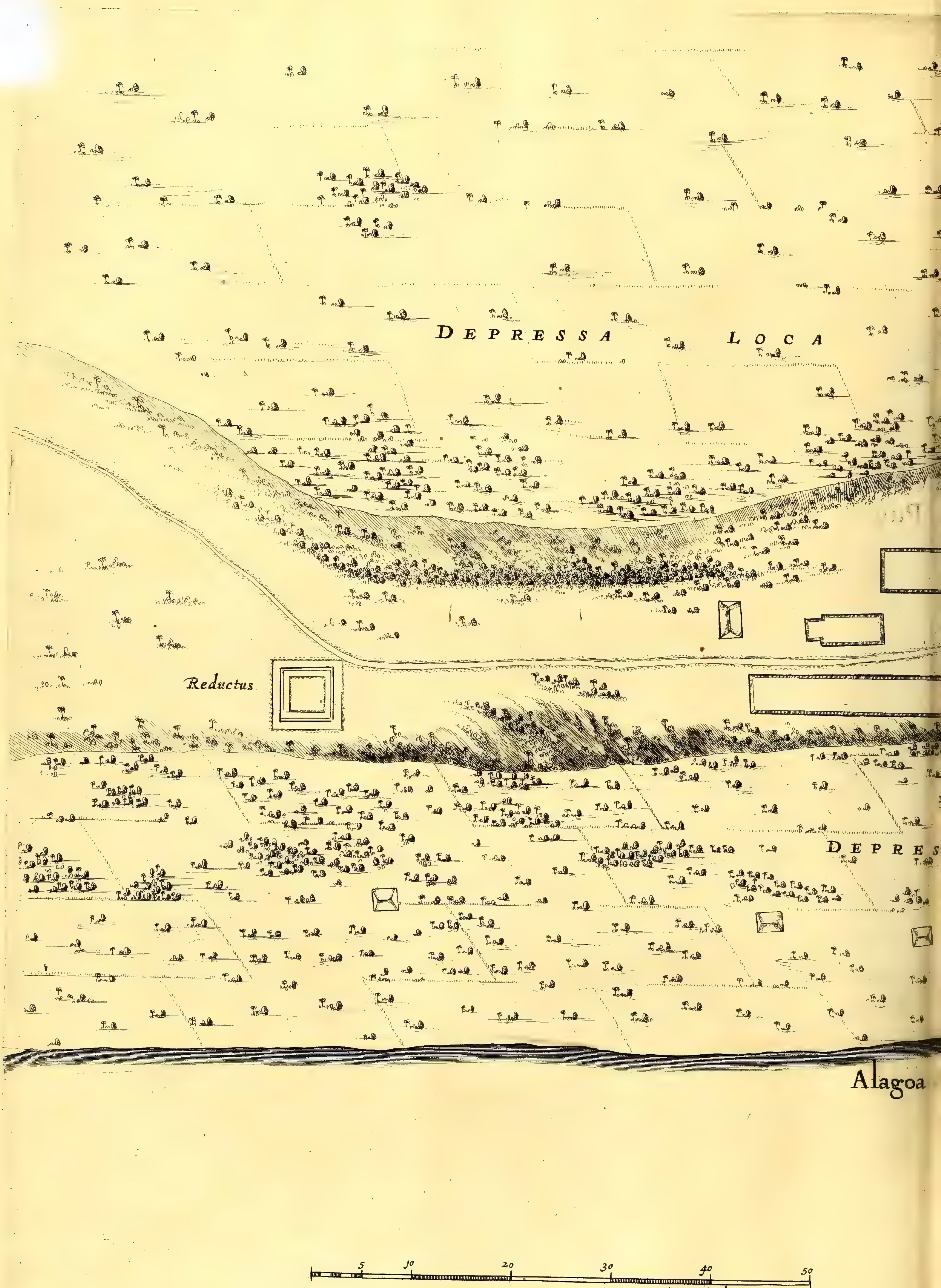
D. *Domus Nobilis.*

E. *Eremitæ ſeceſſus.*

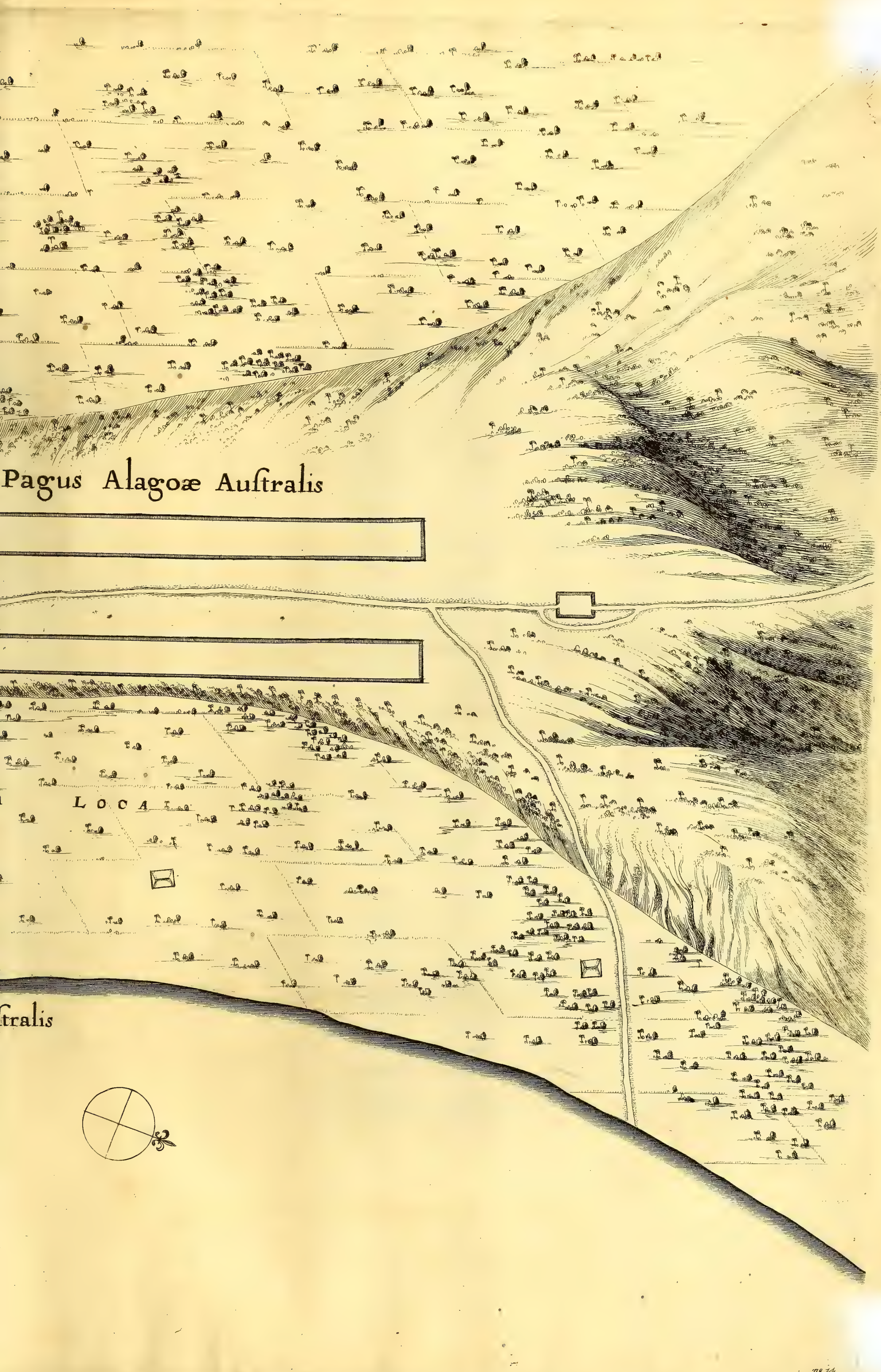
F. *Coenobium dirutum.*

Nº 15.

DEPRESSA LOCA
Reductus
DEPRES
Alagoa
5 10 20 30 40 50
Virgæ Math.

Pagus Alagoæ Auſtralis
LOCA
ſtralis

A. *Templum aggere caſtrenſi cinctum.*

B. *Alagoa.*

C. *Caſæ Piſcatoriæ*.

D. *Dactyli*.

miliaribus, ubi machinæ ſacchareæ tredecim magnam ſacchari vim quotannis edunt. Sita eſt ad amnem cognominem, qui ad latus Meridionale promontorii Auguſtiniani in mare ſe exonerat. Septima pagus Serinhæmi ampliſſimus & amœniſſimus. ubi duodecim machinæ, quæ ſingulæ ſex aut ſeptem milia arobarum ſacchari feliciter exequuntur. Pendet Aroba XXVII aut XXVIII. libras noſtrates. tredecim à Reciffa miliaribus abit. Octava ſedes Gonſalvi de Vna, viginti à Reciffa miliaribus, machinas exercet quinque. Nona Portus Calvi XXV à Reciffa leucis, machinis operatur ſeptem vel octo. Hic Arx Povacaona eſt, Mauritiana victoria illuſtris. Decima pagus Alagoæ Borealis, XL miliaribus. Vndecima Alagoa Auſtralis, totidem ferè diſtans. Vicis etiam aliis minoribus Braſilianorum degitur, quos *Aldeas* vocant. Ædificia, quibus ſacchara coquuntur, numerata fuere ſeptuaginta. Eorum aliqua amplitudine pagos adæquant, ob operariorum, circumquaque habitantium, frequentiam. Tantum ex illis ſacchari quotannis colligi perhibent, quantum onerandis navibus octoginta vel nonaginta ſufficiat. Non vanis autoribus habeo, uno die ex Olindæ portu ſolviſſe naves ſaccharo onuſtas quadraginta, relicta adhuc in conditoriis ea ſacchari copia, quæ ad totidem navium vecturam ſatis eſſet. Nec poſſunt illa confici ſine Nigritarum opera, quorum numerus ingens ex Angola aliisque Afrorum portubus huc tranſvectatur. Conſtat ex commentariis & diurnis notis, ad annos viceſimum, primum, ſecundum, tertium, ſupra ſeculum decimum ſextum, quadriennii ſpatio è ſolo Angolæ portu in Pernambucenſem Præfecturam tranſvecta Nigritarum millia quindecim, quadringentos inſuper & triginta, maximo Regis Hiſpaniarum compendio. Montibus vallibuſque lætiſſimis hæc regio diſtinguitur, cannarum ſacchari feraciſſima, etiam ligni Braſilienſis optimi. Nec minus paſcuus quoque eſt ager, & pecore abundans, ut, quod de Campania ab Italis olim dictum fuit, ſumen Braſiliæ dici mereatur. Hæc topographica ſunt, & quia notiora, minus egent ſtylo. inſiſto geſtorum narrationi.

Serinhæmum. *Vna.* *Portus Calvus.* *Alagoa Borealis. Auſtralis.* *Aldeas.*

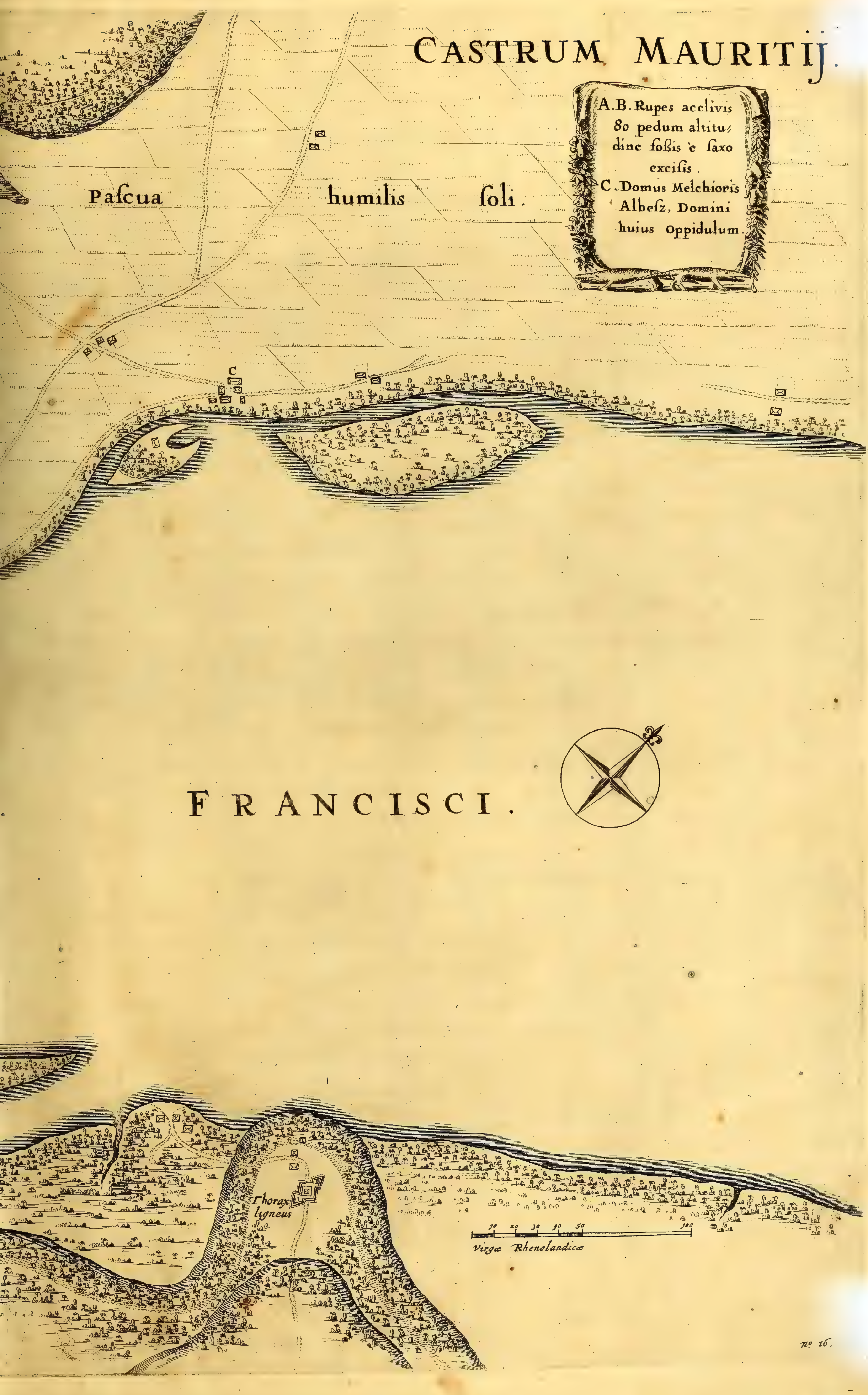
Proviſis, quæ ad propugnaculorum munitionem & robur faciebant, Schuppius cum copiis & equitatu in Allagoas miſſus fuit,

Schuppius in Alagoas abit.

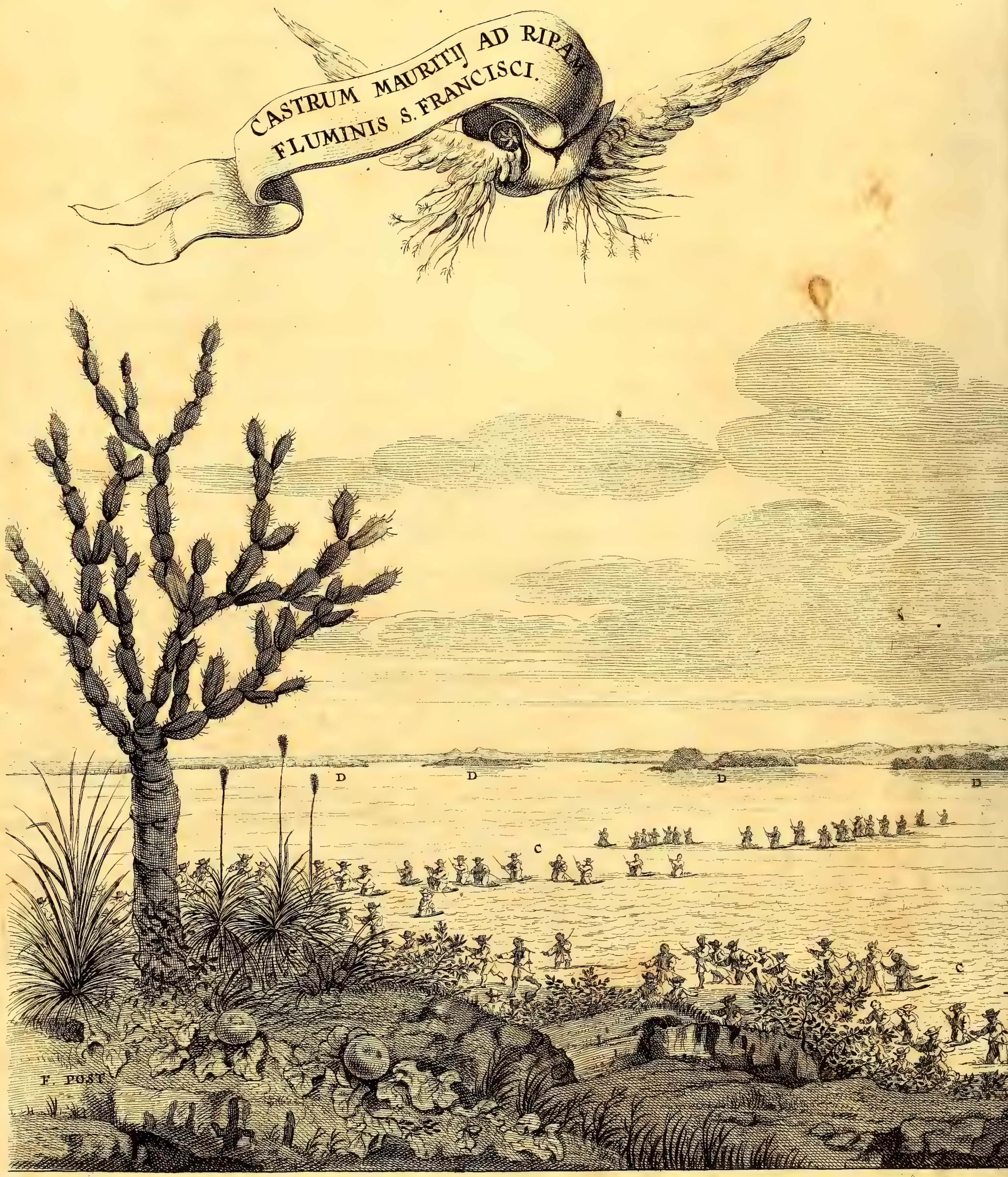
Banjola fugit. fuit, in reliquias hoſtium inquiſiturus. Ipſe Comes, ut fatigatum itinere militem levaret, conſcenſis in Barra grandi (ſinus eſt ſpatioſus, mille & ultra navium capax, Portui Calvo vicinus) navibus, ad promontorium Sergoæ appulit, non longe ab Allagois, hoſtem inſecutus ad flumen uſque Franciſci. Hæc inter, indigenarum plurimi, armis noſtrorum & excurſionibus proximi, in tutelam recipi ſupplices petiere, quod & impetravere. nec enim cum privatorum calamitatibus, ſed hoſtium vi contendere generoſum credidit Naſſovius. quo facto accidit, ut in ſua redirent incolæ, Belgas fortunarum ſuarum tutores, non hoſtes experti. Propè Corregippam cognitum indiciis, Comitem Banjolam, Openedæ quem habebat militem, in oppoſitam fluminis Franciſci ripam lembis tranſmittere. *Flumen S. Franciſci trajicit.* Quare mandatum Schuppio, ut eò ſe cum copiis baliſtariorum, Braſilianis & equitum turma conferret, turbandis Hiſpanorum cœptis. verum ſerius adventans, dum poſtremus trajiceret lembus, ſpoliis ſolummodo pecuniariis & vaſis argenteis militum cupidini litavit. Equidem victa, præter opinionem & Banjolæ & incolarum, celeriter Arce, quam quadrimeſtri obſidioni parem putabant, indigenæ rebus ſuis conſulere tempeſtivè nequivere. *Comes Openedam venit.* Comes, ubi Openedam venit, (oppidulum eſt ad S. Franciſci ripam,) ſex à mari miliaribus, cum idoneum judicaret locum, faciendis in hoſticum progreſſibus, Arcem ibidem in rupe de ſuo nomine condi juſſit, ut & aliam ad fluminis oſtia. *Caſtrum Mauritii ab ipſo impoſitum ripæ S. Franciſci.* hoſte & incolis ſe in Seregippam Regiam recipientibus, quæ viginti quatuor à fluvio Franciſci miliaribus abeſt. Huic oſtium eſt patens, qualis fere Moſæ eſt latitudo in Batavis, ad Delfenſem portum. aquæ motu feruntur concitatiſſimo. Tum imperatum Auſtralem ripam incolentibus, uti cum jumentis omnibus in Borealem tranſirent, ne pabulatum eò, ut ante, iret hoſtis.

Atque his fere expeditionibus exacti hîc menſes brumales & ver primum fuere. quarum felicitate firmati militum animi & Comiti ademtus hoſtium contemtus. Quæ perſcripta ad Potentiſſimos Belgii Ordines & Societatis rectores, auſpicata Comitis imperia omnibus fecere, & inſertum publicæ famæ, encomiis multorum domi foriſque extulere. Ipſe datis Openeda

Mons
Paludes
Mo ns
Paludes
Mons
A
CASTI
MAUR
Oppidu
Opene
B
F L .
Loca
depreſſa
Mons
et
Sylveſtria
Mons

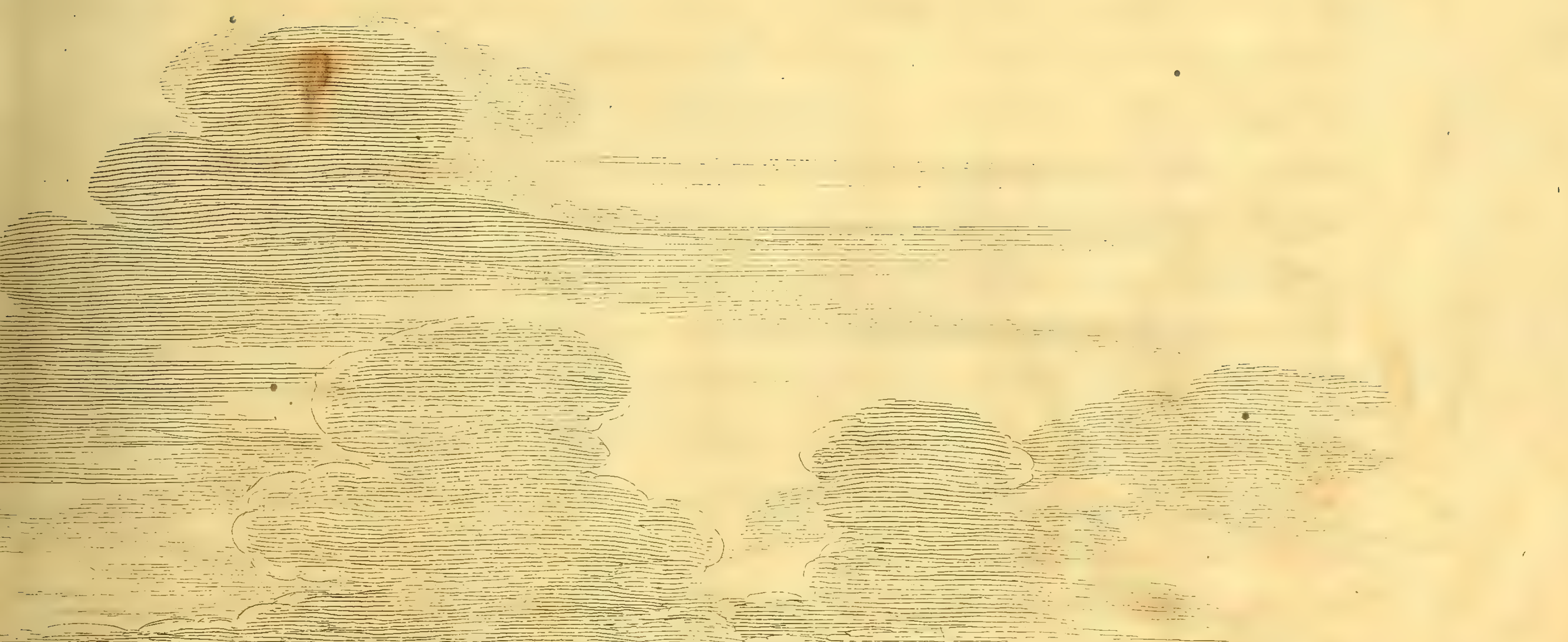

CASTRUM MAURITIJ.
A.B. Rupes acclivis 80 pedum altitudine foſsis e ſaxo exciſis.
C. Domus Melchioris Albeſz, Domini huius Oppidulum.
Paſcua humilis ſoli.
C
FRANCISCI.
Thorax ligneus
10 20 30 40 50 100
Virgæ Rhenolandicæ

A. Caſtrum Maurity. B. Fluvius S. Franciſci

D. Inſulæ

C. Fuga hostis trans fluvium Sangalis.

…eniſſimæ.

neda ad Celſiſſimum Principem Auriacum, Fœderati Belgii Gubernatorem, litteris, de his, quæ pridem geſſerat, in hunc modum ſcribit : *Ex quo per Tribunum Artiſoſkium ea omnia, quæ felici ſatis Marte, pro Societate, in externis gentibus, hactenus confecimus, perſcripſi, propero agmine in hoſtem perrexi, oportunum ratus inſtare ſucceſſibus & favori Numinis. Ille in Alagoas profectus nec adventus noſtri patiens, trajectis, quæ intercurrebant fluminibus, planè fugienti ſimilis, Openedam uſque, oppidulum ad ripam fluminis S. Franciſci, penetravit. ubi moræ quoque omnis neſcius, ſequentium formidine, ne in periculum exercitus ſui reliqua daret, flumine ſuperato, ſuſque deque habuit quicquid apparatus bellici in citeriore erat ripa. Et niſi, dejectis à tergo pontibus, quos refici neceſſe erat, remoram injeciſſet nobis inſequentibus, omninò ſpes erat, uti ipſe militarium Dux Banjola in manus noſtras incidiſſet, cum magna armatorum manu. Quos enim præmiſeram ſclopetarios equiteſque, tranſducentem poſtremos ſuorum videre, prædam non contemnendam ex impedimentis nacti. Ubi evaſit, cum copiis, quas reliquas habebat, in Omnium Sanctorum præfecturam & Urbem contendit. Nos Præfectura omni Pernambucenſi pepuliſſe hoſtem contenti, hîc victoriam & primi belli vota ſtitimus. Locum hunc promovendo in hoſtiles terras bello oportunum arbitror, præſertim ubi in arctum ſtringitur flumen, inſignis aliàs latitudinis. Hanc ob cauſſam Caſtrum validius impoſui ripæ, ſex à littore miliaribus, cujus ichnographiam præſens exhibet tabella, certus aliud minus ipſi oſtio imponere. Non alibi illuſtrius Flumen excellentiuſque reperias. ea quippe eſt amplitudine, ut quibuſdam locis trajici glande tormentaria librarum ſex nequeat: ea aquarum velocitate & impetu, ut longè ab oſtio, truſi in aperta Oceani latices, dulcedinem ſervent : ea altitudine, quæ cubitos æquet octo, duodecim, quindecim. aditu difficile eſt, ob arenas, quibus obſidentur oſtia. facillimè ſubeunt Liburnicæ noſtrates Openedam uſque & altiùs. Diverſa huic fluvio ab aliis indoles. Per brumam, reſtagnantibus aliorum aquis, ex perenni pluvia, nequaquam ripas egreditur. æſtate, deficientibus aliorum aquis, proxima quæque inundat. Cauſam percunctatus ex Portugallis, accepi, in mediterraneis locis, ſex ſeptemve à mari miliaribus, magnam nivium & glaciei vim colligi, qua per calorem æſtivum liqueſcente, intumeſcunt aquarum alvei. Eſt hîc locorum gens effera, barbara & inconditis prorſus moribus, de anthropophagorum genere, quam Tapujas vocant, quorum ſeptingenti altero à caſtris meis miliari; conſedere miſſis è ſuis, qui pacem orarent, & ſocia adverſus Luſitanos arma. Corpore erant robuſto, grandi & benè habito. idioma linguæ iſtiuſmodi, ut nec à Luſitanis, nec à Braſilianis, aliiſque, qui penes nos erant Tapuiis, intelligi poſſent. Geſtibus tamen & manuum motu animi ſenſa mutuùm expoſuimus. illud potiſſimum, ut fluminis tranſitu prohiberent Luſitanos trans fluvium degentes, & hoc conantes trucidarent. intellexere horribiles*

Litteræ Comitis ad Principem Auriacum.

voces & annuere poſtulatis. Poſteà munuſculis leviculis donatos dimiſimus, lætos novæ gentis congreſſu & humanitate. Omninò futurum arbitror, ne poſthac auſint trajicere flumen hoc hoſtium prædones, & graves eſſe finibus. Ulterioris ripæ agros terraſque vaſtare ſtat ſententia. juſſi ſunt indigenæ in Borealem ripam familias armentaque ſua transferre, ne hoſti pabula vel ſponte vel coacti ſubminiſtrent. Dum inſequor ad leucas LIII, *tale ſolum omne comperi, ut amœnius temperatioriſque cœli dari vix putem. nec calor diurnus eunti gravis fuit, nec frigus nocturnum, licet horreſcente interdum corpore. Pandunt ſe locorum plana, decem ſubinde miliarium amplitudine, quæ torrentibus rivuliſque lene fluentibus irrigantur, vagantibus hic illic & pabulantibus gregatim animalibus. quorum greges & agmina mille quingentorum, quinque millium, ſeptem millium numerum habebant. Stupui, nec invenire hæc fidem apud me potuiſſent, niſi hiſce oculis uſurpaſſem. ſolùm incolarum indiga tellus, colonos implorat, qui deſertam colant & inhabitent. Scripſi ad Novemdecimviros, ut Germanorum profugos, patria extorres, boniſque exutos, huc tranſmitterent, ituros in fœcundas frugum terras & læta imperia. Idem Celſitudini tuæ curæ ſit & cordi, nec enim abſque colonis utiles eſſe poſſunt terræ Societati, nec pares impediendis hoſtium excurſionibus. Quod ſi hac via non ſuccedat res, laxari optem Amſtelodamenſium Ergaſteria, dimitti damnatos ad triremes, ut dum ligonibus hic terram vertunt, improbitatem deterant, priorem infamiam honeſto ſudore eluant, nec reipub. moleſti, ſed utiles efficiantur.* Iamque majora polliceri videbatur ſic ſatis felix reipub. ſtatus. miles naveſque in promtu. Duces in omnem fortunam parati & agiles. Imperator expeditus. Portus Sanctorum votis omnium petebatur. ſed annonæ penuriâ & apparatus bellici, quorum pertinaci & aſſidua flagitatione plorant chartæ omnes & tabulæ, inhiberi victoriarum egregios ſucceſſus & ſpes Comitis, plures querebantur. Nec mirum flagitaſſe illa impenſius Braſiliæ rectores, cum tranſmarino militi annonæ & armorum ſollicitudo, quantumvis anxia & præpoſtera, vitio verti non debeat, ob pelagi & ventorum incerta, ut ſatius ſit providis eſſe & Prometheis, quam Epimetheis. Nec Societatis Adminiſtris præſtare ſemper, quæ ſperabantur, facile fuit, ob publicam inopiam, ob diſſentientes ſententias, privatas miſſitationes, aliaque. Scripſiſſe Comitem & Senatores lego: *Primis eventibus metum aut fiduciam gigni: inſtandum nunc optimè cœptorum famæ: fortunam rebus agendis ſe præbere: hoſtibus occaſionem tempuſque dari colligendi vires: Regna parantibus celeritate opus eſſe; alias prætervolare opportunitates: gladios ſibi à Societate porrigi, ſed neceſſariorum defectu*

Litteræ Comitis & Senatorum ad Societatis Rectores.

uſum

uſum impediri: terribiliores ſe fore, ſi inopinatis & imparatis ſuperveniant, quàm ſi exſpectati pugnarent: mitterent ſupplementa, arma, victualia: militem vel miſſione vel fato minui: ſine armis invalida eſſe bella, ſine annona militares. Farinæ nonnihil ſufficere agreſtes, ſed non quantum ſatis alendis claſſibus. pecora haberi poſſe, ſed in recentem uſum, non in expeditionum maritimarum moras & tempora: ſola Comitis reverentiâ modeſtum eſſe exercitum, cetera querulum & inquietum: exſpectare ſe legumina, funes incendiarios, tympana & buccinas, ciendis viris & accendendo Marti; etiam inſignia aut baltheos è byſſo coloris aurantii, acuendo & dignoſcendo militi. ſi mittere illa negligant, rem omnem in caſum dari, & periclitari in extero orbe, inter benè maléque affectos, Societatis æſtimationem. Quæ ſane bellaturientem populum arguebant & plenos animi Rectores.

Per id tempus bellis intento Comite, multa domi prudenter ex uſu publico à Senatoribus decreta. quæ ad ipſum, cum res exigere videbatur, relata, in caſtris rata habuit. Cives & coloni, quotquot ſe aliquot retrò annis in Olindam & Reciffam mercatus cauſa receperant, qui ſui juris nec publicis muniis adſtricti erant, in centurias quatuor conſcripti ſunt, ſub ſuis ducibus & ſignis; ut inſigni ſapientia, quos eodem die aut hoſtes, aut dubiæ fidei habuiſſet, cives & amicos habuerit. His ſiquidem fidendum magis rebatur, quam nullo juramento adſtrictis. quibus facile eſt, repertis auctoribus, animos ſumere, & nova imperia excutere. Exactiones publicæ magno ære redemtæ. Legibus matrimonialibus, iiſdem, quæ in Belgio vigent, adſtricta inordinata connubiorum licentia tulit voluptates ſufflaminari. Nec enim à vetitis conſanguinitatis gradibus abſtinebatur, & conciliatores matrimoniorum adibantur Sacerdotes Pontificii. Facta, ob conſcientiam, Iudæis venia, feriandi ab excubiis, die à mundi natalibus ſacro. Ne Chriſtianorum quoque Dominicus novis Chriſti & piorum natalibus ob Reſurrectionem illuſtris, vilis profanuſque haberetur, juſſum. Multi alii mali mores, cum ad pernicioſam veſaniam iretur, ſublati. Neque ſegnem dedere operam præfecti reipub. convertendis ad fidem Chriſtianam Braſilianis. Aperti in eum finem ludi formandis pueroram moribus & ſanctioris doctrinæ ſucco imbuendis. conceptæ ſanorum verborum formulæ, & breviaria, & conſtituti, qui ea interpretarentur. Luſus, cum quibus fortunæ civium flagellabantur,

Domeſtica.

bantur, cöerciti. Facta inſuper unicuique poteſtas in Olinda, quam pro deſerta habuerant priores, novas domos condendi, & collapſas reſtaurandi. interdictumque ſeverè, ut à transferendis aliò ruderibus, lignis, lapidibus, ferramentis, abſtineretur. Placuit quoque Senatui, Nigritas, quotquot ibidem degerent, ſub haſta divendi, ſive captivitatis jure noſtri eſſent, ſive emtionis. Quanquam enim in Chriſtianorum inter ſe bellis captos vendi, & ad operas ſerviles urgeri ſævitia habeatur, quod Romanis olim, & ante hos Theſſalis, Illyriis, Triballis, Bulgaris familiare: non tamen inter ſuæ religionis populos factitant Mahometiſtæ. licet inter hos & Chriſtianos religione diſpares iſtiuſmodi venditiones obtineant. Navium quæ per hæc tempora vel è Belgio advenere vel rediere, vehendis mercibus, re frumentaria, armis, aliiſque, numerum & nomina recenſere velle, anxii nimis foret, & minutiora quæque exequentis ſcriptoris. Hoc unum referam, appuliſſe hac tempeſtate ad Reciffæ littora Gallorum navem, cui mercandi pugnandique adverſus infenſos poteſtatem fecerat, ſub Regis Chriſtianiſſimi auſpiciis, Eminentiſſimus Cardinalis, Armandus Richelius. Verum uti humaniter admiſſi fuere ejuſdem Navarchi, ob fœderati Regis reverentiam & amorem; ita pellectis, malo more, ad ſe, qui pro nobis hic militabant, Gallis, abire à litore juſſi ſunt. Hic ille Richelius eſt, regnorum Galliæ, & arcanorum ejus, ſub Ludovico Rege nuper arbiter. qui totius Europæ labores & negotia capaciſſima mente complexus, non Francorum ſolummodo fortunam, ſed & vicinorum Regum Principumque ſtabilire aut concutere viſus fuit. Nec ſilentio prætereunda diligens quorundam è Senatu induſtria & alacritas. qui ad imperii cuſtodiam illud maximè facere credebant, ſi qui rebus regendis præeſſent, iiſdem & gerendis adeſſent potius, quàm ut aliorum moderamini creditis armis, ipſi ſegnibus domi votis ſuam publicamque fortunam opperirentur, & proſperum quodcunque, ut alienum acciperent, adverſum, ut ſuum ſibi imputari paterentur. Fuere his ſtudiis laudabiles Giſelinus, Ceulius, Duſſius, Carpentarius, aliique, qui itineribus, arcium reſtauratione, annonæ & armorum cura, militum in hoſtem, claſſium-

Senatus Secretioris & Politici laudatio.

ſiumque immiſſione, non indigna tantis negotiis nomina fuere. Tunc metallicæ quoque ſpes mercantes erexere, &, ut anguſtis rebus fieri ſolet, ſperata ubique lucra fovebant ſuaviſſima auri imaginatione cupidam Societatem. Miſſi in Couhaovenſes fuere Albertus Smientius & Paulus Semlerus, qui Luſitanorum & Braſilianorum adjuti operâ fodinas ibidem ſcrutati, invenere argentiferam, quæ cum opulenta videretur, poſtea fefellit exſpectationem. Erant & aliæ per Albuquercquium celebres, è quibus magnam maſſæ metallicæ vim ipſum eruiſſe fama erat. ſed nondum illæ noſtris repertæ. Etiam ferebantur per Luſitanorum ora, fodinæ Copaoväenſes, ut & illæ ad promontorium Auguſtini. Terræ Novæ fodinæ, metalli inopes, lapidem dabant, ſolo fulgore magna mentientem. Nec dubitem ego, Luſitanos illuſiſſe noſtrorum avaritiæ, & occultarum opum vana venditatione captaviſſe publicam benevolentiam. Nec enim, qui tot annis tenuerant Braſiliam, neglexiſſent penetrare in iſta arcana, aut auri argentique fodinas ſervaſſent intactas feræ Belgarum egeſtati.

Adventantibus pluviis menſibus & hoſte quatuor Præfecturis pulſo, Naſſovius munitis fluminum acceſſibus, & inſtructis præſidio Arcibus, adverſus Barbarorum & Hiſpanorum populationes; in Reciffam, primam præcipuamque hujus tractus Belgarum coloniam, è caſtris reverſus, conſtituendæ Reipub. animum applicuit, & legibus civem; vitia, quæ graſſari novarum dominationum primordiis ſolent, pœnis cöercuit. Vti enim priores potentiæ viam aperuerant, ita luxuriæ poſteriores. Quippe, nullo per hæc tempora Præſide, remotis longe ſupremis tantarum rerum moderatoribus, facile à virtute deſcitum, & languente diſciplina ab armis ad voluptates, à negotiis ad otia converſi indigenæ & noſtrates, impietate, furtis, peculatu, homicidiis, libidine, famam gentis ſuæ turpiſſimè maculaverant. ut Hercule opus eſſet, qui Augiæ hoc ſtabulum purgaret.

Redit in Reciffam MAVRITIVS.

Ordinat Rempublicam.

Flagitium quodcunque ludus & jocus erat, vulgato inter deteriores epiphonemate: *Vltrà Æquinoctialem non peccari.* quaſi non omnium locorum & populorum eſſet honeſtas, ſed Septentrionalium tantùm, & quæ mundum dividit linea, virtu-

tem à vitio ſecerneret. Sed hæc omnia novi Imperatoris ſeveritas & prudentia, multa inhibentis, multa corrigentis, multa rigidè punientis,ſuſtulit & emendavit. ut plures bonos feciſſe, quàm inveniſſe credi potuerit. Iuſtitia, æquitas, modeſtia, ſepultæ ac ferè ſitu obrutæ, oppidis pagiſque redditæ. *Legibus roborat.* Sacris reverentia, Senatui autoritas, judiciis horror, legibus ſua reſtituta vis. plures emendatæ & latæ utiliter. parta ſecuritas civibus, certum cuique rerum ſuarum dominium. Faciendi ſingulis, quod officii ſui erat, aut rediit voluntas, aut impoſita neceſſitas. honores dignis, pœnæ indignis & nefariis paratiſſimæ. Quin adunatis gentibus diverſis, Belgis, Luſitanis, Braſilianis, veluti unum populi corpus fecit, ſurgentique imperio valida incrementorum fundamenta conſtituit.

In peſſimos animadvertit. Primo ſemeſtri ſeveris ſuppliciis in peſſimos animadverſum, & incuſſo metu omnibus, pœna paucorum fuit. mitiſſimi aliàs ingenii ducem coëgit ad inſolita & acerba deflectere peccandi enormitas, ex hac ſalutis publicæ periculum: uti *Indignos removet.* crudelem medicum intemperans æger facit. Qui politici vel etiam Eccleſiaſtici ordinis, dedecora videbantur Societatis, domum remiſſi, ſuffectis aliis aut hinc accerſitis. quos, tumultuante licet malè feriatorum fece, conſtanti auctoritate vin- *Magiſtratus conſtituit.* dicavit. Conſtituti per præfecturas, oppida, pagos, magiſtratus, Electores dicti, prætores & Iudices, qui civilia curarent *Orphanotrophia.* & criminum cauſas, legibus hîc receptis. Etiam qui orphanorum res curarent, & ægrorum in domiciliis publicis miſe- *Noſodochia.* rerentur. Indignabantur multa boni moris præcepta Luſitani, quibus per hæc tempora frequens fuerat pecuniis redimere fla- *Victus demenſa, ob annonæ caritatem, militaribus aliiſque definit.* gitiorum peſſima. Etiam hoc effectum, ut militum cuique & res Societatis adminiſtrantium adſignatum fuerit ſuum victus demenſum. quæ res, maximâ annonæ caritate, inſignem utilitatem publico attulit, at invidiam non levem Comiti apud ſuos conflavit. uſque adeò, ut in apertam ſeditionem erupturæ viderentur querelæ, niſi circumſpectâ authoritate gliſcen- *Molas fugitivorum Luſitanorum magno ære vendit.* tes motus compeſcuiſſet. Molæ ſacchareæ collapſæ & ab operariis vacuæ, fiſci jure noſtros, licitatæ & venditæ, aliæ viginti, aliæ triginta, aliæ ſexaginta, aliæ ſeptuaginta, quædam centenis florenorum fuere millibus. unde ad Societatem rediere vicies

centena

centena floren. millia. Munimentis neglectis paſſim, nec adverſus vim hoſtilem validis, reſtitutum robur ſuum & decus, dirutis iis, quæ minus neceſſaria videbantur. Perſcriptum præfecturarum rectoribus, ſalutari Comitis conſilio, uti Braſilianis poteſtatem facerent, in ſuas ſedes pagoſque revertendi, cum anguſtè degentibus noſtris, non ſatis ipſis eſſet agrorum, conficiendæ, qua victitant, farinæ; ideoque alimoniæ noſtræ egerent. præterquam quod otio remiſſi jam agricolis graves eſſent & populatores terræ, quam à populationibus vindicare debebant. Accedebat & illa cauſa, quod ipſorum laboribus gratis uterentur Belgæ, & ob hoc infeſtiores nobis redderentur. Profectò inſigne & rarum ſe juſtitiæ & æquitatis erga Barbaros exemplum præbuit, omni eos beneficiorum genere proſecutus, decreta laboribus ipſorum digna mercede, meritis & officiis remuneratione. Etenim miſeratus magis ſortem non Chriſtianorum, quàm indignatus, humanitate complexus fuit, quos non poterat fidei & relligionis amore. Stipendia eorum & donaria ita moderatus fuit, ut neque luxuriam irritaret, neque aliam, quàm honeſtam paupertatem, vivere pateretur. Nam ut EGREGIVM eſt hoſtem dejicere, ita non minus laudabile, infelicis ſcire miſereri, & ea beneficia conferre in victos, quæ victores non dediſſent. Nec manſuetudinem illam & benignitatem quatere potuerunt aliorum minus humana conſilia, qui durius habendos Barbaros cenſebant. Etenim tum demum inter exteros homines minimum ſe odii habiturum credebat, cum plurimum humanitatis, cui ex ipſo homine nomen, habuiſſet. Et ſanè dum hæc ejus erga ipſos benevolentia ſpecioſè latèque patet, lucidiora quoque & alacriora ipſorum erga ſe ſtudia & officia reddidit. Poſtulatis Luſitanorum, quotquot imperia noſtra agnoſcebant, & gentis ſuæ res moderabantur, ex æquo & Reipub. bono, & Fœderatorum decori convenienter, reſponſum: Sacra ſua & religionem illibatam ſibi haberent; nullâ in aliorum ſacra jurandi lege adſtricti, conſcientiarum libertate gauderent, ut quæ divini juris ſit, non humani: curæ fore Comiti & Senatui, ne quid detrimenti templa ipſorum paterentur, niſi fortè externa vis neceſſitatem imponeret, ea ad civium tutelam mu-

Arces reſtaurat.

Non neceſſarias diruit.

Braſilianos in veteres ſedes & Aldeas remittit.

Barbaros humaniter habet.

Ad poſtulata Luſitanorum reſpondet.

niendi & milite præoccupandi: Præfectum ſacrorum Ordinum ab Epiſcopo Bahienſi ne expectarent; nec enim novorum motuum, gliſcente imperio, flabella & peſſimarum in Rempub. machinationum autores accerſendos eſſe: minus prudenter id ipſum ab iis flagitari, qui fidem obedientiamque Comiti juraviſſent: defunctis Monachis novos necdum ſurrogarent, cum per ſuperſtites peragi ſacra poſſent: privilegia ab Hiſpaniarum ipſis Regibus indulta, rata haberi non poſſe, niſi de illis propius conſtet, quæ illa & qualia: Luſitaniæ legibus & jure, apud Hiſpanorum hoſtem populum, ipſis vivendum non eſſe, ſed Cæſareis & Romani Imperii legibus, iiſque, quæ apud Hollandos, Zelandos, Friſioſque obtinent: Domicilia, quæ in Olinda quiſque propria haberet, ut ſua poſſideret: fundis inædificaret, modò impoſita ædibus onera pari cum noſtris lege ferret: Ob neceſſitates belli, & exhauſta impenſis æraria, non poſſe impræſentiarum ex decimis Clerum ali, commodiora fandi & impetrandi tempora expectarent: Mancipia, quotquot à dominis ſuis aufugiſſent, autoritate publicâ reddita iri, modò poſt juratam nobis fidem id auſi fuiſſent. Sin antè, ea reſtitui ſine ſumma rectorum perfidia & ſcelere non poſſe, cum & belli ſtudiis & aperiendis hoſtium terris latebriſque & ſaccharorum machinis ac conditoriis utilem Societati operam navaverint: nefas eſſe hos ipſos dominorum ſævitiæ & exquiſitiſſimis ſuppliciis, tanquam piaculares victimas, objici: præterquam quod ob mutata aliquoties dominia, primis dominis reddi non poſſint: licentiam concedi indigenis & uxoratis & fide publicâ adſtrictis, latus gladio accingendi, adverſus Nigritarum agreſtia tenentium aſſultus: quotquot, impetratis à Comite veniæ litteris, redire Olindam & ad ſuos volent, iis ex arbitrio ejuſdem & Senatus, domos, agros, prædia, ſua fore: de militum graſſationibus & agrariis excurſionibus jam decretum eſſe: Veniam impunitatis concedi non poſſe, niſi de delictis & reis propius conſtet: pari eos lege & modo cum noſtris in ſolvendis portoriis, tributis & vectigalibus habendos: ſingulis hebdomadibus duos dies faſtos dijudicandis ipſorum controverſiis à ſupremo Senatu dictos eſſe: denique, nihil æquè cordi eſſe Socie-

Societatis rectoribus, quam ut Luſitanorum, fide ſe & debita obedientia probantium fortunæ, res, mercimonia, ſub nova hac & externa Belgarum dominatione, porrò floreant vigeantque. Quo reſponſo leni & moderato hoc effectum, ut æquius de noſtrorum imperio ſenſerint victi, locuti fuerint honeſtius, paruerint lubentius. Nec diu poſt in eandem ferè ſententiam ad ſimilia poſtulata reſponſum iis, qui in Paraibæ territorio res ſuæ nationis agebant. Multa alia decreta de decimis ſaccharorum & farinæ in præfecturis Pernambucenſi, Itamaricæ & Paraibæ, etiam de piſcationibus maritimis, ponderandis mercibus, fluminum & aquarum hîc illîc trajectibus; ex quorum factâ publicanis venditione grandes collectæ pecuniæ, annuæ vel ſemeſtres. Fraudibus adhæc injuriiſque mercantium obvium itum, revocatis menſuris ponderibuſque ad formam & normam fori Amſtelodamenſis. Cumque omnia poſt religionem ponenda duceret, etiam illa, in quibus ſui imperii decus conſpici voluit; ab exactiſſimo ejus cultu remotos nequaquam oculos habuit, non ignarus, pro ejus imperii incremento & cuſtodia excubare Numinis indulgentiam, in quo Pietatis momenta omnia ſeria cura obſervantur. Nec obſtitere diffidentium ſtudia, quo minus tenor illi ſuus obſervatioque conſervaretur. Quamobrem prima ipſi cura fuit, ut ſacrorum noſtrorum adminiſtri per provincias conſtituerentur. qui cum poſcendum aliquid à Deo eſſet, verba præirent; cum imbuendi vera relligione rudes, docerent; cum ſolvendæ Deo gratiæ, ſolverent pro univerſis; cum obſignandus piis divinus favor, porrigerent incurrentia in oculos ſacroſancta gratiæ ſigna. His additi, qui pueritiam formarent, & cœcutienti paganiſmo præferrent rudimenta fidei & melioris doctrinæ ſcintillis diſcuterent profundæ ignorantiæ tenebras. Hoc ut fieret ordinatè & ſpe pii fructus, aliter Paganos, aliter Iudæos, aliter Pontificios habendos cenſuit ipſe & Præcones publici. Paganis eximendos plurium Deorum ſuperſtitioſos cultus, & unius Numinis veneratione erigendas mentes. Iudæis eximendam inveteratam, de Legis Moſaicæ æterna obſervatione, opinionem, ut & de regni Hieroſolymitani reſtauratione: perſuadendam Ieſu Chriſti Filii

Decreta varia de decimis, piſcatione, ponderibus, &c.

MAVRITIVS, *quæ Religionem attinent, ſedulò curat.*

Mariæ, tanquam promiſſi & nati dudum Meſſiæ, reverentiam & fidem. Pontificiis oſtendenda ſubnatorum in Eccleſia errorum tempora, adimendum de unius ſummi Præſulis in terris Auctoritate, eaque falli neſcia, ſenſum. Ita potentiæ Societatis benè atque conſtanter famulata eſt Comitis pietas, tam publicæ religionis aſſertione, quàm aliarum circumſpecta toleratione.

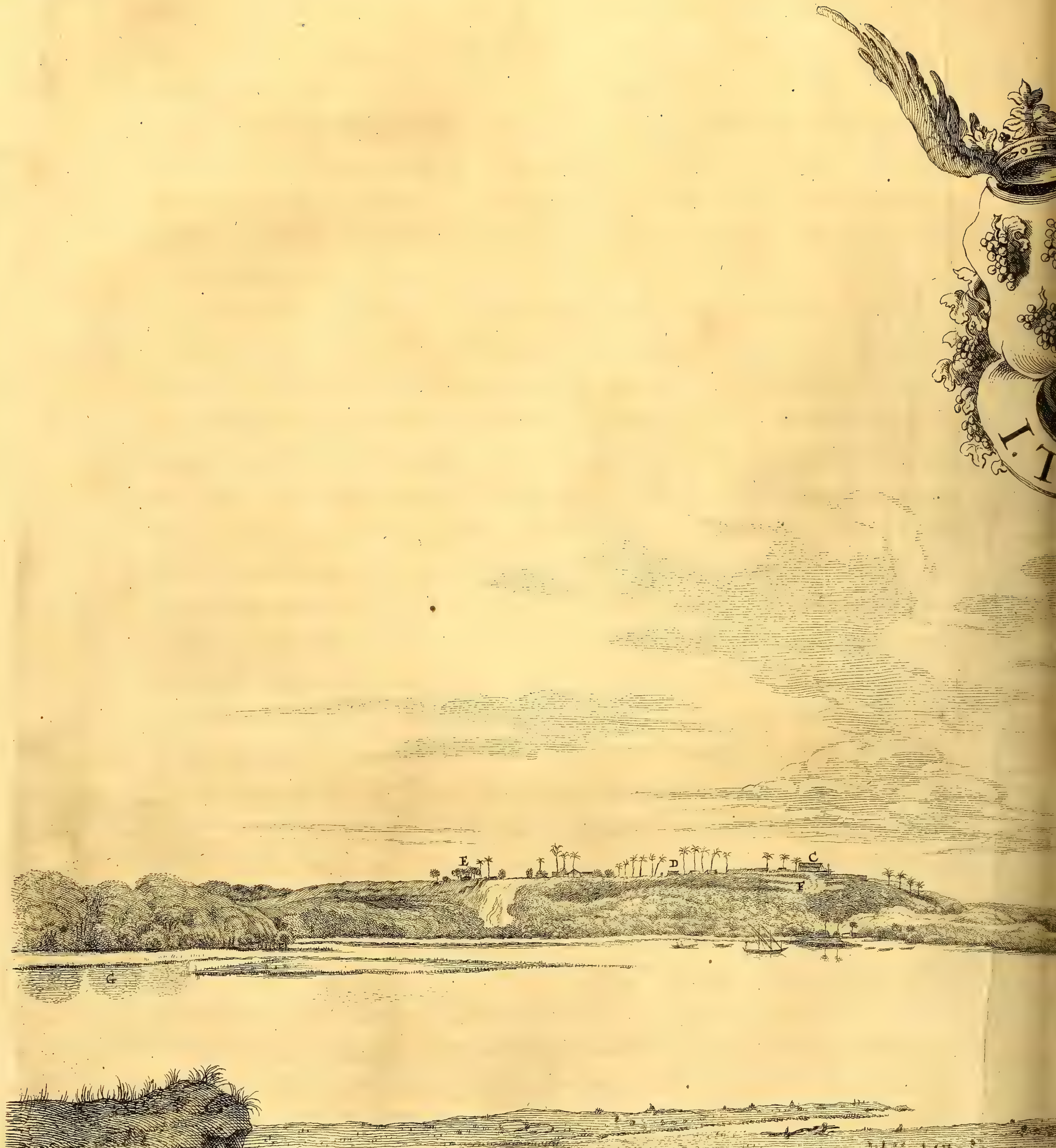
Deliberationes de transferenda imperii ſede in TAMARICAM.

Magna id temporis Tamaricæ inſulæ laus erat & apud Braſiliani imperii in Belgio primores commendatio, ut jam de transferenda in illam Imperii ſede multus ſermo eſſet. Verum ſignificavere illis Comes Senatoreſque, incommodam fore illam tranſlationem, inutilemque: luſtratum à ſe locum inſulæque omnia. vaſta apparere cuncta & incondita, raros habitatores, domicilia vix ulla. hîc, ubi Reciffa eſt, frumentarias ædes, armamentaria, & mercium conditoria reperiri. illic magnis impenſis exſtruenda hæc eſſe. Reciffæ ſedem amæniorem, fertiliorem & munitiorem, facilem aditum maximis navigiis dare, portu commodiſſimo & laudata ſtatione. Tamaricenſem fluvium non niſi minoribus navibus ſubiri poſſe, ſolo circum ſterili & inculto, portu vadoſo & navium plurium naufragiis infami. Aëris ſalubritate aliiſque naturæ beneficiis pares locos cenſeri. Eſſe illic aquarum dulcium copiam, ſed & hîc per Nigritas è Biberibi fluvio ſemihoræ itinere apportari illas poſſe. quin & puteos hîc eſſe, qui per obſidionis tempora aquas ad potum ſufficiant. Lignationes quoque dari, licet majore ſumptu. Quarè veteri ſe loco continuere & aulæ & Curiæ Braſilianæ Rectores.

Præfertur Reciffa Tamaricæ.

Exſcenſio Lichthartii in præfecturam Inſulanam, ſive Capitaniam Iſleos.

Verum (ut bellica memorem) Lichthartius dux acerrimus & peritiſſimus, qui inſtructis navibus majoribus & Liburnicis littora Portus Sanctorum dudum legerat, ut prædam opperiretur, poſtquam ad Auſtralem ejus oram, in Sinum Camaniu reficiendæ rati ſe recepiſſet, hoſtiumque domicilia, prædia, agroſque flammis vaſtaviſſet, ut Portus Sanctorum civi annonam ſubverteret, in præfecturam *Inſularum*, ad urbem cognominem appulit, paſſus tridui tempeſtatem. Et licet de adventu certiores eſſent incolæ, centum & quinquaginta militum manu exſcendit, inque hoſtem prælium parantem fortiter & in-

A. *Caſtrum Auriaci.*
B. *Oſtium fluminis ad Auſtrũ.*

C. *Caſtrum in monte.*
D. *Oppidum Scoppij.*

Sacellum.
Viæ quibus aſcenditur.

G. *Fluvius qui verſus Garaſu abit.*

Mons
F L U V I U S.
Oppidum
Schoppij.
Oſtium
Reſluo mari arida

INSVLA TAMARACA
A. Templum circumvallatũ
B. Sacellum.
C. Noſodochia.
D. Vetus circumvallatio.
E. Turris caſtrenſis.
F. Fons.
G. Mercium conditoria.
H. Curia.
I. Magna Profunditas.
5 10 20 30 40 50 60 70 80
Virgæ Rheno-landicæ.
CASTRUM AURIACUM
uſtrale.
MARE.

intrepidè ivit. Quo ad primum impetum in fugam acto, factaque in obviam munitionem impreſſione, ea potitus poſt acre certamen fuit, cæſo è ſuis centurione Normanno aliiſque. Inde ad oppidum progreſſus, vacuum illud mercibus, ſupellectile & habitatoribus repperit. ab excidio ejus, cum prodeſſe illa inops non poſſet, abſtinuit, & ſine aliquâ manubiarum gloriâ Pernambucum rediit, machinis ſolummodò ferreis è munitione iſta in naves tranſlatis. Sita erat urbecula in monte, qui in parte continentis prominentiore, peninſulæ ſimili, aſſurgebat, ædibus è lapide non inconcinnis, templis quatuor, æde Ieſuitarum & Cœnobiis decora. Navem vectoriam, quæ oleum vinaque è Portugallia advexerat, in ipſo portu, injectis flammis, nec ſuam eſſe paſſi ſunt oppidani, nec noſtram.

Per hæc tempora nunciatum Naſſovio fuit, *Minam*, validiſſimam in Afrorum littoribus Arcem, Regis Hiſpaniarum præcipuum ibidem robur ac præſidium, à Belgis occupatam. quæ victoria gloriæ gratiæque multum Naſſovio, Societati plurimum commodi viriumque, ob mercantium inibi tutelam & ſecuritatem, attulit. Quamobrem indicta per Præfecturas omnes publica gratiarum actione, Deo, præcipuo victoriæ autori, litatum: juſſique mox locorum præfecti tormentorum & ſclopetorum exploſionibus, ſemel, iterum, tertiùm, gaudia ſua teſtari. Hæc cum Comitis conſilio & ductu ſuſcepta ſit expeditio, morari me in ſe vult pauliſper, donec bellum hoc acre & breve recenſuero. Arx iſta in Æthiopum ſita terris, vulgò Caſtellum S. Georgii, quinque ab Æquatore gradibus, Arctum verſus, in ipſo Guineæ littore, natura loci expugnatu difficilis habita fuit, utpote in rupe ſtructa, è qua exciſis muris & ſuperimpoſitis ſaxis grandibus munitur. Quatuor propugnaculis valida, duobus mare, duobus continentem adſpicit; hinc maritimo, inde terra adventanti hoſti terribilis. Ad latus Occidentale monticulus illi impendet, è quo tormentorum violentiæ patet, à ſacello S. Iacobi nomen ſortitus. ad montis pedem pagus eſt in longum excurrens, Nigritarum ſedes. Quà Orientem reſpicit, Sinus eſt, recipiendis navigiis commodus. Hac ſe Arce Luſitani defendunt adverſus noſtrates, alia arce, Naſſoviâ nempe, tutos. Illorum

Expeditio in MINAM *Africæ arcem.*

S. George.

Ejus deſcriptio.

S. Iago.

Arx Naſſovia.

mercatores centum & xx millia ducatorum quotannis Hiſpaniarum Regi pendebant, ea lege, ut ſolis ſibi jus eſſet commercia iis tractibus exercendi. Anno, qui ſuprà milleſimum & ſexcenteſimum viceſimus quintus fuit, vano illam molimine tentaverant Societatis rectores, quamvis numeroſum ſatis militem expoſuiſſent. quem palantem & ſupinè ſecurum ac æſtu fatiſcentem tanta celeritate oppreſſit Nigritarum non magna manus, ut quos venire non ſenſerant, videre ſe vix crederent. Commiſſa eſt atrox in noſtros cædes potius, quàm pugna, nullo viriliter repugnante. In fugam acti duces militeſque, pavore velut cælitus immiſſo, pecorum inſtar mactabantur, augente ſtragem trepidatione. Miſeranda ubique facies erat & internecioni ſimilis, tamque vehemens Barbarorum nemini parcentium impreſſio, ut plures natandi imperiti fœdiſſimo interitu mari mergerentur, alii arma vecordi formidine abjicerent. nullo Æthiopum impetum, quem illi pro virtute habent, ſuſtinente. Cumque precia victorum capitibus impoſuiſſent Luſitani, arcis cuſtodes, occupatis hac laniena & carnificina Nigritis, evaſere brevi mora nonnulli. Tanta ſiquidem Belgarum militum conſternatio erat, ut præſenti exitio quenquam ſubductum miraculo fuerit. cecidere quadringenti & quinquaginta, duces, gregarii, navales, omnes capite truncati & ſine nomine corpora. Quamobrem dejectis deſperatione & pudore noſtratium animis, & Regulorum amicitiam ſimulantium, & irritis nominibus concordiam jactantium, cognita perfidiâ, quæ propinquo ſummæ rei diſcrimine patebat, inglorii diſceſſimus, edocti cautius hîc mercari & præliari. Ea clades negligentiâ præfectorum accepta; culpamque, pro more belli, in alterum quiſque rejiciebat. Qua tempeſtate rerum in Braſilia potiebatur Mauritius; tractus Africani gubernator Belga, Nicolaus Yprenſis, vir non prætereundus, per litteras Comiti expoſuit, optimis occaſionibus & certiore ſpe denuò Arcem tentari poſſe, modò auxiliares copiæ armaque ad bellum hoc neceſſaria tranſmittantur. Comes, ocioſo ob pluvios menſes milite, hoſte extrà limites noſtros longiùs fugato, cum militarium ſe parte carere poſſe, ſine Reipub. detrimento, judicaret; veritus quoque ne otium,

Ante hac fruſtra à noſtris tentata fuit Mina.

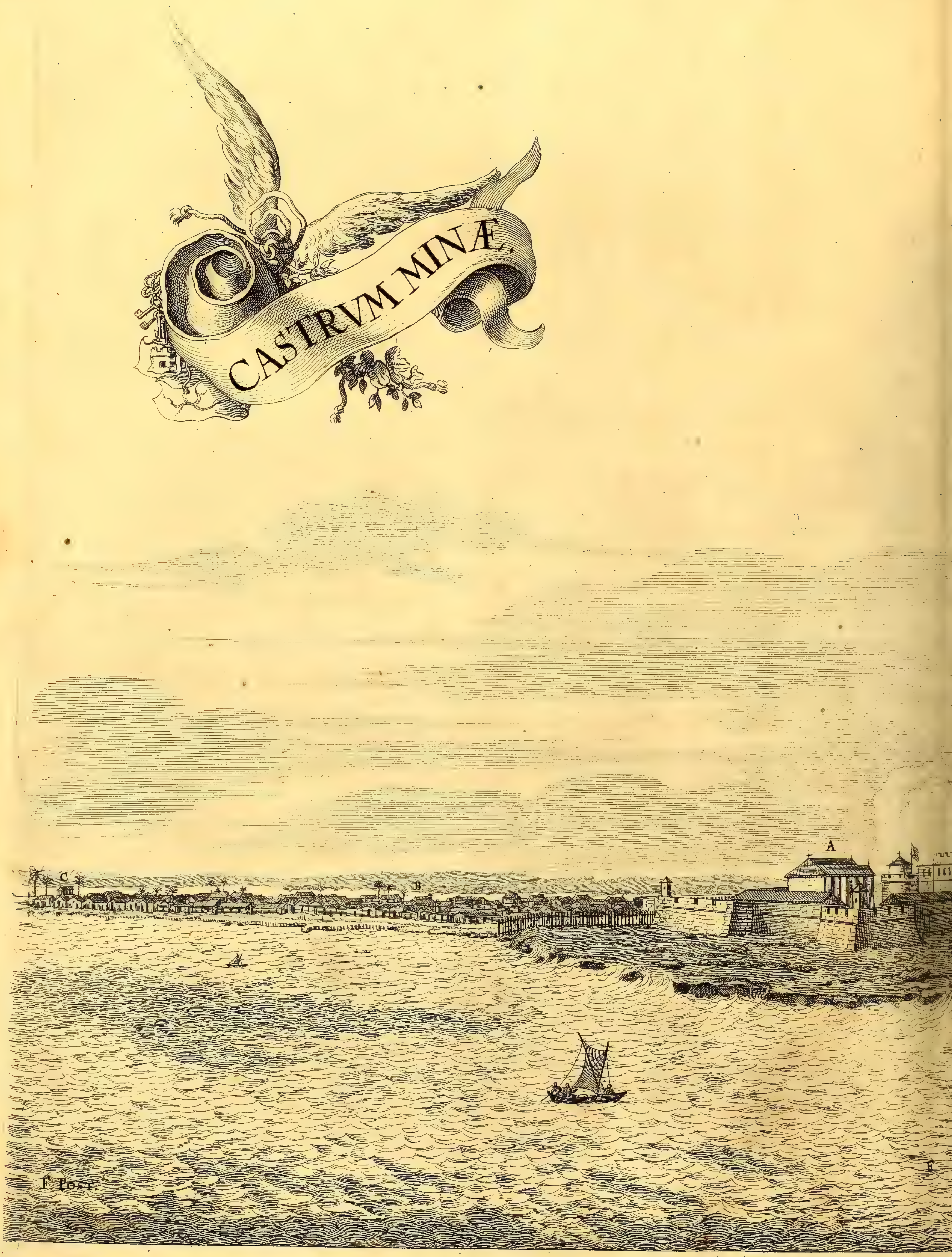
Cædes Belgarum.

Nicol. *Yprenſis Comiti ſcribit.*

A. Rupes.
B. Putej.
C. Templum.
D. Sacellum.
E. Hic navales ſocij aquas per tubum è foſſa apportant.
F Pagus.
G Murus.
10 20 30 40 50 100
virgæ Rhenolandicæ
FLUVIUS.
A
C
G
B
D

CASTRVM MINA.
Planities Sylvestris
Mons
Mons
S. Iacobi
MARE.
MARE.

A. Caſtrum.
B. Nigritarum-vrbs.
C. Sacellulum.
D. Mons é quo exstructo ſuggestu. noſtri Caſtr

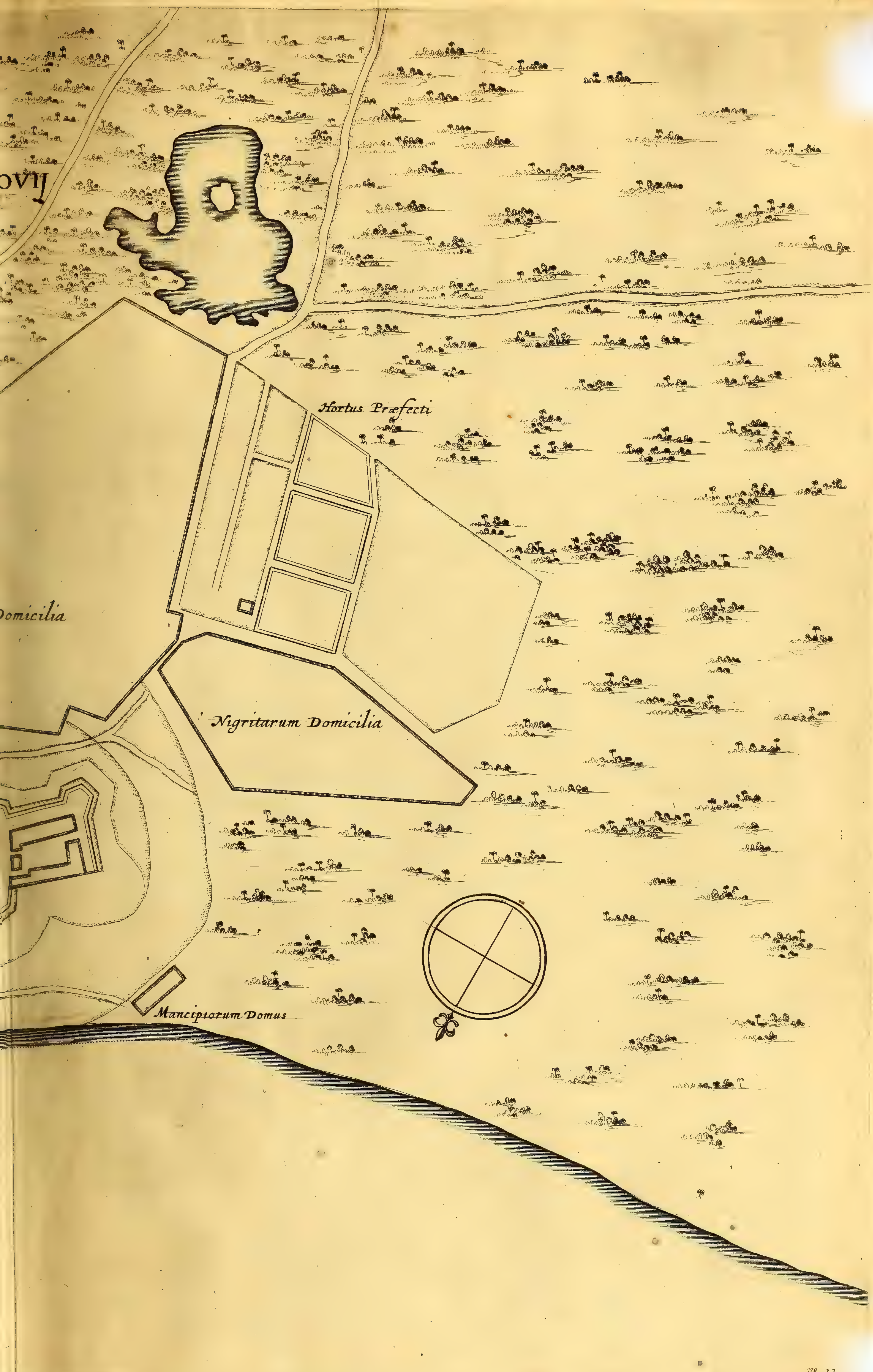

...npetebant.

E. *Fluvius.*
F. *Mare.*

nº. 21.

ARX N
Nigrita
Nigritarum Domicilia
Domus
Fabrilis
10
20
Virgæ

n° 22.

A. *Arx.*

B. *Domus fabrilis.*

C. *Nigri*

D. *Navi*

ſedes.
ſtatione ſua.

E. *Mare*.

otium,res diſciplinæ militari inimiciſſima,corrumperet militem; ex Senatus Supremi conſilio,Tribunum Iohan. Coinum amandat. qui navibus novem, milite, armis, commeatu inſtructis, ſuperato mari Æthiopico, Guineæ littora felici navigatione appulit. poſtquam è littore Pernambucenſi ſolviſſet XXV menſis Iunii anno CIↃ IↃ C XXXVII. Nec mora,per litteras Nicolaum Yprenſem Guineæ & Angolæ gubernatorem, Moreæ commorantem, certiorem de adventu ſuo fecit : *adeſſe ſe Mauritii Comitis Naſſovii, Braſilienſium Præfecti, totiuſque Senatus juſſu, copiis centuriiſque militaribus inſtructum, ut deſtinata peragat : poſtulare ab ipſo, ut commoda exſcenſionis in hoſticum loca commonſtret, modumque, quo conceptum facinus exequi conſiderate poſſit : de tormentorum vehiculis, quorum penuria laborabat, ſibi proſpiceret: Nigritas omni officiorum genere, luculentis promiſſis præmiiſque ad Societatem belli invitaret: Anglorum, ſi qui in littoribus ſtarent, rationem haberet; cauſſas adventus alias prætenderet. denique ſacro ſilentio, optimo tutiſſimoque rerum gerendarum vinculo, rem omnem involveret, ne per loquaces aut infidos diſpaleſcant cœpta : ſe in Abinæ & Achinæ ſtationibus aut Moreæ reſponſa exſpectaturum.* Dum circa littora cum ratibus oberrat Coinus, reſponſi cupidus, ſcaphæ littorales Nigritarum octodecim ſe noſtris applicuere, ſciſcitantium in merces Belgicas, quas elephantinis dentibus ipſis permutare erat animus. At cum ſibi merces eſſe inficiarentur Belgæ, adducta in dubium amicitia fuit. cui ocyus fidem fecere, lapſu guttularum maris in oculos. quod & fecere Nigritæ, ritu juramenti Barbaris his familiari. Ad Abinæ & Achinæ ſtationes provectis Belgis, iterum Æthiopum lintres, ſive Canoæ adnavigavere, mercandi cupidæ. Illi moras quærere & differre negotiationes in triduum aut quatriduum. At Æthiopes, advocata in conſilium ſuperſtitione, à Titeſſo, tutelari ſuo Idolo, accepiſſe ſe ajebant, eſſe in procinctu naves grandiores ſeptem, quarum appulſu vileſcerent noſtratium merces. Coinus non credulus illis, aliudque animo agitans, iterum ad Moreæ Gubernatorem litteras dedit, ejuſdem ferè ſenſus. Qui ſe ad ſtationem Commendenſem affore reſcripſit, ubi convenére, læti quod ex communi conſilio decernere gerenda promptum eſſet. Milite in littus expoſito ad promontorium Corſicum, prima cura Coino aquationis fuit. inde ſemihoræ ſpatio progreſſus ad fluvium devenit & monticulum

Dux expeditionis Iohannes Coinus Africam appellit An. CIↃ IↃ C XXXVII, menſ. Iun. XXV.

Abina & Achina ſtationes.

Commendo.

C. Corſſo.

 plani-

planitiemque gramine luxuriantem, locandis caſtris idoneam. Hîc refecti Dux mileſque, duarum horarum ſpatio ad alterum montem pervenere, Arci proximum. Nigritarum Reguli undique novis cœptis turbati & futurorum incerti, pacem obtulere, quæ victâ Arce, rata eſſet, non victa, irrita: rebus in ancipiti poſitis & ipſos ancipites fore ac ſecuturos nullum, Hiſpanorum metu; parta ſecuritate, victorem. Et tamen pactis ipſorum ſtandum non eſſe, didiceramus recenti exemplo, ob inſitam genti levitatem. quæ in Afris notata jam olim fuit à Romanis ſcriptoribus, in Numidis, Pœnis, Iugurtha & Hannibale ducibus. Militum noſtrorum octingenti erant, navalium quingenti. Omnes terno ordine ivêre. Primo ibat centurio Gulielmus Latanus, ſecundo vigilum præfectus Iohannes Godlatius, tertio, qui triariorum erat, Tribunus Coinus. Iamque propius ad Arcem acceſſerant noſtri, intrà tormenti jactum, non longè à pago Æthiopibus habitato, cum è ſylvarum latebris Nigritarum mille agmen noſtris circumfuſum, tanto irruit impetu & clamore, ut internecionem moliri viderentur. cæſis quippe Belgarum pluribus, & reſectis, ex gentis more, eorum, quos ſtraverant, capitibus, non indubia mortis hoſtium ſigna circumtulêre. Et niſi ab exercitato & veterano milite robuſtum hoc perſtitiſſet agmen, etiam ſequentes turbaſſet primorum calamitas. Laborantibus opem tulit Godlatius, Nigritis ad ſclopetariorum funeſtas jaculationes imperterritis, & cedere neſciis. tantus quippe inconſultò irruentium furor fuit, ut corpora ad ictus aperta ipſis baliſtarum tubis proximi objecerint. Ea verò in occiſos ferocia fuere, ut ſuper ipſa ſe noſtrorum cadavera mactari ſinerent, & intenti trucidandis Belgis, ſua colla eidem periculo ſubdere, quàm à cruentis ſpoliis abſtinere, maluerint. Cecidère è noſtris Latanus centurio, cum vicecenturione, & ſignorum directoribus tribus, gregarii ordinis quadraginta circiter, miſſilibus icti. Nec diu poſt, ex eadem gente, in extrema obſtinati magno & terribili clamore in Belgas novis animis irruêre, ſuſque deque habitis baliſtariis; quorum glandibus fuſi complures receptum aliis, miſerandis ſuorum exemplis, ſuaſêre, langueſcente poſt primam rabiem teme-

Nigritarum Reguli pacem petunt.

Aciei noſtræ ordo.

Coinus prœliatur cum Æthiopibus.

temeritate. neque ex eo tempore parem oſtentavere fiduciam. ſed ſub arcis mœnibus ſecuritati ſuæ plus ſtuduére, circumſpectam potius timiditatem, quàm effrenem & inconſultam audaciam profeſſi. Nec terrebantur ultrà Belgæ Æthiopum tartareis vociferationibus & horrendis vultibus, ob panda labra, intermicante dentium candore, oculos flammeos, nares diductas & ira fumantes. utpote quibus inter Braſilienſes jampridem aſſueverant. Spirat indomitum quid & efferum gentis ejus indoles, & inconditis, ut olim Germani, teſte Cæſare, clamoribus prælia ſua auſpicantur. quod & uſitatum Perſis olim ac Macedonibus, & Pœnis. omnia ferociter agunt & præproperè, ut cunctatio ipſis ſervis ſervilis; ſtatim exequi, regium barbaris quoque videretur. Coinus invadendæ Arci intentus, viam ſibi per frondatores aperuit, in gemino monte geminam. earum una in littus ibat, apportando bellico apparatu; altera in ipſa montis faſtigia, qui Arci proximus. ubi locato milite & machinis, quatere illam & terrere cuſtodes cœpit. Hæc inter Æthiopes noſtrarum partium è Commendo, (pagi nomen eſt) in pagum Minenſem, qui Arci ſubeſt, movére, velitationibus commiſſi cum Minenſium Æthiopibus. Sed mox retrogreſſi, abegére omne Minenſium pecus, ad Belgas acceſſuri, niſi flumine intercluſi fuiſſent. Quare, lecto per littoralia itinere, in mediterraneis conſedére. intereà, diſpoſito in monte mortario, glandes duæ in Arcem directæ, breviore lapſu fefellére jaculantem, obſeſſis in nos detonantibus. quorum machinis icti cecidére navarchus Hubertus & navalium unus. Tum è latebris ſuis & ſtatione denuò prodiére Commendenſium Æthiopum agmen, in Minenſium pagum impetum facturi; ſed tormentis repulſi abduxere ſuos. Coinus poſtquam arcem impetiiſſet crebrius, per tympaniſtam deditionem ſollicitat in Solis occaſum, monetque illam accelerarent, ne tempore excluſi omnium vitas præcipitarent, ſe abſque mora extrema tentaturum. reſcripſit Gubernator, non eſſe ſibi fiduciam id audendi, inconſultis militiæ ducibus civibuſque: poſcere ſe ad deliberationes tridui tempus, nec ultrà. Tunc ſecundò dedi arcem petiit Coinus, & deliberationi finem dixit diem

Æthiopes clamoribus prælia ordiuntur.

More Macedonum, Perſarum, Pœnorum, Germanorum.

Arcem obſidet.

Dedi poſtulat.

craſtini, ſeverè imperans, uti militem Æthiopaſque ſuos in ſtationibus detineat, nec prodire ad faciendam vim ſinat. ſe paria facturum. Verùm cum fugiente die clauſiſque portis admittere tympaniſtam ea veſpera nollet arcis præfectus, Coinus, milite omni in montem deducto, novis animis in obſeſſos ivit, exploſis mortariis, quorum glandes emiſſæ fruſtrà & innoxiæ fuere. Iuſſi quoque tubicines, quotquot aderant, inſonare claſſicis ſuis auſpicatum & familiarem Fœderatis Belgis cantum, Guilielmi Arauſionenſium Principis laudibus dictum, quo ſegnis aliàs & remiſſior miles ad bellum acrius excitatur. Poſtero die perrexere tormentorum furores Arci graves eſſe. cum adeſſent, qui heſternas litteras dari poſtulavere, & difficiliorem fuiſſe Gubernatorem in admittendo tympaniſta, ob labentem veſperam, excuſantes dixere. At Coinus vultu ad indignationem compoſito, diſcerptas litteras ajebat, nec integrum ſibi, denuò per litteras Gubernatoris pertinaciam experiri. mentem ſuam de deditione ipſe exponeret & ſcripto ſignificaret. Venere extemplò Delegati, quibuſcum paciſcendum. quo tempore Nigritæ Commendenſes vim parantes Minenſibus paganis, juſſi ſunt ab armis & facienda vi abſtinere. Obſeſſi leges deditionis, quas conceperant ipſi, obtulere Coino, quibus rejectis, conſenſere in Coini formulam, datiſque obſidibus tribus, Arcem cum milite ſubiere Walravius Malburchius centurio & annonæ procurator. Pacta, ſi militiæ honoratioris uſum ſpectes, deformia ſatis fuere, cum ferendæ longius obſidioni pares fuiſſe crederentur, ob foſſas, quibus arx cingitur geminas, altas pedes XXV, & mœniorum coronas. augebat obſidii laborem ſitus loci iſtiuſmodi, qui levibus excubiis cuſtodiri poſſet, neque cuniculis ob petroſa adiri. Illa hæc fuiſſe comperi: omnes abſque interpellatione, maleficio, injuria, incolumi vita & corpore exeunto: Educendi uxores liberoſque, illæſo muliebri & inermi ſexu, facultas eſto: Veſtimenta ſua quiſque ſecum apportato, non auri, argentique vel rudis vel cuſi quicquam: mercimonia, mancipiaque omnia, duodecim exceptis, quæ obſeſſis indulget victoris facilitas, hujus ſunto: Vtenſilia ſacra, aliaque templorum ornamenta ſecum auferunto, præter aurea &

Deditur Arx. An. CIↃ IↃ C XXXVII, Auguſt. XXIX.

Conditiones.

& argentea. Luſitani, Mulatæ, cum familia omni, commeatu quantum ſatis inſtructi, in inſulam S. Thomæ navibus noſtris tranſvehuntor: Transfugæ Hermanno venia eſto: Hoc ipſo die Gubernator militeſque ex arce egrediuntor, claves omnemque apparatum bellicum merceſque reliquas victori cedunto. miles inglorius exito, abſque vexillis, non accinctus gladio, non pilis in os inſertis, non accenſis funibus incendiariis, alioque adhibito caſtrenſi & laudato ritu. His peractis ingreſſi arcem Coinus & Nicolaus Yprenſis, ea ordinavere, quæ ad arcis tutelam ſecuritatemque facerent. Æthiopum, qui cum conjugibus liberiſque è pago Minenſi in arcem ſe receperant, reperti quingenti. qui dimiſſi omnes, exceptis mancipiis, quorum reliqua erant centum & quadraginta. Luſitanorum familias, cum impedimentis vaſiſque omnibus, templum habebat, quod ipſis pro azylo. Monti, unde in Arcem poteſtas, impoſita turris caſtrenſis ad defenſionem. impoſiturus validius majuſque munimentum fuiſſet Coinus, niſi ſumptus veritus, hæc ſcire primum Fœderatos Dominos & Societatis adminiſtros placuiſſet. quare ichnographiam caſtri exſtruendi ut & Arcis Minæ obſeſſæ victæque faciem tabulis exhibitam tranſmiſit, & ſervandis, quæ vicerat, victualia poſtulavit. Repertæ in arce machinæ ex ære fuſili triginta, *Spolia.* nitrati pulveris pondo millia novem, majores pilæ ferreæ octingentæ, minorum vaſcula decem, lapideæ trecentæ, baliſtæ Hollandici moris ducentæ, enſes Hiſpanici triginta ſex, præter ligones, ſecures aliaque ejus generis, ſitu pleraque & rubigine fœda. Egreſſis præſidiariis & in Inſulam S. Thomæ avectis, relictus ad Arcis cuſtodiam fuit Malburchius cum militaribus centum & quadraginta. Ejus viri fortitudo ac vigilantia cum ſupra invidiam eſſent, ſibi jure meritoque gubernacula poſcebant. NEMPE celari illuſtrior militum virtus nequit, & cognita non amari.

Atque his quidem ſex dierum ſpatio confectis, ea quæ ad Arcis defenſionem ſpectabant, ritè ordinavit Coinus, æquè pulcrum eſſe judicans, Arces vincere & victas reſtaurare. Dein in Braſiliam victor rediit cum claſſe & copiis, incuſſo in Afrorum terris Æthiopibus terrore, & diffuſa virium noſtrarum &

 belli

belli famâ per vaſta & tranſmarina Barbarorum regna. licet non tam robore corporum, quàm animorum vigore & fiducia incrementa hæc acceperit Braſiliana res. Majore itaque ex parte Mauritii prudentia in admiratione tacita reponatur & Belgarum aliis, hujus generis, hoc eſt belli tranſmarini exemplis, detur ad ſimilem gloriam aditus. Plurimis ſiquidem & maximis aliorum Ducum laudibus victoriæ hujus celeritate & celebritate comparandum facinus fuit. quibus non erit ingratum, ſi militis hujus alacritas & victrix feſtinatio narrationis noſtræ parti adhæſerit. Coinum ob res ex honore publico præclarè geſtas, occurſu, gratulationibus, & machinarum exploſionibus ſui excepere. Nunc ſub AVRIACO Principe propræfectus rei tormentariæ, Miſnicam nobilitatem, unde natus, Africanis triumphis & Europeæ militiæ dignitate illuſtrat. Illud tuâ intereſt, ſcire, Lector, cum primùm coaleſceret in unum corpus Societas Occidentalis, quæ anteà in plures mercatus & mercantium collegia diſtincta fuerat, in partem ejus pertracta fuiſſe, non ſolum commercia illorum, qui ad inſulam S. Dominici, Cubam aliaſque navigabant, ſed & Africana. quæ per paucos ibidem non levi emolumento mercantes agitabantur, navium ferè viginti itione & reditione. Has haud procul littore in anchoris ſtantes exiguis navigiis Æthiopes adibant. aurum, ebur, ebenum, res precioſiſſimas, coralliis, ferramentis, ſpeculis, forficibus, rebus viliſſimis, ſed genti iſti in deliciis, permutantes, Diomedis & Glauci exemplo. ideò quæ in his oris in Belgarum erant poteſtate, ad præfecturam quoque Mauritianam & Braſilianam Curiam tum temporis referebantur. At ille, cujus jam mentionem injeci, vetuſtiſſimus mercandi, mercium permutatione, mos fuit, & ſimpliciſſimus. Id Trojanis temporibus factitatum, cum exercitus Achivorum ære, ferro, bovinis tergoribus, bubus, ipſiſque mancipiis vinum ex Lemno emptitaret. Pallas in Ithacam profecta, ſe veniſſe ait, ut æs Temeſinum lucidiore ferro permutaret. Lycurgus Spartanorum Rex emi ſingula non pecunia, ſed commutatione mercium ſancivit. Etiam Britanni olim nummum refutabant: res dabant & accipiebant: mutationibus neceſſaria potius, quàm preciis parabant.

Mauritii laus.

Coinus victor excipitur.

Quo jure traductum à Mauritio bellum in Africam fuerit.

Iliad. 7.

Odyſ. 1.

Iuſt. l. 3.

Solinus cap. 35.

rabant. Fuit & hoc Barbaris aliis familiare; non tamen ob hoc barbaris. Quid, quod hunc mercandi morem naturæ magis & humanæ indigentiæ congruum Ariſtoteles pronunciet; præterquam quod, ubi is obtinet, minus ſerpant in Reſpublicas malorum à diſſitis gentibus contagia, cum mercium rerumque difficilior ſit tranſportatio, pecuniæ facilior. Quamobrem ad Belgas interiores, pugnante hic Cæſare, non ſæpè mercatores commeabant, atque ea quæ ad effœminandos animos pertinent, importabant. Nec ad Nervios, illo teſte, aditus mercatoribus erat. nihil vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium, inferri patiebantur; quod his rebus remitti virtutes exiſtimarent. Nunc ad Belgas tum interiores tum mari proximos (feliciore an infeliciore ævo quis dixerit!) non ſolum creber mercantium aditus, ſed mercandi ſtudio in omnes ſe mundi plagas diffundere amant, ſive res cum rebus permutandæ ſint, ſive redimendæ nummo, ſive ipſum aurum aliis rebus permutandum. Itaque vanas haſce Plinii voces habent, exclamantis: *Utinam poſſet è vita in totum abdicari aurum, ſacra fames, ut celeberrimi autores dixere, proſciſſum convitiis ab optimis quibuſque & ad perniciem vitæ repertum.* De Nigritis, quia ſæpiùs ſe ſcribenti offerunt, hoc expoſuiſſe conducet, populos eſſe ejus partis Africæ, quæ poſt Barbariam, Numidiam, Libyam, quarta eſt, & Nigritarum terra vocatur, nomine aut ab incolis, qui nigri ſunt coloris, aut à flumine Nigro, qui mediam regionem permeat, & Nili inſtar agros vicinos fœcundat. A Septentrione Libya, à Meridie Oceano Æthiopico, ab Occidente Gualatæ, ab Oriente Goagæ regnis clauditur. Aër, ad Guineæ littora, noſtratium corporibus noxius eſt, ob caloris intemperiem & pluvias, quæ putredinem gignunt & vermes. Nigredinem à Solis aduſtione eſſe, minus vero ſimile, cum promontorii Bonæ ſpei incolæ nigerrimi ſint, Hiſpani Italique, pariter ab Æquatore diſtantes, candidi. Nec minus torret Sol ad Fretum Magellanicum, ubi candent, quam in Africæ extremis, ubi nigricant. Qui ſub Preſbytero Ioanne vivunt, ſubfuſci ſunt. in Ceilonio inſula & Malabaricâ regione nigerrimi, pari tamen intervallo à mundi Linea ſemoti. Quid, quod per univerſam Americam, etiam ea loca, quæ Solis via includuntur, nuſquam

Politic. lib. 1.

De Bello Gall. l. 1.

lib. 2.

Nat. hiſt. lib. 33. cap. 1.

Nigritarum deſcriptio.

nigri reperiantur, præter paucos in loco *Quareca* dicto. ut potius ad terræ & cæli aëriſque occultas qualitates (ignorantiæ, proh dolor, humanæ aſyla) aut hominum innatam & à parentibus acceptam temperiem, aut utrumque, referenda cauſa videatur. præſertim, cum mixtis inter ſe candidis Nigriſque, naſcantur ſubfuſci, caſtigata candidiore colore nigredine, ob ſeminum confuſionem. quales Mulatas vocant Hiſpani. Romani Hybridas vocaſſent, quaſi imparibus editos parentibus & velut ſemiferos, è feris & manſuetis natos. quo ſenſu Suetonius in Auguſto, Themeſinum quendam Epicardum vocat Hybridam, quod ex patre Parthico & matre Romana natus eſſet. Gregoras Gaſmulicum genus appellat. Meminere horum Populorum Plinius, Strabo, Stephanus. illi Nigritas, hic Negretas vocat, fluvium Negretam. Creſcit hic, ut & Nilus, menſe Iunio, totos dies quadraginta. quibus aquis merſa regio navigabilis eſt. Hinc pingui illuvie & cæno obducta, miro rerum proventu luxuriat. Claudiano Niger Gis vel Gir vocatur in Paneg. Stiliconis, *Et Gir notiſſimus amnis Æthiopum.* & apud Sidonium Appollinarem fortè legendum: *Indorum Ganges, Gothorum Phaſis, Araxes Armeniæ, Gis Æthiopum, Tanaiſque Getarum.* pro eo, quod nunc legitur, *Tagus Æthiopum,* qui in Hiſpania quærendus, non apud Æthiopas. Sermo his Nigritis varius, pro terrarum diverſitate, & religio quoque diverſa. Sunt in mediterraneis Chriſtiani, Mahumetiſtæ, Gentiles. Maritimi idololatræ ſunt. Alicubi Solem, Lunam, terram adorant. In hanc deſpuere ipſis piaculum. Cutem ſibi ipſi conſcindunt & poſteà unguento colorato pingunt, ipſis bello, nobis deformi ſpectaculo. Inter prandendum potu abſtinent. pranſi bibunt aquam vel vinum è palmâ. Sunt qui ſuperius labrum aperiunt, perque illud foramen & nares fruſta eboris adigunt, hoc ipſo, ut ſibi videntur, pulchrè ſpectabiles. Quidam etiam, pertuſo inferiore labro, linguam tanquam per os alterum exſertant. alii ex ipſo interſtitio narium ebur aut conchas geſtant. Oculum alterum rubro, alterum cæruleo colore tingunt. Fœminæ opulentiores ingentes annulos ex ferro, ære rubro, aut ſtanno cruribus nectunt. poſtremùm in putida & ſordida barbarie mirificè ſibi placent. magno Hiſpanorum & Luſi-

Mulatæ qui.

Niger fl.

Mores Nigritarum.

& Luſitanorum quæſtu tranſvehi ex his oris ſolent in Braſiliam & Occidentalem Indiam. in illam, elaborando potiſſimum ſaccharo. in hanc effodiendis metallis. laborum tolerantiſſimi parvo victitant, & in naturæ inclementiam & miſeram ſervitutem nata mancipia magno ære penſantur.

Comes Banjola ad Seregippam del Rey graſſatur.

Dum hæc in Africa geruntur, Comes Banjola duobus circiter militum millibus, ad Seregippam Regiam, bellum trahens verius, quam inferens, modicis agminibus immiſſis, terras agroſque noſtros & molendina infeſtabat, urendo, vaſtando, rapiendo. qua de cauſa conſilium cœpit Comes, depellendi iſta ſtatione Comitem Hiſpanum. Sed cum gravi corporis morbo attineretur, viribus febris continuæ trimeſtri pertinacia fractis, Tribuno Schuppio, viro militia acri & provido, hanc rem demandavit, & evocatis, quæ ad ripam fluminis Franciſci, Alagoas, promontorium Auguſtini, in ipſa Reciffa & Moribeca feriebantur cohortibus, in hoſtem movere imperavit. additus illi belli Comes & arcanorum particeps Ioannes Giſelinus, Secretioris & Supremi Concilii Senator. Iamque in armis erant militum bis mille & trecenti; Braſilianorum, quos è pagis ſuis exciverat Comes, quadringenti, & nauticorum ducenti & quinquaginta. quibus ad bellum neceſſaria egregia ſedulitate paraverat Giſelinus. Lichthartius navium mariſque propræfectus juſſus fuit cum claſſe circa Sanctorum Sinum oberrare, ut hoſtem à mediterraneis avocaret. qui ſuſpicatus hæc cœptare Mauritium, ut viam ipſi receptumque ad ſuos à tergo intercluderet, ubi Naſſovium militem flumen trajicere accepit & adventare propius, reduxit exercitum in Turrim Garciæ de Avila. qui locus quatuordecim ab urbe S. Salvatoris miliaribus verſus Boream recedit. tantaque celeritate rapuit militem, ut nec noctu nec interdiu quietem daret. Inaudiverat, jam adeſſe Belgicas copias & ſupra Seregippam viginti miliaribus in Auſtralia penetraſſe. Schuppius moto priſtinis ſedibus Banjola, oppidulum ipſum Seregippam, molas hoſtium, arborumque fructiferarum ordines, funditus evertit, & facta vaſtitate, militem incredibili velocitate ad ripam Franciſci revocavit. Hîc ex Comitis præſcripto, poſitis ad Auſtralem fluminis oram caſtris,

Expeditio in Seregippam Regiam, duce Tribuno Schuppio, Comite Naſſovio febre attento.

Torre Garciæ d'Avila.

Seregippam deſerit Banjola.

caſtris, ſubſtitit aliquandiu, ut abactis armentis, famis certiſſimæ incommodis hoſtem premeret, quod & factum à noſtris militari conſuetudine non ſegniter. pecorum nacti millia tria, in ſua quiſque præſidia receſſit. Quàm hæc regio armentis abundet, ex eo colligere eſt, quod moranti hic Banjolæ mactata fuerint quina millia, abducta in futuros militum uſus octona millia. nobis terna millia mactata, præter illa, quæ in ulteriorem ripam tranſmiſſa fuere.

Seregippa armentis abundat.

Sub idem tempus, quo Naſſovius famam & terrorem belli Afris intulit, perlata ad Comitem fuere nuntia, de expugnata per FREDERICVM HENRICVM Arauſiorum Principem, in Belgio Breda, validiſſima Brabantiæ urbe, quæ ipſa, ante duodecim annos nobis erepta, ceſſerat Hiſpaniarum Regi, victore Ambroſio Spinola Marchione & Severini Principe. Erant huic urbi propugnacula quindecim, colles præcelſi jaculandis ex alto pilis duo: humiliores munitiunculæ ad mœniorum pedem tres: ſeps ſpinea: foſſæ paſſuum alibi ſeptuaginta, alibi centum & viginti. foſſis injecta munimenta quatuordecim: adhæc lorica altitudine pedum quinque: cui interpoſitæ munitiones cornutæ quinque & his objectæ aliæ ſemilunares, foſſa altera & extra hanc lorica externarum munitionum velut cingulum. Denique Arx mœnibus, aggeribus, pontibus, armamentario, gemino aquarum circumductu munita, tormentis in omnes acceſſus diſpoſitis terribilis. Modus vincendi diverſus planè fuit ab eo, quo vicerat Marchio Spinola. Hic fame illam expugnavit, quia armis vinci poſſe deſperabat. Auriacus valido Marte eam aggreſſus, vim ſupremam adhibuit, moræ impatiens. Spinolæ motus maximarum fuere impenſarum, pauciorum funerum. Auriaci plurium funerum, minorum impenſarum. ut alterius ctuenta, alterius incruenta victoria fuerit. Auriacus feſtinandum rebatur, armato hoſte, & ob menſes æſtivos, aptos invadendis noſtrorum finibus. Spinola à mora minus ſibi metuebat, ob brumam, minus aptam inferendo bello. Illius obſidionem difficilem fecit, obſeſſorum acerrimè pugnantium fortitudo. Hujus comportandi è longinquo commeatus neceſſitas. alter, ut tutam redderet obſidionem, auxiliares è Germania Cæſaris

Nuntium devicta in Belgio per Auriacum Breda.

An. CIↃ IↃ C XXXVII.

Ejus deſcriptio.

Modus vincendi alius quam fuerat Spinolæ.

cohortes

cohortes advocavit. alter ſolito milite contentus, minore motu vicit. Quod ſi ſumptuum ſpectes magnitudinem, plus Regi ſuo nocuit Italus, quàm profuit. Nos utilius bellum geſſimus, recepta urbe minore impendio, ſed ad Reipub. ſecuritatem perutili. Illud mirari habuit Europæus orbis, Cardinalem Infantem, tum regiarum provinciarum Præſidem, nova imperii famâ fulgidum, inſtructo quem habebat exercitu, nondum perfecta caſtrorum circumvallatione, acceſſiſſe ad ea, ſpectaviſſe coram, auſum nihil. cum noſtros continuis inſultibus fatigando, trahere obſidionem in promptu eſſet. Quin ingentem Bredæ jacturam Venloâ & Ruræmundâ minus firmis oppidis penſatam. Nec hoc leve, toto obſidionis tempore, non potuiſſe per hoſtem intercipi commeatus, tantaque celeritate cinctam aggeribus fuiſſe urbem, ut adventanti poſt pauciſſimos dies hoſti, impervia viribus judicarentur caſtra. Denique, ſeptem, ex quo admoverat militem Auriacus, hebdomadibus expugnatam urbem, inter Europæas munitiſſimam, quam vix undecimo menſe vicerat Spinola. Eſtque hæc illa urbs, quam olim Illuſtriſ. Princeps Mauritius, bellorum ſuorum tyrocinio, occultato ceſpite ceperat. Tunc dormienti urbi illata fuére ſigna; nunc vigili. tunc arida glebâ vicimus; nunc viridi. tunc totam cepimus impetu; nunc mora & paſſibus. Non deerat tunc Ithaci alicujus aut Sinonis fallax audacia. nec nunc Achilles, qui robore expugnaret. Tunc temporis equi Trojani officio fungebatur vectoria navis. nunc, fraudum neſcii, oſtendimus, Naſſovios utroque modo vincere poſſe. Momentum victoriæ hujus ex commodis æſtimabatur. Nam dum hoſtium erat, Hollandiæ, Gelriæ, Zelandiæ prædatrix incubuit, ut nec Vahali, nec Moſæ nec Scaldis æſtuariis tutæ fuerint navigationes. Vna Sylvam Ducis inter & Bergas ad Zomam poſita, ſociarum urbium aditus dirimebat, & civitatibus arcibuſque vicinis grandis præſidii neceſſitatem imponebat. Audivere hæc in alio orbe, ſub aliis ſideribus, Barbari. iiſdem auſpiciis & armis vinci Bredam, quibus victam ſenſerant Olindam, Salvatoris urbem, Portum Calvum, aliaſque arces cis Æquinoctia formidabiles. ut hîc applaudentibus communi felicitati Belgis, illic gloriæ noſtræ

Solennem diem victoriæ Bredanæ nuncupat Comes, ut & ſuis triumphis.

ignotis linguis faverint Braſilienſes. Naſſovius ſolennem Victoriæ diem nuncupavit, quo Numinis benignitati gratiæ redderentur. ne rerum noſtrarum ſenſum eximere abſentium animis videretur, aut locorum intercapedo, aut ſubnaſcens in Novo orbe Belgarum fama. Simul imputati Deo bellorum Occidentalium proſperrimi ſucceſſus, & nuper fugati Banjolæ victoria.

Incolæ Siarenſes pacem petunt & auxilia adverſus Luſitanos implorant, ſua offerunt.

Interea temporis, qui Siaram incolebant Braſiliani, pacem petivere, & auxilia ſua adverſus Luſitanos obtulere, rogantes Comitem, uti Caſtrum ibidem à Portugallis inſeſſum, ſuæ faceret poteſtatis; gentemque ſuam ab ipſorum injuriis & dominatu vindicaret. parva manu hoc confici poſſe, ſumptuumque bellicorum ſolatia ex mercibus, ambaro, goſſypio, cryſtallo, gemmis, lignis, ſalinis, aliiſque, quæ regio iſta ſuppeditat, haberi poſſe. In rei ſuamque fidem, obſides reliquere filios duos, è ſuæ gentis primoribus. Decreta expeditio, paratæ naves, arma, annona, miles, duce cœpti Georgio Garſtmanno, viro, militarium rerum prudentia, adverſus inopina belli firmo. Quanquam enim longius à finibus noſtris remota

Expeditio in Siaram duce Garſtmanno.

eſſet dicta arx, à Pernambuco multis miliaribus ſemota & Boream verſus; viſum tamen Comiti militem Liburnicis aliquot eò tranſvehi, tum ut hoſtem ulterius à confiniis arceret, tum ut Braſilienſium plures in hoſtili ſolo Societati conciliaret. expedire id videbatur, ob diuturna in Portugallos odia, & quia obſequiis erga nos eſſent facillimi, & loca omnia hoſtium vireſque perſpecta haberent. Etenim NON LEVES rerum ſucceſſus ab offenſis ſperati ſemper, latentibus apud partes, ſub fidei & amicitiæ ſpecie, iis, qui nocere ſuis poſſunt; nec coaleſcente unquam ſolida fide inter offenſos & offendentes. Garſtmannus in Siaram delatus, Regulum Braſilianorum Algodojum de

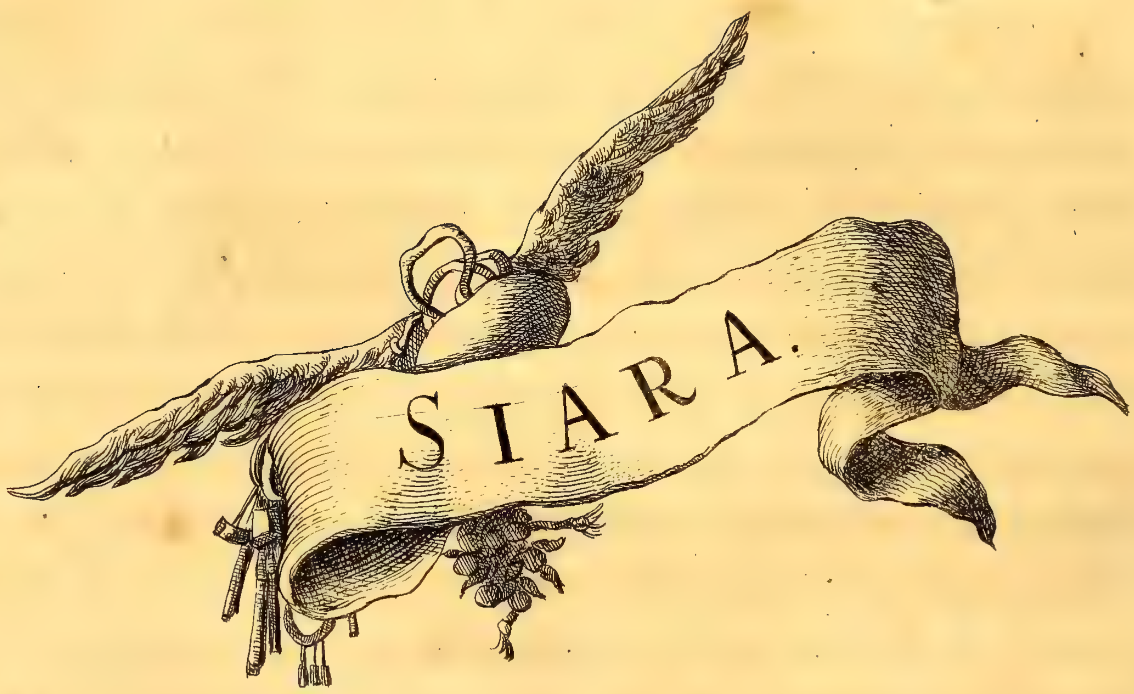
Occurrunt Siarenſes.

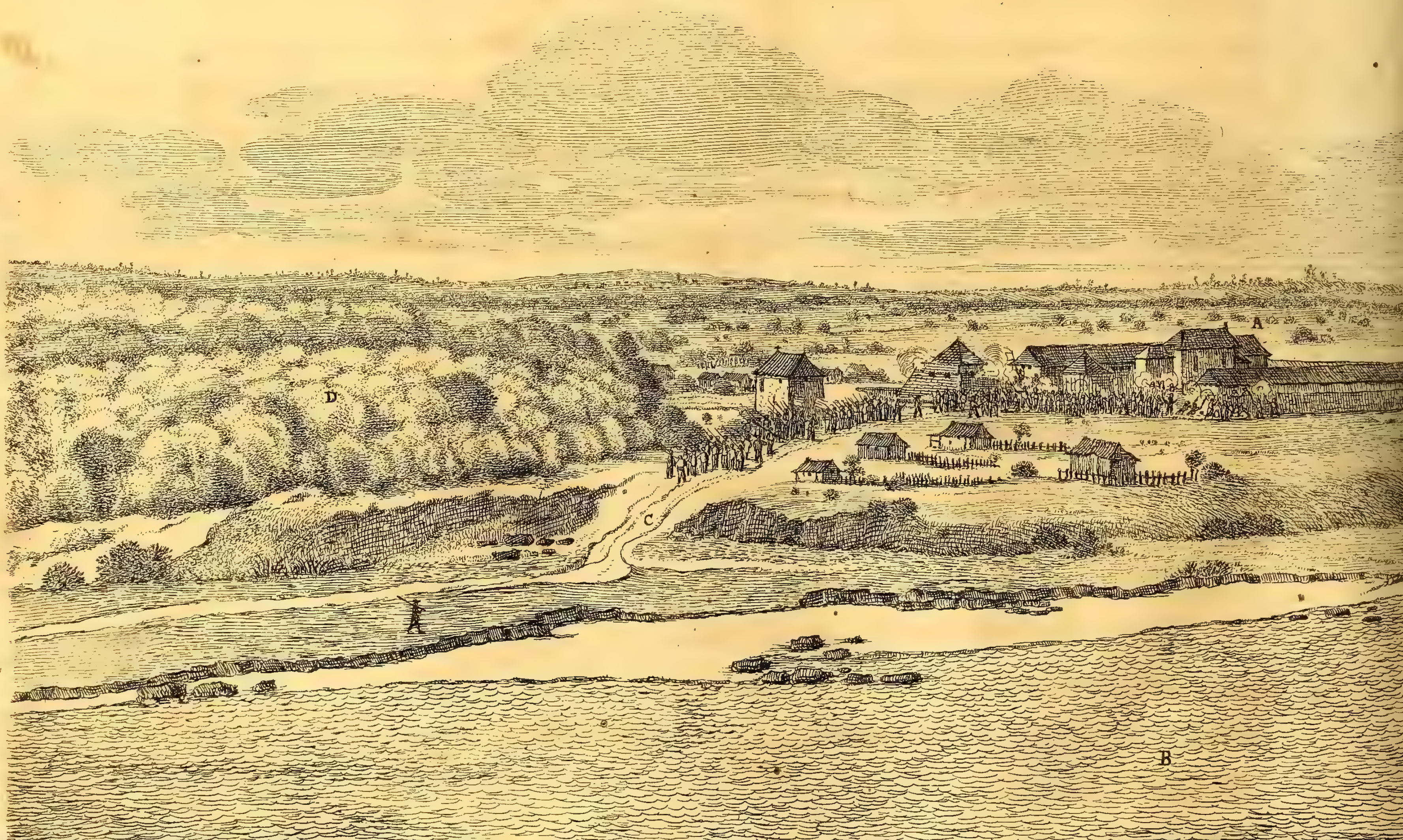
adventu ſuo certiorem fecit, & expoſito milite ac per littoralia ducto, indigenas in occurſu habuit, candidis vexillis pacem præferentes. Cum Regulo locutus, ſuppetiiſque animo-

Garſtmannus caſtrum expugnat.

ſior, (ducentos quippe in ſubſidium è ſuis adduxerat,) caſtrum, ex aggeſtis ſolummodo ſaxis, non ferruminatis, ſtructum, impetiit & tenuit. hoſte ſe machinarum exploſionibus & minorum baliſtarum modicè tuente, paucis cæſis, pluribus captis.

[illegible]

A. Caſtrum. C. Via littus verſus.

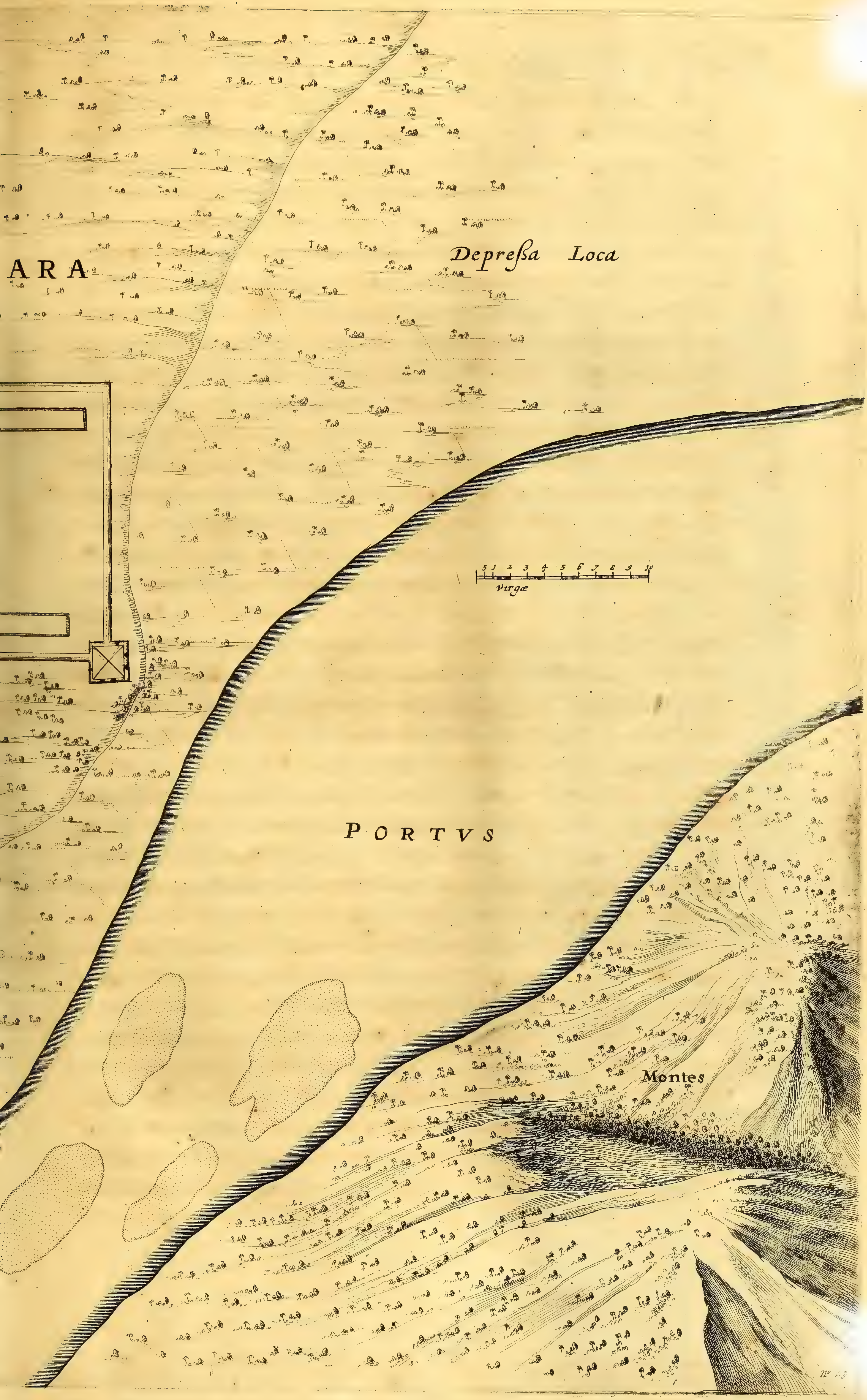
B. Fluvius. D. Sylva.

E. Campeſtria.

F. Montoſa regio.

Hacu
Campi
ARX IN
Silvæ
via in Aldeam Algadaun
Silvæ
Depreſsa Loca
via ad littus

ARA
Depreſsa Loca
5 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Virgæ
PORTVS
Montes

captis. inter quos fuere militiæ gradu conſpectiores. tormenta tria & nonnulla belli inſtrumenta victoriæ lucra fuere. Siara hæc inter Braſiliæ Septentrionalis Præfecturas eſt, non niſi decem aut duodecim miliarium ambitu, paucorum incolarum, qui arcem ipſam tenebant. portum habet majoribus navigiis minus idoneum. nullo inſigni flumine irrigatur. ſolum ad radicem montis, cui impoſita Arx, amniculus labitur è continente. propè arcem, Præfecti Luſitanici Domus eſt, quam ſparſis aliquot domiciliis cingunt Luſitani incolæ. nihil hic adverſus hoſtiles inſultus validi. ſacchari cannas fert, ſed molis nullis illud exequitur. Barbaris circum cum Portugallis diſcordiæ & lites perpetuæ. Qui hæc loca adierunt Anno cIɔ Iɔ c ix, perhibent, hic viſos homines vaſto corpore, deformi vultu, prolixo capillitio, auriculis perforatis, & in humeros penè pendulis, cutim nigro colore tinctos, præterquam ab oculis ad os. quibuſdam labrum inferius, aliis & nares fuiſſe pertuſas, quibus lapillos & oſſicula ad ornatum indiderant. *Siaræ deſcriptio.* *Quales olim Indigenæ.*

Reverſus Pernambucum dux Garſtmannus, unam ex Liburnicis deſideravit, quæ an naufragio an alio caſu perierit, incertum. Hæc alibi geſta Comiti & Societati glorioſa fuere. Pernambuci rerum civilium cura publicaque mercantium commoda Rectores occupabant. deſtinatæ in Curiæ ædificationem pecuniæ. Reperta in montium fodinis metalla in Belgium tranſmiſſa fuere, ut inſtituto per rerum metallicarum peritos rigidiore examine, de probitate & valore conſtaret. Præmia conſtituta iis, qui Nigritas bello captos adducerent, in virorum ſingulos; Regales viginti, feminarum, ſex. Pecorum hoſtilium abactoribus decimæ indultæ. Qui vectigalium & portoriorum exactoribus fraudem parabant, nec merces ex vero fatebantur, aut ſilentio ſubducebant, acri decreto coërciti. indicta in diurnas fraudationes mulctâ, in nocturnas graviore, & ſi officiales eſſent, capitis diminutione. Adverſus prædones & incendiarios, paſſim terris noſtris ab hoſte immiſſos, viſum fuit per territoria diſtribui militum agmina, ſuis ducibus diſtincta. adhibitis quoque ad hanc rem Luſitanis & Braſilianis. qui dato ad motus hoſtiles ſigno, ma- *Domeſtica.* *POLITICA. De captis.* *De veſtigalium fraudatoribus.* *De prædonibus.*

chinæ majoris exploſione, ilicet armati adeſſent, vim arcerent, inferentes caperent. Cumque rei frumentariæ inopia laboraretur, edicto cautum, ut quotquot Nigritarum opera uterentur, plantandis annuatim Mandiocæ radicibus adſtringerentur, ſolita anni tempeſtivitate, Ianuario & Auguſto menſibus. Ne verò cauſarum forenſium ſummis judicibus creſceret in immenſum labor, vetitæ appellationes minoris momenti. Homicidis, humani generis hoſtibus, ſcriptæ leges & pœnæ, quales ratio juſque divinum pariter & gentium ſcripſit ſemper. Etenim cum virtutibus certari oporteret inter gentes, certabatur ſceleribus, quoſque optimos eſſe oportebat, reperiebantur peſſimi. Rebus ſacris præfecti concionatores, ſua gravamina (id rebus nomen) per Claſſes, hoc eſt ordines & cœtus collecta, Senatoribus Olindæ exhibuere. qui pietatis cauſam non ſegniter agendam rati, præſertim inter barbaros & rigidioris diſciplinæ ignaros, inter æmulos quoque religionis zelo populos, Pontificios ac Iudæos, providè ad ſingula reſponderunt, in hunc modum: In inceſtuoſos, flagitii convictos, ſeverè animadverſum iri: vacationem à ſervili opere mancipiis concedi die Chriſtianis ſacro: prohibituros ſe, ne Paraybæ rectores publicos Pontificiorum proceſſus & ad pompam deambulationes, per compita inſtitui ſinant, ſed templis & templorum periſtyliis claudant: novorum abſque Senatus permiſſu templorum ædificationibus iiſdem interdici: ut & nuptiarum ſive matrimoniorum per preſbyterum conciliationibus, non præmiſſis publicis ex more noſtro, denunciationibus: etiam obeundis ſacris apud reos, judicum voce damnatos: templum ſibi ſeligant Olindæ, religionis Reformatæ exercitiis: Iudæis ſua ſacra, ſuos ritus permitti intra privatos parietes, prohiberi cultum publicum: operam ſe daturos, uti illicitæ Nigritarum voluptates & fornicandi mœchandique libido, ruentis fortunæ comes noviſſima, frenentur: denique velle ſe, ut in poſterum novarum molarum domini, quoties auſpicari iſtos labores cum bono Deo volent, divinam benedictionem non ex ore Sacerdotis Pontificii, ſed Reformati doctoris requirant. NEMPE, ad ſtabiliendam potentiam religionis quoque præjudiciis juvamur, & quam

De re frumentaria. *De appellationibus.* *De homicidis.* ECCLESIASTICA. *Reſcripta ad Eccleſiaſtarum poſtulata.*

quam quiſque elegit, idoneum arripit inſtrumentum, quærendæ ſecuritatis, non hominum ſolummodo ſaluti, ſed & dominationi. Nec minus curata ſedulo mercimonia, ſaccharorum emptiones, & lignorum ejus ſoli, ſeu hoſti erepta, ſeu empta precio, ſeu è ſilvis noſtris exciſa forent; ut & Nigritarum venundationes crebræ, auri Americani in patrias terras tranſvectatio, navium è Belgio advenientium merces, aut mari quaſſatatum refectiones, aut abeuntium futura onera & neceſſitates variæ; militantium indigenarum ſtipendia, præmia, victus demenſa, navium ſubvehendis armis, & commeatu in omnes Braſiliæ tractus, modo hos, modo illos, perpetuæ miſſitationes, itiones & reditiones, Magiſtratuum per præfecturas omnes vel deſignationes vel abſente Comite electiones, Eccleſiaſtarum rogationes; pauperum, pupillorum, ægrorum ſolatia, civium per ſingulas civitates deſcriptiones, & quæ alia innumera terra marique in præſentem Reipub. ſtatum confici ſecundum præſcriptum à Societate ordinem, oportebat; harum, inquam, rerum aſſidua materies & agitatio Senatum politicum diſtringebat.

Comitis in Paraybæ & Fluminis Grandis præfecturas profectio. An. CIↃ IↃ C XXXVIII.

Comes à longiore morbo ſibi militiæque redditus, & adverſus regionis, alias ſaluberrimæ, incommoda firmatus, corpore in externi & tranſmarini aëris proprietates jam conſentiente, in Paraybæ & Fluvii Grandis præfecturas, longo eoque terreſtri itinere profectus fuit, ordinaturus provincias, urbes, pagos; caſtris à munimentis, milite, armis, commeatu proſpecturus. Sed quoniam in has provincias tranſitum facimus, earum indolem ſitumque & proventus neſciri nefas, cum bellis noſtratium & mercatui uberem materiam ſuppeditaverint.

Paraybæ deſcriptio.

Parayba inter quatuor Præfecturas Boreales eſt, nomen ſortita à flumine cognomine, qui illam, ut & alius Mongoapa, irrigat. Tamaricenſem coloniam proximè excipit. Olim Galli tenuere. his pulſis Luſitani. poſtremùm Belgæ. Pagos non alios, quam Ingeniorum ſive Molarum ſedes habet. quæ ob frequentiam operariorum pro pagis ſunt. In ripa fluminis, ad latus meridionale, oppidulum eſt, Philippæa, à Philippo Rege ſic dicta. nunc mutatis partibus, Fredericopolis aut Frederica, à Frederico Arauſionenſi Principe. Proxima fluminis plana

Flumina.

Philippæa, nunc Frederica.

S ſunt,

Proventus. ſunt, remotiora montibus vallibuſque interjectis ad omnem amœnitatem conſpicua. illa ſacchari cannas ferunt. hæc mandiocam. ſâcchara exteris in delitiis ſunt. mandioca indigenis alimentum. è radicibus ejus in pulverem redactis, farinam conficiunt, quæ pro farre ipſis & pane eſt. agros eam ferentes, *Roſſas* vocant Luſitani, agricolas *laboratores* & cultores *Roſſarum*. Verùm uti farina hac victitant, qui tenuioris ſunt fortunæ, ita opulentiores tritico, quod vel è Luſitania, vel aliunde adportari ſolet. Fructus alios quoque ſubminiſtrat, milium, ſive ſegetem Turcicam, Patates, Ananazes, Cocos, melones, pepones, mala aurantia & citria, Bananas, Pacovas, Marconias, Cucumeres, vel in hominum, vel aliorum animalium uſum. Silveſtria ſunt Cajuſia pyra, ſucci plena & innoxia, quæ mediis caloribus avidè manducantur. Ceterum in imo pyro faba quædam extuberat, cortice amariſſimo, prædulci medulla, ſi torreatur. Pyro refrigerandi vis eſt. faba calefacit. Verum ex omni fructuum genere, palma tribuitur iis, quos Ananazes appellant. Planta eſt humilis, cujus è ramis pinea nucamenta dependent præmollia. hæc ſuo tempore in fruſta diſſecta, gratiſſimo ſimul odore ac ſapore non recenti duntaxat edulio ſunt, verum etiam in longum tempus adſervantur è ſaccharo. Adhæc videre eſt complures arbores fructiferas, quas percenſere nimis longum ſit, piſceſque & aves coloris eximii & quadrupedum ſpecies plurimas, ſed fermè ſilveſtres, partim notas nobis, partim ignotas. in quibus utique appa-ret, quàm miris modis ac variis divina ſapientia ſe explicet per vaſta terrarum ſpatia. Pſittacorum inſignis varietas, quibus pluma diſcolor ornamentum, at apta voces humanas reddere lingua precium confert. tanta horum hîc frequentia, ut glomerato volatu, velut nubis atræ obtentu, diem obſcurent. Incolarum alii libertate ſua gaudent, ut Luſitani, Belgæ & Europæorum quilibet, etiam Braſilienſes indigenæ : alii ſervitutem ſerviunt, iique vel Braſiliani vel Nigritæ ex Angolenſi regno vel Capite Viridi precio empti & huc tranſvecti. Vicis habitant, non in noſtrorum morem connexis & cohærentibus ædificiis, ſed diſcretis, ſive incendiorum metu, ne ſerpant, ſive imperitiâ ædificandi. Cœmenti apud illos & tegularum uſus,

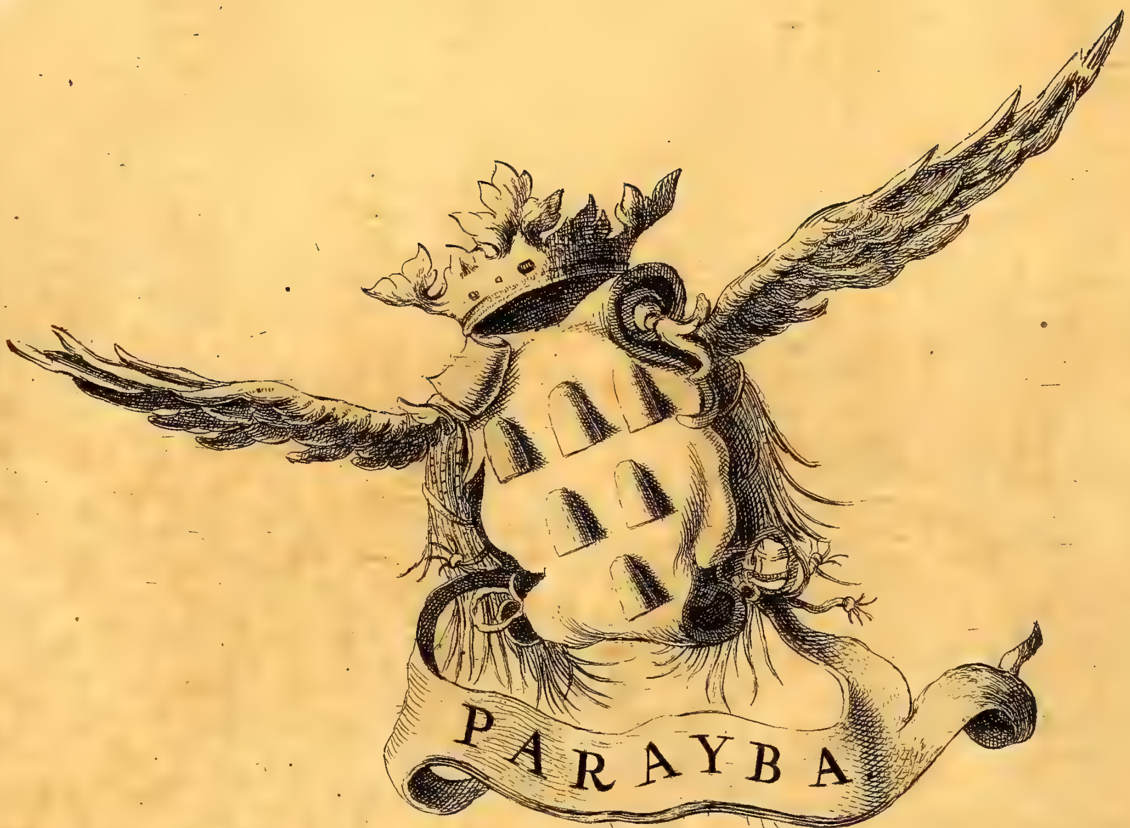
Saccharum. *Mandioca.* *Fructus alii.* *Cajous.* *Ananazes.* *Animalia.* *Incolarum ſors.*

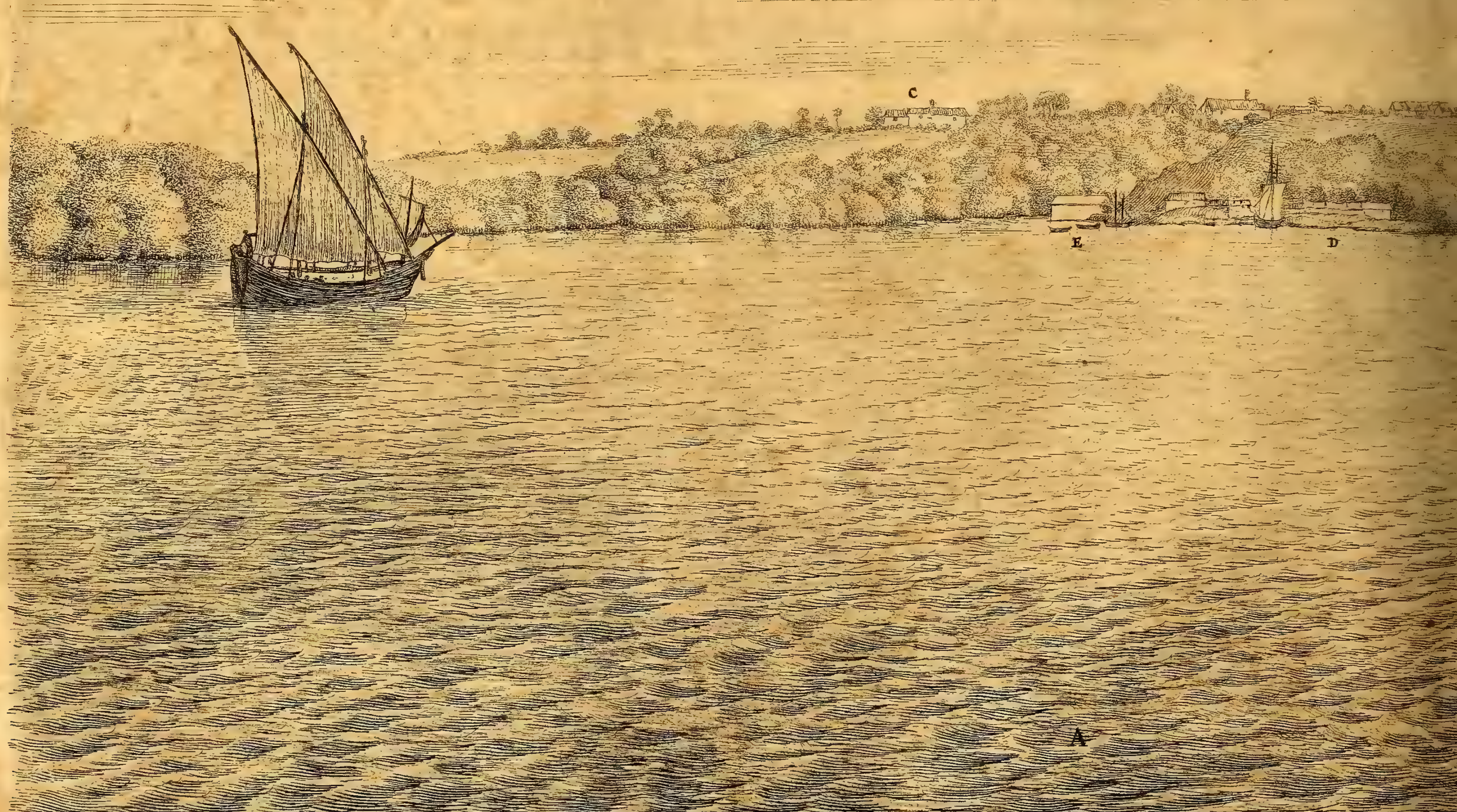

FREDERICA CIVITAS
Cœnobium
FL
PA

S. Antony
Munimentum
Reſtinga
Arx Margareta
50
100
Virgæ Mathematicæ.

nº 26.

A. *Fluvius Paraÿba.*
B. *Civitas Paraÿba.*
C. *Coenobium S. F*
D. *Arx lapidea ad*

i. E. *Conditorium mercium.*

ſl. F. *Palma.*

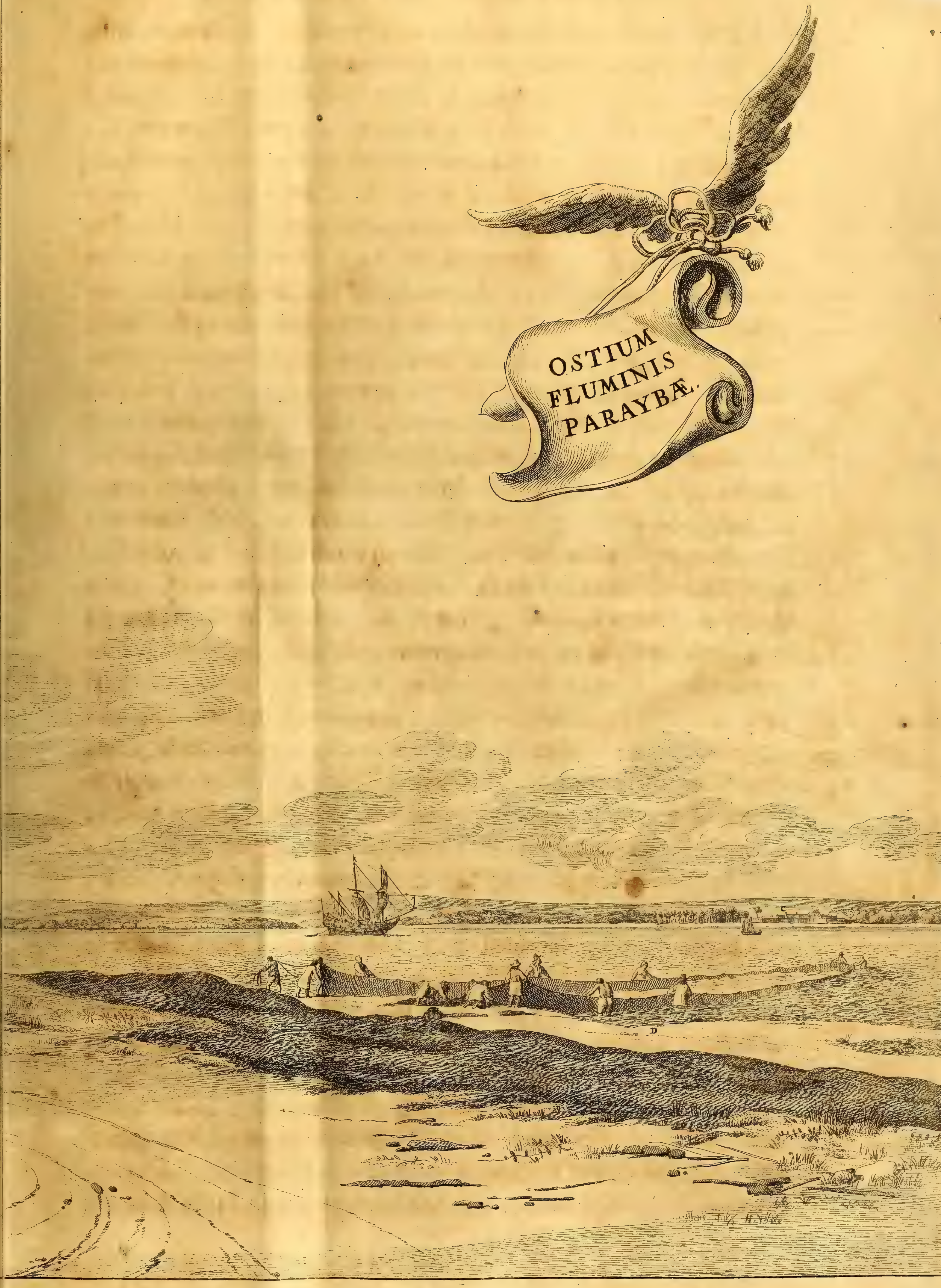

A . *Castrum Margaretæ .*

B . *Restinga .*

C . *Castrum*

D . *Modus*

Boreale.

ſandi in littore.

E . Arbores Bachoviæ.

n. 28.

[illegible]

uſus, non ferri. Domum fabricaturi, primum ſtylos & ſublicia erigunt. hos tabulato inſternunt, ſupra quod tectum attollunt, vel ex tegulis vel ex foliorum Cociorum tegmine. Hîc vivitur. ima pro conditoriis habent. latera virgis ligneis claudunt, quas calce ferruminant, citra ſpeciem aut delectationem. Ipſa civitas ædificiis nonnullis è lapide nitet, quibus anguli & feneſtrarum margines è candido marmore ſurgunt, reliqua parietum informi lapide conſtant. Corpora minus procera Europæis, nec ad labores firma. Pagis habitant Paraibenſes ſeptem, quorum principalis *Pinda-Una.* qui incolas mille quingentos numerat, cum reliqui vix trecentos. Singuli domiciliis quinque aut ſex oblongis conſtant, quæ oſtiolis exiguis multiſque diſtinguunt, quibus ſubitur & exitur. nudi incedunt, niſi quod viris amiculum partes maſculas tegat. feminis induſia è lino velamen ſunt. Vxoribus ſuis jungi amant, non ſine zelotypiâ; circa prolis curam negligentiores, diſciplinæ ſeriæque inſtitutionis neſcii. quæ res ſervitute eos naturali, ad erecta omnia inhabiles, alligat. atrocibus odiis in Luſitanos feruntur, & hi in illos, ut perfidiæ, ingrati animi, levitatis reos. Merces, quas exterorum mercaturæ exhibent, ſunt ſacchara, ligna tinctoria, tabacum, boum exuviæ, goſſypium, aliaque. Molas ſacchareas habet octodecim, quarum alias aquæ, alias boves verſant. Eæ juxta Paraibæ ripam Auſtralem & Borealem ſuo ordine viſuntur. At mota mihi ſacchari dulcedine ſalivâ, non alienum fuerit, eodem ſucco adſpergere narrationis hujus paginas, & veterum ſacchara cum novis conferre. Quæ enim bellorum vocibus ſubinde horret oratio, manſueſcet, mixta hac rerum & verborum ſuavitate. Et mirum ſanè, tam miti alimento non deſævire barbariem, & durare morum aſperitatem ferociamque, paſtis hoc nectare & ambroſia. Sacchari meminere, Plinius, Dioſcorides, Galenus, Heſychius. Verum, num Veterum illud idem ſit cum hoc noſtri ævi, diſceptant Botanici. Qui aliud eſſe contendunt, veterum in ipſis cannis & arundine concretum fuiſſe ajunt, noſtrum liquidum exprimi, deinde igne denſari: Veterum dentibus, ſalis modo, fragile & friabile Dioſcoridi dici. noſtrum ſtatim liqueſcere & in ſuccum mutari lentum & minimè

Pagi hic ſeptem. *Pinda-Vna.*

Merces.

Molæ XVIII.

De Saccharo diſcurſus.

 fragi-

fragilem. Veterum ſtomacho, inteſtinis, hepati amicum exſtitiſſe, noſtrum inimicum. Illud ſitim ſedaviſſe, hodiernum excitare. Nec tamen facilè hi expediverint, quis ſit ille ſuccus à ſaccharo diverſus, qui in India & Arabia in arundine reperitur, *Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella,* ut habet verſus Varronis, & de quo Lucanus : *Quique bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos.* nihil enim vetat, liquorem ſacchareum aqua dilutum bibi. Sed hæc litteratorum examini pateant, & priſcorum verborum interpretibus. Arundo ſaccharifera ad arboris altitudinem non aſſurgit, ſed milii & aliarum arundinum, calamis ſe erigens ſeptenûm aut octonûm pedum, pollicis craſſitie. fungoſa, ſucculenta, dulcis albæque medullæ plena. folia illi duos cubitos longa, flos comoſus, radix ſuavis minuſque lignea, quæ germina protrudit in novæ meſſis ſpem. gaudet humenti ſolo, aëre calidiore, & aura tepidiore. Harum arundinum feraciſſima eſt India Occidentalis, licet & Orientalis ferat. liquor illis à lautitia & uſu laudabilis. Vſum officinæ agnoſcunt & culinæ, ſani & ægri, cum & alimenti vicem præſtet & medicamenti. alterum eſt cibi noſtratis, poſt butyrum, delinimentum, & gulæ in tragematis & bellariis placens irritamentum. Ejus elaborandi ratio, veteribus ignota, hæc eſt. Evulſæ arundines mundatæque à frondibus, in taleolas palmi longitudine inciduntur. ſic inciſis prælo extunditur liquor, qui aheno exceptus & aqua dilutus ſtatis horis coquitur, deſpumatuſque ac evaporante humore aqueo, fictilibus vaſis, quæ metæ aut pyramidis formam referunt, infuſus, inſtar ſalis concreſcit. cuſpis his fictilibus, primò per dies aliquot clauſa, humorem concretum ſervat, mox adaperta ſordidiori craſſamento viam facit purgando ſaccharo. Dein lutum figulinum ſuper metæ latiorem rotundamque baſin effunditur, cujus repetita aliquoties ſuperfuſione & fortius expelli creduntur excrementa, & magis albeſcere ſaccharum. Hic primus illi labor. At puriori & magis defecato ſtudetur novis operis coctionibuſque. Saccharo namque impuriori lixivium calce viva maceratum affundunt, ut & albumina ovorum, continuaque agitatione ſpumantem humorem mellea & ſordida pinguedine deſpumant. intereà ferventis ſacchari ebullitiones

Apud Iſidor. l. 17. cap. 7.

Sacchari elaborandi ratio.

nes & ſupereffuſionem minantes, injecto butyro caſtigant. tum coctum liquorem, lixivio nondum abſumpto, tranſmittunt per cilicium aut ſtamen, colligendis, ſiquæ ſuperſunt, quiſquiliis, rurſuſque, donec abſumptum fuerit lixivium, effervefcere ſinunt. Inde infundibulis, ut ante, eundem, velut renatum, accipiunt, dilutiore argilla baſim vaſorum opplent, qua in cruſtam areſcente, nova aliquot vicibus affunditur, iiſdem, quibus factum antè, conſiliis, elabente iterum craſſiore & feculutiore ſyrupo. Dividitur ſaccharum in molle & Concretum. Hoc ipſum à figurâ in Pyramidale, Miſcellaneum, Cantium & Penidium. Pyramidale in Maderenſe, Canarium, Finale, Meliſſium & Thomæum diſtinguitur. Maderenſi & Canario inſulæ ſuæ nomina fecerunt. Finale ſic dictum, quod finem conſecutùm ſit, hoc eſt candoris & puritatis apicem. Meliſſium à Meli Indiæ Occidentalis inſula, Thomæum ab inſula S. Thomæ appellationem ſortitur. Hoc ignobile eſt & coloris ſubrufi, ideoque ejus uſus potiſſimum in conficiendis ſerapiis, conſervis, antidotis, clyſteribus. Miſcellaneum illud vocant, quod ex fragmentis aliorum collectum ciſtis advehitur. Cantium ſaccharum id nominis habet à Græcis Barbaris, quod anguloſum ſit & fractum in particulas angulares diſſiliat. tale enim Græci recentiores *καντὸν* vocant. Illud à candore ſic dici, quaſi Candidum, vel à Candia Inſula, ab imperitorum & vulgi errore eſt. nec enim omne ſaccharum Cantum album; nec quod album, id omne candidum. aliud quippe Cryſtallinum eſt, cryſtallo ſimile, quod ex Finali ſaccharo fit: aliud ſubruffum, quod nunquam clareſcit & ex Thomæo conficitur, cauſſæ ſuæ non diſſimile. Penidrum fit ex pyramidali vel Thomæo, etiam ex miſcellaneo. commendatur candidiſſimum, rariſſimum, & temperatè calidum. *Sacchari formæ variæ.*

Invaſere hanc Præfecturam & expugnatis arcibus Societati addidere duces, Schuppius, Artiſoſkius, Hinderſonius aliique, Anno milleſimo ſexcenteſimo triceſimo quarto. Illi proxima Boream verſus eſt Colonia *Fluminis Grandis*, quæ nomen quoque ſuum fluvio illuſtri debet, cujus penitiora amœniſſima, aditus verò ob vada & minus profundum mare, *Paraibam noſtri vicere Anno CIↃ IↃ C XXXIV.*

 diffi-

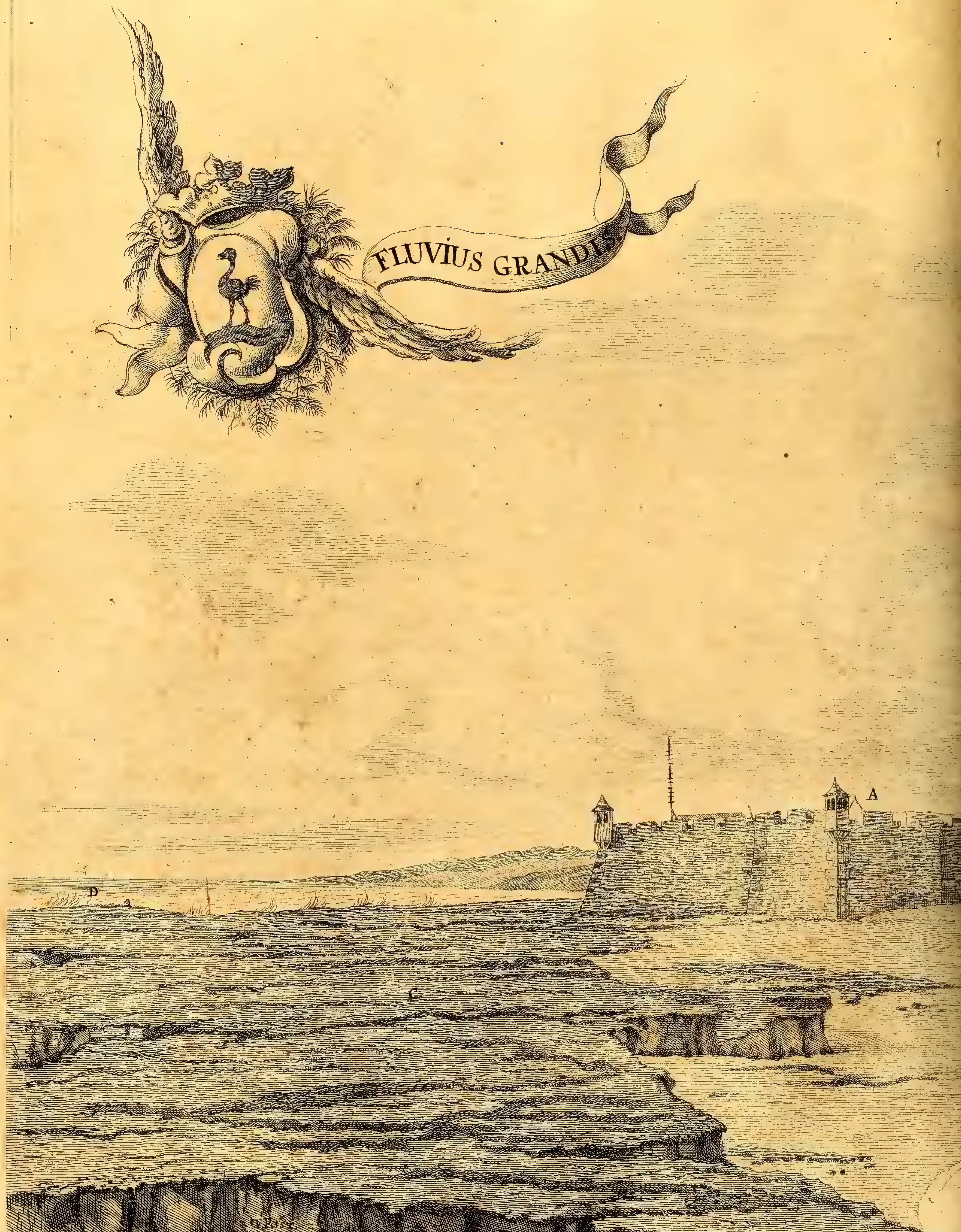
Præfecturæ fluminis Grandis deſcriptio. difficillimus. Barbari *Poteingi* vocant. Navigatus fuit Gallis, qui, fœdere cum indigenis juncti, hic ſedem fixerant. Gallos Luſitani pepulere per Felicianum Cecam Paraybæ præfectum, ſubactis quoque, præliis aliquot, Barbaris. Ceſſit regio noſtratibus, capta arce, Anno milleſimo ſexcenteſimo triceſimo tertio, duce expeditionis Matthia Ceulio, pugnantibus fortiter quà terra, quà mari, laudatiſſimis belli ducibus, Byma, Cloppenburgio, Vrieſio, Lichthartio, Garſtmanno, Mansfeldioque. Et licet natura loci, ob vicinum quo pulſatur mare, munitionibuſque invicta illa crederetur, armis Belgarum ſe vinci paſſa, nihil fortitudini impenetrabile eſſe, ſuo exemplo fidem fecit. In rupe poſita ipſi flumini incubat, lapideo muro & præalto cincta, machiniſque bellicis in omnem vim inſtructa, ut & adiri difficulter & modico præſidio defendi poſſit. Anteà, cum Regis eſſet partium, ab auguſtis trium Regum *Arx Ceuliana.* vocibus nuncupata, adſcito Ceulii nomine, in poteſtatem ſimul & appellationem Belgici Senatoris tranſiit. utique mutatis imperii rectoribus, parum fuit mutare rerum vocabula. Commorantem ad fluminis Grandis ripam Naſſovium, legati *Legati Tapuiarum Comitem adeunt.* adiere, à Tapuiarum Rege miſſi, cum muneribus, arcubus, ſagittis, ſtruthionum pulcherrimis plumis, quibus ad bellum ituri inſigniuntur. quæ pacis & ineundæ concordiæ blandi- *Munuſcula ſua offerunt.* menta ac benevolentiæ pignora, decenti comitate accepit, & dignè magnificeque habitis legatis, conjunctaque amicitiâ, munera rependit, veſtes lineas, induſia, cultros, tintinnabula, vitra, corallia, hamos, clavos, ignotam ipſis aut raram ſaltem ſupellectilem. qua ſupra modum gaviſi diſceſſere, polliciti, ſe Regi ſuo perſuaſuros, uti Comitem ipſum accedat & ſalu- *Caſtella reſtaurat.* tatum veniat. In Paraibæ territorio Arcem *Cabo Dello*, Catharinam, collapſam reſtaurari juſſit, & foſſa profundiore ac latiore & lorica inſuper muniri. Eam, mutato cum imperio nomine, Margaretam Naſſovius, à ſororis nomine, vocavit. Aliam arcem Borealem S. Antonio ſacram, pro derelicta habuit, ob impenſas grandes, relicta ſolummodo ad tutelam loci caſtrenſi turre. Munitiunculam *Reſtingam*, palis ſudibuſque à milite cingi imperavit; nec non oppidi Paraibæ cœnobium, aggere, adverſus hoſtium ſubitos inſultus. demandata hæc cura Eliæ Harckmanno

Montes
F L
Montes
Excelſi
Loca
Depreſsa
et
Silvæ

CASTRUM CEULIANUM
Montes
GRANDIS
MARE
E
F.
C
Hi numeri ſignificant altitudines orguiarū.
10 20 30 40 50 100
Virgæ Rhenolandicæ
nº 29.

A. *Arx Ceulij.*
B. *Fluvius grandis*

C. *Scopulus, cui arx inædificata.*
D. *Mare.*

E. *Tapuiæ traijcere volentes.*

Nº 50.

manno Paraibæ Præfecto, viro ſupra virtutes plurimas & ingenii, quod acre illi fuit & à Belgicæ poëſios ſtudiis erectum, egregias dotes, vario navigationum diſcrimine & rerum maris uſu ſubacto, fidei in dominos ſuos prorſus inviolatæ & laboris indefeſſi. *Eliæ Harckmanni laus.*

Intercurrente tempore non defuere fortunæ bellicæ, quà terra quà mari, ſui caſus. commiſſus navali pugna cum Hiſpanorum aliquot navibus Navarchus Scapius, mari plurimum pollens, inter Sanctorum portum & turrim Garciæ d'Avila ferociter dimicavit. unam, quia prævalida erat & milite machiniſque munitiſſima, miſſam facere coactus, aliam in littora & vada protruſit, tertiam victoriæ ſpolium habuit. Ipſe accepto vulnere ſibi deformis, patriæ utilis ac glorioſus apparuit. In ea reperti litterarum à Luſitanis ſcriptarum faſciculi, Hiſpanorum in nos conſilia & cœpta, diverſis judiciis, aperuere. Erant, qui referrent in Liſbonæ flumine Galeoticas naves decem, in Gadibus viginti ſtare, ad quas acceſſio fieret triginta vectoriarum. Quorundam opinio erat, claſſem hanc in Braſiliam parari: aliorum, ſimulari à Rege, Principum more, hanc neceſſitatis cauſam, ut hoc obtentu pecuniarum è plebe compos fieret; cum Luſitanorum intereſſet, illam recuperari: ideò exacta à Rege nova onera, quintam bonorum. quæ commoviſſent populum, uſque adeò, ut regios exactores aggreſſi, pluribus locis trucidaverint: His motibus gaviſos Caſtellanos rigidius imperium, rebellionis ſpecie, in Luſitanos agitare: Regem ipſum cum exercitu affore compeſcendis Eboræ ac Alantæi & Algarucenſium populis. Erant, qui jam compoſitos tumultus memorarent. à plebe turbas eſſe, primores quietos: futurum brevi, ut claſſis in Braſiliam ſolveret, reſtituendis rebus: illi imperaturum fuiſſe Comitem Liniarez, verumtamen veneno affectum contabeſcere: Ocquendum in Gades abiiſſe, curandæ claſſi: penes hunc fore imperium. Nec tamen hæc valde Comitem movebant, cum in brumales menſes adeſſe iſta claſſis non poſſet, ceteraque in incerto eſſent, ob impeditum Gallorum bellis Regem; qui, ut habebant illæ ipſæ litteræ, venationi addictior, jacturam terrarum ſuarum & urbium, triumphante Gallo & Batavo, projectis *Prælium navale inter Scapium & Hiſpanos.* *Luſitanorum Litteræ interceptæ.*

Mauritius nova cœpta agitat. voluptatibus redimeret. Commodum ergò putavit, hærentibus Hiſpanorum cœptis, præſentia aucupari, & Societatis imperio incrementa novis auſibus quærere. Nec minus in votis habebat, ut dictam claſſem in mari occuparet. ejus clade quietam fore Braſiliam, ſacchareis mercibus & mercatui opportunitatem. In hunc finem naves plurimas ſibi à Rectoribus mitti poſtulabat, quas vincendis hoſtibus, reportandis mox ſaccharis utiles, à duplici officio commendabat. Nec *Hoſtes trans flumen S. Franciſci graſſantur.* deſtitit hoſtis, licet Auſtralia fluminis Franciſci teneret, nocere noſtris. Nauticos aliquot, qui in terram exſcenderant ad pecorum capturam, captivos in Turrim Garciæ de Avila abduxit, lemboque in Septemtrionalem fluminis oram trajiciens, militem noſtrum, in Cororipa vagantem ſecurius, oppreſſit. Quin ulterius progreſſus ad fluvium S. Michaëlis, peragratis Alagois, Vnæ & Portus Calvi terris, populabundus ivit, adſcitis in Societatem prædonum manipulis. Luſitanos mitius habebant, Iudæos Belgaſque pari ferocia. In hos, licet parca *Picartius in prædones cum manipulis mittitur.* domi eſſent præſidia, miſſus Picartius, diſtinctis agminibus compita viaſque publicas pervagatus, terrore ſui in ſilvas propulit palantes graſſatores, nullo militiæ ordine adſtrictos, ſed, *Redit è Parayba Naſſovius.* quam ſors offerret, prædæ intentos. Naſſovius confecto in Paraybam itinere, velut conſors quoque, ob cognatum ſanguinem, ejus gloriæ, quæ AVRIACVM, ob victam Bredam, non levibus præconiis per populos vehebat, *miſſis trans Æthiopicum & Septentrionale pelagus, tabulis, tantæ illi victoriæ laudem gratulatus fuit, ob urbis momenta, obſidionis celeritatem, labores, diſcrimina, ſalvumque in communis fati periculo Principem.* Addebat: *effluxiſſe ſibi æſtivos menſes, magnarum rerum inopes, ob annonæ & militarium parcitatem: hæc propter in Paraybam ſe & Fluminis Grandis provincias ingenti diverticulo iviſſe, emenſis terreſtri itinere* CXXXV *miliaribus, ut invalida firmaret, collapſa paſſim reſtitueret: appuliſſe Reciffam naves duodenas, quæ cibariorum ut & utenſilium belli attuliſſent ſic ſatis, at in ſupplementa non niſi milites ducentos. Nec minus fixum ſibi eſſe, tentare Salvatoris urbem, eo, qui ad manum eſſet, milite. qui ad ſummum terna millia & centenos aliquot compleret, exceptis mille ducentis Braſilienſium: ſpem eſſe, poſſe commeatum urbi intercipi, cujus illam inopia laborare, non levi auditione acceperat: Banjolam cum mille & trecentorum manu & Braſilianæ gentis quingentis ad Villam Veilham conſidere ac rerum gerendarum occaſionibus inſidiari: paratum hoſtem, (ut ſpargebatur,) acie*

&

& ferro nobiſcum decernere, quod & optent ſui. Quare bellum hoc grandius & majoris operæ animo agitare cœpit, nempe de expugnando Sanctorum omnium ſinu ejuſque metropoli, quâ potiti olim virili audaciâ, mox penè muliebri væcordia, ſolutis in laſciviam cuſtodibus, excideramus. Promiſſa ad hanc expeditionem fuerant frequentibus Directorum ad Comitem litteris, auxilia. Quæ cum tardarent vergeretque anni tempus bellis idoneum, Comes (animi magnitudine, quàm, quæ tunc præſto erant, virium, major) excito è præſidiis omnibus milite, cenſum iniit trium mille & quadringentorum gentis Belgicæ & Braſilianorum mille. Hos jungi Belgis voluit, ratus inter eos & Belgas virtutis æmulationem futuram. didicerat, aliter domi, aliter foris bella geri. domi eo milite pugnandum, quem vires patriæ ſubminiſtrent. foris hoſtem etiam per ſuos vinci poſſe, qui, diuturni & ferocis imperii impatientiâ, externa auxilia avidius amplecterentur. At quanquam probè ſciret, iſta ſe manu ſuſceptæ expeditioni parem non fore, hoſte potentiore; tamen à cœpto non deſtitit, erectus quotidiana auxiliarium è Belgio copiarum expectatione. Nec minus incitabant Comitem Europæi, urgebantque indeſinenter, uti curas conſiliàque omnia in dicti Sinus oppugnationem converteret. Hîc præcipuum Luſitanorum refugium eſſe, hîc Hiſpaniarum Regis robur decuſque maximè ſpectari; nullibi plura ſaccharorum molendina, nullibi uberiorem prædam fore: hac victoriâ brevi Braſiliam omnem nobis ſubdi poſſe; nullam urbem præmium victoribus dignius, & certius hoſti damnum allaturam. Ex ipſo Sinu & Salvatoris urbe facta Comiti indicia, militem præſidiarium ob non ſoluta ſtipendia querulum, in res novas inclinare: Banjolam & Sinus gubernatorem gerundi belli opinione diſtrahi: prono in nos eſſe affectu incolas & ad fortunæ nutum noſtros: Comitis erga Luſitanos moderatione, clementia, benignitate ſubverti eorum animos & indies pellici: hoſtem armorum & commeatus penuria invalidum. His animoſior, & ne crederetur aut fortitudini ſuæ ac ſuorum aut belli fortunæ prorſus diffidere, gnaruſque non ſemper pugnari viribus ad æquilibrium paribus: non ſemel exigua ſpe manuque maxima diſſipata; incertam belli aleam

Expeditio in Portum omnium Sanctorum, ſive BAHIAM.

Rationes Expeditionis.

V expe-

experiri maluit, quàm inviſo otio Societatis commoda gloriamque remorari. Interea ſperabat aut cœpta aut durante obſidione, affore Europæorum auxilia. Verumtamen ne in externum bellum abiturus, hoſtium irruptionibus aut inteſtinis motibus oportunas faceret provincias ſuas, eaquæ ad ſecuritatem illarum facerent, domi ordinata fuere. In Reciffa cives ſub quatuor ſignis ducibuſque ad cuſtodiam loci militavere, addita illis militum merentium centuria, tribuno Nicolao Riddero. ſingula in centum & triginta capita cenſebantur. In Parayba urbi Fredericæ data ad tutelam fuit civium cohors, cui centum & quinquaginta inerant. in Tamarica Inſula & oppidulo Schuppii alia, non niſi quadragenos numerans. Sic aliis quoque locis littoralibus, prout ferebant res, quæſita & impoſita præſidia.

Iam menſes pluvios inchoabat Aprilis annumque triceſimum octavum ſupra milleſimum & ſexcenteſimum aperuerat, cum habitis antè ſupplicationibus publicis, quæ rebus agendis pia initia ſunt, naves ad obſidionis neceſſitatem viginti duas, frumento, armis, aliiſque belli impedimentis inſtruit. cætera ex hoſte ſe melius paraturum ſperans. Nec mora. adſcito in conſiliorum ſocietatem Giſelino, Secretioris & Supremæ Curiæ Senatore, ſolvit è Pernambucenſi littore, favente Æolo, die Aprilis octavo provectuſque in altum, feliciſſima navigatione, ſexto die, ex adverſo Sinus Sanctorum ſtetit. quod iter, ea anni tempeſtate, niſi quatuor aut ſex hebdomadibus, confici ſolet. Additæ mox claſſi naves novem, quæ ante juſſæ fuerant eam navigationis ſuæ inire viam, ut veſperaſcente die in oculis haberent *Terram*, quam vocant, *Candidam*, ne à claſſis noſtræ conſpectu deviæ aberrarent. Ex alto terram petentibus, prima apparuit Turris Garciæ d' Avila, & illa S. Antonii. Poſtero die ſtabat Comiti ſententia ſubeundi Sanctorum portum. Verùm adverſum flantibus ventis, horis aliquot circà oſtia fluminis Vermilii hæſit, obliquis curſibus iter conſultò moratus. Quod ipſum fefellit Sinus Sancti præfectum, qui ſuſpicatus omnem huc belli molem tranſlatam iri, & exſcenſionem parari, eò ocyus convertit exercitum, comitante cum copiis Banjola. Ventis dein faventibus, ipſo meridie,

[Margin notes: An. CIƆ IƆ C XXXVIII. — *Giſelinus comes expeditionis.*]

Civitas S. Salvatoris.

A. *Munimenta ſuburbii.*
B. *Suburbium de Carmo.*
C. *Coenobium de Carmo.*
D. *Porta de Carmo.*
E. *Collegium Ieſuitarum.*
F. *Coenobium S. Franciſci.*
G. *Baſilica.*
H. *Carcer.*
I. *Aula Marchionis et vice-Regis Braſiliæ.*
K. *Templum Nʳᵃ. Sʳᵃ.*
L. *Porta S. Benti.*
M. *Suburbium.*
N. *Coenobium S. Benti.*
O. *Repoſitoria.*
P. *Caſtellum maritimum.*
Q. *Aquæ mediterraneæ.*
R. *Caſtellum S. Alberti.*
S. *Caſtrum Nª. Sʳᵃ. Rozaria.*

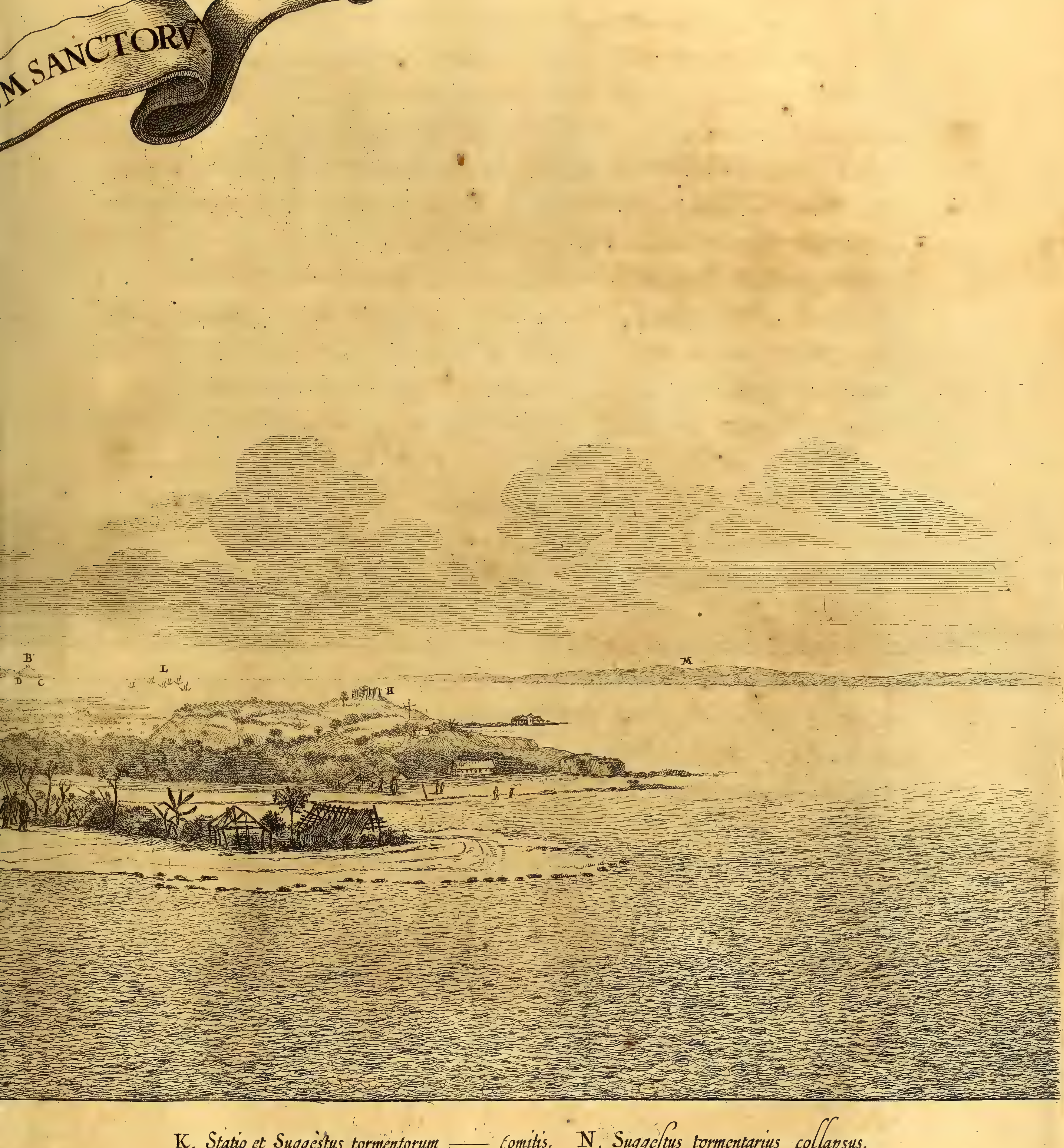

BAH IA DE
ODOS OS SANC
TO S.
R. Sergippo del conde
S. Francisco de Sergippe del Conde
Engº de Mosquite
R. Marape
Engº Siluero
Nª Sª de monte
I. CAZV AYRA
I. Morc
Engº Britto
Engº dandrade
Engº Perna merin
Is. das Fontas
Engº Fontas
E. da gra cia
Engº de Catarina
Engº Berboza
Engº Sº Esteuaõ
I. de Ioão de Rego
Bocquerano
Nº Sª de Soccorra
Nª Senhora
Engº Cazada
Engº Coelho
R. Pitanga
Rº
Engº Barros
Engº de Paredos
Engº do Castelhano
IS. MARE
Engº Mateus Lopes
Engº do Cabote
R. Matuyn
Engº Caualgante
Engº Perrero
I. DOS FRADOS.
Nª Sª de Guadalupe
Praya grande
Salmandricæ arenæ
I. de Medo
Punta dos Baleos
Engº Dysauedo
hic Exscenſiones fecit Comes.
R. Tapezipe
hic transitu Comitem prohibere conabatur hostis.
Pª de Sª Braz
F. Sª Philippe
Sª Bartolomeus
S. Gonsalve
Engº Tapezipe
R. Vermelho
I. Tapoam
F. Sª Pedro
F. Ro ſario
F. Sª Al berto
Water Caſte el
F. de Pray
Sª Franciſco
Cidade de Sª Saluador.
Bento
F. Sª Iao.
Nª Sª de victoria
Nª Sª de Graca
Epiſcopi domus
F. Sª Diego
F. S. maria
F. Sª Antonio
RIO IEGVARIPE
Vera Cruz
Engº Sª Cruz
I. TAPARICA.
nº 31.

A. Vrbs S. Salvatoris.
B. Angulus et Castrũ S. Antonij.
C. Castrum S. Mariæ.

D. Castrum S. Didaci.
E. Suggestus tormentorũ et opus cornutum ſuburbij.
F. Caſtrum Roſariæ.

G Castrum S. Petrj.
H Castrum S. Philipp
I Castrum S. Bartholo

à nostris victa.

K. Statio et Suggèstus tormentorum —— Comitis. N. Suggeſtus tormentarius collapsus.

L. Naves claudendæ vrbi.

M. Inſula Taperica.

die, in Sinus intima prono mari devectus fuit, inter caſtrorum hinc, inde, & navium ac civitatis fulmina & tonitrus, ſævientibus undequaque in claſſem nequicquam machinis. Stabat in anchoris claſſis ſub ipſis hoſtium caſtellis, Sole ultrà meridiem provecto; & velut in Belgarum molimina & motus intento. Mox promontorium arcis Bartholomæi nonnihil prætervectus claſſe, exſcendit, nullo obſiſtente, miles, ſeſqui ab urbe miliari, loco commodiſſimo; ubi mons viſebatur nudus patenſque, nullis conſitus aut obſcurus frondibus, cujus valles recentibus dulcibuſque aquis irrigabantur. Hîc locatis caſtris, & expoſito ocyus apparatu omni bellico ac commeatu, è captivis cognovit, dimidio à caſtris noſtris miliari, anguſtias eſſe, tranſitu difficiles, nec niſi relapſo maris æſtû ſingulis pervias, ob paludum humida & fallaces circum campos, qui progredi turmatim militem vetarent. Quare præmiſſus cum trecentis baliſtariis Dux Tourlonius fuit, ut cognoſceret. qui hoſtem ibidem offendit, prope anguſtias iſtas, quas præoccupaverat, aggeribus ſe valloque munientem. ideò abducere ſuos coactus, ob majorem hoſtium vim, ſitum loci & diſcrimina anguſti tramitis Comiti aperuit. Is nihil iſta moratus, ne conſultando agendi tempora effluerent, ex adverſo hoſtium, in monte aciem diſpoſuit, mediis inter nos hoſteſque anguſtiis. Simul mandatum Iohanni Maſtio navium præfecto, ut navigiis quatuordecim recta urbem peteret, anchoriſque extra machinarum jactum fixis, nova juſſa expectaret. nec aliud conſilium Comiti, niſi ut alio & majore metu avocaret à tramite iſto hoſtem, qui metuens urbi à præſidiis vacuæ, deſertis anguſtiis militem properè in urbem rapuit. diſſidentibus licet Tribunis, qui ſuadebant, prælio cum Belgis decerneret, potentiorque minus potentem & itinere mariſque incommodis fatigatum, prior invaderet. urgebant, noſtris refugium non eſſe, niſi ad littora, naves & mare; ſibi in urbem & urbis proxima. ideoque faventiore ſe Marte & loco pugnaturos. Iamque, ſuperfuſo littoribus Oceano, Naſſovius hac die penetrare anguſtum tramitem prohibebatur. poſtera die promotis caſtris ad anguſtias contendit, perrupturus, ſi poſſet. Verùm & tunc eas, feſtino milite, rurſus inſederat

Mauritius felici navigatione in Bahiam trajicit.

Exſcendit.

Præmittit Tourlonium ut cognoſcat.

Hoſtis anguſtias deſerit.

dux Luſitanus. cum quo poſtquam minoribus aliquandiu tormentis pugnaſſet Comes, plurimoſque ſtraviſſet, ſtationem deſeruit. Nos occupatis & ſuperatis eadem veſpera anguſtiis, mirati ſuprà modum fuimus, væcordem Luſitanorum fugam, quibus tramitem iſtum pauco milite tueri perquàm facile fuiſſet. Progreſſi ulterius, vix ſemimiliari ab urbe, ubique hoſtiles copias, viis acceſſibuſque & fluviorum ripis incubantes, offendimus & repulimus. donec poſitis, ſub ipſis Vrbis externis munitionibus, ſtativis, hoſtium vim opperiremur. qui ſub mœnibus machinis ſuis ex alto tutus, militem ad prælium, ut videbatur, diſpoſuerat. Verum ſua ſe continens ſtatione, tormentorum bellicorum diſploſionibus crebris noſtros exercuit; & cohortem Braſilianorum, plus nimis ſecuram, nonnihil afflixit. Arcem Alberti è lapide ſtructam à Luſitanis deſertam occupavere Belgæ. Eâ ſtativis noſtris parta ſecuritas, ne à littore poſſent circumveniri & impeti. Hæc ipſa circumvallari juſſit Comes, & mox per protribunum Brandium, Caſtellum aliud S. Philippi, in littore poſitum, non multo milite, deditione accepit, quamvis quinque ſe machinis tueretur. Inſequenti die S. Bartholomæi caſtello potitus fuit, tredecim machinis terribili & inſtrumentorum militarium copia inſtructiſſimo. His Arcibus in poteſtatem noſtram redactis, patebat liber ad naves acceſſus, accipiendo commeatu, à quo, non niſi in occiduum, militi in terras expoſito proſpici poterat. Tunc ex mandato Imperatoris duo erecta tribunalia, ſive ſuggeſtus. unum ſuſtinendis machinis majoribus ſeptem, alterum minoribus (campeſtres vocant) duabus. Iis aggerendis dum occupamur, eruptiones fecit Luſitanus crebras, modò immiſſis præſidiariorum trecentis, modò quadringentis, ſed indemnes. Nos perpetuo pilarum è tribunalibus in oppoſitam Arcem Roſarum, quæ ad montis pedem erat, jactu, exegimus præſidiarios. Nec tamen ob proximum tribunal hoſtile, cujus ictibus patebat iſta Roſarum arx, occupari & teneri à noſtris potuit. ut inter partes nullius jam eſſet; gloriæ bellicæ materies verius, quàm victoriæ; & bellaturientium potius, quàm de alterius ſorte triumphantium, controverſa arena. Erat prætenſum Vrbis tutelæ opus Cornutum, in faſtigiis

Occupat Comes anguſtias.

Stativa ad urbem locat.

Arces capit. Alberti.

S. Philippi.

S. Bartholomæi.

Suggeſta attollit.

giis Cœnobii Carmelitarum, è quo in Arcem & nos ſævire tormentis promptum erat. Illud ipſum unius noctis labor, incredibili oppidanorum ardore, in quatuor pedum altitudinem aggeſſit, ut nec à noſtris lædi oppidani, nec hi in noſtros baliſtas fiſtulaſque torquere poſſent, ob maceriem in ſublime elatam & diremtis per eam partibus. *Acriter dimicatur.* Hoc cum ex re noſtra eſſet expugnari, datum negotium fuit quatuor centurionibus, militibus quadringentis, additis pilarum, quas Granata vocant, jaculatoribus viginti, & operariis ducentis. quibus à Comite militari ſermone ad audendum incitatis (norat utique tractare militares animos) dum in hoſtem ingentibus animis contendunt, incidére in abditam arbuſtis quadringentorum militum manum, qua cum ancipiti Marte pugnatum, pari ferè utrinque clade. Hoc agmine perrupto novus ſurrexit labor ab excubitoribus ducentis. qui ſtatim à pugna projectis degeneri metu armis, fruſtràque vitam orantes, furore militari oppreſſi cecidére. *Impetus fit in Opus Cornutum. Sed fruſtrà.* Veſpera ſublunis erat, cum facto in Cornutam munitionem impetu, poſt bihorii acrem & ſtatariam pugnam, adſcenſum noſtri tentavere, ſed conatu irrito, hoſte huc omnem belli vim conferente, & tanquam de ſummâ rei decertante. præmonitus à transfuga credebatur, cum tam validis excubiis nunquam ſua antehac tutatus eſſet. Iam miſſæ jactæque in illam fuerant, mira militum alacritate, pilæ ignivomæ plus quam trecentæ, Luſitanis pari eam fortitudine animoque tuentibus, utpote in qua de urbis ſalute dimicabatur. Quin hoc omni ſtudio agebant, ut eruptionibus frequentibus, nam milite prævalebant, viam noſtris à latere intercluderent, quibus non ſegnius reſtitum, ſubmiſſis Centuriis quatuor, Duce Hinderſonio. qui cruentis illam conflictibus acerrimè propugnabat, pluribus utrinque deſideratis. *Cæduntur Houwinus centurio & Berchemius architectus caſtrenſis.* Tunc cæſis Centurione Houwino & caſtrenſium operum architecto Berchemio, dum in occupandis hoſtium tormentis & trajiciendo in hoſticam ſtationem milite toti ſunt, inclinavit belli fortuna, & minus æqua Belgis, agendi quæ oportuit occaſiones optimas eripuit. *Etiam Duces alii.* Occubuere ſtrenuiſſimi & veteris militiæ duces, Abrahamus Ebrechtus, Bowardus, Hollingerus, militumque nonaginta quatuor, magnarum animarum pro decore publico

prodigi. Cœpta luce, ſparſim ſtrata jacebant cæſorum hoſtium corpora, noſtris intermixta, ut fugerant, ut reſtiterant, conſpicua. quamobrem pacta eodem die ad breve tempus armorum quiete, vacatum humandis mortuis utrimque fuit. noſtrorum cadavera pleraque intrà hoſtium vallos reperta, ſi non victoriæ, ſaltem fortitudinis & militaris fiduciæ gloriam à loco, quo ceciderant, meruere. Ex eo Imperator oppidanus, edoctus à captivis transfugiſque de exercitus noſtri militumque paucitate, & perfectis jam, quæ dudum incœptaverat, munimentis, ipſe militum numero longè ſuperior, promovit in nos, & exſtructis in montium verticibus ſuggeſtis, in ſtationes Belgarum impunè jaculabatur. nec opis noſtræ erat, iſta impedire, ob interjectas paludes, quas operibus ſuis caſtrenſi linea vel aggere annexuerat. Hinc ea caſtris nata calamitas, ut tormentorum ictibus indies ruerent multi, vulnerarentur plures. Non per intervalla, ſed continuis, noctu & interdiu, furoribus, excutiebantur in patentes ſtationes machinæ. quæ pernicioſæ aliàs, tum nocebant magis, ob pluvium aërem, quo tuguriolis ſuis claudi militem, non falſo hoſtis conjectabat. licet pars magna relictis ſtativis terrarum ſe & ſilvarum latebris abderet. Etiam, quæ à Comite in mediterranea loca miſſa fuerant militum agmina, modo quingentorum, modo ſexcentorum, impediendis oppidanorum pabulationibus, & abigendo pecore, redibant vacua, ob longè potentiores hoſtium manipulos & tutelares commeatuum copias, quibus tuti pecus ſuum gregatim in urbem agebant. Accedebat & hoc incommodi, quod remotis à littore caſtris quarto miliari, facilis fuerit transfugis in urbem tranſcurſus, per quos de caſtrorum ſitu, viribus, cœptis, inſtrui potuere. Quamquam verò omni cura hoc ageret Naſſovius, ne urbi commeatus mari ſupportaretur, factum tamen, ut ſubirent naves frumentariæ nocte obſcura & tempeſtuoſa, quæ ut nos hoſti, hoſtem nobis eripuit. Tantæ ſiquidem exortæ fuere tempeſtates, ut amiſſis una nocte anchoris duodecim maximo inter ſe diſcrimine non ſine naufragii periculo colliderentur rates. Quamobrem gnarus Imperator noſter, non ſemper votis ducum reſpondere bellorum eventus, aut hominum

Cauſæ ſolutæ obſidionis.

uſque

uſque conſiliis obſequi divina, diviſo ſæpe Iovis cum Cæſare imperio, cum Senatore Giſelino aliiſque militiæ terra marique præfectis, præſentis belli faciem, caſtrorum ſtatum, rerumque momenta omnia rigidè expendit: diſparem ſibi fuiſſe & eſſe cum hoſte copiarum numerum: attrito exercitu vix ſupereſſe bello apta militum millia duo ſupra quadringentos, ac Braſilianorum nongentos: his copiis nec poſſe ſe tutari ſua, & hoſtem invadere, caſtellis munitionibuſque pluribus tutum, nedum impedire rerum neceſſariarum in urbem importationes: patere munitiones ſuas hoſti altiora inſidenti: hinc certiſſima ſuorum funera & cædes: anni tempeſtatem pluviam morborum inter ſuos peſſimam eſſe parentem & nutriculam, extinctis cohortis prætoriæ duce Iohanne Wendovillio, & centurione Iſraele Twynio, ac gregariæ turbæ plurimis: accidi indies militum numerum, nec ſuppetias præ manibus eſſe: hoſti contrà creſcere robur & exercitum concîtis undique ad arma indigenis, uti ex ipſorum transfugis & interceptis litteris planum erat: Gubernatori in præſidiis eſſe millia peditum duo, Caſtellanæ partim, partim Luſitanæ gentis: Comitem Banjolam mille quadringentos in auxilium adduxiſſe & Braſilienſium octingentos: civium in armis cenſa terna millia, armatis etiam Eccleſiaſtici ordinis viris & ſtudioſis: equitum inſuper illi eſſe turmas duas, præter Nigritarum & Mulatarum mancipia & ex agris coactos populos, omnes ab armis inſtructos: pluribus defendi facilius poſſe, quæ poſſidentur, quàm expugnari à paucioribus. Adhæc ſubibat conſultantibus, præcipuam Braſilienſis militiæ vim inutili cunctatione in hoſtili ſolo conſumptam iri, quæque noſtra eſſent alibi, modicis præſidiis firmata, hoſtium ſtratagematis inſultibuſque oportuna eſſe; ideoque cauta magis ex conſilio, quam proſpera ex caſu eligenda, nec ulli prudentiorum pertinaciam & deſperata conſilia probari. Quamobrem placuit cunctis tentatam potius obſidionem ſolvere, quam in majus diſcrimen & incerta caſuum præcipitare ſummam belli. ſatius eſſe, retinere poſſeſſa, quam vano molimine dubios eventus præſtolari & ancipitiis inſiſtere. Cedit interdum generoſus animus neceſſitati & utilitatem publicam loquentem audit, fortunæ viribus inferior,

 rior,

rior. ubi niſi rectioribus inhæreas conſiliis, incerta pertinacius ſequenti, concidendum eſt. Hæc ab affectu vacuis aut non obnoxiis facile perſuaſerim, minus malevolis, aut iis, qui virtutes Imperatorias ſolis ſucceſſibus æſtimant. Et est noſtrum hoc fere vitium, ut quicquid votis complectimur, Ducem armis complecti poſſe putemus, & patere militi, quæcunque patent cupiditati. qui ſi illic ſimus, aliter ſentiamus. Notant hiſtoriarum ſcriptores, rarò ſine aliquo diſcrimine, revocari exercitum aut receptui ſignum dari. hoc tamen ſcitè ac militariter egit. Omnibus ad diſceſſum compoſitis & ordinatis, milite & apparatu bellico in naves recepto, etiam machinis hoſti ereptis, abſque ſtrepitu paravit abitionem. quam ne animadverteret intempeſtivè miles noſter, & inconſultius quid auderet, imperaverat jam ante Comes, tormenta transferri è caſtris in naves, tanquam alia ſubmiſſurus. quod & creditum militi. Per plures Inſulam proximam diripi imperavit, & Braſilianorum uxores, quîs cum ad bellum proficiſcuntur, hic attineri, ut diſceſſus ſuſpicionem animis ſuorum eximeret. Quin in ipſo abitus momento munitionibus roborandis, tribunalibus attollendis, aggeribus ducendis operarios occupavit, ne de receptu quicquam reſciſceret hoſtis, & per anguſta abeuntium terga invaderet. Latuitque hæc res Luſitanos, qui orta die in ſtativa noſtra, pari ut ante furore detonabant. donec hora circiter diei nona, nullo in caſtris percepto motu, jamque ceſſante armorum & belli tumultu, munitionibus ſuis egreſſi, vacuos deſertoſque invenere Belgarum vallos. ubi accenſis tuguriolis effuſam lætitiam tormentorum ex urbe exploſionibus teſtati fuere. Eopſe die ſubſtitit in ipſo Sinu claſſis noſtra, ſpargendo per rates milite, miſſuſque in urbem tubicen, qui de redimendis captivis ſexaginta ageret. ſed fruſtrà, obſtinato hoſte, & lætis inſolentiore. illo morante adhuc in Vrbe Salvatoris, appulit Luſitana navis, machinis hinc inde decem, & copioſo milite ad bellum armata, quæ ſuppetias auxiliaque affore nunciabat. eo nuncio recreatus Gubernator, exempto metu & ceu parta ſecuritate ter tormenta excuſſit. Non fugerat claſſem noſtram iſta Luſitanica, verum adverſante vento accedere illam propius

Cautè diſceditur.

pro-

prohibebamur, flagrantibus in vanum ſpe prædæ navalium animis. Tunc compertum, falſis indiciis perlatum fuiſſe ad Comitem, de diſcordia inter Banjolam & loci præfectum. cum hic omne militiæ jus bellique adminiſtrationem Banjolæ ceſſerit; Epiſcopo anhelantem queruli militis inopiam pecuniis ſolante. Illud animum Naſſovii altiſſimè penetravit, non potuiſſe ſe auxiliorum defectu & mora, Patriæ, Societatis, ſuumque decus tam celebri expeditione vindicare. pro quo animam profundere, tot ſuorum glorioſis exemplis incitatus, paratus eſſet. Factæ in illam impenſæ non fuere Societati graves, ut quæ partis nuper ſpoliis & Nigritarum quadringentorum preciis penſari potuere. At maximè fortiſſimorum Ducum & promptiſſimorum militum interitu indoluit. illud ſe commodi retuliſſe dictitans, quod oculis ipſe urbis & arcium omniumque locorum ſitum ac robur luſtraſſet cominùs, & paratior jam eſſet novis præſidiis auxiliiſque reſumendi optimè cœpta. Tunc in futurum providus Imperator, veritus ſubnaſcentes è longinquo ſuggillationes, ut in conſcientiam rerum gerendarum advocaret Supremas Belgii Poteſtates, ad eas hæc per epiſtolam locutus fuit: *Traditum ſibi Braſiliæ imperium, ut parta tueretur, nondum parta adſciſceret. at nec defendi regna poſſe abſque milite & armis, nec proferri. ſine illo nullum eſſe bellicis conſiliis robur & invalida omnia. Atteri indies copias, aliis belli violentia exſtinctis, aliis morbis & itinerum incommodis abſumtis vel labefactis: aliis poſt tolerata ex honore belli obſequia & ſtipendia dimiſſis, & indies dimitti flagitantibus, ob gravem & infructuoſam militiam; quos ſub vexillis retineret, non largitione & ambitu, ſed per bonas artes, comitate & ſeveritate. pluribus adhæc præſidiis opus eſſe, vindicandis ab hoſtium injuriis & graſſatione iis terris, quæ longis ſpatiis à Serinhæmo & Portu Calvo, ad ripas uſque S. Franciſci diffunduntur. Sic diſtrahi militares manus, impareſque reddi firmandæ Reipub. adverſus inopinas hoſtium invaſiones. Tentatam à ſe Salvatoris urbem, ſed majore fama & ſtrepitu, quàm uſu. non defuiſſe animos pugnantibus, ſed numerum. hujus exſpectatione plus ſe voto complexum, quàm viribus. à fortuna belli ſperaviſſe ſucceſſus, quos præſtare ſuorum vel cura potuiſſet vel luculentior ſors. Si rationes inire libeat, quantum à Societatis contuberniis collegiiſque ſingulis militum, ex communi decreto, ſibi promittere habeat; deeſſe ad numerum iſtum ducentos ſupra mille. præter illos, quos juſſa Principis & primorum Societatis in alias expeditiones ſeponi voluerunt. Illorum miſſione etiamnum deſideria ſua exerceri. Equidem, non*

Impenſæ in expeditionem penſari potuerunt rebus captis.

Epiſtola Comitis ad Potentiſſ. Ordd.

Y ſatis

ſatis eſt, (verba Comitis ſunt) *decerni imperio huic utiliſſima, facto maturè opus eſt. celeritas in lucro bellantibus eſt, procraſtinationes periculoſæ. militares copiæ non habent remedium in neceſſitate, niſi antè conſcriptæ; ne abſumptis prioribus, ſubſequentes inefficaces ſint. Culpare incuriam non poſſum, apud viros graves & Reip. ſtudioſiſſimos, poſſum tamen indigentiam, cui in re tanta extremis curis ſubveniendum, non aliter, quàm in corporis morbis. Frequentiſſimæ calamitatum cauſſæ ſunt, ſecuritas, cunctatio, & ſumptuum metus. laboratur his malis inter neſcios vel conſcios. Illud expediat, ſuppetias majores mitti ſimul, non carptim, cum unita vis fortior ſit, quàm minutis diſtracta agminibus. Quaternis millibus opus in præſidiis. nec tamen numerum hunc explent, qui hic ſub ſignis ſunt. Quo ergo hoſtis impugnabitur milite! quo repelletur ſuperveniens! quo viæ adituſque præmunientur, adverſus palantum rapinas & populationes! Id voti eſt, & poſtulati mei, militum mitti terna millia & ſexcentos, qui additi iis, quos in præſidiis habemus, ſeptena conficient millia. qua manu dignum aliquid Societate geri poſſe, non ſpes ſolum ſed & fiducia eſt. à parcis auxiliis nec ſpes nec metus gignitur. magnæ in utrumque impellunt animos. Non me latet, tot retrò annorum bellis lachrymare æraria, quæ impenſæ grandes exhauriunt, nec reditus parci & modici ſaturant. Verùm quia aggreſſæ res ſeculo & Batavorum virtute dignas eſtis, inſiſtendum cœptis nec deſperandum. Iacta eſt alea. Non Rubiconem, ſed Oceanum tranſivimus. aut omnis hujus imperii contextus diſſiliet, aut fulciendus magnis animis. velis remiſque opus, ut enavigemus has Syrtes, hæc novæ gubernationis Acroceraunia. Infames imperantium ſcopuli ſunt, diſcriminum metus & impenſarum. Glorioſius arbitror, Braſiliam magno ære redemptam parere vobis & totam vinci, quàm quæ vicimus, parcimonia & negligentia in præceps dari. In hunc annum ſi perdurabitis, ferendis ſuppetiis, erit Reipub. parta ſecuritas, & ærariis vis. Si propitium Numen avertet meſſi calamitatem, exſpectare habet Societas, in præſentem annum, ſexcenta florenûm millia. qui reditus, aucta agrorum ſecuritate, ſua quoque in annos capient incrementa. Neque plus nobis virium eſt mari. nam quæ advenere naves, adeò nauticorum egebant, ut iis gubernandis trecentos militum imponere neceſſe habuerim. præterquam, quod quaſſæ fractæque refectionem pleræque poſcerent; nec ad inferendam vim, nec ad excipiendam idoneæ. His malis remedio fuerit, ſi naves majores octodecim adornent & ocyus tranſmittant Europæi Rectores, quibus & bellum inferri poterit hoſtilibus hîc terris, & revehi in patriam Braſilianæ merces, & obviam iri Luſitanorum, ſi quas fortè moliantur, claſſibus.*

Hæc ſcripſiſſe Comitem legimus, & quidem prudenter. cum Imperatoris ſit, etiam extra bellum in futurum conſulere, & cura ac proviſu perinde agere, ac ſi hoſtis ingruat & ante portas ſit Hannibal. Ad litteras Comitis reſponſum ab Europæis

pæis Rectoribus : *non ignorare ſe, incertos dubioſque bellorum eventus: Bahiæ expugnationem votis facilem, armis difficillimam : majoribus copiis ad hoc opus Comiti fuiſſe. ſed interveniſſe ea, quæ id fieri impedirent : his malis remedia quæri à validiore ærario. huic à Sociorum liberalitate animiſque. his verò à Braſilienſium rerum ſucceſſu & felicitate. ut mutuis operis & Braſiliam juvare habeat Societas, & Societatem Braſilia, permixta utriuſque ſalute & commodis: probari ſibi Comitis inſtitutum, de tuendo S. Franciſci flumine adverſus prædatores, ne perrupta hac partium & belli macerie, finibus agriſque Belgarum populabundi incubent & ſaccharea meſſi calamitatem ferro flammiſque inferant: Optimis quoque conſiliis in hoc incumbi à Comite, ne Bahienſibus quies ſit & otium reſpirandi à privatarum miſeriarum ſenſu: ideò terrâ marique occupandos, ne noceant ipſi & de inferenda nobis vi cogitent : armatos metui, contemni inermes & inertes : præveniendum hoſtem, ne præveniat ; id conſultius, alienas res metu verſare, quàm ſuas, aut, quod æquè apud bonos optabile eſt, nec timere perpetuò velle, nec perire. ſibi id primum, id ultimùm curæ fore, ut & militum & navium miſſione firmentur provinciæ.* Gliſcebat tum temporis inter Societatis primores grandis controverſia, quæ Hollandorum potiſſimum & Zelandorum collegia commiſit : Vtrum nempe ex re Societatis foret, privatorum commerciis aperire Braſiliam, an per Societatem omnia geri, quæ mercatum & incolarum neceſſitates ſpectant. Sui utrique ſententiæ erant autores. Quibus arridebat poſterior, Societatis Orientalis ſe exemplo tuebantur, & hoc argumento ; majora exſpectari lucra, ſi ſola mercaretur Societas : cum liberis ſingulorum commerciis, in multos diſtrahatur quæſtus, & vilitas inducatur mercibus, ob mercantium frequentiam. Colonias ſic confici fatebantur. at à coloniis non levia incommoda metui. poſſe populoſiores imperia tranſmarina excutere, aut filiam matre potentiorem reddi. Sic Tyro majorem evaſiſſe Carthaginem, Phocæâ Maſſiliam, Syracuſas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Mileto, genitali ſolo. etiam ſentinam illis & fecem peſſimorum colligi ajebant. nec rempublicam ordinatam naſci, ſed colluviem facinoroſorum & perditorum. ſic effici, ut mixti meliores & egregius animi & morum quiſque degeneret. Hi ſpecie boni publici, privatas utilitates obvelare credebantur. licet non deeſſent in conventibus honeſta rerum vocabula, & probabiles ſententiæ, quibus cauſæ ſuæ authoritatem adſtruerent. Quibus prior placuit, inſiſtebant

Reſpondent Europæi.

Controverſia inter Societatis Rectores: An expediat ſingulis ad mercatum aperiri Braſiliam, an ſervari publico.

Coloniarum incommoda.

Coloniarum commoda. bant his : coloniis magis defendi extera imperia, quàm armis: illas, facta omnibus mercandi facultate, ſperari poſſe, non ſi per ſolos Societatis adminiſtros res omnis gereretur, ut qui pauciſſimi eſſent : civium frequentia accreſcere reditus publicos. Adhæc non eſſe eas Societati opes, ob attritum ſumptibus ærarium & ægram fidem, quæ ſufficiant tantæ rei. multa poſtulante mercatu, multa bello, multa incolarum victu, amictu, aliiſque. nec oſtentari è propinquo ſpem, unde iſta calamitas reſarciatur. Et tamen neque bellum neque mercatum ſine pecunia geri poſſe, quemadmodum nec corpora ſine nervis moveri. *Conſilium Comitis.* Naſſovius, ſententiam à Directoribus rogatus, per litteras apud eos hunc in modum diſſeruit : Societatis ſalutem omnem à Rectorum unitate eſſe, à diſcordia perniciem: iſtis contentionibus & deliberationibus remedia quæri. at fatiſcente interim & pereunte Saguntho. Non ignorare ſe, veritatis perpetuam ſortem eſſe, ut odium pariat, apud ſecus ſentientes. Sed fidem obſequio antiquiorem ſibi haberi, & juvandi ſtudium præferri gratiæ placendi. Et quanquam promtius ſibi ſit dicere, quid ſentiat, quàm quid ſuadeat, conſilia tamen ſe daturum abſque omni affectu. at interim deprecari invidiam inſperati fortè eventus : nec debere, cum conſulueris fideliter, ſiniſtros caſus imputari conſultori. Exaggerari, ajebat, immania, quæ ad privatos olim rediiſſent, lucra, quæ Societatis eſſe potuiſſent. ſed verſam ex illo mercaturæ & rerum faciem. Olim, cum primùm noſtra eſſet facta hæc Braſiliæ pars, in Directorum omnia fuiſſe poteſtate; jam per contractus quoque privatorum. Olim repertum hîc in Luſitanorum conditoriis ſaccharorum multum, mercium noſtratium, quibus opus Luſitanis, parum; ut grandi has emolumento, quadrupli & quintupli, cum ſaccharis permutarent Belgæ, præſertim metuentibus tunc adhuc ſibi & ſaccharis ab externâ vi Luſitanis. Iam verò ſaccharorum reperiri parum, quorum pretia intendantur, parta terris hiſce majori ſecuritate, mercium autem Belgicarum affatim. *Mercandi licentiam ſingulis fieri ſuadet.* Vtilius ſibi videri, ſi omnibus mercandi fieret ex æquo licentia. hac impeditâ excidere Societatem vectigalibus, portoriis, tributis navalium onerum. Prætereà, non poſſe à Societate comparari merces

neceſſa-

neceſſarias Braſilienſibus, niſi grandi ære; à quo inpræſentiarum eam deſtitui, in comperto ſit. nec poſſe eaſdem diſtrahi cum lucro, ob privatarum mercium affluentiam. quas ſi redimere quàm maximè velit Societas, abſque damno nequeat; ſi enim majore precio redimat, cum jacturâ publicâ fore: ſi minore, privatorum. quibus tunc pronum erit occultare illas, nec empturis oſtentare. Inſuper, non poſſe deſerta & inculta Braſiliæ excoli, ſine colonis. nec hos eò invitari, non permiſſa unicuique rem faciendi poteſtate. à civium multitudine lucra exſpectari, ob ſingulorum & plurium neceſſitates. ſic futurum, ut, auctis habitatoribus, augeantur æraria, ſine quibus arma haberi non poſſunt, uti nec ſine armis quies novæ genti. *Neceſſitas Coloniarum probatur.* CALCVLVM utique cum imperio ponendum, ſemperque id agendum regnantibus, ut ratio quæſtuum & neceſſitas erogationum congruant. Per colonos robur addi provinciis, diminui præſidia: tutiorem eſſe rempublicam & ſuis fidere. Luſitanos indigenas vix metu in officio contineri. ceterum Regi ſuo addictiores fluxæ eſſe fidei, & quavis occaſione mobiles. At colonorum non eſſe ſpem, niſi ſit lucrorum. ſpe eſuritionis neminem tranſire maria. vitæ pericula contemni, affulgente quæſtu. hunc præcîdi ſingulis, ſola mercante Societate. Quin & illud urgebat Naſſovius, indigenarum ſe querelis indies premi. qui iiſdem conditionibus ſe victuros ſub imperio noſtro pacti fuerunt, quibus vixiſſent ſub Hiſpano. nempe, ut molarum proventus venderent arbitrio ſuo, non aliorum. erepta hac libertate, malle ipſos aliò concedere, quàm hic laborioſam ſervitutem, ad nutum & licitationes Societatis, ſervire. Dum hæc diſceptantur inter mercantes, intercurſabant doctorum ſermones; Quot colonias tot arces & propugnacula imperiis dari. nihil tam validum, quàm earum deductionem. Iſtis vinculis, velut compeditum, Orbem ſub Romanorum obſequio manſiſſe. ut quibus perſuaſum, frequentiam civium fundamentum eſſe omnis potentiæ & diuturni ſtatus firmamentum. Hoc conſilio Regem Hiſpanorum Novum Orbem coloniis impleviſſe. habitandum eſſe Batavis, ubicunque viciſſent. quod de Romanis dixit Seneca. Vbi enim agros quiſque ſuos opeſque poſſidet, obligari ad imperantium defen-

fenſionem, niſi pelli velit, ſi & illi pellantur. Præterquam, quod plebs inops & domi Reipub. gravis, exhauriatur, militibus emeritis agrorum aliquid in præmium cedat. Ideò emittendam illam agminatim, cenſebant, ut apum examina per nova & plura alvearia diffundunt prudentes agricolæ. quin & illud objectabant deliberantibus, militiam lubentius expeti, ubi functis bello ſua eſſent diverticula, jumenta & agri & agrorum cultura. Nec eſſe, quod quis metuat, ne potentior matre fiat filia, locis tam longinquis & patriæ opis indigis. In hanc Comitis ſententiam itum à Rectoribus Societatis, & Fœderatis Ordinibus fuit. qui edicto veniam fecere ſubditorum ſingulis, navigandi in Braſiliam & ibidem mercandi. ſoli Societati proprium fecere mercatum Nigritarum, apparatus bellici, armorum, & lignorum Braſilienſium. At exempti iſto indulto ipſi Societatis rectores & rerum in Braſiliâ adminiſtri, quotquot fide & ſacramento illi obſtringebantur. ne mercaturæ ſpecie ſordibus ac rapinis locus eſſet, neve per avaritiam, publicam rem in ſuam verterent. Quam ob cauſſam Thebani lege vetuerunt, ad Reipub. gubernationem admitti, qui non decennium à commerciis abſtinuiſſent. mercibus eò ituris, & huc tranſvehendis, impoſita onera, prout ex re Societatis fore judicabatur. Hoc edicto excîti mercatores Belgæ, tam frequentes navigavere, ut mercium & rerum neceſſariarum copia gravis laboraret Braſilia, & querelæ veteres ceſſaverint aliquandiu. rem fecere primi, minus poſteriores, maximo mercimoniorum affluxu & diminutis preciis. Sed his decretis, quæ plurium judicio ſaluberrima habebantur, aliorum poſtea diſſentientium chartis rixiſque palàm concuſſis, diſtracti fuere ſtudiis Rectores, omnium damno, nec ſine mutua contumelia. dum privatarum provinciarum urbiumque res potius agi, quàm publicas & hi & illi criminantur.

Probantur Comitis conſilia.

Hæc inter Societatis Optimates inſigni providentia omnia circumſpicientes, diurno nocturnoque conſultandi ſcribendique labore, rerum Occidentalium ſummam è longinquo adminiſtrabant, regebantque molem tantam. Cumque memoria captæ ab illuſtri Heynio claſſis argentiferæ altius inſideret animo, ut quæ egenti tum ærario ſolatium fuit ingens, noviſſimum-

mumque, attrita Regis Hiſpaniarum fama & viribus: denuò conſilium cepere, idem audendi, & fortunam ſimili audacia, ſpe pari provocandi. Deſignatus huic operi fuit Cornelius Iölus, à teneris mari fluctibuſque innutritus, cœli ac ſali, quibus adſueverat, indole acrior, promptæ ad omne facinus audaciæ, quiete nullus, navalibus ſtudiis erectus & ſuus, ſilentio fortis, impetu vehemens, laboris ac fidei capaciſſimus, cetera rudis. Hic claſſi novæ & validæ præfectus, jus poteſtatemque à Fœderatis Patribus, Principe Arauſionenſi & Societatis primoribus accepit, cum hoſte pugnandi, & illas Hiſpanorum rates invadendi, quæ collectis è Peruana regione, & vaſtis maris Pacifici regnis, immenſis opibus, è Terra Firma & Cartagenæ portu in Novam Hiſpaniam trajecturæ erant, jungendis ibidem viribus & mercibus. At Mauritio Senatuique Braſilienſi ſententia ſtabat, poſt tentatam fruſtrà Sinus Sanctorum metropolim, prompto adhuc ad nocendum milite, flammis vaſtare, quotquot Præfectura iſta haberet ſacchari machinas, vel in inſulis vel Continenti. cauſſæ erant, ne, privatarum calamitatum ſenſu, finibus noſtris poſthac vim eandem facerent, & ut intercepta meſſis ſacchareæ ſpe, annuo fructu deſtitueretur Luſitania. Verum hæc conſulta pervertit Iöli adventus, aliòque, ex mandato Directorum, bellum converti placuit. Hoc tamen curæ fuit Naſſovio, ut iis, quæ ſupererant, copiis, ſi non lædere hoſtem, ſua ſaltem tutari poſſet. Impoſitæ naves & præſidia flumini Franciſco; ubi proximus hoſti trajectus. intercluſi aditus in Alagoas, Portum Calvum, Serinhæmum, Pojucam, Capitis Auguſtini terras, Goyanam, Paraibam. ne è ſilvis prodiens irruptionem faceret & vaſtitatem.

Expeditio in Occidentem ſub IöLO.

Aliud moliebatur Comes.

Cavet ſuis terris.

Exiverat portu Texelæ, qui Hollandiæ celeberrimus, Iölus decima quarta Aprilis die, Anni MDCXXXVIII; lectoque inter Africæ oram & Inſulas Capitis Viridis itinere, primus illi terræ appulſus Braſilia fuerat. ubi in colloquia & conſilia Mauritii Naſſovii Præfecti Braſilienſis aliquoties admiſſus, profectionis ſuæ cauſas aperuit, mandatiſque juxtà Comitis inſtructus, navibus adhæc & militum ſexcentorum manu, ac commeatu in ſeptimeſtre auctus, poſt modicam ſuorum refectio-

nem,votorum plenus iter capeſſivit. At navem conſcenſurus, ſcapham inter & prominentes machinarum cervices interceptus, ſubſidente & mox aſſurgente procella, femur læſit, & infelicis eventus præſagium ſuſpicacibus fecit. Navium quibus in Occidentem iit nomina hæc fuere: Salamandra, Zwolla, Tranſiſalania, Goerea, Tola, Spes, Auriaca, Rotterodamum, Erneſtus, Canaria, Gojana, Canis exploratorius, Mercurius, Equus emiſſarius. Divulgatâ tam glorioſæ expeditionis famâ, ingens incubuit Hiſpaniæ terror & omni paſſim Occidenti. nondum apud hoſtes quoque abolita Heynianæ expeditionis memoriâ. Quippe opinio erat, non vana, nec minore hunc (cujus terribile & fatale in his tractibus nomen erat) fiducia rem tantam aggreſſurum. utpote cui una & omnis voti ſumma erat, memorabili aliquo facinore famam mereri & immortalitatis ſortem redimere. Nec dubitabant ſui, ire eum parato ad moriendum animo, nec mori velle, niſi cum hoſte, de quo aut triumpharet ſplendidè, aut occumberet glorioſè. nihil illi mediocre cogitari aut eligi. Quamobrem Rex Hiſpaniarum, percepto novorum in Occidentem motuum nuntio, nulla mora quatuor deproperaverat liburnicas, quæ de adventu claſſis Hollandicæ, duce Houtebeenio, (id viro inter navales ſocios nomen) portuum omnium & arcium præfectos præmonerent, claſſis Terræ Firmæ tutelæ invigilarent, nec eam, quæ Novæ Hiſpaniæ eſt, mari crederent, niſi inſequente anno. At claſſis iſta Terræ Firmæ, cum educta jam in pelagus eſſet, & ex ſpeculatoriis ſuis, quæ ad Promontorium de Corrientes, in extimis Cubæ, ferendis indiciis oberrare ſolent, cognoviſſet, viſas Hollandorum naves duodecim, at minus Hiſpanorum claſſi metuendas, iter ſuum Cubam verſus & Havanam promovit. Iölus Braſiliæ oram Septentrionalem circumvectus, præteritis, quotquot illic mari inſparguntur inſulis, claſſem rectà in Occidentem direxit, inquiſiturus in argentiferas rates. præmiſſa in omnes oras, venatorum more, exploratoria navigia, poſt longos errores, tandem cognovere, Claſſem circa Cubæ portus Sinuſque ferri & propè illos ſcopulos, quos *Organes* vocant. Conſtabat illa navibus majoribus, quas Galeones appellant, octo, aliiſque minoribus ſex, quibus ſumma

Naves Iöli.

Terrori ſunt Hiſpanis.

XXII Iun. An. CIϽ IϽ C XXXVIII.

C. de Corrientes.

Organes.

ſumma poteſtate præerat Carolus Dievarius. gazæ, merceſque, quas vectabat, ſi captivis fides, milionibus cenſebantur novem, vel, ut aliorum habent diaria, viginti. Opum præcipua vehebat Prætoria Hiſpanica. Iolus hæc malorum irritamenta votis, non victoria, complexus, omnis jam moræ impatiens, convocatis navium ducibus, militari eos more ad prælium accendit: *Irent & novo exemplo aurum argentumque timidis viri eriperent. claſſem hoſtium prædam veriùs, quam arma geſtare: hanc nec tegere quenquam nec vulnerare: ditem hoſtem pauperis victoris glorioſum præmium fore: catapultis terribilibus metalla potius, quam Hiſpanum defendi: navium moles ſtupendas ſaburram fulgentem & imbellem, nequaquam militem geſtare.* Mox ſingulis pugnæ partes diſtribuit. Ipſe, utpote claſſis ſuæ primus, in Prætoriam Hiſpanicam iret, junctis ſibi, in pugnæ Societatem, Rotterodami & Tolæ ducibus. Propræfectus adverſam haberet Hiſpanorum Proprætoriam, & Noctiluca, ſive Pharos noſtra, ipſorum Noctilucam. Simili ordine deinceps ſingulæ ſingulas invaderent. vel ubi maxima vis & neceſſitas, collatis operis auxiliiſque pugnarent. Magnum erat Salamandræ, quæ Iolum vehebat, robur & recens exſtructa pugnæ aptiſſima. Verum ad Hiſpanorum Prætoriam, ob immanem hujus molem & altitudinem, vix Liburnicæ ſpecie viſebatur. Supplicatione ad Deum præmiſſa, ut grandibus cœptis adeſſet, animos adderet bellacibus, & pro republica dimicantibus, Præfectus noſter facem orationis ſuis admovit, & qua vehebatur, Prætoriam, Hiſpanicæ applicuit, eamque uncis retinaculiſque validiſſimè apprehendit. non amicitiæ ſpecie, quod & credidit Hiſpanus, ſed profeſſi indubiique hoſtis. Hujus exemplo propræfectus Proprætoriam adortus fuit, ſibique eam catenis & harpagonibus nexuit, ne elaberetur. Nec ſegniùs Noctiluca noſtra eadem fide ſibi Hiſpanienſem Noctilucam implicuit. His prælium conſtabat partibus. reliquis, prò pudor, ocioſè pugnam ſociorum, extra teli jactum & diſcrimen, adſpectantibus. Pugnavere ternæ cum ternis acriter, & ubi incaluerant animi, in neces mutuas incubuere ferociter. Navi quiſque ſua, veluti fatali circo, claudebatur. Hæc vitæ, hæc mortis area. hæc gloriæ palæſtra. caſus, vulnera, cædes cadentum, varia omnia. Caligo, fumi, favillæ,

Pugna navalis.

cineres hoſtem oculis certiſque ictibus eripiebant. Non tam pilæ glandeſque tormentis excuſſæ, quam decuſſæ trabibus feſtucæ, pugnantes interimebant aut lædebant. Iamque prætoria noſtra ad clepſydras binas cum Hiſpanica conflixerat, Marte ancipiti, morantibus in pugnæ Societatem venire Rotterodami & Tolæ navarchis. tunc nauticæ gentis expeditiſſimus quiſque in ſublime enixus, ſuperavit foros & Hiſpanicæ Prætoriæ plana victor tenuit. adactis infra cancellos, in navis alveum, Hiſpanis. id hac ratione effectum. Cum galeæ corbeſque Prætoriæ Belgarum, vix ſupra ipſos Hiſpanicæ pluteos foroſque eminerent, Præfectus noſter, incerta caſuum in uſum flectens, illos jaculatoribus implevit. qui deſuper in Hiſpanicam pilas igneas XXIV & XLVIII pondo in ſubjectos jecêre, ut, fulminantibus his ex alto Cyclopibus, planitiem nobis & tabulata vacua illubentes fecerint. Tunc præfectus, (hæc victoriam ſanè pollicebantur) cum navalium uno pepigit, uti è Prætoria Hiſpanorum apluſtre auferret. precium facti haberet florenos mille. jamque dicto adſcenderat. cum adventantibus in Prætoriam noſtram Viceprætoria & Noctiluca Hiſpanienſium, quæ ſe uncis & retinaculis expediverant, coactus fuit præfectus noſter deſerere Prætoriam hoſtis, revocato è præſenti diſcrimine audaci iſto funambulo. Tunc & reliquæ hoſtium rates in noſtram Prætoriam tendebant. quæ periculi certa, mutato curſu, enavigavit, ne circumfuſis undique hoſtibus caperetur. Interea reliquæ noſtrorum naves diſtractæ & vagæ pugnam ingenti perfidia detrectabant, quibus aut gloria Præfecti aut incolumitas gravis erat. Occubuere iſto conflictu Propræfectus Abrahamus Michaëlis Rooſendalius, Iohannes Maſtius Noctilucæ ductor, & Antonius Muyſius fiſci advocatus, digna ſeculo nomina. è navalibus ſociis deſiderati quinquaginta, ſauciis centum & quinquaginta. Iölus gemens frendenſque impotenti ira, quod tot menſium diligentiam, operam & paratum, tanti laboris & induſtriæ fructum puncto temporis amiſiſſet, ſtatim à coitione iſta, quæ acerrima fuerat, convocatis ad ſe, à quibus turpiter deſertus fuerat, ducibus, ignaviam ipſis & muliebres animos acerbè, ut meruerant, exprobravit; commotior in Rotterodamenſem,

Deſeritur à ſuis Iölus.

menſem, à quo indigno reſponſo exceptus, bacillo, quod manu gerebat, reſponſantem contudit & dignitate ſimul exuit. Mox, oratione ad reliquos converſa, monuit, *uti ſacramenti, quo ſe obſtrinxiſſent Patriæ, Principi, Societati, meminiſſent: plus his ipſos, quam vitæ debere: de omnium & ſua ſalute ac gloria agi: natos obſcuriſſimis initiis jam famæ oſtentari: hoc loco inclaruiſſe P. Heynium, quem ad virtutem & immortalitatem Batava indoles prodiderit: plus prædæ, quam periculi eſſe: hoc non ipſorum ſolum, ſed & ſuum putari: ideò ad pugnam præiviſſe: navium mole terreri navalibus aſſuetos certaminibus, pudendum: eas, utcunque terribiles ſint timidis, expugnari poſſe à fortibus: in patriam reverſos ignominioſis amicorum civiumque vocibus exceptos iri, quaſi ad Hiſpanicæ potentiæ & claſſis admirationem, non expugnationem iviſſent. addebat, ſecernerent ſe timidi à pugnare certis, nec exemplo nocerent optimis peſſimi, ignavi ſtrennis; extra dilationem poſitis conſulta factis jungenda. Si cauſas belli expenderent, vincendum hoc prælio, vel cadendum eſſe. id ſibi deſtinatum. vincerent viri aut ſervirent. fugientes in media fata præcipites dari; maximéque timentibus maximum periculum eſſe. & utcunque inclinet fortuna, glorioſum fore extra patriam in ipſo orbis ac naturæ fine cecidiſſe. Collatis ergo*, inquit, *viribus redintegremus pugnam, continuemus prælium, tamdiu prædæ immemores, donec parta victoria ſecuri illam auferamus. Sequitur vos neceſſitas pugnandi, quam fugitis. Si pugnare detrectatis, cur arma habetis? quid ultrò bellum ſuſcepiſtis? extra occaſiones tumultuoſi & audaces, oblatis vecordes eſtis. Quid hic metuentibus ſpei eſt? An Deum vos protecturum putatis, vobis pugnam detrectantibus? Ferro occupandum eſt mare & hæc ſpolia. Non muris hîc, non vallis cingimur. audaciâ, pro muro & ſcuto opus. Agite, nominis Batavorum memores, tranſcendite in hanc claſſem. pro vexillo ſit prora mea. Oſtendite Luſitanis & Caſtellanis, neque navigantibus vobis neque terra pugnantibus ipſos pares eſſe. aut non veniſſe huc oportuit, aut pro dignitate Societatis pugnandum. nec antè diſcedendum, quàm ſpei noſtræ victa claſſe finem impoſuerimus. Seponam alias cauſſas. ipſa indignitas & infamia perſeverantiam ſuadent.* Dein vultus ſuorum intuitus, *Quæ hæc triſtitia, ait, ſocii, quæ inſolita cunctatio eſt? hoſtem, me, vos ipſos ignoratis? Hoſtis quid aliud eſt, quàm anxius aurei velleris cuſtos. ſi invadetis, mox concolor auro expalleſcet. Ego, dux veſter, in gloriam vos & commoda duco. Vos, victoriis domi foriſque clari, fiduciam audendi à fortuna & tot exemplis veſtrorum capite.* Ad has voces iterum in hoſtem claſſem direxit & prælii ſignum dedit, tormentorum exploſionibus. Verum pari, ut ante, vel formidine vel rebellandi libidine, ubi intra machinarum jactum deventum, hæſere inertes & inglorii, &

Iterum pugnat. pugnam cum paucis permiſere præfecto. Expoſtulante illo & conſcientiarum fidem ac horrorem obteſtante, alius timorem fatebatur, alius hoſtium potentiam exaggerabat, alius Præfecti temeritatem inſimulabat, palàm affirmans, ſe exitii certos eſſe & in perniciem omnes trahi, ob vires nimis diſpares; non eſſe flagitioſum Belgis, ſi tempeſtivè cedant; multo id turpius futurum, ſi quoquo modo, ut vincantur, committant. alius abitionem parans deflectebat. omnes ferè juſſa Ducis, velut ex compoſito, abnuebant, nullis ad imperia auribus. *Iterum deſeritur.* Poſtera die, hærente adhuc ibidem hoſtili claſſe, coactis tertiùm ducibus & navarchis, novo ſingulos ſacramento, manuſque ſyngraphâ ſibi devinxit, qua ſe paratos ad prælium, & ad extremum ſpiritum dimicaturos, fatebantur. Iterumque hortatus, Batavos ſe eſſe cogitarent, & heſternæ ignominiæ maculam nova fortitudine eluerent, pugnæ capeſſendæ ordinem præſcripſit. præiret ipſe, ſequeretur Auriaca, hanc Fama, Famam Spes, Spem Zwolla, Tola, Erneſtus, Tranſiſalania, Goerea, Mercurius. Confirmatis juramento militari animis, videbatur amor obſequii rediiſſe, maximuſque *Iterum repetit pugnam.* pugnandi ardor verba ducis ſequebatur. At tunc pugnare promtis, iniqua fuere maria & venti, hoſte altius ſupra noſtrorum claſſem provecto, noſtris infra ad latus ominoſum dejectis, ut præternaviganda eſſet adverſa claſſis, magno noſtrorum damno, qui ictibus tùm hoſtilium machinarum oportuni erant. Hoc conflictu occubuit Auriacæ ductor Iohannes Verdieſtius, qui per omnem ætatem corpus periculis, animum navalibus diſciplinis exercuerat. Nec fecere officium, qui juraverant, aliquo eorum hoſtem eminus vanis ictibus impetente. Quare nec tunc ſucceſſere cœpta. Erat Septembri dies decima ſeptima, cum Iölus per emiſſarias rates cognovit, Hiſpanicas prope vadoſa Cubæ & Organes fluitare. Quamobrem propoſiti tenax & prædæ totus inhians, noviſſimè experiri bello voluit. Sed difficilem primò repperit nauticam gentem, quæ Ducum ſuorum puſillanimitatem & ſocordiam incuſabat, nec parendi talibus neceſſitate adſtringi ultrà volebat. Tunc Navarchos Zwollæ, Tranſiſalaniæ, Goereæ, Mercurii & Erneſti, flagitii & rebellionis reos abdicavit Iölus,

Iölus, ſuffectiſque aliis, tanta in pugnam euntibus animorum alacritas fuit, ut hoſtem ceu certa ſpe tenerent. Ad ſcopulos Organes provectus, ubi hoſtium fuerat ſtatio, elapſam claſſem comperit & in Novam Hiſpaniam abiiſſe. Ita Iölum, cui pronior primò fortuna blandiri credebatur, objecta in prædam claſſe, mox eadem, quaſi inſtituti ſui pœnitens, deſtituit. Quocirca cum refractariis non ultra hic hærendum ratus, ne inutili mora Societatis fortunam conſumeret, parte claſſis in Braſiliam miſſa, parte ad Havanam captandis occaſionibus relicta, cum reliquis navibus in patriam reverſus eſt. Illa ex litteris Iöli ad Illuſtr. Comitem, Braſiliæ imperatorem & Senatum ſcriptis, prodita ſunt. Quæ ad ultionem pertinent, non jam ſuam, ſed exempli omniumque poſthac Præfectorum cauſam eſſe judicabat, quam negligere illi & indecorum & periculoſum eſſet. quippe cum in altero juſtitiæ ſuæ, in altero publicæ utilitatis eſſet momentum. Potuiſſet pœnas popoſciſſe à rebellibus ipſe, utpote cum ſummo imperio miſſus. tamen obitu illorum, qui caſtrenſis concilii capita erant, maluit rem ad Fœderatos Ordines & Societatis directores referre, quàm videri privatam vindictam feſtinaviſſe. Erant rebellibus principes & anteſignani; at maximè culpa attenebantur duo æmulatione accenſi, quod ætate majores minori Iölo parere cogerentur. quæ res tantum apparatum belli, oppreſſa & eluſa imperatoris fortitudine, corrupit. A DEÒ amor Reip. privatis odiis concedit, ut illam negligi ſibique infamiam afferri homines velint, quàm populari & paris olim fortunæ ſocio concedere. quaſi vile eſſet parere notis & majorum vanis nominibus minus conſpicuis. ET INSITVM hoc mortalibus vicium, ægris oculis illorum dignitatem auctam intueri, quos ſecum in æqua videre. Illi reduces & capti, poſt intentata & ventilata crimina, evaſere, ſive amicorum interceſſione gratiam, ſive cauſæ fiducia, impunitatem libertatemque meriti. Nec enim meum eſt, quemquam crimini involvere, ob FACILES Ducum iras, quas adverſa ſors irritique ſucceſſus aliquando exaſperant. Iölus civibus ſuis patriæque rectoribus quotidie immiſtus, Societatis fortunam deplorabat ſuoſque incuſabat, qui tanta belli decora & ſpem victoriæ, quam Deus dederat,

Quartò in hoſtem abit.

Æmulatio paucorum fruſtratur expeditionem.

dederat, væcordia & perverſitate abſtulerint. Nihil ſe iniquius ferre, quàm quod mori non potuerit fortiſſimè pugnando. jam ſe ſervatum non ad vitæ voluptates, ſed hoſtium & invidorum ludibrium, meliora agendi, ſeque de hoſte & invidia ulciſcendi tempora expectare. Quantas poſteà res pro Societate & publico egregio confecerit, qua claſſe in Occidentem iterùm, mox Africam iverit, oppidaque & portus & inſulas expugnaverit, in tempore memorabo.

Legati à Camerone ad Comitem miſſi.

Dum in extremo Occidente moror, & ea exequor, quæ infelicius hic geſta ſunt, incidi in legatos tres à Camerone Braſilianorum Duce ad Comitem miſſos. retulere illi offenſum Ducem à Comite Banjola cum copiis ſeceſſiſſe, & propè Turrim Garciæ Davilæ in mediterraneis conſediſſe. Veniſſe ſe oratum pacem & fœdere nobis jungi velle, ut in ſuas cuique ſedes pagoſque redeundi poteſtas eſſet. Eos Comes, non ignarus hoſtium diſcordias in commoda ſua vertere, excepit comiter, & invitato per litteras ad amicitiam Camerone, cum muneribus dimiſit. Sed mox percrebuit, illum, ut verſatilis eſt & mobilis conſilii, in gratiam cum Banjola & ad ingenium ſuum rediiſſe. Etiam Tapuiarum octingenti iiſdem de cauſis ſeceſſerant. ut tunc invaſionibus noſtrorum patuerint hoſtiles terræ & fiducia inceſſerit animos Belgarum, inſigni clade mactandi Bahienſes. at militum penuria, & vana ſupplementorum è Belgio exſpectatione, languit audacia & fruſtrà fuit. Plenæ ſunt querelarum chartæ & permixtæ precibus obteſtationes Comitis & Senatus Supremi ubique paginam faciunt. magnarum rerum occaſiones offerri quiritabant, at per aliorum incuriam dilabi: ſurdis cani fabulam: hic labores imperari, alibi placere otia: victoriam non Deum, non Fata negare, ſed homines: non velle illum ſecuris nobis præſtare belli eventus: regna milite, armis, manibus parari, non ſupinis è longinquo deſideriis & benevolis votis: chartarum, litterarum, promiſſorum tranſmitti abundè: cetera, quibus imperia defendi ſolent, negari: non ſupereſſe annonæ ſatis, adverſus famem, nec militum & belli requiſita ſufficere ad tutelam Imperii, contra hoſtes: navium & nauticorum numerum Iöli expeditione acciſum uſque adeò eſſe, ut maria tutari opis ipſo-

Ingenium Cameronis verſatile.

Querelæ.

ipſorum non ſit. præſertim ſi novo fortè inſtructu adventet hoſtis. Ea verò meſſis ſacchareæ hoc anno facies fuit, ut ob moderatos & tempeſtivos imbres octodecim mille ſacchari ciſtas cultoribus ſuis viſa fuerit promittere. Secuta Iöli expeditionem conjuratio fuit, autoribus Luſitanis, ut credebatur, cœpta. pronis ſemper in rebellionem eorum animis, qui Hiſpanorum partes clàm fovebant, licet obſequio palàm noſtri. Quibus detentis, conſtituti fuere à Comite & Senatu Iudices, qui cognoſcerent & arcanos motus ſcrutarentur, Carpentarius ſupremi ſecretioriſque Concilii aſſeſſor, Tribunus I. Coinus, Politicus Senatus, Centurio prætoriæ cohortis Mauritii, Carolus Tourlonius & Iacobus Aldrichtus, rationum magiſter. qui, cognita re, hæc pronunciavere, ut reorum aliqui carcere ſervarentur, alii in Sanctorum Sinum, alii longius in Occidentis fines relegarentur. Inter illos opibus & dignitate eminuit Duarta Gomes de Silveira, cui poſtmodum Senatus indulgentiâ Arx S. Margaretæ pro liberiore fuit cuſtodia. Aliorum nomina hæc fuiſſe comperi: in Pernambucenſi Præfectura Petrum Cunha de Andrada, Iohannem Cannarum, Philippum de Barretto, Arnoldum de Olanda, Rodericum Pimentellum, Bernardinum de Carvalha, Franciſcum Beringelium, Melchiorem Alium, Antonium Paiſium. In Paraybenſi Iohannem de Souto, Ingeniorum ferè omnes magiſtros. Nec pepercit ſollicita Rectorum cura muliebri ſexui, cui ob thori fidem & blanditias publicam negligere facile eſt. Degebant Luſitanæ aliquot ſub imperio Belgarum, maritis in Sanctorum Sinu & alibi in hoſtico Regia fide adſtrictis & ſub iſta teſſera militantibus. His ad maritos remiſſis non injuria, ſed gratia videbatur facta, niſi culpæ & vitio affinis fuiſſet cauſſa, & relegationi ſimilis abitio. Erant hæ: uxor Lodovici Barbalionis, cum quo pugnatum à noſtris, & altera Iohannis Velho Barretti, & illa Gaſparis de Souſa, necnon Balthaſaris Alveſii. Verum uti hæc Imperio huic ignominioſa eveniebant, nec omni ex parte beatam arguebant; ita illud ad ejuſdem elegantiam facere videbatur, quod Curiæ paſſim Provinciales à Comite efflagitaverint Sigilla, firmandis publica fide actis, quæ ipſa Inſignibus ſuis & Emblematibus, provinciarum ge-

Meſſis felicitas.

Conjuratio Luſitanorum, credita primùm, at non comperta.

Comes ſua Provinciis inſignia in ſigillis largitur.

nio accommodatis, diſtinguerentur. Id curæ datum induſtriæ Comitis. (SEMPER enim excellere imperantes expedit) Qui ſingulis Præfecturis ſuum commentus inſigne, ex omnibus uno ſcuto comprehenſis unum fecit, quod ſupremo Senatus ad uſus eſſet, & terminorum Reipub. Braſilienſis index. Supra hoc Fœderati Belgii inſigne attollebatur, characterque Societatis Occidentalis ima parte defluebat. Politico Senatui inſigne fecere eadem quatuor provinciarum inſignia, pari ſcuto contenta, ſupra quod ſpectare erat Virginem Aſtræam, manu una gladium, altera lancem gerentem, illam ſcelerum vindicem, hanc mercantium regulam. Pernambucenſi Curiæ datum inſigne, Virgo, defixis in ſpeculum oculis & velut in formæ ſuæ admirationem rapta, manu arundinem ſacchariferam geſtans. quo ſchemate ſoli pulchritudo proventuſque exprimebatur, adſcripto civitatis Olindæ nomine. Fuere & aliis Pernambuci Curiis, nempe in Igarazu, Serinhæmo, Portu Calvo, Alagois, ſua quoque propria inſignia. Præfectura Tamaricenſis botrum pro inſigni oſtentabat, quia æquè pulchros & ſucculentos nulla Braſiliæ pars, ac Tamarica inſula, ferebat. Parayba ſacchareorum panum formas pyramidales præferebat. quod optimi & laudatiſſimi ſacchari nutricula eſſet, aut quod dedita noſtratibus provinciâ, major illic ſacchari & molarum cœperit eſſe labor & precium. Provincia Fluminis Grandis cognomine fluvio gaudebat, cujus ripam in imagine premebat Struthius, quarum avium maxima hic frequentia. Atque hæc ipſa argento exhibita fuere à ſculptoribus Batavis, non ære aut ferro, ne ærugine aut rubigine exederentur monimenta publica. Dixi modò de captivis Luſitanis. At de his totaque quæ vulgi vocibus ferebatur, conjuratione, (perſequor paulo poſt geſta) illud in notitia rerum Braſilienſium adeòque Senatorum ad Rectores Societatis litteris perſcriptum legi, à metu & credula nimis ſuſpicione hanc criminationem profectam, nec, licet appellatos iſtius ſceleris, compertos fuiſſe. Verùm cum apud ſuos valerent gratia & authoritate, etiam opibus, metus erat, ne adventante Hiſpanorum Claſſe, quod jam percrebuerat, vel clam vel palàm nocerent. ideò Status intereſſe credebatur & utilitatis publicæ,

Sigillum Supremi Senatus.

Politici Senatus.

Pernambucenſis Curiæ.

Tamaricenſis.

Paraybenſis.

Fluminis Grandis.

publicæ,eos à populo ſecerni,oſtraciſmi exemplo. cum SALVIS auſpiciis geri videantur, quæ pro Reipub. ſalute geruntur, licet per ſe ſpectata pudoris nonnihil habeant. Et poterant hoc facto cives malum machinantes, nondum aggreſſi, deterreri, ne talem in perdenda patria amentiam audeant. At mortuo Petro de Cunha, qui in iſto ordine primus habebatur, & claſſis metu, cujus fama initio terribilis, nonnihil languescente, quotquot in Sinum Sanctorum vel Occidentales inſulas relegati judicis voce fuerant, temporibus ſpem mitioris conſilii facientibus, in Hollandiam ablegari poſtulavere, aut in ſuas operarum Machinas & Ingenia remitti, ad exequenda ſacchara, ea lege, ut appellati ſe abſque tergiverſatione ſiſterent. Quæ nec conceſſa prorſus nec negata fuere, ſed ſuſpenſa inter perfectam libertatem & perfectam captivitatem hæſere, ne aut rigor nimius alios audaciores fide dimoveret, aut nimia lenitas judicum honori fraudi eſſet, dimiſſis abſque pœna tanti flagitii ſuſpectis & jam famæ jacturam captivitatis probro paſſis. Nec enim, convictis illis, ulla in tanti criminis immanitate punienda ſuffeciſſet ſeveritas. Quare potentiam imperantium remiſſius exercuere, prudentia, manſuetudo & conſcientiæ ſenſus, qui poſt iſtiuſmodi hallucinationes ſe prodit, nec vi, nec fraude, nec ſilentio, nec diſſimulatione exſtinguendus. In Duartam Gomeſium de Silveira ſeptendecim jam luſtra tranſgreſſum, excuſſis quas habebat chartis, diligentius inquiſitum. attamen, quo culpa probaretur, documenti repertum nihil. Quamobrem & hunc interceſſione plurimorum moti Senatores, acceptis fidei obſidibus, ad Ingenia ſua redire paſſi ſunt, memores non malè ab ipſo navatæ operæ in Paraybæ expugnatione. Hæc retuliſſe nec piget nec pudet. cum minus honeſta æquè ac honeſta laudare mihi nec mos ſit nec mens. Dudum ex æqui rectique tabulis expunxi has voces: imperantes præfractò rectos eſſe non debere, omniaque honeſta eſſe, quæ retinendæ dominationi faciunt. VTI ſceleratos poſterorum memoria puniri, ita inſontes eadem abſolvi fas eſt. Initus tunc decimarum ſacchari cenſus per Braſiliam Belgicam, quæ ære licitatæ in hæc precia aſcendére. Decimæ Pernambucenſes centum & qua-

Excuſantur captivi.

Cenſus ſaccharorum & aliorum redituum.

 dra-

draginta octo mille & quinquies centum florenos valuere, in annum unum, emptore Moſe Navarro. Decimæ Itamaricenſes & Gojanæ novemdecim mille, emente Petro Seullino juniore. Paraybenſes quinquaginta quatuor mille, contrahente

Pençao. Moſe Navarro. Penſiones ſive tributa Molarum Pernambucenſium viginti ſex mille in annum, mercante Iohanne Ferdinando Vieira. Penſiones molarum Tamaricenſium & Gojanæ novem mille in biennium. emit Petrus Seullinus junior.

Meunzas. Decimæ *Meunſarum* ſive minutiarum & rerum minoris precii, in diſtrictibus Igarazu, Laurentii & Paratibi, ut & in Noſtra Signora de Luz in annum quatuor mille & octingentos. debuit Thomas Hiſpanus. Eædem in Vergeis, S. Amari, & Moribecæ terris, in annum ter mille & ſeptingentos. mercabatur Conradus Ioannis Mackinia. at in ea parte Pernambuci, quæ S. Antonii, Pojucæ & Serinhæmi agros habet, in annum quatuor mille & trecentos. Benjaminus de Pina emebat. In eâ, ubi Vna eſt, Portus Calvus & Camarigiba, in annum bis mille & ſeptingentos, debente Conrado Iohannis Mackinia. In ea, ubi Alagoæ ſunt, ad flumen uſque S. Franciſci, quatuor mille & ducentos, Thoma Hiſpano debitore. Decimæ Meunzarum in Tamarica & Gojana in annum, mille & ſeptingentos. Seullinus emit. Eædem in Paraybæ Præfectura in annum ter mille, mercante Conrado Iohannis Mackinia. Ea ſumma bis centena & octoaginta millia florenûm ſupra nongentos conficit. Ex quibus compertum ſatis, tutis à vaſtatione agris, non eſſe infructuoſam Braſiliæ culturam, & poſſe tanto proventu magna parte penſari belli impenſas.

Adventus claſſis Hiſpanicæ. Ineunte anno CIƆ IƆ C XXXIX in conſpectum ſe dederat Hiſpanorum claſſis, navium viginti & octo, Galeonibus formidoloſa. quæ littora hæc prætervecta, ſub Reciffæ conſpectu, curſum in Auſtrum direxerat. Comes nihil intermittens, quod ex re eſſet publica, inſequi juſſit liburnicas aliquot, ex-

Comes iter rimatur & limitaneis locis proſpicit. ploraturus, quò tenderet, ubi excenſionem pararet. ipſe lecta militum manu, propero itinere, littora legit, ad uſque Portum Calvum. Verùm poſtquam Sinum omnium Sanctorum ſubiiſſe cognovit, Pernambucum rediit. ordinatis quacunque iter fecit per conterminas gentes, quæ rem frumentariam,

tariam & inſtrumenta bellica ſpectabant. reſtauratis etiam in Portu Calvo, Vna, Serinhæmo & ad Caput S. Auguſtini, arcibus & munimentis.

An. CIↃ IↃ C XXXIX. *Lis cum Artiſoſkio.*

Hæc ſunt tempora, quibus Chriſtophorus Artiſoſkius, veteri apud Societatis directores authoritate, tertiò in Braſiliam venit, navibus octo & militum centuriis ſeptem, gravis offenſæ occaſio, & natarum inde partium, diſtractis in diverſa ſtudia cive & milite. quorum alius Comiti, alius Artiſoſkio æquior erat, etiam de imperii jure, quod cuique eſſet, pro affectu diſceptantes. Nihil tam indignum iſto tempore, quam quod Senatus Artiſoſkium, militiæ Braſilienſis antehac operumque conſortem, remittere fuerit coactus, & hic meritiſſimus aliàs & ſeveris belli virtutibus inſignis, remitti debuit. ſub Comite tam facili & leni, qui non ſuos ſolum humanitate, & morum gratia, ſed & Barbaros dudum demeruerat. Cauſas referam, quas vellem neſcire me, ne ſciat Hiſpanus & gaudeat, doleat Societas & optimus quiſque. Hæc ipſa, prudentibus, ut ſanè oportuit, conſiliis, ex ſententia Fœderatorum Ordd. & Principis Auriaci, univerſam armorum ſive apparatus bellici in Braſilia curam Artiſoſkio demandaverat & ut munere iſto dignè fungeretur, rigidè imperaverat. Venientem pronis animis, non ſine apparatu, excepere Comes & Senatus, ut decebat virum expeditionibus variis rebuſque decorè ibidem geſtis celebrem. Apertis Fœderatorum Ordd. Principis Arauſionenſium, & Societatis mandatis, nulla illi ſuper hac re mota fuit controverſia; licet Comitem & Senatores tacitè momorderit inſperſum illis quiddam à ſuſpicionis ſiniſtræ genio profectum. hoc nempe: ut ad adventum Artiſoſkii, ſtudioſius arma & apparatus bellici omnia curarentur, deque ejus ſtatu enucleatius ad Rectores perſcriberetur, velle illos ordinatam militiam & militiæ omnia. Quibus verbis malè geſtæ rei ſe inſimulari generoſiores animi credebant. Iamque effluxerat penè bimeſtre, quo concordibus ſtudiis curatæ fuerunt Braſilienſium res, integris rectorum animis, & ab omni ſuſpicione & malarum artium labe puris. Tunc, poſt ſermones in vulgus ſparſos & injurias in Comitis reverentiam ac imperia voces, proditæ ab ipſo Artiſoſkio

litteræ, magnæ litis materies quas, ad Ampliſſimum virum D. Albertum Conradi Burgium, Amſtelodamenſis Reip. Senatorem & Conſulem, inter Societatis directores famâ eminentiſſimum, deſtinaverat Artiſoſkius. quæ non Comitem ſolum ſed & Senatum omnem graviſſima indignatione moverunt. utpote in ignominiam utriuſque, ut cenſebant, ſcriptæ. Comes convocato ſupremo Senatu & omnibus adeſſe juſſis, pro ſe & Senatoribus adverſus Artiſoſkium locutus, verba in hunc modum fecit: Non hic mihi primus in patriam & Societatis rectores fidei dies eſt. Annus viceſimus eſt, ex quo ſive Fœderatis Patribus, & Principi Auriaco ſive Societati illam probavi, nullis ſuſpicionum umbris, aut malorum conſiliorum ſtudiis vel officii intermiſſione temeratam. Sacramenti ſemel ipſis dicti conſcientiam ſacroſanctam habui ſemper & habeo etiamnum. nec erit unquam, ut gentis meæ domuſque dignitas perfidiæ flagitio per me flagelletur; cui vita ipſa carior eſt exiſtimatio ſua & ſuorum. verum, ubi Artiſoſkii motus & machinationes perpendo, literaſque quibus inſtructus venit, palàm eſt, me in ſuſpicionem malè adminiſtratæ rei adductum. Nec, qua vir iſte eſſe creditur prudentiâ & ingenii perſpicaciâ, videtur iſta auſurus fuiſſe, ea erga me irreverentiâ, niſi ſuis autoribus ſubnixus; quorum ope hæc malè cœpta gubernet & adminiſtret. Etenim & agendi mecum modus indecens eſt & obſequii omnis neſcius, & diſertè habent Directorum literæ, jamdudum ipſos cognoviſſe, armorum & apparatus bellici curam negligi, jacere armamentariorum œconomiam, perditas ire res iſtas, quas cum cura habere oportuit; ideoque mitti Artiſoſkium, ut res lapſas reſtituat & quæ ex uſu erunt publico (hoc muneris mei ipſiſſimum eſt caput) diligenter curet, utque de armorum & armamentariorum ac arcium per univerſam Braſiliam, quà noſtra eſt, ſtatu, accuratè perſcribat. quæ ſanè dolentium & nos incuſantium voces ſunt. Affirmavit adhæc Artiſoſkius, nihil poſthac armorum, quæ toto biennio poſtulavimus, miſſuros Rectores, niſi ipſius poſtulatu. ut jam inane vobiſcum nomen ſim futurus, & mox nullum. quæ ſanè fidem faciunt, non miſſum ipſum, ut demandatam provinciam ſub noſtro obeat imperio, & ſua ſe con-

Oratio Comitis ſuper Artiſoſkii litteris ad D. Burgium.

conſcientia involvat; verum ut actionibus omnibus meis cavillator interveniat ac cenſor. Eas me vobis ac Dominis meis Europæis probaturum confido. nec ſirim in me deſiderari boni Ducis partes ac munia. quæ perſpecta eſſe Artiſofkio debuerant, priuſquam famæ meæ obtrectator & ſugillator incumberet. Non debebam malè audire, aut obtrectantis libidini objici, cujus laboribus, vigiliis, periculis, Reipub. Braſilienſis incolumitas ſarta tecta perſtat. ſi non geſta, quæ præſtare Numinis eſt, at pronum certè animum & publicæ ſaluti intentiſſimum experturi eſtis. huic fini ſtudia, curam omnem, diſcrimina quævis curis veſtris & omnium diſcrimini æquavi. Vt grave profectò ſit, optima agitante me, eſſe, qui moram injicere conatibus noſtris annixi, crimina ſpargant; quaſi mea veſtris rebus habeam potiora, negligens & ſolutus publici curator. Et quæ hæc Artiſofkii impudentia eſt? litteras iſtas ſuas, nominis mei veſtrique flagellum, in os prælegere, non ſine faſtu, audet. ut è tabulis incuſet audacius, quod viva ac labili voce feciſſet timidius. Et legit illa, vobis præſentibus, ut tot mendaciorum teſtes habeat viros graves & operum meorum ſocios aſſiduoſque inſpectores. Nec alium ſe gerit privatus & apud privatos, ne à probris quidem temperando, quæ inter domeſticos meos in me jacit, non ſine bile, nec neſcius iſta ad me relata iri. illud improbum, quod pro-tribunum ſuum dehortatus fuit, ne, quamvis à me juſſus eſſet, comes iret expeditionis à me ſuſceptæ. iturum cum fece militum & hominum (hæc militiæ noſtræ elogia ſunt) propudiis. Quin eò audaciæ prorupit jaculator quidam Tamaricenſis, ut ſe nec Comitem nec Senatores poſthac dominos agnoſcere, ſed ſolum Artiſofkium, effutiverit. Quid, quod procenturio legionis Artiſofkii, edicto, manus meæ ſubſcriptione rato, obedire abnuerit, niſi expectato prius Generaliſſimi ſui, (ita inveſtiebat Artiſofkium) mandato. Hæc cum rerum agendarum inauſpicata ſint initia, & indubiè in ſeceſſiones ac ruinam publicam vergant, quî poſſim tam ſcævi ingenii viro niti, aut laborum ſocium admittere clandeſtinum hoſtem, cujus ſtudiis unitas corporis hujus, in quo nihil uſquam turbidum & diſcors, diſcinditur & nondum adulta Reipub. compages con-

 cuti-

cutitur & labefactatur. Ideò vos aſſeclas mihi à Societate datos, ut vitæ actorumque omnium teſtes compello, cum difficile ſit apud alios cauſam dicere, cum apud alios vixeris. Ego honore, autoritate, jure debito Artiſoſkium fraudavi nunquam. nec par eſt, ut juris mei, dignitatis & nominis arroſorem feram. Vnum eſt hoc Reipub. corpus, & unius animo regendum. ſuprema & omnium cura mea eſt, diſtincta & vicaria aliorum. adjutorem operum & onerum amplector, dictatorem repudio. non fert duos imperatores Braſiliæ hæc portiuncula. Si diffidebimus, ſi æmulatione, ſuſpicionibus lævis diſtrahimur, partiemur particulam. nec neceſſe erit ab Hiſpanis nos vinci, à nobis ipſis vincemur, civilis diſcordiæ beneficio. jungi animis nos oportet, non ſimultatibus diſtrahi & conſulere in commune, adverſus communem hoſtem. Suprema malorum publicorum & Statuum peſtes imperantium contentiones ſunt & partes; ipſis bellis externis, fame, morbiſque nocentiores. pernicioſum & turpe remiges & nautas in eadem navi digladiari. clandeſtinis obtrectatoribus non eget tempus. candore opus, fide & recti conſtantia. ita militant boni. ita militavimus ſemper. Quare alterutrum, rogo, decernite, ut aut in patriam remittar ipſe, ceſſurus Artiſoſkio, aut ut remittatur ille, ceſſurus mihi. Hoc ut fiat, ratio, Braſiliæ ſtatus, Sociorum ſalus fortunæque ſuadent. Secedam, ne voventibus præſens videar præſcribere, aut nutu inclinare ſuffragantes. Libera vobis per me fuere judicia, eruntque ſemper. Vos, ne libertatem iſtam adimat aut ira aut ſtudium pro veſtra ſapientia curabitis. Vt dixerat, ſurgens abiit & in proximum conclave conceſſit, quamvis obnixè & reverenter à Senatu rogatus, ne moveret. At oratione ea attoniti Senatores, poſt longam & attentam deliberationem, in hoc conſenſere, ut retento & Comite & Artiſoſkio, conciliarent geminos & veniæ deprecationem pacti, interceſſione ſua lenirent Comitem. Artiſoſkium (is jam domi ex decreto Senatus attenebatur) remitti, jampridem ſuperiorum autoritate miſſum, inconſultum videbatur Senatui. ut & rem tantam ſui facere fori, quæ ad ſupremos Societatis Ephoros Belgas pertinebat. Comitem dimitti, inconſultius longè, cum autoritate, ſorte, digni-

Comes in conclave recedit.

dignitate inferiores eſſent ipſi Senatores, nec periculo careret, ſine rerum præſide relinqui Braſiliam: etiam ignominioſum hoc fore Comiti & domui Naſſovicæ, ſi ſalutem famamque minoris fortunæ hominis, totius Braſiliæ imperatori adeoque univerſorum ſecuritati anteponerent. Audito Senatorum de ineunda conciliatione decreto, ad quam ſe arbitros offerebant, perſtitit in ſententia Comes. & poſtquam iterum in vota iviſſent, adſcitis Politicis Senatoribus, nec placeret aliud agi, fixum quoque Comiti fuit, non mutare conſilium, nec velle aliud. Hauſerat è ſapientum adytis, IRAS poſtremum ſeneſcere: obliviſci mortales benefactorum, meminiſſe eorum, quæ dolent: ambitionis cum modeſtia difficilem eſſe reconciliationem. non quieſcere illam, niſi obtinuerit. præſertim recentibus imperiis, quæ vacua eſſe oportet à ſimultatibus, & in quibus minus tutum illis fidere, quos gloriæ tuæ æmulos invidoſque expertus ſis. Tandem Senatores volutatis inter ſe rationibus, rerum momentis, ducum diſcrimine, temporum conditione, in dimiſſionem Artiſoſkii unanimes ivére, mentemque Senatus utriuſque, eodem die, per aſſeſſorem Senatus ſummi Carpentarium, Eliam Herckmans & Mortamerum illi ſignificavere. Nec moratus Artiſoſkius, conſcenſis in Parayba, quæ in Belgium remeabant, navibus, Braſiliam tertiò reliquit. quem, utpote non judex, ſed narrator, nec accuſâre præſumam nec excuſare. ea recenſere, quæ in actis publicis reperias, geſta memorantis eſt, non criminantis. Cæterum militiæ à pueris innutritus & variis bellorum caſibus exercitatus, liberalium ſcientiarum diſciplinam Martis ſtudiis junxerat, & hiſtoriarum lectioni, aut quæ alias in Duce requiruntur, multum vacabat. Accedebat his laudibus ſobrietas, & nota per Braſiliam fama, & apud plurimos favor. Hæc ipſa Comes ad Potentiſſimos Ordines, Principem Auraſionenſem, & rerum Braſiliæ in Belgio directores perſcripſit. non quod privatas injurias atque offenſiones deſpicere non poſſet, ſed quia intererat, novo imperio benè audire Imperatorem, nec in contentionem adduci fidem, quâ omnium obſequia coërcebantur. Litterarum tenor hic erat: Abſens à vobis, Patres, & pro Republ. in hoſtem ac

Artiſoſkius dimittitur.

XXVI Mey An. CIↃ IↃ C XXXIX.

Litteræ Comitis ad Ordd. Generales.

 peri-

pericula tranſmarina profectus , poſt probatam domi per annos viginti, idque militiæ ſtudiis, fidem, calumniis oneror, nulla habita ratione laborum in conſectandis, vel proprio diſcrimine, Patriæ & Societatis commodis. Litteræ, quibus Artiſofkius novis mandatis inſtructus ad nos venit, non obſcurè arguunt, Societatis optimates ſiniſtra de me ſuſpicari, & diffidentiâ noſtri meliora ab ipſo exſpectare. quaſi circa armorum curam negligentior fuerim, cum & armamentaria luſtraverim ipſe non ſemel, & eorum penuriam toties Societatis rectoribus per ſyllabos aperuerim. Non ſum neſcius, quantum armorum ſit momentum, tum ut inferatur bellum, tum ne inferatur temerè, ob illorum metum. Mearum quoque partium fuit, iſta curare ſedulò, & inter muneris accepti mandata non poſtremum. At inopiam eorum in me derivari, iniquum, cum flagitata ſæpius miſſa minimè ſenſerim. Et niſi frugalis parcuſque eorum fuiſſem diſpenſator, in graviſſimos ſubinde caſus datæ fuiſſent res noſtræ. Vt dicam quod res eſt. Non alius videtur fuiſſe color mittendi Artiſofkii, niſi ut ille has res adminiſtraret cautius, ad Societatis Directores referret diligentius, ea authoritate & imperio, ut nihil poſthac apparatus bellici è Belgio exſpectare habeamus, (verba ejus ſunt) niſi ipſius poſtulato. Et profectò non alium à reditu ſuo ſe geſſit, quàm ut miſſus crederetur, eorum quæ per me geruntur, ſcrutator & inſpector. qualem equidem non reformidem, ſi viri boni officio functus, à nominis mei obtrectatione abſtinuiſſet, nec injuria in me ſuggerendo, publicam gratiam captaviſſet. Potuiſſem utique hæc diſſimulaviſſe & Reip. donare privatam offenſam, ſperans fore, uti ſpreta calumnia exoleſcat, & officiis meis manſuefacta improbitas mihi placatior reddatur: Verum cum id audentiæ fuerit viro, ut litteras in Belgium ad primarium Societatis virum directas, in me & Senatum hunc probroſas, recitare ipſe non erubuerit, (ſcilicet ne ſine magnis teſtibus eſſet impudens) privatim adhæc inter domeſticos exiſtimationem meam flagellet, jamque in partium ſtudia Reipub. & caſtris permicioſa eruptura res videretur, ad Senatum retuli, & alterutrius dimiſſionem flagranter poſtulavi. Vtique ſatis nobis mali abſque civili diſcordia eſt.

nec

nec vanus metus fuit, ut litem hanc in uſum ſuum verteret hoſtis, eaque nobis ruinam pareret, diſſolutis membris, quorum in toto corpore momentum. Quamobrem dimiſſus Senatus Supremi & Politici vocibus, ad Vos redit, ea fortè relaturus, quæ ipſi videbuntur ſpecioſa, mihi minus vera. Hæc audire ita fuerit prudentiæ veſtræ, ne in contumeliam meam accipiantur, & ut pari defenſionis jure auditus admittar. Abitu ipſius pax erit imperio huic, & motæ malis artibus militum mentes, reverentius & æqualius Duci parebunt.

Tabulæ Artiſoſkii ad illuſtrem Legationibus Burgium conceptæ, unde hi motus, in hanc formam loquebantur. Inſiſtam interpres verbis, ne eorum licentiâ iniquus in ſcriptorem deprehendar. Non negligentiæ meæ, Vir Maxime, litteras tardiores imputa, ſed adverſæ valetudini, quæ lectulo affixum & nephriticis doloribus fractum, uſque adeò exercet, ut in pauca hæc, brevi temporis ſpiramento, vix ſufficiam. moveor malorum publicorum ſenſu & plurium querimoniis, ut has lachrymas in ſinum tuum, velut parentis, effundam. Verùm priuſquam memorare incipiam miſeranda Reipub., hoc præfabor, rerum Braſilienſium eam eſſe faciem, ut nec ab hoſte impetamur nos, nec ipſe à nobis. Hæremus intenti in ejus molimina & auſus. verum apparatus bellici armorumque inopes. de quibus nuper ad Societatis primores perſcriptum. Naves expeditæ in anchoris ſtant, mille armatis inſtructæ, accinctæ ad expeditionem cum claſſis Præfecto & legionis meæ Vice-præfecto. quæ tamen expeditio me clàm habetur. Nec enim, niſi vocatus, in Senatu adſum, aut loqui fas, niſi rogato. Iuſſa Superiorum opperior, quæ honeſti militis titulo exequi cupiam, niſi impedirer, ſubductis mihi indies ad eam rem neceſſariis. Hæc me interdiu & noctu ſollicitum habent, hæc ſomnianti obverſantur, hæc mihi in bilem & atram loliginem vertunt. Res hæc eſt: nulla Societatis rectores ſupplementa firmandis ac reſtaurandis copiis mittunt. deſunt nautici, mechanici, amanuenſes, exercitus & caſtrorum adminiſtri. horum omnium penuriam cogitur ſupplere legio mea. & quod majus, jam ex meis ſubducti aliquot militiæ, ſui juris facti ſunt, præter Societatis morem; quidam ſub alia ſigna &

Litteræ Artiſoſkii ad Dominum Alb. C. Burgium Societatis Directorem.

alios duces miſſi. ut in præſentem diem legioni meæ deceſſerint trecenti. quos in indiculo ſignaviſſem nominatim, niſi per morbum fuiſſet. quo durante, prævertit navium in patriam abitio geſtientem ſcribere. Vbi ſinet occaſio, deſtinatò de his, ad Vndeviginti-viros ſcribam. Vexor indies, militum vel à meis ſignis ad alia, vel ab aliis ad mea tranſitione, quibus malis tempeſtivè occurrere, ob ſubita mandata, non eſt meæ facultatis. Aliquot centuriis, quibus abeuntibus è Belgio centum & quinquaginta inerant, vix inſunt centum. Et hæc in ipſo adventus puncto accidêre, nondum exacto, ab appulſu meo, bimeſtri. quid futurum altero bimeſtri aut quadriennio poſt? nonne eadem in cohortibus meis, quæ in aliis, ſpectabitur militarium calamitas & ſolitudo? Hæc talis tantaque eſt, ut Vice-præfectorum ne unus quidem, legionis ſuæ, cui imperandum ipſi, faciem dignoſcat. Adverte quæſo, quo hic ſim loco, qua polleam authoritate, qua ſim admiſſione. Comes militaria munia, ſub ſignis meis vacua, in alios transfert. Nec repertus hactenus ullus, qui qua oportuit veneratione rituque decenti me acceſſerit, aut favori meo inſeri petiverit. Centuriis meis nec ego nec Officiales mei, ſed alii imperant, qui ſubinde mutant militem, prius quàm ſciam ipſe aut emendari malum poſſit. Interdum per manus oberrant crebriores ſchedæ aut codicilli, à maris propræfecto, aut Vigilum magiſtris, etiam ab infimæ dignitatis officialibus profectæ, nec ad me, ſed Centuriones meos longius diſtractos directæ. quibus Comes modo hunc modo alium dimitti poſtulat aut ad naves & uſus nauticos, aut ad mechanicas operas, aut ut aliis ſignis ingeratur. Et impetrantur hæc, antequam de fide mandatorum conſtet. Tympana, tympaniſtæ, tubicines abducuntur, ſubſtitutis aliis. Diu eſt, quod legionis meæ vicarius in Reciffa, procul omni negotio, ſegnis & laborum exſors egerit, à centuriarum ſuarum adſpectu & cura ſemotus. Eæ, maximis ſpatiis, à flumine S. Franciſci ad Paraybam uſque, centum miliaribus diſperſæ, in præſidiis habentur. ut menſe opus ſit, priuſquam de illarum ſtatu certior reddar. Hæc inter, delectus fiunt & innovatur miles; cum eadem provincia contineri omnes poſſint, ſub ſuorum ſingulæ ducum oculis & diſciplina,

ut

ut imperium unius plures ſentiant. Quid à ſic inſtituto & habito milite præclari exſpectes? quo eventu in aciem, in hoſtem ducam oviculas iſtas verius, quàm milites? ut certiſſimum honoris mei, illibati hactenus, periculum incurram, invitus & inſons. Hæc & ejus farinæ plurima, videbuntur in Comitem dicta & querelam continere. Verùm cum minoris ſint momenti, facilem emendationem admittent & finem habitura creduntur. Fateor, nunquam de his apertè me apud Comitem conqueſtum fuiſſe, cum, ne hoc facerem & morbo impedirer & indies meliora ſperarem. Plura quoque nondum feriæ deliberationi patuere, nedum ut decerni de iis potuerit. Eam ſanè ſub initia repperi Comitis indolem & convictus rationem, ut aut hominem vix aut peſſimi eſſe commatis oporteat, qui diſſidium quærat. Ego obſequio me ipſi morumque facilitate & æquanimitate probabo. nec erit unquam, ut inobedientiæ erga ipſum reus habear. At centurias & cohortes deteri ſubvertique, non Comitem, ſed ſupremi Concilii Senatores tangit. Vt verum dicam, deplorata res eſt, nec tot annis corrigi hæc mala potuere. exemplo ſit expeditio nupera, & ea, quæ in procinctu eſt. Accepi à Comite, aliter hic locorum iſta geri non poſſe: fruſtrà ſuppetias è patriis terris exſpectari, eorum quæ ad rectores ſcribuntur, rationem non haberi, auxiliorum ſubmitti nihil, militem illic tumultuariò in circulis & cauponis conſcriptum, profligandæ fami arma capere, viliſſimos urbium aut peſſimos merere, quibus ob egeſtatem maxima peccandi neceſſitas. itaque hîc propiore delectu opus eſſe & formandos in militiam ejus ignaros, qui nunquam hoſtem, nunquam caſtra viderint, nunquam partem ullam bellici muneris attigerint. Has facti ſui rationes obtendunt, nec præter rem, quæ uti ipſis in Reciffa degentibus congruæ, ita militiæ rectoribus incongruæ habentur; vanis & invalidis belli conſiliis, ob infirmas centurias, quarum aliæ octo & denos, aliæ quadragenos circiter numerant, eoſque non perpetuos ſtabileſque, ſed vagos & miſcellos. Iſtam agendi rationem ſi in iis cohortibus ſervari placeat, quæ illi aſſuevere, debebat ſaltem mea legio, tot privilegiis donata, integra mihi & inviolata præſtari. Cum primùm ap-

puliſſem & per eoſdem errores ſerram hanc malè reciprocari obſervarem, acceſſi Senatores, quæſivique ſeriò, num rata haberent ea, quæ cum Societatis præfectis pepegiſſem, de mihi permittendo milite meo. Annuére primùm, abſonumque videbatur, hoc controverti. Mox diminuto mihi milite, & conqueri ſuper hoc paranti, reſponſum, poſſe me pluribus carere. Ex eo, velut ſublato ſipario, palam fuit, in quos incidiſſem rerum mearum arbitros & quæ militiæ meæ ſperanda foret facies. Non te fugit, vir ſumme, qui Conſeſſus iſtius pars magna fuiſti, cum in Hollandia ad hanc provinciam depoſcerer, detrectaviſſe me, nec ulterius in Societatis fidem tranſire voluiſſe, ob inveteratum hunc centurias & legiones malè adminiſtrandi morem. Quapropter ab omnibus & ſingulis Cœtus iſtius collegiis & Potentiſſimis Fœderati Belgii Ordinibus, impetravi publicæ fidei teſtes tabulas, ut iſtis incommodis eximerer, legionemque ducerem nullius nutu & arbitrio mutabilem. Vbi promiſſi fides, ubi contractuum ſacer horror? quò Societatis, quò ipſorum Fœderatorum Patrum collapſa authoritas? ſi initis mecum pactis & cœlo teſte ſancitis vocibus, poſt ſuſcepta & confecta, trans Oceanum, itinera, eaque periculorum plena, ſuus non conſtabit valor & relligio? Si quando mercator litteras collybi ratas non habet, id Batavis foro cedere eſt. quo ergò nomine appellabimus, ſi Delegati, plenipotentiarii Dominorum ſuorum authenticas tabulas & chirographa ſuſque deque habeant. Hæc querelarum mearum & quidem juſtiſſimarum ſumma eſt, quas in ſinum tuum effundi neceſſarium duxi. Prælegi ipſis hæc eadem, reſpondeant, quod volent. niſi remedia malis hiſce quærantur, ſtat ſententia, hæc ad Vndeviginti Senatores & Fœderatorum ſubſellia referre. ratio, quæ in hæc me lamenta compulit, hæc eſt: quod fixum mihi immotumque animo ſedeat, boni militis partibus vel morte defungi, nec ſinere, ut iſtius in me nominis dignitas militari dedecore evileſcat. At vindicare illam poteſtatis meæ non eſt, ſi milite mihi pugnandum inordinato, ignoto mihi & ignorante me. Obverſantur etiamnum animo tuo Imperatoriæ veterum artes. quas leviculis hiſce noſtrorum motibus applicari minimè alienum fuerit.

fuerit. Cum Romam invaſiſſet Cæſar, magnaque equeſtris ordinis vis ad Pompejum in Theſſaliam confluxiſſet, ita ut numeroſô & ſpecioſo milite prævaleret, dixiſſe nihilominus fertur Cæſar: Eamus ad Imperatorem. quaſi non niſi nomina putaret militem Pompei, & impedimenta veriùs belli, quàm ſubſidia. At his cæſis ad Pharſalum, jamque Pompejanas copias & veteranos ſub Petrejo & Afranio inſectatus: Eamus, inquit, ad exercitum ſine Imperatore. adeò Duci miles ſuus & militi dux perſpectus ſit oportet. Cum Scipionem, Africani patrem equeſtri prælio fudiſſet Annibal, militem ante pugnam exhortatus fuiſſe his verbis perhibetur: Pugnabitis cum exercitu ignoto Duci & ignorante Ducem. Quo tempore ſecundò Braſiliam ingreſſus fui, non niſi octo imperabam centuriis, aſſuetis mihi & quibus ipſe longiore belli uſu aſſueveram. Cum his in bellum iturus, poſthabebam cæteras. Illas binis terniſque hoſtium millibus intrepidus oppoſui, feliciſſimo eventu. Nunc mihi, imparati & non expediti militis duci, ſi quando ad manus deveniendum, latibula quærenda erunt, & in fugâ præſidium. quod quàm non ex uſu Societatis & honore meo futurum ſit, judicii tui fuerit. Has querimoniæ meæ cauſas habes. quas primùm tibi exponere viſum fuit, ne neglectim habeantur. poſtulo æquiſſima, nempe, ut præſtetur promiſſum, & vel alius mihi tranſmittatur miles, aut ablatus reſtituatur, aut venia detur non adminiſtratæ rei. Horum aliquod ſi conſequi non dabitur, non ero vobis idem, qui fui, Artiſoſkius. poſſum per alios intricari, ex quibus extricari difficillimum. ſed ſupereſt remedium. hoc puta, ut ſilentio me involvam, & ſinam volvi publica. Antehac ſub Wardenburchio pari ferè ſorte habitus, nec negotiis caſtrenſibus adhibitus, quadriennium hîc integrum ſtudiis liberalibus exegi. Nec detrectavero eadem condicione Societatis liberalitate perfrui. quin non levis illi futurus debitor, in maxima felicitatis meæ parte, hæc Muſarum otia & ab armis vacationem putabo. Hîc litterarum Artiſoſkii finis. ad quas ſparſis in margines Notis reſponſa ſubitaria repoſuit Comes & ad Potentiſſimos Ordines, una cum litteris Artiſoſkii, tranſmiſit. Eas in unum colligam, ea lege, ut ſagax lector accuſationis capita

opponat excuſationis, momenta momentis, ſpongiam adſperſis Comiti maculis.

Reſponſio Comitis ad ſuperiores Artiſoſkii litteras.

An quiſquam eſt, ait Naſſovius, qui credat, ægrum & lecto affixum fuiſſe Artiſoſkium? cui per valetudinem integrum fuit, nuptiarum ſolennibus intereſſe, adire templa, & ſeptem vel octo miliarium itinere, in mediterranea ad Sancti uſque Laurentii pagum digredi. ſi ea, quæ muneris ſui erant, per id temporis curaſſet diligentius, & vicinarum arcium armamentaria luſtraſſet, feciſſet rectius; cum hoc in mandatis unicè habuerit, ut de eorum ſtatu ad Europæos Senatores abſque morâ perſcriberet. At *pauca jam dicenda habet,* quaſi magna & infanda taceret. ſi apertè, quæ culpanda in imperante habebat, ſingulatim expoſuiſſet, virum ſe minus ſubdolum præſtitiſſet. nunc, ut timida & flebili oratione enormium vitiorum ſuſpicione occupet credulos, tanta arcana ſuſpendit. Si ſcribere horrenda hæc dominationis ſecreta ipſi religio eſt, jam coram ea ediſſerat. loquenti quilibet, ſilenti ne ipſa quidem innocentia ſatisfecerit. occultis criminationibus infamat ignarum, ut flagitio decipiat. Nec vera loquitur, cum expeditionem iſtam ipſum *latuiſſe* queritur & impedimenta ſibi poni, quo minus boni militis munia exequatur. Quos è ſignis ipſius evocavi, evocavi ad expeditionem, quia egebam. quod dum facerem, boni me militis partibus defungi rebar. Nec impediebatur ille talem ſe præſtare, cum Imperatori exercitus dicto obediens eſt. Si *juſſa Superiorum exſpectavit,* nihil præter officium fecit. Nihil tam utile & decorum, quàm juſſa imperantium opperiri. Sine hoc ordine, ſæpè integri exercitus periere. miles centurioni, centurio tribuno obſequitur. Omnes ſemel imperium Ducis ſentiunt. Dolet adduci famam in diſcrimen, ſubducto ſibi milite. nec poſſe ſic publicæ utilitati conſuli. Verùm judicent rerum militarium periti, quibus vis & poteſtas eſt iſta noſcendi, num Artiſoſkii famam periclitari veriſimile ſit, ſi exercitus Imperator è copiis his vel illis paucos deligat, idque urgente neceſſitate, & in publica commoda. Hæc ipſum *noctu ac interdiu angunt,* quaſi ſolum hunc Atridam tangeret patriæ dolor. ad populum phaleræ. At cum fateatur ipſe, non ſubmitti è Belgio caſtris neceſſarios, cur ſuc-

ſuccenſet, ex ipſius legione tales peti? Objicit falſò, *trecentos ſibi deceſſiſſe.* Cum non niſi uni, ſub Nuyſſenburgio militanti, facta ſit venia, qui & antè Artiſoſkium appulerat. quo tempore de pactis ipſius cum Societatis primoribus, nihil nobis conſtabat. quid? quod in locum ejus ſurrogatus ſit militiæ expertiſſimus, pluribus hic officiis probatus. illud verò ab audacia & improbitate eſt, ad plures invidioſe extendi factum ſingulare. Adhæc, inter iſtos tricentenos, quibus diminutam queritur legionem ſuam, improbè reticet illos, quos in itinere mors ſua exſtinxit. conſtat ex ſyllabis defunctorum, in quibuſdam centuriis viginti, in quibuſdam triginta deceſſiſſe, non meo delectu, ſed fatorum. Et quæ iſta Imperatoris ſors? cui evocare militem & ſeligere nefas. Nec ignorat Artiſoſkius, quàm anguſtæ hic nobis res ſint; & non libidine, ſed neceſſitate ad iſta nos compelli. ut diſciplinam omnem militarem collapſam ſubverſamque injuriâ queratur. Iis cohortibus imperant magiſtri vigilum, quas ipſorum aſſigno imperiis. nec niſi durante expeditione, ut impendiis levetur Societas. diminui centuriis numerum ſuum fateor, ſed grandibus de cauſſis. quia caſtrorum adminiſtris càreo, quibus opus. confecta expeditione, rediturus quiſque ad centurias ſuas eſt & ſigna. quos mors interim ſurripit ducibus, Deo, non mihi, mortalitatem imputent. Ordinem militiæ vel pravitate vel ambitu vel imperitiâ confuſum nego. Quod ſi agere, quod officii ſui eſt, negligant officiales, non eſt meum, alienam culpam præſtare. ſi gratia aliqua ad me redit, redit ad beneficii autorem. Quid, quod antè adventum Artiſoſkii, collàta fuerint iſta beneficia, cum non eſſet hîc, cui gratias deberi putat. Falſo criminatur, centuriis ſuis imperare alios, quàm proprios duces. Quod ad *codicillos* iſtos attinet, quibus ſubinde militum aliquis evocatur vel ad uſus nauticos vel ad operas mechanicas, nulli circumferuntur, præterquam à me profecti, nulli à maris pro-præfecto, nulli à peregrinis vigilum magiſtris, nulli à minorum gentium officialibus exarati. Super ſingulorum delectu, Artiſoſkium conſulere ejuſque indulgentiam poſtulare, non vacat imperanti. Eſtque hoc muneris Tribunorum omnium & pro-tribunorum, quos Majores vocant,

cant, hîc loci, ubi Reciffa eſt, imperia mea opperiri, quæ ab occaſionibus, loco & tempore dependent. negat impudentius, Legionis ſuæ *pro-tribunum, militiæ negotiis non adhiberi*, cum hac ipſa, quæ præ manibus eſt, expeditione, ſuis ipſum inſtruxerim mandatis, non aliorum officialium penuriâ, ſed ut legioni ipſius hunc haberem honorem. Vult legionem ſuam *uni provinciæ* imponi. At vos appello, quotquot rerum caſtrenſium conſulti & gnari imperandi eſtis, num expediat, integras legiones in iiſdem præſidiis locari? ubi MILES multus unà eſt, facile rebellionem cœptat, præſentium tædio; &, ubi vires ſuas reſpicit, ſecuritatis fiduciâ. Saluberrimum, longis ſpatiis diſcerni, ne vel vitiis vel viribus mixti aut vim aut dolum meditentur. præterquam, quod victus in frequentem militem comparari difficulter uno loco poſſit. Nec eſt, quod doleat, ſuper *militis ſui inſtitutione.* non negligunt eum erudire & iis artibus informare præfecti, quibus ad militiam habilis fiat. Quæcunque evenire in acie atque præliis poſſunt, omnia campeſtri exercitatione diſcit. Mox blanda oratione excuſat, quem accuſaverat. quaſi omnem erectioris animi ſolidique honoris ſenſum exuiſſem. ſi per me res emendari poteſt, & ut emendetur propediem, ſpes eſt; quorſum hos tumultus & fluctus ciet? quorſum transmarinis appellationibus Europæos interpellat? Laudat me ab *indole, & convictus facilitate.* Verùm ab adulatione hæc ſunt, & quidem ſtupida. nec enim vel equo vel cani meo iſtas laudes invidero, ut quæ citra rationem & virtutem ſtant. Sic laudari, non abeſt à vituperio. TACERE, quæ boni Ducis propria ſunt, apertè criminari eſt. palam laudat, ut per hæc ornamenta feriat. Sanè, cum *legiones deleri* ait, & hanc rem non tangere me, quàm honoris mei non ſit ſtudioſus, ſed prodigus, vix ære lavati obſervent. quid æquè probroſum, quàm, Legiones perdeleri, non me attinere, ſed Supremos Senatores. cum, ne deleantur vel enerves reddantur, curare, officii conſcientiâ primus omnium adſtringar. Et ſanè ſummo Senatui id ipſum quoque curæ eſſe, perſuaſiſſimum mihi. qui & nupera & hac ipſa expeditione teſtatum id abundè fecit. Non mei ſolum muneris, ſed & Secretioris Concilii eſt, Potentiſſimorum Ordinum

&

& Societatis Occidentalis imperiis omnibus morem gerere: niſi extrema Reipub. neceſſitas, quæ mandatis omnibus pactiſque, quin & ære ac ferro valentior eſt, ſecus ſuadeat. Nec tamen evocavere è centuriis militem Senatores, niſi me conſcio & annuente. *Subſcripſere Artiſoſkii poſtulatis* Potentiſſimi Ordines & Collegia Societatis quælibet. At non debuiſſet illa tam ambitioſè & anxiè efflagitaviſſe; non ignarus rerum Braſiliæ, ubi neceſſitas ante mandata eſt. adverſus quæ arbitrari permittitur, cum ſalutis publicæ intereſt. pro temporum ratione temperamenti illa egent, quod publico utili compenſatur. Didici, non fruſtra obnitendum Superiori. verum ubi hic ipſe, ubi regnum periclitatur, Cornelianum Piſonem Pontificem imitabor, qui nulli ſententiæ ſerviliter inhærens, quoties neceſſitas ingrueret, mandata Principis ſui prudenter moderabatur. Non itur eadem ſemper viâ. nec tam mutamus Dominorum conſilia, quàm aptamus. veluti navem, pro Reipub. tempeſtatibus, Braſiliam flectimus, in unum portum intenti, licet aliis curſibus. Et quid attinet in ſcenam hanc invidioſe & contemptim pertrahi Potentiſſ. Ordinum exiſtimationem venerationemque? ac ſi decernerent, quæ præſtare non poſſent Artiſoſkio. cum potentiſſimo Hiſpaniarum regi terribiles ſint & quid valeant, victricibus paſſim armis oſtendant. *Delegatos nos Plenipotentiarios* ſuperbo epitheto vocat, quibus, abſque ſua & veritatis injuriâ, Fideliſſimorum Societatis miniſtrorum appellationem invidiſſe non debebat. magis nobis ſalus incolumitaſque Societatis, quàm Contractus iſtiuſmodi tranſmarini, pro rerum mutatione mutabiles, cordi ſunt. nec alio fine imperat prudentiſſima Societas, niſi ut prudentiam noſtram non deſideret, modumque imperiis ſuis adhiberi cupit, quem ſuprema lex, Salus populi, dictat. *Prælegi hæc ipſa,* inquit, *reſpondeant, quod volent.* Crudas profectò & plenas erga Superiores irreverentiæ voces audio, quibus atterit eorum dignitatem, quibus ipſi parendum. Cum milite ſibi pugnandum ait inordinato, *ignorante ipſum, & ignoto ipſi,* militum offenſæ oportuna loquitur. Vtique videri vult ſolus omnem belli molem ſuſtinere, & orbem Braſilianum ſua legione fulcire. Ceteros diſciplinæ ſuæ exemptos, umbras

habet & nomina. Allegat Pompejum, Petrejum, Afranium, Annibalem, omnibus valde diſſimilis. Centuriis octo ternis ſe millibus hoſtium reſtitiſſe jactitat. Verum ſi pugnam innuat, quæ ipſi fuit cum Lodovico de Rochas è Borgia, ad Portum Calvum, merita laude fraudat ſtrenuiſſimos Duces, quibus pugnare coactis, non exſpectato ipſius mandato, victoria debetur. Sin obſidionem Arcis Regalis, in ea ſic res geſſit, ut incerta ſpe feriundi gubernatorem, omnem pulveris tormentarii vim abſumere velle viſus fuerit, niſi præmonitus de ejus penuria, ſufflaminaſſet inconſultum furorem. Ex tribus unum ſibi dari poſtulat: aut alium mitti militem, aut ablatum reddi, aut ſe ab armis dimitti. dedimus omnia. Conſenſi, ut ex ſubſidiariis, quæ exſpectabantur, copiis, centuriarum ipſius defectus ſupplerentur. Etiam in hoc, ut redux ab expeditione miles ipſi redderetur. Quin & in tertium. nam paribus Supremi & Politici Senatus votis, ipſi denunciatum, ut res ſuas ſibi haberet & abiret in patriam. Veretur ne non ſe eundem præſtare poſſit patriæ, qualem præſtitit antehac. At faxit Deus, ne idem poſthac ſemper ſit. minus ad ipſius ferociam & innocentum cædem ingemiſcet Gojanenſium miſella turba, viduæ innuptæque puellæ. Illud ſibi ſolatio fore inquit, *ſi ſe ſilentio involvat.* quaſi ipſius ſilentio perituri eſſent Amyclæ & Batavi omnes. Conqueritur ſe ſub Wardenburgio minus pro honore habitum. Attamen hæc in contumeliam aliorum tum dicta, in hunc uſque diem afflixere ducem optimum, cujus ego erga Societatem merita ipſius potiora duco. Denique gratulari ſibi in otio videtur, nec aliam ſortem ſpe tenere, quàm ut expeditus bellicis curis, cum Muſis in gratiam redeat. Verùm qui ſtudia ſua litteraſque jactitat, dignam male feriato ſtudioſo mercedem retulit.

His ſubjunxerat ad Potentiſſimos Ordines Naſſovius hæc: *Nec tamen arbitrari Dominationes Veſtras velim, querulas haſce tabulas, de rebus minoris apud Vos ponderis, at hic factu neceſſariis, falſis adhæc & ignominioſis criminationibus ſubnixas, cauſſas eſſe miſſionis Artiſoſkii. Verum neceſſitatem mihi impoſitam ſenſi, ad Senatum illa referendi, poſtulandique, ut dimitteretur alteruter. Utique occurrendum fuit inſtantibus & naſcituris hinc malis, ne quæ aliis antehac bonis incommoda evenêre, propediem me maneant & injuſta inſimulatione apud rerum noſtra-*

noſtrarum ignaros, parta honeſtis ſtudiis decora, infamiæ nota adſpergerentur. Permiſi rem omnem judicio Supremi & Politici Senatus; nec eorum reformido ſuffragia, quotquot & Societatis & famæ ſuæ ſtudioſiores videri volent. Illud aſſevero, pacatius poſthac imperium nobis fore, quod novis fluctibus turbatum iri, omnium metus erat. Per aliena experimenta edoctis, parum profici armis, quæ ſimultates & injuriæ diſtrahunt, removendæ videbantur illarum cauſſæ. Et licet hanc ſolam abitus ejus cauſam non prætendam, libuit tamen litteras iſtas, ſine attentiore curâ, diſpungere. Qui ingenii induſtria rimari illas propius volet & adſperſa felle delibare, genio ſuo obſequatur. Mihi fiducia ſit, cœcis quorundam in Artiſoſkium affectibus, prævalituram ingenuam hanc veri confeſſionem, præſertim apud eos, qui rerum ab ipſo hîc geſtarum non omnino ſunt neſcii. In eandem cum Comite ſententiam ſcripſere, ad Rectores Belgas, Senatores Braſilienſium, omnibus aſperſam negligentiæ labem communi apologetico abſtergendam arbitrati. Sic authoritatem amplam ſatis, decuſque, quod bello Americano reportaverat vir ab omni amentia remotus, una epiſtola confregiſſe, multis cenſebatur. Et niſi maximis viris vitia ſua objectare verecundia eſſet, poſſet credi judicii errore aut affectu in Comitem peccaviſſe.

Quæ evenére poſt, referam hoc loco, ne interrupta narratio ſuſpendat lectorem. Artiſoſkius in Belgium reverſus, inexſpectatum ſe ſtitit Fœderatis Ordinibus, Principi, & Societatis rectoribus. quorum variis judiciis exercitus, aliorum reprehenſionem incurrit, ob immodeſtiam in Comitem, aliorum commiſerationem meruit, ob contemptum ſui, & afflictam famam. apud populum, quorundam laudibus crevit ob inflexum rigorem. Suſpicaces & quibus in abdita rimari mos eſt, & quicquid ab imperantibus geritur, diſplicet, ita ſtatuebant: mali omnis originem cauſaſque ab ipſis Societatis directoribus profectas: ut qui Comiti cum ſumma hic poteſtate imperanti, ſubmiſerint hunc, cujus ſuper arma poteſtas velut exempta eſſet Comiti. qui in quibus rebus primus, etiam ſolus eſſe debebat. ſecus ipſi relicta iri titulorum inania, imperii vim reſolvi, poteſtate cum alio diviſa. talia veras imperandi leges non pati, nec cum Summi imperii nomine convenire dictitabant. prætereà, non debuiſſe Artiſoſkio imperari malorum, ſi qua irrepſiſſent, correctionem, ſed Comiti & Senatoribus. denique, incautius negligentiam & rem malè

Artiſoſkius in Belgium redit.

Variis excipitur judiciis.

curatam objici, incerto adhuc nec evidenti crimine. Hæc aliaque variis ſermonibus differebant rerum talium non admiſſi cenſores. At quibus honeſto prudentiâque percoctum pectus erat (ita opinionum fluctibus jactamur mortales) hæc ſecum: non omnes omnibus horis nos ſapere: à meliore conſilio etiam ſapientiſſimos deſtitui: affectu nequaquam, potuiſſe conjectura & expectatione falli viros boni publici ſtudioſiſſimos. At apud querulum & dicax in rectores vulgus, illud audiri: non alio fine miſſum Artiſoſkium, quàm ut ſubverteret & ſupplantaret Comitem: aliud ipſi mandatum à rectoribus, aliud ſubintellectum. His artibus tentatum, num offenſus Comes impotentia animi & ægritudine Spartam ultrò eſſet deſerturus: præfecturam armorum Artiſoſkio collatam obtentui ſumtam, reliqua imperantium arcanis adſcribenda. quæ etſi homines ignorarent, fama tamen loquebatur.

Vigente iſta lite, hoc eximium & imitandum poſteris offendi, quod egregiis virtutibus præmia quæſierit Braſilienſis Senatus, ſive contulerit ipſe, ſive conferri à Societatis Rectoribus ſuaſerit. Exemplo fuit Iohannes Coinus, cui collata Tribunitia dignitate, qua functus ante fuerat Artiſoſkius, apud Vndevigintivirale Concilium, par muneri ſtipendium rogavit, accumulatis fidei, fortitudinis & prudentiæ militaris laudibus. Equidem multarum expeditionum fama & victæ nuper Arcis Minæ in Afris perilluſtris, vir animi ad res gerendas & ſubita imperia paratiſſimi, aucta ſibi dignitate, auctius emolumentum deberi putabat. animoſius pugnaturus, ſi ex militiæ ordine & Rectorum judicio altius evectus, frueretur luculentius. Nec fraudabantur Senatus encomiis Matthias Ceulius & Adrianus Duſſius Senatores, diſciplina publica & rebus civilibus clariſſimi, ad reditum in patriam accincti. quorum ille gemina in Braſiliam profectione res ibidem geſſit Societati utiles & oblivioni exemtas. Nam & in Gojanam cohortes noſtras, dein in Fluminis Grandis Præfecturam victor deduxit, expugnato hic caſtello, quod, expuncto Trium Regum nomine, Ceulianum ex eo dici cœpit. Nec latet priorum bellorum adminiſtros, quantis animis, cum Vicetribuno Bima, laborantem Reciffam adverſus hoſtium vim ſubitoſque inſultus aſſeruerit, cum

Ioh. Coini laus.

Matthiæ Ceulii & Adriani Duſſii laus.

cum jam penetraſſent vallos uſque, duce Martino Suareſio, modiciſque illa præſidiis defenderetur. Non minor virtute Iohannes Giſelinus fuit, qui in Belgium quoque ſecundò rediturus, novorum tunc Senatorum adventum præſtolabatur, quibus rempub. & ejus regundi formam arteſque traderet. Hic ille eſt, qui aliquot retrò annis, quà togæ quà belli ſtudiis inclaruerat. Nam & arcem Regalem in Afogadis tentaverat, non vana, licet irrita obtinendi ſpe, & in Auſtralia militem longè latèque circumduxerat, in Luſitanorum ſacchara ſcrutatus. Quin & in Paraybam moverat & Auguſtiniani Capitis terras. ubi arce Puntali potitus, munimento ſui nominis etiamnum noſcitur. Servatius Carpentarius Aſſeſſor, certus quoque abeundi in Belgium, ejuſdem Senatus ſuffragiis & laudatione apud ſuos crevit, comes expeditionum in Paraybam, Fluminis Grandis, promontorii Auguſtiniani, Gujanæ & Auſtrales regiones. Adrianum Duſſium pernox rerum Braſilienſium cura publicæ quoque gratiæ inſeruit. qui non diu poſt in Belgium ad ſuos reverſus, hunc rerum Braſilienſium Statum exhibuit. poſtquam è Paraybæ littore ſolviſſet die XXIX Oct. Anni MDCXXXIX. Non piget referre, ut uno velut conſpectu appareat, quantis incrementis parvæ res creverint, & ex minimis ad maxima provectæ, invidiam ſimul hoſtium & potentiam laceſſant.

Ioh. Giſelini laudatio. *Servatii Carpentarii.* *Adriani Duſſii.*

QVidquid terrarum hactenus auſpiciis armiſque Societatis partum, ſex provinciis diſtinguitur, Seregippa Regia, Pernambuco, Itamarica, Parayba, Flumine Grandi & Siara. Prima ultimaque deſertæ, reliquæ excultæ & plus noſtratibus habitatæ. Seregippam, colonis olim frequentiſſimam, vacuam fecit Giſelini Senatoris & Sigiſmundi Schuppii in illam expeditio, profugis armorum metu incolis. qui in Sanctorum ſe Sinum recepére. noſtris, ne pabulatum eò irent Bahienſes, obvia, militari jure vaſtantibus. Siaram raro habitatore Luſitani tenuére, arce, ſed minus valida, munitam. quam, poſtquam in ditionem & poteſtatem noſtram tranſiit, quadraginta præſidiariorum manu tuemur. nullo hactenus inſigni ſoli beneficio aut proventu, ſed Braſilienſium milite & copiis res Societatis aliquoties juvit. Pernambucenſis primaria eſt, amœniſſimo & conſpicuo, Franciſci flumen inter & Tamaricam, poſitu.

Status Braſiliæ exhibitus Societatis Rectoribus, per Senatorem Duſſium.

Vox ipſa, Parnambucum, Braſilienſium lingua, Rupem Cavam ſignificat. quæ propè Inſulam Tamaricam viſitur, aquis ſubterlabentibus. Portus, ſtationes, ſinus, recipiendis navigiis, hos habet: *Reciffæ* tum exteriora, ubi, velut aperto mari, ſtatio eſt, plena diſcriminum; tum interiora, ubi fida magis nec procelloſa. *Promontorium Auguſtinianum*, ubi minor maris profunditas, adituſque anguſtus ſatis & ſcopulis impeditus. Inſulam *S. Alexii*, ubi maximis navibus receptus, ad earum refectionem, nec ad alios uſus. *Barram grandem*, Sinum patentem ſatis ratibuſque commodum; Vnam inter & Portum Calvum. in quem ſe recepit militemque expoſuit Banjola, poſt commiſſum cum Patre Archithalaſſo navale prælium. Portum *Iaragoam*, ubi exſcendit Lodovicus Rochenſis Borgia. Portum *Francorum*, ubi exſcendére Vidalius & Magalhuſius centuriones. Denique *Cororipam*, Sinum laudatiſſimum. Fluvii præſtantiores ſunt: *Iangades, Serinhæmius, Formoſus, Portus Calvi, Camarigibi, S. Antonii, S. Michaëlis & S. Franciſci.* Territoriis diſpeſcitur ſex. quorum primum vetuſtiſſimumque eſt Igarazu, ſecundum maximumque Olinda, tertium Serinhæmum, quartum Portus Calvus, quintum Alagoarum, Sextum Fluminis Franciſci, limes Pernambucenſis præfecturæ Auſtralis. Vrbes Præfecturæ ſunt quinque, Garazu, Olinda, Mauritia, quæ Reciffam & in Antonii Vazii Inſula, oppidum recens complectitur, Bella Pojuca, & Formoſa Serinhæmenſis. Pagi, Moribeca, S. Laurentii, S. Antonii, S. Amari aliique, oppidulorum magnitudine. Regio omnis montoſa valde, nec minus fertilis, maximè, quà valles patent & fluminum currunt ripæ. montes mandiocam fructuſque alios ubertim ferunt. quidam arundines ſacchariferas. licet harum major in vallibus ſit luxuries. Territoria ſupra dicta ſuis contuberniis, velut ſocietatibus, diſtincta, Ingenia ſive molarum officinas numerant CXXI. at non omnes elaborando ſaccharo occupantur. Plures namque collapſæ, vel operariorum penuria deſides, feriantur. Pernambucenſi Præfecturæ proxima Tamaricenſis, unius territorii eſt, unius urbis, unius portus. qui quamvis ad latus inſulæ Auſtrale inſigni profunditate naves receptet, longiore tamen alveo, per vadorum incerta, provehi altius, ſine diſcrimine, non ſinit. aliqua ſui

Pernambucenſis Provinciæ Portus. *Flumina.* *Territoria.* *Vrbes.* *Pagi.* *Fregeſias.* *Ingenia CXXI.* *Tamarica.*

ſui parte feraciſſima eſt, ubi Ingeniis ſuus labor eſt; aliqua ſterilis, ob formicarum perpetuas populationes, quas Inſula maximè experitur. Contuberniis quatuor Molas habet XXIII. at quatuordecim ſolum operarias. Inſula melones ſimileſque fructus copioſè fert, ut & uvas totius Braſiliæ maximas ſapidiſſimaſque. Tamaricæ contermina Parayba, flumine cognomine ſuperbit. quod naves onerarias abſque incommodo admittit, ob inſignem altitudinem. Non contuberniis, ſed locorum tractibus diſtincta, XX Ingeniis claret. quorum ab opere abſtinent duo. Hanc excipit Fluminis Grandis præfectura, quatuor contuberniis diſtincta. ubi ruderibus deforme oppidulum, Puntalium, bellorum veſtigiis horret. Facta incolis poteſtas condendæ novæ urbis, loco feraciore, & ſitu commodiore, in contubernio Poligiano. ſeſqui à Puntalio miliari arcem Ceulianam ſpectes. Fluvium Præfecturæ appellatio loquitur, maximarum navium capacem. Sinus pandit nautis placidiſſimos. rara habitatoribus regio pecorum cura victitat, paſcuis læta. ſed nuperis bellis afflictiſſima, abacti vel exſtincti pecoris damna luget. Ingenia non niſi duo habuit, quorum unum deſiit eſſe, alterum ſupereſt. ut univerſæ Braſiliæ, quà noſtra eſt, Ingenia ſint CLXVI. quorum CXX opere attenentur, cæteræ novis quotannis operis reſtaurantur. Quantum ſacchari provinciæ ſingulæ, & territoria contuberniaque annuatim edant, vix computes exactè, ob ſoli diſparem indolem, meſſiumque, ab aëris alia atque alia, diverſis locis, temperie, diſcrimina.

Ingenia XXIII.

Parayba.

Ingenia XX.

Fluminis Grandis Præf.

Puntalium oppidulum.

Arx Ceuliana.

Ingenia duo.

Incolas ſors ſua diſtinguit in liberos & ſervos. Liberos natale ſolum in Belgas, Luſitanos & Braſilianos. Servos in Nigritas ſive Afros & Tapujas ſive Americanos. Belgarum alii Societatis ſtipendiis merent, alii ſui ſunt & nulli temporis tributum pendunt. Hi vel tales huc venére, vel defuncti muniis tales facti. qui omnes colonorum condicione vivunt, ſive à militia ſive aliis miniſteriis miſſionem nacti. parati, ubi exiget res, in bellum proficiſci & pro parta libertate ſtare. Horum numerum ſyllabi exhibent, ſive in equitum libeat, ſive peditum militiam armari. Quotquot ſui juris huc è Belgio trajecerunt, aut mercatorum nomine audiunt, aut horum ſunt ad-

Incolarum alii liberi, alii ſervi.

Liberi Belgæ.

 miniſtri,

miniſtri,aut vilioris ſortis. quales caupones,propolæ,ſellularii, opifices. Eorum nonnulli, auctis opibus, Molas mercati iiſdem inſudant. nonnulli plantanda arundine, & agrorum culturâ occupantur. Per hos tam denſis crebriſque ædificiis crevit Reciffa, ut eorum precia immenſa ſint, ſpacia anguſtiſſima. Hinc factum, ut patens vacuaque Inſulæ Antonii Vazii area, ædificaturis grandi precio divendita, jam frequentibus civibus habitata, neceſſitatem Senatui impoſuerit, deducendi latius pomœria, & ad caſtrum uſque Frederici Henrici proferendi. Nec languent adhuc ædificantium operæ, licet remiſſiore mercatu, & ſuſpenſis diu claſſis Hiſpanicæ famâ civium animis. Vbi hic metus deceſſerit, mercaturæ vigor, mercium precia, condendi domos ſtudia gliſcent. Nec vana fuerit ſpes, poſſe hîc, in externo orbe, aliam Tyrum, aliam Sidona ex tam luculentis primordiis exſurgere. quem in finem decretum Senatui, ponte Reciffam & Vazii inſulam jungere. Iamque exſtructa, in fluminis interlabentis alveo, columna è lapide, adverſus aquarum perpetuos lapſus durans, futuri operis ſpecimen oſtentat & rudimentum. Illud ad magnitudinem imperii hujus fecerit, ſi ſeria deliberatione expendant Societatis primores, quibus artibus pellici huc coloni poſſint & per terrarum deſerta ac nondum culta ſpargi. ſic agrorum culturæ, ærariis, mercatui, militiæ impendiis, ſecuritati adhæc, potentiæ ac gloriæ naſcentis Reipublicæ conſuletur. Verùm, cum nihil à quoquam expeti conſtet, niſi cujus fructum antè providerit, nequaquam vana commodorum jactatione fallendi ſunt. cùm nec vicinæ mari littoribuſque terræ donari illis poſſint, utpote poſſeſſoribus ſuis dudum inſeſſæ, nec mediterraneæ,ob victualium inopiam. quamobrem privilegiis & indultis erigenda Belgarum cupiditas, præcipue illorum, quibus nova condere Ingenia fiducia erit, agroſque arundinum inſitione initiare. Hoc factitaſſe Hiſpaniarum Regem accepimus, qui iſtiuſmodi colonis immunitatem ab oneribus indulſit in primum decennium, in ſequentia tempora non niſi dimidia onerum parte adſtrinxit. Idem cœptare noſtros, vetat mutata rerum facies. cum proxima littoribus à ſuis dominis teneri conſtet, & ſemota longè novos colonos deter-

Expendendum quibus artibus coloni in Braſiliam pellici poſſint.

deterreant, ob vecturæ labores, commiſtra, & annonæ parcitatem. Quare aliud comminiſcendum lucri cupidis, & ingenio ſupplenda egeſtas publica. Sanè abundat Belgica noſtra mercenario opifice, ferrariis, architectis, cæmentariis, ærariis, ſartorum & ſutorum colluvie, ſcriniariis, tornionibus, vitriariis, figulis, lapicidis, ſtannariis, ephippiariis. quorum de genere tam multi ſunt, ut vel loquacem Fabium delaſſare queant. Hos domi ſua vix alit ars & profeſſionem quiſque ſuam paupertatis putat. Si hîc ſint, poſſent veterem fortunam ad invidiam provocare, & diario gaudere luculentiore. NVSQVAM enim vel opera ſine emolumento eſt, nec emolumentum ſine operâ. LABOR utique & merces, diſſimillima naturâ, ſocietate quadam naturali jungi amant. Architectis merces in diem floreni ſunt ſex, ſubſidiariis ejus tres quatuorve. molarum operariis omnium maxima. Hos excîri neceſſe, ne domi vel graves ſint publico, vel privatorum ærariis egeni incubent. ſatius tales tranſmitti, quàm facinoroſos, ſuppliciis infames & Vlyſſis remigia. Familiare hoc Hiſpanis, à quibus tranſmiſſa iſtiuſmodi hominum perditorum fex, progeniem vitioſiorem tulit. quæ veteris pravi retinens veſtigia, juſtum quicquid injuſtumque æquè habet. ubi lucellum fecêre mechanici, mercantur agellum, & blandientis fortunæ primos favores, promiſſum majoris interpretantur. Tum, ſi tuta iis præſtetur habitatio, ſi Reipub. præſint ab inferiorum injuriis alieni, nec licentiam iniquè uſurpantes; ſi mercaturam bonæ leges ordinent, coloniarum deductio auſpicatiſſima fuerit. At artis omnis opificiique imperitos mitti, perniciosum & Reipub. huic ignominioſum. ſiquidem his omne in popinâ & taberna vitæ præſidium. qua excuſſi, alieno ſucco, fucorum inſtar, aut flagitio aliquo, vivere compelluntur. Tria hominum genera coloniis apta. primum eorum, qui ab opibus inſtructi, Ingeniorum ſe curæ addicere amant. ſecundum illorum, qui opificio vitam tolerare ſuſtinent. tertium eorum, qui Societatis defuncti miniſteriis, agriculturæ ſtudiis dediti, hanc Spartam ornare ſtudent. Ad molarum & agrorum culturam, Nigritis opus, quos ære redimi oportet. nec enim, exercitatiſſima quamvis noſtratium corpora, huc tranſlata labores iſtos ferunt, ſive

Quando coloni & coloniæ utiles.

Tria hominum genera ad colonias apta.

aëris, ſive victus mutatio validiſſimos enervet, pigritia & torpore tacitè ſubeuntibus, ita ut inviſa primum deſidia placere tandem incipiat. Quæ ſane imbecillitas, non homini ſolum evenit, ſed & rebus Europæis quibuſvis, etiam inanimis, ut ferro, chalybi; æri; nedum corruptioni ac putredini magis obnoxiis. Profectò, quotquot Belgarum ſe curandis agris Ingeniiſque dedére, pluribus priſtinum decus reddidére. ut non levis ſpes ſit, paucis annis eum Braſiliæ fore vultum, qualis ſub Rege fuit. modò ſaccharis detrita jampridem precia redeant.

Liberi Luſitani. Luſitani (ſecundus hic incolarum ordo) vel à multis retrò annis ſub ſuorum hîc imperiis vixerunt, vel Iudaicæ ſectæ addictiores, nuper è Belgio huc tranſmigraverunt. Hi agros molaſque mercantur & attentius curant. plurimi Reciffam inhabitant, omnemque ferè mercatum ſuæ poteſtatis facere ſatagunt. Ingeniorum maxima parte domini vel poſſederunt illa olim, vel, profugis ob bella dominis, jam nuper empta poſſident. His ſui ſunt Laboratores, qui vel ſacchareas propagines terris mandant, vel ſaccharorum confectionem exequuntur. quod negatum hactenus noſtratibus. quos temperandi purgandique ſacchari peritia fugit, aliarum aliàs artium capaciſſimos. Nec tamen labores ipſi Luſitani ſubeunt, ſed Nigritis imperant, imperiis aptiores, quam laboribus. plerique malè erga nos affecti, ſolo terrore boni ſunt, quavis occaſione, quæ adverſus nos patefit, audaces & linguâ immodici. famæ ac fidei commodum ſuum anteferunt. avaritiam & odia in nos occultant. ut intra mœnia atque in ipſis urbium ac pagorum viſceribus hoſtes hos habeamus.

Liberi Braſilienſes. Braſilienſes, vetus populus, terrarum indigenæ dominique, non permixti Luſitanis, ſed ſegreges, in ſuis pagis agunt. domoſque habitant ſtramineas & oblongas, citra decorum & ſpeciem. eorum quadragenos vel quinquagenos idem claudit tectum. lectis pendulis & retiformibus (*Hamaccas* vocitant) noctu & interdiu cubant, nulla macerie diſtincti. ſupellectilis omnis incurioſi, præter retia iſta & potorios calices (*Calabas* appellant) & fictilia, habere quicquam, ſuperfluum putant. omnis belli apparatus ſagittæ ſunt & arcus. mandiocæ circa

ædes

ædes ut & fabarum Braſilienſium, ſua cuique conſitio eſt. quoties bella non ineunt, multum venatibus, plus per otium tranſigunt. fructibus ſativis minus, ſylveſtribus & ſpontè natis magis gaudent. ſine blandimentis pellunt famem. Verum adverſus ſitim non eadem temperantia. nam diem noctemque potando tranſigere minus ipſis probroſum. potum ex mandiocæ radicibus dente contritis & aqua dilutis, exſpectato acore, conficiunt. ut & alium è pomis Tajovis, pro anni tempeſtivitate. Opum ſecuri in diem vivunt, de potu ſolo & linteis ſolliciti. è quibus uxoribus induſia, ſibi exterius amiculum parant. pecunias nullo precio habent, niſi ob hoc, quod per eas Hiſpanienſis & aduſti vini compotes fiant. Horum promiſſo & ſpe, ut & linteaminum, erecti, labores quoſvis alacres ferunt, ſecus inviti & ſubtriſtes illos ſuſtinent. Ducem ſingulis pagis præficiunt, exemplo magis & admiratione, quàm imperio. domiciliis ſingulis præfectum conſtituunt; cui ultrò parent. edocti natura, SINE imperantium & parentium conſenſu, regi non poſſe multitudinem. Præterea, ſingulis pagis præeſt dux Belga, cujus muneris eſt, ſegnes tardoſque laborum commonefacere, & ne debita mercede ab Ingeniorum dominis fraudentur, cavere. Non niſi in dies viginti continuos operas condicunt. quibus exactis, difficulter perſuaſeris novas. nec mercedem exſpectant, ſed, ante peractam rem, increduli depoſcunt. Hinc fit, ut dominos non raro fugitivi fallant. lignis reſecandis, in uſum Molarum, ut plurimum occupantur. Verùm hodie, ob paucitatem Nigritarum & caritatem, etiam aliis laboribus adhibentur. quod cum non neſciant, fugere perfidè malunt, quàm opere fatigari. Ad bella maximè proclives, ſudore parare timent, quod ſanguine malunt. nec religio ipſis partes deſerere & ſigna. quoties è pagis delectus fiunt, antequam educantur, ſe ſubducunt. eadem, qua noſtros, diſciplinâ vix coërceas, minoribus ſtipendiis merentes. hoſtibus terribiles ſunt, non tam ob robur, quàm ferociæ famam. acerrimè & ferociter fugientibus inſtant. veniam vitæ nulli faciunt. *Davilii Eccleſiaſtæ ſtudia in convertendis gentibus.*
Circa ſacra remiſſi valdè, à Pontificiis formulas Chriſtianorum, ut Orationem Dominicam & Apoſtolorum Symbolum hauſerunt, ceterorum neſcii. Davilius Eccleſiaſtes, ut divinis imbue-

ret ignaram gentem, linguam illorum addidicit, in pagis ipſorum medius conſedit, pueritiam inſtituit, ſacro baptiſmate Eccleſiæ initiatos paganiſmo exemit, nuptias ritu noſtro inter ipſos conciliavit. Hac tempeſtate in pagis Alagoarum, Vnæ, S. Michaëlis, Goyanæ, Paraybæ, Fluminis Grandis, reperias virorum mille nongentos & viginti tres ad bella idoneos, præter mulierum turbam imbellem, quarum numerus triplo major. Ex illis ad militiam ſeligi poſſent armatorum mille, ſenibus relicta familiarum cura. uxoribus frequens, cum viris ad bellum proficiſci, pari vitæ mortiſque eventu.

Servorum alii Afri, alii Braſilienſes, vel ex Maragnone traducti.

Servorum quidam Braſilienſes ſunt, quidam Afri, alii ex Maragnone traducti. Braſilienſes ſervos jam olim Luſitani à Tapuiis captos precio redemerunt, vel in Sinu Trahiſonio à Balduino Henrico claſſis præfecto deſertos, in ſervitutem abduxere, eò quod ſe nobis ſociaviſſent. Iam libertate omnes donati, ſibi redditi ſunt. Maragnonenſes itidem ab hoſte redemptos, ſervitute ſua adſtrinximus, utpote nullo ipſis beneficio obnoxii. Tertia mancipiorum claſſis Afrorum eſt, quorum omnium laborioſiſſimi Angolenſes. Ardrenſes ignaviſſimi, pertinaces, ſtupidi, labores horrent, ſi pauciſſimos exceperis, qui laborum patientiſſimi ſui precium augent. Calabrenſes parum penſi habent, ob ignaviam & ſocordiam. Nigritæ Guinæenſes, Serræ Lionæ, & quos Caput viride mittit, minus ad ſervitia prompti. attamen politiores, plus elegantiæ & nitori ſtudent, præſertim ſexus muliebris. quamobrem eos domeſticis officiis adhibent Luſitani. Nigritæ Congenſes & Sonhenſes aptiſſimi ad operas, ut ex re Societatis ſit, hujus mercatus rationem haberi & amicitia jungi Comites Sonhenſem & Congenſem.

Proventus.

Proventus Braſiliæ ſacchara ſunt & ligna tinctoria, ut & alia variegati coloris, tabaci herba, boum tergora & bellaria condîta. goſſypii & Aurantii coloris tincturæ, quam Orelianam vocant, ferax ſatis, dummodo cultura adhibeatur. Sacchari conficiendi hiſtoriam ſuprà memoratam, referre latius ſuperſedebo. in eo natura, ars, labor mirè conſpirant. natura ſoli cœlique beneficio in arundine occultum humorem excoquit. qui varia arte, induſtria laboribuſque conſummatur. auſpicium ab arundinis eſt ſurculis vel

taleis,

taleis, quæ terris inſertæ in hominis ætatem ferendo ſaccharo ſufficiunt. emortuis interpolantur novæ, niſi torrida fortè aëris intemperies totos agros exurat, aut fluminum reſtagnantes aquæ frigore radices elidant. Illos à zizaniis purgari neceſſe, ſecus ſuffocantur in herba tenellæ arundines & ſaccharum ferunt minus laudabile, & projecti coloris. reſectæ vehiculis in officinas aſportantur, ubi diſtinctis ſedibus, vaſis, operis, adhibitis temperamentis, in varias formas & ſpecies coaleſcit. Braſilienſia ligna decem vel duodecim à littore miliaribus, interiora ferunt, non totis confertiſque ſilvis, ſed ſparſim, aliiſque arboribus immixta. Iis amputandis per otii tempora & verè ſucciſivis horis vacant Nigritæ, qui cortice illa craſſiore denudant. nec enim rubeus ille eſt, ſed albus, trium digitorum latitudine, nodoſus, aſper, non levis, non glaber. Frondoſa eſt arbor, foliis minutis & præacutis, quæ ex virgulis tenuibus dependent, ſuo ordine, obſcuro virore. Nec fructus ferre nec florem dicitur, ut veroſimile ſit, per radices propagari. Mercimonium maximè expetitum Braſilianis, pannus è lino eſt. non qualem Rothomagenſes Galli, ſed Oſnabrugenſes Germani elaborant. Mercatorum enim quidam, irretiti lucris, quæ ex Rhotomagenſium lino receperant, tantam copiam hujus generis pannorum miſere, ut & Steinofurtenſium, ut diſtrahi præ affluentiâ nequeant. Variegatis pannis valor ſuus integer & is grandis. Æri, ſtanno, vinis, cereviſiæ, oleo, butyro, caſeo, farinæ, piſcibus induratis, larido, pernis, fumigatis carnibus, priſca conſtant precia. minus ſalſamentis, fabis, piſis aliiſque leguminibus.

Sacchari ſtolones ut inſerantur terræ & colantur.

Braſilienſis ligni curæ.

Vt ad Incolas revertar, Imperatori Naſſovio valetudo conſtat animuſque in omnia Societatis decora ac emolumenta intentus. Matthias Ceulius & Giſelinus Senatores necnon Servaſius Carpentarius Aſſeſſor, longis officiis probati, dimiſſionem poſtulant, ne ad invita miniſteria ſervati, tædio rerum veſtrarum langueant & à priſtinis virtutibus animi ægritudine degenerent. Politicus Senatus Novemviratus hactenus, jam morte Hoogeveeni & abitu I. Bodecheri in Septemviratum contractus eſt. Sunt illi Elias Herckmannus, Nomnus Olferdi, Balthaſar Voordius, Petrus Mortammerus, Giſbertus Wit-

Senatus politici Senatores qui.

tius, Petrus Raſſius, Daniel Alberti. Horum unus, Olferdus, S. Franciſci terris & Alagois præeſt, Petrus Raſſius Portui Calvo, & Serinhæmo, tertiuſque Daniel Alberti Paraybæ, quartus Mortamerus Tamaricæ. ut ad Triumviratum redacti hîc ſimus. Herckmannus Voordiuſque ærariis præfecti & erogandis militi ſtipendiis, juri dicundo & Aſtrææ ſurripiuntur. ut omninò novis Senatoribus juſtitiæque adminiſtris opus ſit, explendo Novemviratu & fulciendæ honoratorum conſiliis Reipub. Qui in locum decuſque ſuccedant, Iacobum Alrichum rationarium, Guilielmum Piſonem archiatrum, & Theodoſium, nomine Imperatorem, vobis tradimus. pro quibus virtus, fides, ſedulitas verba faciunt. Res ſacras adminiſtrant in Reciffâ Fredericus Caſſelerus, Petrus Lantmannus, & Franciſcus Plante, concionator aulicus; viri ut aliis virtutibus, *Eccleſiaſtæ laudatiſſimi.* ita prudentiæ Eccleſiaſticæ laudibus cumulatiſſimi. Olindæ & in Braſilianorum pagis Gallica & Luſitanica lingua ad populum loquitur Ioachimus Sollerus, I. Polhemius. apud Tamaricenſes, Cornelius Poelius. apud Paraybenſes Samuel Rathelarius Anglus Belgis concionari cœpit. David Doriſlarius præco Belga, in pagis Braſilianorum lingua Barbaris vernacula & Luſitanica, verba facere aggreſſus eſt. In promontorio Auguſtiniano partes iſtas obit Iohannes Stetinus, in Serinhæmo Iohannes Eduardi. ut jam noſtræ quoque fidei homines, Chriſtum, quantumvis Gentibus ſtultitiam, inter illas ipſas prædicent, & in partem veniant ejus gloriæ, quam ſolis ſibi, ob ſparſum per exteras terras Euangelii lumen, vendicavere Catholici Romanenſes. Egent talium Fluminis Grandis, Portus Calvi & Openedæ incolæ, iis contenti, qui ægris à ſolatiis ſunt. nec melior ſors eorum, qui S. Antonii promontorium, Capigoaribem & Gujanam habitant, Belgis frequentes. quibus propterea, tanquam irreligioſis & profanis, ſacrorum ne- *Pontificii.* glectum exprobrant Luſitani. Pontificiis religionis ſuæ uſus liberrimus. licet, non ſine quorundam dolore & murmure. *Clerici.* Eccleſiaſticorum alii Clerici ſunt, alii Monachi. Clericos voco preſbyteros & ſacerdotes, qui Miſſam adminiſtrant, ægris *Monachi.* vacant, ſuis ſubditi vicariis. Monachos ſuus ordo diſtinguit in Franciſcanos, Carmelitas & Benedictinos. Franciſcanorum

maxi-

maximus numerus. Sex cœnobiis ſtructura pulcherrimis vivunt. primum Fredericæ eſt, ſecundum Iguaracæ, tertium Olindæ, quartum Pojuca habet, quintum Inſula Antonii Vazii, ſextum Serinhæmum. nullius fundi, nullius laris domini, quotidianis, quas acceptant, eleemozynis, vitam tolerant. Carmelitis cœnobia ſunt Paraybæ, Fredericæ, Olindæ. Hujus magnificè cœpti, nondum perfecti, opera interrupta pendent. reditibus modicis, quos è teſtamentis, ædium ſtructuris & agris referunt, victitant. Benedictinis monaſteria duo, Fredericæ unum & Olindæ alterum. agros poſſident in Parayba, pecorum, ædium, arundinum divites, domini molæ Pernambucenſis, quam Maſureppam vocant. Iudæorum plærique huc è Belgio conceſſere. quidam, qui natione Luſitani, Chriſtianam fidem ſub Regis imperio mentiti fuerant, jam expediti metu rigoris Pontificii, ſub faciliore Domino, palàm ſe Iudæis aſſociant. evidenti documento, TERRORE ſimulationes induci, purpuræque cultores effici, non Dei. Sacra rituſque ſuos audacius oſtentantes, querulis in alieno regno Pontificiis, querulis extra patriam, ubi ſynagogis venia, noſtratibus, poſtquam à Senatoribus moniti eſſent, latentius habuere Moſem & ritus Iudaicos. Converſionis Pontificiorum ſpes tenuis, ob inveteratam veri opinionem, quam difficulter evellas. quæ enim à majoribus accepere ſacra cæremoniaſque, retinenda arbitrantur, nefariumque ab iis recedere. Qui lingua Luſitanica ipſis loqui poſſit, unus nobis eſt. qui verò hunc loquentem audire cupiat, ne unus quidem. preſbyterorum ſuorum hortatu præfracti, ut quibus quæſtui ſunt capti ſuperſtitione animi, ad noſtrorum voces obſurduere. vetera, quæ crepant, potiora novis habent, & ſplendidam ornatamque religionem minus illuſtri & viſibili. Tenellæ ætati inſtillari poſſent noſtra placita, nondum præoccupatis animis. ſed ipſi talem erudiunt intra privos parietes, & tabellis raſis matura ſollicitudine inſcribunt ſua. Indigenis Farina fructuſque varii & olera alimentum. illam ex Mandiocæ radicibus conficiunt, cui folia novem pentaphyllo ſimilia, digitorum in morem, ſuis ordinibus eriguntur. nec florem fert nec ſemina. caulis ligneus ligneas propagines extrudit. terræ in cumulos trium pedum diametro agge-

Franciſcanorum Cœnobia.

Carmelitarum.

Benedictinorum.

Iudæi.

Mandiocæ inſitio.

Ejus indoles ſingularis.

ſtæ, inſeruntur ejuſdem ligni ſegmenta tria quatuorve, extra terram medio tenus prominentia. tumulos illos per ſpacioſiſſimos agros glomerant & ordinant. bacilli ſive ſegmenta iſta radices ſub terris agunt, quibus enaſcuntur & pullulant propagines ſubterreſtes, brachii craſſitie, cubiti interdum longitudine, pro ſoli bonitate, ſimiles radicibus; quas noſtrates ſacchareas vocant, licet craſſitie diſſimiles. extra terram duobus vel tribus ſurculis germinant, qui ubi octavo, decimo & duodecimo menſe ligneſcere cœperunt, pro ſemine ſunt. hoc frugum noſtratium diſcrimine, quod Mandiocæ nihil de fructu decedat ad ſui propagationem, noſtris decedat, quibus ipſi fructus ſementem faciant. Validioris eſt nutrimenti & Luſitanis, Braſilianis, Nigritis, adeòque militi noſtro pane gratior. Animalium ſilveſtrium & manſuetorum multitudo maxima.

Hæc ſequentia latius deducta inſerui Narrationi Duſſianæ, in lectoris gratiam.

Ex eo numero, ut pauca referam, Apri *ſunt amphibii, quorum carnes gratiſſimæ ſunt & ſaluberrimæ. Ii cum pedibus incedant diſparis longitudinis, anteriores enim poſterioribus breviores ſunt; tardius progrediuntur. ideò preſſi à venatoribus, proximis, cum poſſunt, ſe aquis mergunt.* Antæ *mulas referunt, licet minores magnitudine ſint. bucca illis gracilior, labrum inferius tubæ ſimilitudine oblongum, aures rotundæ, brevis cauda, corpus reliquum coloris cinerei. lucem fugiunt, nec niſi noctu ad paſtum vagantur. ubi diluculum adventat, in latebris ſeſe abdunt. Carnes ejuſdem ferè cum bubulis ſaporis ſunt.* Cotias *quas vocant, gentis vocabulo, leporum ſunt magnitudine & minores, caudâ ferè nullâ. Qui majores ſunt,* Pacas *appellant, roſtro à felibus parum abeunt, fuſco colore, candidis maculis variegato. ob delicatiores carnes in delitiis habentur. Sunt &* Tatuſiæ, *ad porcelli magnitudinem, corio ceu ſquamis loricato, ut cataphractæ videantur. ex eo caput more teſtudinum exerunt. carnes palato gratæ in exquiſitiores epulas ſervantur. Magna quoque hic tigridum copia, quæ ferociâ, quam fames acuit, & velocitate metuendæ ſunt indigenis.* Cerigones, *vulpis magnitudine, inſolito ſpectaculo alvum oſtentant, è qua duæ veluti manticæ dependent, quibus catulos geſtant, tam valido ſuctu uberibus adhærentes, ut non antè ea dimittant, quàm adultiores ad pabulum ipſi excurrere valeant. Eſt etiam mirandum illud animal, quod Luſitani* Pigritiam *vocant, à tardo arborum adſcenſu & deſcenſu, quem vix quatriduo conficiunt. Inuſitatum quoque eſt genus* Tamendoarum, *vervecis formâ, prælongo ac tenui rictu, unguibus longis latiſque. Formicis victitant, quarum latebras & cuniculos ubi unguium foſſione deprehenderunt, exertam linguam immittunt, opertamque formicarum agminibus contrahunt & velut captas deglutiunt. his, uti ſciuris, longa & ſetoſa cauda pro tegumento*

eſt,

eſt, ſub qua ſe occultat, ut nihil reliqui corporis appareat. Iaguaretæ, Luſitanis Oncæ, tigrides nigræ ſunt. Cajatayæ, cercopitheci, ſubflavi coloris & muſcum olentes. Teju, lacerta varii coloris & grandis. Boiguacu, ſerpens maximus & diverſicolor. Boicinininga, Luſitanis Caſcavel, venenatus ſerpens, qui cauda longiore & ſtreperâ hominem de adventu ſuo præmonet. Bojôbi, ſerpens viridis. Carigueyæ Cerigones ſunt, de quibus dictum. Avium ſpecies haſce offendas: Tucanam, picæ magnitudine, pectore flavo, reliquo corpore nigro, roſtro ingenti & longo, at levi, foris flaveſcente, intus rubente. Guaram, totam latè rubentem. Piretaguaros, inſigni virore placentes. Pſittacos, Papagayas, notas ſatis. Araram, purpurei cœruleique coloris. Braſilienſem Corvum vocitant. magnitudine & pulchritudine inter alias excellit. Strutionem, Americanum, Africano minorem. Neque hæc tantum & alia indidem ſylveſtria, verum etiam nuper à Luſitanis invecta pecorum & equorum armenta inſigni ubertate fœtificant. Equos reperias generoſiſſimos, maximique precii. quos Angolenſes magno numero coëmunt. aliarum quoque pecudum greges denſiſſimos, ut à non paucis unius domino teneantur taurorum vaccarumve quingenti, à nonnullis mille. præſertim in campeſtribus Paratiningæ. ubi paſcua, lætiora uberius germinant. Suum incredibile incrementum, quarum carnes ejus ſunt bonitatis, ut ægris cedant in medicamen & alimentum. Gallinarum numerus ſine numero, ob cœli temperiem. à Barbaris non minus quàm à Luſitanis avidè expetuntur & ſtudioſè aluntur. Anſeres fert regio Europæis majores & præſtantiores. Oves faſtiditæ pinguedinis, & noſtris guſtatu deteriores. Iam & mare piſcoſiſſimum eſt & fluvii vario natantum genere celebres. Boope, marinus piſcis, ab oculis bovillis nomen habet. quali epitheto Iunonem inſignire Homerus ſolet. thunnos Hiſpanienſes magnitudine æquat, tam pinguis, ut ex axungia oleum barbari conficiant, ſimile butyro. Inter præcipuos eſt Camurupi, optimi ſaporis, ſpinis horridus, quarum unam in dorſo arrectam attollit. Piraembu ronchos edit, ſtertentium more, octo aut novem palmorum longitudine, magni precii & ſaporis gratiſſimi. intra os lapillos habet duos, quorum affrictu teſtaceos piſces, quibus vivit, comminuit. Barbari pro monilibus illos è collo ſuſpendunt. Beyupira, ſturioni Luſitanico ſimilis, magna hic copia reperitur, formâ teres, dorſo niger, ventre candidus. Etiam Europæo mari noti, ut quos Portugalli Tainhas vocant, adverſus anguium morſus ſalubres. Cyprinorum varia genera, Pargi & Sargi Luſitanis dicti, Scombrorum ſpecies, Acus, Raiæ, aliique. Excellunt Dorades, quos Barbari Waraka pemme appellant. Araguagua piſcis eſt, enſifero roſtro. Guaperua, Orbis, Piexe porco, ſpinis undique horrens. Guacucua, Veſpertilio Aquaticus. Nhanduguacu, Aranea maxima. Teſtudinum magnæ molis in littoribus copia eſt, quæ ova gallinarum ovis ſimilia in arenis deponunt, rotunda, alba, & valida membranâ tecta. Crudeliſſimi piſcium Tuberones ſunt,

Avium ſpecies.

Piſces.

natantibus funeſti. comites piſces habent diverſicolores, quos Luſitani vocant Pelgrimes. *Horum dentibus armant barbari ſagittas, ob acumen & lethalem veneni vim. Sunt & Volatiles piſces, quibus oculorum acies pulcherrima, inſtar gemmularum, micat, alæ, quales veſpertilionibus, deplumes & argentei coloris. Dum hoſtem piſcem fugiunt, volatu extra aquas ſibi conſulunt & in naves ſæpè præcipites ſe dant, fauſto, ut opinantur nautici, omine. Torpedinem hîc haberi fides eſt, Barbari* Puraquam *vocant. nam artubus torporem inducit, & ſi vel baculo tangas, brachium reſolvit. enectus virus deponit & edulis fit. At maximè admirationi ſunt Tritones, indigenis* Ypupiapræ dicti, *cum humanos vultus aliquà referant, & femellæ cæſariem oſtentent fluidam & faciem elegantiorem. Septem octove à Sinu omnium Sanctorum leucis viſuntur, ut & juxta Portus Securi provinciam. homines amplexu compreſſos enecare opinio eſt, non conſilio, ſed proniore affectu. cadavera in littus ejecta cùm oculis, naribus, digitorum extremis, mutilata ſint, vero perſimile eſt, ab iſtiuſmodi monſtrorum ſuctu vel morſibus iſta eſſe. Scatent maria hæc ſepiis, quibus ſanguis atramentum eſt. etiam lolliginibus & grandibus urticis. Oſtreorum aliorumque piſcium teſtaceorum ingens copia. Muſculorum conchis Barbari cochlearium & cultrorum vice utuntur. Buccinæ & pectines elegantia inter ſe certant & oculis delitias faciunt. Avium marinarum aliæ roſtri prolixitate, aliæ caudæ bifurcatæ figurâ, aliæ ob epilepſiæ morbum, aliæ colorum varietate, quædam volandi impotentiâ memorabiles ſunt. Jam verò illati in eas regiones melopepones, cucumeres, malogranata, ficus biferæ ac triferæ, necnon multiformia mala medica ſuppetunt abundè, ut & oryza, milium, fabarumque varia genera. Arbores celebriores propriæque ſunt:* Copaiba, *cujus inciſo per æſtatem cortice, in modum balſami liquor ſuaviſſimi odoris emanat, curandis vulneribus & cicatricibus tollendis mirificam vim habens. Eæ plantæ cernuntur affrictu animalium attritæ, quæ à ſerpentibus læſa ad remedium illud naturæ ſe inſtinctu conferunt.* Cabureiba, *fragrantiſſimum quoque balſamum fundens.* Icicariba, *unde Gummi Elemnium emanat.* Itaiba, *cujus reſina Anime vocatur Luſitanis, gratiſſimi odoris & multi uſus.* Anda, *quæ caſtaneas catharticas profert.* Mucuitaiba, *Luſitanis* Pao Santo. Anhuibapeapija, *Saſſafras.* Cajucatinga, *Cedrus Braſiliana.* Acaju, *prima Braſiliæ arbor pomifera.* Ianipâba, *cujus ſucco ſe ungunt incolæ. Adde* Mandiocam, *de quâ ſupra. At* Zabucales *quæ dicuntur, admodum excelſæ, duriſſimos calices ferunt, ore in terram pendulo, & pyxidis inſtar mira naturæ ſolertia operto. Iis nuces caſtaneæ boni ſaporis continentur, quæ ad maturitatem perductæ, excuſſo operculo decidunt & alimenta avidis mortalibus præbent. Sed hæc aliaque recenſere longum foret.* Nec ligna ad ædificationem deſideres, eaque dura & ætatem ferentia, apta quoque ſtruendis navigiis & aquis minus pervia. Opificibus

Peixe Mulher aliis.

Aves marinæ.

Arbores & plantæ.

Pergit Duſſius.

caret

caret regio omnis & funalibus canabinis & pice, non calce, non coćto lapide. Fabris uſus carbonum è ligno, non è lapide, quales noſtrates præferunt. Funes ex arborum corticibus torquentur in navium neceſſitates, ſupplente canabis defećtum Barbarorum induſtriâ.

Arces & munimenta Braſiliæ.

Iam militiæ vim, Arcium robora, ſitum, numerumque, navium claſſes aliaque imperii munimenta advertite. Reciffa imperantium, mercantium. adeòque belli ſedes primaria, armorum, commeatus, merciumque promaconda locuples, qua parte Olindam proximè adſpicit, duo ſibi Suggeſta caſtrenſia, cornutorum inſtar operum, prætendit. quorum alterum Lapideum mari portuique, alterum Terreum flumini oſtendit. utrumque intercurrens cortina & ſepimento tuta ſociat nećtitque. quam mediam porta aperit, exeuntibus & ſubeuntibus Reciffam. Suggeſtus Lapideus machinis bellicis ſeptem ex ære fuſili ſe tuetur. Terreus æneis quinque & binis ferreis terribilis, ad littoris interni & externi portuſque ſecuritatem facit.

I. in Reciffâ.

Sepimentum.

Suggeſta militaria duo.

Reciffam univerſam munit ſepimentum validiſſimum, decenti vibrandis tormentis poſiturâ. hîc littora propter duo ſuggeſta attolluntur. unum propè pulveris pyrii domum, portui incubans. alterum vicinius adhuc. utrumque machinis ænea ferreaque inſtrućtum. Altero à Reciffa baliſtæ jaćtu, quà Olindam itur, in ipſo littore, Arx S. Georgii è lapide, ſublimi ſatis faſtigio aſſurgit, propugnaculo potens marmoreo & tredecim machinis ferreis in portus acceſſum intenta. Ex adverſo Caſtelli terreſtris, in ipſo mari, cernere eſt Caſtellum maritimum, forma rotundiore, ſeptem machinis æneis formidabile, ad portus, oſtii, littorumque tutelam. Ejus jaculationibus expoſitæ ſunt, Reciffa, Arx Georgiana, Brunonis, & Redućtus. Nec longè ab arce Georgiana conſpiciendam ſe præbet Arx Brunonis, quatuor propugnaculis & ſeptem machinis æneis munita, ſuo inſuper incluſa ſepimento. Hinc pari intervallo abeſt Turris caſtrenſis ſive Redućtus, Dominæ Brunonis appellatione ſuperbiens. quæ, ſua quoque ſepe circumdata, machinis geminis ex ære fuſili defenditur. Caſtelli Auſtralis collapſi reſtaurationi incumbitur, recipiendis præſi-

Arx S. Georgii cum propugnaculo.

Caſtellum maritimum.

Arx Brunonis.

Redućtus Dominæ Brunonis.

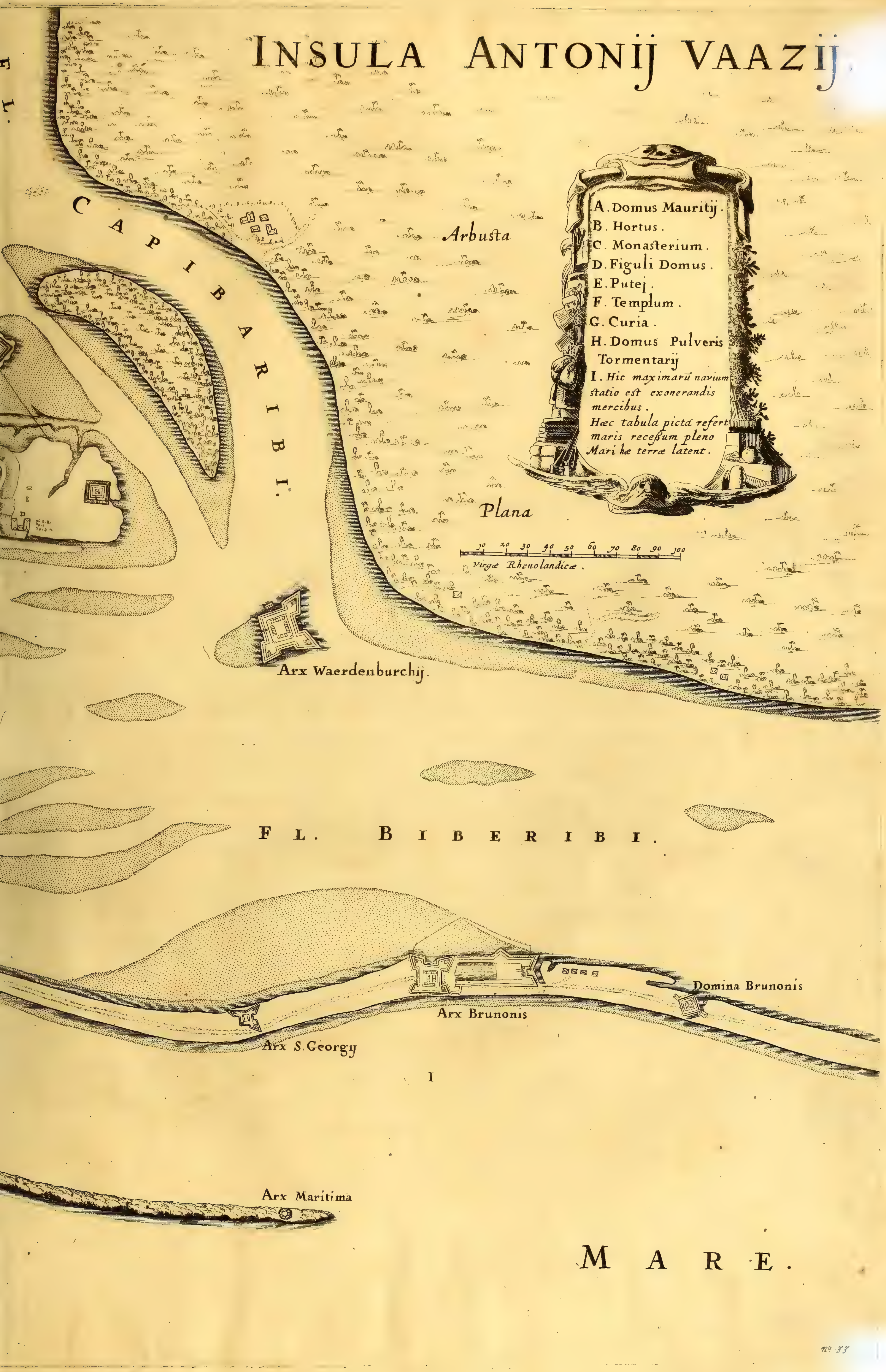
 diariis

diariis viginti aut quindecim, ut civibus Olindæ adverſus vagum & populabundum militem pro receptu ſit. *Caſtrum Wardenburgii.* Caſtrum Wardenburgii Continenti adjacet, Salinas propè, quadrangularis olim figuræ, tribus nunc propugnaculis validum. nam quartum poni ſoli vitium prohibebat. Hoc cum hoſtium ſtratagematis oportunum crederetur, dejectæ cortinæ duplices & valli fuere, ea parte, qua hoſti acceſſus. nunc ex propugnaculis tribus turres caſtrenſes factæ, ipſis vallis ſublimiores, quibus impoſitæ machinæ æneæ arcendis hoſtibus.

II *In inſula Vazii. Erneſti caſtrum.* Erneſti caſtrum in Inſula Vazii eſt, ad latus Reciffæ Auſtralis, tetragonum, foſſa latiore, ſepimento & propugnaculis munitum. Fluvium & terrarum plana tuetur, ut & recens hîc natum *Antonii Vazii oppidum.* Antonii Vazii oppidum tormentis quatuor. hoc ipſum, qua parte Erneſti arcem aſpectat, apertum patenſque, reliqua ſui *Mauritiopolis.* parte, qua Continentem reſpicit, altiore vallo clauditur, quem ob anguſtiam habitantium & fundi penuriam, ad Frederici uſque caſtrum proferri neceſſum fuerit. ut duobus hinc inde caſtris Frederici & Erneſti incluſa Mauritiopolis, minus ſibi ab hoſtili inſultu metuat. impoſita illi tormenta ænea quinque. *Frederici Henrici caſtrum.* Frederici Henrici caſtrum pentagonum ſive quinquangulare appellatur, à numero propugnaculorum, ampliore foſſa & lorica & ſepe inſuper cinctum. cui ad robur acceſſit opus Cornutum duplex, majus minuſque. planitiem omnem æſtuante & inſurgente mari opertam, necnon cornutas iſtas munitiones ab hoſtium propiore acceſſu machinis octo æneis vindicat. *Quatuor Reductus.* In interiora progreſſis, ad ripam fluminis Capivaribi, quatuor turres ſive Reductus præmuniunt à longè Reciffam, remorando hoſti. quæ collapſæ jam nec integræ ultrà. In Afogadis *Caſtrum Principis Guilielmi.* Caſtrum Principis Guilielmi vallorum ſublimitate, robore, elegantia, & quadratâ forma conſpicuum, ſepimento adhæc & foſſa tutum, aditus Vergearum (vox planitiem ſignificat) &, quæ in mediterranea ducunt, vias tutatur, tormentis æneis ſex.

III *In Tamarica. Arx Auriaca.* Tamaricam inſulam hæ Arces defendunt: Arx Arauſionenſis ſive Orangia, ad oſtium portus Auſtrale, quatuor propugnaculis formidabilis, ſepimento ambîta, ob aquarum in foſſis defectum. machinis bellicis duodecim armatur, æneis ſex

Fred: Henrici
Arx.
Paludes.
Area Inſulæ cum
veniſset in Braſiliam.
Mauritius Aº 1637.
Antonij Vaazij
Ernesti
FL AFOGADORUM.
Reciſſa
PORTUS.
Lapidoſa
Reciſſa
MARE

INSULA ANTONIJ VAAZIJ
FL.
CAPIBARIBI.
Arbuſta
A. Domus Mauritij.
B. Hortus.
C. Monaſterium.
D. Figuli Domus.
E. Putej.
F. Templum.
G. Curia.
H. Domus Pulveris Tormentarij
I. Hic maximarū navium ſtatio eſt exonerandis mercibus.
Hæc tabula picta refert maris receſſum pleno Mari hæ terræ latent.
Plana
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100
Virgæ Rhenolandicæ.
Arx Waerdenburchij.
FL. BIBERIBI.
Domina Brunonis
Arx Brunonis
Arx S. Georgij
I
Arx Maritima
MARE.

A . *Fluvius Affogadorū* .

B . *Caſtrum* .

C . *Civitas o*

D . *Coci arb*

h à longé.

E. Modus geſtandi luſitanas.

nº. 34.

flumini.

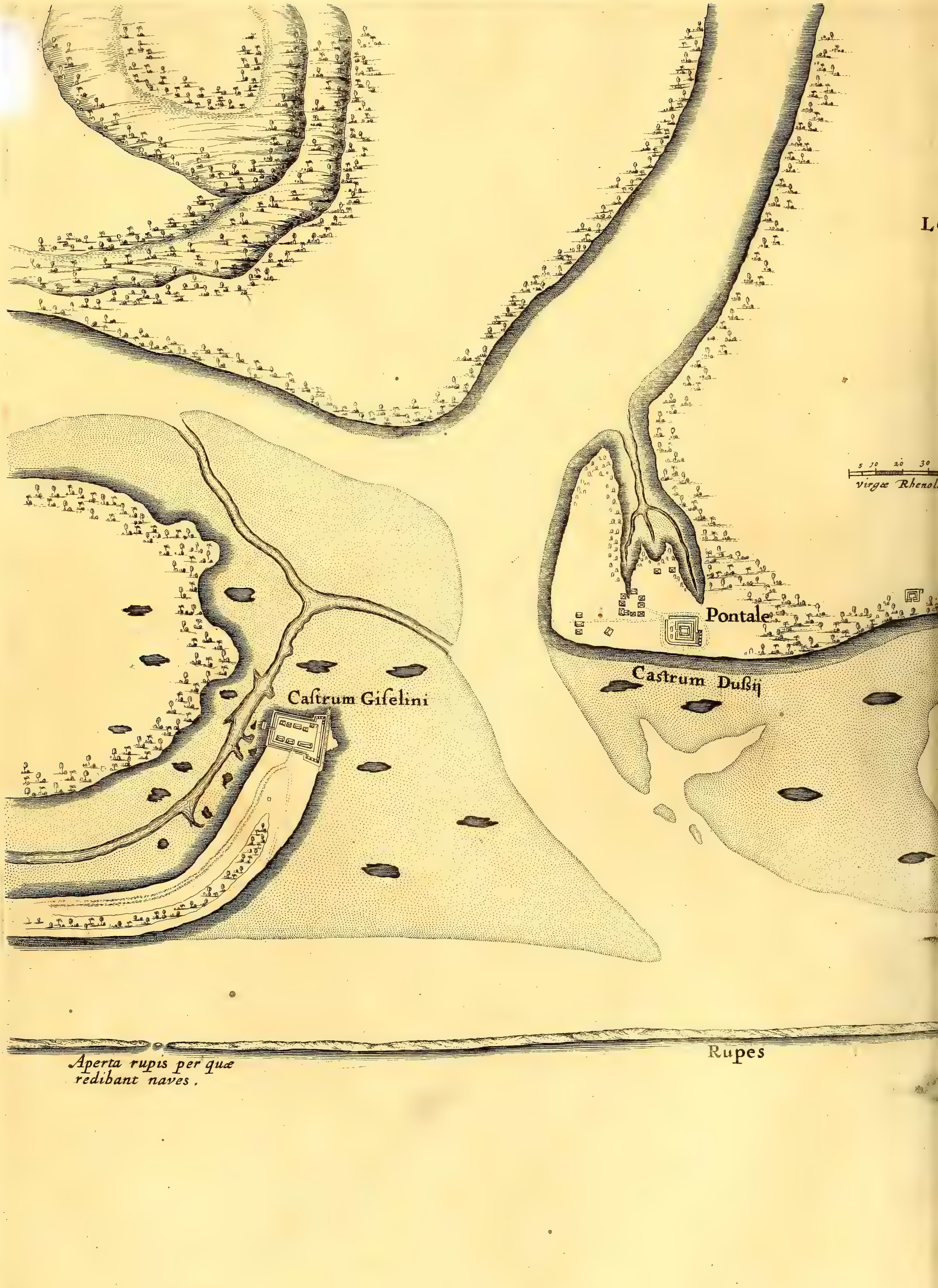

A. *Aula Comitis.*
B. *Caſtrum Erneſti.*
C. *Curia.*
D. *Templum gallicum.*
E. *Armamentarium.*
F. *Navium extruendarū area.*
G. *Castrum Fred. Henrici.*
H. *Sugeſtus lapideus oppoſitus tranſitui per gallicas auguſtias.*
I. *Arbuſtulum.*
K. *Moles exſtructa ſubeundo Per urbem flumini.*
L. *Pons Mauritÿ*
M. *Caſtrum wardenburchy*

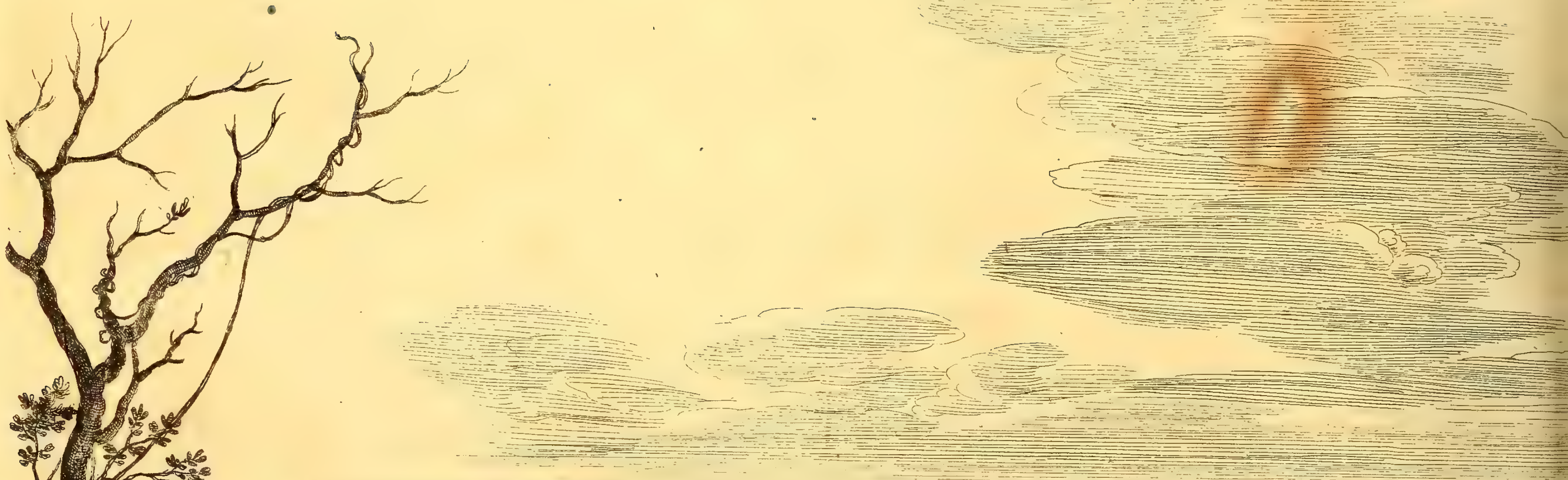
m 35.1

1. *Reciſſa Olindæ Pernambucenſis.*
2. *Curia Supremi Senatus.*
3. *Novæ libræ Domus.*
4. *Sugeſtus lapideus.*
5. *Naves intra Reciſſam lapideam.*
6. *Caſtrum aquticum.*
7. *Reciſſa lapidea.*
8. *Castrum terreſtre S. Georgÿ.*
9. *Caſtrum Brunonis.*
10. *Domina Brunonis.*
11. *Olinda civitas à longè.*
12. *Mare.*

m 35.2

Pontale
Caſtrum Duſsij
Caſtrum Giſelini
Rupes
Aperta rupis per quæ redibant naves.

CAP S. AVGVSTINI.
Paludoſa
Sylveſtria .
60 70 80 90
Nazaretta
Caſtrum
Maritimum
Oſtium Portus
MARE

A. *Mare.*
B. *Receptus ſiue ſcopulus.*
C. *Portus oſtium.*

D. *Arx maritima.*
E. *Turris in monte.*
F. *Templum Arcis m*

G. *Pontale Arx .*

H. *Statio navium in Portu .*

ereth .

I. *Brasiliani Piscatores .*

ſex & ferreis ſex. Civitati Schoppiæ Arcem facit circumjecta *Civitas Schoppia.*
templo & ſuggeſtui caſtrenſi munitio, quæ portum tuetur, ut
à parte oppiduli Boreali, portam Turris caſtrenſis. E ſuggeſtu *Turres caſtrenſes.*
vim minantur tormenta undecim, duæ æneæ, novem ferreæ.
Eſt & alia turris quadrata, ad Boreale oſtium, quæ aditus tri-
bus machinis ferreis propugnat. Paraybam defendunt Arces, IV
Margareta, omni munitionum genere, foſſa, vallo, lorica va- *In Parayba.*
lidiſſima, quatuordecim machinis æneis in hoſtem ferox, fer- *Margareta.*
reis quadraginta duabus: Reſtinga, ex arenis exſurgens, palis *Reſtinga.*
ſepta, machinis æneis quatuor, ferreis duabus in hoſtem in-
ſtructa: S. Antonii Arx Borealis, mari ferè abſorpta, in Tur- *S. Antonii Arx.*
rem terreſtrem ſepto & machinis ſuis tutam tranſiit. Frede- *Frederica civitas.*
ricopoli Franciſcanorum monaſterium vallo cinctum pro Arce
eſt, quam munitiones ſemilunares roborant, foſſæ, ſepes, &
machinæ decem. Eſt & Turris hic caſtrenſis ad portus ſecu-
ritatem. In Fluminis Grandis præfectura Arx Ceuliana mari V
imminet, munitiſſima ſitu & opere, & machinis decem æneis, *In Fluminis Grandis Præfect.*
ſedecim ferreis. Hæ Borealis Braſiliæ Arces. Ad Auſtrale *Arx Ceuliana.*
Reciffæ latus, primum occurrit promontorium Auguſtinia- VI
num, ubi Arx Duſſii portum aſſerit machinis ſex, cui adver- *In promontorio*
ſus ſubitos hoſtium aſſultus, Caſtellum Domburgicum præ- *Auguſtiniano.*
tenditur. In portus aditu ad montis pedem ſuggeſtus eſt lapi- *Arx Duſſii.*
deus, è marmore, machinis tribus vim arcens, & impediendo *Caſtellum*
navium acceſſu peridoneus. à tergo is patet, nec enim ea *Domburgicum.*
parte illum claudas, ob montes hinc inde prææltos, quibus
proximè adjacet. Portum Calvum, voce ominoſa *Boni ſucceſſus*, VII
quod Arci nomen, tutamur. in faſtigio montis poſita, quadra- *In Portu Calvo.*
ginta pedum altitudine eaque præcipiti aſſurgit. robur ad- *Arx Boni Succeſſus.*
dunt foſſa, ſepes, lorica, machinæque ſeptem æneæ, præter
ferream unam & quas lapideas vocant, duas. Arx Mauritia VIII
Flum. Franciſci trajectum propugnat, in monte alto & acclivi *Ad Flum. S. Franciſci.*
exſtructa, quinque vel ſex ab Oceano miliaribus, ad ripam flu- *Arx Mauritia.*
minis Septentrionalem. ab uno ſolummodo latere ad eam adi-
tus. propugnaculis quinque, tormentis ex ære fuſili ſeptem
valida, planitiem circumjectam, per æſtivos menſes aquis re-
ſtagnantibus merſam, ſuæ poteſtatis putat. *Armorum*
In Armamentariis apparatus bellicus reliquus hic eſt: pul- *in Armamentariis Indiculus.*
Mm veris

veris pyrii pondo ſexaginta ſeptem millia. Fiſtulæ, (quas muſquettas vocant) quinquaginta. glandium plumbearum libræ millies ſexaginta. funium, ad accendendum pulverem, libræ millies triginta ſex. Balthei, è quibus capſulæ pulveris promæcundæ dependent, ducenti. fiſtulæ minores, ſive ſclopi in equitum uſus duodecim. ſilices pyritæ millies quinque. navales fiſtulæ in nauticorum uſus quadraginta. ut & acinaces ſedecim, bipennes octo, ſecures equeſtres centum & nonaginta novem. manuariæ mille & quadringentæ. falces ſilvaticæ centum. vehicula vehendis glebis octoaginta. vectes obſerandis portis tres. pendulæ quadraginta. pilæ majores mille & ſexcentæ, diſparis ponderis decies mille, trecentæ & quinquaginta. ſecures quinquaginta. ſerræ difformes cx. terebræ x. Aliorum utenſilium militarium inopes ſumus, qualia ſunt fiſtulæ aut bombardæ longiores, haſtæ, falcati enſes, tubæ, ligones, tympana, ſecures majores, mallei, matriculæ fundendis è plumbo glandibus, aſſeres, ad purgandos gladios requiſita, clavi omnium generum, limæ, aliaque. quæ poſtulata toties fefellere exſpectationem, & collapſas hic illic arces operaque invalida ſpectari, in cauſſa ſunt. Cibariorum penuria major, ut famis certiſſimæ metum reliquerim meis, niſi ſuccurratis ocyus. Erogatæ ſingulis ex mandato veſtro pecuniæ in victum fuere, pro muneris dignitate. ſed parcius tranſmiſſo commeatu, demenſa iſta dari ultrà non potuere. ut pecunias ex mercatu Nigritarum & Ingeniorum reditibus profectas, impendi neceſſe fuerit. Harum quoque defectu velut ad incitas redacti, æriſque in loculis, eduliorum in conditoriis indigi, indigenis ſeverè, capitis pœna, imperatum, uti farinam pecorumque quantum ſatis, alendis civibus ac præſidiariis in urbem apportarent, datæque in fidem ſyngraphæ fuere, quas poſtmodum ære redimerent. Sic NECESSITAS neceſſitatem trudit & rigida imperia extorquet tyrannus gula. Vix dixerim, quantis damnis hæc annonæ penuria Societatis æraria mulctaverit. quorum annuos reditus è vectigalibus & tributis ſola devoravit eſuritio. expoſitis ſummo diſcrimini Arcibus, quarum tutelæ, inter iſtas egeſtates, impares eramus. Profectò ſalutem publicam hoſtium potius negligentiæ, quàm curæ

Cibariorum inopia.

noſtræ

noſtræ imputare habemus. neque enim conſtat militi animus, languente corpore. nec validiore telo manibus tela excutias, quàm fame. FRVSTRA viros volumus, quos hominum ſorte vivere non patimur. Fallit D. D. veſtras proventus domeſtici perſuaſio, ut qui tantæ multitudini non ſufficit. Fallunt eduliorum miſſitationes per mercatores, quæ in Ingeniis magnis preciis diſtrahi ſolent & in locis mediterraneis. adhæc incertæ expectationis ſunt, quia arbitrariæ.

Militarium cohortium aliæ in præſidiis Arcium habentur, aliæ per pagos diſtributæ agunt, ob faciliorem victum, & incertum, quâ littorum parte, claſſis Hiſpanicæ appulſum, etiam adverſus hoſtium in fines noſtros irruptiones. Arcem Mauritiam ad ripam S. Franciſci quingenti & quadraginta armatorum inſidêre, ſignis ducibuſque diſtincti. Alagoas ducenti & nonaginta tres. Camarigibam & Portum Calvum quadringenti & octuaginta. Serinhæmum ducenti & quinquaginta, ſupra quingentos. Pojucam ſeptuaginta quinque. Panterræ molendinum ſeptuaginta novem, Promontorium S. Antonii ducenti & quadraginta. Arcem Duſſiam centum & ſeptuaginta. S. Amari territorium centum & ſeptuaginta. Moribecam centum & ſeptuaginta quinque. S. Laurentii pagum quadringenti & viginti duo. Arcem Principis Guilielmi in Afagodis ducenti ſexaginta tres. Frederici Henrici ducenti & triginta. Inſulam Vazii cohors prætoria. Erneſti arcem centum & octuageni. Reciffam ducenti & ſeptuaginta ſeptem. Brunoniam arcem centum viginti quinque. Olindam centum nonaginta tres. Iguarazam nonaginta tres. Orangiam arcem centum & octuaginta duo. Gojanam centum & ſexaginta quinque. Fredericopolim centum & unus. Margaretam trecenti & ſexaginta. Ceulianum Caſtrum octuaginta octo. Ad has copias à meo diſceſſu acceſſere è Zelandia, in ſupplementa miſſi, centum quinquageni. è Boreali Hollandia ſexageni ſex. Vt militum numerus omnis ſit ſex millium, centum & octoaginta. At Siaram delecti è copiis milites quadraginta tuentur. Inſtructis munitiſque hac militum manu arcibus, nihil reliquum, vel ad invadendum hoſtem, vel ad defendenda curſoriis copiis adverſus claſſem Hiſpanienſem Braſiliæ littora.

Militarium cenſus, per Braſiliam.

Mm 2 Sanè,

Sanè, niſi hanc diminuiſſet fatalis calamitas, patuiſſemus hoſti vim facere aggreſſo. Nam quo tempore hanc oram prætervecta Bahiam ſubiit, non is nobis erat militum numerus, ſed facta acceſſio adventu legionis Artiſoſkianæ. Hoſti erant millies ter, quos recenti appulſu ex Hiſpania advexerat. conſcripti inſuper in Sanctorum Sinu ſeptingenti. quibus acceſſuri erant bis mille, quos Banjola Comes ducebat, & Braſilianæ gentis mille. Adhæc ſpes illi erat, fore, ut inter nos habitantium bina millia exuta fide Hiſpanis ſe adderent. Quibus certè copiis pares non eramus, utcunque, contracto & corraſo undique milite, oppoſuiſſemus audaciam. Noſtrorum numerum, ut belli mos, auximus mendacio, comprimendis ſeditioſorum, ſi quid moliri animus eſſet, auſibus, & terrendo famæ ſtrepitu, quo bella conſtant, hoſte. Verùm ex quo in Sinum devenit, nihil tanto apparatu dignum edidit. Solum Vidalium & Magalhainſium duces cum modico agmine in pagos Braſilianorum immiſit, ſparſis litteris, quibus Comitem Torrenſem, Sinus Sanctorum Gubernatorem prædicabant, animoſque impelli faciles infirmabant. Etiamnum circa Vergeas & Moribecam oberrant, & quia occcultis viis de die, noctu notioribus vadunt, vix deprehendi poſſunt. id unum negotii habent, quod pecunias Ingeniorum dominis extorqueant, obvium quodcunque diripiant, milites noſtros palantes armis exuant. at vetitum ſibi aſſeverant, incendiis ſævire in arundinum plantaria & vaſtitatem facere. Vagantur quoque paſſim, nulla Regis fide aut ſtipendio obnoxii, populatores Mulatæ & Nigritæ, magniſque diſpendiis affligunt incolam, ipſi latebrarum ſciti & elabi docti. *Navium cenſus.* Navium majorum & minorum, quas Braſiliæ portus, Sinus, littora habent, nomina, ut & nauticorum numerum ſyllabi exhibent. Vt ſua Braſiliæ ſecuritas, Societati utilitas, Reipubl. omni decus perpetua ſint, neceſſum fuerit abſque cunctatione mitti naves & nauticos, arma & commeatum, militem & veſtimenta. quæ cuncta aſſerendis imperiis faciunt. omnium egeni, deſideriis omnia complectimur. nec ſperari victoria poſſit, vel navalis vel terreſtris, abſque iſtis adminiculis. inermes vecordes, armati audentiores ſumus. Quantum æris ſit debiti, quantum in Officiales expenſi,

expenſi, docent rationaria. Vberiorem longè præſentis anni, quàm elapſi fuit, meſſem exſpectamus. Illud querelis inſeram, navium plurimas invalidas & quaſſas non ferre pelagus; eas, quas mittitis, ſtatim ab appulſu commeatus egere. quem ipſæ copioſum, recens è patria miſſæ, advexiſſe debebant; alias, ob navalium ſociorum inopiam, militis noſtri egere, ad navales operas. Nondum omnia dixi. ambulat malè veſtitus miles, vix adverſus pudorem amictus. Et licet horridum non averſemur, nec unguentatum poſcamus; at honeſtius tectum velimus. cum non ab armis ſolum decôris, ſed & ab habitu & cultu corporis, animos ſumat. Quamobrem ex honore & re fuerit Societatis, ſi veſtes & fomenta iſtiuſmodi elargiatur ipſa. cum precia, non abſque lucro, ſtipendiis decîdere promtum ſit. Nec ægrè ferunt Martis filii, iſtud fieri, cum ſtipendii integri ſolidique compotes facti, tantæ felicitati impares ſint, & ocii fortunæque prodigi popinis ac comeſſationibus æra inertes deterant; vel victâ, ut putant, paupertate, in patriam ad ſuos abituriant. At omnium maximè infeſtam Bahiam experimur, ut unguem, in benè habito corpore. terras graſſatoribus, maria navigiis tenet. quod facilè ipſi, ob portus & Sinus ubique obvios. ut, ſtante hac Carthagine, nulla ſit futura nobis à bello requies. Hic colophon addendus tot triumphis. hoc Caci antrum & maleferiatorum latibulum expugnandum Sociis. hîc laborum apex fuerit & ſumma. Verùm iſta auſuri magnis adjumentis egent. neque enim fortunæ ſolum beneficio juvantur, qui pugnant, ſed manu & robore. Ad ejus expugnationem, opus exercitu millium quinque, probatæ militiæ & fiduciæ. Hos hîc in Belgio ſcribi ſuaſerim, & ab armis idoneis inſtructos tranſmitti, ut addi illis poſſint Braſilienſis militiæ & locorum iſtic gnari. Quo verò terrorem mari quoque circumferamus, naves requiſiverim majores octodecim totidemque Liburnicas, navalibus ſociis armiſque validas. Has in Braſiliæ littoribus ſtare cupiam, ſub Autumni initium, ut menſibus Martio & Aprili, quibus quies eſt caſtris, ob perpetuos imbres, vel ſacchara in patriam tranſvehant, vel in Occidente fortunam inſigni aliquo facinore demereantur. Etiam minorum navigiorum egemus, lemborum,

Querelæ de malè inſtructis navibus.

De malè veſtito milite.

De Bahiâ.

De minoribus navigiis.

rum, ſcapharum, vectoriarum, onerandis & exonerandis majoribus. quæ annorum plurium decurſu attritæ, luxatæ, fractæ, vel merſæ etiam caſu, periere. *De ærario.* Ærarii ea eſt inopia, ut niſi præſentiſſimis pecuniis refocilletur, rationum metuenda ſit conturbatio. Sacchara, niſi præſentario ære, vendere detrectant Ingeniorum Domini. veriti, ne adventu claſſis Hiſpanicæ migrandum ſit emptoribus Belgis, & ſic peritura ſint debiti nomina. Hæc ferè ſumma illorum eſt, quæ promptus conſilii animique Duſſius, apud Potentiſſimos Ordines, Principem Auriacum, & XIX-viros ſcripto expoſuit.

Verùm antequam turbata magnis Claſſibus maria & celeberrimos navales conflictus referam, libet amœnioris argumenti narratione edulcare lectorem, illorum exemplo, qui in menſis ferinæ vervecinam interponunt & ſolidioribus ferculis bellaria. Fuit olim & eſt etiamnum erectioribus Ducibus & Principibus hoc ſtudium, non ſolum claris in hoſtem facinoribus belliſque extendere gloriam, verùm etiam illa ipſa belli tempora honeſto otio diffindere & Operum illuſtrium oſtentatione magnificentiam explicare. Fecit idem Naſſovius, & prorogato imperio, inter tot negotiorum onera, primùm condendo ſibi Palatio, inde & Pontibus duobus occupari voluit. illo in ſuos magis uſus, his in publica commoda. Iniquus in Superiores ſit oportet, qui dignationis fulgore & ſtirpis magnitudine ſupra vulgarem ſortem poſitis, ſpiramentum aliquod laborum & delectamenta invideat. ea præſertim, quæ ab auguſtiore domo, à viridariorum amœnitate, ab arborum, herbarum, picturarum multiplici elegantia petuntur. Habuit Roma architectos, habuit agricolas Orbis victores. quorum manus una in agris & villis fuit, altera in caſtris & vallis. Curios innuo & Auguſtos, Fabricios & Lucullos, Pompejos & Marcellos. Et ſanè ſolet ædificiorum ſplendor & apud cives domi & apud exteros, maximè hoſtes, potentiæ ſpeciem præbere. ut apud Thucydidem diſſerit Alcibiades. Nec refert, dignitatem ornari domo, modò non ex domo tota dignitas quæratur, & magis domus domino, quàm hic illa honeſtetur. Secus lapides ſaxaque, ſigna, aulæa & omnia potius, quàm ſeipſos viſendos efficiunt. nec divitiæ ipſis in

Thucyd. lib. 10.

decus,

decus, ſed opprobrium fulgent. Erat eâ terrarum parte, quam Antonii Vazii inſulam vocant, à priſtini poſſeſſoris nomine, area, ingenſque fundi ſpacium, Erneſti arcem inter & Triangularem, fluminibus duobus, Capivaribi (appellatio à Capivaris amphibiis porcis eſt, quorum frequens in hoc flumine captura,) & Biberibi interceptum. planities horrida, inculta, nullis arboribus, nullo frutice induta, ſordebat ſitu. In ulteriore Capivaribi ripa collis eminebat, nociturus urbi per belli tempora, ut quæ nullo hac parte cincta vallo, hoſtium injuriis oportuna patebat. Non ſemel Supremi Concilii Senatoribus id conſilii dederat Comes, ut vallo Arces iſtas tutandæ Areæ committerent. at non perſuaſerat, ob grandiores ſumtus. *Naſſovius hortum in Inſula Vazii condit.* QVOS cavere, cum uſus eſt, frugalium quidem eſt & mercantium, ſed non imperia in hoſtico parantium. Viſum nihilominus Comiti, ne nuda Area objectaretur hoſtili offenſæ, arborum conſitione obumbratam oculis eripere. tum, ut ab earum fructibus civis mileſque, duris temporibus, alimenta ſolatiaque caperent, tum ut ſecurior eſſet habitantibus iſta ſtatio. *Hæc confecta fuere An. CIƆ IƆ C XXXIX & ſequentibus.* Etenim fuere tempora, quibus negato, ob fluvium, in Reciffam aditu, civium trecenti ultra fluvium progreſſi, carpendis malis aureis, ad internecionem penè cæſi, neceſſitatem domeſticæ annonæ ſerò diſcerent. Quare, ne gravis eſſet ærario Naſſovius, nec minus conſuleret publico, mercatus ſuo ære fundum hunc fuit. quem non amœnitati ſolum, ſed & ſuæ & ſuorum valetudini ſimul ac ſecuritati dicaret. Hæc tunc otia placuere à negotiis publicis feſſo. Hac ruſticatione vacivas horas diſtrinxit optimus Imperator. ut quoties Reip. non liceret, naturæ contemplationi vacaret, & poſt belli ſtrepitus, de bello hac in pacis ſede cogitaret. Et ſanè proceſſere feliciter operæ, & peractus labor admirationi ſpectatoribus fuit & voluptati. Id, quod olim ſubſecundariis temporibus agebat Diocletianus Imperator, ipſe areolos in horto partitus culturæque & arborum plantationibus vacans. Ædificatum eâ curâ à Comite fuit, ut ſpectata ſalubritas fuerit, curata tranquillitas, parta loco ſecuritas, neque neglecta hortorum amœnitas. Etenim is ordo in digerendis arboribus obſervatus, ut undique Arcium & Suggeſtorum tredecim patroci-

nio tuta eſſent viridaria. Surgebant Cociæ ſpectabili ſerie ſeptingentæ, proceriores aliæ, aliæ humiliores, quarum quædam caudicem attollebant quinquaginta, quædam quadraginta, quædam triginta pedum altitudine, priuſquam ramorum attingeret divergia. Has, cum transferri non poſſe omnium eſſet opinio, ſcitè effoſſas, petoritis, trium quatuorve miliarium ſpatio, vectari & pontonibus trans fluvios deportari in Inſulam juſſit. tranſlatas, non labore ſolum ſed & ingenio, excepit amica tellus, eaque fœcunditate, præter omnium ſpem, implevit annoſas arbores, ut primo ab inſitione anno, mira naſcendi aviditate, fructus dederint copioſiſſimos. Iam ſeptuagenariæ & octogenariæ erant, veterique proverbio fidem imminuêre, Arbores annoſas non eſſe transferendas. Illud ſingulare, è ſingulis tantum fructuum proveniſſe, ut octo imperiales valerent. Poſt Cocias, ſuus locus erat ducentis & quinquaginta duabus Aurantiis, præter ſexcentas, quæ aliæ aliis decenter junctæ, pro ſepimento erant, & fructuum colore, ſapore, odore, delitias tot ſenſibus faciebant. Erant, limonum grandiorum feraces, numero quinquaginta & octo. quæ citria dulcia ferrent, octodecim. quæ granata aut mala punica octoaginta. quæ ficus, ſexaginta ſex. Adhæc ignotæ terris noſtris Papajæ, Mammaæ, Ienepapæ, Mangaræ, Calabaſſiæ, Acajouſiæ, Ovaſiæ, Palmæ, Ceraſi Braſilianæ, Pyri Punicæ, Aratucæ, Sempervivæ, Bacovæ, ſive Bananes. Cernere erat Tamarindos, Caſtaneas, Dactylos quoque ſive caryotidas, Vineas, ſingulis trimeſtribus, maturis uvis graves, herbas, frutices, humi naſcentes fructus, legumina, aliaque hortorum decora, ad Medicorum & Chirurgorum uſus. Is pleriſque dictarum arborum genius eſt, ut toto anni decurſu & florem & maturos fructus, juxta immaturos, oſtentent. quaſi una eademque arbor, alia atque alia ſui parte, pueritiam, adoleſcentiam & virilem ætatem ageret, herbeſcens, adoleſcens, adulta. His ſucceſſibus, hac naturæ benignitate lætior Naſſovius, cum jam Reciffam omnem abſconderet eminus ſpectanti hoc Arboricetum, ſubiit animum voluptas condendi hîc Palatii & Prætoriæ domus. cum dignè habitare ament Heroicæ & Dictatoriæ animæ, & à multitudine non dignitate ſolum & habi-

Vt & Palatium FRIBVRGVM.

A. *Fluvius Bibaribi.*
B. *Friburgum Palatium Comitis.*
C. *Stabulum.*
D. *Arboretum ex Cocis a*
E. *Porta Palatij.*
F. *Castrum Ernesti.*

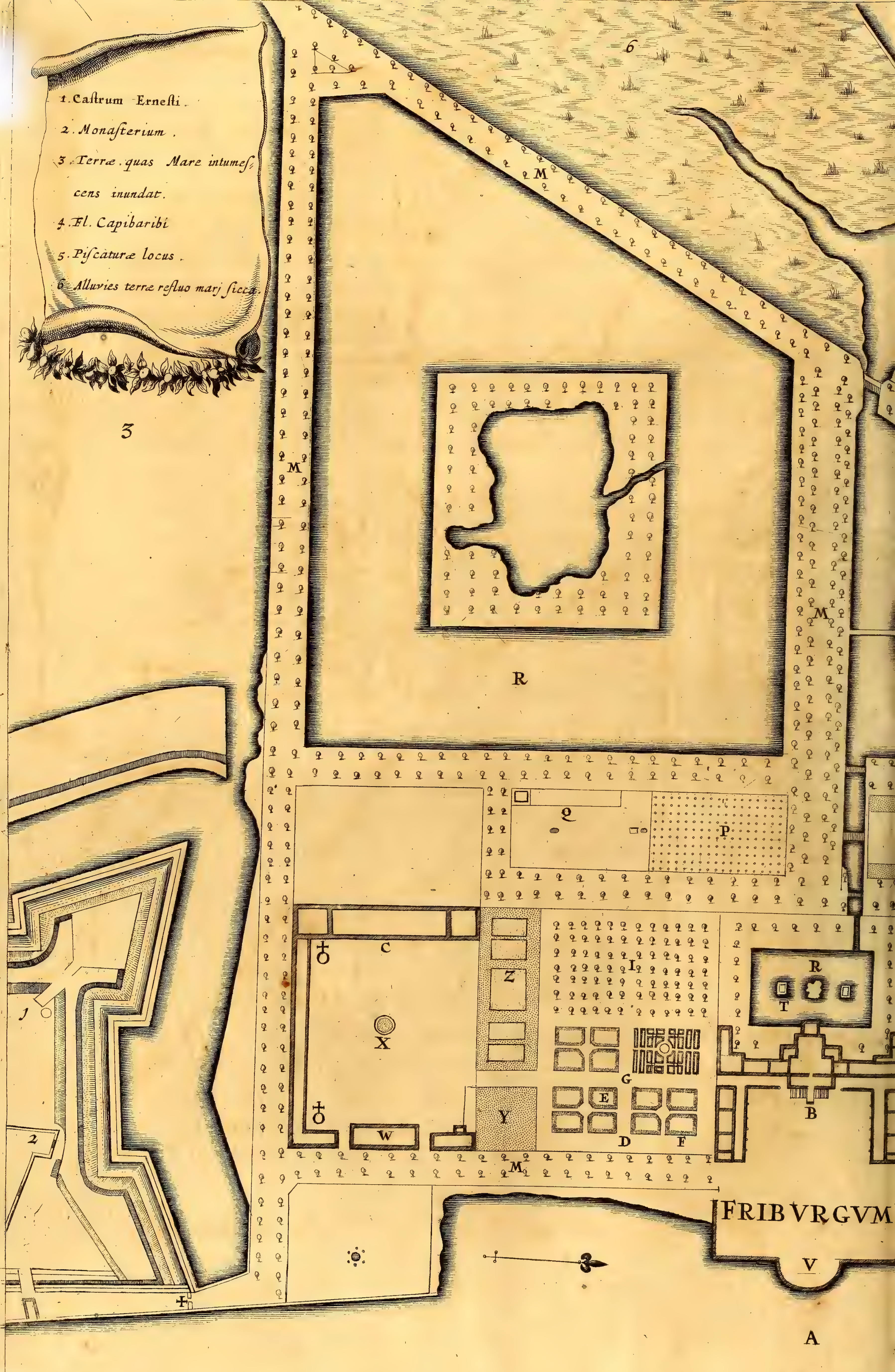
arborum generibus.

G. *Coenobium.*

H. *Castrum waerdenburchij ſiue Triangulare.*

I. *Curia Supremi Senatus.*

nº 38.

1. Caſtrum Erneſti.
2. Monaſterium.
3. Terræ quas Mare intumeſcens inundat.
4. Fl. Capibaribi
5. Piſcaturæ locus.
6. Alluvies terræ refluo mari ſicca.
FRIBVRGVM

5
A. Fl. Bibaribi.
B. FRIBVRGVM Aula Comitis.
C. Stabulum 24 ex ordine equorum.
D. Horti et Plantaria.
E. Viridaria et herbaceorum horti.
F. Sepimenta e citrijs et limonibus.
G. Porticus vitifera.
H. Porticus e Granatis.
I. Hortus malorum Aurantiorum, limonum et citreorum.
K. Hortus ficus aliaſque arbores habens.
L. Domus Hortulani.
M. Ambulacra e Cocijs arboribus.
N. Opus coronarium fruticibus conſitum.
O. Sphæriſterium.
P. Hortus arborum, quas Bachovens vocant.
Q. Gallinarium.
R. Vivaria.
S. Mons Cuniculorum.
T. Sedes olorina.
V. Suggeſtus lapideus.
W. Vetus columbarium.
X. Puteus in uſum ſtabuli.
Y. Campus ſiccandis linteis.
Z. Hortus olerum.
+. Aditus ſive ingreſſus Friburgianæ Aulæ.
♁ Hoſpitium Nigritarum.
4
S
R
N
K
M
6
H
E
F
D
L
10 20 30 40 50
Virgæ ſive menſuræ Rheno-landicæ.

nº 59

[illegible]

habitu, ſed & domicilio diſcerni. Nam, quam illi Domum deſtinaverant Societatis primores, ruinam minabatur; nec ſine maximis impendiis nova decora admittebat. Palatio, (FRIBVRGO illi nomen, tanquam libertatis Arci) turres erant duæ ſublimiores, in Viridarii meditullio, ſex ſeptemve miliarium intervallo è mari ſpectabiles. quæ pro Pharis ſunt navigantibus. Ea, quæ lucernam igneſque è ſublimi faſtigio protendit, id officii præſtat nautis, ut conſpirantibus in navigantium oculis Caſtelli littoralis angulo & hac ipſa Turri, certam tutamque monſtret portus ſubitionem. Ex his deſuper ſpectanti, hinc Continentis plana, inde longè latéque maria patent & adventantes è longinquo rates aperiunt. excubiis idoneæ & ſpeculandis de die prædonibus, hac quoque utilitate ſtructuræ elegantiam & neceſſitatem commendant. Ipſi Palatio prætenditur Suggeſtus militaris, velut ex ipſo emergens flumine, marmoreus totus, & machinarum decem capax, ad fluminis ſecuritatem. Nec ſilentio præterierim, in hoc Viridario puteos dari, trium aut paulo plus virgarum noſtratium intervallo à fluminibus remotos. qui ſalſis aquis circumfuſi, dulcis aquæ copiam incolis præbent. ſive ſoli obnixa firmitas ſalſas aquas arceat: ſive percolatæ per terram, ſalſedinem exuant: ſive altiore, quàm eſt fluminum, vado ſcaturiant. maximus iſtorum uſus, cum per hoſtes circumjectos dulces latices foris peti nequeunt. at quod magis mirere, longius à littore in mediterraneis, puteos invenias, ſalſis aquis diſſimiles. Idem Hortus piſcinas habet ampliſſimas tres, omni piſcium genere inſtructiſſimas, præſentiſſima civium, deficiente annona, ſolatia. Primo trimeſtri, ex quo effoſſa fuere vivaria, tam copioſa piſcium captura fuit, ut vix tres ſcaphæ ad vecturam ſuffecerint, præter eos, quos militum deſideriis indulſit Comitis liberalitas. Sunt & aliæ, in collimitio horti, piſcinæ, in ipſo flumine, ſepimentis incluſæ. quæ, æſtuante mari, ingentem piſcium vim ſuppeditant. non ſemel accidit, ex una capturâ rediiſſe ad dominos florenos centum, ubere ſatis quæſtu. Fulget nitetque etiamnum Friburgum, Inſulæ Vazianæ præſidium, civium delicium & voluptas, Naſſoviæ magnitudinis in alio Orbe perenne monumentum. Vtique mirum, quàm

Friburgum duabus turribus conſpicuum.

O o hæ

hæ ſtructuræ & ædificia Luſitanorum fiduciam labefactaverint, noſtrorum verò auxerint, benè de imperii hujus ſtatu opinantium. quem tantis impenſis & quidem ſuis illuſtratum iret Naſſovius. Etenim DESPERANTIBVS publici negligentia ſubit, & quam fato ſuo affinem ac perdendam conjectant rempub. perdi abſque cura ſinunt. Quos dejecerat de claſſis Hiſpanicæ adventu concepta trepidatio, metum proſcripſere, ædificante Naſſovio, ut cujus jam maximè intereſſet, ne quid Braſilia detrimenti caperet. Alacrius ex eo molarum fabricis, taleiſque tum ſacchariferis, tum Mandiocæ inhumandis, incubitum fuit. erigente omnium ſpes & nequaquam de Rep. deſperante Imperatore. cui, ob hoc, ut Varroni olim Romana, noſtra quoque gratias debet Reſpublica.

Vrbem Mauritiam à ſuo nomine condit.

Inſulam Antonii Vazii, Frederici caſtro quinquangulari, vallo annexuit. quod ſpacium omne ſtagnis interfuſis & arbuſtis horrebat, ut ſupra humanam fidem fuerit, urbem illic condi poſſe. At nunc conditam eſſe, Naſſovii induſtriâ, oculati credimus. utpote cui ingenium & audacia erat, etiam quæ natura prohibuiſſet, per artem & labores tentare. Plateis ſuis & aquæ ductibus, urbium more, diſtincta, ædificiis ſpecioſis & à mercium conditoriis inſtructa habitatur. Illi publica Supremi Concilii, Prætoris & Scabinorum authoritate, MAVRITIÆ inditum nomen, uti Alexandriæ ab Alexandro, Conſtantinopoli à Conſtantino, Coloniæ ab Agrippinâ conditoribus. Illud à pietate fuit, quod condito in ea templo illuſtriore, Societatis, privatorum civium & Comitis largitione, Deo urbis primordia, ſtudia fortunaſque populi conſecraverint. Hæc cis fluvium Capivaribi magnificentiam Comitis loquuntur. ut & BOA-VISTA, quaſi dicas, domus *Boni viſus*, ob ſitus amœnitatem. nec enim alibi voluptates, cum vacaret, & quoties expediret, hîc præconcepta magnorum auſuum argumenta fuere.

Etiam Pontes duos.

Pontes inſuper poſuit duos, unum Reciffam inter & Mauritiam, alterum, quo fluvium Capivaribi inſtravit, Mauritiam inter & Continentem. Nec enim à Veterum militia abludimus, cum & duobus pontibus in Galliis Ararim, in Germania Rhenum inſtraverit Cæſar, Danubium Trajanus Imperator.

Fl. Capibaribe
Pagus
Braſilianorum
Vivarina
Mola Mendoncæ
Paludes
Imbricaria
domus
Imbricaria
domus
Paludes
Fl. Capibaribe
Fl. Afogadorum
Fl. Afogadorũ
Agger in Afogados duc
Amelia
Caſtrũ Principis
Guilielmi
Pons

MAVRITIOPOLIS, RECIFFA, ET CIRCUM IACENTIA CASTRA.
Salinæ
via Olindam verſus
Caſtrum Dⁿ. Brunonis
Palvdes
Fl. Beberibe.
Caſtrum Brunonis
Villa
Caſtrum Waerdenburchij
Caſtrum in terreſtribus
Caſtrum in maritimis
Domus Comitis.
Portus.
Capibaribe.
Caſtrū Erneſti
Reciffa.
Pons
Pons
Boa-viſta
Mavritiopolis.
Scopulus lapideus
Caſtrum Fr. Henrici.
Virgæ Mathematicæ.
50
100
150
200
Fl. Afogadorvm.
Mare.
nº 40

tor. Cauſſæ hæ fuere. Regnante Hiſpaniarum Rege, cum Braſiliæ imperium teneret Præfectus Albuquerquius, deliberatum ſæpè, num expediret Olindam longius à portu mariſque aditu remotam, negligi, incolaſque in Reciffam & Vazii inſulam transferri. cui fini Inſulam necti Reciffæ perutile foret. cum & fluminum circumlabentium opportunitate & Oceani appulſu invicta hæc loca crederentur. Verùm, ſive imperitia militaris architecturæ & muniendarum arcium, rem tantam aggredi timentibus, ſive amœnitate civitatis Olindæ abreptis, hæſere uſque conſilia, nec eventum ſortita fuére. Diſſuadebant Luſitani, quibus iſta terrarum connexio impoſſibilis videbatur, ob fluminis & æſtus marini violentiam. Horum opinioni acceſſere Architecti peritiores, ex Hiſpaniis accerſiti. Verùm, ex quo rerum hic potiri cœperunt terrarum & aquarum ſubactores Belgæ, & belli ſedem eligi Reciffam placuit ac Vazii Inſulam, patuit excidio ſuo pulcherrima Olinda, &, veluti fatis damnata, flebilis apparuit. Dejecta, non belli furore, ſed conſilio, ædes, monaſteria, Templa, ruinæ ſuæ illachrymavére. Nec ſacrilegia hæc, uti Phocenſium in templum Delphicum furores, viſa noſtris, ſed tranſlatio ſacrorum fuere: mirantibus quamvis & Barbaris & Pontificiis, talia admittere ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus formata, & de divino cultu perſuaſiſſima. Belgæ, quibus omnis locus æquè adorationi idoneus ſacerque habetur, non impietatem hoc omne, ſed prudentiam interpretabantur. ut qui Novæ urbi ſacriſque ſuis ſecuritate majori conſultum cupiebant, nec in Deum (abſit) eſſe injurii, ſed tutius eundem & utilius venerari. Nec tamen non, ut homines ſumus & pulchro afficimur, miſerari urbis anguſtæ vaſtationem poterant ipſi, qui vaſtabant; ſubrutis ex alto & deturbatis ædium ſacrarum & profanarum, publicarum & privatarum faſtigiis. quæ Solis veſpertini radiis, gratiſſimo adſpectu, verberabantur. Et nunc ſi videas, collapſa jures Pergama, aut ſubverſæ Carthaginis aut Perſepolis rudera fœdo ſitu jacere. Adeò nihil in humanis ſtabile permanenſque ſinit vel inquies ratio vel belli rabies, ut ne ſaxis quidem & Capitoliis & ſurgentibus in cœlum Baſilicis, ſua ſit perpetuitas

Deſtructio pulcherrimæ urbis Olindæ.

 &

Ex ruderibus Olindæ naſcitur Mauritiopolis.

& quies. Magnæ Vrbis reliquias & rudera precio venalia in Reciffam quiſque tranſtulit, noviſque ædificiis aptavit materiem. ut abolita matre Olindâ, ſupereſſet à ruderibus, licet diſpari vultu, filia *Mauritiopolis.* Non defuerunt, opinor, tantæ calamitatis authoribus cauſſæ, cur ſubverti Olindam placuerit. ne fortè latibulo eſſet hoſtibus, aut quia multo milite cuſtodiri valliſque muniri oportuit. Secus parcere ſolent pietas & humanitas iis rebus, quæ ad bellum faciendum non multum habent virium. Polybius certè rabioſorum eſſe ait, ea perdere, quæ nec hoſtem perdita diminuunt, nec perdenti emolumento ſunt. Et laudat Marcellum Cicero Verrina II. quod ædificiis omnibus Syracuſarum publicis & privatis, ſacris & profanis ſic pepercerit, quaſi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda veniſſet. Familiare Græcis & Romanis fuit, intacta ſervare Deorum delubra, ob rerum divinarum reverentiam. Quo magis à Chriſtianis hoc exigas, licet ſententiis opinionibuſque ac ritibus majorum diſſideant. Sicut IVCVNDVM victis eſt, ea loca ſpectare integra, quibus Numen ſuum colere aſſueverant; ita victoribus decorum, ea furori eximere, quæ Dei ſunt. Hoſtis oportunitates Reciffæ & Inſulæ Vazii edoctus, ob portus & flumina, ſtratagemate Reciffam antehac tentaverat. illud non neſciens, propter interlabentem fluvium, non poſſe ex Inſula Vazii ſubmitti auxilia, præſertim refugo mari. Littora & propugnacula prætergreſſus, propè erat, ut incautos occuparet, niſi fortè navalium aliquis arrepta ſude præuſta, accenſam machinam in hoſtem exploſiſſet. quo ſtrepitu turbatis hoſtium ordinibus in fugam ſe dedére.

lib. v.

Rationes propter quas Inſulam Reciffæ jungi placuit.

Mauritius, ſæpius exploratis Braſiliæ portubus & locis innumeris, ubi appulſus, & in quîs præſidium ac robur, unum hunc defenſioni ſuæ ſufficere judicabat, & inacceſſum inexpugnabilemque non magno opere reddi poſſe. Vt talis eſſet, ponte jungi Inſulam Reciffa ſuaſit, quò commodior eſſet ſaccharorum in Inſulam tranſvectio. ut quæ non niſi refluente mari transferri poterant. nec ſine noxa, utpote ab aquis ſæpe & fluctuum adſpergine tacta. Erat adhæc trajectus per lintres periculi plenus, quos non ſemel vectorum pondere & frequentia, vel ventorum verbere mergi contigit. quin & abſti-

nendum

nendum ſæpè à trajectu fuit, ob procelloſum mare, & turbata tempeſtatibus oſtia, & iniquiorem æſtum. Quæ ſuaſerat frequenter, tandem perſuaſit, decretumque ponte ſterni fluvium. Operis fabricam locavére Senatores bis centum & quadraginta floren. millibus. Architectus opus orſus & ſuorum operas gnaviter urgens, exſtructis è lapide columnis pluribus, ad fluminis alveum proceſſerat, ubi maxima profunditas. quæ remiſſo mari pedum adhuc Mathematicorum undecim deprehendebatur. Tunc diffiſus ſibi, diffiſus arti, deſtinata exequi deſperabat. naturam arte validiorem faſſus, nec tentanda prudentibus factu impoſſibilia: vix divina ope poſſe id perfici: è profundo attollendas moles in maximam altitudinem; non quietem fluminis impetuoſi lapſus, non Oceanum dare. qui quò arctius ſtringeretur, acrius fureret. Fluvium præcipitem admodum & violentum ac nonnunquam imbrium mole comitatum, ripas longius ſubmovere, & ubi anguſtior eſt, ibidem ferocem eſſe & vorticoſum. Quæ profectò cuncta præmeditatum antè Architectum fuiſſe oportuit. Inhibendo operi ii frigidam ſuffundere, quos metus inceſſerat, nec vanus, ne jacto ponte tranſmigrarent è Reciffa in Inſulam amœniorem plures. unde precia ædium in Reciffâ imminuerentur. Querulæ adhæc Belgarum litteræ, ejus Operis autorem Comitem loquebantur, & tantorum ſumptuum laborem publico periiſſe: abſorpta aquis, inutili ſtudio, centum florenûm millia; interrupta opera, ſemipendulum pontem, columnas tot exprobrare vana aggreſſis. Ità non ſine ſpecie queri videbantur, QVI PRIVATIS rationibus aſſuefacti, res imperio dignas & utiles eodem pede metiri conſueverunt. neſcientes Principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Mauritius honoris ſui intereſſe arbitratus, audere ſe, quod non perficiat, & infirmi eſſe ingenii, unius deſperatione ſummæ rei diffidere, manum operi admovit, & ſuo ære congeſta undique materiâ, non lapide, ſed lignis, pontis reliqua fulcire occœpit. Exciſæ è ſilvis arbores, ex arboribus trabes fuére, pedum quadraginta & quinquaginta longitudine, ob duritiem aquis impenetrabiles, quas pontis ſublicas & fulcra eſſe voluit, fundoque fiſtucarum

Reciſſam Inſulæ ponte jungit Naſſovius.

opera defigi,ad pedes duodecim,alias ad perpendiculum directas, alias obliquas, ut flumini obſequerentur. Accendit alacritatem fabricantium alacritas Comitis. nec ſegnes videri voluere, ipſo hortante & inſtigante, operaſque ſingulis partiente, ea induſtria, ne alter alteri impedimento eſſet. Bimeſtri labore conſummatum opus fuit, totuſque pons, in multas decempedas excurrens, hominibus, curribus, equis, viam fecit. Ita NIHIL difficile audenti, juvante induſtriam pertinacia, hanc labore, hunc facili largaque liberalitate. Abſoluto, omnium admiratione, opere, aperuit Senatoribus Comes facti cauſſas. quarum inter primas præcipuaſque erant quorundam è Belgio improperia, impenſas grandes inutileſque objectantium. delendam hanc ſibi culpam ajebat, cum non temerè hæc, ſed rationibus maximis adductus cœptaviſſet. Senatores,quod improbaverant infectum, (id enim in magnis fieri aſſolet) jam ſucceſſu probavére, & ut pons hic juris eſſet publici & Societatis proprius petivère. Nec difficulter à Comite id impetratum, hac tamen lege, ut primi diei reditus pauperum eſſent. Tanta verò, ob rei novitatem, eo die euntium & redeuntium frequentia fuit, ut collectæ pecuniæ ſumma ſexcentorum & viginti florenûm fuerit. Annuum vectigal viginti octo floren. millibus divenditum. civis juſſus aſſes duos pro tranſitione, miles & Nigrita unum, eques quatuor, boum vehiculum ſeptem pendere. Trajectus navalis, qui ante Naſſovii adventum, non niſi florenorum centies ſex ærario inferebat, adeò ſui precio crevit, ut nondum abſoluto ponte ſexies florenorum mille valuerit. quo ſanè opimiore reditu, redimi poterant, in novi pontis experimentum, facti ſumptus. Hoc adverſus invidiam & calumniam ſtante, deceſſere, in Societatis commodum, de mercede condendi operis, quæ ex condicto bis centies mille & quadraginta mille florenûm erat, centies & duodecies mille floreni. Enimverò erogatis in pontis partem lapideis columnis innixam florenis centies mille, in eam quam abſolvit Comes ſubliciam,non niſi vicies & octies mille, in lucro ſibi deputare habet Societas, quod à prima mercede reliquum eſt, florenorum centies & duodecies mille. Nec deſtitit utilis eſſe Societati Naſſovius, verùm indefeſſus agendo,

A. *Fluvius Capibaribi.*
B. *Domus Boavista, ſiue boni viſus*
C. *Pons.*
D. *Palatium Friburgum.*
E. *Mauritiopolis.*
F. *Templum Gallicum.*

G. *Castrum Ernesti.*
H. *Castrum Fred. Henrici.*
I. *Reciſſa.*
K. *Reciſſa lapidoſa.*
L. *Naves portu contentæ.*
M. *Olinda eminus viſa.*

nº 41.

do, ut hujus pontis reditus invaleſcerent, alium adhuc pontem condi fecit, quo fluvius Capivaribi tranſiretur, ut è Continente incolæ in Inſulam, ex Inſula in Reciffam continua & non impedita itione & reditione commearent. Hunc ſuo fundo, quem à Societate mercatus fuerat, ſuperſtruxit, aggeribuſque muniit, ne ſuperfuſæ ripis fluminum aquæ, aut turgeſcens Pleniluniis & Noviluniis Oceanus ſiſterent viatorem. Abſolutus fuit feſtinis operis ſeptem hebdomadum ſpatio. Sublicia validè confibulata & fiſtucis altè depacta, è Bibaraba fuere. ligni genus eſt, in ætates durabile, putreſcere neſcium. longitudo pontis virgarum Mathematicarum LXXXVI fuit. Imminet huic Domus iſta, ad omnem amœnitatem patens, BOA-VISTA. quam ſuo ſolo, ſuo ære inædificavit Comes, hortis quoque & piſcinis delectabilem. Hanc quotquot contemplati fuere, Bajanas in Campanis villas, & Lucullanas in Latio poſthabebant. Hîc naturam matrem congeſſiſſe mortalium delinimenta omnia & illecebras ſerenioris vitæ perhibebant. non alio loco æquè oblectamenta reperiri occupatiſſimis. Hîc Naſſovius remiſſior, circumfuſus ſuorum operum adſpectu, longè à patria & tot cognatorum Comitum & Principum terris, tranſmarina felicitate gaudebat. intuebatur aſtra, nunquam viſa Germaniæ ſuæ. mirabatur aëris clementiſſimi conſtantiam, & temperatæ zonæ, qua vixerat, intemperiem averſabatur. uſurpabat oculis prætereuntium Barbarorum & Nigritarum aduſtos vultus. alia arma, alias domos deſpectabat. Videbat Corydones & Phyllidas ſimis naribus, pandis labris, uberibus pendulis ducere armenta & greges Europæis diſſimiles. aliud volucrum, aliud piſcium genus prandenti menſas inſtruebat. Hinc oculos per ea maria circumferebat, quæ claſſibus inſidebat; per terras, quas imperio, armis, legibus aſſerebat. Hîc Bahiæ bellum, prædatoribus pœnas, adventanti Claſſi terrorem, ſuis otia & commoda meditabatur & mandata Societatis prudentibus conſiliis temperabat. Breviter, cœli, ſoli, aëriſque multiplex beneficium, Rempublicam, hoſtem, Barbaros, Belgas, Fœderatorum decora & emolumenta Boa-viſtæ ambitu meditabundus coërcebat. Fuit in hac Vazii Inſula, uti Domus, ita & Cimeliarchium Comitis,

Alium pontem condit, quo Inſulam Vazii Continenti nectit.

BOA-VISTAM *condit.*

in quod venientes ex utraque Indiâ, Æthiopiâ, aliiſque regionibus naves, animalia peregrina, plantas, barbarorum ſupellectilem, veſtimenta, armaque in amœnius & rarius Comiti ſpectaculum conferebant. Sæpè jacturam dominis faciunt operoſiores ſtructuræ, & imprudenter facta opera impenſas fruſtrantur. Verùm Boa-viſta, non ad oblectationem ſolum, ſed & tutelam Inſulæ & Mauritiæ urbis condita, ponti proxima imminebat, & è quatuor turrium ſpeculis baliſtarum jactu adventantem hoſtem terrebat.

Comes ob appulſum claßis Hiſpanicæ munitioni Arcium paßim invigilat.

At Naſſovius poſt abitum Artiſofkii, litibus domeſticis, quæ privatum maximè tangebant, expeditus, curas terra marique circumferebat, & in ſubitum fortè Claſſis Hiſpanæ, quæ in Sinu omnium Sanctorum morabatur, adventum, maritimis arcibus & mediterraneis paſſim proſpiciendum rebatur, ne quà appelleret Hiſpanus & incautis ſuperveniret. Paraybam ipſe profectus, reſtaurari munitiones & collapſa propugnacula imperavit, & quicquid ad præfecturæ iſtius tutelam faciebat, ſedulò diſpexit. Caſtellum Margaretæ ſudeto muniit, ob exſuccas foſſas, quas collabentes arenæ, lambentibus & abluentibus ſicca aquis, repleverant. Etiam arcem Reſtingam, quæ portui objicitur, ſimili ſepimento incluſit. At Boreale caſtrum reſecto propugnaculo in turrem caſtrenſem coarctavit & tribus tormentis inſtructam terribilem fecit oppugnantibus. In Inſula Antonii Vazii tria tribunalia erecta in Opere cornuto, portandis machinis. Caſtellum inſuper Arauſionenſe in inſula Tamarica, & aliud Erneſti, in inſula Antonii Vazii & Principis Henrici ibidem, necnon Principis Guilielmi in Afogadis, itidem ob aquarum penuriam, palis circumdatum defendit, ut & ipſam Reciffæ frontem. Factum id quoque per Herckmannum, ad Caput S. Auguſtini, ubi Arx Duſſiana eſt, per tribunum Coinum in Portu Calvo, ubi arcem Bonaventuram ſive Boni Succeſſus imbres vehementiores nimbique abluerant & non uno loco dejecerant. Reſtituta quoque Olindæ ad Auſtrum munitio, ne evocatis præſidiis, pateret urbs prædonibus. Facti militum ubique delectus, & ſub novis centurionibus, procenturionibus, vexillariis ordinatæ copiæ, ut neque militi duces imperio, neque ducibus miles

miles benè ordinatus obſequio deeſſet. Miſſæ naves aliquot, quæ inſidiarentur iis hoſtium navibus, quæ è fluvio Argenteo & Ianuarii annonam advectare credebantur. Et ne noſtros commeatus deſtitueret, vetitæ evectiones carnium ſalitarum, laridi, butyri, caſei, piſcium induratorum, farinæ, olei & vini Hiſpanici. reliqua cibariorum genera conceſſa iis, qui Ingenia inhabitant, alendis operariis. Accîtos circumquaque Braſilianorum duces & primores ad belli Societatem apta oratione Naſſovius invitavit: *De omnium ſalute jam agi. pari ultione Barbarum & Belgam, indigenam alienigenamque terreri. hunc ob veteres iras, illum ob defectionem & præbita Belgis auxilia. non gratiæ ſibi ab Hiſpano tantillum, ſed certa exitia promitterent: diſcerent, non offendi reges impunè: in exemplum puniendos, qui arma hoſtibus ſpreto Rege commodaverint: diffidentiam ipſis ſalutarem, ſpem veniæ pernicioſam fore; communi ſe potius fato morituri involverent, quàm æternum ſervirent. Intereſſe quoque famæ ipſorum* ajebat, *ſi rebus dubiis audirent fidi, non ſuſpenſi nec mobiles: quamvis Barbari dicerentur Europæis, voce horridâ, non tamen ſe barbaros fide, obſequio & opitulandi ſtudio oſtenderent. Servarent, à quibus ſe ſervatos ſcirent, junctiſque viribus ruerent in gloriam & defenſæ potius Patriæ, quam deſertæ laudem domi foriſque referrent. Arma veſtra animoſque militiæ noſtræ aſſuetos, in expugnandis Povacaonæ & Siaræ Arcibus, in pellendo Banjola, tentata Salvatoris urbe expertus ſum. his conſtantiam & perpetuitatem addite. Enimverò, ut ſumma loquar, aut nunc depellendus hoc à littore hoſtis eſt, aut actum de omni imperio fortuniſque ſingulorum.* Erecti ad hæc verba, in armis ſe affore uno ore promiſerunt, parique cum ipſo diſcrimine pugnaturos, & quocunque imperantis vox & ſalus, ituros. quam ipſorum liberalem & cordatam reſponſionem Comes ratam habuit & gratam, diſtributis in ſingulos donariis. Cenſis ubique civibus quotquot ruri degebant, Belgis, Germanis, Gallis, Anglis, aliiſque, dati Duces, variis dignitatum gradibus & appellationibus diſtincti, tribuni, protribuni, vigilum & equitum magiſtri, permiſſa ipſis ducibus minorum officialium electione. In Reciffa quotquot civium conſcripti, Tribuno Carpentario paruerunt, ut ad ſubitas occaſiones ad manum eſſet armata manus. Per rura delectis præfuit tribunitia dignitate Caſpar Nihovius. quos, nulla licet mercede conductos, facile quoque erat, uno edicto evocare. Equitum turmam ducebat Iacobus Stackhouwerus, apud Tamaricenſes Iohannes Wi-

Inſidiatur hoſtium navibus.

Braſilianorum Duces ad bellum hortatur.

Cenſentur cives.

nandus, apud Paraybenſes Iſacus Raſirius, apud Serinhæmenſes Ioannes Blarius. Hæ cohortes, licet diſtinctæ in plures fuerint, parciore tamen milite ſingulæ cenſebantur. Sed exaggeranda hæc fuérunt apud irrequietos & tempori inſidiantes. quibus pro virium ratione & prout plus minuſve terribiles ſumus, metus aut fiducia gignitur. Iuſſi omnes ſuis paſſim Ducibus auſcultare, & ubi res poſceret, ſuis ſe locis refugiiſque ſiſtere. Iuventutis quoque Luſitanæ nomina, (QVIA læta ipſis periculis juventus omnis & in novum quicquid ancepſque proclivis) in ſuis quæque territoriis & contuberniis adſcripta fuére. conſtituti Ephori. qui caverent ſedulò, ne faciendis Conciliabulis, cöirent; aut limitibus ſuis abſque ipſorum permiſſu egrederentur. Placuit quoque Rectoribus, ut pro liberorum fide ac modeſtia reſponderent parentes, aut vir aliquis honoratior. Nec ſegniter ea curabat Comes, quæ faciebant ad Farinam, à quâ omne ferè vitæ in his oris præſidium. Quæ cum ex radicibus Mandiocis in pulverem redactis conficiatur, novo edicto Ingeniorum dominis omnibus & ſingulis auctus fuit plantandæ Mandiocæ labor & menſura, indicta immorigeris pœnâ vel relegationis, vel carceris, vel pecuniariâ. Certè per eam, deficiente commeatu Europæo, extremis ſæpe rebus ſubventum. at quanto major ejus neceſſitas, tanto minor copia. ut in illas deliberationes non ſemel iverit Naſſovius, quibus modis ejus haberi poſſit, quantum præſidiario militi ſatis. nec enim ultra privatam familiæ neceſſitatem ejus cura indigenis. FATALI hominum incuria, qui remedia tum demum quærunt, cum premunt pericula. Perdidicerat Naſſovius dudum, inter Imperatorias curas, ante arma, victualia eſſe. his carentes ſine ferro vinci. idcircò laudari Livio Q. Fabium Maximum, qui cum ventum ad inopiæ ultimum foret, caritaſque annonæ ſollicitam civitatem haberet, *talis domi in annonæ diſpenſatione, in procurando, præparando ac convehendo frumento fuit, qualis bellicis rebus multis temporibus fuerat.* legerat, quanta cura incubuerint Annonariis legibus Tribuni & Frumentationi Imperatores. Quare auditis ſuper hac re aliorum ſententiis, hæc ſuper Farinacea Oeconomia concepit: In ſingulis territoriis in Syllabos referri placet, quantum quiſque agrorum

Iuvenes cöerciti.

Leges Frumentariæ à Naſſovio conceptæ, quibus modis haberi Farinæ ſive Mandiocæ copia poſſit.

rum poſſideat. ut, pro eorum magnitudine, ſuus cuique ſit inſerendæ Mandiocæ labor. Neminem ab hoc opere eximunto. Poſſeſſori fas ſit, operas iſtas in plures Laboratores partiri, etiam adhibitis militaribus. nec minus iis culturam demandare, quibus volet. Iſtam operarum partitionem Scabini, in ſuis quique præfecturis, ratam quotannis habento. præſcriptam ab iiſdem laborum menſuram quiſque præſtato. menſura perpetua eſto, & licet divenditis agris, eadem. Ab his tamen oneribus, immunes ſunto agri ſteriles & ab habitatoribus deſtituti. nec enim ſubditorum officia exigere per injurias animus eſt. Quod ſi per abſentiam poſſeſſoris exigi iniquè Farinæ cultura videatur, ſuccedent in iſtam curam Scabini, & colonis ejus conficiendæ partes imperabunt. Suum quiſque Farinæ demenſum ſingulis trimeſtribus exhibeto, menſibus Martio, Iunio, Septembri & Decembri. Supremi Concilii Senatores, bis quotannis, ſuum Farinæ precium dicent, menſibus Ianuario & Iulio, eamque præſenti pecunia redìment. Illam in ea quiſque loca deferto, quæ in ſuo cuique territorio aſſignabuntur. Vecturæ precia ærariorum curatores è publico ſolvunto. Supremus Senatus, iſta Farinæ demenſa, non ab agrorum conductore, ſed ipſo poſſeſſore exigito. qui ſi præſtare illa neglexerit, farina triticea, quod deerit, ſupplebit Senatus ipſe. at precium ſubducet de bonis poſſeſſoris, aut contumacem damnabit ad cuſtodiam. Idem jus erit poſſeſſori in colonum, at accuſatoris ſolummodo titulo, non judicis. Poſſeſſorum quilibet, nondum exacto menſe Ianuario, iſtas farinacei laboris partitiones & demenſa, Senatoribus exhibebit, ut caſtrenſis commeatus quantitas ipſis certò conſtet. Facta partitione, Curia quælibet, advocato ad ſe agrorum Domino, demandatam ipſi publica autoritate menſuram ſignificabit. quæ conſtans perpetuaque in natos ac nepotes ibit. Atque hæc omnia in tabulas publicas referentur, ut præſtita vel non præſtita à ſingulis officia, & quæ quibus debitæ pœnæ, illæ ipſæ loquantur. Hanc officiorum & curarum Naſſovii commemorationem, excipiat quoque honorum. Curia Senatuſque Pernambucenſis, utpote inter omnium Præfecturarum Curias prima dignitate, incolarum numero, viribus & mer-

Honorum inſignia delata Comiti à Pernambucenſibus.

mercimoniis, Mauritio Naſſovio ob ſingularem Braſiliæ & Luſitanicæ gentis tutelam, erga ſe civeſque affectum, ob belli togæque decora & domus Naſſovicæ fulgidiſſimum nomen, ſolennem PATRONI appellationem obtulêre. quem ita interpretabantur, ut eundem Ducem pro Patriæ patre & Vindice ac Conſervatore agnoſcerent. cujus patrocinio & hic & alibi in Belgio tutæ eſſent ipſorum res & fortunæ. hac publica confeſſione, ſe Duci fide, obedientia, omnique miniſteriorum genere palàm obſtringi, Ducem ipſis amore, ſtudio, benevolentia: Moris eſſe Hiſpanici ajebant, talibus elogiis benè de publico meritos duces honorandi. Vt verò hunc titulum ratum habeant Fœderati Ordines & Auriacus, ſe per litteras poſtulaturos. Naſſovius gloriolæ iſtius, quam horum adulatio, aliorum pronior affectus dabat, valde ſecurus, ne videretur faſtidioſè contemnere, profecta ab affectu ſubditorum ſuorum in ſe ſtudia, iſtis honorum inſignibus ſe officii ſui commonefieri reſpondit. nec tam appellatione illa fieri eminentiorem, quàm erga ſuos faciliorem, & proniorem; ſe pro ipſorum incolumitate & commodis vigilaturum indeſinenter, domi foriſque. ut Patronum præſtare ipſo opere ſe malit, quàm talis à ſuis glorioſè jactari. Menſis erat Quinctilis, cum fluvium S. Franciſci trajecére hoſtium mille ducenti, in Allagoam emiſſi. quos ut ſiſteret, excîtus fuit ocyus Braſilianorum tribunus Donckerus. qui lectis ex hac gente trecentis, obviam profectus, impetus hoſtiles remoratus fuit. Eodem ferè temporis tractu perduellionis ſuſpecti Allagoenſes aliquot, Olindam abducti ſunt, per prætorem Libergium. Fuere illi Gabriel Suares, Franciſcus Vaſtus, Gonzalvus Fernandus, Ruyus de Souſa, Simon Fernandus, Petrus Marci, Dominicus Pinto, & Antonius Braſilianus. Politicus Senatus cognita cauſa conjuratorum, principes facti, Suarem & Vaſium, illum tertia bonorum parte & decennali carcere, hunc altera bonorum & viginti annorum cuſtodia, in arce Ceuliana, damnavit. Graſſante impunè hoſte non magnis agminibus, quæ ex Nigritis & Mamolucchis conflata erant, placuit Comiti ejuſdem farinæ & gentis cohortem armare, ut morum & nequitiarum ſimilitudine, viarum ac latebrarum peritia, facilius deprehendi poſſent,

Hoſtis trajicit fluvium S. Franciſci. Miſſus in ipſum Donckerus.

Luſitani proditionis accuſati.

Mamolucchi ſunt ex Fidei Chriſtianæ deſertoribus nati, quales plurimos habet Prætoria Turcici Imperatoris.

poſſint, & ab eodem militiæ more exercitis vinci. Ineunte Septembri, cum tribus Galeatis Hiſpanorum navibus & duabus minoribus, quæ è Sinu Sanctorum egredi parabant, pugnavere impigrè ſummiſque viribus quatuor noſtræ, illic oberrantes fortè & maria ſulcantes, ſub Solis, Cygni, Camporum & Iridis inſignibus. eam noſtri impreſſionem fecérunt, ut coactæ fuerint retrocedere hoſtiles, nos à perſequendis abſiſtere, ob littorum & vadorum metum. Interjecto tempore nunciatum, è Sinu Sanctorum ſolviſſe naves grandiores octodecim aut viginti, cum minoribus aliquot. Quare exploratum miſſæ à Naſſovio Liburnicæ duæ, comperére, maximam Claſſis partem Sinu exceſſiſſe, relictis in ſtatione navigiis majoribus ſeptem, præter minora. Ex horum acroteriis dependebant apluſtria Archithalaſſis propria, ut ſigno hoc præſentiam ejus naviſque Prætoriæ mentirentur. At naves Belgicæ, quibus ob cœcam noctem ſubducta fuerat Claſſis, poſt irritam tridui inveſtigationem, recta & properatâ navigatione in Reciffam direxere, opinatæ hoſtem aliquâ littorum noſtrorum parte appuliſſe. At ſubitis Naſſovii juſſibus, cui omne tum in alacritate & feſtinatione præſidium, dimiſſæ, diverſis littorum tractibus, ad Olindam, Caput Auguſtinianum, S. Mexici, Flum. Formoſum, Portum Calvum, Alagoas, Tamaricam & Paraybam oberravére, reperiendæ claſſi intentæ. Non repertâ, in Reciffam reverſus fuit Archithalaſſus, alias ſibi naves adjuncturus, ut validior in hoſtem iret. Mox è captivis Bahienſibus accepit Comes, claſſem Hiſpanienſem, quæ Septembris die decimoquinto altum conſcenderat, in Sinum ſuum rediiſſe, poſtquam mercatoriis aliquot navibus ſecuritatem navigandi in Hiſpanias feciſſet, & Galeoticas duas, quæ refectionis egebant, in Morram S. Pauli perduxiſſet. Perhibebant iidem, ſubſidiarium militem è Flum. Ianuarii oppidis miſſum, ut & commeatus multum. etiam è Flum. Argenteo naves aliquot, novas verò militum cohortes è Luſitania exſpectari. Sic propè eſſe, ut in nos vis omnis belli eat, & amiſſa repetitum veniant Luſitani.

Prælium navale.

Diligentia Naſſovii in deprehendenda Hiſpanorum claſſe.

Quare tempus eſt, ut claſſem omnem Hiſpanicam, recuperandæ Braſiliæ & Belgarum exitio paratam, in apertum mare

protrahamus. Etenim Rex Hiſpaniarum longa fore bella rebatur, quæ terreſtribus hîc expeditionibus per temporum intervalla gerebantur; nec villarum, molarum, vicorum in vices incendiis, quæ privatorum damna ſunt, reſarciri jacturam publicam. Quamobrem eò conſilia convertit, ut inſtructiſſima & validiſſima claſſe, quali olim Britanniam, ſub Medinæ Præfecto, Sidoniæ duce, regnante Elizabethâ, tentaverat, littora Braſiliæ invaderet, quæ poteſtatis erant Belgarum, & junctis terra marique viribus, velut congeſtâ belli mole, eos obrueret potius, quàm lentè bellum trahendo, attereret. Hoc fine non ita pridem in Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Callaicorum & Cantabrorum portubus, vim maximarum navium coëgit, mari fortunam experturus. Spes erat, ut victa & diſſipata noſtratium claſſe, paterent portus omnes, facileque eſſet recuperare terras, præcluſo nobis Sinuum & littorum aditu. Naves ſtupendæ magnitudinis erant, machinis bellicis, militum & navalium ſociorum numero horribiles ac tremendæ. Galeones vocant, qualibus ligna pro coſtis intertexta quinûm & amplius in craſſitudine palmorum ſunt, contra globorum promiſcuæ magnitudinis vim ferè impervia. aliæ octingentos, aliæ ſexcentos, aliæ quingentos vehebant, quà milites, quà nauticos. Hæ littora Paraybæ & Pernambuci prætervectæ Sinum omnium Sanctorum ſubierant & in anchoris ſteterant Ianuarii die decimo ſexto, Anni milleſimi ſexcenteſimi & trigeſimi noni. Navalium millia multa, mixtum genus ex Hiſpanis, Luſitanis, Cantabris, Gallo-Britannis, Hollandis, ex Septentrione totaque adeò Europa conquiſitis. Nec enim in Hiſpania tot gnaros rei navalis reperire erat. Aderant è flore Nobilitatis Hiſpanicæ Comites, Dynaſtæ, Equites, læti quod opportunitatem nacti eſſent, fidem ſuam egregio aliquo facinore Regi ſuo probandi. de ſubigenda & recuperanda Braſilia Belgica vix quiſquam ambigere. Quippe Belgas militum & annonæ penuriâ laborantes, nequaquam ſuſtentaturos vim tot veteranorum militum, qui & ſtipendiis pluribus & navalibus expeditionibus inclyti forent. Totum, qui excurrebat annum, tranſegére in ſtationibus ocioſæ, nec quicquam hoſtile molientes. Cauſa moræ erat, quod exſtinctis in

Claſſis Hiſpanicæ deſcriptio.

itinere

itinere tranſmarino ternis hominum millibus, quos peſtilens afflaverat contagio, circa Africæ oram, quæ Viride promontorium dicitur, ſupplementa è portu fluminis Ianuarii, & aliunde accerſita, expectarent. Intereà Architalaſſus noſter octodecim navibus ultrò citròque ad Bajam oberrans, oneraria navi, quæ ſacchara vehebat, potitus, faſciculos litterarum intercepit, quas Claſſis præfectus Comes de Torre & militiæ Hiſpanicæ eminentiores exaraverant. Ex iis ſtatum hoſtium, claſſis robur, & adverſa omnia, nec non Regis conſilia pleniſſimè perdidicit Naſſovius. referebant, claſſem omnem quadraginta ſex navibus, inter quas Galeones eſſent viginti ſex, conſtare: quinque illi fuiſſe armatorum millia, quorum tria in itinere peſtilenti Afrorum aura periiſſent: reliquos in Sinum Sanctorum tranſlatos valetudinarios contabeſcere & mori. In mandatis à Rege habebant, ut ſimulac Braſiliæ littora appuliſſent, abſque cunctatione militem in Olindæ proxima exponerent, mare omne Belgis occluderent, navigiis aliquot Oceanum ſulcarent, & adventantibus è Belgio ratibus inſidiarentur. Erat tum ea annonæ & apparatus omnis bellici apud Braſilianos noſtros egeſtas, ut niſi claſſem iſtam triviſſent maris aëriſque incommoda, cœptaque eluſiſſet propitius Deus, deploratus fuiſſet rerum Societatis ſtatus & ruinæ affinis. At hoſtis refectioni claſſis indeſinenter ſtudere, aptos militiæ incolas omni ſtudio conſcribere, auxilia paſſim conquirere, laborantes firmare, eam belli rationem ſubducere, ut in proximè ſequentem menſem Sextilem, auctus copiis Comitis Banjolæ, quinque militum millia in Continentem exponeret, invadendis terris noſtris, duo millia navibus relinqueret. Nec minus perſuaſum ipſis, fore, ut Luſitanorum inter nos degentium duo vel tria millia defectionem molirentur. quod minimè vanum putabatur, cum parum firmi ſanctique habeat iſta gens & à Belgis animo ſit alieniſſima. At minus formidabiles Naſſovio viſi omnes hi conatus, ob ſummam, quæ Bahienſes quoque premebat, commeatus inopiam, quem longa profectio abſumſerat, quodque tantæ multitudini alendæ non ſufficeret hæc regio. Hoſti ſpes erat, uti farinæ compos fieret per eos, qui Ianuarium & Platenſem fluvium accolebant. quin &

Literæ Hiſpanorum interceptæ.

auxiliarium bina millia ex Hiſpania Inſuliſque Occidentalibus expectabat. quibus in bellum firmatus,ſupremum velut diem noſtratibus minabatur. Præfectorum militarium index repertus, hos loquebatur Duces, hunc militem: Ferdinandum Maſquerengam Comitem de Torre terra marique Præfectum, Iohannem de Vega Caſtellanorum Archithalaſſum, qui ſedecim Galeonibus imperabat, iis navibus exceptis, quæ regio imperio attenebantur; Rodericum Lobum, Luſitanici maris præfectum, qui Galeatis decem præerat; præter eas, quæ Regis rigidiore juſſu militabant. adhæc Comitem Banjolam, caſtrorum imperatorem, Franciſcum de Mora Equitum Magiſtrum, Antonium Rodericum Equitum Vice-magiſtrum, Nunum de Mello, Iacobum Pirezium de Lucena, Franciſcum Pezaram de Caſtro turmarum Duces; Baſcum Maſquerengam Comitem Dobidos, præfectum armorum,Paulum Nunum armorum Vice-præfectum. Tribunorum edebantur, Vrbanus de Vnada, qui milites ducebat mille. Ferdinandus de Silveira, qui mille & centum, Lodovicus Barbalio, qui mille & quinquagenos, Emanuel Maſquerenga, quem octingenti, Ferdinandus de Laduenga, quem quingenti, Hector de la Calce, quem centum & ſexaginta ſequebantur. Vicarii Tribunorum erant, Allenſo Simenes, Petrus Corco de Somona, Martinus Fereira. Vigilum Vice-præfecti recitabantur Antonius de Fretes, Franciſcus Duarta, Paulus Banjola, Iohannes Darugius, Petrus Martinius, Paulus de Parada. Militum domeſticorum & indigenarum cenſebantur nongenti. Braſilianorum ſexcenti, quibus Camero imperabat, Nigritarum quadringenti,quorum Dux Henricus Dias. Navibus inſuper ſervati bis mille. præter eos, quos nullo ære merentes Regis ſui amor in bellum excivit. inter quos fuit Comes Caſtellus Melhor. His copiis longè inferior Naſſovius, non ultra militum terna millia armabat, annonæ & ſupplementorum, ob diminutas cohortes, egens. Et niſi in ſpolium ceſſiſſet hoſtilium navium una farinam vectans, dudum ad eſuritionis incitas redacti Belgæ, Libitinæ vota ſua exſolviſſent. Verùm Dei benignitate, cum alimenta non amplius ſupereſſent, ſubventum aliquà inopiæ fuit. Manifeſtum quoque ex chartis iſtis fuit, mandaviſſe

Claſsis Hiſpanicæ duces & Præfecti.

viſſe Regem, ut biennium integrum littoribus hiſcę inerraret claſſis, ſubmiſſurum ſe quotannis & copiarum & navium quantum ſatis, quò maris potiri poſſet, & dominio ejus exuere noſtrates. Quæ res movit Comitem, ut continuas quoque à Fœderatis Patribus ſuppetias pertinaciter expoſceret, ni in præceps dare velint tanti imperii ſurgentem fortunam, & hoſtium ſannis ac ferociæ objectare tot Belgarum animas. quibus promtius eſſet armis, quam ſuorum negligentia ſuccumbere. Stabat quippe Comiti ſententia, cum hoſte de ſummâ rerum certare & ſuprema belli experiri. cum inter glorioſam mortem & ſordidam illam ab eſuritione, inter prælii & victus diſcrimina, non ſupereſſet, quod eligeret. Inciderat tum fortè in manus Braſilianorum, Seregippam Regiam incolentium, Nigrita aliquis, ſub Henrico Dias miles & vexillifer. qui rogatus de claſſe, nec nihil nec multa dixit, ſive ignorantiam ſive erga ſuos fidem ſilentio profeſſus. ajebat claſſiariorum plurimos, priuſquam è Luſitania ſolverent, longiore in navibus morâ, inde ſub Promontorio Viridi morbis confectos, alios in Cœnobio Bahienſium receptos & maris incommodis malè affectos, indies fatiſcere. miſſum ſe à Gubernatore ſuo, ut vagis per terras noſtras manipulis, arundines ſacchariferas incendio perderet, Luſitanos, Braſilianos, Mamolucchos, Mulatas, & quotquot poſſet Nigritas, ad ſe pertractos, in Belgas accenderet, donec appelleret Claſſis, quam ad Nazaretham exſcenſionem parare opinabatur. Sed hæc à Comite leviter accipiebantur, cum nec ſtatio iſta ſatis commoda videretur, nec veriſimile, de perdenda meſſe cogitare Hiſpanos, quos non levis recuperandæ Braſiliæ ſpes erigebat. Etenim RITE belligerantium eſt, ſervare terras, quas victuri venerunt, nec ſolitudinem facere, ubi imperia cogitantur. graſſari, vaſtare, urere, deſperatæ ut plurimum militiæ auſa ſunt, non bonis conſiliis ſuſceptæ compendia.

Nigritæ captivi indicia.

Comparatis è flumine Ianuario & aliunde copiis auxiliaribus & per claſſem omnem, quæ navibus conſtabat octoaginta ſex, diſtributis, ut jam militum eſſent undecim circiter aut duodecim millia, exceptis Braſilianis & qui in mediterraneis conſcripti erant, portu Sanctorum egreſſa mare conſcendit.

Claſſis Hiſpanica è Sinu Sanctorum exit.

cujus adventus fama plurimum fuit trepidationis in publico. motis ubique præſidiariorum curis, cùm nulla præfecturarum pars à metu & periculo vacua eſſet, incertis omnibus, ubi hoſtis appelleret. Hæc eadem claſſis, cum ex Hiſpania primum ſolveret iis navibus immixta iverat, quæ poſteà in Belgium, duce Oquendo, malis avibus, curſum direxerunt, ut junctis claſſibus & navium ingenti numero terrorem incuteret & Braſilienſibus Belgis & Fœderatorum terris. At mox in altum provectis, diſtractæ claſſes fuere, aliaque infelici fato Braſiliam, alia Belgium oppugnatum ivit, itinere diverſo, eventu & clade pari. Quatriduo, ante quàm è Sinu Sanctorum abiviſſet Hiſpanica, claſſis Belgarum quæ ſub duce Guilielmo Cornelii Looſio, in Hiſpanorum molimina intenta, circa oram S. Salvatoris oberraverat, in Pernambucenſem ſe portum receperat, cum navibus tredecim, annonæ & aliarum rerum indigis. *Claſſis noſtra.* His peropportunè acceſſere è Belgio adventantes naves octo, inde duæ, mox novem inſuper. quæ omnes appulére, poſt emiſſam è portu Sanctorum Hiſpanienſem claſſem. hinc aliis conſternatio, aliis audacia. hic timenti, ille terrenti ſimilis, nempe ut quiſque ſuorum aſpiratione & flabello, ob novas ſuppetias, vel erigebatur, vel victoriæ deſperatione dejiciebatur. Tanta erat feſtinationis ad bellum neceſſitas, ut nondum exoneratæ, ſe pugnæ aptare coactæ fuerint, & bellicis officiis fungi, accepto è Braſilia milite, quem è terreſtribus *Numerus navium.* copiis & centuriis ſuis Naſſovius carpſerat. Naves numerabamus nos unam & quadraginta, diſpares mole, machinis, milite. His Præfectus noſter altum conſcendens, plenus animi & fiduciæ, hæſit in conſpectu Olindæ, quatuor à littore miliaribus. unde facile ipſi erat inſequi quaquaverſum Hiſpanos. Eos indiciis acceperat Naſſovius, aut in Paomorellum (fluviolus eſt Præfecturæ Pernambucenſis liburnicarum capax) ituros, Boream verſus, aut in Candelariam, Auſtrum verſus. ubi exſcenſio hoſti perniciosa fuiſſet, ob arces & propugnacula præſidiis machiniſque contra vim munita, etiam ob ſilveſtria & arenoſa loca, quæ commoda noſtris credebantur; ob flumina quoque pontibus navigiiſque ſtrata, ſubmittendis, ſicubi neceſſe, auxiliis. Menſis Anno currebat ultimus, cum circa oram

Auſtra-

Auſtralem Allagoæ navigaret Hiſpanica claſſis. ubi jactis anchoris ad flumen S. Michaëlis, myoparonibus ſuis aquatum ivére navales ſocii. Tum temporis Mansfeldius vigilum præfectus, ſex à littore miliaribus, cum copiis tranſitu quodam conſederat, juſſus à Comite, percepta Hiſpanorum claſſe, pedem copiaſque referre. cum nullis illic munimentis reſiſtendo hoſti tutus eſſet. Subſtitit tamen octiduum imperterritus & Comitem de claſſis & claſſiariorum adventu certiorem fecit. qui cum exſcenſionem dicerentur (licet falſò) parare, eò ut ſe claſſis noſtra ocyus conferret, imperavit. ut Hiſpanam in anchoris ſtantem, incautam occuparet: aut ſi eam non offenderet, ad priorem rediret ſtationem. Sic terrâ ſimul ac mari bellum impellebatur & terreſtris miles hinc, inde nauticus, caſus ſuos, officiaque militari jactantia comparabant. quin diverſi deſideriis, ſuam quiſque ſortem extenuabat, & qui terra militabat, maris, qui mari, terræ militiam optabat. Vix vela fecerat Præfectus claſſis noſtræ, cum flante benignè Borea, ex adverſo Barræ-grandis (Sinus eſt navibus commodiſſimus) ſtetit. attamen labente die & caligante veſpera, portum tentare veritus, proxima luce appulit, arbitratus hîc ſe hoſtium claſſem & prælii occaſiones reperturum. Verùm ad fluvium S. Michaëlis delatus, non niſi quatuor repperit navigia hoſtium minora, quæ apparatum bellicum apportabant illis cohortibus, quæ terra ducebantur. Ea ipſa Liburnicæ noſtræ in littora & vadoſa maris egére. Abierat Claſſis, exiſtimans futurum, ut parte copiarum noſtrarum in Allagoam, parte in Portum Calvum diſtracta, minus validus eſſet alibi Comes. Favente rurſum Æolo, cum ipſis anni milleſimi ſexcenteſimi & quadrageſimi auſpiciis, omnis Belgarum claſſis Pernambuci in ſtationibus erat, in omnem eventum intenta, ne aut elaberetur hoſtis, aut impunè exſcenderet. Tum nunciatum, Hiſpanam claſſem non longè à Parayba in oculis eſſe & lembis aliquot fluminis oſtia tenere, exſcenſionem ſimulare, non alio fine, quàm ut huc quoque militiæ aliqua vis raperetur. CONSVETA namque illa ducibus armorum ludificatio eſt, qua alibi oſtenduntur, alibi inferuntur. Nec diu fuit, cum ex Inſula Tamarica conſpiceretur. quare eadem

Mansfeldius cum copiis terreſtria tenet.

Claſſis noſtra vela facit.

An. CIϽ IϽ C XL.

nocte mandatum claſſi noſtræ, in altum ſe daret, flante Borea, hoſtium magis quàm noſtro commodo. Verùm paulò antè Naſſovius, coactis in unum Navarchis bellique Ducibus, hortatus omnes fuit, *pugnarent fortiter, occaſionem rerum gerendarum cœlitus datam. nuſquam certius Hiſpanum vinci poſſe, quàm per hæc littora, ubi facilis in Brevia & ſcopulos delapſus. Eodem,* inquiebat, *loco incolumitas omnium & gloria poſita ſunt. Suſpenſa ad lancem Fortunæ ſunt Regiæ Majeſtatis & Societatis decora. Braſiliæ imperium hæ naves, hæ claſſes vectant. Si vincet noſtra, tuta dominatio nobis. ſin minus Hiſpano. Tot annis, quibus in his oris de terrarum particulis dimicavimus, addite hunc illuſtrem diem, quo de toto Imperio dimicandum. Approbate Fœderatis Ordinibus, Principi, Societati, nec animos vobis deeſſe ad pugnandum, nec vires ad debellandum. Non ſunt nobis navium ſtupendæ moles, non ad terrorem facilè metuentium facta carbaſa. Manus veſtræ & arma & quem primò nominaſſe debebam, favor cœleſtis, fiduciam dant. Si cum novis populis, cum Barbaris, Patagonibus, Anthropophagis pugnandum eſſet, conquirerem nova argumenta. Nunc cum Hiſpanis, Luſitanis, quorum nota vobis mari militia eſt, certandum. Iidem ſunt, quorum claſſes, aſpectantibus omnibus Sanctis, in ipſo Sinu olim exuſſere gens veſtra. iidem, quibus incruento Marte gazas Peruanas & Mexicanas ereptum ivit. Vos eoſdem vos præſtate & durate in inclytam mari Batavorum famam. Decernent Fata. utcunque res cadet, memorabile facinus fuerit, cum Sole viciſſe vel cecidiſſe. Pugnantibus præſtò ſunt belli præmia, detrectantibus crux & mors. tertium eligi nec veſtra ſinit ſors, nec dignitas mea, ut prona ad remunerandum, ita à ſeveritate, veſtro crimine, minimè aliena.* Ad has voces eminebat omnium ardor, & ingenti alacritate ad littora, ad naves & arma properatum fuit. Mane æquiora nobis ſpirabant flamina à Meridie, & mutuum viſi ſumus, ſub ipſis Pamorelii littoribus, ubi decretum hoſti, cum ſeptenis millibus egredi, quæ in minora jam navigia tranſierant, ut in littus ſe darent. Verùm cum univerſa claſſis ſparſis & diſtractis vagaretur ratibus, naves nonnullæ, quæ alias navigatione præverterant, conſpectis noſtris, reliquæ ſe claſſi jungere parabant. At Belgicæ naves nactæ ſitus oportunitatem & ad latus Hiſpanorum auſpicatius provectæ, inſtitére hoſti, qui verſus Borealia littorum nonnihil prolapſus, non niſi circa horam pomeridianam tertiam nobis pugnandi poteſtatem fecit. Tum Claſſis noſtræ Dux Guilielmus Looſius, converſus ad multitudinem: *hodiernum,* inquit, *negocium occaſionis eſt atque virtutis, non furoris vel intempeſtivi*

Naſſovius navarchos & militum Duces ad pugnam hortatur.

Hoſtis exſcenſionem parat.

Claſſis Præfectus ad pugnam ſuos hortatur.

[illegible]

A. *Prætoria noſtra.*

B. *Vicaria noſtra.*

C. *Prætoria nocti-luca noſtra.*

D. *I. Tamarica.*

E. *Goiana.*

1. *Prætoria Hiſpanorū.*

Luſitanorum Prætoria .
Hiſpanorū vicaria .
Luſitanorū vicaria .

5 *Hiſpanorū nocti-luca .*
6 *Luſitanorū nocti-luca .*

nº 42.

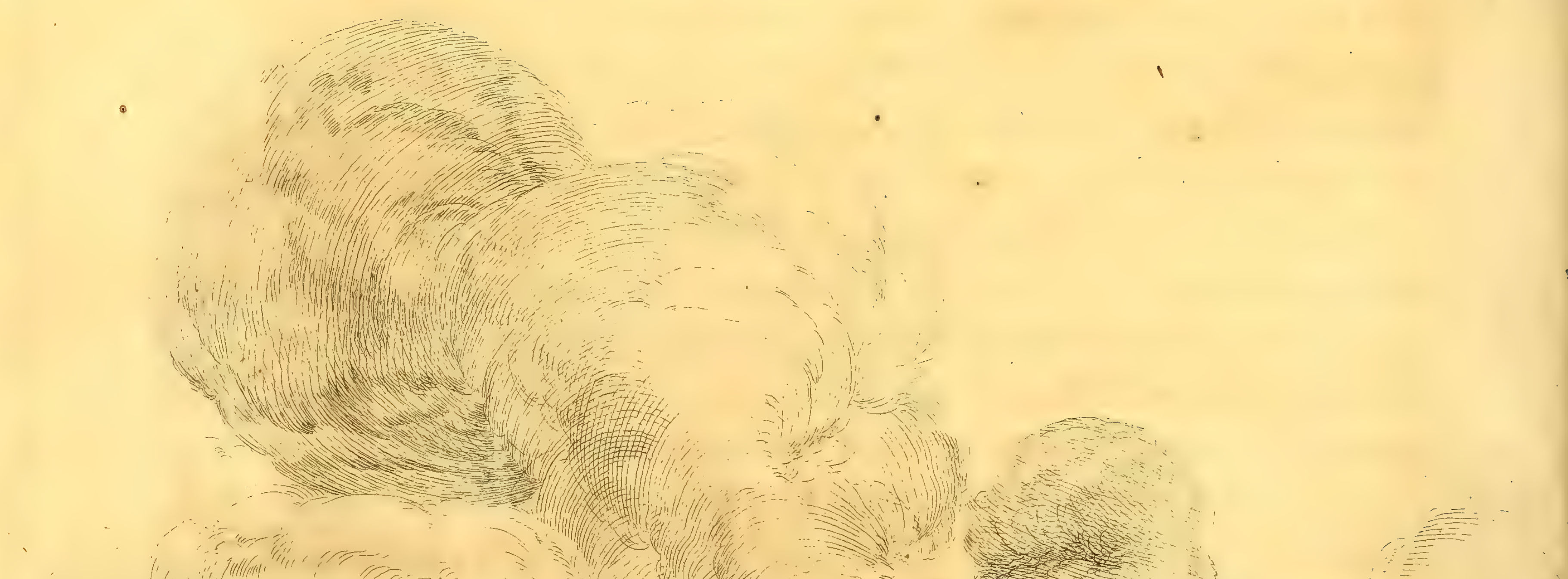
peſtivi quæſtus. Quare macti virtute ſocii, qui dedecus nec oculis nec animo ſuſtinere poteſtis. omnia victoriæ incitamenta pro nobis militant, ventus, unda, navium ad pugnam commoditas. Non ita pridem eſt, cum morante hoſtili claſſe, fortiſſimi cujuſque è veſtris voces audirem: Quando claſſis, quando hoſtis dabitur? fatigabat vos mora & expectatio. Adſunt è latebris ſuis & Sinu extruſi. Vota omnium & ſpes in aperto ſunt. in fronte, in oculis, ante proram, poſt puppes Hiſpani ſunt. ſi non arcetis, mox intrà naves erunt, & in illis vos perſequentur. Numero impares, neceſſitate pugnæ ſuperiores ſumus. Mihi ſtat mens, non puppes, ſed proras hoſti obvertere. Agite, Dei auſpiciis, mecum Prætoriam iſtam invadite, & ſi unquam pro gloria dimicaviſtis, nunc navalis diſciplinæ tenaciſſimi eſtote, & patriæ fortiſſimam operam præſtate. in tanta delendi hoſtis occaſione nec præmiis vos nec propoſita laude fraudabo. Abrupit orationem præſens neceſſitas & favente aura, quæ plenius vela inflabat, per mediam hoſtium claſſem vectus, hoc omni agebat ſtudio, ut Prætoriam Hiſpanorum invaderet. cum qua, ut & cum aliis inſuper quatuor Galeonibus ſibi circumfuſis, per trihorium obſtinatè & ferociſſimè conflixit, ſævientibus in ſe mutuo indefeſſa tormentorum jaculatione partibus. at inter hæc ipſa prælii principia ictus & à morte victoriam auſpicatus, gloriæ ſuæ vivus non ſuperfuit. Cecidére primo hoc conflictu, præter claſſis præfectum, è nautica plebe tres, ſauciis quatuor. at navis Prætoria hoſtibus undequaque cincta, ſuorum ſe alacritate præſenti periculo expedivit & evaſit. Defuncti Ducis cadaver eadem veſpera in Tamaricam delatum illuſtriori ſepulturæ ſervabatur. At cui Alcmaria nomen, hoſtilibus globis confertim quaſſata & tranſverberata, aquas affatim hauriens, ad pugnam inepta ſeceſſit. Accidit prima hæc congreſſio inter Tamaricam & Gojanam, tribus à littore miliaribus. Superveniens nox diremit prælium, non bellaturientium animos. refectis quippe, qua fieri potuit feſtinatione, ratibus, velis, rudentibus, pluteis, tabulatis, quæ machinarum vis diffregerat, poſtero die Secretioris Concilii Senatores in claſſem acciti per Petrum Grandem vigilum præfectum, qui militibus imperabat, & de obitu Præfecti edocti, illi ſurrogarunt propræfectum Iacobum Hugenium, honoris & virtutis hæredem. qui ſimul ac in navem, cui à Fama nomen erat & inſigne, tranſiit, tranſiit quoque in Famæ voces. nuncupatis ad Cœleſtem votis, grandique ardore nec remiſſiori-

Primus conflictus inter Tamaricam & Gojanam, Ianu. XII Ann. CIↃ IↃ C XL.

bus ſociorum animis, hoſtilem claſſem adortus, flante Auſtro, terribilem & cruentam pugnam edidit. Paucis ratibus oppugnatæ plures, parvis maximæ, ut commiſſi cum montibus colles, cum turribus tuguriola, cum mitulorum teſtis vaſtæ eſſent pandæque immanium corporum alvi. Hoc potiores nos, quod cum hoſtium rates immobiles ferè eſſent ob molem, noſtræ in quamcunque partem vertere ſe & vento dare poterant. Occurſabant proræ proris, modò puppibus. modò concuſſis lateribus diſſoluta navium compages fuit. non tam pilæ globique, quàm decuſſæ tabulatis & ſubligaculis partes ac feſtucæ pugnantes interimebant. Aquis merſi vel capti præda erant victoris, vel, neſciente modum bellandi rabie, in aquis trucidabantur. tormentorum tantus hinc inde furor, ut intermiſta caligo fumique cœlum ipſum hoſtemque oculis eriperent. Duravitque hæc ſecunda conflictatio in feram veſperam, paucis noſtrorum, pro pugnæ atrocitate, deſideratis aut vulneratis. locus pugnæ fuit Gujanam inter & Promontorium Album. Navium noſtrarum una à flavo Sole appellationem habens, machinis hoſtilibus diſſoluta prorſus, cum duce Mortamero & militibus XLIV merſa periit. Navarchus nauticique numero triginta quatuor in ſcapham deſiliere, & quamvis continuis hoſtium globis peterentur, evaſere ſalvi. jacebant ſparſa per tranſennas mortuorum corpora, membris mutila, triſti, ſed non minus glorioſo ſpectaculo. Quæ dum refero, ſubit animum iſta cogitatio, ita armatas, ita commiſſas bellaturientium hominum acies, belluarum conflictibus non abſimiles eſſe. Quid enim? ardent oculi, pallent ora, furorem præferunt vultus, frendet vox, clamor inſanus & bacchantium, totus homo ferreus & minax & cruentus. crepant arma, fulminant bombardæ, tonitrua edunt machinæ, non minus horrenda veris, at magis noxia. Et quis rictus oris in ſingulis, quis fremitus, quæ immanitas, quàm furioſus concurſus, tumultuaria mixtio, quàm cadentium & trucidantium crudeles vices, congeſtæ ſtrages, undantes cruore plutei & tabulata! Cumque ad humanitatem, manſuetudinem, comitatem, lenitatem nati ſimus homines, illud ſtupendum, quis Deus caſuſve nos impulerit, ut ferrum lethale

Secundus conflictus Ianu. XIII. *Inter Gujanam & Promontorium Album. Cabo Blanco.*

[illegible]

A . Prætoria noſtra .

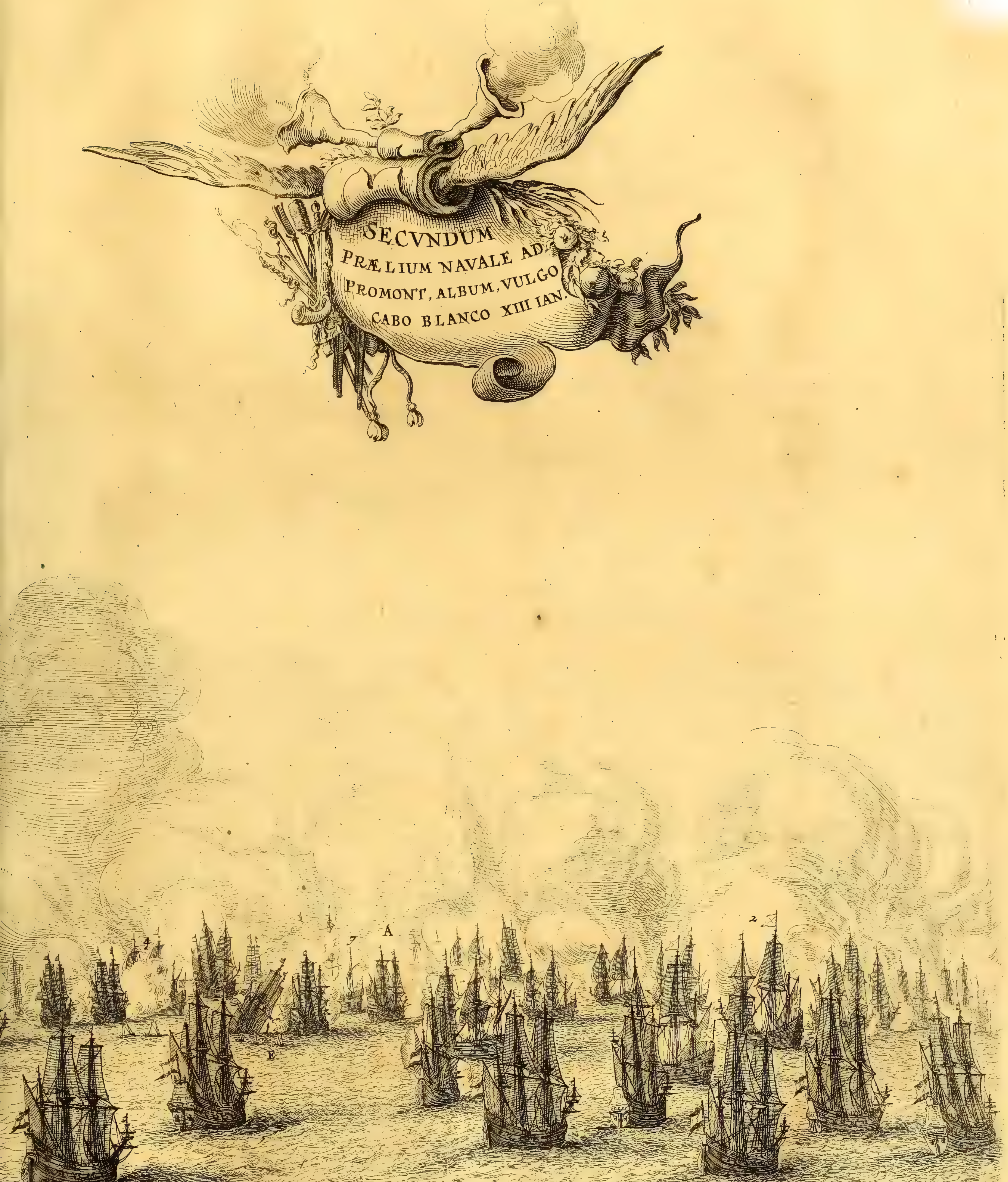
B . Vicaria noſtra .

C . Nocti-luca noſtra .

D . Promont . Album .

E . Nauis Solis flaui tormentorū ictibus merſa .

1 . Prætoria hiſpan .

. *Prætoria luſitan .*

Vicaria hiſpan .

Vicaria luſit .

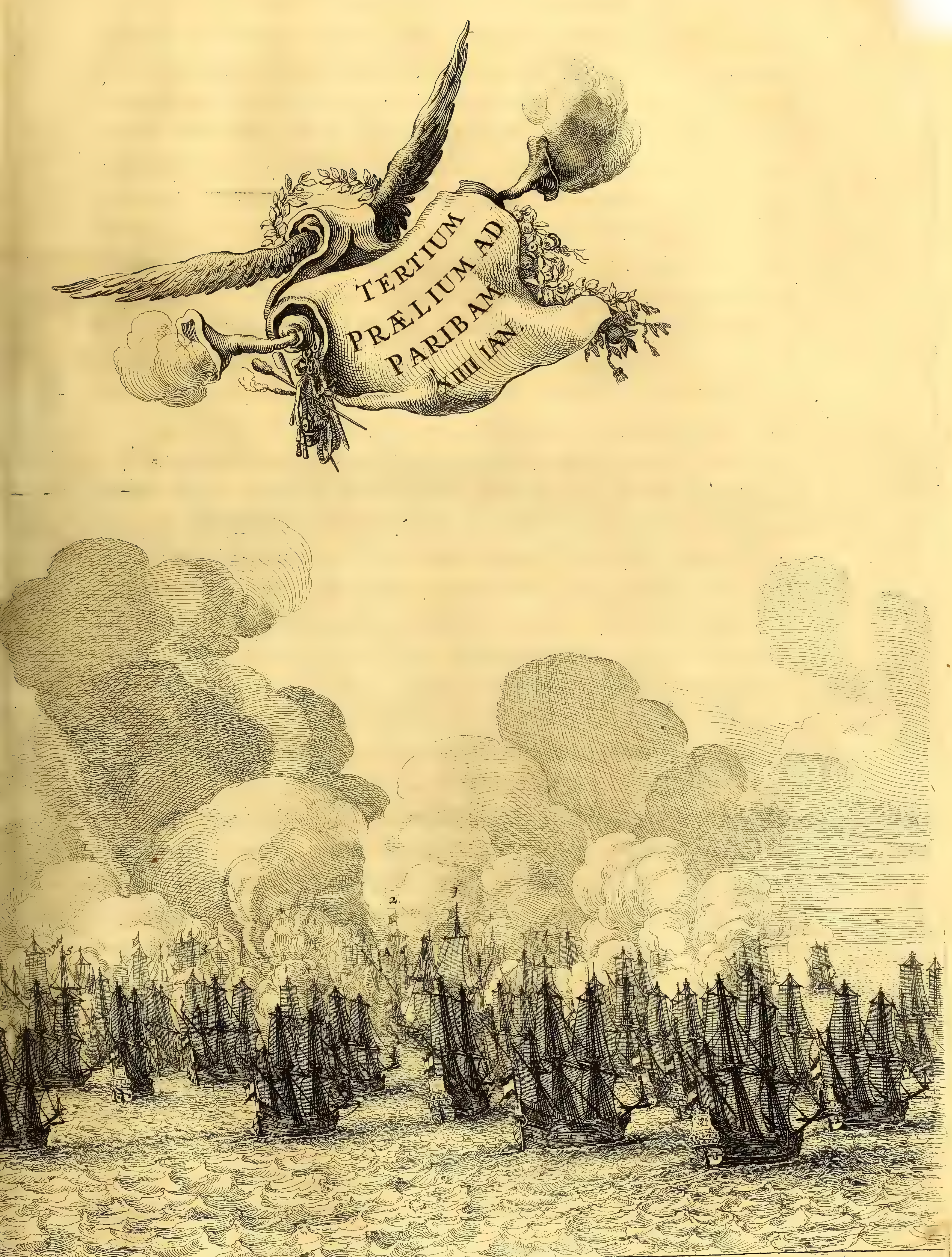
5 . *Hispanorū nocti-luca .*

6 . *Luſitanorū nocti-luca .*

7 . *Navis Galeata à Prætoria noſtra incenſa .*

A. *Prætoria noſtra.*
B. *Vicaria noſtra.*
C. *Nocti-luca noſtra in arenis haerens.*
D. *Oſtium fluminis Paraibæ.*
E. *Caſtrum Margaritæ.*
1. *Hiſpan. Prætoria.*

2. *Luſit. Prætoria.*
3. *Hiſp. Vicaria.*
4. *Luſit. Vicaria*
5. *Hiſpan. Nocti-luca.*
6. *Luſit. nocti-luca.*
7. *Galeotica in arenis hærens.*

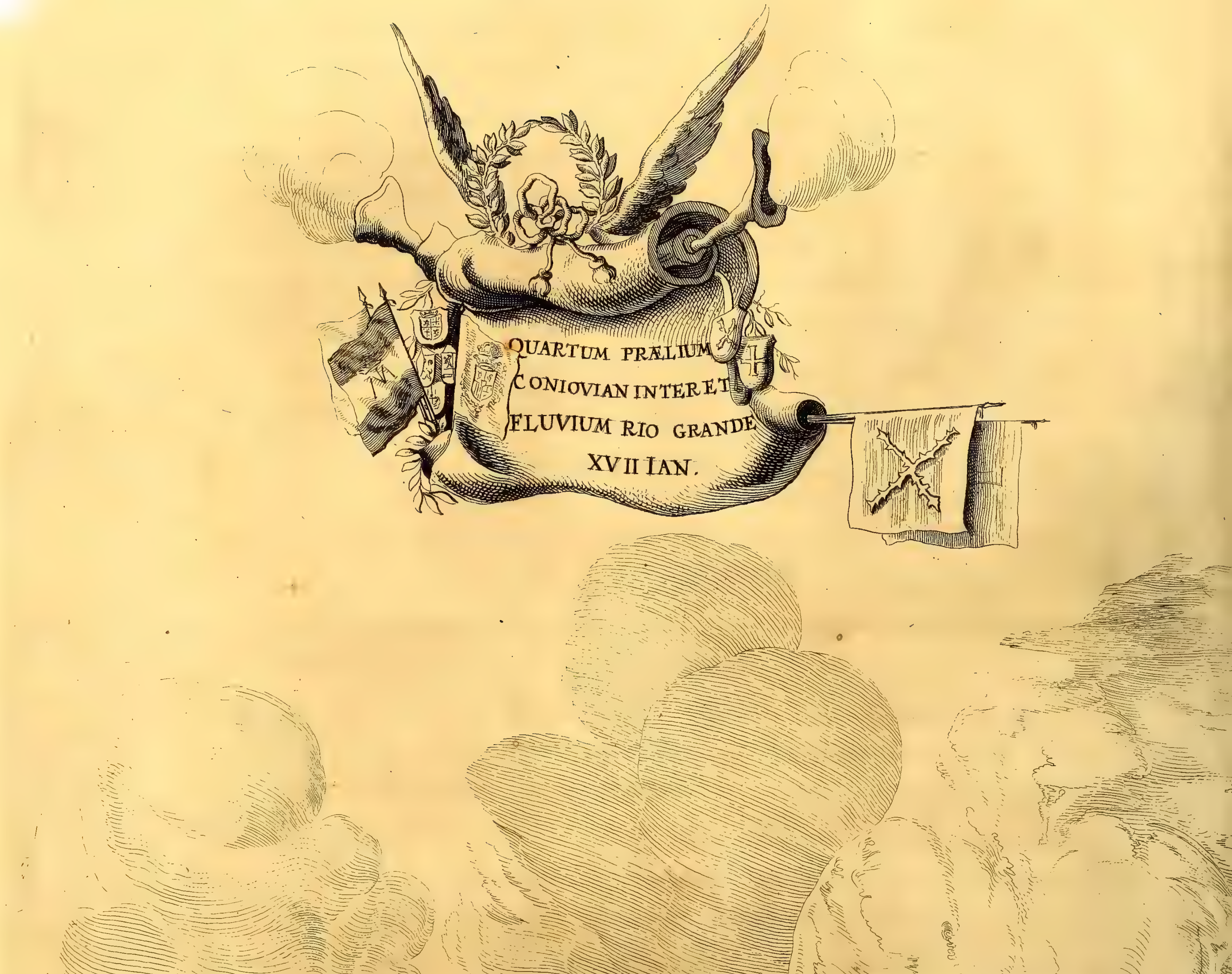
lethale in mutua viſcera, totis caſtris, totis claſſibus, intrepidi ſtringamus. Et tamen in has hominum lanienas magna neceſſitate pertrahimur, libertatis, religionis, imperii, opum ergò. ut virtus ſit & honos maximus, capitis ſui periculo, vim arcere à liberis, uxoribus, aris & focis & potentiæ terminos latius proferre. Iamque emergebat dies ſubſequens, cum favente Belgis Auſtro, claſſem Hiſpanorum iniquius navigantem tertiùm aggreſſi ſumus. Præfectus Hugenius novam dignitatem dignè auſpicaturus, ſe inter Prætorias duas Caſtellanam & Luſitanam ingeſſit, parum arbitratus, ſi cum ſimplici hoſte decertaret. Ea hîc ferociâ pugnatum fuit, ut uter ferocior eſſet, ignoraretur. quiſque Ducum navali peritia, cœlo, ventis, mari doctè utebatur. quiſque celeritate & furore mergere naves maluit, quàm captas ſervare. quiſque temeritatis nonnihil fortitudini miſcuit & quæ caſus offerebat, in prudentiam vertit. Nos ea felicitate pugnavimus, ut pauciſſimi ceciderint. id enim cautum à Duce Naſſovio ſapienter, ne naves ſuas hoſtium innecteret, ne à militum, quos habebant prætoriæ, numero obruerentur. ideò acceſſibus receſſibuſque crebris, hoſtem machinarum repetitis ictibus exercuimus. Hoc prælio, quod non niſi fugiente Sole deſiit, ad Paraybam pugnatum fuit, altero à littore miliari. illudque effectum, ut claſſis Hiſpana maris ventorumque iniquitate protruſa fuerit in Boreales Braſiliæ fines, ubi æſtus maris magna rapiditate in Occidentem fertur & invitas naves quaſcunque abripit. Hoc conflictu dejectus fractuſque fuit pilis è Prætoriâ Hiſpanicâ immiſſis malus navis noſtræ, quæ Oloris inſigne habebat. cui præerat funalis accendendi & præferendi officio, Iacobus Aldericus, vir præliis maritimis ſpectatus. Quare ad pugnam invalidus, in anchoris præſidium quærere cogebatur. quo cognito, Hiſpanæ rates duodecim majores in eam ſe direxere, ut turbatis collapſiſque velis impeditum occuparent. Præfectus noſter, perſpecto diſcrimine, eò ſubſidiarias aliquot amandat, quarum adventu deſeruere Olorem Hiſpanorum rates ſex. reliquæ projectis uncis Olorem tenuére. Nec mora, trajecti ducenti trecentive hoſtium, ſuprema navis puppiſque acroteria victores habebant. quos

Tertius conflictus ad Paraybam.
Ianu. XIV.

idem Aldericus, obſtinato ad extrema pugnæ animo, ferocia ingenii, Hiſpanorum ignavia & fortunæ indulgentia viriliter depulit. Tantum effecit mixta deſperationi audacia, ac timori pudor. reſectis namque, quæ anchoram detinebant, funalibus, verſus littorum brevia & pulvillos deflexit. quò & ſecutæ ſunt quatuor Hiſpanicæ, pari fato implicitæ. Verùm hæ præſentis periculi intuitu, diſruptis retinaculis, valedixére Olori, ſuis in navi Olorina non jam victoribus ultrà, ſed captis. quo caſu conſternati, pars in mare deſiliit, pars dum aliud effugium quærit, crudeli Marte, aut ferro cæſa, aut aquis hauſta periit. Quinta ratis, quam ducebat Antonius de Cunha de Andrada, præfectus ejus claſſis, quam ſubſidiariam Inſulæ miſerant, ignara Olorem vado adhærere, ſe illi per errorem applicuit, pariterque jàm arenis defixa, cominus cum Olore dimicavit, tormentiſque hinc inde vibratis horrendum ſæviere. eo eventu, ut Hiſpani abjectis in mare, quos manu tenebant gladiis, ſalutem ſupplices ac væcordes oraverint. triginta, qui ſe in aquas præcipites dederant, adnatarunt, ut ab Olore noſtro, hoſtili licet navi, ſervarentur. quos omnes depulſos, efferatis pugnæ calore navalium animis, obtruncavit ira, Oceanus ſorpſit. Claſſiarii Belgæ, quos Olor vexerat, in lembum demiſſi, ablatis antè, quæ uſui eſſe poterant, vacuam navis ſuæ alvum mari permiſére. Ac tunc maximè uſus, rerum omnium magiſter, docuit, nihil validum, adverſus vim atque impetum tormentorum, humana ſolertia poſſe comparari. Expoſiti mox lembis Hiſpani, quos Andradæ habebat navis, ducenti & triginta. inter quos erat præfectus ſubſidiariæ claſſis ipſe Andrada, monachi quatuor, centuriones duo, totidem ſigniferi, & ex Æſculapidûm gente unus. præda in navi reperta argenti cuſi, elaborati rudiſque triginta florenûm millibus pendebatur, excepto aureo torque, aliiſque, quæ nauticorum clancularię rapinæ ceſſere. Andradam iſtum ſubactæ prudentiæ virum & civilis ingenii in Belgium miſit Comes, arbitratus detineri ipſum aliquandiu Societatis commodo iſtic poſſe.

Præfectus ad inſequendam claſſem hortatur ſuos.

Die, qui decimuſquintus menſi erat, eandem ventorum & cœli clementiam experiebamur, flante adhuc Auſtro. Tunc advocatis navium ducibus, maſcula verba locutus fuit Præfectus : *ne*

A. *Prætoria noſtra.* 1. *Hiſp. prætoria.*

B. *Vicaria nostra.* 2. *Luſit. prætoria.*

3. Hiſp. vicaria.

4. Luſitan vicaria.

5. Hiſp. nocti-luca.

6. Luſit nocti-luca.

nº 45.

ne ſinerent elabi manibus victoriam; fugere hoſtem, & in maris infeſtos & æſtu metuendos tractus propelli: jam dignum aliquid nautica indole patrarent, ſi ſalvos ſe & glorioſos cuperent; nihil ob metum intentatum relinquerent. Cumque Hiſpanam claſſem propius ad littora ferri conſpiceret, per Liburnicam præmonuit Caſtri Ceuliani, quod ad ripam eſt Fluminis Grandis, Gubernatorem, uti in adventum hoſtis intenderet, & ſua tutaretur. Deinde, ſumma animi magnitudine & omnium periculorum ſecurus, diſtributis, quà per tempus poterat, prælii partibus, denuò in Hiſpanum ivit. Cui jam propinquo tanta ſupervenit maris malacia, ut ludibrium pelagi eſſent geminæ claſſes, nec velis clavisque ſe regi paterentur. duravitque hæc ipſa in horam tertiam pomeridianam. quo tempore expergiſcente Æolo, ne imminens veſpera pugnam intempeſtivè abrumperet, & partes belli tenebræ confunderent, viſum fuit differre prælium in ſolidum diem. Quo illuceſcente & ab armis ac pyrio pulvere, per Liburnicam recens advecto, inſtructi, pugnam orſi ſumus. quæ toto die vehemens & obſtinatiſſima fuit, nec niſi labente die intermiſſa. Hoc conflictu, qui propè Conjahou accidit, ex adverſo Præfecturæ Fluminis Grandis, in littoralium conſpectu, uſque adeò Hiſpanorum Prætoriam fatigavimus & laceravimus, ut ſecundo vento ſe pugnæ ſubduceret. ſed minoribus navigiis cincta. quæ nos laceſſebant & pro-prætoriam noſtram exercebant, licet adverſo Marte, qualem & Galeatæ hoſtium naves ſenſere. Pugnam auſpicata Belgarum claſſis, mediam Hiſpanorum interſecuit, ea dexteritate, ut ventorum mariſque oportunitate gauderet, claſſe hoſtili infra noſtram dejecta. Nec illud ſine Numine contigit, ut quatuor his acerrimis præliis, è noſtris non niſi viginti duo occubuerint, ſauciis octuaginta duobus. Trahebatur ſic bellum in dies, & trahebamur omnes in Borealia maris, diſpari facie, hoſtis ignominioſè cedendo, nos inſtando glorioſius. Tum Præfectus, iterum habito cum nautarum primoribus concilio, repeti prælium poſtero die juſſit, ut hoſtem Braſiliæ littoribus prorſus depellerent & in avia maris agerent. Ille hoc omni conamine agebat, ut miſſis in littora parvis navigiis, de aquis ſibi proſpiceret. quarum penuria laborabat, enectis penè ſiti claſſiariis. At impedivere hos

Iterum in hoſtem abit.

Quartus conflictus, ex adverſo Præfecturæ Flum. Grandis. XVII Ianu.

Vu cona-

conatus oberrantes circa littora Liburnicæ noſtræ. quin & ternæ hoſtium onerariæ in littora truſæ naufragio periere, vectoribus, qui trecenti in Continentem evaſerant, ſilvarum & latebrarum præſidio ſervatis. Iamque diſperſa apparebat & in partes diſtracta, ob navium aliquot jacturam, Hiſpanorum claſſis; ut denuò animum ceperint Belgæ, hoſtem invadendi. qui anceps conſilii, cum videret ſe noſtræ claſſi adhærentem & innexum, Syrtes iſtas & ſcopulos, quos *Baxios de Rochas* vocant, ſuperare, ob navium molem, non poſſe, & ab exſcenſione in littora & aquatione, quâ egebat efflictim, quaquaverſum prohiberi, noctu, flante Euronoto, relictis ad Flumen Grande noſtris, in aperta Oceani ſeceſſit. eo conſilio & viæ curſu, ut aut emetienda ipſi fuerit Æquinoctialis linea, in patriam remeanti, aut rectà in Occidentem navigandum. Iudicabant rerum maritimarum peritiores, tum Belgæ, tum Luſitani, non dari reditum claſſi infra Syrtes iſtas dejectæ, ob aquarum in Occidentem præcipitem raptum, & ventos perpetuo ibidem adverſantes. Præfectus Belga, obſervans hoſtium claſſem malè ferri, curſum inhibuit, & in exitium, in quod ruere eos prævidebat, ardentiore pugnæ ſtudio præcipitare ſuos noluit. Comperta quoque aquarum per naves ſuas inopiâ, ſufflaminavit cupidos & quietem fecit claſſiariis ſuis ad oſtia ſupradicti fluminis. Hîc refecti, ſpirante Aquilone, ipſis Calend. Febr. Pernambucum victores appulerunt. ubi per tractus omnes Belgarum imperio parentes, dictæ Deo ſoſpitatori publicæ grates, ob depulſam à cervicibus & littoribus ipſorum potentiſſimam claſſem, Braſiliæ terrorem, Regis robur & præſidium unicum. Varia quoque publici gaudii ſigna in Aulâ, arcibus, urbibus, pagis, accenſis ignibus & tormentorum exploſione, exhibita fuerunt. At apud Bahienſes & per hoſtium paſſim terras, dolor diverſus plurimaque conſternatio animos omnium perculerat. dum alii propinquos, aut neceſſariorum fata, alii Regis fortunam miſerarentur. Liburnicarum noſtrarum aliqua, longius Hiſpanos inſecuta, retulit, eos in anchoris ſtetiſſe, propè Syrtes jam dictas, quindecim à Flumine Grandi miliaribus, Septentrionem verſus, propè fluvium *Vtetugo*, ibique aquatum exiviſſe. Creditum nauticis, non dari illinc

Baxios.

Quintò in hoſtem itur.

Claſſis Hiſpanica abit.

Vtetugo.

illinc majoribus navigiis reditum, minoribus dari. Sic diſſipatâ & fugata validiſſima Claſſe, fidem fecit Naſſovius, nondum cum Scipionibus, Regulis, Cimonibus, Duilliiſque ac Pompejis exſtinctam eſſe fortitudinem. Et, ut recentia memorem, poſt victum mari noſtro interno Boſſuſium, Britannico Sidoniæ Ducem, Flandrico Spinolam & nuper ſub Dunis Britannicis Ocquendum, hæc gloriæ Fœderatorum acceſſit illuſtris victoria. qua Hiſpanorum in Orbe occiduo vim fregimus, tot navium ſtupendum apparatum eluſimus, ſpem recuperandi has terras labefactavimus & potentiæ Belgarum illudere parantibus juſtæ defenſionis inſtrumenta oſtendimus.

Infelicitas Hiſpanæ claſſis.

Illud adverſantibus fatis malè ceſſit Hiſpanis; quod cum iter omne à Sinu omnium Sanctorum ad oram uſque Pernambucenſem confici poſſit & ſoleat duodecim plus minus diebus, menſes aliquot cum ventorum iniquitate luctati tardius adrepſerint, conſumtis longiore mora aquis, quibus ob intenſiſſimos æſtus maximè ipſis opus. Vt claſſis, quæ primo impetu valida fuiſſet, & par victoriæ, per tædia & moras evanuerit. Obiere his præliis partes ſuas virtutes plurimæ. Navalis peritia ventorum oportunitates mariſque æſtus captabat. Fiducia cum potentioribus congreſſa, iiſdem, quibus hoſtis, ſe periculis involvit. Prudentia militaris mergi naves maluit, & vibratis facibus, ardentibus ruinis operiri, quàm captas non ſine publico diſpendio ſervare. Fides, conſtantia, labor pugnavêre fortiter. Moderatio ſatis credidit, fugaſſe hoſtem, quem tam pauca manu expugnari impoſſibile. Clementia inimicos exitio proximos ſervavit. Amor, periclitantibus ſociis ſuccurrendo, non ſemel emicuit. Feſtinatio ingens nullum ſpiramentum conſiliis hoſtium relinquens, invaſit iteratis vicibus pugnare paratas, at tardius ſe moventes, rates.

Narratio Hiſpanorum de iis, quæ his navalibus præliis evenerunt.

Hæc è noſtrorum annalibus & chartis conſtant. At qui inter Hiſpanos pugnavêre, calamitatum ſuarum propius gnari, poſt narravere, quæ nunc ordiar dicere. ut & hoſtium & noſtra confeſſione verum valeat: Ex Hiſpaniis profecta claſſis, ſuperato Capite Viridi, Oceanum, ubi Æthiopicus eſſe incipit, emenſa, ſub littora Promontorii Auguſtiniani ventis mariſque æſtu, projecta, cum exſcendere ob vicinos Pernambucenſes timeret,

 ret,

ret, in Sinum Sanctorum direxit. ubi duodecim Hollandorum naves exploratum & prædatum miſſæ oberrabant. quæ cum claſſi, pelagi incommodis fatigatæ, inſtarent, ut jam nocere poſſent, moniti per piſcatoriam ſcaphulam Hiſpanorum Præfecti, Sinus interiora, ubi ab Arcium machinis præſidium eſt, ſubivére. Cumque à Bahienſibus ocyus adeſſent naves aliquot bellicæ, in ſubſidium, Batavi non pugnandum rati, claſſem deſeruêre. Etenim, in hoſtili loco, inter omnia inimica infeſtaque, potentiore hoſte, major damni metus, quam emolumenti ſpes ipſis oſtendebatur. Acceſſit Hiſpano inſigne robur à navibus XXIV, commeatu & milite firmatis. quas Luſitania ſubmiſerat Rex, ut & ab aliis duabus, quas Fluvii Platenſis incolæ ſedecim ſingulas tormentis armaverant. Moranti hîc Luſitano præcipua cura fuit, reficiendi claſſis laceræ & quaſſa, & purgandi rates à marinis ſordibus, navigandi impedimentis. Quo tempore non levis ipſum metus habebat, fore ut à Pernambucenſium navibus infeſtarentur, pertractis in ſicca navigiis & machinarum bellicarum tum vacuis. Tandem expedita omni Claſſe, naves compertæ XCIII. inter quas XXIV. Galeoticæ immanitate terrorem faciebant. aliæ, minores mole & vectura diſpares, quadringentarum, aliæ centum & quinquaginta, aliæ centum erant vehium. inerant illis armatorum millia multa, quos per Hiſpaniam, Luſitaniam, Bahiam, Flum. Ianuarii & Argentei terras, Inſulaſque delectos, regia poteſtas attenebat, nec expertos omnes militiæ nec inexpertos. E ſinu Sanctorum lætis ſuorum vocibus & ſpei certa, quæ omnia magna pollicebatur, altum conſcendêre, & in Alagoam ivêre, ubi expoſitis militum binis millibus, ſub Iohanne Lopezio Barbalione, curſum in Pernambucum direxit. At prævia Hollandica ratis, continua in Hiſpanos machinæ exploſione, indicium ſuis faciebat de Claſſis adventu, & in Reciffam flectens nuntium pertulit. Nec diu poſt Belgarum claſſis omnis navium XXXIII (ita rebantur) in Hiſpanicam magnis animis tetendit, hac ſpe erecta, mari vincendum hoſtem. ut qui expoſito milite, terreſtribus mox copiis longè Belgis prævaleret. Incrudeſcente pugnâ, Prætoria Belgarum, Fama, implicita Hiſpanis, inter Prætorias duas, hinc Caſtellanorum, inde Luſita-

ſitanorum ſtetit. quibus ſacroſancta Ieſu & Mariæ vocabula venerationem dabant, tanquam horum ope, velut tutelarium Deorum, pugnaturis. Caſtellana machinis XXXII, Luſitana XXVIII armabatur. in utramque à latere ſociam ferociter & pertinaciter detonuit Fama, ut quidam ex ictu ruerent mortui, alii ſaucii ſecederent. Vix inchoarant prælium Martiæ partes, cum inter primos Belgarum Præfectus caderet, aggreſſus pugnam, cujus laudi teſtis ipſe defuit. Hoc poſteà è noſtris cognovêre Luſitani. merſum Aurei Solis navigium unius incolumitatem ſuis, at aliorum octo Hollandis ipſis debuit. Inſequenti die, ſub Auroram, Hollandorum naves XXXV redintegrato prælio non ſegnius pugnavêre, pari ferè hinc inde damno. Noctilucæ Batavorum decuſſa antenna fuit &, qui epidromum ferebat, malus. Illuxerat tertius dies, cum naves, Grande Cornu & Chriſtophorus Magnus, Hiſpanienſis Ioſephi latera impellerent, dejectis puppis acroteriis, & quæ hîc eminebat Cruce, Chriſtianorum inſigni. Grandis-Cornu navarchus erat Antonius, cui nomen vulgare Ruſticus Durckendamenſis, hoſti metuendus valdè. cujus fortitudo docuit ſummos & in magna exempla natos, etiam inter ſtivam & aratrum naſci. Quartus dies atrocis rurſum prælii initium fecit, commiſſis cum vice-Prætoria Luſitanicâ, cui à Ioſepho nomen, LIV machinis æneis terribili, Belgarum navibus, Chriſtophoro & Grandi-Cornu. Ea pugnæ facies, is ardor fuit, ac ſi mergere aut mergi certum eſſet partibus. paſſaque tantam cladem Luſitana claſſis fuit, ut de refugio cogitare & in ſaxa ſe Rochenſia recipere neceſſe habuerit. Perhibebant Vicariæ Prætoriæ Præfectus Franciſcus de Pimenta aliique, deſiderata hiſce præliis fuiſſe ſuorum millenos aliquot. S. Ioſepho; quæ ſeptingentos vexerat, deceſſere quadringenti. Tunc, ſive metu Lichthartii & Iöli navalium Ducum, quos adventare acceperant Hiſpani, ſive ventorum pelagique injuriâ in Occidentem adacti, aquæ & commeatus egentiſſimi, diverſis acti conſiliis, quà poterant, navigavere. mox appulere ad Margaretæ inſulam, fame enectis pluribus. Cumque nihil majus præſtare fortuna poſſit, quàm hoſtium diſcordiam, diſtraxit hæc Luſitanos rectores, Præfectum & Vice-præfectum.

quorum hic in Terceram flexit, inde Gades pervenit, fractis eſuritione & ſiti navalibus. Ea quæ S. Philippi vocitabatur Galeo, trecentos habebat morbo extinctos, præter illos, quos atrocior glorioſiorque mors pugnantes ſtraverat. E Galeonibus reverſæ domum fuere S. Ioſephi, S. Dominici, S. Philippi, S. Bernardi. inſuper vectoriæ duæ, una S. Iohannis, altera S. Georgii appellatione. reliquæ aut mari periere, aut diſſolutis compagibus, ad littora Novæ Hiſpaniæ vel interjectas inſulas, in principia ſua rediere. Quæ Hiſpanorum narratio an exactè verum dicat, timeo aſſeverare.

Eodem fere tempore de Hiſpanorum claſſe, ſub Britanniæ littoribus, triumphant Fœderati Ordines.

Atque hæc dum mari geruntur ad Occidentem à Mauritio, alter cognati ſanguinis, AVRIACVS, ad Septentrionem non minus victor, mare Britannicum inſedit, & victricia ſigna per ejus littora, non magno temporis intervallo circumtulit. qua victoria cum nulla Belgis acciderit illuſtrior, operæ erit precium, chartis illam conſignaviſſe, utpote atrocem cædibus & rerum undequaque magnitudine celebrem. Ducebat claſſem ſexaginta navium dux famoſiſſimus Antonius Ocquendus, prælio navali non ita pridem cum noſtris in Sanctorum Omnium portu commiſſo, recenti fama celebratior. Inter illas Prætoriæ erant plures, quarum aliæ millenos, aliæ octingentos, aliæ ſeptingentos & ſexcentos vectitabant. militum millia habebat decem, claſſiariorum millia quatuordecim, mixtos ex Hiſpanis, Luſitanis, Gallo-Britannis, Cantabris, etiam Flandris. His è Coronnæ portu, qui Galæciæ maximus eſt, per mare Hiſpanicum vectus, Fretum Britannicum ſubiit. Oberrabat in eodem Freto, non niſi duodecim navium contubernio, maris præfectus Martinus Trompius, qui ſub Heemſkerkio, ad Calpen, memorabilis iſtius prœlii pars fuerat, & mox ſub fortiſſimo Duce Petro Heynio navigans & pugnans, morientis lateri & laudi adſtes fuit. ita decernentibus fatis, ut cadente Imperatore, non diſpar ille militari virtute exſurgeret. Vt in conſpectum ſe è longinquo dedit claſſis Hiſpana, auctæ fuere Trompio vires, quinque navium acceſſione, ut & paulò poſt duarum, quibus Wittius præerat. His cum hoſte congredi cœpit nocte intempeſta & tormentorum jaculationibus majori pugnæ præludere. navium noſtrarum una, concepto

Martinus Trompius. Gibraltar.

cepto igne, ob malè cuſtoditum pyrium pulverem, conflagravit. At illuceſcente Aurora aliis inſuper duodecim navibus bellicis auctus, quæ Duynkerkanum in Morinis portum præcluſerant, prælii initium fecit. At vetuit Gubernator noſter, qui tamen mari depugnantium mos eſt, naves navibus annecti, ne ab hoſtilium navium mole & bellatorum numero vinceremur. Verùm hoſtium naves circumnavigans, jam divulſam claſſem interſecans, perpetuis eam ictibus fatigabat. capta navi minore & Galeonum una, cujus curam dum negligunt victores, intempeſtiva ſpoliorum cupiditate, à ſuis recepta fuit, & triumpho erepta. Ocquendus navium ſuarum magnitudine & numero animoſior, rectà in Prætoriam noſtram ferebatur, hoc vehementer agens, ut junctam & cohærentem arctiſſimè Fœderatorum claſſem diſtraheret. Verùm machinarum grandium ictibus lacer & perforatus ipſe, obliquato curſu, miſſos nos fecit & pugnæ ſe ſubduxit. Exactus dies, qui Veneris erat, crudeli certamine. Subſequens Sabbathi feriatus claſſibus fuit, ob nebuloſum aërem. Donec inter Iudæorum & Chriſtianorum Sabbatha, media nocte recruduit prælium & de refugio hoſtis cogitare cœpit. ſive metu, ſive quod juſſus eſſet non confligere. Peritorum rei maritimæ judicio graviſſimè in eo peccatum ab Hiſpanis, quod noſtros continuis pugnis non attriverint, utpote longè potentiores. ideòque ſtricta illa & ſevera mandata rei navalis gnari improbabant, præſertim in maritimis. cum MAXIME fortuitorum capax ſit mare, & multa in eo concurrant, ventorum oportunitas, cœli, temporis, fluxus ac refluxus, tenebræ, lux, locorum profunditas. ſæpè etiam intendendi curſus, & appellendæ claſſis commoditatem & ſecuritatem quærendam; quæ cuncta cum Regum ſe legibus adſtringi non patiantur, prudentiæ videtur, liberioribus præceptis pugnare nautam. Nondum victus ergo Ocquendus, poſt aliquam ſuorum cladem, navium fiſſuras & hiatus, fracta tabulata, prorarum puppiumque miſerandam faciem, in Britanniæ littora, ubi Ptolomæi Dunium eſt, ſe recepit. Hîc regiarum arcium præſidio ſe tutum fore arbitrabatur, nec paſſurum Regem, uti vim faceremus iſto loco, quem defenderent & bellis eximerent Majeſtatis jura.

Dum in anchoris ſtat imbellis, otioſa, ab impotentiore hoſte velut cuſtodita, ludibrium debuit hinc Britannis, inde Gallis, rem tam indignam Hiſpaniarum rege adſpectantibus. Quia Præfecto Belgicæ claſſis copiam fecit, convocandi undique auxilia & reficiendi quaſſas rates noviſque belli inſtrumentis firmandi. à pulvere namque tormentario deſtitutus, impetratis oportuno beneficio à Comite Charaſto, Caleti gubernatore, belli requiſitis, lateri ſe Hiſpanorum cuſtodem, non tamen amicum præbuit. Interea, dum tabulas laceræ claſſis reficit Ocquendus, & ſub Britannorum caſtellis vecors latitat, Trompius per litteras Patrum opem ſollicitare, & quæ evertendæ prorſus claſſi neceſſaria videbantur ſeriò efflagitare. Qui cum hoſtilem claſſem in arcto detineri accepiſſent, & fatali arenæ affixam, ex omnibus Belgii portubus & ſtationibus naves expeditas colligêre, tanta feſtinatione, ut non fabricatæ, ſed veluti cœlitus delapſæ, & natæ crederentur. Excita undique fuere maritima Collegia, quæ *Admiralitates* vocant, etiam Societates geminæ, quarum una ad Orientem, altera ad Occidentem mercatur & militat, ut non uno hoſte, ſed junctis Belgarum viribus, opprimeretur Aſiæ Africæque dominator. Auriacus, habito in caſtris delectu, fortiſſimos quoſque ſclopetariorum, numero bis mille, per naves Fœderatorum diſtribui juſſit, Ordinum decreto de invadendâ Hiſpanorum claſſe ſuffragatus. Iamque naves bellicæ centum & ultra ſub Britanniæ littoribus convenerant, intentis in tanti belli eventum vicinis gentibus. Tum prior ab hoſte impetitus Trompius claſſicum cani imperat, dum ſpectator pugnæ Britannus cum claſſe ſua extra partes manet. Belgarum dux ſuam in quinque contubernia diſtinctam, præſcripto ſingulis pugnandi officio, in hoſtem immiſit. Nec hic detrectaſſe prælium viſus, non ex fiducia & deſtinatò, ſed quia obſeſſus erat & ab hoſtibus circumfuſus. Equidem tantopere in navibus Hiſpanicis trepidatum fuit, ut maturandæ fugæ, cui oportuna erat nebula & denſiſſima caligo, rudentes & funalia, quibus attinentur anchoræ, præciderent. Trompius primus proximam ſibi Prætoriam, cui à Salvatore auſpicatum erat nomen, invaſit. Verùm hac fugam moliente, acrioris belli ſpectaculum

lum præbuit Prætoria Franciſci Feij Galæciæ Præfecti. cui licet in prima coitione dejecta eſſent mali ſumma, ut decuſſis thoraciis & dolonibus maris arbitrio jactaretur, nec regi conſilio poſſet, non tamen ante veſperam noſtris victa ceſſit. Cum Prætoria Luſitanica Tereſâ ferociſſimè dimicatum. quam ſibi gloriæ materiam elegit acer bello Muſchius. At Trompius immiſſis in eandem navibus incendiariis, manifeſtis illam ignibus accendit. quibus immixta Muſchii navis, retinaculiſque adhærens, funibuſque hoſtis ſui implicita, ſimul conflagravit. Servati tamen cura Imperatoris fuere Muſchius ipſe & ſociorum plerique. Admotæ etiam igniferæ rates aliis, & Prætoriarum una in littus acta naufragium fecit. Quæ Andream de Caſtro ducem vehebat, globis uſque à Trompio perforata & rimis fatiſcens, pari fato periit. At nullius æquè hoc prælio emicuit fortitudo & conſtantia, quam Lopezii, qui una navis parte merſa, altera incendio flagrante, ipſe brachio truncatus, pugnam adhuc ſuſtinuit, nec niſi aquis abſorptus, iræ ſuæ in nos & animi, pro Rege ſuo pertinaciter & glorioſè pugnantis, finem fecit. Ocquendus metuens ne à flammarum & ignium viciniâ flammas quoque conciperet, comitantibus aliis nonnullis, enavigavit, & in Morinos ac portum Duynkerkanum invectus eſt. ubi, qua vectus fuerat, Prætoria, arenarum ventorumque injuria, Neptuno ceſſit & fluctibus. Victæ hoc ipſo die plures aliæ & in arenas illiſæ, Oceano, Æolo & Vulcano, Deorum veluti triumviratu, in Hiſpanum conſpirantibus. Summo mane ſubductæ ex oculis claſſis reliquiæ, incertis itineribus ferebantur, una excepta, quæ ad primum congreſſum deditionem fecit. Nec inſequens nox imbellis fuit Batavis, ſed indagando hoſti ſtudioſè impenſa. Tam atrox pugna & ſævientium machinarum fragor, & flammarum per piceas tabulas graſſantium ferocia triduum ferè duravere. Per Britannorum littora Ducum Principumque carpenta volitabant, ſpectaculi cauſa. promiſcua plebes è montium faſtigiis crudeliſſimi certaminis adſpectu, læta, dolens, prout quiſque affectus, non ſine horrore, fruebatur. Rex Britanniarum Carolus, federis ſui, quod cum Hiſpano & nobiſcum pepigerat, tenax, claſſis ſuæ Præfecto quietem im-

peravit, & utrique ſe parti neutrum præbuit, miſertus tamen quarundam navium Hiſpanicarum, quas è tanto naufragio in ſuos uſus ſervavit. Quid, quod & ante prælium elapſæ quatuordecim hoſtium naves per maris vadoſa, Britannici Archithalaſſi gratia ac facilitate, incolumes evaſerint. illiſa in littus Gallicum, ſtatim à prælio navium aliqua, præda Gallis fuit. Rem miram narro & ſeculorum memoria dignam. Navibus ſexaginta ſeptem iiſque ad ſtuporem grandibus, occurſum fuit navibus minoribus bis ſex. Eaſdem aggreſſi ſumus navibus octodecim, mox triginta. Exercitum viginti quatuor millium, tot & plures habebat regia claſſis, vix ternis militum millibus adorti, in incitas & littorum anguſtias protruſimus, & velut captam circumſedimus, ut elabi non poſſet. Præfectus noſter ipſi Ocquendo, cum moras necteret ob fractos malos, Liburnicæ ſuæ officium indulſit, tranſvehendis è portu Britannico lignis, ut refectis navibus maturaret pugnam. Confecto navali prælio, Dux Fœderatorum captas naves, adhæc militiæ Hiſpanicæ plurimos, duceſque ipſos Texelæ, Moſæ & Zelandiæ portubus triumphans immiſit. At Duynkerkæ, Antwerpiæ, Bruxellis funeſta omnia & luctus plena. In Hiſpania, Luſitania, in Cantabris, Callaicis & Aſturum regionibus, alii cognata fratrum, alii liberorum, alii amicorum plorabant. Cordatiores hæc ſecum muſſitabant; mittendos Belgas, aut induciis vel pace placandos. Victorem hoſtem non ſtare, ubi vicit, ſed ulterius progreſſurum ad ea, quæ cupiditati ipſius & victoriis patent. Non alia tam incruenta & minus nobis damnoſa victoria potiti unquam ſumus. Deſiderata è claſſe Belgarum navis una, militum & navalis populi vix centum. cum hoſtium cæſa, merſa captaque accipiamus millia multa, naves quà merſas, quà exuſtas, quà captas quadraginta, ceteris vel fuga vel Anglorum beneficio elapſis.

Cameronis expeditio terreſtris, adventante claſſe Hiſpanienſi.

Nunc è mari in terras Braſilianorum reverti libet, ubi non minore ſtudio intentus fuit hoſtis in calamitates noſtras. Antequam enim è Portu Sanctorum ſolveret dicta toties Claſſis, bina armatorum millia Luſitanæ & Braſilianæ gentis & inter hos Tapujarum, in fines noſtros miſſa, diſtinctis ſe agminibus ſparſerant. tum ne ab eduliis deſtituerentur juncti omnes, tum

tum ne magna manu conſpicui, à limitaneis locis majore Belgarum potentia arcerentur. Qui enim minoribus manipulis contemni poterant, multitudine terribiles ad juſtam nos defenſionem irritaviſſent. Id in mandatis habebant,ut ad S.Laurentii pagum, qui ſeptem à Paomarello milliaribus abeſt, ſociarent copias, claſſiſque adventum exſpectarent. ut ſi fortè, poſt ejus appulſum, egredi in terras impedirentur à Belgis littus inſidentibus, adeſſent promti in armis & depulſis noſtris viam ſternerent ſuis, aditumque in mediterranea patefacerent. quo fini jam antè incolarum animos, Hiſpanicæ potentiæ oſtentatione, occupaverant & nobis iniquiores reddiderant. Copias iſtas ducebat Præfectus Camero, Braſilianus, variis apud ſuos militiæ experimentis clarus, aſtu & audacia ſummus: qui ut imperata exequeretur, ad fluvium Vnam cum cohortibus conſedit. Facilè illi fuit huc penetrare, cum miles ferè omnis noſter è mediterraneis evocatus, in littoribus detineretur, in adventum claſſiariorum. At hoc metu expeditus Naſſovius, & depulſa in maris incerta & avia Claſſe, ilicet lectam mille militum manum, ſub Tribuno Coino, viro fortiſſimo & militiæ experto, Cameroni objecit. Quo percepto, nec enim horæ ſpatio aberant, movit Camero, & diſtincto milite per ſilvas & dumeta progreſſus, hactenus evaſit. Coinus pari induſtria ſuos quoque diſtinctis catervis ſubmiſit, & accelerato itinere ſolitos ſilvarum tranſitus & egreſſus intercepit. Primam prælii occaſionem nactus centurio Tackius, duas cohortes ſclopetariorum in hoſtem immiſit, propè Pojucam, & conſerta manu cum ſexcentis Luſitanorum, quibus præerat Ioannes Lopezius Barbalio, acriter pugnavit, quibuſdam cæſis, reliquis fugatis. è noſtris deſiderati vexillifer unus, & gregarii ſeptem, vulnerati ſeptemdecim. Secundam arripuit vigiliarum præfectus Mansfeldius, qui cohortem agebat quadringentorum Belgarum, & Braſilianorum centum. quibus cum Barbalione ad S. Laurentium congreſſus, ad primas baliſtarum jaculationes, in fugam ipſum egit. ducenti erant, qui degeneres prorſus, projectis turpiter armis, militiæ nomen infamabant. Ipſe Barbalio terga vertens, pilei ſui, qui capite fugientis fortè deciderat, necnon gladii & chartarum

Illi opponitur Tribunus Coinus.

Pellitur Camero & cæditur.

omnium, quas Luſitanis noſtrarum partium ademerat, copiam Mansfeldio fecit. etiam iſtarum litterarum, quibus agendorum rationes exaraverat Comes de Torre, hoſtium cum ſumma poteſtate imperator. Iis diſertè juſſerat ille, ne victores ſui clementia fracti parcerent Belgis, ſed nullo diſcrimine & hos & Braſilianos quoſcunque noſtris ſtipendiis merentes, mactarent. ſolis gratiam facerent Luſitanis. Morabatur per id temporis in Præfectura Paraybenſi Andreas Vidalius centurio, qui antè ſemeſtre huc è Sanctorum Portu miſſus, cum litteris ad Molarum dominos, clàm eos implebat ſeditionum ſtudiis. ut adventante Claſſe arma caperent, in libertatem ſe priſtinam ſub Rege ſuo vindicarent, Belgarum ſe imperiis expedirent, in Claſſis potentiſſimæ adventum farinas colligerent. Non abnuebant complures, diverſiſque incitamentis corrupta fide, clandeſtinis colloquiis deterrimum quemque & novarum rerum ſtudioſos in partes ſuas pertrahebat. Cum in conſpectu eſſet Claſſis, promtis & aliis ſeditionum miniſtris, Vidalius accenſis molendinis aliquot, & cannarum ſtruibus, hoc agebat, ut terrefactos ſubitis ignibus Belgas à littore revocaret, arcendis privatorum damnis, vacuumque illud & imbelle claſſi oſtentaret. At Duces Belgæ ſtratagematum iſtiuſmodi non ignari, ſuſque deque habitis privatorum diſpendiis & publicæ tutelæ dediti, perſtitere in littorali ſtatione. Mox fugatâ claſſe & periculorum ſecurus Mauritius, cohortem ſuam militumque ſeptingentos, duce Carolo Tourlonio, eò ablegavit, qui conjuratorum ſtudia & conatus reprimeret, & rebelles incendiarios in ordinem cogeret. Expoſitum fuerat ad flumen Conayou militum trecentorum agmen, ducibus Franciſco de Soſa & Henrico Dias, etiam Rebelhinho, qui æmulatione quadam ab illis diſtractus poſtea ſe Ioanni Barbalioni junxit. Cum his commiſſus Tourlonius, ubi ſe aperiunt ſilvæ, octuaginta & ſeptem cæſis, pluribus ſauciis captiſque, cœpta ipſorum eluſit. Interemti Franciſci Soſii indicium eſſe potuit, reperta ejuſdem inter manubias veſtis pectoralis, quam captivi agnovêre. Inter ſaucios Henricus Dias abjectâ parmula & enſe & pileo ingloriè fugit. Magna inter ipſos trepidatio erat & metus, cumque ſpes nulla eſſet claſſia-

Andreas Vidalius, adventante claſſe, Luſitanos ad ſeditionis ſtudia hortatur.

Tourlonius cum hoſtibus pugnat victor.

claſſiarios in littore excipiendi, hoc quiſque ſtudebat, ut evaderet & in Salvatoris urbem, ſi quà poſſet, ob iter longum moleſtumque, & victus parcitatem, ſalvus remearet. Bimeſtri, antequam ſolviſſet è Portu Sanctorum Claſſis, in Fluvium Grandem è mediterraneis deſcenderant Tapujarum terna millia, cum uxoribus liberiſque, ſtupentibus rei novitate Belgis. nec enim antehac tam frequentes ad nos acceſſerant, nec niſi viginti aut triginta circiter agmine. Venerant è locis uſque adeò à littore remotis, ut ubi domicilia & natale ſolum haberet hæc Anthropophagorum gens, ignoraremus. Nonnullos antiquæ libertatis ſpes ſtimulabat. plures odium Luſitanorum, quorum dominationem per Europæos ſubverti poſſe non deſperabant. Erant, qui opimam fortunam & ſpolia ampla ex novis rebus petebant. Et jam ſe noſtris jungere parantes, armis ad fines iſtos graſſabantur. Profectò ea tempeſtate, veluti cœlitus dati nobis videbantur in ſubſidium. Neque enim in mentem ulli venerat, fore, ut in hac Præfecturâ belli ſe ſcena panderet. At ſimulac ex hoſtium claſſiariis plurimi non longè à Flumine Grandi exſcendiſſent, abigendis armentis & apportandis in claſſis refectionem aquis, exaratæ fuere à Naſſovio litteræ ad Regem Tapujarum, Ioannem de Wy, quibus obnixè petebat, uti hoſtem à pabulatu & aquatione arceret. Qui ſingularem in nos animi propenſionem teſtatus, ilicet filium ſuum cum Tapujis aliquot, veluti fidei & benevolentiæ vadem, miſit in Arcem Ceulianam, ſeverè effatus, ſe eandem vitæ neciſque ſortem nobiſcum ſubiturum, & jampridem juratum eſſe Luſitanorum hoſtem. cui dicto ut fidem faceret, Luſitanos duodecim, loci iſtius incolas, infelici ſanè ipſorum fato, veluti odii ſui in gentem illam victimas, obtruncavit. Comes militum ſuorum ſexaginta, duce Garſtmanno, Tapujis addidit, ut ex communi conſilio & noſtra diſciplina in hoſtem iretur. Adſcriptis ergo in militiam Belgicam hinc Tapujis, ita à gentis nomine dictis, inde Braſilianis bis mille, pro nobis optimâ fide belligerantibus, validiores adverſus Luſitanos Hiſpanizantes viſi ſumus. cum INTERNI militis majus ſit in Duces ſuos obſequium, fides & veneratio, quàm externi, & loca ſedeſque magis tueatur genitus, quàm

Tapujarum tria millia ſe Belgis jungunt.

Mauritius ad Tapujarum Regem ſcribit.

Mira Comitis ſolertia. aliunde accitus. Naſſovius, ut aliqua neceſſitate fidem ipſorum adſtringeret, Tapujarum conjuges liberoſque in Inſulam Tamaricam deferri & liberalius illic haberi imperavit. facti cauſa hæc fuit, ut, ſi fortè defectionem per litteras ſuaderet Camero, quod & fecit, chariſſimorum pignorum intuitu deterrerentur. Inter litteras Barbalionis interceptas erant, quibus in dubium adducebatur ejus fides & militantium ſub ipſo Braſilianorum. quas, ut demereretur Cameronem, & hoc veluti lenocinio pelliceret, ipſi tranſmiſit Naſſovius. Nec diu poſt perlatum ad Comitem, ex ore navarchi cujuſdam, militarium trium ac nauticorum quatuor captivorum, reſiduas Hiſpanorum è claſſe rates, ventorum & æſtus marini ferocia in Occidentem raptas, in anchoris ſtare, minoribuſque navigiis in littora aquatum egredi. illud quoque accepit, Prætoriam Caſtellanam, trium anchorarum retinaculis decuſſam, in extremo fuiſſe diſcrimine, ut & alias duas prætorias, Galeoneſque. unam onerariam, quæ ſacchara vehebat, in ſcopulos *Baxios de Rochas* illiſiſſe. His maris periculis implicitos Hiſpanos, *Baxios de Rocqua.* aliam ratibus ſtationem elegiſſe: & eas quæ aquatum in littora deflexerant, poſtquam mutatam Præfecto Hiſpanienſi ſtationem vidiſſent, deſerto littore, alias quidem in Maragnanam, alias in Terceræ inſulas, non exſpectato imperantis juſſu, conceſſiſſe: ipſum Claſſis Præfectum in Occidentalia pertruſum, cum Galeatis navibus ad Siaræ portum ſtare. Creditum & illud, Præfectum Claſſis Comitem Torrenſem, cum domeſticis in Liburnicam tranſiiſſe, quæ in Sanctorum Sinum ipſum perveheret. reliquis juſſis vel conſilio, vel fortunæ gratia ac felicitate ſibi conſulere. Ajebant iidem, Prætoriæ Caſtellanorum vix ſex aquarum vaſa ſuperfuiſſe, ut Galeatæ omnes neceſſitate adactæ fuerint ire in Occidentem, ob potus penuriam. quem, utpote à liburnicis & minoribus navigiis deſtitutæ, (illa recentibus præliis ferè cuncta ipſis perierant) ex vicinis Inſulis transferre prohibebantur. At reliqui infauſtæ expeditionis Duces, Comes Banjola, Franciſcus Mora & Ludovicus Barbalio, cum diſtracta & accîſa Claſſis membra conſpicerent, nec reduci illam, unde abierat, poſſe, in hoc tandem convenere: ut Lodovicus Barbalio cum militibus mille quingentis omni

Barbalio cum mille quingentis militum terreſtri itinere Bahiam repetit.

omni armorum genere inſtructis, terreſtri itinere Sinum Sanctorum repeteret, viamque ſibi ferro inveniret. Franciſcus de Mora cum Comite Banjola conſcenſa minori vectoria eò navigarent. Barbalio iter capeſſens ægros & ſequi impotes, dura neceſſitatis ac militiæ lege, trucidari juſſit, ne capti à noſtris adventus ipſius & profectionis per terreſtria indicium facerent. quod ſollicitè metuebat, uti ex captivis, qui ſe nemorum latebris abdiderant, cognovimus. Per hæc & quæ prædiximus tempora, ea accidêre, quæ referre non piget. Iudæus quidam, Bento Henricus, magnus, ut talium mos, jactator & promiſſor, grandis ſecreti, (Fodinæ puta) reperto erexit animos Senatorum. Verum incertam opum ſpem non levi precio licitabat. Indicii mercedem petebat ſibi & ex ſe natis & naſcituris, alteram proventuum & lucri partem. At Senatores, edocti FRAVDVM matrem penuriam eſſe, & tumidis ſtolidiſque imaginationibus impleri paupertatem, nec omnino abnuêre, nec annuêre poſtulatis. Verùm ea promiſere, quæ ex præſcripto præſidum Societatis, rerum utilium inventoribus indulta fuére. At Bento, non ſine ſupercilio, celare rem tantam, præ ſe ferre iter in Hollandiam, aliquid tamen de poſtulatis remittere. Senatores, veriti ne aliis rem aperiret, aut morte præventus nulli, iterum in colloquium cum Iudæo admiſſi, novis oblatis condicionibus, nihil effecére. ſed illo juſſo non exire Braſilia, ne diſpaleſceret arcanum, diu ſola tantæ felicitatis expectatione felices fuere. Poſteà, cum ſolenni tractatu cum Vndeviginti-Viris, Societatis ſupremis rectoribus, tranſegiſſet, è Fodina, quam ipſe adiit, metallorum ſpecimina Pernambucum attulit. quæ poſt rigidum examen, deprehenſæ fuerunt ſulphureæ eſſe & plumbeæ materiæ, nec valoris magni. præterquam, quod ad Auſtralia S. Franciſci fluminis ſita eſſet, loco armis Luſitanorum & Belgarum controverſo, longiuſque à littore. Vidalius, cujus paulò ante memini, homo audax, callidus & prout animum intendiſſet, pravus aut induſtrius, in Paraybæ terris populationibus incendiiſque graſſatus, maximis damnis afflixerat Luſitanorum molas, agroſque cannis paſſim ſacchareis conſitos. Quibus malis avertendis, miſſi eò ad molarum tutelam militum manipuli

Bento Henricus.

Vidalius graſſatur.

pluꝛes fuere, qui junctis, cum res poſtularet, viribus, depellerent graſſantem. In ejuſdem Vidalii & Magalheinſii prædatorum capita, præmiis ingentibus excîti fuere circumquaque præſidiarii. Etiam pœnis terrefacti quidam è noſtris in Alagois & Portu Calvo, qui extorſionibus & direptionibus indigenarum per nefas, atterebant populum. Carolo Tourlonio prætoriæ cohortis Duci demandatæ partes inquirendi in expilatores hoſce & coërcendi publicarum injuriarum autores. Venditi aliquoties ſub haſta Nigritæ ſervi, quos Africæ littora & portus tranſmittunt, luculentis preciis recreabant æraria. Attamen crebra Servorum & Servitutis commemoratio, imperare videtur, ut de horum origine & ſorte pauca delibem. Eorum alios naturæ vitium fecit, alios lex. Illos voco, qui ingenii & indolis culpa nihil erectum dignumque hominis curâ ſapiunt. ut ex aliorum nutu & imperio ipſos vivere ſatius ſit, quàm ſuo. Lex ſervos facit, non illa melioris & benè ſe habentis naturæ, ut quæ liberos nos naſci vult; ſed quæ gentium eſt, contra naturam quidem, nec tamen ſine ratione introducta. Tales ſunt bello capti, qui cum iſto jure occîdi poſſint, ſervantur ad ſervitutem, aut precio venditi emtique eadem lege adſtringuntur. Hæc ſervitus non Romanis ſolum, ſed & aliis gentibus paſſim uſurpata, dominis jus dedit vitæ & necis in ſervum. donec mitiori lege ſub imperio Romano coërcita dominia fuere, ratioque reddenda fuit occiſi aut crudelius habiti. Cæſar Dictator in Galliis ſub haſtâ captos vendidit, in Salaſſis Alpinis populis Auguſtus. Nec caruerunt iis Chriſtiani naſcente Eccleſia & multis poſt ſeculis. neque refragantur divinæ Apoſtolorum voces, ſed ſervitutem ordinant & præceptis informant. Exſtant de ſervis leges Caroli Magni, Ludovici Pii ac Lotharii. ut & de conjugiis ſervorum decreta Alexandri III. Vrbani, Innocentii, Pontificum. Verùm poſteriore ævo paulatim apud Chriſtianos, doctrinâ & Chriſti genio manſuefactos, in uſu ſervitus iſta eſſe deſiit. Ita ut à temporibus Imperatoris Frederici II, ab annis nempe à Virginis partu CIↃ CCXII, omninò nulli fuerint. Fortè ob hoc, quod nefas crediderint, ita ſervire, ſanguine Chriſti in libertatem filiorum Dei redemptos; vel, ut hac nova & inſolita humanitate

Inquiritur in expilatores civium.

Nigritæ magno ære venduntur.

De Servis & mancipiis diſcurſus.

nitate pellicerent, alienos à Chriſti doctrina gentilium animos. Neque immeritò *Servum nomen ex injuria natum ſcribit Seneca.* Majorem certè veteres Germani & honeſtatis & utilitatis publicæ rationem habuerunt. qui ſuis ſervis non crudeliter abuſi ſunt, Romanorum more, ſed hactenus tantum, ut frumenti modum, aut veſtis aut pecoris, tanquam colonis injungerent, ſuos cuique penates pro arbitrio permitterent. cujuſmodi ſervitutis veſtigia non obſcura, in agricolarum ſervitiis apud Sueonas, Polonos aliosque populos obſervare eſt. *Verberare ſervum ac vinculis & opere coërcere, rarum. Occidere ſolent, non diſciplina & ſeveritate, ſed impetu & irâ, ut inimicum, niſi quod impunè.* Atque hoc ferè more habere ſervos hodie ſolent gentilium & Chriſtianorum plurimi. Certè clementius & moderatius eos haberi cupit Seneca: *Servi ſunt?* inquit, *imò homines. Servi ſunt? imò contubernales. Servi ſunt? imo humiles amici. Servi ſunt? imò conſervi, ſi cogitaveris, tantumdem in utroſque licere fortunæ. Tam enim tu illum ingenuum videre potes, quàm ille te ſervum. Crudele & inhumanum eſt, quod nec tanquam hominibus quidem, ſed tanquam jumentis abutimur. Cogita, iſtum, quem tu ſervum tuum vocas, ex iiſdem ſeminibus ortum, eodem frui cœlo, æquè ſpirare, æquè vivere, æquè mori. Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum ſuperiorem velles vivere. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in ſervum liceat: veniat in mentem, tantundem in te domino tuo licere. Vive cum conſervo clementer & comiter.* Nunc, poſtquam invaluit etiam inter purioris & in melius mutatæ Fidei Chriſtianos lucri cupiditas, aperiente viam bello & armis, rediimus & nos ad morem emendi vendendique hominem, Dei quantumvis imaginem, à Chriſto redemptum, imperatorem univerſi, & nihil minus, quàm naturæ ingeniique vitio ſervum. Vt & hac tempeſtate conqueri, ſub Chriſtianorum imperio in Braſilia, ſervorum aliquis poſſit & exclamare: *Quàm miſera res eſt ô Jupiter & Dii, ſervum eſſe inſipientis Domini.* utique evenit non rarò, ut ſapientior ſtulto, bonus nefario, ſtupido ingenioſus ſerviat, & divinæ particulam auræ, non naturæ ſuæ vitio, ſed ſortis alteri mancipet.

Epiſt. 31.

Tacit. de morib. German.

Epiſt. 47.

Ariſt. in Pluto.

Quidam Franciſcus de Barros Reguo ſuſpectæ vir fidei, ob hoc, quod ad S. Franciſci ripam habitaret, remiſſus otio, & ſua erga Regem Hiſpaniarum officia palam venditaret, publiciſque regiorum Officialium tabulis comprobaret, in Occi-

dentales inſulas relegatus eſt. INITIA quippe imperiorum tuentibus, diffidendum victis, quavis occaſione ad defectionem & perduellionem pronis. Irrumpentibus quoque in Barbaro orbe in gentem noſtram ſoli vitiis, præſertim effera illa mutuis certaminibus pugnandi libidine, quæ in cædes, vulnera offenſaſque non leves deſinebant, non ſine Chriſtiani nominis dedecore; coërcita fuit Edictis rigidiſſimis ſingularium pugnarum petulantia & revocatus legum in homicidas rigor. Ob farinæ inopiam queruli Serinhaimenſes, Vnenſes, Paraybenſes, Allagöenſes & Portus Calvi habitatores, hoc impetravere, ut in eos animadverteretur, qui Mandiocæ proventus celarent Rectores. Et ne præſidiario militi deeſſent alimenta, panis demenſo ſolati fuere Senatores ſuorum famem, donec è Belgio apportaretur liberalior annona. Fugiente anno CIↃ IↃ C XXXIX perlatum in Mauritiam urbem cadaver fuit Illuſtr. Comitis Iohannis Erneſti Naſſovii. ita volentibus fatis, ut partitis natalium & obitus vicibus in utroque orbe inclareſceret, & quò virtutis ſuæ documenta daturus cum Fratre Mauritio venerat, daret mortalitatis.

Prohibentur certamina ſingularia.

Dixi abiiſſe laceram & diſſipatam huc illuc Hiſpanam claſſem. At reduce in Pernambucenſem ſtationem noſtrâ, naves iſtæ, quæ per anguſtiam temporis, ſub prælii navalis initia, exonerari non poterant, jam juſſæ ſunt onera ſua poſt victoriam exponere, & mercantium deſideria implere. Naſſovius, revocato è ratibus milite, terra ſe formidabilem hoſtibus oſtendit. Ludovico Barbalioni, qui duobus armatorum millibus Paraybæ imminebat, obvius ivit Picardus, excubiarum Præfectus & Centurio Dayus. qui hoſtem obſervarent & abactis armentis alimenta ſubducerent. imperatum quoque navarchis & littora tenentibus, ut in omnem eventum inſtructis navibus præſto eſſent, ſi quà irruptionem Luſitanus tentaret. Naves plurimæ in Sanctorum Sinum miſſæ, obſervandis & occupandis, ſi fors ſineret, hoſtium navibus. Cumque copiis ſuis Paraybæ proxima teneret Ludovicus Barbalio, miſſi è Gojanæ terris præſidiarii & centurio Mellingius, ſuam cohortem & Braſilianos ductans, & eam, quæ Artiſoſkio paruerat in Iguaraca. revocata in hanc centuria Ducis Eintii; in Olindam,

Quæ poſt Claſſem diſſipatam evenerint.

Ludovico Barbalioni opponitur Picardus.

quæ

Supplicium ſumitur de ignavis Ducibus.

quæ Pironis erat. Tunc publico Senatus judicio in navium aliquot Duces, ob rem negligenter geſtam, animadverſum. Etenim Navarchorum, quotquot præliis iſtis navalibus interfuerant, quidam fortiter pugnavere & lumen virtutis bellicæ indefatigabiles pugna aliis prætulére: quidam turpi & erubeſcenda væcordia, dejectis mortis metu animis, militiæ decus maculaverunt, ſpectatores pugnæ, non actores. Naſſovius, ut exemplis ſeveris diſciplinam militarem contineret, ſelectis ad hanc rem Iudicibus, animadverſioni illorum reos ſubjecit. ne inulta foret gloria militaris læſa, & velut piaculo propitiaretur Mars, duo ex Iudicum ſententia capite perfidam ignaviam luerunt. uni gladius clementiæ index & meritæ mortis ſupra verticem iit: uni parcitum fuit, ob priſtina merita. Vidit hanc ſeveritatis ſcenam Antonius de Cunha Andrada, miratus, quamvis parta victoria, inflexibilem militiæ Belgicæ rigorem. quem & laudabat, tanquam tenaciſſimum vinculum ſecuritatis publicæ & imperii noſtri ſtabilimentum in hoſtili ſolo. At præclarè meriti Duces, non laudibus ſolum præconiiſque cumulati, ſed & aureo ſinguli numiſmate, in rei memoriam, donati. Ejus latus unum claſſis naviumque imaginem exhibebat, cum hac inſcriptione: *Deus contudit faſtum inimicorum.* alterum effigiem Comitis Mauritii, & appellationem. Barbalio per mediterranea militem ducens, per eas terras, quas Mattos vocant, iter affectabat. quò ſe Tourlonius ad obſidendas vias recepit. Picardo & Donckero mandatum, ut relicta Gojana in Terram Novam ſe conferrent, & hoc omni cura agerent, ut hoſtiles copias, ſi quà poſſent, aut ſternerent aut fugarent. Verum non ſegnior hoſtis, cohortes aliquot noſtrorum, quæ Gojanæ erant, incautas occupavit, interfectis Picardo & Lochmanno Centurione, gregarii ordinis centum, aliis vel ſauciis vel fuga elapſis. Qua ſuorum ſtrage perculſus Naſſovius, ipſe coactis undequaque militaribus copiis, bellum capeſſere ſtatuit. Accîti è navibus in terram milites & navalium ſociorum ducenti quinquaginta, Duce Iacobo Alardo. Mansfeldius & Hooghſtratanus ex Comitis imperio ſe junxere copiis ad S. Laurentii ſedem. Centurio Hoeſius, contracto è Moribeca milite, una cum aliis centurioni-

Præmia dantur benè meritis.

Cæduntur aliquot Belgarum copiæ.

Naſſovius ad bellum ſe parat.

rionibus, Dyckio & Sluytero in Olindam ſe recepit. Prætori Statio imperatum, uti octuaginta Nigritarum ex molendinis conſcriberet, portandis caſtrenſibus impedimentis. Civibus verò, ut vacua præſidiis urbe excubias ipſi agerent. Eintius quoque movere ſe ex Iguaraca juſſus & cum centuria ſua adeſſe. Interea Tourlonius è Parayba hoſtem inſecutus, moleſtiſſimo at celerrimo itinere, quippe XVII millia duodenis horis confecerat, ſuis fame attritis, fruſtra fuit. Certior namque factus Luſitanorum indiciis de Tourlonii adventu, moverat caſtra in Mattos, magna, ut videbatur, feſtinatione, ob relictas hic illic militares penulas ſarcinaſque. Noſtri latitantes aliquot hoſtium in arundinetis, protractos trucidarunt. His ad Comitem perlatis, decretum, ut ab expeditione abſiſteretur, remiſſo, qui conſcriptus fuerat, in ſua loca & ſigna milite, navalibus in ſuas rates. Nec diu poſt Mansfeldius in Mattis cum hoſtium cohorte dimicavit. quæ poſt velitationes aliquot, abjectis impedimentis, in fugam ſe dedit, penulis, quas ducentas reliquerant, non farina ad victum, ſed ſaccharo, ob farinæ penuriam, repletis. Non deſtitit Comes variis locis, ubi ſecuritas publica exigebat, hoſti inſtare, per Tourlonium Cameroni & Iohanni Barbalioni, per Mansfeldium, qui mille & ducentos in prælium ducebat, Ludovico Lopezio Barbalioni, cum mandatis, ut ad Fluminis uſque Franciſci ripas, hoſtem ipſe perſequeretur. at Tribunus Coinus Vnam uſque, inde in Serinhæmum reduceret militem. miſſæ quaquaverſum in portus noſtros rates plurimæ, commeatum ferentes reficiendis copiis. Sub hæc tempora, aliquot ordinis Eccleſiaſtici, Franciſcani, Carmelitæ, Dominicani Præfecturæ Pernambucenſis, numero ſexaginta, ob clandeſtina cum hoſte conſilia, & tentatas militum defectiones, ſubmiſſamque Hiſpanis annonam, in Tamaricâ inſula detenti, inde in Indiam Occidentalem ex Senatus Supremi decreto, deportati ſunt. ubi licet affectu, ob partium ſtudia, nocere poſſent, locorum tamen immani intervallo à Braſilienſibus ſegreges, nocere prohibebantur. Quæ res licet primò commoviſſet populum, poſtea tamen, ſublatis è conſpectu, quos retinere cupiebant, elanguit cum indignatione deſiderium. præſertim cum relicti ipſis

Diſſolvitur bellum ob abitum hoſtis.

Mansfeldii cum hoſte pugna.

Comes inſtare ſuos hoſti jubet.

Aliquot ſacri ordinis relegati.

ipſis eſſent, obeundis ſacris, Parochiales Preſbyteri. Depulſo finibus hoſte, non armis ſolummodo, ſed & frugum inopiâ, quarum cum indigenis negotiationes prohibitæ aliquandiu, per belli neceſſitates, fuerant; veniam fecit denuò Senatus incolis, per vicinas terras & oppida farinas divendendi, & quò vellent, diſtrahendi. Vtique noverunt militarium & civilium rerum ſciti, extra bellum ſubminiſtrari poſſe alimenta, quæ vigente bello prohiberi minimè nefas fuerit. ideòque in hoſtium eſſe partibus, qui talia ſubvehat, poſt publicam ſignificationem. cum annonæ copia augeat bellum, quantum inopia minuit. Braſilianis militantibus injunctum, ut, ceſſante hoſtilium irruptionum metu, in ſuos quiſque ſe vicos reciperet, & culturæ agrorum vacaret, ſublevandæ frugum parcitati.

Nec ſegnius Societatis Directores in hoc domi incubuére, ut attrito bellis milite, auxilia in ſupplementum ſubmitterent Braſilienſibus, quæ toties Comes, toties Senatores per litteras tamque ardenter efflagitaverant. Cumque tanti Imperii molem ſuſtinere non poſſent eo quæſtu proventuque, quem ſufficeret Braſilia, afflictis molendinis & vaſtata paſſim meſſe, ea conſilia inivere, ut armis bellique fortuna languentem rem reſtituerent, potentiamque in rates argentiferas, quæ è Terra Firma, Nova Hiſpania & Honduris quotannis dites abeunt, converterent. Quare novam adornavere claſſem, navium viginti & octo, ſub Præfectis Cornelio Iölo, & Iohanne Lichthartio. qui pubeſcente anno, (erat is milleſimus ſexcenteſimus & quadrageſimus) Belgio egreſſi, in Braſiliam appulerunt primo Vere, adductis ſecum Iohanne Walbeeckio, qui Aſſeſſoris, Nieulandio & Alewino, qui Senatorum & Moucherone, qui Advocati Fiſcalis munere fungerentur. Deliberatum ſeriò, quid ex Societatis uſu facto opus eſſet. Deſignabatur omnium votis Vrbs S. Salvatoris, Braſiliæ metropolis, nuper à noſtris fruſtrà tentata. Eâ in poteſtatem redacta, totam mox Braſiliam noſtram fore, omnemque ſacchari proventum, ob molendina hujus provinciæ plurima. Verùm uti ſpe facile eſt complecti maxima, ita potiri cupitis difficile. Iudicabat Naſſovius, non eſſe ſibi militum ſatis obſidendæ urbi. hoc au-

Expeditio Iöli in portus Sanctorum terras.
Ann. CIↃ IↃ C XL. Mar. XVII.

ſuro ſenis minimum armatorum millibus opus eſſe; illi à validis præſidiis proſpectum eſſe, & advocari in ſubſidium vicinos populos nullo negotio poſſe. fame illam expugnari, longioris eſſe moræ, quàm anni tempeſtas ob pluvios menſes ferat. adhæc Directorum Societatis recentibus mandatis bellum Occidenti indici & regiis claſſibus. Itum itaque in eam ſententiam, ut novus miles in hoſtium terras immitteretur. qui, uti tentatum & factitatum à Barbalione fuerat intra fines noſtros, flammis ferroque obvia vaſtaret diriperetque. ita futurum, ut ſuo damno ſaperet hoſtis, & bella in poſterum gereret clementius. facta vaſtitate, ipſi defore pabula alendis præſidiis, mercantibus lucra, ærariis reditus, nobis otia fore & quietem. Poterant moviſſe veterum Romanorum exempla, qui iſto fini in Hiſpanos, Campanos, Ligures, Nervios & Menapios populati fuerunt. Quod & antè fecere Halyattes in Mileſios, Thraces in Byzantios, non tam hoſtium odio, quàm prudenti ratione, minuendo bello & flectendo ad pacem hoſte. Quare dum naves aliaque ad violentam expeditionem neceſſaria parantur, Iolus cum navibus octo, quæ milites vehebant ſeptingentos & Braſilianos bis centum, in Portum Francicum vela fecit, ut cohortium Barbalionis relliquias in Allagois hærentes, incoliſque cædibus graſſationibuſque graves, ſubmoveret. cujus adventu percepto, in Auſtralia progreſſus Barbalio, incolas omnes, tribus quatuorvè exceptis, ſecum abduxit vacuaſque ſedes fecit. at horum, utpote transfugarum & jam à partibus hoſtium, bona, agri, domuſque Fiſco noſtro adſcripta. Lichthartius Claſſis pro-præfectus & Carolus Tourlonius militum dux, in Portum Sanctorum valida claſſe navium x x ivere, quæ militum habebat bis mille & quingentos. ubi expoſito in terram milite, ſævientis Bellonæ horrida crudaque documenta dedere. Molæ Luſitanorum omnes, tribus exceptis, in cineres redactæ, navigia minora, quotquot ſe hic illic offerebant, vel capta, vel exuſta. agri circumjacentes, vici prædiaque, aſpectantibus oppidanis, vaſtata & direpta. Inſula Tapeſiqua aliæque prorſus expilatæ, ne damnorum cetera memorentur, hoſte nullibi morante aut vim noſtram ſuſtinente. quicquid virilis ſexus armiſque metuen-

Quis finis populationum.

Lichthartius populatur in Portus Sanctorum terris.

A. *Fluvius* C. *Molæ ſacc*

B. *Loca exſcenſionis Belgarum.* D. *Domicilia*

E. *Munimentum luſitanorum.*

atorum .

nº 46.

tuendum, ferro ſternebatur. ſoli parcitum ſexui muliebri & imbelli ætati. hæc miſerationem duo attulerunt & excuſationem. cum mulieres belli præmium facere, immite ſit. & in infantes, qui modo in lucem vitamque humanam venere, ne calumnia quidem, quod dicat, habet. Tribunus Coinus, poſtquam in Portu Francico tres militum centurias in naves recepiſſet, in Fluvium Regalem, dominii Hiſpanici, rectà tetendit, ut eandem vaſtitatem faceret. facti cauſſa fuit, ut fixa in hoſtico belli ſede, levarentur annonæ penuria Pernambucenſes, militi noſtro alibi alimonia eſſet. accedebant & hæ rationes: exinde oportunas eſſe excurſionibus Luſitanorum præfecturas; ſatius eſſe, vim inferre foris, quam domi pati: ſic ſementem, ſic meſſes ipſorum intercipi: ſic pecudum, quibus victitabant, capturam impediri: non alia belli facie adduci poſſe hoſtem, ut reducto è provinciis Belgarum milite, ſuæ ſtuderet tutelæ: quin & alibi occupatis copiis noſtris, melius tranquilliuſque fore domeſticis. Verùm dum hic moramur & vindictam ferro ignique explemus, non ea hic reperta pecorum copia, quæ Belgis ſufficeret. utique commeantes & remeantes per hos tractus Barbalionis copiæ, pecoris indigentiam fecerant. juſſi quoque fuerant, adventante Coino, Fluvii Regalis accolæ omnes, ut & Tapicurenſes, quicquid eſſet armentorum, in Sinum Sanctorum agere. Itaque hoc rerum ſtatu, alibi ſui uſum eſſe poſſe optabat Coinus. Peragratis quippe iſtius territorii agris omnibus, ad milliaria uſque viginti, nuſquam inſignes nocendi hoſtibus occaſiones nactus fuit. Iamque Brandius vigiliarum præfectus ex captivis hoſtium acceperat, pro-regem dicti Sinus, Georgium de Maſcarengas, cum navibus octodecim eò devectum, quibus nautici & bellatores vehebantur bis mille & quingenti. adduxiſſe eum ipſum tribunos militares quinque: detineri regio juſſu Gubernatorem Comitem Torrenſem, Barbalione juſſo in Luſitaniam reverti. Idem Brandius cum cohorte ſua in mediterranea animoſius progreſſus, ab hoſtibus mox circumventus cæſuſque clade non levi fuit. deſideratis centum, pluribus, inter quos Brandius ipſe, captis. Per Coinum, magni aliàs animi & prudentiæ virum, infelicius quoque tentata fuit

Rationes populandi hoſtium terras.

Vrbs Sp.S. in præfectura ejuſdem nominis tentata.

Vrbis Spiritus Sancti, in Præfecturâ cognomine, oppugnatio, ob minus exercitatum militem, & minorum navium penuriam, quæ prohibebat militares citò exponi. etiam ob præmonitum hoſtem. qui oppidulum feſtinis operibus muniverat, auxiliares Braſilianos è portu flum. Ianuarii acciverat, ſeque in montem receperat, è quo tormentis quinque Belgas non irritis ictibus impetebat. Dux in montis faſtigia conatus aſcendere, ut propulſaret hoſtem, ſuorum puſillanimitate & vecordia receptui ſignum dare coactus fuit, incenſa pluribus locis urbe, quæ ob lateritias domos flammam non concepit. Abductæ ſolum è flumine naves onerariæ duæ, quæ ſaccharorum ciſtas habebant quadringentas & quinquaginta. Sed hoſte in illas machinis detonante & compagem omnem diſſolvente, ſuavior ſaburra in alias naves tranſlata in prædam ceſſit. Cecidere è noſtris gregariis ſexaginta, & dignioris militiæ aliquot, ſaucii octuaginta. Graſſante per Sanctorum præfecturam Lichthartio, Barbalio, ut afflictis ſuccurreret, revocatis ocyus ſignis, quæ in finibus noſtris hærebant, trajecto S. Franciſci flumine, dominii Belgici limite, Sinum ſuum repetiit, conſumtis attritiſque valde fame & viarum incommodis, quas habebat, copiis. Duo hoc tempore quam maximè ſuæ curæ eſſe putabant Naſſovius & conſortes conſiliorum Senatores. Vnum, ut Sanctorum Sinu Vrbeque potirentur: alterum, ne decreta in Occidentem per Iolum expeditio negligeretur. Prius confici non potuit, ob militum inopiam & commeatus, quem abſorpſerat Ioli Claſſis, abitura in Occaſum. Placuit ergò poſterius effectum dare. Duobus quoque incommodis flagellabantur Societatis lucra. Prius à prædonibus erat, & graſſatoribus iſtis, qui incolas cogebant vivendi in agris ſecuritatem ære redimere. quæ cauſſa fuit, quod parcius cæderentur Braſilienſis ligni feraces ſilvæ. poſterius ab incendiariis, vel privatâ vel publicâ authoritate nocentibus. His malis obviam itum, quà potuit, militum per tractus omnes pro viribus & modo locorum, diſperſione. qui prædones Nigritas, etiam Luſitanos, captos abducerent, & locorum Iudicibus ſiſterent. Erat illorum primipilus Petrus Viſtus Nigrita, ſilvis ſe abdens. qui hoſtium mandatis inſtructus magnas

Belgis calamitates dedit, nuper non levem viciſſim ab ipſis cladem paſſus, ereptis ipſi, quos Ingeniorum Dominis ſubduxerat, Nigritis centum. In eo laboratum valdè à Comite & ſuis, ut faciliores & æquiores erga nos redderentur Luſitani. quorum plerique ejus erant animi & ſententiæ, bona ſe fide arma in Regem capere non poſſe, aut prædonum ferociam ac quotidianas excurſiones coërcere. ideòque ſilentio, conſiliis, ipſo opere, graſſantibus favebant. Itaque conſcripti à Comite per provincias tres, Pernambucenſem, Itamaricenſem, & Paraybenſem, qui Luſitanorum dignitate, opibus fama maximè conſpicui eſſent, rogatique, ut ad publicæ ſecuritatis cuſtodiam conſilia operaſque conferrent; hoſtium Societati & amicitiæ renuntiarent. cum nullum ab Hiſpana Claſſe præſidium ſupereſſet; mercaturæ ſtudia erigerent: vim omnem ab aris & focis unanimes arcerent. ſe nihil intermiſſurum, quod ad ipſorum faceret commoda, gentiſque Luſitanicæ honorem. rigidiſſimis edictis cautum iri, ne à milite vel Officialibus ſuis indignè haberentur & ne non manus modò, ſed ne veſtigium cuiquam pacato nocuiſſe dicatur. Hæc aliaque quæ mitigandis, devinciendiſque animis faciebant, elocutus, ſalubria omnium aſſenſu decrevit.

Comes ſtudet ſibi animos Luſitanorum conciliare.

Conſcribit Luſitanorum præcipuos.

Qui ærariorum rationes ſupputabant accuratius, notant per hæc tempora, ex Dominiis Regiis, quæ ſaccharorum decimis, eſculentorum ponderumque tributis conſtabant, in Societatis rationes rediiſſe florenûm ter centies mille & quinquaginta. at patiebatur æquitas remiſſionem aliquam indulgeri illarum exactoribus, ob afflictas hoc anno incendiis rapiniſque Operarum domos. Mercium ex Belgio huc allatarum, quæ privatorum erant, vectigalia, confecere quater centies mille florenûm. Saccharorum hinc in Belgium evectorum, ter centies mille. Debitæ ex molarum venditionibus, fundis & captis Nigritis pecuniæ, erant vicies & quater centies mille florenum. Ex ſpoliis profecta trecenta florenûm millia. Nigritæ apud Afros emti, hîc divenditi, ſexcenta millia valuere. Hi Braſiliani ſoli reditus erant & lucra. præter quæ, ſua quoque colligebant domi Belgarum æraria. Et fuiſſent ſane luculentiores reditus, niſi ſacchari vilitas illos diminuiſſet. cujus

Status rationum quoad lucra & reditus.

precium intendi potuiſſet, partim hoſticarum molarum ſubverſione, qualis jam cœpta fuerat, partim iſtorum ſaccharorum interdictione, quæ quotannis Orientalis Societas apportabat. Illud quàm maximè ad promovenda Societatis Occidentalis commoda facere judicabant Senatores; ſi lex illa vetus Luſitanorum revocaretur. quâ vetuit Rex, ob nomina & debita, ſubduci Ingeniis Nigritas operarios, aut utenſilia ipſorum. ut quibus ablatis ceſſarent operæ omnes & qui inde ad Regem redibant fructus, prorſus interciderent. Enimverò, uti ſine Intelligentiis Cœlos moveri negant Peripatetici, (date hanc periodum, Lectores, hiſtoriam ſcribenti) ſine nauta regi navem, ſine auriga currum; ita ſine Nigritis, tanquam Formis Aſſiſtentibus, ſuaviſſimos ſaccharorum orbes verſari poſſe, negant Braſilienſes. Præterea, ſi plus noſtratis pecuniæ tranſmitteretur, in quotidianos operantium uſus. Luſitanis eam, quæ regiæ eſſet & dignioris monetæ, occultantibus & parcius erogantibus. Etiam, ut Braſilienſi Nicotianæ valor ſuus, qui fuit antè, redderetur, zingiberiſque culturæ vacarent indigenæ. Sed nihil æquè utile ac fructuoſum, quàm frequens colonorum miſſio, & privatorum liberrima commercia. non ſolum ob uberiores, qui inde expectabantur, reditus, ſed & ob imperii ſecuritatem; cum, QVOS VICERIS, amici credendi non ſint, & facilè ab impoſito jugo reſiliant, non aſſuetæ novis frenis gentes. Imperavere inſuper iidem Senatores, ut plures inſtruerentur Liburnicæ. quæ portus Afrorum ad Angolam, ut & Braſilianorum, ad oſtia fluminum Ianuarii & Platenſis, obſervarent & hoſtium navibus vectoriis inſidiarentur. ut quæ maximi precii merces vectare ſoleant, Nigritas, vina, farinacea, aliaque. quæ his in oris diſtrahi cupidis mercatoribus amant. At confici illa minus, quàm poſtulabat res, potuére, ob navium penuriam. quarum pleraſque ſecum abduxerat Iölus. Commodum tamen evenit, ut in Paraybam neceſſitate compelleretur Neapolitanorum militum Tribunus Hector de la Calce, è Sinu Sanctorum paulò antè egreſſus. navem namque penè dehiſcentem rimis & malè cohærentem, in portum noſtrum direxit, abiturus in Occidentem, cum militibus ſexcentis. Qui, ne annonæ noſtræ graves

Quæ utilia Societati Occidentali.

Hector de la Calce neceſſitate adactus in Paraybam fertur.

graves eſſent, in Occidentem tranſvecti fuére, retentis Hectore & Officialibus. ut per hos redimerentur ii, qui noſtratium captivi in Havanæ portu detinebantur. Hunc ipſum Hectorem, optimæ, ut comperio, notæ virum, interjecto tempore, in Hollandiam miſit Comes, ipſo poſcente. Sed, quâ fuit fide, & videri voluit, detrectavit in Hiſpaniam reverti, niſi primum impetratâ captivis extra Belgium noſtratibus dimiſſione, & penſatis Societati iis ſumptibus, quos tranſvectandis ſuis feciſſent.

Ann. CIƆ IƆ C XL mense Iulio.

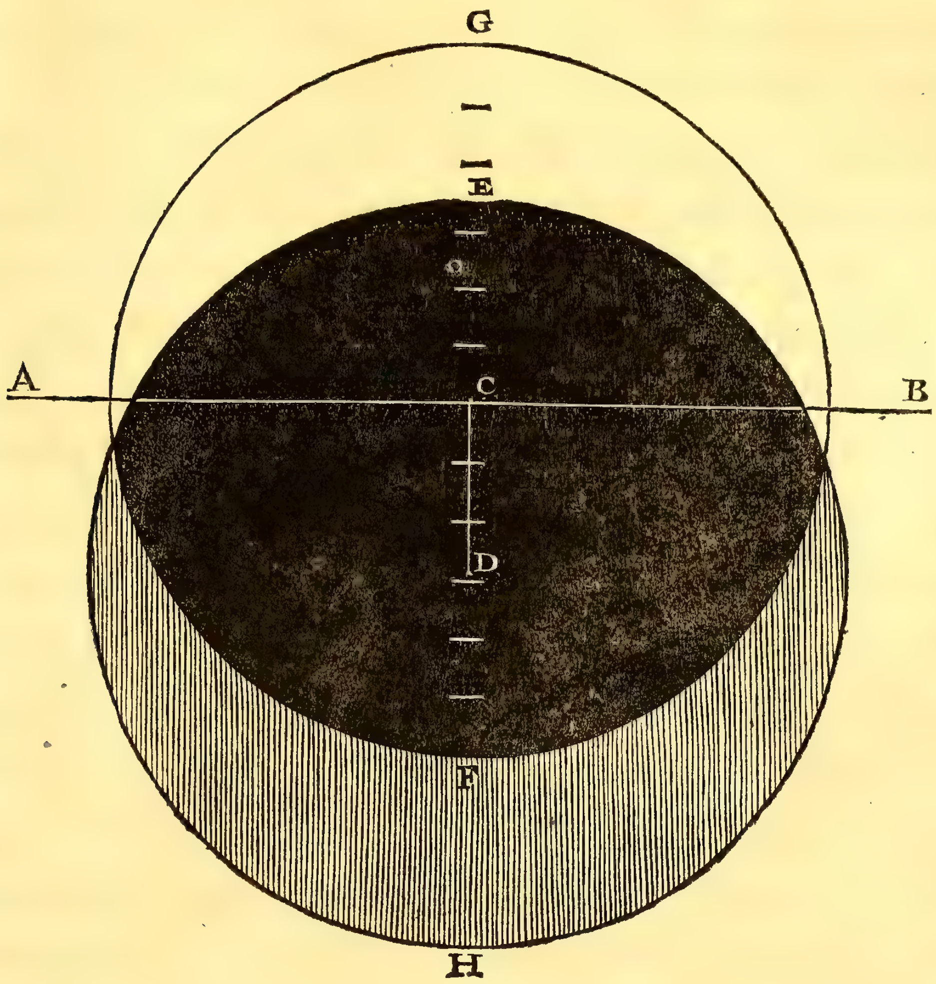
Sed ad Iölum & Lichthartium, quos aliquot retrò menſibus Braſiliæ Septentrionalia circumvectos, in Occidentem ſua claſſis vexerat, naviget oratio noſtra. Ea navibus conſtabat viginti quatuor ad bellum paratiſſimis. navalium numerabat millia duo, militarium mille & ſeptingentos. Erexerat hæc expeditio, magni alicujus eventus exſpectatione, animos non Braſilienſium modò ſed & Europæorum omnium, Luſitanorum & Belgarum. Nec enim utilius cupidiuſque pugnari poſſe videbatur, quàm ubi ſe cupiditatis humanæ luculenta offerret materies, non aromata, ligna, ſacchara, ſed ipſiſſimæ Occidentis gazæ & auri argentique uberes maſſæ. Verùm, quod in bellis non infrequens, maxima cœpta ſæpenumero deſtituit ſucceſſus, præſertim mari: ubi ventorum æſtuumque arbitrio ſubſunt humana conſilia. Stabat claſſis omnis, ipſis Calendis Septembris, in celeberrimi portus Havanæ, qui in inſula Cuba eſt, conſpectu. mox diviſis in contubernia navibus, per maria huc illuc oberrabat. donec excurreret menſis, & unà prædæ ſpes. etenim exſpectabat deſideratiſſimè & cupiebat vehementer, ut Hiſpanorum claſſes è portubus exirent & pugnandi libidinem irritarent. Hiabant ad tantam fortunam omnium cupiditates, quas opum vicinitas accendebat. Sed fefellit eos ſua exſpectatio. quamvis enim, uti impatiens moræ eſt pecuniarum ſitis, ex captis hic illic piſcatoribus percontati eſſent de claſſium adventu, nihil fando reſcivere. Etenim optimis conſiliis & prudenti metu in ſuis quæque portubus hæſere. nec conſultum credidere, armatæ cupiditati objicere aureas argenteaſque meſſes. ſatius arbitratæ, tantarum opum tranſvectionem differri, quam in certa

Claßis Iöli ad Havanæ portum.

 ferri

Diſjicitur tempeſtate. ferri diſcrimina. Obortæ quoque tempeſtates, invaleſcente Æolo, tam gravibus procellis incubuere claſſi, ut illa disjectâ, aliquæ navium in littora Cubæ impegerint, ab exurgentibus undarum molibus depreſſæ naufragæque, captis, qui evaſerant, vectoribus. qui in portum Havanæ abducti ibidemque aliquandiu detenti, poſteà Pernambucum reverſi, Hiſpanorum erga ſe humanitatem & comitatem mirè prædicavere. non ſe in carceribus ſordibuſque habitos, ſed liberiore cuſtodia, neque victu parco, ſed ad neceſſitates copioſo. quatuor aliæ, quò ſors mariſque furor & venti ferrent, aberravére. Vna in Belgium præmiſſa infelicis cœpti nuntia fuit. at earum, quæ aberraverant, duæ per Bahamæ fretum actæ, nempe Naſſovia & altera Erneſti, ſalvæ Pernambucum pervenére. alia in Hollandiam delata fuit. Refectis in Matançæ Sinu claſſiariis, reliquæ naves ſedecim, quibus militares ſupererant ſexcenti & nonaginta, nautici nongenti & triginta octo, Braſiliam appulére: at fractæ multum & adeſæ. Eæ in novas expeditiones reſtauratæ abſque mora fuere. ne tantarum impenſarum fructus omnis periret. Vtique Comes, operum indefeſſus, alias ſub Lichthartio in flumen Ianuarii vela facere juſſit, invadendis hoſtium, ſi quæ vel ſubirent vel altum conſcenderent, ratibus; alias in Angolæ littora, ut Luſitanorum iſtic naves opperirentur, & pugnæ occaſiones aucuparentur. Incidit in finem Anni quadrageſimi ſupra milleſimum & ſexcenteſimum, Eclipſis Solaris, quæ totum penè Solem Braſilienſium oculis eripuit. Quod noto, non tanquam rem miram his ſeculis, quibus rerum iſtarum cauſſæ innotuere: verùm quia in omen conveniens à benevolis civibus accepta fuit. illis puta, qui Principibus cœleſtem favorem & Numinis indulgentiam ex ſiderum obſervatione promittere amant. hi vota ſua ſperantes erigebant & hanc ætherei luminis privationem, Hiſpanici fulgoris in his terris occaſum defectumque interpretabantur. Comitem extollentes, per quem ampliſſimi honoris Regii tantus ſplendor minui potuerit. Apparere Eclipſis Mauritiam incolentibus cœpit, Novembris die decima tertia, hora decima ante meridiem; & ad ſummum provecta fuit hora undecimâ, treſque Solis tertias ob-

Ann. CIƆ IƆ C XL Nov. XIII. *Eclipſis Solaris deſcriptio.*

A B. Ecliptica.
C. Centrum Solis.
D. Centrum Lunæ.
C D. Diſtantia inter Centrum Solis & Lunæ.
E F. Magnitudo Eclipſis in digit. & min.
E G. Reliqua pars Solis lucida.
F C E G. Diameter Solis.
H F D E. Diameter Lunæ.

Tempus æquabile Vraniburgi d. $\frac{3}{13}$ Novemb. h.	3.	12′.	3″.
Locus Terræ perpendiculariter Soli ſubjectus	21°.	4′6.	2″. *Scorp.*
Locus ☊	21.	23.	21. *Scorp.*
Reductio			6. *Subtr.*
Locus Lunæ in Orbita	21.	45.	56. *Scorp.*
Arcus inter centra		2.	5. *Bor.*
Ampliatus phyſicè		2.	7.
Parallaxis Lunæ, ſeu Semidiameter diſci terræ		63.	41.
Semidiameter Lunæ		16.	22.
Solis		15.	27.
Semiſsis parallaxis Solis			30.
Semidiameter Penumbræ		32.	19.
Semidiameter Lunaris Vmbræ			55.
Summa Semidiametrorum	1.	36.	0.
Horarius Solis } *veri*		2.	32.
Lunæ } *veri*		38.	27.
Lunæ à Sole verus		35.	55.
ampliatus phyſicé		36.	29.
Erit igitur defectus alicubi centralis & totalis.			
Scrupula dimidiæ durat. omnimodæ Eclipſ.	1.	35.	59.
Scrup. dimid. moræ total. umbr. Lunæ in diſco	1.	3.	39.
Scrupula dimidiæ moræ penumbræ in diſco		31.	18.

Ergo	*H.*			
Tempus dimidiæ durationis	2.	37′.	51″.	
moræ Vmbræ	1.	44.	41.	
moræ penumbræ	0.	51.	28.	
Tempus adparens mediæ Eclipſ. Mauriciæ erit die $\frac{2}{12}$ Novemb. — H.	23.	47′.	48″.	
Tempus adparens viſæ Veneris & maximæ Eclipſis Mauriciæ in Braſilia, $\frac{2}{12}$ Novemb. — H.	23.	27.	6.	
Ad illud tempus datur Latitudo Lunæ viſa		7′.	25″.	*Merid.*
Aggregatum Semidiameter Solis & Lunæ		31.	49.	
Ergo				
Pars deficiens		24.	24.	
Et quantitas deliquii Solaris	9. *Dig.*	28′.	32″.	
Scrupula durat. dimidiæ omnimodæ		30′.	56″.	
Hinc	*H.*			
Tempus duration. dimidiæ omnimodæ	1.	13′.	59″.	
Et Initium Eclipſis Mauriciæ	10.	13.	7.	} *ante mer.*
Medium	11.	27.	6.	} *ante mer.*
Finis	0.	41.	5.	*poſt mer.*
				d. $\frac{3}{13}$ Novemb.

obſcuraverit, cum minutis viginti octo. ſic ut minus quarta ſui parte hîc mundo luxerit. Verùm quadraginta ſeptem ab hora duodecima minutis, labore ſuo tenebriſque evolutus Titan, pleno refulſit lumine. At alia per id temporis facie apparuit Nicaraguæ populis, totus immerſus umbræ Lunari. alia Carthagenæ, & fluvium S. Marthæ habitantibus, in America Boreali. alia rurſum Portus Securi terris in Braſilia. alia Angolenſibus, Abyſſinis in Africa, Fluvii Platenſis & Freti Lemarii accolis, ob longitudinum & latitudinum Sphæricarum diſcrimina. Fuit illud inter alia laudatæ curioſitatis & induſtriæ in Illuſtri Comite documenta, non promiſcuum, quod per Mathematicos ſuos; quos domi militiæque ſecum habuit, depingi & deſcribi hunc Solis laborem imperaverit, exemplo maximorum & clariſſimorum Imperatorum. qui media inter prælia, Aſtrorum cœlique plagis Superiſque vacarunt. ut de ſe apud Lucanum perhibet Cæſar. Quid, quod antè viſam Eclipſin, in mandatis dederit naucleris; quotquot maria abituri conſcenderent, ut Eclipſis hujus futuræ faciem & momenta omnia vultuſque difformes, ſuis ſinguli locis poſiti, attentius obſervarent & chartis conſignarent? In gratiam eorum, quibus Phænomena cœleſtis machinæ & immobiles Planetarum vices noſcere ſtudium eſt, apponam Eclipſis hujus faciem, pro temporum momentis aliam atque aliam. prout illam ad Aſtrologicam accurationem delineavit Matheſeos peritiſſimus G. Marckgravius, Comiti in Barbaro Orbe ab his ſtudiis. Lichthartius, poſtquam è portu S. Alexis ſolviſſet, & ſuperatis vadis, quæ Abrolhos vocant, in oſtio fluminis Ianuarii ſtaret, in tria contubernia claſſem partitus, in obvias hoſtium rates avidè intendebat. at nihil tantis motibus dignum obtulit iniquior ſors. ſola in ſpolium ceſſit navis, vina habens, & alia ſacchari non multùm. illa valuit nonaginta quatuor florenûm millia. hæc non niſi duo. Quare refectis ad inſulam Grandem claſſiariis, in Pernambucenſem portum rediit. *Iſſula Grande.* At malè habebat rerum Societatis in Belgio principes, hæc in Ianuarium expeditio; cum eam Braſilienſibus armorum, militum & navium vim fuiſſe contenderent, quæ expugnando Omnium Sanctorum Sinui & Braſiliæ totius metropoli ſufficeret.

ret. Quare Braſilienſium Præfecti, honoris ſui intereſſe arbitrati, ne tantæ negligentiæ rei haberentur, criminationem iſtam graviter refutavere & ut omnem de ſe malè ſuſpicandi occaſionem ſufflaminarent, in hunc ferè ſenſum reſcripſere: malè calculum poſuiſſe Directores. non ſibi iſtum fuiſſe aut navium aut militum numerum, quem tabulis ſuis ipſi inive-rant. navium minorum tum in procinctu fuiſſe viginti tres, non quadraginta & unam: Liburnicarum non viginti & duas, ſed duodecim duntaxat. aliarum navium vectoriarum non triginta, ſed octodecim. in militum cenſu non undena millia ſe reperiſſe, ſed quina & trecentos inſuper. addebant, magnis validiſque præſidiis per illa tempora munitam fuiſſe Salvatoris urbem; adverſus hoſtem incendiarium opus fuiſſe multo milite, qui per præfecturas arcendis illis diſtribueretur, ne ſacchari meſſis omnis molendinorum dominis intercideret: littoralia loca defenſoribus eguiſſe, adverſus vim externam & inteſtinas Luſitanorum molitiones; aliaque, quæ diluendis objectamentis & ſiniſtris interpretationibus eminentium poteſtatum faciebant. INQVIETA res eſt mercantium animus. nunquam illi tam plenè occurrere & obſequi ulla fortuna poteſt, quæ vota exſatiet. Facilè invenit, quod amplitudinis ſuæ curatoribus imputet. ac dum ſuas ſpes anteire parat, vellet confectum, quicquid animus deſtinavit.

Hoſtis de temperamento belli cogitat. Ann. CIϽ IϽ C XL.

Qui Vrbem S. Salvatoris tum imperio tenebat Pro-rex, revocatis ad animum damnis, quæ jampridem à Belgis, laxata belli licentiâ graſſantibus, paſſus fuerat, pertæſus ſerò tam immanſueti & feri moris, de temperamento belli cogitare cœpit. Etenim Eccleſiaſticos Pernambucenſes aggreſſus, facilè ob communis calamitatis ſenſum, ab iis impetravit, ut à Comite & Senatoribus, per libellum ſupplicem, peterent earum legum reſtitutionem, quibus effera illa ſæviendi in captos, inermes, ſe dedentes & agros, obviaque quæque vaſtandi rabies coërceretur. Non præbuit ſe difficilem Comes, in lenitatem pronus, crudelitatis omnis oſor. qui nec ad aſpera iſta deſcendiſſet, niſi irritatus ab hoſte. qui, ne victis Belgis parceretur aut vitæ ulli daretur venia, prior juſſerat. reſcripſit ad libellum ſupplicem, ſibi non diſplicere mitiorem belli mo-

Rationes, quæ Comitem idem facere impulerunt.

modum, modò eundem amplectantur & ſervent hoſtes. Vtique noverat, minoribus turmis invadi poſſe & affligi terras noſtras: hoſtium non niſi majore motu & maritimo itinere: eſſe inter ſuos, qui hoſtis cauſam clam agerent & incendiariis patrocinarentur, ſe à talibus in hoſtico deſtitui; ſpem quoque obtinendi Braſiliæ reliqua, iſtis incolarum & molarum direptionibus, ac villarum incendiis corrumpi. Nec renuit Pro-rex Marchio de Montalvan æquiſſima Comitis poſtulata, *Obſides dati.* miſſiſque hinc inde obſidibus, convenêre in unum partes. *Legati ad illam rem hinc inde.* à Comite miſſi ad Marchionem obſides, Hinderſonius pro-tribunus, & tribunus Dayus; à Marchione ad Comitem Martinus Fereira Luſitanus & Petrus de Arenas è gente Hiſpana. At qui rem diſceptarent, fuere à Belgarum partibus, Theodorus Coddæus Burchius, & Nuninus Olfardi Senatores. quique in partem principalium curarum & levamentum oneris advocaretur, Abrahamus Tapperus, Senatui Politico à ſecretis. His mandatum, ut Latino idiomate uterentur, ne ſub linguæ ſuæ vocibus fallerent Luſitani. Nec caruit poſtmodum ſucceſſu ſuo hæc legatio. verùm poſt longas deliberationes conventum, uti jura belli circa captivos & agrorum vaſtationes, ſarta tecta utrinque eſſent. Hæc ipſa tamen, (ut poſt geſta annectam) ſequius interpretati fuerunt Rectores Europæi. quaſi hac tranſactione via hoſti patefacta foret, in imperii hujus ſecreta, per innoxiam & ſecuram familiaritatem, penetrandi. quod tamen facilè fuit Braſilienſibus refellere. qui non armorum ſe quietem pepigiſſe, ſed moderationem ſolummodo, reſponderunt: exploratorum abundè domi eſſe, ut ab externis metuere ſupervacuum fuerit: nullam colligendæ ſaccharorum meſſis fuiſſe ſpem, niſi per hæc pacta: nec occaſionem transferendi arma in Seregippam, Maragnanam præfecturam & Afrorum littora, niſi partâ hactenus ſecuritate. *Lengtonius ad hoſtes tranſit.* Dum Delegati juſſa peragunt, quidam Lengtonius, temporarii ingenii vir, in comitatum ipſorum receptus, deſertis Dominis, ad Proregem ſe contulit, & res noſtras, quoad norat, inſigni perfidiâ aperuit. at obſides Belgæ perſuaſére malè feriato homini, ut miſſo Pro-rege, rediret ad priores dominos & datam patriæ fidem. rediit, & qui antè ſe proditionis crimine,

mine, jam ſtultitiæ & levitatis involvit. carceri & cuſtodiæ in rigidius examen datus, corrupto, ut credebatur, caſtrenſi prætore, cum hoc ipſo aufugit. indici promiſſa præmia, indictâ capitis pœnâ & bonorum iis, qui hoſpitio perduellem dignarentur.

Nondum abiverant legati Pernambucenſes, cum hoſte ſuper belli temperamento tranſacturi, cum, ecce, litteræ Proregis ad Comitem perferuntur, quibus de Luſitaniæ motibus perſcribit: juraviſſe in novum Regem Brigantiæ ducem Luſitanos: arces regni omnes ſeſe in poteſtatem ejus fidemque ultrò dediſſe: ſe militemque, cui præeſſet ipſe, eidem regi acclamaviſſe & ſacramentum dixiſſe; exceptis Caſtellanis & Neapolitanis. quibus religio erat novis rebus conſentire, & à veteri domino deſciſcere. Venerant non ita pridem in Sanctorum Portum, miſſi à Luſitanorum Rege, Franciſcus Vilhena, ordinis Ieſuitici, & protribunus Petrus Corera de Gama, non ſolum ut tantæ rei nuntii eſſent, verum ut in novi Regis fidem reciperent Pro-regem & quas in præſidiis haberet militares copias. Hi ipſi mandatis eorum, qui Luſitanis illic præerant; ad Comitem profecti, vacationem ab armis inter ſuos & Pernambucenſes petiere. donec de iis, quæ inter Triſtanum Mendozam & Fœderatos Ordines acta eſſent, conſtaret. Illam ut impetrarent, captivos laxant triginta, retentis tamen Garſmanno & Brandio: Paulum de Acunhas impunè adhuc per terras & fines noſtros graſſantem, ad ſerias Pernambucenſium querelas & minaces litteras, revocant. peractaque legatione rediit ad ſuos Vilhena. remanſit, ut volebat, Petrus Corea. Tum nuntium mendax perculit Bahienſes, Fœderatos Ordines claſſem quinquaginta navium adornare, quibus Sinum Sanctorum invadant & urbem oppugnent. Quare commoti Luſitanorum animi, muniendæ Vrbi omni ſtudio incubuere. donec per Comitem confoſſo rumore ad ſe rediere. At illa Luſitaniæ omnis memorabilis defectio, ſimulac utrinque accepta fuit, hoc effecit, ut ad alia conſilia hoſtis, ad alia deſcenderint Braſilienſes Belgæ. facilè enim conjectabant partes, futurum, ut hoc Luſitanorum facinus pacem afferret aut inducias Portugalliæ & Fœderatorum Ordd. terris, &

Prorex Braſiliæ Comiti defectionem Luſitanorum nunciat.

mox ipſis Braſilienſibus. pacis aut induciarum pactis deſiturum jus acquirendi novi dominii & differendi latius imperii. Quare ex Comitis & Senatus communi ſententia placuit, turbata Luſitanorum defectione Hiſpania, ea tentare, unde inſignis aliqua fieret acceſſio ad Societatis res. judicabant ſagaciſſimi, OPORTVNOS magnis auſibus eſſe tranſitus rerum. invigilandum huic occaſioni & obſecundandum tempori. luctante cum ſuis hoſte & de imperio contendente, anguillis capturam eſſe. De motibus iſtis jam antè per Potentiſſimos Ordines certior factus Naſſovius, mandata de proferendo imperio acceperat. Quibus enim litteris dimitti petierat, reſcripſere : *eam eſſe rerum Braſiliæ & ſtatus Europæi faciem, ut dimitti ipſum hac tempeſtate minimè expediat. jam perſpecta ipſi terrarum loca & populorum ingenia facilem præbere gubernationem. dilatatis finibus, abactis quaquaverſum hoſtibus, his ferociam, civibus metum ademptum : Turbatam magnis motibus Luſitaniam à Rege Philippo deſciviſſe, & Bragantiæ Comiti acclamaviſſe. non poſſe non hinc occaſiones ſubnaſci Naſſovio, inſigne quiddam & glorioſum audendi, per eas oras, quas Luſitanorum præſidiis & armis tenet Hiſpaniarum Rex. In eam ſententiam iviſſe Reipub. ſuffragia, ut pro Brigantino Duce auxilia decreverit, adverſus communem jam & Luſitanorum & Belgarum hoſtem. Quæ cum ita ſe habeant, non dubitare ſe, quin pro eo, quo in Rempub. hanc fertur, amore, prorogari ſibi in aliquot annos imperium ſit paſſurus. ſeditiones hoſtium flectendas hoc tempore in imperii uſus eſſe, & velificandum inter diſcordias; fracta apertis ſuorum defectionibus Hiſpanorum potentiâ. felicibus cœptis præſentia ſapientiaque ſuum adderet perpetuitatem : famam rerum geſtarum, mores, quibus in animis hominum valet, aſpectum etiam ipſum hoſtibus amabilem, conciliaſſe ipſi apud plurimos obedientiam, ſtudium, amorem. ſe ingentis beneficii loco habituros, ſi cœpta præclarè imperia plus diuturna eſſe velit : non defore Patriæ Patribus animum voluntatemque iſta Comitis obſequia dignis præmiis honoribuſque condecorandi.* At Societatis rectores explicatius locuti in mandatis dedêre Comiti, *ut poſtquam concuſſâ Luſitaniâ ferendis auxiliis impar illa eſſet, ipſe occaſionum obſervans, de finium amplificatione ſeriò cogitaret, continenti militiam gloria extenderet, priuſquam per pacis tractatus ſopirentur Martis ſtudia, aut terminarentur. patere adhuc omnia victori. per conventionem ſua ſingulis ſalva fore, nec iri* PLVS VLTRA *poſſe. Speciem ſe faciendorum ſeverè non præſcribere, cum pro temporum, locorum, virium, hoſtiumque ratione geri iſta debeant. Attamen maximè ſe in votis habere, ut collectis undique præſidiis & Braſilianorum ſuppetiis, nova aggreſſione tentetur Sanctorum Sinus, ob miram*

Fœderatorum Ordinum litteræ, quibus Comiti miſſionem petenti ſuadent manſionem.

Iis de Luſitanorum defectione perſcribitur.

Ann. CIↃ IↃ C XL XXVI Febr.

miram portus & navium exſtruendarum oportunitatem, & provinciarum quotquot nobis parent ſecuritatem. omnes ingenii & militaris induſtriæ nervos intenderet, quò vel vi vel dolo expugnari poſſit. aut ſi ſperari hoc nequeat, ſaltem obſidio urbem cingeret, acceſſioneſque præcluderet. cum obſeſſarum urbium non leve momentum ſit, magiſque parabiles ſint, ubi de armorum ceſſatione diſceptatur.

His Fœderatorum Ordinum & Societatis rectorum litteris permotus Naſſovius, pro ſuo in Patriam & Reipub. Patres obſequio & veneratione, paſſus ſibi fuit imperium in longius tempus prorogari, certuſque permanendi de dilatandis Societatis finibus conſilium cœpit. Primò Seregippam Regiam, deſertam antehac regionem, quæque primi hactenus occupantis fuerat, viſum fuit annectere Societatis imperio. cui fini eò cum copiis abiit Andreas arcis Mauritianæ ad flumen S. Franciſci præfectus. qui, præmunita providè Arce ſua, Præfecturam iſtam invaſit, ædem ſacram, quæ iſtic erat, vallo cinxit, armamentarium condidit, oppidulumque adverſus hoſtiles inſultus munivit. Expeditionis cauſæ fuere, quod regio hæc, inter Sinus Sanctorum provinciam & eas, quæ noſtri ſunt dominii, poſita, tutandis finibus faceret, armentis abundaret, & fodinarum non unam ſpem faceret. Solus, ni fallor, Nicolaus Olyveira ſcriptor Luſitanus Seregippam Capitaniis annumerat. Barbari provinciam Ciriii vocant, à flumine cognomine. in oppidulum modico amne itur, qui majoribus navigiis non patet, ob exiguam æſtuarii altitudinem. à Flumine Regali undecim, verſus Auſtrum à ripa S. Franciſci vix ſeptem Arctum verſus milliaribus abit. Plurima ſepta habuit & pecuaria cogendis & aſſervandis armentis. quæ collapſa præfectorum cura reſtitui poſſunt. regioni à piſcium captura, nam mari coëxtenditur, ingens laus eſt. Verùm quam de fodinis conceperant ſpem Belgæ, eluſere metalla illic pluribus locis effoſſa, cum argenti nihil habeant aut mercis bonæ, referente Petro Morthamero. cui iſtius arcani inquiſitio demandata fuerat. incolarum ſecuritas omnis ex Arce Mauritiana dependet, cum mediterranea adverſus hoſtium juſtas copias defendi nequeant.

Seregippam ſive Præfecturam Ciriii imperio Societatis addit Naſſovius.

Atque hæc in Novo Orbe per Braſilianorum terras evenere. Verùm majora in veteri Orbe apud Afros. Illic cum maximum

Expeditio in Angolæ regnum ſub Iolo.

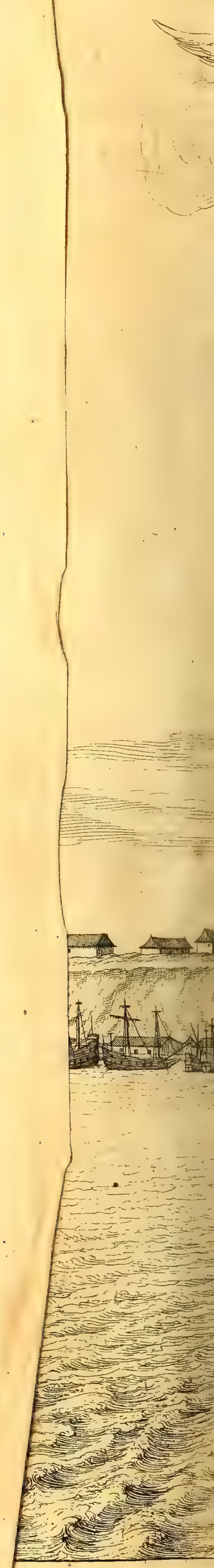
mum eſſet momentum Nigritarum in Angolæ regno, ſine quibus nec Regiis fodinis, nec Braſilienſium molis ſuus conſtat labor, placuit Mauritio eò quoque bellum mitti; quo ejus mercaturæ vim commodaque ad ſe transferret Societas. quæ Nigritarum venditione & emptione iſtic quàm maximè viget. Qui tantam rem conficeret, deſignatus à Comite & Senatu fuit Iölus, magnorum ſemper facinorum adminiſter. Hic claſſe navium viginti, nongentis inſtructa claſſiariis, bellatoribus bis mille, Braſilianis ducentis, cum Hinderſonio Propræfecto in Africam navigavit. expoſitos excepit præſentiſſimus Numinis favor, penè ſupra quàm voluiſſent. adeò enim victoria fuit in proclivi, ut præter audendi invadendique conſilia & unius pugnæ laborem, vix aliud fortitudinis exemplum reliquerit fortuna. Non longè ab ipſa urbe inter ipſas hoſtium arces provecti Belgæ, furorem jaculantium hinc inde contemſere; pari furore, evibratis in naves noſtrorum hoſtilibus machinis. illæ à cuſtodibus deſertæ omnibus egrediendi in terram poteſtatem fecére. Hinderſonius, ſuis ad pugnam ordine diſpoſitis, eodem, quo exſcenderat, die, copias ad urbem S. Pauli admovit. ubi cum hoſtem inſtructa acie bellum parantem offenderet, duobus tormentis bellicis pugnaturum, prælium orſus eſt, ſclopetariis primum impetum ſuſtinentibus. pari ferè Marte initio & paribus damnis pugnabatur. mox, crudeſcente pugna & urgentibus hoſtem Belgis, primò in fugam ſe dedere Nigritarum millia multa, quorum in bello uſus fuerat. Hos ſequebatur ſimili vecordia fugiens Loandæ gubernator. Petrus Cæſar de Meneſes, agmen ducens nongentorum, quà militum, quà civium amatorum; deſertaque tormentorum ſuorum ſtatione, urbem omnem arceſque & vallos permiſit poteſtati Belgarum. In eâ, præter milites aliquot mero epuliſque gravatos & ſenum aliquot tardigrada corpora, repertus nemo; omnibus ad adventus noſtri famam dilapſis & profugis. Ceſſére in ſpolium tormenta ænea viginti novem, ferrea ſexaginta novem, magnaque armorum & inſtrumentorum bellicorum congeries, vini farinæque plurimum, naveſque majores ac minores triginta. Ipſa urbs in monte poſita nullis ſe munitionibus defendit, templorum,

Ann. CIƆ IƆ C XL xxx May.

Vrbem S. Pauli Loandæ invadit Hinderſonius.

Ann. CIƆ IƆ C XL. XXIV Auguſt.

cœno-

n° 47.

A. Ieſuitarum Coenobium.
B. Capucinorum Coenob.
C. Turris ſiue reductus.
D. Castrum Novum Sibyllæ.
E. Castrum Vincentij.
F. Suggestus tormentarij.
G. Coenobium Vrbis inferioris.
H. Castrum Centurionis Benti.
I. Castrum novum eiuſdem.
K. Castrum S. crucis.
L. Castrum maritimum ubi nostri appulerunt.
M. Mare. N. Locus deſignatæ Arcis aſſerendæ urbi. O Naues Luſitanis ereptæ.

n° 47.²

Arx Cap. Bento
Arx Nova Cap. Bento
Forum
Suggeſtus Militaris
CIVITAS LOANDÆ S. PAULI
Suggeſtus militaris
Arx S. Crucis
Sicca
MARE.

Coenobium
Ieſuitarum
Forum
Coenobium Capucinorum
Cœnobium
litaris
ggeſtus militaris
Suggeſtus militaris
Vincenty Velho
Novi Caſtri
Delineatio
Arx Nova
S. Sibyllæ
10 20 30 40 80
Virgæ Mathematicæ
MARE
Sicca
MARE

cœnobiorum & ſplendidarum ædium multitudine decora. Arces portui plures longa ſerie imminent. Victa urbe, præmunitæ ocyus à noſtris fuere aggeribus & vallis plateæ omnes aditusque. Conditæ mox in ea, ex Naſſovii conſilio, Arx major & minores duæ. quæ adverſus novos motus valerent, relictis ad locorum defenſionem centuriis duodecim. Tenebat Luſitanos ea opinio, Belgas prædæ ſolummodo cauſa eò digreſſos, non ut commorandi hic ſedem deligerent, & propria ſibi hæc littora facerent. Conſpecta namque Claſſe, juſſerat Gubernator, ut uxores quiſque ſuas & liberos & quæ haberet bonorum cariſſima, auferret & abduceret. Mox edoctus Belgas urbem, arceſque omnes ſibi ut peculium bello partum vendicare, per litteras ad Iölum de injuriâ queſtus, illud urgebat: jam conveniſſe inter Fœderatos Ordines & Luſitaniæ Regem; fœdere junctos Belgas & gentem ſuam, ſublatis bellorum & irarum cauſſis. Belgæ repetundarum poſtulati, reſponderunt, de iſta cum Portugallis tranſactione nihil ipſis certa auditione conſtare. ut nec hoc: utrum novi Regis, an Philippi partes ſequeretur ipſe. Quod ſi illud Gubernator ſciſſet, antè expugnatam urbem & illatam noſtris hoſtiliter vim, ſignificandum fuiſſe: POST pericula & ſuperatos belli caſus, ſeram eſſe apud victores querimoniam. Ne vero ſub torrido & exucco climate aquæ deeſſent novis hoſpitibus, ad fluvium Bengo domum arcemve vallo cinxére, tutandæ aquationi. in quam irruentes Nigritæ cæſi & in fugam acti ſunt. Tandem Gubernator, cum nec querelis urbi ſuæ reddi poſſet, nec vi, inducias octidui paciſci voluit, ut interea temporis, aut ad nos cum civibus tranſiret & victores agnoſceret, aut abitionem pararet. Sed cùm iniquiſſima poſtularet, retrocedere ab urbe ſedecim milliaribus juſſus, ſuos à noſtrorum alloquio deterruit. quorum cum nonnulli conciliari victoribus cuperent, ultimum ſupplicium paſſi ſunt. Regulorum & Ducum, quotquot circum imperitabant, plures ad fœdera noſtra deſcenderunt, & pari odio Luſitanos in ſilvarum uſque abdita conſectabantur. Qui Portum Sanctorum, Angolam contra, tenebant, accepto nuncio, miſére Angolenſibus in auxilium Liburnicam, omni armorum genere inſtructam. qua

Arces conduntur.

Gubernator Loandæ de injuria queritur, poſt illatam noſtris vim.

Iniquis condicionibus paciſci cupit.

capta ope Nigritarum, ſævitiam hi ipſi Luſitanorum ſanguine explevere. omnibus, prout quemque primum ſors obtulerat, trucidatis. quatuor exceptis, qui ſe navis alvo abdiderant. Reverſi in urbem incolarum plurimi, etiam ſacri ordinis, dimidiam mancipiorum partem obtulére Belgis, dummodo cum reliquis in Sinum Sanctorum trajicere permitterentur. at fructuoſius judicabatur, detineri hîc cives & in urbem liberalibus promiſſis revocari. cùm ex ipſis Angolenſium rectorum rationibus conſtaret, è ſolo mancipiorum mercatu colligi quotannis poſſe florenûm ſexagies ſexies centena millia. demptis, in præſidia, rates & rerum adminiſtros, impenſis. Vtique ipſe Hiſpaniarum Rex annuatim hinc arceſſere ſolitus fuit, Nigritarum millia quindecim. quorum ipſi uſus in effodiendis per Occidentem metallis. ut dubium non ſit, extrema tentaturum Regem, recuperando hoc Angolæ regno. cujus tantum in imperio Hiſpanico momentum. Illud quâ parte in Boream abit, regno Congenſi conterminum eſt. cujus *Flumen Congo.* flumen Congo, olim Zaida, centum à Loanda leucis ſive milliaribus Hiſpanicis abit. Auſtrum verſus ad Arcem uſque Benguelam excurrit, quæ totidem à Loanda leucis diſtat. quadraginta milliarium ambitu definitur imperium. indigenæ Caſtellanorum Regi vectigales fuere, vaſallorum titulo. Qui longius, ad promontorium uſque Nigrum, centum à Benguela leucarum intervallo viſuntur Nigritæ, Luſitanorum fœderibus innexi, commercia cum illis mutua agitabant. Qui mediterranea incoluére, ducentorum milliarium ſpacio, feuda & portoria Regiis præfectis ſolvebant, mercimoniorum itidem Societate gaudentes. Præcipuæ merces ipſi Æthiopes ſunt, è quorum venditione quotannis ad Regem rediere decies centena florenûm millia. à qua utilitate fructuque deſtitutus, etiam in poſterum oportunitate carebit, ea ſibi ſervitia comparandi, quibus fodinas Peruanas occupet & ſuorum in Braſilia molen- *Loanda inſula.* dina. Ipſa Loanda inſula eſt, ſeptem milliarium longitudine, plana & humilis, montium & collium expers. in hac ſi turgeſcente mari terram effodias, aquæ occurrunt dulces, ſi remiſſo, ſalſæ. Cœnobium habet & mancipiorum Domum & pagum Æthiopibus inhabitatum. Continenti Africæ objacet,

jacet, in cujus littore urbs eſt S. Pauli Arceſque aliquot.

Hac Africæ parte potitus Naſſovius, Fœderatis Ordinibus aperuit, validiſque rationibus perſuadere ſtuduit, regimen ejus Braſiliano annecti debere eique ſubdi. cum Nigritæ non niſi ex iſtis littoribus in Braſiliam tranſvehi & hinc divendi quaquaverſum ſoleant: nec certius promptiuſque aut armis defendi aut conſiliis juvari poſſint Angolenſes, quàm per vicinos Braſilienſes: inſuper æquiſſimum eſſe, & ex belli more, iis deferri locorum gubernationem, quorum Marte & induſtriâ victa illa ſunt & in poteſtatem redacta. præterquam quod plena periculi res ſit, præfectum illic conſtitui cum plena poteſtate, vel natalibus aut fama minus conſpicuum; ubi Luſitanorum fraudibus, unius nutu, in diſcrimen ſummum adduci poſſet provinciæ ſtatus & parta Societati imperia. At ſecus viſum Societatis Rectoribus, qui Afrorum provincias ſuæ curæ eſſe voluerunt. cum idem factitaſſent antè Portugalliæ & Caſtellæ Reges, diſtinctis ſemper horum locorum imperiis. movebant & hæc: quod ipſa commeatum Braſilia è Belgio exſpectare habeat, nec illum ſufficere Afris poſſet: uti nec neceſſarias merces: quod rationum Braſilienſium metueretur nimius labor & cum Africanis rebus conturbatio: quod iter eſſet longius, & per ambages iretur, cùm recto itinere è Batavis in Angolam navigatio ſit & pari ferè, quo in Braſiliam, tempore, per Braſiliam verò in Afros non niſi circuitione, longiore mora & auctis periculis. Nec poſſe eduliis, circumducto per Braſiliam itinere, conſtare ſuam bonitatem. utilius etiam primò navigari in Angolam, cum expoſitis ibidem mercibus, iiſdem navibus recepta mancipia in Braſiliam transferri poſſint, & inde ſaccharo graves remeare in Belgium.

Rationes, ob quas ditiones Africanas Braſiliano imperio jungi expediat.

Secus viſum Societatis Rectoribus.

Nec ſtetit intra hos ſucceſſus Naſſovii induſtria, verùm morantibus Induciarum inter Fœderatos Ordines & Luſitanorum Regem pactis, integro adhuc belli jure & cauſis, claſſem ſuam in inſulam S. Thomæ direxit victor Iölus. primus illi appulſus fuit, ubi ſe S. Annæ molendinum aſpectui exhibet, duobus ab ipſa urbe milliaribus. quod ipſum eadem, qua appulſum, veſpera, militi incolumi ac vegeto adhuc, pro

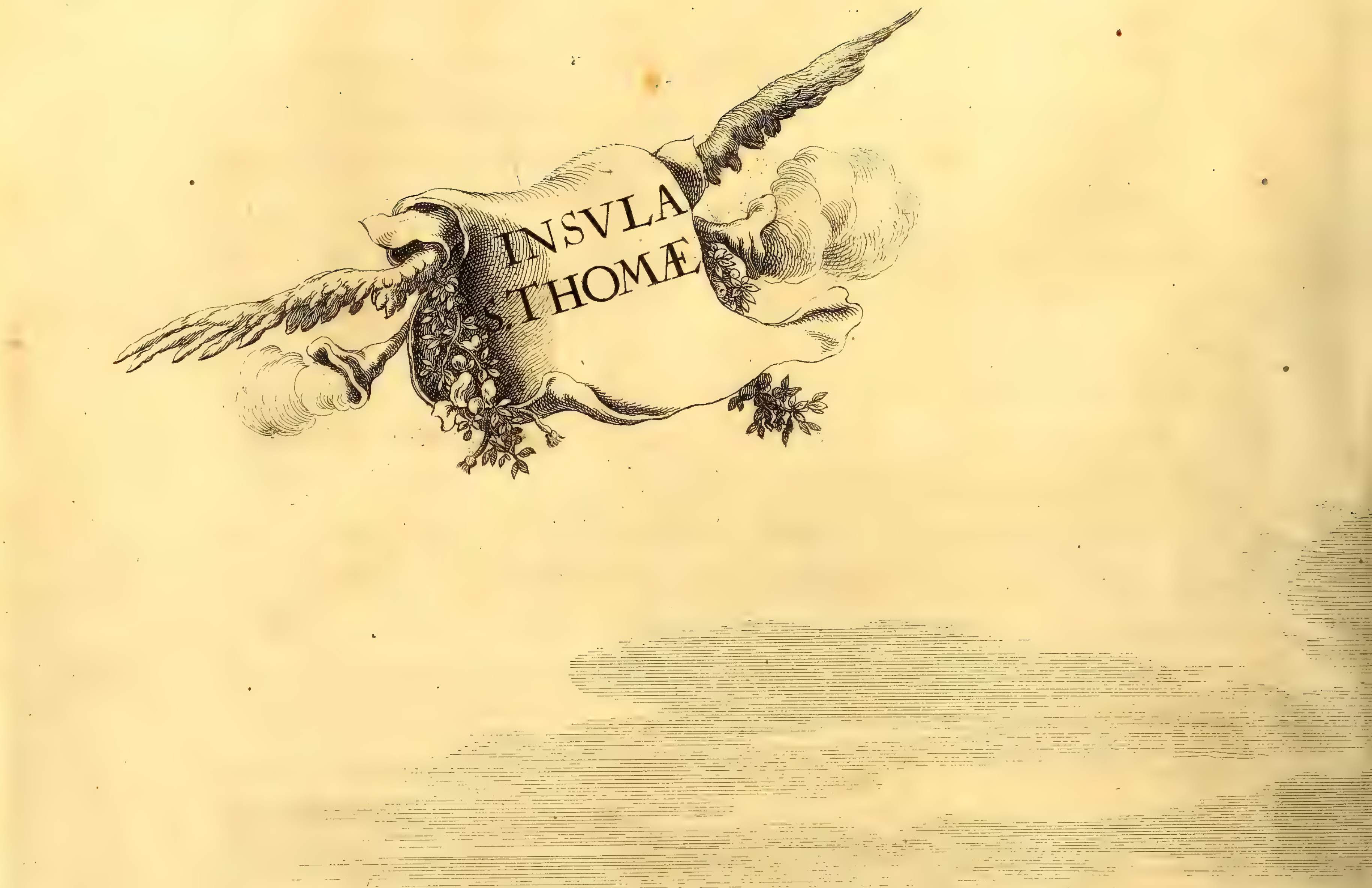
Expeditio Iöli in inſulam S. Thomæ. Ann. CIↃ IↃ C XLI. Octo. II.

 hoſpitio

hoſpitio fuit ac diverticulo. Poſtero die juſſæ ſunt rates omnes ſub ipſa Arce in anchoris ſtare, nec hoſtile quicquam moliri, niſi laceſſente prius hoſte. At hic in Belgas machinis ſuis ſæviens & eodem mox à Belgis Marte exceptus, ſeriam belli faciem adſpexit. Navis Enckhuyſa ſive hoſtium jaculationibus, ſive ſuorum incuriâ, malè cuſtodito pulvere, conflagravit, & triſte belli tyrocinium fecit, vectoribus magna parte mari vel igne pereuntibus. Interea in littus expoſitæ copiæ, fruſtra hic illic adverſantibus Nigritis, proceſſére ad Caſtellum, à milite omni & cuſtode deſertum. at ſex tormentis metuendum. hoc potitæ, pervenére ad caſtrum majus, cujus muri ad altitudinem viginti octo pedum attollebantur. à quo poſt acerrimam dimicationem, deficientibus ſcalis & petauriis, retrò movére Belgæ, plurimis ſauciis. qui in naves ocyus abducti ad curationem fuerunt. ad urbem, cui Pavaoſæ nomen, progreſſi, eam à civibus, milite, ſupellectile omni, & impedimentis domeſticis vacuam ſubiére. ut nec pugnaturis adverſarius eſſet, nec habendi cupidis ſpoliorum quicquam. Tunc converſæ omnes Præfecti curæ in Arcem, quæ erecto ſine mora, ad ſacellum vicinius, militari ſuggeſto, mortariorum glandibus impeti & quati cœpit. at hæ in arcem lapſæ, minus, ut videbatur, damni dedére. Erat proxima Arx alia, quâ in obſidentes detonante, juſſus fuit dux Valletus cum ducentis militaribus in eam impetum facere. captam, cum minus uſui eſſe crederetur, dejecére noſtri, tranſlatis in urbem machinis. dein locatis in ſuggeſto recens conſtituto tormentis majoribus ſex, ad deditionem intra paucos dies compulſa fuit. poſtquam glandium iſtarum (terribile repertum & urbibus exitiale) ſexaginta quinque excepiſſet. quarum viginti maximam cladem & vaſtitatem fecére. Egreſſus Gubernator cum præſidiariis octuaginta, Nigritis, candidis, mixtique generis. milites Regiæ teſſeræ viginti quinque, ut pepigerat, ſecum in Luſitaniam abduxit. In Arce repertæ à victoribus machinæ majores triginta ſex, quarum viginti ex fuſili ære, pulveris pyrii & incendiariorum funium & pilarum affatim, ut in longiorem obſidionem ſufficerent. annonæ verò non niſi in menſem. Iolus urbe Arceque potitus, edictis Luſitanos

Pavaoſa urbs Inſulæ Thomææ.

Præfectus Arcem oppugnat & expugnat.

A. *Caſtrum S. Sebaſtiani.*
B. *Turris lapidea.*
C. *Curia.*

D. *Noſodochium.*
E. *Coenobium S. Joanni*
F. *Templum.*

G. *Sacellum S. Jacobi.*
H. *Templum S. Thomæ.*
I. *Forum.*

K. *Sacellum S. Sebaſtiani.*
L. *Naves noſtrorum Caſtrũ impetentes.*

nº 49.

Reductus
VR
5 10 20 30 40 50
virgæ Mathematicæ
MARE
A
Arx S. Thomæ

S. THOMÆ
A
C
D
E
E
E
A
B
A
MARE
A. Templum.
B. Noſodochium.
C. Curia.
D. Domus Gubernatoris.
E. Armamentarium.

ſitanos in urbem revocavit, & intra dies quatuordecim adeſſe juſſit, æquiſſimè cum iis tranſacturus. Venére Luſitanæ gentis primores duo, qui molarum direptionem legumque ſuarum obſervationem redemerunt, Crucigeris quinquies mille & quingentis, & ſacchari Arobis decies mille. regios inſuper reditus & tributa victoribus cederent. Plurimi & Nigritæ & molarum poſſeſſores miſſionis litteras petiére & impetravére. non malo conſilio dimiſſis iis, qui alieni à novis imperiis erant, & in rectores noſtros queruli. Dum reſtaurandæ Arci incumbitur, nec ab hoſte periculum eſt, Belgæ, iniquius hic cœlum & Iovem experti, endemio & familiari his terris morbo laborare cœperunt. ita graſſante malo, ut catervatim affecta corpora, non in Martis, ſed Mortis triumphum ſervata fuiſſe viderentur. trahebat languida membra robuſtiſſimus quiſque, & paulò ante in muros & vallos enixus miles, jacebat imbellis & invalidus. qui pugnaverant turmatim, turmatim ægrotabant, & nuper in aciem ducti ſuis ordinibus, iiſdem ferè ad tumulos deferebantur. Quæ victoriæ recentis fuerat, Libitinæ domus facta eſt funeſta urbs. morientium & elatorum paſſim quotidiana ſpectacula ſanos expectorabant. ad eam paucitatem redactæ erant centuriæ, ut vix decem aut duodecim in ſingulis integra valetudine cenſerentur. Sine diſcrimine militem & duces afflabat aëris malignitas. Deſiére vivere imperiis militaribus eximii & militiæ fama inter ſuos clari, Maſtmackerus, Valettus, Dammertius, Claudius, Tackius, Teerius, & ipſe expeditionis Dux Iölus. qui durante Arcis obſidio, noctes ferè omnes inſomnes duxerat, aſſiduus operum, in accelerandis acceſſibus & viis ſubterraneis, promotor. Elatus fuit militari pompa, qua potuit, non qua meruit, & in urbis Baſilica terræ mandatum cadaver, audacis animæ domicilium. Non ad apparatum & aulicas elegantias factus vir erat, ſed ſimplicem cœpti pertinaciam, & Hiſpanorum internecionem. naturæ bona, quæ incomta ipſi erant & horrida, illuſtrabat immortalitatis ſtudio. quam ex hoſtium inſigni aliqua calamitate ſperabat. nihil unquam imperatoriæ luxuriæ, nihil voluptatum oſtentans, cibum potumque eundem, quem cæteri navales, capiebat. laborum omnium non

Morbus & languor horum locorum endemius Belgas corripit.

Exſtinguuntur duces plurimi & ipſe Iölus Præfectus.

Exequiæ & laudatio funebris Iöli.

modo particeps ſed princeps autorque, adeò cunctis venerabilis erat, ut nihil non cum illo & pro illo facturi cupidiſſimè navales viderentur. natalium humilem originem virtute tranſcendit. hanc pluribus belli motibus teſtatam fecit. quorum hic ſub Æquatore ſupremus illi fuit. ita res ejus moderante Numinis providentia, ut non alibi ultimò vinceret, & moreretur, quàm ubi bis quotannis Sol, mundi oculus, meritorum teſtis, rectis radiis virum hunc, Boreali & Meridionali hæmiſphærio victorem ex æquo oſtentaret. Sublata quippe Auſtralibus & Septentrionibus de tumulo controverſia eſt. ut quem, pari hinc inde diſtantia, linea mundi media habet, cœli adſpicit. Nec deceſſit, niſi ſurrogato in locum ſuum digno ſucceſſore, Matthæo Iohannis, qui navem Leænam claſſis pro-præfectus rexerat. Hic arbitratus civitatem ſine civibus nullam eſſe, magna humanitate & comitate Luſitanos ad commercia & priſtinas negociationes invitavit, &, incorrupto Ducis honore, dominum ſe pariter ac patrem ſubditis præſtitit. Sæviente adhuc morborum inclementia, cum jam vix ſupereſſent agendis excubiis, vix navalium tot, ut in duas naves ſufficerent; perſcriptum ad Comitem fuit, ut militem, annonam, vinum potentius roborandis ſtomachis, etiam inſtrumenta bellica & fabrilia tranſmitteret. ſecus, pejora omnia, nec ſtabilem illic fortunam metui. miſſa quoque in Inſulam proximam Annabon Liburnica, quæ, quas ejus loci gubernator decimas hujus inſulæ præfecto ſolverat hactenus, novo domino depoſceret. Quotquot ferè hic ægri periere, capitis dolore ad inſaniam uſque vexabantur, turbato caloribus cerebro. nonnulli quoque de ventris doloribus queſti tertium aut quartum intra diem exſtincti fuere. Cauſſas alii alias conjectabant, uti in inſolitis fieri aſſolet. peritiores conſuetudinem cum Æthiopicis mulieribus, aut captata, poſt ingentes corporum æſtus, refrigeria, dormitiones humi, vel nimium atri ſacchari uſum, etiam liquòris è nucibus Cocicis expreſſi, qui alvum in diarrhæam ſolveret, pro cauſſa adferebant. Malignis adhæc Inſula & venenoſis vaporibus ſubinde obducitur. quo tempore morandum ſub tectis, quod facere neglexére Belgæ. Luſitanorum ſpeciem vultuſque æſtus vehemen-

Succeſſor Ioli.

Inſula Annabon.

Cauſſæ morborum in inſula Thomæa.

hementia mirè immutaverat, & perhibebant ipſi, vitam omnibus ſibi brevis ævi eſſe, nec ultra ſemi-ſeculum procedere. nec minus lucri cupidinem vitâ potiorem duci. hinc ipſum Morboniæ regnum amari. pluribus ad eam opulentiam provectis, ut non paucis ducenta trecentave ſervitia elaborando ſaccharo famulentur. Accepimus à rerum curioſis, Portugalliæ Reges, exactis circiter centum annis, cognita ſoli fœcunditate, huc tranſportaſſe nonnullos. quos cum aëris malignitas omnes exanimaviſſet, poſteà alios in Guinea primùm, mox ulterius in Angola, poſtremum in inſula S. Thomæ conſediſſe, ut ſuis veluti gradibus diſcerent aëris intemperiem ferre. Etiam illud: Ioannem Regem, Iudæis ad fidem Chriſtianam coactis, abnuentes pro mancipiis vendidiſſe, eorumque infantes baptizatos, magno numero, eò tranſvectaſſe, & hinc ferè oriundos, qui inſulam nunc inhabitarent. Sub Æquatore ipſo poſiti, utroque Æquinoctio, Martio puta ac Septembri, Solem in vertice adſpectant, umbraſque modo Septentrionales ac dexteras, modo Auſtrales ac ſiniſtras, modo, quod bis in anno evenit, nullas in meridie habent. Aëris æſtum primo Vere & Autumno, menſibus Martio & Septembri, pluviæ temperant, ultimo Vere & per æſtatem, menſibus Majo, Iunio, Iulio, Auguſto Zephyrus & Auſter. Non flant hic Boreas & Eurus, ſive occultis de cauſſis, ſive quod inſulæ objecta ſit Africa, flaminum iſtorum curſum montibus ſiſtens. At Sole per Capricornum, Aquarium, & Piſces meante, menſibus Decembri, Ianuario & Februario, calores intenduntur. Qui candidi vultus his degunt locis, octonis quibuſque diebus febriculam perſentiſcunt, primumque horror friguſque, dein calor per membra omnia diffuſſus duas admodum horas durat. His malis mederi volentes, venas ſibi quater quotannis incîdi curant. indigenæ perſiſtunt, exteris plerumque funeſta accidunt. illam febris ſpeciem, quæ peſtis dicitur, neſciunt. Nigritæ ſeculum attingunt vel ſuperant, pulicum & pediculorum benigni hoſpites, à quibus cute candidi immunes ſunt. Inſulæ inditum nomen à B. Thoma, quia hujus feſto à Luſitanis primùm inventa eſt. In media inſula mons eſt valde nemoroſus, qui perpetuis albeſcit nivibus, adeò *Cur Inſula S. Thomæ dicatur.*

 denſis,

denſis, ut ex ſilvis aquæ manent irrigandis ſacchari arundinibus. Solum ipſum lentum, tenax, colore ſubrufo. Cancrorum genus alit, quod in terra talparum inſtar degit, thalaſſii coloris, ſolum ſubvertens, omnia longè lateque arrodens & abſumens. Haud procul inde, gradibus ferè tribus ab Æquinoctiali. inſula eſt *Principis*, proventu ſacchari celebrata, quæ ex eo nomen traxit, quod Principi Portugalliæ ejus reditus cedant. Eſt & alia inſula, Annobon, jam dicta pari intervallo, ubi piſces volantes apparent. In Thomitanâ Vrbs Pavaoſa ad torrentem jacet. qui aquas limpidiſſimas & bibentibus gratiſſimas defert. familiis DCC circiter habitatur. Epiſcopum habet & alios Eccleſiaſtici ordinis. ſolum omne in colles & montes aſſurgit, ferendis ſacchari cannis aptiſſimum. cœli temperies intemperatiſſima, præſertim noſtratium corporibus. uti & Africæ ferè ora omnis in Meridiem vergens. Nec abs re fuit, quod ad Fœderatos Ordines poſtmodum ſcripſerit Naſſovius, ægrè hanc inſulam per noſtrates ſtipendiarios defendi ac coli poſſe. ideòque factitandum ipſis, quod Hiſpaniarum Regi. qui hanc proſcriptorum & ad triremes ac gyaros damnatorum eſſe coloniam voluit. poſſe hîc Belgii propudia & damnata capita, utilius publico vivere, & honeſtius mori, quàm ignominioſè in carceribus & ergaſteriis domi conſeneſcere. Quamobrem & ipſe proſcriptos à ſe nefarios, purgamenta urbium, flagitiorum compertos eò poſtmodum ablegavit, ut quos ſua ſcelera infami fato devoverant, aliqua publici boni ſpe ſupereſſent. Morborum inibi graſſantium cauſas memoravi. at non curatorum cauſam, à medicaminum eſſe defectu plerique aſſeverabant. Hunc Societatis rectoribus imputabant, qui imbuti falſâ perſuaſione, in terris iſtis reperiri ſuis malis remedia, decreta fecêre, ut permiſſis ſibi & cœli inclementiæ ægris, à medicamentorum miſſitatione abſtineretur. Non deſtitit tamen Comes, ſortem ſuorum miſeratus, efflagitare per litteras afflictis ſolatia, & eorum operas, quorum muneris eſt, pharmacorum confectio. Flagitavere idem & Medici Pernambucenſes & Pharmacopolæ, litteris movendæ miſerationi ad Societatis primores exaratis. In hanc Inſulam Anno CIƆ IƆ C delatus fuit claſſis Belgicæ præ-

Inſula Principis & Annobon.

Expeditio in Inſulam hanc ſub Douzâ.

præfectus Nobil. Petrus Douza, & qui vicariâ tunc poteſtate fungebatur Stormius. qui pari tunc fato periere, cum centurionibus navalibus ſeptendecim. ex his,qui terrâ militi imperaverant, non niſi uno ſuperſtite. Prædæ noſtris plurimum erat, ſed & necis, ab infecto aëre. illius cupidine eam Douza adierat, quamvis monitus de aëris contagio. Ad diem VI Id. Octobris inſulam advecta Douzæ claſſis erat, eductiſque in terram tormentis ſeptem,primum caſtellum deditionem fecit. Alterius caſtelli cuſtodes profugére; civibuſque non ultra decem ducatorum millia ad redimendam vim offerentibus, incenſa urbs, prædaque in naves delata fuit, ciſtarum ſacchari millia aliquot, dentium elephantinorum ingens vis, ſericum & è lanâ panni, præter tormenta ex fuſili ære viginti & unum. inter quæ duo miræ magnitudinis. ſingula decies mille libras pendebant. Quatuordecim dierum ſpatio mille periere, capitis & ventris doloribus. quam ob cauſam inciſis cadaveribus liquefactus aquæ inſtar adeps in abdomine repertus eſt. Intra tertium aut quartum diem extinguebantur. Claſſe mox hinc digreſſa naves ſenæ Braſiliam adierunt, tentandæ fortunæ. reliquæ in patriam properabant, frigidiore illic cœlo multiplicatis & morbis & mortibus. Numerati uno tempore ægri mille & octingenti, plerique ſcorbuto affecti. adeò ut penuria hominum navis una fuerit deprimenda. Altera ad Sluſam, adempto per nebulas proſpectu, delata, cum præda in hoſtium poteſtatem venit.

Iter Eliæ Herckmanni per deſerta Copaobæ.

Tranſit hic loci admiratio ad audaciam fortitudinemque Eliæ Herckmanni, ſæpius nobis non ſine viri fortis ac cauti laude memorandi. Hic ut Societati memorando facinore fidem probaret, iter omnium conſenſu ac ſpe ingreſſus eſt formidoloſum inviumque, viam ſibi facturus per aſpera & ſilveſtria quà poſſet. Potentiæ Belgarum alii viam aperuêre armis & bello. hic, ſtudioſa terrarum & populorum indagatione, induſtria potentiam opeſque augere ſtuduit. licet egregiis cœptis abnuerit fortuna, humanis conſiliis potentior. Illuxerat Anno CIↃ IↃ C XLI Septemb. tertius, cum ex conſilio Illuſtr. Comitis & Senatorum Reciffa abiens, exacta in Igarazu Pernambucenſium oppidulo vel pago nocte, ſubſtitit ad flumina Gara-

Ann. CIↃ IↃ C XLI III Sept.

 man-

mannam & Mombabam, quia reſtagnantes aquæ intumeſcentibus alveis viam interceperant. Inde in Fredericam Paraibæ oppidum progreſſus, poſt habitos ſuper itinere hoc cum Paulo Lingenſi ſermones. inquiſivit in viarum duces, in vias, ſi quæ eſſent, in armentorum ſepta, in ſecures, falceſque reſecandis frondicetis & dumetis obviis, in farinæ commeatum, in comites expeditionis Braſilianos & militares, in calceos caligaſque adverſus ſoli aſpera & prærupta. etiam in medicamina, theriacam præſertim, contra ſubnaſcentes peregrinantium morbos. Deliberatum quoque ſuper his cum Emanuele Roderico Paraybenſi *Alcayda.* qui Anno CIↃ IↃ C XXV, quinque menſium ſpatio mediterranea emenſus, milliaria confecerat centum & quinquaginta, inde à Fluminis Grandis provincia & finibus, ſub auſpiciis Præfecti Gregorii Lopezii, annona in trimeſtre inſtructus. reliquum namque temporis, ſerpentum, glirium & mellis agreſtis victu duraverat. Ajebat idem, pedibus iter, non equis, confici poſſe, ob montium præcipitia. ſolum omne torridum & exſuccum ſiti viatorem enecare: fluvium in remotiſſimis partibus amplum occurrere. quem in S. Franciſci fluvium effundi conjectabat, eò quod in Auſtrum ſe flecteret: in campeſtribus puteos reperiri vix pedis diametro, ulnæ profunditate. qui dulces recenteſque aquas novis ebullitionibus darent, frondibus & virgultis obſiti: montes ſe tranſiviſſe, in quibus preſſa ſolo veſtigia tinnitus ederent, non aliter ac ſi metalla ſubtus abderent: duos in itinere è comitatu ſuo ſiti enectos: in Copaobam ſe ad LX milliaria penetraſſe, ſed alimentorum penuria regredi coactum: hanc ſibi ſtare ſententiam, poſſe ulterius iri legentibus ripam fluminis Mongongaopæ. Quare conquiſitis undique ad iter neceſſariis, milite, Braſilianis, annona, apparatu bellico, qui ad expeditum iter ſufficeret, è Fredericâ oppido Paraybenſi ad pagum Tiberi, hinc ad fluvium Tenhaham profecti, modò in hoſpitales facileſque, modò in averſos & moroſiores molarum Dominos incidêre. Inde in Pacatonuam venêre, ubi Venturæ Mendizii pecuarium eſt, & ſaccharorum plantaria. Hîc fluviolum prætergreſſi, VTI attenta ſunt paupertatis ſtudia & vigiles oculi, viſa ſunt euntibus ramenta & arenæ fulgentes,

gentes, quales auri ſunt. effoſſa ilicet mira alacritate ad altitudinem pedis tellure, invenêre & illic permixtas intermicare iſtiuſmodi ſcobes & ramenta, bractearum inſtar, quæ in ignem conjecta conflagravere, ad inſtar vitri Moſcovitici, quod Talcum vocant. Tum, luſtrato omni comitatus agmine reperti militum XL, Braſilianorum XXXVI. defecerant quippe à primo cenſu militares tredecim, Barbari viginti quatuor, ſive itineris tædio, ſive corporis debilitate. junxerant ſe illi tres quatuorve volones, nullo alterius imperio, ſolo peregrinationis ſtudio & terrarum novitate capti. Sequebantur ad curas & officia virorum feminæ aliquot Braſilienſes, ut lixarum & calonum officio fungerentur. impedimenta rhedis meritoriis ſeptem ſubvehebantur. Hac manu ad fluvium Wartam medio die conſedére, ubi pagi cujuſdam diruti veſtigia & rudera conſpiciebantur. ſub veſperam in pago Tamoatameri pernoctatum. Cæſa in militum cœnas vaccâ, in Præfecti vitulo, ſub impluvio hic, illi ſub dio decubuere. Refectis omnibus, etiam jumentis, iter promovêrunt, modò per campeſtria & plana locorum, modò per ſaltus & nemora ducti, tranſitis torrentibus, & fluviolis aquarum expertibus. quæ ulterius ituris potus penuriam haud ſubobſcurè promittebant. Viſæ hic arbores, propè fluvium Poeſapaybam, grandes & ventricoſæ, dolii inſtar, quæ infernè ad radicem & ſupernè, ubi in coronam ſe ſpargunt, graciles, inſolito adſpectu Belgas detinebant. Tranſcenderat medium cœli Sol, cum in pecuario Duartæ Gommezii de Silveira conſtitêre, ad fluvium Mongongoappi. cumque impervia eſſent quaquaverſum omnia, ob denſiſſima frondiceta & arbuſta, viam ſibi prævii frondatores ſecuribus falcibuſque gnaviter fecêre, ut quo nollet natura, duceret labor & induſtria. tum ad montana deventum, ubi omnium labores cœna largiore ſolatus Herckmannus, animos ſibi quantulacunque liberalitate conciliabat. Poſtero die non minori ſtudio per ſaltus & teſqua itum, querulis rhedariis, ſe longius abduci. at promiſſis delinita impatientia reſédit. donec perruptis ad ſeſquimiliare ſaltibus & ſilvis, ſuperato flumine Karnuhu, in plana devenêre, unde montes Copaobæ conſpicere erat. Sed ob prærupta montium

Arborum miræ formæ.

 cir-

circumducto nonnihil itinere, ex Braſilianorum conſilio, callem equis vehiculiſque idoneum invenerunt. per hunc denuò in ſilvam delati, in arborum cavitatibus mellis copiam reperêre Barbari. Eum emenſi fluvium Schivaubuch attigêre, inſigni gratiſſimaque arbuſtorum fragrantia circumfuſi, ut incedentes remoraretur & ſiſteret odorum ſuavitas. Inde promoto itinere, præmiſſis qui virgulta & carecta cæderent, ad paludem ventum. inde in planiciem Araruquajam, quæ tota ab accenſis ericetis flammis inardeſcebat. Suſpicio erat, terrendis Belgis incendia hæc Barbaros feciſſe. Ea ramalibus frondibuſque collatis operis obruta reſtinctaque fuére, ne rei novitate perterrefacta jumenta, excuſſis habenis ferrentur. à caſu locum Incendii appellavére. Tum denuo ſaltus occurrére, moxque flumen ſe grande aperuit Araſſaohoh. ex ſparſis & reſectis hic illic arborum truncis obſervatum, Luſitanos hac olim iter feciſſe in Copaobam. Hîc morati per totum diem, quievérunt, dum per denſa nemorum Barbari viam aflectant. Conſpectæ hic fuere enaſcentes è terra virgæ ligneæ & ſtipites, quorum alii humi repebant, alii vicinas arbores amplectebantur. flexi in terram, rurſus qua ſe incurvaverant, erigebantur. adeò ut ſpecies eſſet non rami reſurgentis, ſed novæ arboris è radice ſua genitæ. diſſciſſis humor emanabat purpureus, qualis ſanguinis eſſe ſolet, qui ilicet in viſcidam & glutinoſam ſubſtantiam concreſcebat. Barbari ſanandis vulneribus conducere perhibebant. Hinc moto agmine per arundineta, ad radicem montis pervenére. Non levis inceſſerat metus, ne illa incenderent montana incolentes. nec enim evadere flammarum noxas furiaſque ulli datum fuiſſet. Tum ſe montium prærupta & impervia equis loca aperuére. ubi expeditis ulteriore vectura rhedariis, miſſus ad Comitem fuit, qui confectum hactenus iter referret. feſſi corpora paſſim ſternunt, refectique farinæ modico demenſo montis faſtigia conſcendérunt, relictis ad pedem montis invalidis & ſequi neſciis. qui remeare ad ſuos in Paraybam juſſi. In cacumine montis Inſignia Societatis inſculpta cippo memoriam ejus in Novo Orbe oſtentavere Barbaris. Exemplo Alexandri Magni & aliorum. Nomen monti huic erat polyſyllabum & terri-

terribile, *Irupari-bakau. Hîc reſpexit Diabolus.* Invaluit quippe apud illos fabula, Diabolum, cum in hæc faſtigia aſcendiſſet, velut facti novitate attonitum, retroſpexiſſe. Demandatâ hîc cibariorum cura militibus aliquot & Braſilianis, geſtiit Herckmanno animus ulterius ire. ſed deterrebant obvii paſſim ſaltus & magnus ubique labor in montibus erat. quantum in altitudinem egrediebantur, magis magiſque ſilveſtria & pleraque invia loca excipiebant. Quare viſum magis Borealia legere & campeſtria, per quæ Tapujarum gens è mediterraneis in Provinciam Fluminis Grandis proficiſci aſſolet. Itaque devitatis montium acclivibus, inceſſere per planiora, ubi duo lapides molares exactæ rotunditatis, & ſtupendæ magnitudinis viſi. quorum diameter ſedecim erat pedum, craſſities verò tanta, ut è terræ ſuperficie vix media lapidis pars attingi extremis digitis ab erecto poſſet. alter alteri ſuperincumbebat, major minori. è centro, miro ſpectaculo, frutex ſe attollebat, Karawata. Quo fini hos congeſſerint Barbari, in tanta harum rerum ignorantiâ, non facilè dixerim. Ad pagum perducti, quem Petiguares Indi, è ſinu Trahiſonio, metu tyrannidis Luſitanorum, profugi incoluerunt, valles patuére amœno ſalubrium aquarum uſu frequentes. Braſiliani, itineris hujus ſocii, hanc patriam ſuam & natale ſolum dictitabant. hinc ſe verſus littoralia pellectos & transductos à Luſitanis. qui à potentibus vicinis ſibi metuebant. ideòque patrii ſoli dulcedine (ut mortalium cæteri) capti, orabant manſionem diuturniorem. Verum Herckmannus moræ omnis impatiens, inſtabat ſegnibus, & ad profectionem eos hortatus, juſſit incîdi nemorum obſtacula. iter fecére per cœnoſa, quæ genua tenus ſubinde viatores hauriebant. Iis emerſi, montem conſcendere manibus pedibuſque annixi, eminentia ſaxa complexi, levavére ſemet, aliis ſaxis inferioribus ſeu gradibus inſiſtentes. die inter metum laboremque conſumto, ſuperato monte & fatigatione continuatæ itionis affecti omnes, ſtratis paſſim corporibus, in inviis jacuere, quietis cauſa, ad fluviolum, ubi aquæ ſuppetebant affatim eæque dulces. Manè aſſumtis in dies plurimos eduliis, montes adſcendere & deſcendere longa ſerie habuerunt. viſi iterum magnæ molis lapides humano

labore congeſti. quales etiam in Belgio Drentia regio habet, quos nulla vectatione, nulla hominum vi illuc deportari potuiſſe ob magnitudinem credas. ea formâ, ut Aras referre videantur. Tum pagum Wirarembucam, quondam Braſilianis inhabitatum ſubivere, ubi hominum notata veſtigia. ad fluvium progreſſi Tambahujam, eum nova appellatione *Moſchi* fluvium vocitavere, ob fortem odorem Crocodilorum & ſerpentum, ſimilem moſchi odoribus. Hîc ſoli & terrarum faciem mutari compertum. quod enim hactenus ſabuloſum, nigrum fuſcumque apparuerat, jam flavum & gleboſum ſpectabatur. nec minus ferax, luxuriante paſſim, ſementis defectu, lolio & zizaniis. Mox ad torrentem limpidiſſimum devenêre, qui ab aquatione Luſitanorum, hîc olim belligerantium, Capariguaba dicebatur, *torrens aquationis equorum*. In valle duo ſcopuli ſublimes, turrium inſtar rotundarum, viſebantur ab omnibus attentius. quorum alter ſeparatus à montibus circumiri poterat, alter montibus parte inſertus & connatus, ſpeciem referebat Operis iſtius, quod Lugduni Batavorum in urbis meditullio ad Rheni ripam conſpicitur, à Saxonibus olim duce Engiſto exſtructum. non artis illi, ſed naturæ opera videbantur. Tum in montem aſcendêre, omnium, quotquot ſuperaverant, altiſſimum, è quo reliquos deſpectabant. verùm aëre ſpiſſo & caliginoſo longior proſpectus impediebatur. referebant Barbari, oppidum hic fuiſſe Arazembeam, idque validum & incolis frequens. quod ob inviſa cum Gallis commercia expugnavére Luſitani, duce Duarta Gomezio de Silveira, pluribus indigenarum bello abſumtis, plurimis abductis verſus maritima, ipſo loci Principe ad Regem Hiſpaniarum tranſmiſſo. ubi extorris extra Barbariæ ſuæ ſedes deceſſit. Erant in hac ipſa, quam ductabat Herckmannus, turba hujus Principis filii duo, è primoribus Maſiurebbæ & Gargaovæ. Huc progreſſi Braſiliani, viarum difficultatibus territi Socios pari formidine implebant, & ſecretis ſermonibus incitabant, neque ultrà eas ſibi perſpectas aſſeverabant. quare reditum ſuaſére, aquarum ſe penuriam metuere queſti, utut farinæ nonnihil ſupereſſet. Serpebant, veluti contagio, querelæ in militem. qui ut mobili impetu fertur, pertæſus quoque itineris, invectivis

vis dirisque vocibus animi ægritudinem teſtabatur. duci ſe, quo viam natura negaret, per opaca ſilvarum, montium prærupta, viarum anfractus, nulla gloriæ, nulla emolumenti exſpectatione. At majoris animi Præfectus, *ſe in veſtibulo itineris ſui ſtare* ajebat. *ſuperatis tot moleſtiis proximum ſe fructum exſpectare. quod huc uſque confeciſſet iter, plus habere nominis & operis, quàm uſus. à Braſilianis objici incommoda, ut profectionem ſegnes abrumperent: majora eſſe vero, quæ ſpargerent. nihil metu omittendum, aut inexpertum relinquendum. Batavos, Belgas ſe meminiſſent, qui non facilè perturbarentur. laudem priſtinæ virtutis inter exteros retinerent, pergerent ulterius, quò fata ducerent: ſe ducem ſequerentur, cui pari cum ipſis ſorte farinæ pugillus laridique buccella victus eſſet demenſum. homines* inquiebat, *venandi ſtudium ac voluptas per nives & pruinas, trans montes, per ſilvas rapit. rebus maximè neceſſariis eam patientiam non habebimus, quam luſus & amœnitates ſuadent? In mandatis habeo* (tabulas oſtendit & interpretatus Luſitanicè fuit) *Copaobæ terras & deſerta ſtudioſius ſcrutandi; Soli indolem proventuſque rimandi. non hoc agi, ut veteres ſuas ſedes luſtrarent Braſiliani & natale ſolum animi gratiâ reviſerent. Si vias neſcirent, ſe aperturum, fatorum ductu & ingenio. ad manum eſſe magneticas directiones, quarum certa demonſtratio. de potu non deſperare ſe, cum nec montes vallibus, nec valles aquis deſtitui compertiſſimum ſit. laborem cædendi diminutum, cum non vehiculis jam callis, ſed ſingulis aperiendus ſit. id ſaltem laudis ſectarentur, quod plerique per abrupta, licet in nullius rei uſum, glorioſa morte conſecuti ſunt. induſtriam & vigorem Ducis obſequio ac modeſtiâ juvarent. Quod ſi obfirmatis animis redire promtum eſſet, ſe Comiti & Senatoribus non aliam intempeſtivi reditus cauſam daturum, quàm inertiam, formidinem & contumaciam.* His & talibus verberati, ſe non detrectare juſſa ſignificavere, ſed ſubituros quidvis. modò à ſecuribus, falcatis enſibus, aliiſque utenſilibus inſtruerentur. Iam lux appetebat, cùm fiduciæ ac ſpei, poſt objurgationem, plenus, accingere ſe omnes & alacres progredi jubet. Avarities & gloriæ & emolumenti, nihil invium, impeditum, remotum videri ſinebat. miſſi, qui relicta à tergo cibaria apportarent. reliqui ex agmine, quo conſederant loco, tuguriola ſibi ſubitaneo opere ſtruxére. Decem, à quorum ſibi loquendi procacitate & turbido ingenio metuebat, Paraybam relegati abivére. Vnius tunc feræ & prima captura fuit, quam Barbari Tatou, nos Armadillam vocamus. Ejus ſupra memini. accuratius deſcribit Franciſcus Ximenes. Animal eſt (inquit) monſtroſum, mole catelli Melitæi, ſed cauda

Oratio Herckmanni ad comites.

grandiore, cruribus inſtar erinacei, quorum anteriora quidem quatuor digitos habent, poſteriora quinque; roſtro ad eundem modum ſed longiori & ſubtiliori, auribus cartilagineis & de-pilis. tectum eſt toto corpore (præterquam ſub ventre & circa collum) laminis quibuſdam, inſtar cataphracti equi, quæ certis tendinibus ita conjunguntur, ut in omnes ſe partes facillimè poſſit commovere. laminæ ipſæ planè ſunt oſſeæ. Eæ in pulverem comminutæ & drachmæ pondere hauſtæ è decocto ſalviæ, provocant ſudorem & ſingulare ſunt remedium contra luem Veneream. penultimum autem oſſiculum caudæ, quà corpori conjungitur, in ſubtiliſſimum pulverem redactum & cùm aceto roſaceo in pilulas coactum & auribus inditum, miraculi inſtar ſurditatem tollit eam, quæ à cauſa eſt calida. Etiam laminæ in pulverem comminutæ & mixtâ aquâ in maſſam coactæ, extrahunt ſpinas è quavis corporis parte. Non pluvium alium diem, quàm hunc experti fuére. Frigus nocturnum acre, quale, ea tempeſtate, in Belgio. Cuniculorum venationi invigilatum, captum nihil. Erecta hîc iterum poſteritati ad ſpectaculum & miraculum Inſignia Societatis fuére. Iter directum in Auſtrum & Occidentem, flexumque, pro montium ſitu. trajecti torrentes, viſi lacus, campi, ſilvæ, arundineta, lapides inuſitatæ molis. alios Pyramides dixiſſes, alios Mauſolea, ea forma, ut manu fabricata jurares. tam lentum fuit iter, ut non niſi duo aut tria milliaria in dies ſingulos confecerint. rupes interdum ita abſciſſæ, ut deſpici vix ſine vertigine quadam ſimul oculorum animique poſſent. ſilvæ aliquoties adeò opacæ, ut præ denſitate arborum immiſſorumque aliorum in alios ramorum, vix perſpiceretur cœlum, & interdiu, haud ſecus, quam nocturno itinere, dubio calle incederent. nam ut, quæ longius abſunt, opaca apparent, ita propiora ob denſiores frondes in arboribus nigra videntur. Iis difficultatibus ſubſidio erant duo; Braſilianorum ſcientia in inveſtigandis viis & labor in aperiendis. Poſt hæc in pagum delati, Tapujarum ſedem, nihil præter collapſa aliquot tuguriola occurrére, qualia ſtruere ipſis mos. recenti fronde tecta, Carawattam vocant, ſupellectilem habebant minus ſuperbam & operoſam, ad paupertatis, cui modicum ſatis, uſum. Calathi

Armadillæ deſcriptio ex Ximenio.

lathi erant, Calabaſſas appellant, & pocula aliquot fictilia, quibus hi ambulones noſtri coquendis carnibus utebantur. quas transfixis per illas bacillis torrent. Pilea inſuper reperta & calcei, faſciæque librandis oneribus. piſcantium quoque utenſilia, ut & arcus, ſagittæ, crepitacula, tintinnabula, luſoria inſtrumenta. at ſitu corrupta omnia & fœda. Hæc ipſa, pro derelictis habita, tumultuariè abiiſſe & fugiſſe Barbaros fidem faciebant. id credibilius, non Tapujarum hunc pagum, ſed Tapiviorum aut Nigritarum ſilveſtria incolentium fuiſſe. quod pilea calceique loquebantur. Tandem ubi ad Tapujarum ſtationes perveniſſent, ſubſtitére, & cum metu eorum tenerentur, ſtativa ſua concædibus objectis munivére, ut velut vallo adverſus inſultus concluderentur. Progreſſi aquas offendére ſaporis pravi, rubicundas turbidaſque, mox nullas, inde ſalſas, quales marinæ. Vtque pronum in querelas militare vulgus, mota iterum controverſia Præfecto fuit. qui tenax propoſiti ire juſſit, quò præiret ipſe. iterum hortatus, pari ſecum fato aut morerentur, aut evaderent: pari victu in dies aliquot durarent: ſuum potius exemplum quàm mandatum ſequerentur. Auſcultavére, at muſſitabundi, ut obſequia invita & extorta pudore partim, partim metu, animadverteres. Continuato itinere, fluvios tranſivére, modò montes & campeſtria, rurſus in ſilvas delati per acclivia, declivia. recta, obliqua itione, curſu modò in Auſtrum, modo in Zephyrum directo. Hic denuò militum quidam de reditu verba fecêre & dimitti à Præfecto petivêre, quod negatum. Luſtratis è montis vertice circumquaque campeſtribus, viſi montes Capaobæ, ſed miliarium novem aut decem intervallo. Iamque ſiti valdè affectis omnibus promptiſque redire, inter diſcordem multitudinem, maledicas voces, cunctos jam peſſimos, licentiam audaciamque incompoſitæ turbæ veritus, hærendum diutius non rebatur. quamobrem in reditum conſenſit, unicum malorum imminentium levamentum. Mons unde digreſſi, reditus Mons dictus. Obſervatum à redeuntibus fuit, in fluvio Araſſoahuh arbores è gurgite ſupra aquarum ſuperficiem attolli, quarum faſtigiis adhæreſcebat alga & muſcus. unde in iſtam altitudinem intumeſcere fluvium non vana ratioci-

Herckmannus redit.

tiocinatione colligebant. murium, gliriumque & anguium toto itinere abundè fuit. caprearum, aut ſuilli generis nihil. Armadillæ non niſi tres quatuorve captæ. Aër quoque per hos dies, abſque volucribus, viſus. Repetitis iiſdem, per quos venerant, montibus, illic loci ſubſtitêre, ubi vehicula & alimenta aſſervabantur. directum tunc in Septentrionem & oppoſitum Deſerti Braſilienſis latus, iter, exploraturis & hîc regionum faciem ac proventus. verebatur utique, ne vanitas ſuſceptæ profectionis ludibrio eſſet malevolis & invidis. Itum per montoſa & inhoſpita fuit, donec ad Confluentes fluvios Araſſoam & Marigniam perventum, per arundiceta & junceta. ubi arbores conſpectæ Cannæ fiſtularis, flumenque tot mæandris & flexibus tortuoſum, ut ſepties transeundum fuerit. Erat, ubi in montis cujuſdam radicem avida ſedulitate incumberent. cum enim fragmenta lapidum conſpicerent, rati metallica eſſe, ſollicitè quæſivere, num fulgore ſuo aurum argentumque promitterent. Sed & hîc ipſorum expectationi illuſere ſaxa. Fuit, ubi accenſa arbore, duo ſerpentes ex ſemiuſto ſtipite proſiliére, quos gladiis diſſectos Vulcano immolavére. Attamen, cum tot peragratis vallibus, ſuperatis montibus, eadem appareret locorum facies, nec ſpem faceret commodi, dato receptus ſigno, ad eundem montem rediere, ubi Armarium erat. Cauſa hujus in Boream excurſionis Herckmanno fuit, quod fando inaudiviſſet, argenti fodinas hîc eſſe, quas Anno CIↃ IↃ C XXXVII fruſtra adiiſſent Belgæ, ob annonæ inopiam redire coacti. Sed hæc ficta plærique & opum ſpem prædicari credebant, decipiendis noſtris, ut hianti cupiditate longiſſima itinera temerè ſuſciperent. Convaſatis omnibus converſi in Braſiliam, nova eaque invia viâ ivére, ubi montes & plana paſſim vitreis bracteis, ad Solis radios micantibus, conſperſa apparuere. hos montes iſtos cryſtallinos credidére, quorum ſcriptores meminére. licet cryſtallum ignorent Braſiliani. Ego, cum plura tranſcribantur, quàm credantur, nec affirmare ſtudeo, de quibus ambigo, nec ſubducere iis, quæ legi. Poſt dierum aliquot iter ad ſepta & notas Luſitanorum ſedes molaſque venére. Occurrebat redeuntibus agmen Sertanorum ſive deſerta incolen-

colentium, qui adventu noſtrorum turbati ſeceſſerant, jam abitu reditum parabant. poſt bimeſtrem peregrinationem, inde à Septembris die tertio ad Novembris quartum Reciffam & Mauritiam ſubivére, graves incommodis, leves ære. Quæ legentibus, ſubibit cogitatio, nihil profectò à Societate, Naſſovio & Senatu Braſilienſi intermiſſum, quod promovendæ publicæ rei faciat. Bellis, mercatu, terrarum indagatione quæſita lucra. Non ſilvæ, non rupes, non flumina ac maria ſtitére queſtus avidiſſimos. Adeò vehemens de pecunia opinio eſt, ut immenſa & incredibilia audeat & poſſit. ſive in latentia lucra inveſtigandum, ſive manifeſta devoranda ſint; nec tamen præſentibus & nuper repertis omninò felix, & ipſa quærendi cupiditate miſerrima.

Poſt debellatam Loandam & S. Thomæ inſulam in Afris, tranſlata belli vis in Braſiliæ Borealia fuit & expugnata armis noſtris provincia Maranhaon, ſive Maragnana. Suaſerant expeditionem Societatis Optimates, litteris ad Comitem exaratis XXVIII Mart. Anno CIƆ IƆ C XL. Illa his rationibus nitebatur: ita latius diffundi Societatis imperia & partis antè bello provinciis robur ſecuritatemque addi: Braſilianorum auxilia & animos laxioribus ſpatiis nobis conciliari, & moribus noſtratium adſueſcere è gente barbara plures: grandia adhæc incommoda creari Luſitanorum commerciis, remque eò perduci, ut non aliunde metus ſit nobis, quàm à maritimis Hiſpanorum inſultibus, redactis ſub poteſtatem locis littoralibus: Marignanam provinciam infeſtandis maris Septentrionalis Inſulis Hiſpaniola, Cuba, Iamayca, Portu Rico & Occiduæ Continentis littoribus oportunam eſſe. Invitari eò Belgas ab aëris ſalubritate, ſoli, ferendis ſaccharo, goſſypio, zingibere, tabaco, ubertate, à ſalis mercatura & fodinarum ſpe. Duces hujus expeditionis fuére Lichthartius & Coinus, Artiſofkii ſucceſſor, viri veteri militiæ fama illuſtres. qui poſtquam è Pernambucenſi ſtatione ſolviſſent, menſe Octobri, Anni CIƆ IƆ C XLI, navibus majoribus octo, minoribus ſex, circa oſtia Maragnani fluminis diu anxii hæſere, ob brevia & infeſtas ſubeuntibus Syrtes. ideoque ne rates omnes eidem periculo exponerent, aliquas præmiſere, quæ tutiores acceſſus explorarent. hæ

Expeditio in Maragnanam præfecturam.

Rationes expeditionis.

Duces expeditionis Lichthartius & Coinus, veteri militiæ fama illuſtres.

Ann. CIƆ IƆ C XLI. XXX Oct.

directo in alveum Occidentalem curſu feliciter navigavére, arcemque hoſtilem prætervectæ, quæ in eas ferocius explodebat, anchoras ſub ipſa urbe, cui à S. Ludovico nomen, fixere. Coinus in inſulam egreſſus, diſpoſito ad invadendam arcem milite, propius ad eam admovit. Venére illi in occurſum à Gubernatore arcis miſſi duo, alter politici, alter ſacri ordinis, rogantes Coinum, num animus eſſet paciſcendi. Annuit Coinus, & humanum ratus non tentare armis, quod facilitate impetrari poſſet, conceſſa omnibus vitæ bonorumque incolumitate, caſtrum ſubiit, & exarmatis præſidiariis, quos trecentos ac triginta offendit, ſui illud juris, æquis militarium conditionibus, fecit. De ſacrorum adminiſtratione nihil motum, nihil pactum. illud non ægrè impetravére, uti militi liceret illic commorari, donec aliter ſtatuiſſent Comes & Senatus Braſilienſis. Repertæ hic machinæ bellicæ majores quinquaginta quinque, & pulveris pyrii ſic ſatis, etiam vina in neceſſitates victoris. molæ, quarum uſus eſſet, non niſi ſex, reliquis nondum perfectis. Plures continens habebat in Tapicurenſium ditione. Hi quoque in fidem ac poteſtatem Societatis recepti, arcem ſuam Centurioni Scaddæo aperuére. Poſtea ad nos tranſire Tapitaperenſes, & trium pagorum in inſula Maragnanâ incolæ. navicularum, quas hic offendimus, exile aut nullum ferè fuit precium. navalium quadraginta quinque in inſulas Capitis Viridis, quas Saliferas vocitant noſtrates, tranſvecti. Cum Tapicurienſibus tranſactum ſuper ſacchari vaſis trecentis, quibus recipiendis & in Belgium avehendis relicta hic navis. tres aliæ in Barbudas & Chriſtophori inſulam flexere, mercatus cauſſa. manſere Belgarum ſexcenti, perficiendis munitionibus & tutandis adverſus hoſtiles motus, indigenis. Diſputationes Geographorum de flumine Maragnone, utrum ejus nominis hîc ſit, an verò inſulæ ſolummodo ea ſit appellatio, fluviis verò è Continente labentibus aliæ à Barbaris inditæ ſint voces & quæ, non eſt mei inſtituti ſollicitè expendere. Illud reperio, Belgarum tabulas & diaria de flumine Maragnone & inſula cognomine loqui. In terrarum & fluminum appellatione erraviſſe, leve arbitror, modò certa poſſeſſione illas terras ac flumina & oſtia teneat Societas.

Caſtello potitur Coinus.

A. *Fluvij oſtium.*
B. *Scopulus.*
C. *Vrbs S. Lodouici.*
D. *Caſtrum.*
E *S*
F *S*

lus torm. ad pedem montium iuxta littus
lla in montibus poſita

G. Claſsis portum ſubiens
H. Locus exſcenſionis noſtrorū.

nº 51.

VRBS S.
IN MA
Loca Depreſsa
Loca Edita
Caſtrum
A
B
C
FLUVIUS
Aditus Navium

DOVICI
AGNON.
des
D
10 20 30 40 50 200
virgæ
A. Caſtrum.
B. Suggeſtus militaris.
C. Templum.
D. Locus exſcenſionis noſtrorum.
Nº 52

tas. Inſulæ Maragnanæ magnitudo quadraginta quinque milliarium ambitu definitur. Vicina eſt Æquinoctiali lineæ, à qua paulo plus duobus gradibus abit. tribus magnis præcingitur & alluitur fluminibus, quæ è Continentis ora in Sinum hunc ſe exonerant. Vnum idque Orientale & maximum, Mounim indigenis dicitur. Secundum idque medium, Taboucourou. Tertium idque Occidentale, Miarii. Pagorum mira forma eſt. domiciliis conſtant paucis, ſed quadrangularibus, relicta in meditullio patentiore area, ceu foro. Hæc ipſa in longitudinem ducentorum & quingentorum paſſuum exſtructa, latitudine paſſuum xxv, ex arborum inter ſe nexis truncis & palmarum frondibus gratiſſimum ſui præbent ſpectaculum. Soli eam Euri perflant, unde inſulanis ſua ſalubritas. amœniſſimam nec nebulæ nec morbiferæ exhalationes infeſtant. Martius, Aprilis, Majus, pluvii ſunt. cætera anni ſereniſſima. aquarum dulcium crebris ſcaturiginibus gaudet, licet ſalſis undecunque cingatur. fructibus maturitatem accelerat calor, quos aliquoties ſingulis annis reddit. Ex radicibus *Maniot* farra conficiunt, quibus victitant. Præter ſacchara, lignum Braſilienſe habet, & croceum, & goſſypium. Laccæ quoque ſpeciem & balſamum, Arabico non inferius; ut & acerrimi ſaporis piper ac Tabacum non ignobile. Arbores plurimas oſtentat noſtro orbi incognitas, inter quas proceritate eminet *Acayou* dicta. quæ, quod infrequens, fructus fert quadrifariam diverſos: unum pyro ſimilem, nucleo amygdalino, ſucculentum flavumque: ſecundum acidioris ſucci & rubicundum: tertium acidiſſimum, unde acetum conficiunt: quartum ſaporis gratiſſimi. pſittacorum aliarumque avium varietas & multitudo maxima. Inter has corporis mole, ferocia, robore & plumarum elegantia eminet Ovyza-Ovaſſou, aquilâ duplo ferè major, cui oves diſcerpere, & in capreas ſævire mos & indoles. Veſpertilionum hæc grandium ſedes eſt, ipſis hominibus terribilium. Mare piſcoſiſſimum piſcium ſpecies plurimas ſufficit, longitudine inſigni, figura varias. præter cervos, capras, erinaceos, ſimios, cercopithecos, alit Armadillum, quem Barbari *Tatou* vocant, de quo ſupra; ut & Europæis vulpeculis ſimiles vulpes. Inter angues maximè

Inſulæ Maragnanæ deſcriptio.

formidabilis ille, quem *Boyeten* vocant, pelle maculis variegatâ inſignis, morſu caudæque ictibus lethifer. hæc ipſa veſiculæ articulis ſuis diſtinctæ formam habet, cujus ſtrepitu, quoties per vepreta & dumeta ſerpit, ſui & imminentis homini exitii, ceu crepitaculo, indicium facit. quadrupedum animalium maximè ſtupendum eſt iſtud, quod *Vnau* appellant. cujus paulo antè injecta mentio. caput illi pro corporis mole exiguum eſt, brevibus pilis ſubrufis, ut & menti gutturiſque pars, obſitum. roſtro ſimiam quodammodo refert. breve illud, glabrum & obtuſum ſimiſque eſt naribus, exiguis etiam dentibus, at latis, rictu non valde amplo. quatuor pedibus incedens, promovet parum. iis in ungues tres diſſectis arbores prenſat & conſcendit. adeò ſegne eſt & pigrum, ut Pigritiæ illi nomen indiderint Hiſpani. Incolæ corpora erecta & vegeta ſatis oſtendunt, bajulandis oneribus apta. depreſſis ſunt naribus, colore fuſco & olivaſtro tincta, longævi, nec calveſcentes. capillorum curam, quos ad ornatum & comam diſponunt, viri habent juxtà feminas. mares labia perforata nareſque gemmis ligniſque induunt, cutem coticula acutiore diſcindunt & coloribus diſtinguunt. Anthropophagi ſunt, in hoſtes truculenti valdè. quos probè ſaginatos mactant & vorant. proximos Tapujas habent, ſed hoſtes. Adiére hanc inſulam olim Amſtelodamenſes & Rotterodamenſes, annis retrò XXIV, mercatus cauſa.

Laus Coini & Lichthartii. Hoc ſanè laudabile in ducibus Coino & Lichthartio, quod pelliciendis in amorem Belgarum Barbaris, egregia humanitatis exempla ediderint. Quippe decretum fecere, ne pro mancipiis haberentur Braſiliani aut Indorum quiſquam, eodem libertatis jure cum Belgis fruituri. Id veniæ jam antè Siaram habitantibus fecerat Naſſovius, uti captos à Tapujis hoſtes hoſtiumque liberos redimere pecuniis liceret. quos aliàs ad mactationem & ingluviem ſibi ſervabat anthropophaga gens. tantis in Luſitanos feruntur odiis, ut vix imperiis noſtris coërceri poſſint, ne in illos vim facturi irruant & vindictæ ſuæ ſanguine litent. *Salinæ apud Vpamemam.* Hîc inventæ per Gedeonem Mouriſium Salinæ apud Vpamemam & poſteà Elberti Smienthi curæ commiſſæ, magnorum redituum ſpem fecére. Quæ tamen poſt decen-

decennales cum Luſitanis inducias & attritam ibidem variolarum morbo gentem & impenſas lucris majores, neglectæ & minus curatæ fuerunt. Verum enarratis ante Afrorum & Braſiliæ damnis offenſi Luſitanorum Rectores, ad induciarum pacta provocabant. Ipſe Portugalliæ Rex per legatum apud Potentiſſimos Ordines, non ſine bile, peroravit & amiſſa repetiit; iniquam dictitans: ab iiſdem Dominis ſuppetias & claſſes mitti Luſitanorum Regi, & alibi ipſius terras alia claſſe invadi: una manu, quod ajunt, aquam, alia ignem porrigi: jura gentium & naturæ violari, amicorum oppreſſione: nec debere conſilia pacis novis belli motibus turbari. Sed ſurdis fabula. cum hæc aut ante pactas inducias, aut nondum à Rege Luſitano probatas: aut, quod ex induciarum legibus factum oportuit, promulgatas, geſta omnia confectaque fuerint. *Querela Legati Luſitanorum Regis.* *Reſponſio.*

At poſtquam, per Inducias decennales cum Luſitanorum Rege pactas, prohibitus fuit Naſſovius in illam gentem bello ire, ne iners omnino eſſet Societas, cui pax noxia erat, omnis in bello ſeges gloriæ atque emolumenti; aperuit illi, poſſe utiliter aliò arma transferri & exercendæ virtutis materiam reperiri. Primò patere mare omne Pacificum, in quod è Braſilia facilis & expedita ſit navigatio, flantibus per æſtatem Aquilonibus. quibus aut per fretum Magellanicum, aut illud nuper à Lamairio repertum, perveniri in Auſtralem Oceanum poſſet. Hîc experiundum, num Chilenſibus animus ſit, Belgis opitulantibus, exigendi terris ſuis Hiſpanos. Deinde occaſiones hîc offerri invadendi auriferas Peruanorum rates, & Manilianas iſtas, quæ ex portu Acapulco ſolvunt. quæ Equiti fortiſſimo Thomæ Candiſchio aliquando præda fuère. Quin minoribus jam impenſis explorari poſſe Terræ Magellanicæ & Auſtralis oras. quæ, ſi quid fortè lucrorum promitterent, compendioſo itinere à Braſilienſibus adiri poſſent. Ann. CIↃ IↃ C XLI Nov. x. *Naſſovius Societati novos modos viaſque aperit proferendi imperium.*

Fuit hic annus Braſiliæ celebris, non ſolum Luſitanorum defectione, quæ magnarum rerum ſpem faciebat Belgis, verum & privatâ calamitate. Etenim tam crebri denſique abſque intervallis decidére imbres, ut auctis & intumeſcentibus fluminum alveis, terras circumquaque inundarent & turbine atque unda raptarentur agris contenta. perruptis aut ſuperatis

 ratis

ratis aggeribus aquæ agrorum conſpectum oculis ſubduxerant. Illi navigiis tranſibantur, & coloni navitarum munia peragebant. hominum & jumentorum miſeranda ſtrages fuit, maximè ad ripam Capivaribi fluminis. cannæ ſacchareæ recens natæ in ipſa herba ſuffocabantur, adultiores aquarum frigore tactæ ſpem quoque dominorum fefellére, medullæ quicquid intus erat, exedentibus vermiculis, in aquâ natis. Tum aliis quoque ſignis iram ſuam Deus teſtatus eſt, accedente ad hanc agrorum calamitatem, aliâ hominum, à morbillis & variolis. quæ adeò ſæviére per univerſam Braſiliam, ut in ſola Paraybenſi provincia exſtincta fuerint Nigritarum undecies centum, multis languida membra trahentibus; reſoluta quaſi nervorum facultate. Fecit hæc res, ut fatiſcentibus & fractis imbecillitate operariis, agrorum proventus intercîderint. deſperata ſegete nata ſeges alia libellorum ſupplicum, quibus debitorum nominumque aut expunctiones, aut dilationes, aut remiſſiones petebantur. has concedi, intererat creditorum; non concedi, ſtrictiſſimi juris videbatur. ideò ob rei momentum miſſæ in Belgium ad Rectores litteræ, quibus reſponſa ex ipſorum arbitrio petebantur. illud quantivis erat, decimarum emptores non niſi decimarum decimas offerre. quod recepti ſub Rege moris eſſe ajebant, quoties precii diminutionem cœli calamitas fataque imperarent.

Imbres crebri Sacchaream meſſem ſuffocant.

Graſſantur morbilli & variolæ.

Iam tum tranſmiſſæ Comiti fuére actorum inter Fœderati Belgii Proceres & Triſtanum Mendozam Luſitani Regis legatum tabulæ. ex quo mitius ſe geſſere partes, nec ſævitum ultrà in agros, & molendina. Deſævierat bellum, nec tamen pax fuit. ſed alibi, mari potiſſimum, belli fortuna parva adhuc irarum documenta dabat. At fœderis ratihabitionem ſuo incommodo morabatur Luſitaniæ Rex, Dux Braccantinus, jamque effluxerat annus, cum ejus compotes demum facti fuerunt Fœderati Patres. Hi ocyus eam in Braſiliam ad Mauritium miſére. qui nulla cunctatione per imperii ſui terras denunciari ſolenni eam ritu imperavit, præmiſſa ad Deum, pacis utique & concordiæ Deum, publica gratiarum recitatione. Abiit in Salvatoris urbem tubicen, qui iſtam deferret. In Maragnanam provinciam per navem Loandam delata nuntia, ibidem

Comes Tabulas accipit Actorum inter Fœd. Ord. & Triſtanum Mendozam.

Mittitur exacto anno Ratihabitio.

ibidem lætis Induciarum vocibus populos implevére. quod & in Afrorum factum littoribus, ubi Mina, Loanda, S. Thomæ Inſula eadem pronis animis accepit. Hunc uſque in diem quicquid armis belloque partum, non controverſo titulo noſtrum fuit, & inſtitutæ poſt, ſuper ante geſtis, querelæ, vanæ voces fuere, vigente tunc belli jure,per ſuſpenſæ & dubiæ adhuc pacis tempora. Vt vero hujus controverſiæ originem fonteſque noris Lector, arceſſenda paulò altius ſunt Luſitani Regis, Ducis Braccantini cum Fœderatis Belgis fœdera. quæ prius agitata, at ſancita ſerius, ut remiſſioris belli, ita nuper captatæ ad victoriam non unius occaſionis in Afrorum terris & alibi cauſa fuére. Enimverò poſt defectionem Cataloniæ, novis motibus turbata Portugallia, abdicato Philippo IV, in Ioannem Bragantiæ Ducem juraverat. Diu agitata conſilia una hora patefecit, & occulta in Caſtellanos odia furor & ſeditio aperuit. Commota Oliſippo tanti facinoris dux fuit, factoque in regiam impetu, remotâ, quæ Regis nomine imperabat, Mantuæ Duce & trucidato ſecretorum ejus adminiſtro, tanquam publici odii victimâ, veterem Dominum Majeſtate exuit. linguâ clamoribuſque elocuti, quod vellent, conjurationis ſocii, pervenerunt ad gladios, & adhibita vi, arcibuſque per regnum omne velut flumine occupatis, recenti imperio ſecuritatem quæſivére. Tot annis latens vindictæ ignis erupit, & documento Principibus fuit, PESSIMVM diuturnitatis magiſtrum eſſe metum. quo ingemiſcentes Luſitani occaſionem & fortunam exſpectavere, excutiendi cervicibus inviſam dominationem. Nobilium & potentium in aula iræ, cœtus, concilia & ſecretæ conſultationes populum ad ſe & in partes traxerunt. Querebantur voce & ſcriptis, Luſitaniam per nefas à Philippo II occupatam, per tyrannidem teneri, ut ſolent malis artibus parta imperia pejoribus regi: exactionibus immodicis ſpoliari cives & deglubi: regno miniſtros præfici deterrimos: Luſitanos à publicis muneribus excludi, præferri Caſtellanos: religionem domi foriſque negligi denique ſervitutem miſerrimam & extrema quæque malorum Portugalliæ parari. Cumque libertatis ſpecioſum nomen prætexeretur, & in Regem inveherentur inclementius, gratiores

Exponuntur cauſſæ & occaſiones Fœderis inter Regem Luſitaniæ & Fœderatos Ordines.

Illæ natæ ex defectione Luſitanorum à Rege.

Ann. CIↃ IↃ CXL Calend. Decem.

Cauſſæ defectionis Luſitanorum à Philippo IV.

plebi fuere. promtiſſimique audacia rebus motis fidiſſimi habebantur. Electus Bragantiæ Dux fuit, veteri controverſiæ, de ſucceſſore regni Portugallici, poſt cæſum à Mauris Sebaſtianum regem & exſtinctum Henricum Cardinalem Sebaſtiani patruum, immixtus. Erant tum litis famoſiſſimæ partes Philippus II ex Iſabella Henrici ſorore & Emanuelis decimi quarti Portugalliæ Regis primogenita natus: Dein Emanuel Sabaudiæ Dux ex Beatrice, altera Emanuelis filia, prognatus: Præterea Ranutius Farneſius Alexandri filius, Octavii Parmenſium Ducis N. quem Maria Eduardi & Henrici fratris filia genuerat: Ioannes Bragantiæ Dux, nomine Catharinæ uxoris ſuæ, quæ rege Philippo ſanguinis gradu propior habebatur: Antonius Prior Cratenſis, filius Lodovici fratris Henrici, qui ſe non nothum, ut vulgo credebatur, ſed ex legitimo matrimonio natum dictitabat: Catharina denique Medicea, vidua Henrici II Galliarum Regis, jus ſuum à longinquo repetens, ab Alphonſo & Comitiſſa Bononienſi. Præcipuum certamen inter Philippum erat & Catharinam Bragantinam, pares ab Henrico gradu. Plurimorum judiciis regnum Philippo deferebatur, licet Antonium ex Ludovico Henrici fratre filium favor populi ſublevaret. à quo ipſi acclamatum Oliſſipone fuit. Philippus nil moratus ancipites Iuriſconſultorum voces, plebiſque Luſitanicæ in Antonium benevolos animos, litem armis decîdit, immiſſoque in Portugalliam exercitu, Albano Duce, regnum invaſit, pulſoque Antonio & vires nequicquam recolligente, per annos ſexaginta quatuor, pacatum populum habuit, licet querulum. Sed ſopitis verius odiis quàm exſtinctis, recrudeſcens poſt tot luſtra Luſitanæ gentis in Caſtellanum Regem ferocia, abrogato Philippo IV, ſecundi nepote, Ioannem Bragantiæ Ducem, Ioannis Bragantini nepotem, Regem pronunciavit. Qui, poſtquam primi tumultus reſidére, regno præſidia quærere foris cœpit & munimenta, quibus inſiſteret. Miſſis ergò ad Galliarum Britanniæque Reges ac Fœderatos Ordines Legatis, in belli Societatem alios pertrahere ob communem hoſtem ſtuduit, aliis aditi regni cauſas probare. Venit in Belgium Triſtanus Mendoza Furtrado, inter conjurationis in Philippum IV anteſignanos non

poſtre-

poſtremus, utque fidem animumque in novum Regem, ita fiduciam ſui & ingens Caſtellæ odium profitebatur. Is in Caſtellæ regem, nec enim Hiſpaniæ ultrà vocare libuit, ob avulſam ab Hiſpanico regno Cataloniam & Portugalliam, pacto cum Fœderatis Ordinibus Induciarum fœdere, ipſis Calend. Maji Anno CIↃ IↃ C XLI in condiciones plurimas conſenſit, paucis interpretatione lenitis, paucioribus expunctis. Eæ, quatenus Braſiliam & Societatem Occidentalem, attinent, hæ ſunt:

Articuli Induciarum inter Bragantiæ Ducem jam Regem & Fœder. Ordines, quatenus Societatem concernunt.

Induciæ decennales ſunto, per terras, portus, mariaque, commerciis dictæ Societatis, Fœderatorum Ordinum indulto, definita. nec ratæ illæ habentor, niſi à ſemeſtri, ex quo Rex Luſitanus autor fuerit.

Incolæ civeſque provinciarum Braſilienſium, adeòque quotquot Societati innexi ſunt, cujuſcunque tandem fuerint gentis, condicionis & relligionis, eodem commerciorum jure, emolumentis iiſdem & immunitatibus per Luſitani Regis terras omnes, quas in Europæo orbe poſſidet, fruuntor, quibus fruentur reliqui Fœderati Belgii incolæ. Excepit ſolùm Mendoza; dummodò in Portugalliam non importent Belgæ ſacchara, ligna tinctoria aliaſque Braſilienſium proprias merces & proventus.

Belgæ juxtà ac Luſitani per Induciarum tempora mutuis auxiliis ſuppetiiſque attenentor, ubi res neceſſitaſque imperabunt.

Quicquid arcium, urbium, navium, hominumque à Caſtellani Regis ſtabit partibus, id omne utrique populo hoſtile ac inimicum habetor, nulla habita limitum ratione. Mendoza annuit, modò Præfectus loci, ubi & unde cœptandum belli facinus, & hoſti inferenda vis erit, præmoneatur.

Iiſdem vel à Belga vel Luſitano victis, cedunto quoque victori terræ, quotquot ejus erunt ditionis.

Quiſque populus parta poſſeſſaque antehac poſſideto, quæ qualiaque alterutrius fuerint, ab ipſa Induciarum promulgatione. At quicquid agrorum limitaneas arces interjacet, bello armiſque acquiſitum, partiuntor, ut & populos colonoſque; quò & Belgis & Luſitano ſui conſtent imperii & defenſionis limites.

Quæcunque privati fuerunt dominii & poſt factam iſtam locorum diribitionem alterutrius partis eſſe deprehendentur, ſi deſerta fuerint à ſuis dominis, in Belgarum vel Luſitanorum territorio degentibus, reſtitui ſuis dominis minimè neceſſum, ſed iis quiſque, quæ abiens ſecum abduxit, contentus eſto.

Quæ verò loca à dominis ſuis inſeſſa cultaque uſque fuere aut vicariis poſſeſſoribus, eorundem ſunto. Iudicemque iſtarum rerum quiſque in ſuo diſtrictu quærito.

Commercia populis ſingulis inter ſuos libera ſunto. nec frequentare Luſitanorum terras Belgis, nec Belgarum Luſitanis licitum eſto. niſi poſtmodum ſecus videbitur partibus. Mendoza hæc ad Braſiliam reſtringi voluit.

Cumque metus ſit, ut navigationem iſtam in Braſiliam infeſtent Caſtellani, non niſi majoribus navigiis ex præſcripto exſtructis ac armatis, eò nemo vel Belgarum vel Luſitanorum navigato. Quod ſi minoribus eò merces tranſvectare lubebit, nefas eſto iiſdem remeare in portus, unde exivêre. qui ſecus faxit, pœnam amiſſæ navis merciumque luito. Eadem lex ex Africa navigantibus & Nigritarum vectricibus ratibus ſcripta eſto. Hunc Articulum expungi popoſcit Mendoza, pauperum & mediocris fortunæ Luſitanorum miſertus.

Neutris, nec Luſitano nec Belgæ, venia eſto merces vel annonam in Indias Caſtellanas aliaque hoſtium loca deferendi, indicta navis merciumque jacturâ. vectores hoſtium condicione habentor.

Quæ à Luſitanis Belgiſque ad Africæ oram poſſidentur, limitationis non egent, cum interjectis aliarum gentium Barbararum regionibus diſcernantur.

Permiſſa ſunto utriſque in iiſdem Afrorum oris, in inſula S. Thomæ aliiſque commercia. At qui mercatus auri eſt, Nigritarum & eboris in iiſdem locis, confiniiſque, eadem vectigalia pendito loci domino, quæ Luſitani aſſolent. Mendoza excipi inſulam Thomæam poſtulavit, ut quæ non cis, ſed ultra Æquinoctialem ſita eſſet.

Cumquæ Braſiliam in provinciam ex parte redegerint Fœderati Ordines, quo tempore Regi Caſtellæ obnoxii erant ejus indigenæ, hoſteſque ſe Belgarum agnoſcerent, ut & Luſitani,

ſitani, jam ſocii & amici: nequaquam, coëuntibus nunc animis, jure poſtliminii vel quaſi, repetere fas eſto, agros Ingeniaque, quæ à Belgis empta poſſidentur. uti nec Fœderatorum ſubditis fas fuerit à Luſitanis, ut nec his ab illis exigere priſca nomina. verùm quilibet frui permittitor iis bonis, quæ ab Induciarum recitatione peculii ſui eſſe probaverit.

Quo verò inter Luſitani Regis ſubditos noſtroſque commerciorum æqua ſervetur ratio, paria ſunto utrobique mercium onera, tum illarum, quas Portugallia Belgiumque in Braſiliam importabunt, tum quas exportabunt. Mendoza, ob ſpecialia Regis ſui in ſubditos Luſitanos indulta & hunc diſpungi petiit.

Luſitano denique Regi ſubditi ac Fœderatis Ordinibus, Induciis hiſce decennalibus pacem mutuam ſine fuco & dolo colunto, priorum offenſarum injuriæque omnis immemores.

Collegium Novemdecim-virale, penes quod tantarum rerum moderatio eſt, in propius horum capitum examen admiſſum, eam ſibi mentem eſſe Potentiſſimis Ordinibus expoſuit, malle ſe æternam pacem, quàm temporariam, & tolli potius bellum, quàm denuò exſpectari. cum nulla cum Bragantino Duce antehac ipſi fuerit controverſia. Cumque Luſitanorum legatus commerciis mutuis exemerit ſaccharorum, lignorum Braſilienſium, aliarumque mercium in Luſitaniam per noſtros importationem, hoc quoque ſibi dari poſtulavere, ne eadem Luſitanis in Belgium importare liceat. Nec placuit illa Triſtani clauſula, ut quoties in hoſtem inimicum quid moliretur Belga aut Luſitanus, ſignificare hoc præfecto loci neceſſe haberet, cum illa præmonitionis morâ elabi poſſet rerum gerendarum præſens occaſio. Nec partitionem eam limitum inter Belgas & Luſitanos admitti viſum, quam olim fecere Luſitani, ſed illam, quæ ex communi partium conſenſu definienda erit. Navium, quibus è Portugalliæ portubus in Braſiliam ibitur, magnitudinem quod attinet, quam pro mercantium facultatibus liberam eſſe vult Triſtanus, lege ab Ordinibus præſcripta adſtringi poſtulavit. ne leviter inſtructæ naves nec firmæ adverſus hoſtem, potentiæ ipſius acceſſio fiant. Vbi cavetur, ne in Indiam Caſtellanorum merces tranſvectentur, addi

petiere, navigia & Nigritas, quibus hoſti maximè opus. At Inſulam S. Thomæ noſtrorum frequentationi eximi iniquum credidit, cum præſens Induciarum contractus, de ea mercatus libertate loquatur, quæ Tropico Cancri & Capite Bonæ Spei definitur. quibus terminis inſulam Thomæam includi compertum. Hæc aliaque tum inter Triſtanum & Potentiſſimos Ordinesſuper Braſiliæ rebus ſancita,pro induciarum legibus utrique genti fuere. Nunc perſequamur acta Comiti.

Carolus Tolnerius à Comite inBelgium mittitur, ut de Statu Braſiliæ referat.

Dum poſtulatam ante hac non ſemel à Fœderatis Ordinibus dimiſſionem, nondum impetrat Naſſovius, ablegat in Belgium Carolum Tolnerium à conſiliis ſibi & ſecretis. qui de Braſiliæ ſtatu ad illos referret, & factu neceſſaria promeret. Expoſuit is, Braſiliæ oram omnem, quæ à Maragnana provincia, jam pridem in poteſtatem Belgarum redacta, ad fluvium uſque Regalem extenditur, alta pace teneri : nullo hoſte agros, ſacchareas molas, urbes pagoſque infeſtari ; lapſa reſtitui, bellis deformia priſtino nitori reddi : novam ubique rerum faciem in melius apparére. Verùm, (quod pace Potentiſſimum Ordinum dixerit) omninò improbari Comiti hoc, quod acceperat, Societatis inſtitutum, de abdicandis, qui militiæ honoratiore titulo præerant, Officialibus, & accîdendo militarium cenſu. à frugalitatis minus tempeſtivæ ſtudio hoc profectum. at damnoſum Reipub. fore, ob Luſitanorum occultas in eam molitiones & prono in Regem, jam ſuæ gentis, affectu. hunc avidiſſimè arrepturum occaſiones recuperandi amiſſa. ea præſertim, quæ nuper in Maragnana provincia & Afris, morantibus Induciis, ſua feciſſent Fœderati : Hæc damna quàm ad animum revocet, patere ex litteris Marchionis de Montalvan, nuper Braſiliæ Pro-regis ad Comitem, ut & ex iis, quas centurio quidam à Luſitanorum Rege in Braſiliam miſſus, ad eundem Comitem & Senatores dederat: infenſiſſimam, ajebat, nobis eſſe iſtam gentem, ob pulſos Ieſuitas & Monachos, relictis ad ſacra ſacrificulis aliquot, ordinis Eccleſiaſtici propudiis, gulæ potius, quàm aræ litantibus : plurimos Luſitanorum Societati & Belgis civibus magnis nominibus obnoxios inhiare turbidis : documenta dediſſe,quantis in noſtram perniciem animis ferantur, ſub nuperæ claſſis adven-

Rio Real.

adventum; nec validiore eſſe Iudæos fide, quibus ad malos auſus prompta ingenia. affirmabat, iſtius decreti de exauthorando milite nuntio commotos duces complures fide ſe Societati data exſolviſſe, & in Luſitaniam ſub novi Regis teſſera militatum abiviſſe. indignum namque judicabant eam laboribus ſuis ac fuſo ſanguini miſſionem dari: fractos ac fatiſcentes contemptu & neglectu compenſari. Ita ſtare ſententiam Comiti, nondum immutandum, recentibus induciis, militiæ ordinem, nec abroganda benè meritis ducibus, quorum fides in bello conſpicua fuit, belli decora.

Comes ſubitam militiæ mutationem diſſuadet.

hæc citò abrumpere ad civiles & militares motus properantium eſſe. ideoque ingrata ipſi fore imperia, quæ cum militum & civium dolore exerceantur. Mulcendos eſſe beneficiorum lenocinio Luſitanos nec contemptim habendos. præſtanda ipſis religioſè ſacrorum promiſſa. quin appellationibus quibuſdam fulgidis erigendum eſſe turgeſcentem faſtu populum. nihil ad felicitatem Societatis æquè exigi, quam moderationem & lenitatem.

Leniter habendos eſſe Luſitanos monet.

Et promiſſa præſtari.

MOLLIBUS plerumque remediis ſanari, qui contra vim pertinaces obnituntur. Illud inter prima rerum eſſe capita, ſi Braſiliæ res domi regerent Rectores perpetui, non anniverſarii. cum ſuccedentes in imperia inſolita alii atque alii in rerum imperitiam ſuccederent, priorum decretis contraria decernerent, & minus ſalubria aptaque tempori. ſic inter abruptas ſæpè deliberationes & conſiliorum intervalla elabi optimas occaſiones, & ex incertis & diſcrepantibus plurium ſuffragiis maximarum rerum momenta ſuſpendi.

Anniverſarios rectores minus probat.

Hæc quoque magna fiduciâ diſſerebat, repetitas per Comitem toties de annonæ caritate querelas: eſuritioni terras ſervari, ruinæ omnia, niſi proſpiciatur maturè: medicaminum inopiæ multorum fata imputari, medicorum aſſeveratione ex tabulis probabat. docebatque atteri Braſilianorum granaria, per ea, quæ nuper acceſſerant Seregippes, Angolæ, Inſulæ S. Thomæ ac Maragnonis imperia. infeliciores hic illic rerum eventus, non Comiti ſed aliis præſtandos, iniquius in ipſum devivari.

Status militiæ.

Idem Tolnerius militiæ omnis per Braſiliam & Afros diſperſæ ſyllabum hunc exhibuit. Seregippæ Regiæ datæ centuriæ tres, Arci Mauritianæ ad ripam S. Franciſci quatuor, Alagois duæ,

Pojucæ binæ: S. Antonii caſtro ſingularis, Duſſiano itidem & Moribecæ, Principis Guilielmi munimento binæ, Frederici Henrici ſingularis, Mauritiopoli cohors Prætoria trecentos ferè numerans, Arci Erneſti ſimulque Triangulari una; Reciffæ, Brunonis arci, caſtello littorali, Olindæ, Igaraſuæ, Itamaricæ ſimul & arci Auriacæ, Fredericopoli, ſingulis una. Arcem Margaretam, Boreale oſtium & Reſtingam quatuor tuebantur. arcem Ceulianam ad flumen Grande & Siaram ſingulæ. civitatem S. Lodovici in Maragnanis terris quatuor. Caſtellum Tapicuru ſingularis. In Angolæ regno protribunus Hinderſonius Vrbem Loandam & Benguelam Arcem centuriis tenebat decem. In inſula S. Thomæ urbi & caſtro S. Sebaſtiani pro præſidiis erant quatuor. Vt vis militarium omnis quatuor millibus, octingentis inſuper & quadraginta tribus cenſeretur. Hos cum accîdi indies diceret, aliorum fato, vel abitione, aliorum ab armis vacatione, poſtulavit Comitis juſſu efflictim, niſi Rempub. in perniciem trahi velint, ſubſidiarium militem & Annonam liberaliorem. quorum ille motum, hæc animam daret. ſine iis nec vincere ipſum poſſe, nec cum ſuis vivere. alterutrius inopia nec ſecuritatem ultra Reipub. nec gloriam ſuam conſtare poſſe.

Litteræ Marchionis Montalvan Proregis ad Comitem, quibus queritur de vi illata Afris & Maragnanis.

Litteræ Georgii de Maſcarenhas Marchionis Montalvan Proregis, ad Comitem, quarum antè memini, popyſmis ſuis adblandientes & alicubi tumidæ, hujus argumenti fuere: *Se poſtquam vicaria Regis poteſtate apud Braſilienſes defunctus eſſet, aula & novo rege potiri. in maximis negotiis, quæ reditus Regios, quæ claſſes ſpectant, ſe adjutorem adſciſci. in intima conſiliorum admitti, & quod primum, Pro-præfecti Nobilitatis Luſitanicæ titulum, ſub Principe Iuventutis, indeptum: gratiſſimum ſibi fore, ſi de rebus Comitis optima omnia & magna cognoſcat: Regem ſuum impatienter ferre, vim à Belgis illatam Afris & Maragnanis, quo tempore pacis ille cum Fœderatis Ordinibus conſilia agitabat, & à Gallorum Rege noſtriſque auxiliares claſſes adverſus Caſtellæ Regem impetraviſſet: omninò ſperare ſe, extra culpam tam abominandi facinoris & improbæ audaciæ ſtare domum Naſſovicam & illuſtriſſimæ familiæ laudatiſſimum nepotem. qui illuſtriſſimas imagines non authoramenta ferociæ & injuriarum, ſed juſtitiæ putaret. cujus officii ſit, monere Potentiſſimos Ordines & ducem facti Hinderſonium, ut erepta per nefas reſtituat, ni reſcindi quoque per Regem velint induciarum decreta: non militum libidini obtemperare magnos Duces debere,*

qui

qui ad ſummum militiæ decus adſpirent, & à juſta generoſioris animi probitate famam quærant, latrocinantiumque militum immanitatem abominentur. HANC *melioris diſciplinæ legem eſſe, ut ab injuſtis armis abſtineatur, & pacis commoda diligentiſſimè conſerventur. nihil magis in votis habere Regem, quàm ut militiæ ſuæ partem maximam adminiſtret Comes: ſe ſuper ea re cum Rege verba faciente, & faciles voces commodante, ſuperveniens de occupata per Belgas Angolâ nuntium turbaviſſe cœpta. nec tamen ſe defuturum iſtis, ubi ex Comite rem omnem didicerit; Luſitanorum regnum exercitu validum eſſe, arcibus limitaneis à præſidiis proſpectum, res maritimas ſuis conſiliis reſtitui,* & quæ plura in hanc ſententiam diſſerebat. Quibus gemina ferè erant, quæ Centurio Antonius Fonſeca de Ornelas, à Rege ad Comitem miſſus, perſcripſerat.

Mauritius, quæ prima feriantis à bello cura fuit, in commoda Societatis intentus, luſtratis, quæ tum Braſilia habebat copiis, militiæ nomina cenſumque contraxit, ut ſtipendiorum onere aliquà ſublevaret æraria. Ea tamen hoc factum circumſpectione, ut mediterraneis locis adverſus latrocinia nefariorum hominum & populatores proſpexerit. Proximum erat, ut quotquot rerum Societatis & Braſilienſis imperii adminiſtri, ſui facti juris, ſuis quiſque ſtuderet commodis. Sed ob inopiam publicam, & ne omni ope fraudarentur rectores, confici hoc extemplò non potuit. necdum enim exciderant animis, Luſitanorum verſutæ & ſubdolæ machinationes. Illud non parum ſtabiliendo imperio facere videbatur, ſi coloniæ quaquaverſum ducerentur, nec præſidiis ſe ſemper & metu, ſed ſubditorum fide tueretur Braſilia. Huic fini pro illecebra & blandimento fuit decimarum immunitas, qua recentes coloni conjugio juncti gauderent, in ſeptennium, eoque exacto liberorum ſingulis ſimilis indulti annus ſuperadderetur. At verebatur illorum querimonias Comes, qui Ingeniis (liceat retinere vocem Hiſpanicam, exactis Hiſpanis) præeſſent. quorum laboribus hactenus viguiſſent commercia, quorum fidem expertus fuerat, nonnulli ſe Belgis matrimonio junxiſſent, belli aſpera pertuliſſent. iniquiſſimum videbatur novis habitatoribus gratiam iſtam fieri, antiquis negari. quare & hoc propiori deliberationi ſepoſitum. Parta ruricolis ſecuritate, agrariæ rei incubitum venditaque ad culturam jugera, integra

Mauritius initiis Induciis militiæ cenſum contrahit.

De immunitatibus novorum Colonorum cogitat.

Agros ad culturam, divendit Societatis commodo.

Societati modica emphyteuſi. Nec tamen neglectæ arcium paſſim, ubi opus, munitiones, verùm vacuo jam milite ad hæc opera uſus, inertiam pepulit aliqua ipſius militis, aliqua Societatis utilitate. Dederat hæc Comiti in mandatis, uti arctioribus ſeptis ſtringeretur cultus Papalis, & urgebant non ſegniter iſtam rem, hoc eſt, ſuam, quotquot iſtic erant ſacri ordinis. Verùm Comes novorum motuum irritamenta pertimeſcens, præſentium Luſitanorum diffidentiâ, inter effrenem licentiam & illa conſcientiarum arcta repagula medius, prudenti lenitate juſſa temperavit, ne aut fidei conſortes offenderet, aut diverſos alienaret. Quin expoſuit Rectoribus, id animi eſſe & pertinaciæ Luſitanis, ut nullibi fixuri ſint ſedem, niſi ubi ſonaret Sacerdotis ſui vox. provocare ipſos ad deditionis pacta, & promiſſam olim cultus publici licentiam. nec eam fuiſſe tunc mentem partibus, ut domeſtica libertate definiretur ſacrorum uſurpatio, ſed publicâ, qualis ſub Rege fuerat. Maragnanæ provinciæ nuper in poteſtatem noſtram redactæ ea conceſſa libertas, quæ ex verbis Inducialium actorum Articulo XXVI debetur. vetuitque Naſſovius, poſt diminuta iſtic præſidia, intempeſtiva ſacrorum limitatione, benè poſita moveri. Faciebant ad pietatis ſtudia & religionis Chriſtianæ curam non parum pupillorum ſollicita educatio, & Scholarum paſſim, inſtillandis fidei noſtræ præceptis formandiſque in meliorem cultum Barbaris, erectio. quæ pacata jam Repub. Comitis juſſu curata diligenter per conventus ſacrorum antiſtitum, hoc eſt, Claſſes ac Synodos fuêre. utique diſperſis per Præfecturas, poſt longa bellorum tædia, pacis nuntiis, æquum fuit piæ tranquillitatis ſalutaribus commodis frui incolas. Quotquot exterorum ſub Belgarum hîc imperio quærebant ſedem, novi juramenti religione adſtrinxit. attamen ut novo obſtringerentur Luſitani, veteri fide devincti, turbulenta cœpta putabat. Correctus quoque, quod in Republ. non poſtremum, monetæ valor, mercantibus perquam utilis. cum illo vagante & ad nutum vulgi mobili fluctuent rerum precia & opum cenſus. Quam à ſingulis exigas æquitatem & humanitatem, tanto magis erga Luſitanos explicuit, quanto in multos major eſt & injuria & beneficentia. Nihil victis eripi cupiebat,

Comes moderationi ſtudet.

Corrigit Monetæ valorem.

piebat, præter nocendi licentiam. cum ob eam cauſſam bella geri debeant, ut ſine injuria in pace vivatur. Et quanquam omne imperium victis eripi poſſit, reliquit tamen circa res privatas & minores publicas, ſuas leges, mores & magiſtratus obeundi poteſtatem. Atque hujus indulgentiæ partem eſſe voluit religionis uſum, quem eripi, niſi perſuaſis non debere judicabat, cùm & victis hoc pergratum ſit & victoribus innoxium. Interea, ne ab erronea opprimeretur vera curavit ſollicitè. quod & fecit olim Conſtantinus fractis Licinii partibus, & poſt eum Franci aliique reges. Quin ea clementia & facilitate Luſitanos habuit, ut eorum utilitates cum ſuorum utilitatibus ſociari ac miſceri voluerit. quaſi una eſſet gens, nihil habens ſeparatim clauſumque, præter ſacra. Quod ſi quis injuriam ipſis faceret aut durius haberet, ſe vindicem acerrimum præſtabat, æquo inter victos & victores jure. cùm TVTIVS judicaret, amicos quàm ſervos facere & volentibus quàm coactis imperitare.

Iamque conſtituto optimis legibus Braſilienſium imperio, Naſſovius, cujus Præfectura quinquennio definiebatur, vacationem à munere denuò poſcit. Fecerat hoc & antè, majores de publico benè merendi occaſiones in Belgio ſperans. At Fœderati Ordines & Societatis primores, difficiles ſe ad poſtulata Comitis aliquoties præbuerant. cùm ob dimiſſam per Braſilianos & vicinos populos nominis ſui notitiam, potens jam eſſet, exteroſque terrore, Rempub. amore ſui, omnes admiratione teneret; nec aliis humeris attolli poſſent & ſubditorum fortunæ & rectorum ibidem dignatio. Nunc poſt auctas Braſiliæ res & dilatatos fines, ne ſiſterent ad majora enitentis animi vota, in dimiſſionem conſenſere. At quotquot illic rebus gerundis præerant Senatores, Fœderatis Belgii Patribus, & Societatis Directoribus ſuaſores antè fuere prorogandi Naſſovio imperii. Scripſerant certatim: *ceſſantibus jam armis ab otio pericula timeri, pronis in ſeditiones, cædes, vim omnem & injurias incolarum animis: à diverſarum gentium & linguarum milite poſſideri longè diſſitas arces urbeſque, nec alia facilè, quàm Comitis authoritate in officio contineri poſſe inquietam gentem, quam ſibi pluribus beneficiis oppignoraverat: Eum affabilitate, morum comitate & facilitate in omnium animis validum eſſe. Novum im-*

Comes iterum dimiſſionem petit.

Tandem impetrat.

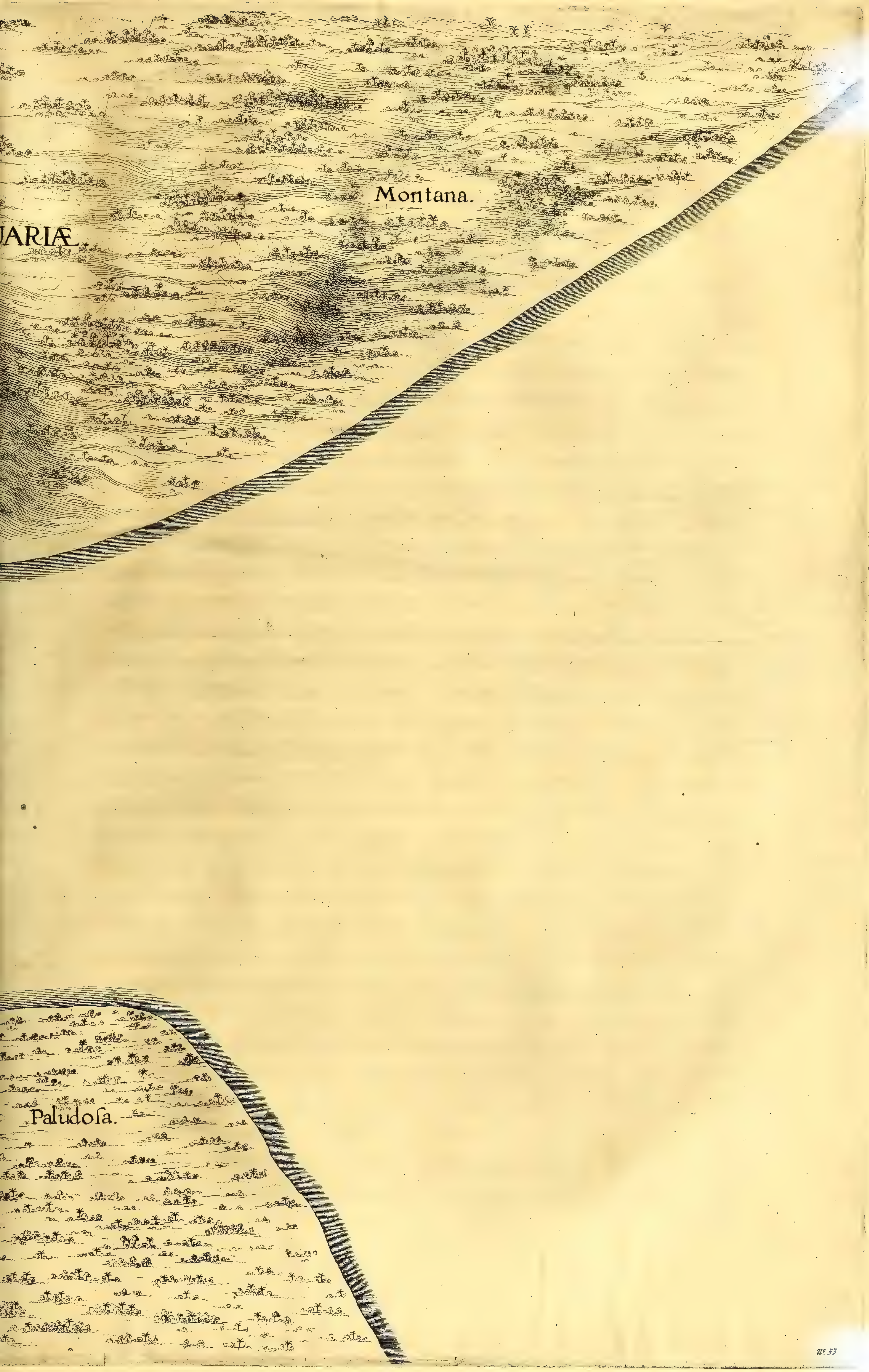
Vrgent manſionem Senatores Braſilienſes.

imperatorem aut nimia fortè cupiditate inviſum fore, aut generis excellentiâ ſuperbum, aut humilitate contemptum. Hunc rerum bellicarum & civilium gnarum in Braſilienſium res penetraſſe, hoſtium loca, vim, ſtudia, molitiones pernoviſſe. ab imperito Phaëthonte certiſſimam Reipubl. ruinam metui. actum de illius magnitudine fuiſſe, niſi Atlas iſte labantes res fulſiſſet: Negotium hic ſibi eſſe cum Belgis, Judæis, Luſitanis. Belgas in ſuæ gentis rectores querulos eſſe & in tolerandis oneribus difficiliores reperiri ac refractarios. Judæos, mobilem gentem, non impedito relligionis ſuæ cultu, nullas non partes ſequi. Luſitanos imperia victorum dedignari, ſuæ gentis legibus aſſueviſſe, clandeſtinis artibus ſuffodere, quà poſſunt, præſentem ſtatum; ære alieno gravatis perditâ Republ. opus eſſe: Regiæ inſuper majeſtatis fulgore erectos & cultus divini novis circumſcriptionibus offenſos, materiam exſerendæ malignitatis aucupari. Nec poſſe his malis occurri, niſi per Ducem non controverſa majorum gloria venerabilem, & claritudine virtutum & rerum hic & alibi geſtarum illuſtrem. hæc maximi Comitis apud Belgii rectores famam gratiamque auxere, & manſionem longiorem antehac impetravére.

Vidalius & Pachecus Pernambucum veniunt. Sub initia Induciarum, venere Pernambucum Andreas Vidalius vigilum præfectus, & Emanuel Pachecus centurio, novi Gubernatoris Antonii Teleſii de Silva mandatis inſtructi, qui de commerciis Angolenſium & Braſilienſium cum ſuis verba fecére, & Comitis ac Senatorum reſponſa retulére. erant hæc parca ſatis & reſtricta, cum ſibi Angolenſium rerum curam vendicaſſent Societatis præfecti.

Rebellio Maragnanorum. Hæc inter adverſarum rerum nuntia Pernambucenſes dominos turbavere, & partæ ſecuritatis incommoda oſtendére. relatum fide certa Maragnanos imperia noſtra excuſſiſſe Luſitanos & Braſilianos tanti ſceleris Societate nexos, militem Belgam nihil tale opinantem nefario auſu trucidaſſe, & poſt occupatam Calvariæ arcem, ad fluminis Tapicuru oram, urbem S. Lodovici obſidione premere, vimque omnem belli in eam explicare. ſubitæ opis egere obſeſſos. illâ victâ periclitari provinciam. Pernambucenſes, unde in omnia oculus & robur, ilicet eò cum militibus trecentis & Braſilianis bis centum in Siara conſcriptis miſere pro-præfectum Hinderſonium. qui oppreſſis rebellionis autoribus rem reſtitueret, & amorem obſequii revocaret. His hoſtem adortus munitione diſpulit. at majus munimentum impugnare aggreſſus, poſt acerrimam pugnam, abducere militem coactus, in proximo con-

ARX MONTIS CA
FL. TAPICARU.
5
10
Virgæ Mathematicæ.
Depreſſa

ARIÆ.
Montana.
Paludoſa.
nº 53

conſedit. Hoſtes,deſideratis ſuorum primis,inſula omni noctu exceſſerunt, & in Continente ad fluvii ripam caſtra poſuerunt, eo loco, ubi ob montium anguſtias, aditus intercluduntur. Numerus univerſi agminis ſeptingentis tum Luſitanorum, tum mixti generis & ternis Braſilianorum millibus conſtabat. expectabantur inſuper è Grandis Paræ confiniis ſubſidia valida. ut proventuum & redituum hujus præfecturæ ſpes planè decollaverit. niſi majore belli motu repetantur amiſſa. cui fini omnium rerum egeni Pernambucenſes, invalidos ſe fatebantur. Cauſæ malorum in Præfectum referebantur, qui viciorum cumulo conſpicuus, intemperantia, in ſuos ferocia & inhumanitate, in iram & vindictam quietos moverat. illi è cognatis & à ſecretis Guilielmus Negentonius, Luſitanos viginti quatuor, nulla perfidia notos, pudendo ſcelere in terram expoſuit. quos Tapujarum anthropophagorum crudelitas ob gentis odium extemplò diſcerpſit. Ob hæc captus & in carcerem detruſus Nemeſi ſervatus fuit. Agitabat tum temporis animo novum facinus Mauritius in Braſiliæ Meridionalia, in urbem Buenos Aires, quaſi dicas boni aëris & cœli, ad fluvii Platenſis ſive Argentei ripam; cùm ab ea terreſtri itinere per mediterranea in Peruanas regiones profectio ſit. unde in illam argenti plurimum tranſvectari ſoleat, hinc in Braſiliam & trans Æthiopicum mare in Angolam. Hac ſiquidem potita Societas, pertrahere ad ſe quiverit Nigritarum mercatum, quibus Peruanis opus, quoties per Panamam & Novi regni terras eò ire prohibentur. Deſtinatus huic negotio fuerat Lichthartius, additis in auxilium Senatoribus Nunino Olferdi & Balthaſare Voordio. collectum quicquid navium haberi potuit majorum & minorum. militum octingentorum manum duceret prætoriæ cohortis Dux Henricus Hoeſius. Dum his occupatur Comes, ecce, malis avibus accipit, miſſas è Luſitania naves duas militem in inſulam S. Thomæ expoſuiſſe. horum adventu excitos incolas, duce facti Laurentio Pirezio, in ſpem priſtinæ dominationis & Belgarum ultionem animatos, præſidia noſtra urbe expuliſſe nec ſupereſſe Belgis præter arcem. Et metus erat, ſimile quid auſuros Luſitanos in Angolæ regno & Seregippa Regia, ſerpentibus

Deſtinata Mauritio expeditio in Vrbem Buenos Ayres, Duce Lichthartio.

ſeditionum exemplis. Præerat Inſulanis I. Trieſtius, nec natalibus nec ſuo fulgore eminens, ut perdere res videretur magis, quàm nutantes firmare. Arcem tam arctè clauſerant Luſitani, ut ab aquis deſtituti obſeſſi, vix precario ab obſidentibus eas impetrarent. Eorum plurimi agminatim ad hoſtem transfugére. ut ſtabile hic nihil firmumque expectatione teneamus. Hæ res, ut & Præfecti Brouweri in Chilenſes expeditio, Naſſovio deſtinata pervertit. Nam Brouwero naves conceſſæ bellicæ & militum centena aliquot, ut & navalium, ac commeatus tantum, quantum in menſes quindecim eſſet ſatis. Et quamquam curam Inſulæ S. Thomæ ſuam eſſe voluerint Directores, tamen cum ſerius iſta reſcire poſſent, quæ acciderant, ob locorum intervalla & hiemem, placuit Pernambucenſibus, ne quid res publica detrimenti pateretur, naves in auxilium mittere, duce Adamo Teſmario, viro imperii iſtius capaci. Quin & Angolenſes per litteras monuere, caverent ſibi à Luſitanorum perfidia & improbitate. nec amicos crederent, ſed occultos hoſtes, quidvis auſuros repertis auctoribus. ſat manifeſtis documentis oſtendiſſe, ſuſque deque ſe habere fœderis cum Rege initi pacta. Cædem Maragnanam recentem eſſe & Thomæorum rebellionem cauſas ex ipſa Luſitania trahere. unde militem accepiſſent audendæ ſeditioni. Nec deerant rebellioni ſua patrocinia & obtentus. pari jure repeti poſſe quæ per Induciarum tempora ceperamus nos. Quare hac ſuorum audaciâ creſcebant animi Luſitanis Braſilienſibus, jactæque in publicum voces efferæ & turbulentæ. ut neceſſe habuerit Comes per provincias omnes armis exuere inquietos. Hoc fini in regiones Camarigibi, Portus Calvi, Vnam & Serinhæmum ivit Andreas Philtzius nuper rerum iſtic director. In Pojucam & Moribecam Nuninus Olferdi, in Gujanam, Iguarazu, Itamaricam & vicinos tractus Balthaſar Voordius. in Paraybam, fluvium Grandem Giſbertius Wittius. In Vergeas, S. Amari & S. Laurentii diſtrictus è Supremo Senatu eligendus. Ad fluvii S. Franciſci populos miſſus præfectus vigilum Crayus, qui mandata ſinguli ſua confecere non ſegniter. Habita quoque tunc conſilia de turbandis Palmarium ſedibus, ubi prædonum & fugitivo-

Nuntium de defectione Luſitanorum in Inſula Thomæa, in Afris.

rum

rum mancipiorum colluvies, latrociniorum & rapinarum Societate frequens coiverat. hinc in Allagoam emiſſi Barbari agrorum culturæ incommodabant. Palmares pagi ſunt & Nigritarum contubernia. Suntque duplices, Majores & Minores. Hi ſilvis abduntur, ad fluvium Gungohuhy, qui ſe in celeberrimum Paraybam exonerat & viginti ab Allagois milliaribus, à Paraybenſibus Boream verſus ſex abſunt. Inhabitant eas, ut fama eſt, incolarum millia ſex, domiciliis denſis ſed levis ſtructuræ è ſtramine & virgultis. poſt quæ horti ſunt & agri palmis conſiti. religionis Luſitanorum mimi ſunt, ut & regiminis. illi præſunt ſacrificuli, huic ſui judices. Quiſquis ſervorum Nigritam aliunde captivum adducit, manumittitur. at ultrò in Societatem recipi volentes ſui juris habent. Terræ proventus ſunt palmæ fructus, fabæ, Pattattæ radices, mandiocæ, milium, ſacchari cannæ. aliaque piſces fluvius Allagoæ Septentrionalis largè ſufficit. ferinis carnibus delectantur, nam manſuetis carent. milii bis quotannis ſatio eſt & meſſis. eo collecto per dies quatuordecim laxant animos & genio ſoluti indulgent. Itur eò, ſi ripam legas Borealis Alagoæ. ducis muniis tum functus fuiſſet Bartholomæus quidam Lintzius, qui inter ipſos vixerat, ut locorum & conſiliorum gentis gnarus proderet quondam ſocios. Palmares Majores dicti à S. Amari terris diſtant milliaribus triginta, ad radicem montis Behe. Nigritis habitantur ferè millibus quinque, qui valles inſidére. domibus degunt ſparſis, quas in ipſis ſilvarum exſtruunt acceſſibus. ubi poſticæ ſunt, quæ reſectis arboribus, viam ipſis, in incertos eventus, per ſilvas ſternunt, ad fugam & latibula. per emiſſarios hoſtem vicinum rimantur cauti & ſuſpicaces. diem venatu tranſigunt. quo labente domum reverſi abſentium ſatagunt. diſpoſitis primùm vigiliis ſaltationem in mediam noctem protrahunt, tantoque ſtrepitu terram pulſant, ut è longinquo audiri poſſit. reliqua noctis ſomno dant in horam nonam & decimam diurnam. ab Alagois in hos iter eſt. Qui ducis partes obiret, quidam Magellanus nomine deſtinabatur; qui in Alagois agebat nec tentanda in eam expeditio fuiſſet, niſi Septembri. adulta ſiquidem æſtate aquarum penuria eſt. Ita rationes ſubduxerant noſtri, poſſe tre-

Conſilia habita de expugnandis Palmaribus.

Palmarium Majorum & Minorum deſcriptio.

 cento-

centorum militarium manu baliſtis ſclopetiſque inſtructâ, Mamulatis centum, ac Braſilianis ſeptingentis, ſuis armis in bellum euntibus, populos hoſce ſubjugari. Belli apparatus erant ſecures, ſarcula, bipennes, cultri, reſecandis fruticibus & æquandis viis. præterea bellis noſtris uſurpata inſtrumenta. Braſiliani præmiis erigebantur, quibus ſolis ad pericula firmantur. Verùm hanc conceptam Comiti & Senatoribus expeditionem, Thomæorum defectio ſubruit & Brouweri in Chilenſes abituri novus apparatus.

Exortis in Angolæ regno inter Regem Congo & Comitem de Sonho litibus, itum ad Mauritium fuit, cui exhibitæ Regis litteræ, & Nigritæ complures, Societati in donum. ducenti Naſſovio, torquis & lebes aureus donaria fuere. Nec diu poſt appulere à Comite de Sonho miſſi legati tres, quorum unus ad Celſiſſimum Principem Arauſionenſem in Belgium navigavit, alii duo à Comite oratum venêre, ne Regi Congenſi ſuppetias ferret. non abnuit Naſſovius, verùm per litteras ad Angolenſium rectores datas, componere Principum iſtorum bella & lites ſtuduit, non fovére. eò quod fœdere ambo Belgis annexi eſſent. ajebant illi, ſe cum Loandæ eſſent, incidiſſe caſu in tabulas Luſitani Gubernatoris & Epiſcopi manu ratas, quibus occultum ſcelus prodebatur, de expellendo regnis Congenſi Rege. quod decretum ipſis ante occupatam à noſtris Loandam. Quare ut rem novam Congenſi aperirent, poſtquam humaniſſimè à Comitè excepti eſſent, cum litteris ejuſdem & donariis domum rediere. Donaria Congenſi Regi miſſa fuere, pallium ex holoſerico longius, aureis argenteiſque fimbriis illuſtre, flammeum, tunica ex ſerico, pileum è fibrorum pilis cum periſtromate auro argentoque intertexto. addidit Comes ſuum donum, acinacem argento incruſtatum cum baltheo. Duci Congenſi donata fuere, ſedile rubro ſerico veſtitum, auro argentoque fimbriatum, pallium oblongius variegati ſerici, toga è ſerico villoſo, pileus itidem è fibrorum pilo. Iterum Congenſis Rex & Dux Bamba per Legatos duos Naſſovium compellant, quorum cum gratiam ſibi merito aliquo autorandam exiſtimaret, liberalitate publica illos excepit & in Belgium iter parantes dimiſit. ubi

Rex Congi & Comes de Sonho ad Mauritium ſcribunt.

Legati Sohnenſes ad Mauritium.

Alii legati in Braſiliam hinc in Belgium abeunt.

ubi Regis ſui litteras Principi Auriaco exhibuere, ut & alias Societatis Senatoribus. Erant legatis his corpora vegeta, robuſta, vultus nigri, membra agilia valdè, quæ in faciliorem motum inungebant. mira eorum tripudia, ſaltus, gladiorum vibrationes terribiles, oculos iræ in hoſtem ſimulatione ſcintillantes, coram vidimus. etiam ſcenam ſedentis in ſolio Regis ſui & majeſtatem pertinaci ſilentio teſtantis. inde Legatorum peregrè venientium & Regem ritibus gentium ſuarum adorantium, habitum & ficta obſequia ac venerationem. quæ recreandis noſtratibus poſt pocula hilariores exhibebant. *Congenſium Legatorum deſcriptio.*

Regnum Congenſe amplum eſt & potens. à S. Catharinæ promontorio Auſtrum verſus excurrit in promontorium Ledum. Fluvius præcipuus eſt Zaire, quibuſdam in locis quinque latus milliaria. qui tantam vim aquarum in Oceanum Æthiopicum evomit, ut pluribus milliaribus ſervet ſuam dulcedinem. In fluminis oſtio inſulæ quædam ſunt, quibus per Vicarios Rex Congi imperat. Lembos conficiunt ex arbore *Licondo*, ducentorum hominum capaces. Crocodilos capiunt, & hippopotamos & piſcem, quem ipſi *Ambize Angulo* vocant, quingentarum librarum, eximii ſaporis. quem non ſibi ſed Regi ſervare coguntur piſcatores. Ad flumen Letundam civitas regia Congo exſtructa eſt. hic conchas piſcantur, quæ pro pecuniis ſunt. Arborem habent *Enſedam*, cujus rami filamentis in terram demiſſi ſoboleſcunt & in arbores excreſcunt mira propagandi felicitate. Provinciæ ejus ſex ſunt: *Bamba*, *Songo*, *Sundi*, *Pango*, *Batta* & *Pemba*. Bamba littoralis regitur à variis præfectis, quos *Mani* vocant, ut *Mani Bamba*, *Mani Loanda*, *Mani Coanza*. Incolæ ſtaturæ ſunt procerioris, robore corporis gladiatorio, validis muſculis. gladiis ſe accingunt, quales Helvetici ſunt. quos à Luſitanis coëmunt. Vno ictu diſſecare hominem nullus labor eſt. ut nec bovi caput præſcindere. Sunt qui vaſa geſtant trecentarum & viginti quinque librarum. Monilia ſibi conficiunt ex caudis elephantorum. Multa millia talium ad militiam armant. Zongo ad flumen Zaire eſt. abundat elephantis, ſimiis, tigridibus, zibethis, viperis, omnique avitii genere. in primis pſittacis viridibus & cineritiis. Metropolis eſt *Songo*, aut *Sonho*. Sundi à Congo urbe ad fluvium uſque Zaire exten- *Regnum Congi.* *Zaire fluvius.* *Civitas Congo.*

 ditur,

ditur, metallis abundans, inter quæ præfertur ferrum, è quo gladios, cultros, arma cudunt. habent Zebelinos & Martes, aliaque animalia, quæ in ceteris quoque provinciis reperias. Præcipua omnium eſt Congo, quæ ab urbe primaria nomen habet. Rex Congenſis hiſce titulis appellationibuſque ſuperbit: *Manni-Congo Dei gratia Rex Congi, Angolæ, Macambæ, Ocangæ, Cumbæ, Lullæ, Zouzæ, Dominus Ducatus Buttæ, Sudæ, Bambæ, Amboillæ ejuſque provinciarum, Dominus Comitatus Songenſis, Angojæ, & Cacongi, & Monarchiæ Ambondarum & magni ſtupendique fluminis Zaire.* Inter Congenſes potentiſſimus eſt Songenſis iſte Comes. Regiam conjugem *Mannimombandam* vocant, quaſi dicas Reginam ſive Eminentiſſimam, inter tot concubinarum agmina & greges. Chriſtianos ſe vulgò jactant, verùm tunc, cum apud Chriſtianos ſimulari religionem expedit. cetera gentiles & idololatræ, purpuræ magis cultores, quàm Dei. tritico, milio, oryza, & arboribus frugiferis abundat. Palmarum plures habet ſpecies. unam quæ dactylos fert, alteram quæ nuces Indicas, tertiam ex qua oleum, vinum, acetum, panem conficiunt. Ex arboris cacumine terebrato ſuccus flui lacteus, qui initio dulcis, poſt aceſcit. Ex fructuum pulpa oleum exprimitur noſtro butyro haud abſimile, cujus uſus eſt in cibis, unctionibus, lucernis. Loandam adminiſtrante C. Nieulandio, promulgatiſque Induciis, convenit inter ipſum & Petrum Cæſarem de Meneſes, nuper Gubernatorem, ut hic in terras iſtas habitatum concederet, quas fluvius Bengo alluit, eas excoleret, indigenas quotquot ſe in ſilvas & abdita loca receperant, ad agrorum culturam & priſtina commercia revocaret. Factum hoc optimâ fide, jamque coaleſcebant Belgarum & Luſitanorum animi quotidiana frequentatione & mercatu. nec levibus indiciis ſuum erga rectores noſtros affectum teſtabatur Meneſius, etiam farinæ, quâ deſtituebatur Nieulandius, liberali conceſſione, in Nigritarum, quos mille emerat, alimoniam. Obortis ſuper piſcatura Luſitanorum & Nigritarum venditione controverſiis, eo eventu compoſitæ fuere, ut Nieulandius ſe rata habiturum Induciarum pacta ſanctè promitteret, & Meneſius Thomæorum facinus deteſtatus, citius cœlum ruiturum, quàm fidem ſuam diceret. Attamen, non diu poſt ſini-

ſiniſtris ſuſpicionibus perverſæ mentes, occaſiones minus laudatis auſibus dedére. Etenim profecti Loandâ ſclopetarii ferè ducenti, in ſtationem Meneſii ſummo mane irruére, & ſopitis Luſitanis vim fecére, trucidatis circiter quadraginta. quibuſdam etiam, poſt promiſſam vitæ ſecuritatem, direptæ opes, præter ablatos Æthiopas & mercimonia, centum millibus ducatorum cenſebantur. Ipſe Gubernator arctiore cuſtodia habebatur. Luſitanorum centum & ſexaginta à quibus metus, navi laceræ & diſſolutæ impoſiti, commeatu admodum anguſto & brevi, ad ſuos in Sanctorum portum miſſi. poſt errores & viarum incommoda, exſtinctis fame octo, reliquis parvo victu tenuatis, Pernambucum delati fuere. ubi facta in motuum iſtorum cauſas inquiſitione, compertum, Belgas, nuntio defectionis Thomitanæ & Maragnanæ cædis inflammatos iſta cœptaſſe. intendebantur auſa, quod crederetur rectoribus, Meneſium convocato è confiniis Maſſangonis virorum agmine, hoſtile quid in ipſos molitus. Verùm dubio teſte, qui non ſibi, ſed ab aliis audita detulerat, manifeſtum criminis Meneſium non compererunt. PRONIS ſemper in ſuſpiciones eorum animis, quorum in accipiti ſtant imperia. Præfecti Afrorum Nieulandius, Molſius, Croeſius Comiti ſcripſere, id ſibi deſtinatum, ut Gubernatoris & paucorum aliorum, penes quos rerum eſſet ſumma, compotes facti, Luſitanorum audaciæ & rebellionis ſtudiis tempeſtivè occurrerent. ne præventi Maragnanam cladem & ipſi experirentur. Verùm ſtationis Meneſianæ vigiles mox & cives, percepto ipſorum adventu, primos exploſiſſe & vim feciſſe. At hæc injuſſu nec conſcio Naſſovio geſta trans mare in Afris fuerunt. qui monita ſuggeſſerat, arma non ſuaſerat. Angolenſium rectores, quæ acciderant, Regi Congenſi & Duci Bambenſi nunciavére, qui lætis auribus Luſitanorum mala accepére. At Doctor Simon Alvares de la Benha, qui tum fortè mandatis Gubernatoris ſui Telezii Pernambuci apud Comitem defungebatur, rei novitate & indignitate motus, ſcripto apud eundem ſuper noſtrorum crudelitate & perfidia queſtus, violata gentium jura, ruptas recentis pacis juratas voces, inhibitos amicitiæ inter utramque gentem feliciſſimos ſucceſſus obteſtabatur. Quin

Cædes Luſitanorum in Loanda.

Occaſio.

Querela Luſitanorum.

reſtitui ſuis ſedibus captivos, exuleſque, & quam paſſi erant bonorum ſuorum jacturam, penſari ſingulis efflagitavit. Reſpondere Comes & Senatores, non eſſe ſui fori Loandam, ſed ad Societatis rectores iſta pertinere. Illud ſciri Belgarum forte intererit, ut conjurationis Thomææ arcana pateſcant; Chriſtophorum Santches Nigritam, ſui juris hominem, coram juratis Pernambuci teſtibus hæc aſſeveraviſſe: Antonium Cavalho civem Thomitanum, ad Laurentium Pierezium Oliſipponæ degentem, litteras dediſſe, quibus de Inſulæ ſtatu perſcripſerat: exſtincta Belgarum maxima parte per endemiam calamitatem, poſſe jam arcem vel vi vel deditione recuperari. his ad Regem perlatis miſſum à Rege Pierezium magnis honorum promiſſis, cum navibus duabus & armatis quinquaginta. quorum viginti ſibi conſcripſerat ipſe, triginta reliquos, damnata capita, adjunxerat Rex: mandata hujus hæc fuiſſe, ut ad S. Annæ locum appelleret, ubi molendina exercebat Pierezius quatuor: animis dein Belgarum ſe facilem ingereret, & pecuniarum pollicitatione aut ſtratagemate Arcem ſuæ poteſtatis faceret: ſolviſſe Pierezium Oliſippona ineunte Iulio Anni CIↃ IↃ C XLII & primò Annobam, inde in Inſulam S. Thomæ delatum, facta exſcenſione, extemplo munitionem paraviſſe, portoria ad eam rem conſtitutis denegaviſſe, Belgarum militum viginti & quinque ex inſidiis adortum obtruncaſſe: nec diu poſt collecta ex indigenis & Nigritis manu urbem invaſiſſe, arce nova muniviſſe, noſtris ſe in Arcem, unicum ſecuritatis azylum, recipientibus: hæc ipſa die decimaquarta poſt promulgatas inducias accidiſſe, & militum noſtrorum, quos promiſſis corruperat, quinquaginta, partes noſtras deſeruiſſe, converſis in nos armis: Belgarum præfectum arma contrà oſtentaſſe, incolas perdendis noſtrorum reliquiis aquas veneno infeciſſe. Meruerat iſte Sanchius ſtipendia ſub Pierezio, ut gnarus horum eſſe potuerit. Interea Loandam extrema annonæ neceſſitas, ut & Braſiliam, premebat. nec remedium malis ullum credebatur, niſi terrarum in Allagois ſedula cultura. perhibentibus Luſitanis, non ſuffeciſſe ſibi & olim Braſiliam, ſed neceſſe habuiſſe victualia vel è Luſitania vel à fluminis S. Franciſci incolis petere.

Conjurationis Thomææ arcana.

Calamitas ab annona in Afris & Braſilia.

Remedium.

petere. ideò decretum in hoc incumbere, ut regioni à colonis proſpiceretur. Ipſe libens hanc itineris ſui in Alagoas cauſſam eſſe Mauritius voluit, comite Petro Hagio. ut explorata agrorum indole eos futuris colonis divenderet. præficitur tantæ rei Henricus Moucheron, demandata illi Alagoarum, Portus Calvi & S. Franciſci provinciarum adminiſtratione. Hic conſpicuum ſe præbuit egregiis auſibus quidam Rudolphus Baro, qui Tapujarum ope, detegendis terris Waripebarum & Caripatorum, iter ſuſcepit in Occidentem, tribus Tapujis comitantibus. Egreſſus pago Careri, nullo victu inſtructus, quem ſoliti in diem vivere Tapujæ venatu ſibi conquirebant, relicto ad latus dextrum monte Cupaova, apud flumen Paraybam, ſexaginta vel ſeptuaginta milliarium itinere in interiora penetravit, nullis repertis populis. ſolùm in montem inciderunt, ubi talcum ſive vitrum Moſcoviticum. Hinc reverſi, directo in Auſtrum itinere, in vicos pervenerunt Waripebarum & Caripatorum. qui poſtquam humaniter illos excepiſſent, ex ſingulis vicis ſelectos ſingulos comites eſſe voluerunt, qui Comitem adirent & ſalutarent. eos pari humanitate Naſſovius acceptos non ſine donariis ad ſuos remiſit. Pagis habitabant quatuordecim, in montanis, quæ Braſiliam à terris Occidentalibus dirimunt, venatu & piſcatu victitantes & melle agreſti, aliiſque ſui ſoli fructibus. Vlterius Occidentem verſus terras potentioribus & bellicoſis gentibus habitari acceperunt, quîs cum bella eſſent his populis. illas plana & valles montium incolere, fluminibus abundare & annonâ. Baronem hunc ſtipendio ſibi annuo alligavit Comes, ut aperiendis terris ſcrutator inquietus vacaret.

Mauritius in Allagoas abit. *Rudolphi Baronis iter.*

Verùm ne ſcribenti de Braſilianis, elabantur Tapujæ, horum memoranda quoque hiſtoria eſt. Tapujarum nomen celebre eſt inter Braſilienſes Belgas, ob odia in Luſitanos, cum vicinis bella & præbita nobis non ſemel auxilia. Interiora Braſiliæ incolunt, remotiores à littore, ubi Luſitani vel Belgæ rerum potiuntur. Nominibus, dialectis, moribus, finibus diſcernuntur. Illi notiores nobis, qui proxima fluminis Grandis & Siaræ ac Maragnanam accolunt, ubi Iandovius, ſive Ioannes Wy imperat. Spatiis ingentibus diffunduntur, quæ

De Tapujarum gente. *Regionibus.*

quinque fluminibus includunt, Flumine Grandi, Quoauguho,
Ocioro, Vpamema, Woiroguo. hæc in mediterranea plurimis
milliaribus penetrant, licet Grandis iſte non niſi ſex. ut mirum
ſit, unde Grandis appellationes habeat. niſi forte ab oſtio pa-
tentiore, quale in his noſtris terris eſt Moſæ. Creditum acco-
lis, majorem fuiſſe fluvii longitudinem. ignaris quò diver-
Corporum habitu. terit alveus. Amicis partim & inimicis cinguntur. cum his
interdum quies, interdum bella. Nomadum more vagantur,
nec fixis pagis municipiiſque hærent ſemper, verùm pro anni
tempeſtate & victus oportunitate ſedes mutant. Corporum
habitus robuſtus ſatis, & in tanto numero ferè idem omnibus.
minaces vultu, truces oculis, capillitio nigri, curſus pernici-
Moribus & indole. tate vix feris cedunt. anthropophagi omnes & ob crudelitatis
famam Barbarorum aliis & Luſitanis terribiles. Terra alibi
ſilvis horrida, alibi montibus aſpera, alibi humilis & paludoſa,
pecorum, fructuum, melliſque non unius generis fecunda eſt.
Aſtu conficiunt, quicquid non poſſunt robore, & fallere ho-
ſtem malunt, quàm aperto Marte experiri. nec ab hoc abhor-
Armis. rent, neceſſitate adacti. Arcubus præliantur & ſpiculis, pilis
ſaxeis & clavis ligneis. mira naturæ diverſitate & inertiam
amant, quoties bella non ineunt; & otium oderunt, cum ul-
tioni locus & gloriæ. Inimicitias inter ſe exercent ſupra fas
humanitatis aut odii ſævas. nihil turpe fœdumque ſananti
oculos hoſtium malis. Relicta rei familiaris cura feminis ſeni-
buſque, reliqua, in quibus honos & utilitas, curant viri ve-
Iandovio Rege. getioreſque. Sub Iandovio Rege hac diſciplinâ, his moribus
Eius edictis. vivitur. Mane & veſperi edicto rex promulgat facienda per
diem, quò eundum, ubi figenda, quando movenda iterum
Lotionis ritu. ſtatio. abituri lavantur, à lotione corpus aſperiore arena per-
fricant. iterum lavantur, tum pandiculantur omnes, veluti
excuſſuri & proſcripturi ignaviam, crepitantibus ex valida
tenſione membrorum omnium articulis & condylis. Igne
calefacti, quo gaudent, pectine è piſcium dentibus veluti ſtri-
gili extrema corporis radunt & ſcalpunt, uſque dum apertis
Peregrinationibus. poris ſanguinem eliciant. ſic ad iter habiles ſe reddi autu-
mant, nec frangi laſſitudine. Non longè à Regis tentorio po-
ſitis ſtativis in duos ſe hinc inde exercitus & cohortes diſpeſ-
cunt.

cunt. tum arborum geſtatione curſuque delecti ex utraque cohorte ſinguli ludicrum faciunt. victorem cohortes ſequuntur. quas in occurſu offendunt ſilvas reſerant, & concædes ramaliaque in ripis fluminum defigunt ad captandam umbram. hæc meridiani æſtus ſuffugium unicum eſt & ſenum juvenumque receptaculum. Subeunt cum rhedis & plauſtris, quibus impedimenta ſarcinaſque vectant, feminæ, famuli, liberique. cibi ſimplices, fructus agreſtes, fera recens, piſces *Victu.* & mella, abſque blandimentis & condimentis. mulieres annoſæ & ſteriles radices apportant, ex quîs panes. juvenculæ quæque viris conſueſcunt, nuces terreſtres in commune con- *Exercitiis.* ferunt ciboſque curant. viris piſcatio, mellis collectio & venatus diurnus labor ſunt. luctâ & haſtarum concurſu decertare glorioſum. finis ſpectantium voluptas eſt, præſertim amantium. feminæ de cujuſque fortitudine & victoriâ pronunciant. ſic in proximo pignora, pugnandi irritamenta ſunt, fortitudinis præcones, ciborum adminiſtræ. Licet ea à caſtris removerint Romani, quod pacem luxu, bellum formidine morentur. Vbi veſpera ingruit, amoribus oportuna, juventus *Amoribus.* ætate florida & conjugia animo agitans, per caſtra & ſtationes ambulat, cui ſe virgines jungunt pari ſtudio & affectu. tunc cantus inchoant & tripudia, ſtantibus à tergo amaſiorum puellis. hoc procantium indicium eſt. Quoties poſcitur in *Sponſis.* thori leges virgo, patri munera amator offert, non ad delicias muliebres quæſita, aut quibus nupturæ ornantur, ſed feram & mella. Regi conferunt ultrò & viritim, quantum ſatis eſt armentorum & frugum, quod pro honore acceptum. Ignes effoſſa tellure ſtruunt. illis carnes imponunt, has arenis integunt, arenas rurſus prunis, ut ſupernè & infernè toſtis carnibus proba ſit coctio. potus humor melleus eſt. cantu ſaltationibuſque finiunt epulas, quas ſi lætiore peregerint vultu, felicis capturæ, ſin triſtiore, infelicis præſagium putant. Maxima Sa- *Sacerdotibus & exorciſtis.* cerdotum veneratio eſt, quos Exorciſtas & prophetas vocant. nihil publicæ rei abſque his agunt, ſive ut robur addant ſententiæ bonæ, ſive ut in pejorem ruentis coërceant. Dæmonem conſulturi in ſilvam ſecedunt, ſecum murmurant. reverſi inclamant alta voce *Ga, Ga, Ga* & *Annes, Annes, Annes, Iedas,*

Iedas, Iedas, Hade, Congdeg. quibus vocibus acclamat populus *Houh.* Adducitur cum ſacerdote Dæmon aliquis, aut dæmonis ſpecie, qui de expeditionis eventu, populorum, ad quos abeunt, erga ipſos æquiore vel iniquiore affectu, ferarum captura & mellis abundantia pronunciat. Quod ſi ingrata infauſtaque edat, verberibus prophetam & Dæmonem contundunt. Cum ad res novas ſe parant, auſpicia ex avium vocibus petunt. clamantibus acclamant, rogitantque, num quid novi apportent. Etiam prophetarum ſomnia admirationi ſunt. qui Regi illa exponunt, & proſperos exitus affingunt. hinc manifeſtum, NVLLA re magis multitudinem, quàm ſuperſtitione regi. ab hac captam, etiam ſi vaniſſima ſit, magis vatibus, quàm ducibus ſuis parére. id *arcanum imperii* & *dominationis* vocat prudentiſſimus ſcriptor Ariſtoteles in politicis *Sophiſmata* imperiorum. En, poſt Minöem, Lycurgum, Midam Phrygum regem, Numam Pompilium, Druſum, alioſque, idem factitant, in alio orbe Barbari. ad quos ne tenuis quidem Græcorum & Romanorum perlapſa fuit aura. rediguntur quippe in ordinem homines vel veri numinis metu, vel falſi, vel ſeriâ vel fatua imaginatione attoniti. Fingit ſibi Egeriam aut Velledam aut Auriniam non una gens. etiam dæmonum reſponſa audit orbis Americanus, & ipſius quoque cogitationibus intervenit aliquid homine majus ſanctiuſque, ut de falſa quoque Religione verum ſit, ſuper eam poſſe conſtitui Rempubl. & conſervari. licet verum Deum religioſi vereantur, falſos ſuperſtitioſi timeant. Eunt in lucos Tapujarum ſacerdotes, ut ſecreto loci & formidine tenebrarum percellantur creduli. præſertim animis falſi numinis opinione præoccupatis. Se miniſtros dæmonum, illos futurorum conſcios putant. In uſu apud illos eſt, non circuncifio ſed inciſio infantum, hanc adhibitis ſolennibus peragunt. Stant longo ordine Exorciſtæ, canunt & ſaliunt, Saliarium ſacerdotum more. Puerulum ſacrificulorum unus manu ſublatum librat, populo ſpectante, dein poſt curſitationes genibus imponit. accedens ſacri ordinis alius acutiore ligno auriculas illi & labia pertundit, & oſſicula ingerit, plorante matre. his ſacris ipſe rex intereſt, quibus peractis cantus ſuos & ſaltus iterant. Virgines quotquot ex honore

De Infantum inciſione.

ſuo

ſuo & parentum nubere volunt, domi ſub parentum cura habentur, uſque dum pubertatis ſe ſigna uterino fluxu prodiderint. hoc arcanum matres prophetis, hi Regi revelant. qui honeſtè illam elocari poſſe cenſet, virginemque & matrem ob virginitatis cuſtodiam laudat. Ergò, ut de Germanis ait Tacitus, ſepta quoque pudicitiâ agunt, nullis ſpectaculorum illecebris aut conviviorum corruptâ. Nupturam mater rubro colore pingit Regique ſiſtit. qui ſe juxtà ſuper ſtorea conſidere juſſam manu mulcet & molliter habet; fumoque mox Tabaci & ſe & Virginem involvit. Mox lancea ſertum capiti Sponſæ impoſitum erudito jactu petit. quod ſi verticem ictu lædat vulneretque, abluit linctu ſanguinem Rex. unde longioris ſibi vitæ ſpem facit. Quotquot lucta, haſtarum concurſu ac venatu præcellunt, Eminentiores habentur & in Heroum numero. quin ob virtutis fortitudiniſque excellentiam ab ipſis Virginibus ambiri merentur, cum meliores ex melioribus naſci opinentur, nec vanum eſſe Nobilitatis nomen, ſed cum ſanguine transfundi. Matrimonia ſevera ſatis, niſi quod polygami ſint. at una uxore gravida, abſtinent à contactu, cumque alia conſueſcunt. pariture in ſilvas & latebras ſecedunt, ſi ſerenius cœlum. edito in lucem infanti acutiore teſta umbilicalem ductum reſecant. ſecundinas, en barbariem, coquunt & vorant ipſæ matres, convivæ ſui & alimentum. Puerperam & infantem bis de die ablui mos eſt. à puerperæ amplexu cavet ſibi maritus toto lactationis tempore, niſi unius fortè ſit conjugis vir. Etiam eam puerperis gratiam faciunt, ut ab infantis geſtatione abſolvant, cum mutandæ ſtationes. rara adulteria, quorum pœna viris permiſſa. ream violati thori verberatam maritus domo expellit. in ipſo ſcelere deprehenſam obtruncat. quod pluribus feciſſe Iandovium Regem perhibent. In Regii tentorii medio ſuſpenſa Calabaſſa eſt, ſive ſacrorum pyxis. quam accedere abſque Regis permiſſu nefas. quiſquis impetrat, tabaci illam fumo velut ſacro ſuffitu adolet. Continentur illa, quæ non niſi reverentia vident, lapides *Cehuterah* dicti & fructus *Titſcheyouh*, quos plus auro pendunt. iis ineſſe ſanctum aliquid & providum exiſtimant. iis gravium bellorum & facinorum eventus explorant. Ægrotantibus

Nobilibus.

Matrimoniis.

Rebus ſacris.

puerulis Tabaci ſuffumigio Rex medetur. id creditum. mortui cadaver ipſa mater cum propinquarum aliqua comedit. nos immanitatem hoc, ipſi pietatem & amorem vocant. Hæc qui vidit ſcriptiſque mandavit, refert, Regi de tibiarum & lateris ventriſque doloribus querulo, advolutum ilicet tibiis medicum, illis pando ore inhæſiſſe, devorantis ſpecie, ſuctione tam valida & continua, ut, poſt editum mugitum, ſputa copioſius egereret & cum ſputis anguillam. quam Rex mali ſui cauſſam fatebatur. Alter eodem oris habitu in ventre Regio hæſit, & poſt editum quoque mugitum lapidem candidum exſpuebat, dein admotus lateribus Regis, poſt fortem ſuctionem, radicem vel quid ſimile reddidit. hæc ipſa à Rege & populo, firma fide accipiebantur. Suctum illum ad medicinam ſpectare novit Homerus, qui de Machaone Menelaum vulneratum curante, *ſanguinem*, inquit, *exſugens* lenia medicamenta adſparſit. Tonante cœlo & flante vehementius Æolo copioſiſſima eſt piſcium in palude Bajatach captura, quorum tanta eſt pinguedo, ut obſonari eos butyro neceſſum non ſit. Nec ſerunt nec inſerunt abſque ſacerdotum miniſteriis & conſecrationibus. qui agris tabaci fumum adſpirant, & fecunditatis imaginatione implent credulos. Peracta ſemente & plantatione edicto Rex prophetas convocat & populum. illi lectiſſimis ſe coloribus diſtinguunt & plumis elegantioribus ornant. hic ſe viridantibus coronis redimit. ſic una ſpecioſè conſidunt, de arborum fructibus ad ignem exſiccant, exſiccatos contundunt, & contritos aquis permiſcent. has bibunt, donec revomant. ordine dein ſuo ſurgunt ſacerdotes cantillantes, ſublatiſque cœlum verſus fiſtulis, eo ſtant corporis ſitu ac ſi ſpectri alicujus cœleſtis & in aëre viſi contemplatione tenerentur. Eſt cui faſciculus è Strutionum plumis à tergo dependet. qui diſtractis plumis ampliatus in rotæ curulis ambitum patet. Eſt, qui plumulas leviores vento obvertit, ut, unde ſpiret, exploret. In illum plumarum faſciculum delabi cœlitus panem omnium opinio eſt. qui ſi copioſior fuerit, opimam meſſem, ſin parcior, parcam pollicetur. Cum Anno CIↃ IↃ C XLI menſe Aprili intumuiſſent in fluminibus aquæ, maximis agricolarum damnis, conſulti fuere ſuper tanta calami-

Medicinâ facta Regi.

Piſcium capturâ.

Ritus peracta ſemente.

mitate Prophetæ. allati ex adytis & regia Calabaſſa lapides omen facturi. nec enim ulli ſacro major fides, non ſolum apud plebem ſed & proceres & Regem. hæc conſulta à potibus, cantu & ſaltationibus ordiebantur. Stabant prophetæ vaticinaturi ſex. Primus prolato lapide vaticinium auſpicatus, Belgas cum Bahienſibus prælio commiſſos perhibebat, & jam de conciliatione agi. Secundus florem milii oſtentans de hujus ubertate vaticinium edebat. Tertius lapidem lacteum monſtrans lactis copiam recitabat. Quartus ad lapidem, qui panis figuram habebat, alterius proventus felicitatem loquebatur. Quintus arcum telumque plumis circumdatum proferens, hæc Angelorum dona aſſeverabat, & plumarum numerum totidem ferarum capturam interpretabatur. Sextus oſtenſo lapide cereo uberioris mellificii præſagia aperiebat. atque hoc omni apparatu opus eſſe, ut placato Numine, ſubſiderent aquæ, & dicti proventus agris redderentur. Numinis loco Vrſam majorem venerantur ſive Septem triones, quos à figura Plauſtrum cum vulgo vocamus. hoc ſidus cum mane adſpectant, geſtiunt læti. illi cantus ſuos & ſaltus aliaque nuncupant. Corpora quoties purgare volunt, longiorem thyrſum, quem ex frondibus aſperis torquent, gulæ ingerunt, ventriculum uſque, donec ſanguinem foliorum aſperitate prolectent. Quotannis per æſtatem, diſtinctis catervis & exercitibus, ad tripudia, haſtilium concurſus alioſque ludos Septem-trionibus ſacros conveniunt. feſtum tridui eſt. plumis diverſicoloribus inſignes prodeunt antagoniſtæ, velut ad Olympica certamina. pedes arborum corticibus vinciunt & circumligant, quæ ligaturæ pro ocreis ſunt. melle caput illinunt, crine ſuper verticem in nodum, inſtar Sicambrorum, torto. cui plumam oblongam elegantemque inſigunt novi mirmillones. caput rubro pulvere adſperſi & corporis reliqua picti. Brachiis nectunt alas Avis *Kohituh*, pendente à tergo thyrſo frondeo; collum redimiti pulcherrimarum plumarum corona. Tales congrediuntur & certamina incœptant. Victor victo inuſitatis & non æmulandis ſaltibus exprobrat. Quod ſi occultas inimicitias inter ſe foveant, ludos in ſerias cædes & mutuas lanienas vertunt. uxores liberique ſpolia & pugnæ

Septem-Triones pro Numine habent.

Purgandi modus.

Feſtum.

Certamina.

Anguibus veſcuntur.

præmia fiunt. Non abhorrent ab anguium paſtu, illorum nempe, quos *Manuah* vocant. his anguibus in cauda cornu eſt, quod ipſum, hominem vel feram nacti, inſerunt corpori validiſſimo verbere, & ſpiris arborem proximam circumvoluti, ſunt enim longi ulnas quatuor, exſugunt cum vita quicquid illis ineſt ſanguinis. Sunt & venenati ſerpentes, adverſus quorum morſus ne quidem ipſi ſacerdotes tuti ſunt. Necant, niſi pars læſa ocyus enſe recidatur. Defunctorum cadavera ſacerdotes membratim diſſecant. Vetulæ aſſandis artubus ignes ſtruunt, lachrymiſque & ejulatu exequias celebrant. illas citò, dolorem tardius deponunt. feminæ oſſa tenus carnem dentibus abradunt, non ſævitiæ ſigno, ſed affectus & fidei. Magnatum cadavera à magnatibus devorantur, caput puta, manus, pedeſque. oſſa ſollicitè aſſervant, uſque in feſti ſolennis celebritatem. tunc illa in pulverem redacta & aquis diluta deglutiunt. idem fit corporis pilis, quos conſanguinei bibunt. nec ad ſaltus ſuos cantuſque redeunt, niſi abſumtis omnibus, quæ à cadavere reliqua fuere. Regem inauguraturi adſunt examina prophetarum & ſacerdotum, plumiſque & coloribus fulgida balſamo exquiſitiore Regem inungunt ac coronam ex pulcherrimis plumis contextam auguſto capiti imponunt. Dein ad cantus & hymnos redeunt, interque ipſa publicæ lætitiæ ſigna, ſi fortè memoria defuncti ſubeat, in lachrymas & ululatus tragicos effunduntur. Ipſe Rex ſuadendi magis authoritate, quam jubendi imperat, niſi quis vim illi moliatur, quod autori funeſtum. Animas immortales putant, eorum nempe, quos ſua mors exſtinxit, non ſerpens, non venenum, aut alia hoſtilis vis. fabulantur & nugantur de Vulpe, quæ in odium ipſos apud Deum ſuum Vrſam majorem adduxerit, tantique Numinis favorem à gente ſua averterit. Olim optimam ſe facillimamque vitam vixiſſe, cum paſcerentur ultrò. jam aliud vitæ genus per laborem agendæ ipſis ſubnatum, offenſa & indignatione Septem-trionum. Animas mortuorum in regnum dæmonis tranſire perhibent. quod ad Occidentem eſt. ubi ad paludem, qualia de inferno fabulantur poëtæ, illas convenire & à dæmonio in ulteriorem ripam tranſvectari, narrant. poſtquam ſciſcitatus fuit de mortis genere,

Amicorum cadavera vorant.

Etiam oſſa.

Et pilos.

Regis inaugurandi mos.

Animas immortales credunt.

nere an fato ſuo an violentiâ perierint. tranſlatas in locum deliciarum, velut Elyſios campos, deduci, ubi mellis, ubi piſcium abunde ſit. ſic animarum immortalitati conſuli. In deſertis per æſtatem ob altiſſimos montes & profundiſſimas valles, ex Solarium radiorum repercuſſu, omnia torrent & arent. At menſe Ianuario, labente copioſius pluviâ, revireſcit germinatque ſolum, amœniſſimo campeſtrium adſpectu. in montium voraginibus collectæ aquæ in æſtivas peregrinationes & manſiones conducunt. In planis ad petras & ſaxa obvia litant, ne ab ipſis (ſic opinantur) lapidibus mordeantur. Panes ex radice *Attouh* conficiunt. illam ſaxo impoſitam fuſte comminuunt, ſuccumque manibus expreſſum fictilibus colligunt. altera mox vice contundunt & comminuunt, ac in pilas coactam maſſam ſucco prius expreſſo immergunt. è polline, qui ſubſidit, liba pinſunt. pilas cineribus coctas pro panibus habent. ſunt radices, quibus crudis, ſunt quibus toſtis veſcuntur. Ita concorditer vitam agunt & ea æquitate, ut cui plus eſt, lubens impartiat minus habenti, pari dandi & poſcendi invicem facilitate. Nudi ac ſordidi in ea corpora & artus excreſcunt, quæ Belgæ mirantur. Feminæ muliebria hemicinctio è frondibus velant, aliquo pudoris ſenſu, cetera intectæ. illud in ſingulos dies novum recenſque habent. Viri contortis ex arborum corticibus corollis abdunt virilia depiles ſunt quavis corporis partes, etiam ſuperciliis. ſolo vertice capillum alunt promiſſiorem, non ſine faſtu & jactantiâ. Nocturnis peregrinationibus abſtinent, anguium & ſerpentum metu, è latebris tunc prodeuntium. nec iter capeſſunt, niſi poſtquam Sol rorem campis abluerit. Amicos gaudio excipiunt, mox fletu. quod ſi in inimicum incidant, obtruncant. Amabat hac tempeſtate Rex Tapujarum Iandovius, Iuckerii magnatis cujuſdam finitimi filiam, nubilem formaque ſpecioſam. quam cum uxorem rogaſſet per Sacerdotes, abnuit Iuckerius. Quare impatiens repulſæ Iandovius, ex prophetarum & populi conſilio, in caput Iuckerii ſubditorumque ejus perniciem juravit. tegitur dolor & quæ parabatur fraus. ſimulata amicitiâ ad certamina ludicra invitatur cum gente omni Iuckerius, qui fraudem non ſuſpicatus, in arenam ad palæſtram deſcendit.

Panis conficiendi modus.

Habitus.

Facinus Iandovii crudele.

Cumque lucta certaturi alter alterum amplexus eſſet, feminæ Iandoviani exercitus, in aliorum crines furibundæ involaverunt, & capillis apprehenſos detentoſque crudelitati ſuorum & lanienæ incautos objecerunt. Ità quam non poterat prece, vi & ſcelere puellam abſtulit. Erant tum Iandovio uxores quatuordecim. fuerant quinquaginta. ex quibus liberos ſuſceperat non niſi ſexaginta. ipſe ſeculum exceſſerat. Hæc ex chartis conſtant Iohannis Rabii, Germani Waldecenſis, qui rogatu Regis Iandovii, & Comitis Naſſovii permiſſu in Tapujarum terras abierat, ut interpretis officio Belgas inter & iſtam gentem fungeretur. Vixit ipſorum moribus annos quatuor, Regi gratus, omnium ſpectator & admiſſus teſtis. Mauritio Comite abitum parante, ab eodem revocatus, dimiſſuſque à Iandovio fuit, adductis una negotiorum publicorum cauſſa Tapujis XXV.

Henrici Brouweri in Braſiliam mox Chilen profectio.

Eat nunc in Belgarum quoque narrationes & faſtos Henricus Brouwerus, vir honorum juxta & laborum appetens, ingentis fiduciæ, ſed quam erigebat ſua perſuaſio. vita ad humanam ſortem innocens, ſed in ſuos imperator ad Dictatoris ſpeciem ſeverus, cuncta ad legem rigidæ honeſtatis exigebat & autoritatem non comi via ſed horridus ac plerumque formidatus, retinebat tamen. unde exoſus nauticis. Is poſtquam annos aliquot Indiæ Orientalis res adminiſtraſſet, & geſtorum illic gloria privatorum hominum laudes exceſſiſſet, Indiam Occidentalem quoque aliquo poſt imperio tenuit, ut famam in oppoſitis mundi partibus ſecum committeret. In Senatorum Braſiliæ numerum à Societatis primoribus adſcitus, paſſus ſibi eſt provinciam demandari adeundi Chilenſium terras, ſperans, poſſe illic & mercatu & auri fodinarum proventu laborantem ære alieno Societatem ſublevari. Ejus antequam iter motuſque exequar, mandata ipſi, & deinde Chilen omnem inſeram hiſtoriæ. Mandata hæc fuere: ut tantæ expeditionis dux attenderet ad tempeſtivitates Septentrionalium ventorum, qui à menſe Octobri, uſque in primum Ver in littora Braſiliæ & Fretum Lemærium ſecundi ſpirant: Iter per Fretum Britannicum legeret, aut circumducto per Scotiæ Borealia & Hibernicum mare itinere, pro ut ventorum cœlique

Mandata Brouwero.

ſineret

ſineret clementia. In Braſiliam perductus Supremi Senatoris dignatione fungeretur, & quæ muneris iſtius eſſent partes, dignè obiret: ex Gubernatoris Senatuſque ibidem conſilio naves idoneas ex omni Braſilienſium claſſe ſuis jungeret, ut & Liburnicam remigio aptam, claſſiariis, milite, armis & commeatu inſtructos. Hac claſſe abſque cunctatione dirigeret in Fretum Lemærium, inque Sinu Valentino. qui ad lævum Freti latus eſt, de aquis in ſitim, lignis ad fomenta ſibi proſpiceret. Emenſo mox Freto in apertum ſe daret mare, verſuſque in Zephyrum, caveret, ne ventorum Occidentalium, qui maris Pacifici arbitri ſunt, impetu truderetur in Auſtrales Freti Magellanici oras. inde in Boream flecteret ac faventibus Zephyris lecto littore in portum Caſtrenſem aut Chiloüenſem iret, fixaque hic claſſe, Liburnicâ interiora regni luſtraret. inde vexilli candidi explicatione ceu pacis ſigno invitaret ad colloquia incolas, occaſioneſque captaret explorandi gentis animos & ſciſcitandi terrarum ſecreta & proventus. Hoc adverteret attentius, in hoc Sinu, per novilunia intumeſcere Oceanum, maximis incrementis, ideòque caveret ſedulò, ne pleno mari vadis inhæreſceret & Lunæ periodum exſpectare cogeretur.

Mox in colloquia admiſſus cum populi primoribus, Caziquas vocant, exponeret, ſe per immenſa locorum ſpacia, per tot caſus & maris diſcrimina eò deveniſſe, excîtum fama bellorum, quæ cum infeſta Hiſpanorum gente, jam inde ab Anno CIↃ IↃ LV fortiter & glorioſe geſſiſſent, ductu & moderamine Compalici Lantari aliorumque ducum, recuperandæ libertatis ergò. pares animos fuiſſe populo ſuo, cujus cum eodem hoſte bella in octoageſimum annum traherentur, vindicando imperii jure & libertate: ea armis partâ tutaque domi, ulterius iviſſe trans maria & Braſiliæ provincias aliquot exactis Luſitanis in poteſtatem redegiſſe. inde bimeſtri navigatione in Chilen deveniſſe, ut fœdere ipſis commerciiſque jungeretur. advectare ſe Europæorum arma, valida ad bellum, ſive ſua tutari haberent, ſive invadere hoſtem animus eſſet. Tum Arauſionenſium Principis litteras exhiberet, & Potentiſſimorum Ordinum magnifica appellatione dictis ſuis robur decuſque adderet. Suaderet iter in Belgium primori-

bus ipſorum, qui terras Belgarum, imperii bellique modum, arces ac munimenta, Reipubl. adverſus Hiſpanum præſidia, coram ſpectaret, merceſque omnigenas, ineundæ & firmandæ per commercia amicitiæ. Cumque fortiſſimi & bellicoſiſſimi iſtius gentis haberentur Araucenſes, Tucapellenſes & Purenſes, juſſus fuit cum his potiſſimum paciſci, cum proximi eſſent Baldivienſibus & auri fodinis abundarent & ſoli præ aliis ubertate gauderent. reſtaurandæ Baldiviæ ſpem ipſis faceret, operas promitteret, munitionibus ſe & Chilenſes adverſus Hiſpanorum vim tueretur, in eorum (quod caput rei) opes & auri ſacros receſſus dextrè inquireret, armiſque & apparatu bellico auri precia æquaret.

Quod ſi Baldiviam tenerent Chilenſes, invaderet inſulam proximam S. Mariæ, horreum, ut creditur, Hiſpanorum in præſidiis iſtic agentium. Chilenſes Caſtellanorum eximeret ſervituti, Caſtellanos quoſcunque belli ſpolia putaret. ut his auſpiciis clementiæ in ipſos, ſeveritatis in hoſtem, demereretur ignotam gentem. Quod ſi inſulam iſtam à noſtris teneri non ferat Hiſpanus, & collectis undique viribus eam recuperare nitatur, expendendum Duci, num reſiſtendo hoſti, aſſerendæque juxta Inſulæ & urbi Baldiviæ par ſit. num verò conſultius putet deprædari inſulam ac deſeri, defendi Baldiviam. Poſterius Rectoribus placeat, cum par Chilenſes propugnari urbs poſſit. qui jam olim abſque Europæorum auxiliis Caſtellanis potentiores fuere, ut Oſornenſium, Araucenſium & Purenſium exemplis conſtat. At ſecunda cura ſit Inſulæ, ne deſertam occupet hoſtis & muniat. Exſurgat illa in iſto Orbe Duynkerka, quæ Chilenſium portubus propinqua inſidiabitur, & ſubeuntes egredienteſque Caſtellanorum rates intercipiet. Quod ſi præmonitus de Belgarum appulſu hoſtis ſe moveat, inquirendum Duci ſollicitè, quæ ejus vires, quis belli apparatus, quis ordo agminis. quod ex obviis hic illic Chilenſium lintribus reſcire facillimum. ſecus metum fore, ne ſi arma hoſtis ſumſerit potiora noſtris, in miſeriam noſtram vertat.

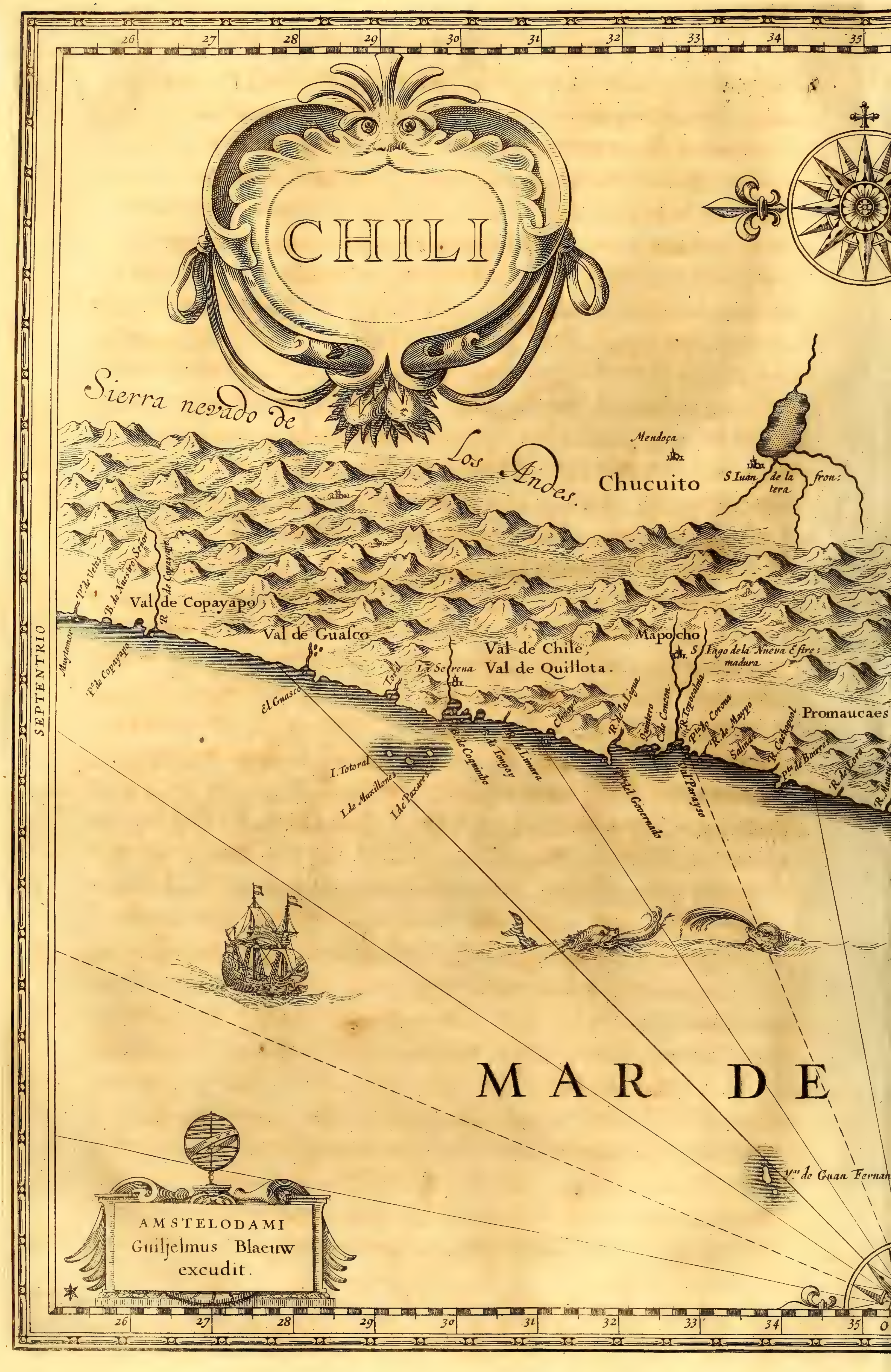
Prima ab exſcenſu cura eſto, percunctari in fodinas, quæ & ubi ſint, num facilis eruendi auri labor, num difficilis; an

remota

remota an in propinquo maria ac flumina, quibus avehi metalla poſſint; num pronis indigenarum ſtudiis an averſis. repertis fodinis auroque potitus, ad Braſiliæ rectores hoc omne perſcribi, muneris ſui putabit: ut auctis per illos viribus, milite, mercimoniis, armis, ſucceſſus felicius urgeat; Caſtellanos arcibus ſuis, quacunque poterit, depellat, & inventis auri ſedibus, quæ ſolæ ad felicitatem mercantium deſunt, unus potiatur. Hoc fini traduci è Braſilia perutile fuerit operum iſtorum & fodinarum peritos, quibus judicandi de venarum præſtantia & ubertate poteſtas eſt.

Quin & illud curet Præfectus, ut Chilenſium politia, religio, vitæ modus, belli armorumque forma omnis & ratio perſcribantur. in lanificia ipſorum, textoriam & fulloniam artem inquiret, necnon in terram Cimoliam purgandis pannis. Ovium Chilenſium, quarum lanæ in precio, mares femellaſque aliquot in Braſiliam tranſvectabit, ad propagationem: ſalis quoque petroſi vim, redimendis itineris impenſis, ut & varii coloris tincturas, quarum aliqua Cochenillâ præſtantior. Amplius in mandatis dedit Brouwero Vndevigintivirale Concilium, ut terram Auſtralem ſcrutaretur, cujus inveniendæ cupidine nec indubia ſpe ipſe teneretur. Quod ſi is fuerit rerum ſtatus, ut Baldiviam & Chiloen inſulam arceſque præſidiis inſideant Caſtellani, deflectendum erit in loca proxima. ut Chilenſium iſtic impetrata amicitia & mercandi facultate, ſociatis viribus Arce aliqua depellamus hoſtem, Mariam Inſulam invadamus, & per colonos Chilenſes aſſeramus. Inito cum Chilenſibus commerciorum bellique in hoſtem fœdere, fas erit Brouwero redire in patriam, ſurrogato ſibi Elia Herckmanno. quem conſiliis maturè inſtructum ad imperium hoc bonis artibus formabit. Ne verò ſine Numine tanta cœptet Societas, quæ ante res humanas pietatem habet, illud curæ eſſe voluit Brouwero, ut Religionis Reformatæ propagationi inter Barbaros ſtudeat, Chilenſes Pontificiorum placita amplexos è tenebris tantis in majorem porrò lucem vindicet, gentiliſmum Chriſtianiſmo diſcutiat, & inter auri ſtudia, ſaluti palantium à veri tramite invigilet. ne diteſcere ſolum velle videamur, ſed & errantium miſereſcere. Reliqua pro arbitrio

adminiſtret, ad nominis divini gloriam, Reipubl. famam & So-
CHILES *deſcriptio.* cietatis incolumitatem. Iam de CHILE ipſa dicendum. Eſt
ea in Americæ parte Auſtrali extra Tropicum, Peruviam &
Patagonum regionem inter. quarum hæc illi in Meridiem, illa
in Boream vergit. Ad Occaſum mare Pacificum adſpectat,
longo littorum tractu, quæ in quingenta excurrunt miliaria.
Situs. Ad Ortum mari Atlantico; ubi Auſtralis eſt, Freto Magella-
Etymon. nico terminatur. Si magnitudinem ex Hiſpanorum imperio
definias, arctioribus terminis clauditur. Nomen illi à frigore,
quod Peruanis *Chili*, ob frigida & nivoſa Andium, quos ſu-
perare neceſſe habent, quotquot eam è Peruvia adire ſtu-
dent. Si ſcriptoribus fides, tam acre hîc & vehemens illud
eſt, ut equos cum ſeſſoribus ſuis conſtringat & marmoris in-
ſtar induret. Caſtellanis Antœci ſunt Chilenſes. Pluvias, ful-
mina & totius anni vices ſentiunt, diſtinctis intervallis, haud
aliter atque Europæi. niſi quod illic æſtas eſt, cum nobis eſt
hyems, mutatâ Solis commoratione. Polus Antarcticus ex
nubeculæ cujuſdam albæ circumactione obſervatur, quæ circa
polum vertitur. Non ubique cultam habitatamque Chilen
reperias, ſed propter oram maris maximè. Plana eſt nec altis
collibus aſſurgens, niſi qua parte in montoſa Andium attolli-
Temperies. tur. Regioni temperies pro ſitu varia eſt. nulli Indiarum parti
aëris cœlique clementiâ cedit, nulli habitatorum frequentia.
Victualium abundè habet, quæ Peruviæ non raro impertit,
Corpora indigenarum. facili tranſvectione, ob flantes hic perpetuò Auſtros. Indi-
genis vaſta & firma corporis moles, membra compacta armiſ-
que aſſueta. præſertim Araucenſibus, & Tucapellenſibus,
qui montana habitant & aſſiduis bellis Hiſpanos atterunt.
Vallibus diſtinguuntur, ubi ros decidit noſtro ſpiſſior, dulcior
& pinguior, ejuſdem quo manna uſus. At nulla paſcuorum
proprietate. quæ ex Regis Hiſpanorum voluntate communia
habent, ut & venationem ac piſcaturam. Prata perpetua ferè
viriditate placent, ob vallium humida. Vigent hîc hoſpitalita-
Gubernator. tis erga iter facientes officia. Gubernatorem à Peruviæ pro-
Epiſcopatus. rege accipiunt. Epiſcopatus habet geminos, quorum alter
S. Iago. nomen habet à metropoli S. Iacobi, colonia Hiſpanorum,
l'Imperial. alter ab urbe Imperiali. Regnum omne Hiſpani his provinciis
diſtin-

CHILI
Sierra nevado de Los Andes.
Chucuito
Mendoça
S Iuan de la fron: tera
Val de Copayapo
Val de Gualco
Val de Chile, Val de Quillota.
La Serena
Mapocho
S Iago dela Nueva Estre: madura
Promaucaes
SEPTENTRIO
El Guasco
I. Totoral
I. de Auxillones
I. de Paxares
R. de Coquimbo
R. de Tongoy
R. de Limara
Chiapa
R. de la Ligua
Quintero
Vil de Concon
Pt del Governado
R. Topocalma
Val Parayso
Pt. de Corona
R. de Maypo
Salinas
R. Cachapoal
pto de Bauros
MAR DE
Ys de Guan Fernan
AMSTELODAMI
Guiljelmus Blaeuw
excudit.

36 ENS 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46
Milliaria Gallica communia
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100
Leucæ Hiſpanicæ
10 20 30 40 50 60 70 80
Milliaria Germanica communia
10 20 30 40 50 60 70
1. Pta de Talcaguana
2. I. Quiriquina
3. R. Biobio
4. R. Llandalien
5. R. de la Laxa
MERIDIES
Sierra nevado de los Andes.
Pulches
Lago Mallobauquen
Villa Rica
Mariquina Val
Guadalanquen prov.
Baldivia
Osorno
Agualay, Provincia de Ancud
Castro
Po de S. Domingo
Quilacoya
Concepcion
Arauco
Casa fuerte
R. Labapi
Tucapel
Puren
Imperial
R. Cauten
R. Tolten
B. Queule
R. Chaibin
B. de Penco
Pta de Biobio
I. de Sta Maria
R. de Lebo
Po del Carnero
La Mocha
Pta de Galera
R. Bueno
C. de Changui
Golfo de los Coronados
C. de la Valena
C. Felis
Pta S. Cyprian
Pta de Sta Clara
Cabo de Islas
I. de Nuestra Señora del Socorro
C. de Diego Gallego
CHILI
36 DENS 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46

diſtinguunt, *Copiapa, Guarca, Chile, Lazerana* ſive *Coquimba, Quilata, Mapocha* ſive *S. Iacobi, Promoucana, Conceptionis* ſive *Penca, Arauca, Tucapella, Purena, Angola, Imperiali* ſive *Cattis, Villa-rica* ſive *Mallelauqua, Baldivia, Oſorno* ſive *Choulacavvina, Caſtro,* & terris inſuliſque *Patagonum,* ad fretum uſque Magellanicum diffuſis. Peregrina vocabula loquor, quæ quia inſolita & ignota Europæis, horridius accipiuntur, apud ſuos uſu & ſignificatione gratiſſima. Copiapam portus commendat, quem adire quotannis Hiſpani aſſolent, comparandis Eranis, ſive turcoſiis, quos apud Intas populos, magno ære divendunt. His in elegantiis & ornamentis ſunt, capitiſque faſciis & redimiculis inſeruntur, licet rudes, nec arte politi. nulla hîc auri veſtigia in hunc diem reperta. aliarum rerum feraciſſima eſt tellus & optimæ glebæ. Similes ſoli bonitate ſunt Guarca & Chile, in qua auriferas venas deprehenſas perhibent, ut & in Lazerana & Quilata, licet ab aquis & foſſoribus Indis deſtituantur, qui non niſi grandi precio parabiles ſunt. S. Iacobi provincia civitati appellationem debet, Epiſcopatus ſedes. gentile regioni nomen Mapochæ eſt, flumine Tupacalma perilluſtri. ipſa ferax vini, ſegetis, cumini, aniſi, variique ad victum proventus ubertate, alimoniæ ſuæ ſufficit. Aurum olim luculentius, nunc parcius ſuppeditat. Conceptionis Civitas aulæ & Gubernatoris ſedes, à mœnibus nuda, ſubeuntibus undique patet, habitatorum, qui bis mille eſſe creduntur, frequens, ex Itala, Luſitana, Vaſconum, Caſtellanorum & Meſtigorum, ut vocant Hiſpani, gente. Vna militum centuriâ defenditur, quæ Gubernatori prætoria eſt ad cuſtodiam. Regio, Chilenſium appellatione, Penca dicitur, auri quoque ſcatebris famoſa. Primariæ inſulæ, quæ continenti objacent, Mocha ſunt & S. Maria. Mocha Auſtralior, ex adverſo fluminis Imperialis jacet, montibus aſpera, nec minus rebus ad victum neceſſariis abundans. incolæ Chilenſium iſti ſunt, qui bellis Araucenſibus pulſi huc ſeceſſere. Hiſpano & Chilenſibus illis, quos Vcaos vocant, pacatis utuntur, neutri inter partes. Caſtellani eò mercatum abeunt, merceſque eduliis commutant. Has Mochenſes ſcaphulis ſuis ad Caytas, Toltinios aliaſque in proximo gentes tranſvectant. Inſula S. Mariæ Araucum contra jacet, fecunda

Provinciæ regni Chilenſis.

Copiapa.

Guarca & Chile.

Lazerana.

Quilata.

S. Iacobi civitas in Mapochâ.

Conceptionis Civitas, in Pencâ.

Inſulæ Mocha, S. Maria.

itidem & uberrima mayzii, ſegetis, fabarum nutricula. paucis Chilenſibus incolitur, apud quos Hiſpanus aliquis procurator frumentationem annuam, Regium vectigal, colligit. *Arauca. Tucapella.* Arauca, quæ Tucapellam complectitur, non minus à ſoli fecunditate celebratur, nec auri fodinis caret. Pertracti ab Hiſpanis incolæ ad fodinarum labores, arma in eoſdem ſumſerunt, in libertatem ſe vindicaturi. Poſt exacta multis annis bella in pace agunt, licet ſubnaſcentes ſubinde lites, ut inter reconciliatos fieri ſolet, eam turbent. Domino hodie parent Hiſpanis addictiori, cui nomen *Catamaco*, ſub quo quieti tranquillique vixére. nunc vita functo ad ingenium rediere turbidi & otio adverſi. Caſtellum hic condidere Hiſpani S. Philippi, coërcendis tumultuariis, cui militum quingenti pro præſidiis. *Regiones Auſtrales Vcaorum.* Reliquæ regiones Auſtrales Vcaorum ſunt, ſive populorum Anti-Caſtellanorum, ſi Caſtrum excipias, quam Chilenſes Chiloüen appellant. Sunt illæ, Lacuilla, Coblina, Carolomappa, Monlinum, Mattengua, Laccona, Lynlina, Meulina, Cauwatſca, Canacqua, Linna, Quintiora, aliæque plures, ut & arx Calbuſa, quæ ad mare interius eſt in provincia Aucud. Hæ Hiſpanorum omnes imperiis tenentur, Gubernatore Ferdinando Alvarado, Oſorni parentibus Hiſpanis nato. à Conceptionis Præſide juſſa accipit. Illæ mirè fertiles, mayzium, hordeum, piſa, fabas, milium ubertim ferunt. triticum parcius & coloris fuſci, ob loci frigidam humidamque temperiem. etiam poma affatim, & mala cydonia, rapas aliaque hortenſis generis, Patatas quas vocant, & ſub terris naſcentia poma. Inſulæ ovium gregibus inſternuntur, ut & vaccis, licet rarioribus, plurimis capris, ſuibus, gallinis, aliiſque annonæ momentis. Piſcium in fluviis uberrima captura, quales ſunt Corbini, Aſelli minoris magnitudine, & Robuli, Apuæque ad *Chiloüe Inſula.* inſtar halecum, & oſtrea Europæis ſimilia. Inſula Chiloüe, in qua Caſtrum, aurum nutrit. verùm ſcrutari in illud timuere, Hiſpanorum metu, ne fodinarum laboribus inviti mancipentur. Iam liberum cuique ire in terræ viſcera, aurumque *Caſtrum civitas.* effodere, dummodo quinta pars Regi cedat. Caſtrum civitas raris ædibus ad fluvium Gamboam habitatur. qui in Sinum ſive mare internum ſe exonerat. hortis plantariiſque gratum

ſui

ſui præbet conſpectum. Templa oſtentat tria, Baſilicam, illam *de los Mercées*, & tertiam Ieſuitarum. incendiis deformatæ ædes ruderibus horrent, bellorum præmiis. Angola provincia in interioribus eſt, longius ab Arauca, ubi oppidum fuit Hiſpanis dictum Nova-villa. ſolum inſigni fecunditate luxuriat, tritici, ficuum, vini aliorumque fructuum benigna mater. Aurum & hic reperiri fert fama, at neglectim haberi. Sunt inter Angolenſium Dominos ſive Caziquas, qui ab Hiſpanorum ſtant partibus, & cum Araucanis eadem fruuntur pace. Arcem hic habent Hiſpani, ſed à præſidiariis vacuam. Purenſis provincia, quà in Occidentem vergit, maritima eſt, auri expers, cætera fertilis. Ante pacis cum Hiſpano tempora, incolæ Araucanis parebant, jam ſeceſſionem fecere, Imperialibus fœdere nexi. Nec minus per clancularios iſtic fautores & aſſeclas, res ſuas gerit Hiſpanus. Imperialis civitas, Epiſcopalis quondam, nuperis bellis vaſtata fœdè triſte ſpectaculum eſt. Rumor erat, Caſtellanos trecentorum manu illic Arcem môliri, jamque è Chilenſium Dominis aliquos à fide ſuorum defeciſſe. Verùm hos Puelcarum natio effera & immanis, ab ipſis montibus, quos inhabitat, aſperior, coërcet. Auro caret. incolis exoſiſſima eſt Hiſpanorum natio, à qua in ſervitutem redacti aliquoties fuere. NEC enim uberior certiorque odii materies, quàm quæ ex afflicta aut erepta libertate naſcitur. Quo tempore in Baldivia morabantur Belgæ, Dominus Caytinorum Lemoulionſus Præfecto Belgarum, pro gentis ſuæ more, telum cum nuncio miſit, amicitiam ejus depoſcens. dumque ſe ad iter accingit, ut peregrinos hoſpites ipſe compellet, Peulcæ, quibus ſuſpecta ejus fides, quod Hiſpanis faviſſet, provinciam ejus invaſere & edita ſtrage captivum cum ſuis abduxere. Regio non minus quàm aliæ fertilis, verum frigidiore hîc aëre vix matureſcunt fruges. Villa-rica & civitatis & provinciæ nomen eſt. Indorum ferociæ vaſtitatem & deplorandam ſui faciem debet. aliàs ſoli uberis, licet frigidiuſculi. Fodinas auri habet, ſed ſpretas incultaſque. Præfectus hac tempeſtate erat Curuwanchas, qui menſis Febr. die tertio Anni CIↃ IↃ C XLIII Baldiviæ cum Herckmanno locutus, in pacis nobiſcum condiciones una cum Baldivienſi-

Angola Chilenſium. *Purena.* *Imperialis civitas.* *Villa-rica.*

Baldivienſis provincia novem territoriis diſtinguitur. bus & Conchenſibus convenit. Baldivienſis Provincia novem territoriis partibuſque diſtinguitur, Mariquina, Peliova, Regniwa, Calli-calli, Guadalanqua, in qua civitas Baldivia, Quinchilqua aliiſque. Harum indigenæ aurum hic reperiri conſtanter pernegant, præterquam in Mariquina. adeò ut quæſita aliis cupiditatis illecebra, his execrationi ſit. naturæ hoc beneficio gloriatur nemo, dolent omnes, ob ſervilia opera & *Baldivia civitas.* veterem Hiſpanorum tyrannidem. Solum Baldivienſe frigidum humidumque eſt, ob crebros imbres, quos Lunæ variæ vices cient. Fructus ferè, quales noſtratibus, ſed uvis ſua deeſt maturitas, ob frigus & gelidas ſpirationes. Ambitus Baldiviæ miliaris eſt, cujus muris paſſim innaſci & enaſci videas arbores pomiferas, quæ nemoris inſtar denſi vias paſſim ſtrataque obſident. Duobus pòſt cladem annis, Caſtellanorum trecenti arcem exſtruxére ad fluminis angulum, juxta cœnobium S. Franciſci, ubi alimenti inopia periere, exceptis LXX, qui Oſornum ſe recepere, itinere attriti confectique. Ex eo deſerta Hi-*Choulacowina. Oſornum.* ſpanis, excurſionibus ipſorum ſubinde patuit. Choulacowina Oſorno olim urbe claruit, quæ à Baldivia viceſimo abeſt milliari. aëre gaudet ſaluberrimo, & ſolo fertili oviumque feraci. Pratis paſcuiſque luxuriat, lanæ ſubtilioris laude præcellit, ut & frugum copia & varietate. Auri fodinas novit. Incolæ Baldivienſibus humaniores cultioreſque parent Picomanno veteris militiæ Duci, cujus maxima apud ſuos laus & veneratio. Vrbi in flumine poſitæ, quod Rio-Bueno Hiſpani nuncupant, portus eſt minorum non majorum navigiorum capax, ob ſcopu-*De Chilenſium populis.* los & ſparſa per flumen vada. Chilenſium alii ſub Hiſpanorum degunt imperio, alii ſui juris ſunt. illi civilius vivunt, moribuſque Europæorum ad humanitatem plus formantur, Dei ſenſum admittunt ac domiciliis habitant. aliis vita agreſtis planè & effera, prona hominum in deteriora cupidine, quam majorum conſuetudo culturæ omnis expers validam *Habitu corporis.* facit. Capite ſunt grandi ſatis, facie panda. imberbes capillum ſubnaſcentem conchulis interceptum detondent, quas è collo pendulas ad iſtos uſus circumferunt. Vertex ipſis raſus, revulſæ quoque barba & muſtaces, ne capillos hoſce nocendi inſtrumenta hoſtis arripiat. At ſub Caſtellanorum

norum dominio promiſſus omnibus fluiduſque capillus eſt. Aperto plerique incedunt capite, quod faſcia ſtringunt. quæ Ducibus dominiſque, quotquot eminentioris inter ipſos ſunt fortunæ, ornatior ſpecioſiorque eſt. laminis namque argenteis illam interſtinguunt, & eranorum ſive turcoſiorum fruſtis ornant, ut & varii coloris coralliis. caput quoque muſtelarum pellibus induunt, eo ſitu, ut capitis exuviæ in fronte & ſincipite rigeant, rejecta in cervicem cauda. Pauciſſimis pilea ſunt, quæ tamen induſtrii conficere norunt. color illis candidus, capillitium nigricans denſumque, quod circa aures reſecant. Etiam feminis nudo capite incedere mos, ſoluto & impexo nec torto in cincinnos crine. Quædam natantem in cervicibus cæſariem, nodo circa caput ſtringunt. quod factitant, quoties mulierum condicione agunt, menſeſque ſexum arguunt. Quæ in Vcais vivunt, capillum non reſecant. qui tamen Chilouenſium mos à Peruanis fluxit. His capillata frons eſt ſupercilia tenus, ritu ferè noſtratium. Textoriam artem callent omnes. telam non ultra quinque quatuorve ulnas extendunt. è pannis laneis amicula conficiunt viris, quæ humeris circumdant, brachia ac lacertos nudis. pro frigoris modo alia aliis ſuper induunt, modo candidi, modo cærulei, modo flavi coloris, etiam ſtriis diſtincta Hiſpanienſium ſtragulorum inſtar. nullo pectus thorace induti, femoralibus induuntur, genua tenus, juxta conſuetudinem Belgarum. carent interulis induſiiſque, caligis & calceis. Qui indigenarum ſui ſunt juris, nec in civitates aut pagos agminatim coëunt, ſed ſparſis tectis habitant, licet minimè ſplendidis, humi depreſſis, quæ è ſtramine, arundine, juncis fabricant; nullo opere inteſtino diſcreta. ut uno tota domus continuoque ſpacio decurrat, gramine acclivi tecta. ſupernè ſubdiali foramine patet, per quod luci ingreſſus, fumis egreſſus datur. pedes nudi incedunt, niſi quod feſtis diebus aut hominum panegyri caligati ambulent, non calceati. Mulieribus itidem pro velamine panni linei ſegmenta ſunt, antrorſum & retrorſum ex altero ſolum humero fluentia, à latere conſuta, proxima pectoris parte patente. Hæc ipſa ſupra humerum grandioribus nectunt aciculis, iiſque vel argenteis vel æneis, pro facultatum modo.

Opificiis. *Domiciliis.* *Veſtitu.*

 media

media corporis parte veſtem iſtam ſuccingunt ſtringuntque, aliudque illi amiculum circumdant, quod ſub gutture acicula nectunt. nudæ quoque pedes, ut viri, abſque caligis & calceis gradiuntur, ad duritiam ſuetæ. Supellex parca admodum, nec ad faſtum nec ſupra neceſſitatem, paupertatis longo uſu. Pocilla duo aut tria numeres aſſervando potu, & vaſculum corneum cotylamque, unde bibitur. planè ac ſi ad Cynicorum regulam viverent. arborum trunci ſedilia ſunt. niſi quod opulentiores pellibus ſolum inſternant amico inviſenti. à curis vacui annuo reditu gaudent. hæc meta cupiditatis. alius annus alias illis curas alioſque labores adfert. In opibus pecora habent, quæ non ipſorum educatione, ſed naturæ beneficio fecunda perſeverant. Sementi vacant ineunte menſe Octobri, qua tempeſtate familiæ decem aut viginti ejuſdem diſtrictus in ſocietatem operis conveniunt, agros arant, occant, conſerunt. ubi meſſis colligenda, rurſum labores mutuum ſublevant. *Victu.* Stata edendi tempora obſervant, matutinum & veſpertinum. aquas bibunt parcius, ſed iis è milio, tritico, hordeo farinam floremve miſcent, ad cereviſiæ noſtratis rudimentum, & ſimilitudinem. Solenniore feſto potum bibunt è mayzio, quem Chiche appellant, ejus ferè coloris & ſaporis, cujus eſt lac preſſum rancidius. mayzium in pulverem attritum maceratumque in maſſam cogunt, quam anicularum dentibus præmanſam, velut in pulticulam attenuant, quæ affuſa aqua ebulliens inebriandis valet. ad eundem ferè modum pomacium ſibi conficiunt, à præmanſis pomis, ad fortiorem, ut opinantur, ebullitionem. *Præfectis.* Præfectos ex virtute ſumunt & generis dignitate, quos Vlmenos aut Pulmas vocant. Caziquarum quippe vocabulum, ex Occidentali India huc tranſlatum, originis peregrinæ eſt. Vlmenorum alii viginti, alii triginta, quidam quinquaginta aut centum familiis imperant; certiſſimo indicio: non ſtare abſque ordine & duce incompoſitam multitudinem. præcipua illorum in bello authoritas, & Comitiis; ubi verba præeunt. convocare hæc fas, cum exigit neceſſitas. at exigere tributa nefas, niſi cum capeſſendum bellum. cui ſe duces præbeant oportet & anteſignanos, ſub auſpiciis Summi Gubernatoris, quem Nento-quiendum vocant, cui

dicto

dicto audientes ſunt. privatim de rebus ad Rempubl. pertinentibus conferre vetitum. ſub dio circum ſtante populi corona verba faciunt. quia ſuſpicaces deteriora fingunt, falſiſque reum ſubdunt. Præfectura hæreditaria ad primogenitum devolvitur, mox ad alios. horum defectu ad cognatorum proximos. qui ſi minus digni imperio cenſeantur, dignioribus principis dignationem aſſignant. Sub armis membra decenter gerunt. hæc lanceæ ſunt viginti octo pedes longæ, ferro vel duriore ligno præpilatæ, quibus ex equis dextrè depugnant. Acinaces, machæras, Hiſpanica arma, oſtentabant, etiam pectoralia adverſus ictus tuta, ex Hiſpanorum olim ſtragibus recepta. Vaginis longo uſu attritis, gladios ſtrictos ſibi alligabant. Etiam clavas geſtant infixis clavis minaces. arcubus adhæc & ſagittis, more à proavis recepto, armantur, quibus cuſpides ſunt ex polito & levigato lapide, veneno tactæ. quæ læſum ilicet perimunt. Nec tamen hic omnium mos, ſed ejus gentis, quæ Puelches dicitur, quæ Orientalia montium, quos Cordilleras vocitant, inhabitat. Galeas quoque ſibi & thoraces fabricant ex congeſtis multipliciter pellibus, quibus ictus lethiferos avertunt. Equitatu magis, minus peditatu valent, qui in campis explicatus fugam facilè capeſſit, præſertim ad fiſtularum & ſclopetorum noſtratium ictus. haſtas regere gnari inhabiles tractandis bombardis deprehenduntur. è latibulis & nemorum abditis bella gerere edocti, incautos occupant & trucidant. fortitudinem jactari ſæpè audivere noſtri, nunquam experti. cum à denis ſclopetariis ipſorum fugari poſſint trecenti. In victos crudeles vitæ veniam nulli faciunt. Cor proſtrati hoſtis exemtum morſu ſanguinolento dilacerant, invocato Pillani nomine, cui, utpote numini Genioque, tali victima litant. Dei creatoris cultuſque divini, ut & immortalitatis animæ neſcii, ſacros præ profanis dies non habent. aliqua tamen numinis aut dæmonii opinione tangi videntur, cum Pilanum ſuum, ut Spiritum aëreum, colant. maximè, cum alienata potu mente & veluti furore percita, carmina illi hymnoſque recitant. Quoties tonitrua pavidis mentibus terrorem incutiunt, hæc ipſa in hoſtium verti perniciem rogant, & Tabaci fumum ore naribuſque efflantes Pilanum ingeminant,

Armis.

Religione.

Dæmoniis.

nant, veluti ſuffitibus iſtis ſacra facientes. Victoria potiti feſta agitant, & in luxum ſe & merum ſuum largius effundunt, fixaque in terram ſagitta circum hanc choros exercent, cantuſque ſuos Pillano nuncupant. Idem factitant, quoties hoſtium aliquem recenti lanienæ deſtinant. hunc pſallentem una epulantemque inter gaudia clava proſternunt, moxque dentibus ſemineces ſpiranteſque artus diſcerpunt, perſeverante in Pillani honorem omnium cantu & vociferatione. In homicidas, raptores, perduelles capitis pœna animadvertunt. quam ſcenam licet tragicam pari cantus celebritate adornant. Quotquot fortes, ſtrenui, prudentia audaciaque aliis præſtant, à numinis ſui dignitate Pillanos, quaſi divinos vocant, parique honore dignantur cantores ſuos & iſtorum ſacrorum concinnos adminiſtros. Eſt & aliud apud ipſos in precio Dæmonium, quod Mura-Poantam appellant. hoc Lucinæ cujuſdam inſtar implorant, quoties matrimonia ineunt. Ejus ſi inſtinctu rem Veneream peragant, ſpem ipſis indubiam facit fecunditatis. nec alia cum illo colloquia habere ſe profitentur, niſi per inſpirationes & ſomnia, præmiſſis ludis, cantu, ſaltationumque celebritatibus. Vxores pro facultatum ratione plures pauciores ve habent. illas à parentibus mercantur. unde proverbio apud ipſos celebratum, Chilenſem *opulentum eſſe, cui plures filiæ.* Nuptias nec forma nec generis dignitas conciliat, verum induſtria & labor. quibus hæc adſunt, præeligi videas. utique mulieribus res agraria maximè curæ, feriantibus & apricantibus maritis, ad otia & deſidiam factis. illæ tondent pecus, ſegetem triturant, nent, texunt. viri vix præter ſementem quicquam ſibi curæ eſſe ſinunt. in cujus ut & in colligendæ meſſis labores mulieres quoque advocant. Qui filiam alicujus in uxorem poſcit, non neceſſe habet cum illâ ſermones conferre, aut ambitu uti, ſed cum patre de elocatione tranſigit. capitis redimicula precioſiora, equi oveſque Sponſarum precia ſunt. his ex pacto datis domum ducitur Sponſa, nullo apparatu. Verùm ubi res palàm eſt, amicis conſanguineiſque mactatur de grege victima, laudeſque pronubo Deo Maruapantæ accinuntur. dein ſtratis humi ovium exuviis epulantur. Maritus ſingulis uxoribus de tecto proſpicit. acceſſurus ad unam

De conjugiis.

unam adventus ſui indicium facit, eamque unicè tunc charam habet, reliquis famulantibus. ubi peperére, cæſa agna conviventur, & puerperæ ſobolique de carnibus ac juſculo miniſtrant. Nec Europæo more trahuntur in hebdomades quinque aut ſex puerperia. Verùm altero à partu die ad operas ſuas redeunt, firmæ corpora, quamquam puſilla. Virorum obſervantiſſimæ famularum ſorte habentur. præter maritum ſi quem intentis oculis adſpectent, zelotypo vapulant. in adulterio deprehenſas ſuis legibus trucidant. nec magis tamen caſtè, licet quoad poſſunt cautè, vivunt, viro ſubinde ad minus ſibi dilectas connivente. Conjugia mercatu inita alio mercatu diſſolvere nefas. at violata thori fide repudiare fas. deſerere, licet immerentem, marito licitum, ſed ultionis periculo. Nec minus rapere alii aliorum uxores nefariè audent, & maritos potiundæ conjugis ſpe interimere, impuni potentiorum petulantia. in defunctos ſciſcitantibus reſpondent, *Dæmon abſtulit.* Mortuos lugent, cadavera inhumata per menſes aliquot, herbis aromatibuſque involuta adverſus putredinem, aſſervant. ubi terræ mandare volent, convocatis triduo ante conſanguineis, epulantur, & de epulis defuncto ſuum in paropſide demenſum capiti apponunt, quaſi unà epulaturo. tandem poſt tridui aut quatridui commeſſationes in ſua domo condunt. Viduam ſtatim ab exceſſu mariti nubere ſinit mos. ſecundis illam nuptiis ducturus donaria liberis ejus, ſi quos habeat, largiri tenetur, in fidem conjugii. at viduæ condicione illam porrò vivere honorificentius habent. Viris mulieribuſque conſuetudo eſt proluendi ſe mane in flumine, quantumvis rigente gelu. In bella ex fœdere coituri telum ſociis mittunt. quod ſi dextera tangant, ratum fedus eſt juratumque in hoſtem. Et quia litteris aut characteribus animi ſenſa abſentibus aperire inſolens ipſis, ſecretorum ſuorum conſcium aliquem ablegant, qui de ſtatu belli nunciet, exhibito in dexteram telo, è quo ligula aut faſcia dependet. quod ſi in belli ſocietatem ire animus ſit, reduci nuncio idem telum in dexteram ingerit, faſciæque priori aliam ſuper alligat. At ſi ad alios deferri conſilia ſit opus, telum hoc faſciaſque initi fœderis notas oſtentant. cineribus partes corporis piloſas per-

De ritibus circa mortuos.

Secundis Nuptiis.

De ritu fœderum.

perfricant, mox manibus radicitus depilant, ne denuò luxuriet. Tonitru pro Numine habent. hoc Pilanum indigetant. Quoties per conviviorum tempora tonat cœlum, diſſipato cœtu aufugiunt, & Hiſpanos adeſſe clamitant. quin arma, ceu propinquo hoſte, turbati arripiunt. Tantus inviſæ ipſis gentis horror animos nepotum & abnepotum etiamnum tenet, ob veteris in proavos crudelitatis memoriam, ut tumultuantis & trepidantis cœli cauſam putent, Hiſpanorum ferociam. Gubernatorem hoc ritu eligunt. Qui mortuo ſuccedere volet, opes ſuas explorare habet, num erogandis in Vlmenos ſive Magiſtratus inferiores donariis ſufficiant. dein convocatis illis oratione apud populum familiæ ſuæ majorumque dignitatem, opes, amicorum potentiam & virtutum militarium decora recitat. orationem excipit primorum aliquis, & exaggeratis futuri Ducis meritis, juramento ſuos Ducemque adſtringit, ablataque è collo ejus faſciâ, gemmis lapidibuſque precioſis fulgente, territoriorum Dominis ſive Vlmenis diſtribuit. tum Gubernatori acclamant & quod primum apud illos ultimumque rerum eſt, commeſſationibus indulgent. Animalium à noſtris inſignis diverſitas. Ovium aliæ aggreſtes, ut & Scotiæ, aliæ manſuetæ. quædam camelis ſimiles figurâ corporis, non magnitudine. collum illis longius & teres, rictus fiſſus, ſed gibbus nullus. color diſpar, candidus, niger, cinereus. at agreſtibus igneus & fulvus. Eas perforata aure & tranſmiſſo fune ductant domini & ad arbitrium flectunt, ut equos frenis. Animalculum alit Chile ſciuri magnitudine, pilis glabrum, maximi apud Peruanos precii. *Chincillam* appellant. Magna hic pecudum & ſtruthionum frequentia. Fructus ex Hiſpania huc tranſlati facilè creſcunt. Præter fruges alias, peculiare genus farris profert, *Teca* dictum, ſiligine minus, quo toſto, & trito in pulverem victitant. ſi parcius humor affundatur, eſculentum eſt, ſi largius diluatur, poculentum. Naſcitur hic arbor, quam *Murtillam* Hiſpani, indigenæ *Vnni* vocant, è cujus fructu liquor extunditur, vino perquam ſimilis, ſtomacho ſaluberrimus. adiêre Chilen Argonautæ celeberrimi Fran. Dracus, Thomas Candiſchius, Olivarius à Noort, Georgius Spilbergius aliique. Primus in eam penetravit & copias duxit Dida-

De Numine Pilano.

Gubernatoris electione.

De animalibus.

Qui Chilen adierint.

Didacus Almagrus, ſuperatis Andium ingenti diſcrimine faſtigiis. poſtea provincias perdomuit Valdivia, qui & urbes Imperialem & Baldiviam condidit & de ſuo nomine dixit. omnium populorum bellicoſiſſimi ſunt Araucani, qui maxima ſæpe ſtrage Hiſpanos fuderunt, urbes & municipia invaſere & cremavere, ea ferociâ, ut promovere terminos non patiantur, verum locis pluribus exactos, arctioribus finibus, velut incitis, coërceant. Auri fodinis locuples Societati & Brouwero ſuſcepti itineris cauſſa fuit. Eò NAMQVE lubenter imus mortales, ubi cupiditatibus litant ſpes, & credulitate futurorum fruimur non inviti, modo illam aliqua utilitas adſpergat. Sed longius produxi ſermonem, dum me Chilenſium mores, populi, terrarumque novitas capit. Nunc ad incœptum redeo. Naves conceſſæ Brouwero quinque, quæ milites expeditos habebant trecentos & ſexaginta, ſub tribus ſignis & ducibus. Fuere hi Blaubeeckius, Voſtermannus, Petrus Florius, omnes probatæ militiæ, & ab armis noti. Hac claſſe è Braſiliæ portu, *Ann. CIↃ IↃ C XLIII.* quem Alexii vocant, digreſſus, directo in Meridiem curſu, propè Fretum Lamærium ſtetit. quod prætervectus, inſulam ab Ordinum nomine illuſtrem, attentius obſervavit, ſcire ſatagens, an continens ea eſſet, an inſula. mox idem fretum repetiit, certus adeundi Sinum Valentinum, qui ibidem ad latus Auſtrale terræ Mauritianæ conſpicitur altitud. grad. LIV & minutorum aliquot. Verum tempeſtate valida disjectus in partes oppoſitas, circumraptus Inſulam omnem fuit, novi in Mare Pacificum breviorisque aditus occaſionem objiciente fortuna. Illum æternæ memoriæ ſacrum fecere navales, & *Brouwerus Novum iter in Mare Pacificum primus aperit.* Maris Brouweri appellatione inſignivere. Sinus iſte, de quo dixi, peroportunam navibus decem duodecimque ſtationem præbet. piſcium pecorumque expers, baccis tunc rubellis nigriſque vernabat, muſculis conchiſque abundans, ut & aquis recentibus ac lignis ad varios uſus. Collectis in hoc Sinu navibus, ſoſpites incolumeſque omnes enavigavere, donec primus terræ appulſus fuit portus Chilües. cui à Brouweri *Ann. CIↃ IↃ C XLIII 1 May. Chilües portum ſubit.* nomine facta appellatio. aberraverat navium una, Auriaca, quæ poſtmodum huc appellens, non repertis ſociis & claſſe, Pernambucum rediit. Criſpinus & Vigilum præfectus Blau-

beeckius juſſi fluvium conſcendere, ea Liburnicâ, cui à Delphino nomen, ut Chilenſium primò obvios de regionis ſtatu & Hiſpanorum viribus percontarentur. Conſitum amœniſſimis hinc inde arboricetis flumen, domicilia aliquot ſparſim oſtentabat, ſepibus ligneis in Crucis figuram decuſſatim ordinatis præcincta. Chilenſes exterorum & novorum hominum conſpectu, in collem, qui ad fluminis ripam attollebatur, ſe recepere, & conſpiciendos Belgis præbuere. at his ad colloquium egreſſis, à littore intus deflexere. Noſtri defixo in littore ſtipite, è quo candidum linteum ſuſpenderant, pacis ſigna oſtendére, depoſitis juxtà ſtipitem cultellis & corallis, mercatus illice materia. quin alta & blanda voce amicitiæ verba ingeminavere. Vix in lembum reverſis Belgis; adfuere ilicet eques unus, pedites tres & ablatum ſtipitem reliquaque ad ſuos detulere & mox ad ripam progreſſi in aquas projecere. Quæ res ob indignitatis, ut videbatur, ſpeciem, ſuſpicionem injiciebat, ab Hiſpanis hoſtibus hæc loca inſideri. à quibus benevolentiam expectare, inſanum. triduo poſt cum cohorte militum altius fluvium ſubiit Blaubeeckius, invitandis ad ſermones mutuos incolis. mandatum acceperat, ut exploſione tormenti majoris alia atque alia, innoxiâ tamen, necnon vexilli candidi explicatione, ſecuritatem promitteret: at mox rubicundum explicando & exploſionibus ſeriis moveret & perterrefaceret præſentes. At fruſtrà fuimus. Cumque audaces faceret locus, conviciis & fœdis vocibus impetebant è longinquo noſtros, egredientibus ſuprema minati. Centuriones duo Voſtermannus & Florius exſcenſione facta, diſpoſitis inſidiis, Chilenſem occupant, ut & vetulam cum liberis binis. qui Hiſpanicè neſcientes, nullius rei indicium fecere. Intereà capto ab Hiſpanis navalium aliquo, credibile fuit ex hoc ipſo de adventus noſtri cauſſis edoctos fuiſſe. Altius profecti ad Arcem Carolomappam, hoſtium machinis impetiti exiliere & occurrentem fortè hoſtium nonaginta manum equeſtrem pedeſtremque, quæ vim parabat, animoſè in fugam egere, pluribus in ſilvarum proxima dilapſis. deſiderati hoc conflictu fuere ipſe Hiſpanorum præfectus Andreas Nimeſius, Herrera, & præterea è gregariis octo novemve.

Fluvium ſubit Blaubeequius.

Hiſpani fugiunt.

Po-

Potuiſſent tunc haberi captivi. verùm juſſerat rigidiſſimè Blaubeeckio Brouwerus, ne ulli hoſtium parceret, ſed obvios quoſque adverſoſque ſterneret. Nec mora, primos Belgarum impetus ſenſit arx Carolomappa, quam præſidiariis ſexaginta, tormentis æneis duobus tenebant Hiſpani. ea victâ trucidati ad unum omnes, ut diffuſo nominis noſtri terrore, paterent venientibus regionis intima. ita viſum Brouwero. qui uti arma habebat in Hiſpanos omnes, ita acerrima in eos, à quibus opima ſpolia ſperabat. at minus providè factum cenſebant, qui è commilitio erant, cum relicto nemine deeſſent indices, & explorandi, quæ vellent, ignota, oportunitas. Objiciebatur hæc Arx limitanea in ipſo littore Conquenſium, Oſorni & Baldivienſium populis. quibus cum Hiſpano bella ferè perpetua. Quatuor hinc miliaribus alia Arx in limitibus verſus Ortum ab Hiſpanis tenebatur, Calbuca, quam præter Turrem caſtrenſem quadraginta tutabantur præſidiarii, & tormentum bellicum ex ære fuſili ſingulare. Repertæ in Carolomappa litteræ XXVIII Februarii. Anno CIƆ IƆ C XLII ſcriptæ, & è Lima in Conceptionis Vrbem, hinc in Carolomappam miſſæ. quibus monebantur Chilüenſes, ne tutelæ ſuæ deeſſent: adventare Hollandos navibus duodecim, in duo contubernia diſtinctis. fœdo profectò noſtratium more, quibus deferre ad exteros domeſtica nimium proclive. Diruta hac & ſolo æquata Arce, quæ domiciliis triginta inhabitabatur, excepit idem fatum oppidum *Caſtrum*, in inſula poſitum. quod deſertum à ſuis Belgæ occupantis fuit. ipſi incendium urbi cives fecerant. quod ipſum Præfectus novis flammis auxit, ut Trojæ captæ & fumantis imago ex alto appareret. Nec alia fuiſſet ſors Calbucæ, niſi adnavigare prohibuiſſent vada & ſcopuli & maris æſtus tempeſtateſque impetuoſiſſimæ. Semidiruta Caſtri templa tectaque, funditus ſubverſa fuere Brouweri mandato, ne quid hoſtile integrum ſalvumque eſſet. Hoc tum agebat omnibus modis Imperator noſter, ut vel ex captivis vel blanda oratione allectis percontaretur in res Chilenſium. ſed fruſtra fuit, profugis ad belli aſperos & horridos motus inquilinis. nec haberi quiſquam blandiloquiis & facili acceſſu potuit, ob pertinaces imbres & inco-

Arx Carolomappa capitur.

Arx Calbuca.

Caſtrum oppidum ſubvertitur.

incognita viarum. Iamque Baldivia omnium tenebatur votis, miſſo eò Criſpino. ſed ne teneretur adhuc, ventorum fecit inclementia & adverſa plurima. Capti mox Hiſpanorum tres de regionis ſtatu nonnulla diſſeruere. etiam cum Chilenſibus ſex ad ſermones admiſſi, Hiſpanorum tyrannidem & inviſa imperia, majorum cædes & perpeſſa mala plurima memoravimus. adeſſe nos priſtinæ libertatis vindices, & oppreſſæ gentis aſſertores: nobiſcum conſilia & arma ſociarent: eſſe nobis expeditum militem, & apparatum omnem bellicum, & quæ alia incitandis animis faciebant. Eramus largi promiſſis, & quæ natura cupientium eſt, immodici ſatis. illi æquis hæc auribus excepére, ſparſaque de adventu noſtrorum per inſulam famâ, per primores gentis ſuæ ſignificavere, hoc unum ſe in votis habere, uti Hiſpanorum imperiis ſervitioque erepti in Baldiviam ad ſuos transferri poſſent. Erant illi Didacus de Carolomappa, & Philippus Vlentelicanus, qui collecta ocyus ducentorum agmine, in Oſornum & Baldiviam terreſtri itinere abire parabant, inſtructi ſecuribus, haſtis, ſclopetis, & pulvere tormentario. quorum precium xxv armentis penſavere. Verùm cum aditus viarum omnes præcluſiſſent Hiſpani, navibus eò tranſvehi petiére. jamque impetraverant, cùm eorum aliquis, cæteris prudentior, Oſornenſes ac Baldivienſes præmonendos de Belgarum adventu dixit, ne hoſtes nos eſſe rati, hoſtile quid molirentur. adſunt tres, qui viarum avia edocti id ſe effecturos ocyus recepere. Illud memoraſſe non piget, Philippum iſtum Vlentelicanum, firmandæ apud noſtrates fidei, caput Hiſpano ſua manu reſectum oſtentaviſſe, putridum fœtenſque, ne hoſtem quis ejus gentis dubitaret, quam tali exemplo mactatam deletamque cuperet. At magna hæc & auſpicata exorſa ſtitit ſuperveniens Brouweri mors; qui poſt bimeſtrem ægritudinem, in inſula Caſtro exſtinctus, novum mortis locum, nondum novæ, quam affectabat, gloriæ repperit. Invaleſcente ſiquidem morbo, inhabilis labori & audaciæ, vitæ ſe ſecurum prædicans, præſentibus commendavit ſuas & publicas res. nec quicquam de fine recuſans, vincentibus curas omnes fatis, animam ſupra vulgares evectam cœlo reddidit. Hoc reperto poſterorum memoria dignus,

Brouwerus moritur.

dignus, quod primus non per freta & anguſtias, ſed apertum mare in Chilen & Pacificum æquor viam aperuerit. Sepulturæ curam Herckmanno & Criſpino demandaverat, locum Baldiviam. qui ut pro ſua in defunctum pietate ea munia explerent, cadaveri perpetuitatem aliquam quæſivere, exemtis viſceribus. quibus terra abditis, reliquum quod erat corporis aromatibus oleiſque conditum à putredine conſervavere, & in Navis ampliore alveo ſepoſuere. Illi ex Societatis tacito præſcripto, quod tunc patuit, ſucceſſit in eadem imperia Elias Harckmannus, vir gravis modeſtiæ, ſedulus rerum Occidentalium curator, Senatoribus Politicis anteà adſcriptus & Paraybæ præfectus, nec una navigatione maritima celebris. Is mitius leniuſque Brouwero animatus, idemque feſtinæ in hoſtem ferociæ & apud exteras gentes duræ dominationis oſor, faciliore habena imperium capeſſivit. Emolliverant, ut opinor, hominem humaniora ſtudia, præſertim Poëtices, quæ non infeliciter tractaverat, editis noſtrate lingua de Veterum & recentiorum navigationibus libris. In hujus fidem obſequiumque juravere quotquot vocati aderant Senatores & militum duces, rataque juſſa Societatis habuere, gratulati novo præfecto & ad virtutum ejus conſcientiam gaviſi.

Elias Herckmannus ſuccedit Brouwero.

Ægro adhuc Præfecto, Baldiviæ portum ſubiere claſſiarii, & in anchoris ſtetére, ubi metropolis olim Hiſpanorum fuit. conſpecta magnæ urbis rudera à Barbaris Anno CIↃ IↃ XCIX. incenſæ ac dirutæ. tunc, cum ſub auroram exercitus barbarorum quinque millium, equitum peditumque, inter quos cataphracti plures & pectora thoracibus ferreis muniti, incubuere ſecuris, & capta urbe, cæſiſque Hiſpanis quadringentis, injectiſque in domos flammis, graves ſpoliis abivére. Poſt hæc tempora Baldiviam reſtauravére & præſidiis iterum tenuere. In hanc è Caſtro inſula profecti noſtrates, quadringentos Chilenſium, quà viros quà feminas, navibus receptos, expoſitoſque in libertatem vindicavére. nec tamen commeatui noſtro graves fuére, cum naves ingreſſuri à frugibus ſibi, ovibus ac porcis magna cura proſpexiſſent. Chilüenſis portus percommodus admodum eſt hiemationi, magnarum navium capax, è quo mira ventorum facilitate mare conſcenditur.

Baldiviam ſubeunt Belgæ.

Chilüenſis portus.

Inſulæ ſub ipſum littus ſparſæ pecore abundant, capris, equis, vaccis, ſuibus, ovibus. Mayzii, milii, hordei, piſorum, fabarum, raparum, lini feraces, nec triticum malignè tolerant. Sementem faciunt, ſed parcam; ſuis, non exterorum uſibus. Chilenſium hic, ut & in vicinis inſulis, cenſebantur eſſe millia duo, quibus per agmina diſtinctis & ſervili imperio habitis, præfectos ſuos impoſuere Hiſpani. vendere illos aut transferre aliò nefas. laboris ſui præter amictum & victum precium nullum referunt. Ob Indorum, excolendis agris vacantium, paucitatem, nullus auri fodinis labor eſt. Oram omnem à Lima Chiloüen uſque quotannis ſollicitè luſtrat Hiſpanus, peregrinarum navium metuens. Non fecerat id jam, adventus Belgarum conſcius. Dum hîc morantur, accepére ex incolis in Limæ portu naves aliquot regias ſtare, præter alias mercantium. illarum alias machinis majoribus viginti ſex, nonnullas triginta armari. At qui terreſtri itinere in Baldiviam perrexerant Chilenſes, concitatis undique noſtrorum famâ populis, id effecére, ut miſſi ad Belgas gentis ſuæ primores aliquot, ſtipati denſo equitum peditumque agmine, cùm Præfecto noſtro Herckmanno ad colloquium deſcenderint. Hic in eundem, quo ad Caſtrenſes antè, modum peroravit, multa de Hiſpanorum in ipſos injuriis, ſuorum affectu, inſtituto, & præſenti, quæ jam affulgeret, libertate, locutus. Diſſeruit de bellis noſtris per tot annos cum Hiſpano, magnis ſucceſſibus, geſtis. tot victoriis illuſtres Belgas primùm in Orientem, inde in Occidentem diffudiſſe imperia. Braſiliam à ſe teneri, exactis Luſitanis hoſtibus. Hinc brevem eſſe in has terras navigationem. poſſe commerciorum, poſſe belli Societate ipſos jungi. Etiam verſa in laudes oratione, Chilenſium in Hiſpanos bella, majorum fortitudinem & præclara facta pro concione exaggeravit. Exhibitæ Celſiſſimi Principis Frederici Henrici litteræ & expoſitæ per interpretem. quas magna veneratione, defixis in chartas oſculis, accepére, editis non levis gaudii ſignis. Mox in communis belli Societatem recepti, equitum peditumque auxilia promiſere adverſus hoſtem & quam novis advenis pararet vim. Quin & hoc permiſere, ut in Baldivienſi foro, exſtructo munimento, defenſioni ſuorum ſtuderet præ-

Chilenſes ad colloquia cum Belgis deſcendunt.

Oratio Herckmanni.

Litteræ Principis Auriaci exhibentur.

Baldiviæ munimentum exſtruunt Belgæ.

præfectus. at tabulis conſignari Acta, noſtratium ritu, noluére, cum linguæ noſtræ ſe imperitos, non fidei dicerent, nec chartis opus eſſe, ubi candor veracitaſque tranſigunt. Cum de commutandis mercibus verba faceret, & quod rei erat caput, auri injecta eſſet ſeria mentio, ignorantiam omnes velut ex compacto profeſſi ſunt. nec ſine horrore ad auri vocem, tanquam ad fatalis & funeſtæ rei appellationem, ſtupuére. non eſſe ſibi aurum, nec quæri ajebant. nondum exoleviſſe memoriam crudelitatis Hiſpanorum, in proavorum vitam fortunaſque ſævientium. quos ſcelerata auri cupidine auribus, manibus, pedibuſque miſeros mutilaſſent. nec tamen difficiles ſe fore, ſi aurifodinas adeant noſtri & labores iſtos (ſubterfugere quippe eos videntur) ipſi ſubeant. Non defuere, quibus promptum dicere, auri hic abundè reperiri, nec difficilem eſſe comparandi rationem. armenta aliquot oveſque ferramentis permutavére, ſed parcius. cumque armorum Europæorum adſpectu afficerentur, ſpes erat, ut ad mutuas negotiationes deveniretur. Hoc ſe velle & optare affirmabant, ut converſis in Hiſpanos viribus, Limam, Aricam, alioſque maris ſui portus adoriremur. Hinc pulſis Caſtellanis patére Societati Chilenſium omnia. Nec alios motus exſpectare Peruanos, ad defectionem pronos. arma quoque ſibi & viros eſſe, qui bello pollerent: totum Chilenſis provinciæ tractum non niſi mille quingentis Hiſpanis defendi: hos ipſos mille & ducentorum Belgarum manu, junctis, quos de ſua adſciſcerent gente, expelli poſſe: expulſis expeditum fore iter in Aricenſium rates, quæ Potoſini montis argenteam gazam Limam tranſvectant, inde Panamam. Potoſinus mons, qui hîc ſe narrationi offert, in Charcenſium eſt regione, argenti fodinis ad admirationem uſque locuples. Nam quintale unum marcas reddidit argenti puriſſimi octoginta, quod aliis locis inauditum. At venas nunc parciores eſſe perhibent, cum è centum libris vix decem & pauciores *peſos* poſſint eliquare. Latuit hæc res veteres Peruviæ dominos. Invenére ſerò Indi, qui fortè per loca illa iter facientes metallum deprehendére. Quod ubi in villa Platenſi, Argyropolin vocare liceat, innotuit, placuit confeſtim montem inter cives effodiendum diſtribui,

Ad auri mentionem ſtupent & horrent Chilenſes.

Deſcriptio montis Potoſini.

Peſos tredecini reales ſunt.

tribui,

tribui. qui Indorum opera tantam argenti copiam extraxere, & extrahunt etiam nunc, ut univerſæ Europæ ſufficiat. à Barbaris excolitur. quorum hic millena aliquot occupati noctu & interdiu egregiam ſerviunt ſervitutem. Ad Regem Hiſpaniarum ex egeſta hic quotannis argenti maſſa rediere decies centena ducatorum millia. quæ quinta ſolummodo argenti eruti pars eſt. Baldivienſibus, ut è diverticulo redeam, Oſornanis & Chilüenſibus par ſtatura. ſed horum corpora toroſa magis & mollia, ob vitæ otia & voluptates. quas timent laboribus refellere. pietatis vix ulla obſervata veſtigia. laſciviebant temulenti, indiſpoſiti, pervigiliis, commeſſationibuſque dediti. nec regiminis cura nec peccantibus metus. luxui omnia, quam diſciplinæ & ordini propiora. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare fodinis, ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare. Longè aliter ac Barbarorum alii bella gerunt, Europæorum ferè in morem. nam & aciem diſponere & ordines ſervare norunt, caſtra vallis munire, ex inſidiis hoſtem invadere, modò aperto Marte aggredi. Atque hos quidem rerum apud Chilenſes ſucceſſus nunciari fecit Præfectus Herckmannus Naſſovio Comiti per Elbertum Criſpinum, ea depoſcens, quæ promovendis cœptis facerent, arma, militem, annonam. Ille latum patulumque mare emenſus, idem quod Brouwerus iter tenens, ne viſa quidem illa Ordinum Inſula, in Braſiliam devenit, facilèque à Comite impetravit, ut ſubſidiaria navis in Baldiviam, alia in Hollandiam tantarum rerum nuntia abiret. Quæ dum in Braſilia parantur, & ad iter ſe Baldivienſe accinxiſſent centum & triginta ex centuriis delecti, appellit Pernambucum Navis Arauſia dicta, quæ Chiloüen ſerius viderat, at non ſocios. Paucis poſt diebus, præter exſpectationem omnium, adeſt cum claſſe omni Præfectus Herckmannus, Chilenſium modò ſolatium & futurus vindex, ac Hiſpanorum terror. reditus ſui cauſas Comiti has recitabat: commeatus egeſtatem, futuræ meſſis expectationem longam dubiamque: Chilenſium in ſubminiſtranda annona inania promiſſa: militum ſuper diurno victus demenſo murmura, minas, transfugia. quorum aliqui in fuga intercepti capite luiſſent: Hiſpanorum ſe moventium arma

Baldivienſium deſcriptio.

Herckmannus Naſſovio ſucceſſus nunciat.

Herckmannus præter expectationem revertitur in Braſiliam.

arma copiaſque equeſtres & pedeſtres, quibus pauco milite par non eſſet. Non eodem hæc animo excepta ab omnibus fuere. Verùm, diſſentientibus ſententiis, morbo correptus, morte judicia aliorum prævenit, & cum Brouwero vitæ fortunæque ſuæ curſum pari fato abſolvit. VSQVE ADEÒ verum eſt, rerum adverſarum ſenſum feliciſſimo cuique acerrimum eſſe. Priuſquam in Braſiliam abiret Criſpinus, frequentabatur à Chilenſium eminentioribus Præfectus noſter, etiam ab iis, qui inter Hiſpanos agebant. qui fide ſe & quotidiani convictus facilitate probabant. retulere hi ut rem veram, præſertim quidam Manquiantus nomine, circumfuſas undique his terris auri fodinas eſſe, quæ effoſſæ per Æthiopes dietim quinque aut ſex auri *peſos* darent, nec labore magno. Iis ſe abſtinere, ne Caſtellanorum avaritiem in ſuos jugulos denuò armarent; præferri ab ipſis paupertatem vitæ periculis, & divitiarum penuriam nocituris opibus. ipſos annua victus cura teneri. vota in longius tempus non diffundere. ne, ſi plenis horreis abundent & ſuperbiant, excurſiones Hiſpanus moliatur, & reperta auferat. eſſe ipſis aurum ad utenſilia & domeſticum ſplendorem, non ultrà. Profectò viſi ſumus importuna & avidâ auri efflagitatione, aut ipſi egere multum, aut immoderatius deſiderare iſta, quibus mortales inſoleſcimus & deteriores reddimur. Et aurum fatentibus, ſuſpecta eſſe potuit probitas noſtra, CVM immodica cupiditas ſcelera ſuadeat & peſſima quæque etiam nondum conſuetudine malis. Non deſierat Herckmannus Chilenſes de abitu ſuo certiores facere, additis facti rationibus: quod promiſſis non ſtetiſſent, annonam denegando, quod auri & fodinarum non ſatagerent ſegnes & timidi, & commercia noſtrorum defugerent. Educta tamen è Chilüenſi Sinu claſſe, jamque altum conſcendente, adnavigavere undecunque vicinorum locorum domini, dolere ſe de Belgarum abitione profeſſi, excuſantes annonæ apud ſuos parcitatem. in futuram meſſem largiora omnia polliciti, adverſus Hiſpanos opem, auri fodinarum aditus, aliaque abeuntium vana ſolatia. Hortabantur, ut redirent noviſque viribus & animis reſtaurarent cœpta, Nigritas ſecum eruendis fodinis adducerent, ipſos non defore iſta agentibus. At

Herckmannus in futura providus noluit ſuos præſentiſſimo periculo exponere, & incerta proximæ meſſis expectatione hoſtibus ludibrium debere. Hujus ſui conſilii certiores fecit Comitem, & Senatores, his verbis: *Quæ per nos hactenus hic geſta fuere terra marique, quis itineris è Braſilia curſus, quis appulſus, quæ incolarum in nos ſtudia animique, perſcripſi jam nuper. Ex eo illa evenere adverſa, ut habendi commeatus ſpem eluſerint Baldivienſes, adductâ in præſens diſcrimen claſſe omni & quotquot hîc peregrini appulimus. Venére Chilenſium primores, magno ſuorum agmine ſtipati & jam faciendæ ſementis tempeſtivitatem eſſe ſignificavere, quam ſi ſecundet æther, ſubventuros ſe egeſtati noſtræ & ſolaturos penuriam. Poſtulavi, ut promiſſorum memores in menſis unius aut alterius neceſſitates cibaria præſtarent, donec vel è Belgio vel Braſilia apportarentur affatim. negabant ſe poſſe, niſi poſt ſemeſtre, non ſine humanitatis & benevolentiæ ſimulatione difficiles. Ego iſtam moram ferre non poſſe commeatus noſtri & rerum præſentium ſtatum reſpondi, nec incerta victualium ſpe commorandum hic longius exteris, nec opis, nec fidei, nec commerciorum certis. Tum principalium aliquis, ſenio venerabilis, Chemulenus nomine, pro aliis locutus in auri & fodinarum labores invehi cœpit, & majorum calamitates & Hiſpanorum crudelitatem, tragica oratione enarravit. illud aſſeverans, periiſſe nepotibus montium & fodinarum & auri non amorem ſolùm & inveſtigandi ſtudium, ſed & memoriam. At ſpem fecere ſubmittendi, in dierum aliquot alimoniam pecoris. ſed vanæ voces fuere. Quare in commeatum omnem inquiſivi rigidiſſimè, ne morandi hîc tempora illius excederent menſuram. Adverſus ambiguos aut profeſſos hoſtes juſſi ſubito opere vallos aggeri & propugnaculis muniri. ad quos labores querulus ob demenſi parcimoniam miles, compelli ſevera voce miniſque debuit. Nec vagis populationibus dabatur occaſio, ad conquirenda alibi victus ſubſidia; cum tuta nobis nondum eſſet caſtrorum ſtatio. Intereà nuntiavere Baldivienſes, incutiendo nobis terrori, adventare Caſtellanos & jam Imperiolam occupaſſe. quæ publicè audiente populo omni promulgabantur, ut hoſtium molimina omnia ſeu vera ſeu ficta ſingulis perſpecta eſſent, nec quicquam ſecretum aut latens. Illud fœdum & pudendum. quinquaginta noſtrorum facta conſpiratione transfugium parabant, & jam perfectum ſcelus fuiſſet, niſi indicium feciſſet Caſtellanus captivus, quem in flagitii conſcientiam admiſerant. Puniti in exemplum ſeptem, ad baliſtarum ictus damnati. reliquis terror fuit, ne ſimilem amentiam vellent imitari. Inter hæc diſcrimina & rerum adverſa, ſatius putavi infecta re reverti, quam cœptis inſtare pertinaciter, & invitæ fortunæ obniti, cujus benignitatem præſtare à ſeipſo nemo poteſt.* Nihil æquè ad diſceſſum impuliſſe virum optimum creditur, quàm quod tacitis conjurationibus ſuos deſertionem partium agitare noſſet

Herckmanni ad Comitem & Senatores litteræ.

&

& hinc rebus Societatis certiſſimam perniciem metueret. Hic finis tantæ Expeditionis & fatorum Brouweri fuit. qui in alio orbe natus, in alio ſepultus, quas opes honeſtas in Oriente ſibi paraverat, Occidenti reddidit. quippe Chilenſis auri ſpe gravis, diffiſuſque Orientis fortunis, ſpem ſimul ac induſtriam perdidit. NVNQVAM enim muneribus ſuis favet uſque fortuna, ut perpetua ea eſſe velit & velut unius propria. Funus in Baldiviæ Vrbe, inter gentes externas conditum, ſine ea, quam præfectus meruerat, pompa, per laudes & memoriam geſtorum ejus non incelebre fuit. Mihi iſta recentium ut & plura veterum exempla revolventi, ludibria rerum mortalium in maximis negotiis obverſantur. alios eventus ſibi ſpes & ratio deſtinat, alios fortuna in occulto tenet. Commorantibus ad maris Pacifici oram in Chilenſium regno Belgis, jamque à ſpe, quam de auro grandem præconceperant, deſtitutis, dum res precioſiſſimas apportari in Belgium vetant fata, miſére inanes voces & vocabula, annonam & ſaburram parabilem valdè nec invidendam. Ea & eorum ſignificationes, non inutili omnino curioſitate, annotavere noſtri. quæ linguarum ſtudioſis materies eſſe queunt expendendi, an primigenia ſit Chilenſium lingua, an nata ex aliis, & ſi hoc, cui linguæ plus, cui minus vel nihil debeat. Quid, quod iter fortè idem repetituris pro nomenclatura eſſe poſſint & interprete. Illud obſervo, ex Hiſpanorum mixtione & contubernio, irrepſiſſe voces Hiſpanæ & Latinæ originis. quæ probant, virtutum non minus, quàm viciorum illic exſtare & rem & appellationes.

Brouweri ſepultura.

Vocabula Chilenſia.

Tipanto	Annus.	*Putcy*	Nudiuſtertius.
Tien	Menſis, Luna.	*Bachiante*	Hodie.
Toninco	Septimana.	*Mintay*	Nunc.
Ante	Dies. Sol.	*VVeytiva*	Tunc.
Paun	Nox.	*VVantarulei*	Summo mane.
Tabuyo	Veſpera.	*Taptou*	Serum.
Eppeun	Mane.	*Biliante*	Semper.
Rangiante	Meridies.	*Chumel*	Quando.
Vrle	Cras.	*Chem chuem*	Quomodo, velut, ſicut.
Eppoê	Perendie.		
Vya	Heri.	*Hueno*	Cœlum.

Quereb	Aër. ventus.
Tomo	Nubes.
VVangelen	Stellæ.
Pillan	Tonitru.
Gualio	Fulmen.
Buta que quereb	Ventus validus. tempeſtas.
Maoni	Pluvia.
Piren	Nix.
Verqumao	Ros.
Pilingei	Glacies.
Quetal	Ignis.
Kô	Aqua.
Tue	Terra.
Mappo	Ager. ſolum.
Pele	Gleba, gluten. argilla.
Cura	Lapis.
Maviel	Lignum.
Aluven	Lignum fabrile.
Millia	Aurum.
Lien	Argentum.
Paila	Metallum.
Titi	Stannum.
Pavillue	Ferrum.
Qutal Cura	Silex.
Chadi	Sal.
Lyl	Scopulus.
Milla mappu	Minera auri.
Alyquen	Arbor.
Cahu	Herba.
Nebo	Nuces.
Pino	Stramen.
Cairon	Fœnum.
VVento	Vir.
Domo	Femina.
Quidungen	Iuvenis.
Techo	Adoleſcentula.
Penien	Puer.
Domo penien	Puella.
Chou	Pater.
Nenque	Mater.
Cheche	Avus.
Domo cheche	Avia.
VVeuco	Avunculus.
Mama	Matertera.
Pelcuchau	Vitricus.
Caulla	Noverca.
Botum	Filius.
Neaque	Filia.
Penu	Frater.
Lamoên	Soror.
Guempo	Socer.
Vilca	Socrus.
Choupo	gener.
VVeuro / *VVama* } *penco*	Cognatus.
Cunevva	pupillus.
Buytha	ſenex.
Cude	Anus.
Penienboe	Obſtetrix.
Apô curaca	Præfectus.
Curaca	Dominus.
Apô	Generaliſſimus.
Nentoque	Gubernator.
Vlmen	eminens, primariæ dignitatis.
Pulmen	Nobilis.
Leptoque	Imperator.
Machi	Medicus.
Cona	Miles.
Retave Caman	Faber ferrarius.
Guito VVoc	Textor.
Challo acaman	Piſcator.
Nilla caboê	Mercator.
Turintavve	tinctor.
Chumpiro caman	pileo.
Tultunça caman	tympaniſtes.
Nichetanivveni	famulus.
Voêrquin	Nuncius.
Langam Cheboe	homicida.
Chuguiboê	Fur.
Illuiboe	Mendicus.
Alvee	Diabolus.
Ruca	Domus.
Vllin	Ianua.
Chaquana	ſcala.
Pylca	Paries.
VVana ruca	Tectum.
Pithe ruca	tuguriolum.
Guetaltuange	Focus.
Lolcura	Penu.

Cavvyto

Cavvyto	Cubile.	*Couchon*	ſaccus.
Deptuaruca	Carcer.	*Pino chompiro*	pileus ſtramineus.
VVeltelve	Patibulum.	*Congi*	cibus.
Pengal	Sepulcrum.	*Cobque*	Panis.
Louquen	Mare.	*Nul Cobque*	medulla panis.
Levo	Fluvius.	*Liquangue*	Lux.
Butavvampo	Navis.	*Dumingei*	tenebræ.
Pichuampo	Navicula.	*Oun*	buccella.
Dolio	Lembus. canoa.	*Quemeiquen*	bellaria.
VVampo	ſcapha.	*Medda*	Puls.
Alivven	Malus.	*Core*	Iuſculum.
Mou	Funes.	*Ilon*	Caro.
Vela	Vela.	*Cuicha Ilon*	Caro ovilla.
VVyta	Remus.	*VVara Ilon*	Caro bubula.
Guetal	Ignis.	*Cuchi Ilon*	Caro ſuilla.
Tubquen	cinis.	*Cuchi cham*	perna.
Cuju	carbo.	*Chaditues Ilon*	Caro ſalita.
Ale	Flamma.	*Caucan*	Caro toſta.
Aypel	pruna.	*Avaun*	Caro elixa.
Lucaton Guetal	fomites ſcintillæ.	*Puytſcha*	Inteſtina.
VVietum	Fumus.	*Curam*	ovum.
Catila	Candela.	*Quecuram*	vitellum ovi.
VVyno	Culter.	*Ly curam*	Albumen ovi.
VViti	Cochlear.	*Ivvijn*	Butyrum.
Guidi	olla.	*Ylu*	Lac.
Paila	lebes.	*Puulco*	Potus.
Lepôe	ſcopæ.	*Uino*	Vinum.
Couvvvve	fuſi.	*Chiche*	Cereviſia Chilenſis.
Lepo boruvve	dentiſcalpium.	*Cutan*	Morbus, dolor.
Pavilla Lonco	galea.	*Aren cutan*	Febris.
VVaiqui	Haſta.	*Tovvongen*	Caput.
Pylqui	Sagitta.	*Lanco Cultano*	Dolor capitis.
Pulqui Tuboi	Arcus.	*Veno Aren*	Scabies.
Tultunca	Tympanum.	*Pituvv*	ſcabies capitis.
Macane	clava ferrea.	*Albungien*	Vulnus.
Cachal	Securis.	*Molbuen*	Sanguis.
VVita	Ligo.	*Touma*	Cœcus.
Juiſue	Cribrum.	*Cavvinto*	Convivium.
Chilca	epiſtola.	*Colchou*	variolæ, morbilli.
Quido	Amiculum.	*VVocubu*	Fera.
Macum	Subucula.	*Pangi*	Leo.
Charavvilla	Femorale.	*Naguel*	Tigris.
Chompiro	Pileus.	*Cavallô*	Equus.
Tarivve loun	Faſcia. diadema.		
Icla	ſtola muliebris.		
Domo Ruida	toga.		

Cuchy	Sus.	*Vilo chalva*	anguilla.
Michun	Vitulus.	*Chadituel chalva*	piſces ſaliti.
Devve	Mus.	*Anquen chalva*	piſces indurati.
VVaren	Glis.	*Quin pilon*	oſtrea.
Tuvve devve	Talpa.	*Chapes*	Muſculi.
Tevva	Canis.	*Melon*	cochlea.
Pulpeo	vulpes.	*Coinouvv*	aſtacus. cancer.
Noquen	Vrſa.	*Quichiquinchio*	Falco.
Lame	phoca.	*Manco*	Aquila.
Lemo cuchi	aper.	*Choroi*	Pſittacus.
Chumam	Cervus.	*Poo*	Ramus.
Puedo	hircus marinus.	*Kempo mamel*	truncus.
Quelen	cauda.	*Bope mamel*	lignum aridum.
Chilivvequi	ovis Chilenſis.	*Nebue*	Nux avellana.
Zunem	avis.	*Nido Ivvas*	Vitis.
Lyppe	pluma.	*Nidu*	ſtipes.
Mepoi inem	ala.	*Uaguen*	fraga.
Guelem Inem	veſtis è plumis.	*Couchouvv*	ribes nigræ.
Dani Inem	Nidus.	*Litue*	fungi.
Achavval	Gallina.	*Cachu*	Herba.
Alchahavval	Gallus.	*Pilun Proque*	plantago.
Pylken	Anas.	*Calicai*	trifolium.
Pilo	Surdus.	*Curi*	urtica.
Hilca	Monoculus.	*Pragijn*	flores.
Topilgen	ſtrabus.	*Manen*	Semen.
Topil	claudus.	*Methen*	farina.
Jeca	corvus.	*Chiquelen*	furfur.
Buica	putter.	*Gueli Uanca*	Corallum.
Guereo	turdus.	*Kiſpy*	vitrum.
Tuco	bubo.	*Cudi*	lapis molaris.
Cogo	Cuculus.	*Pel*	limus. gluten.
Uullyn	Apis.	*Taſſaquido*	tributum.
Pulli	Muſca.	*Quengu*	dos.
Uulgn Muſkij	apum rex.	*Dereno culijn*	debitum.
Petar	Pediculus.	*Culijn*	Merces.
Nerem	Pulex.	*Nillavvijn*	precium redemptionis, lytrum.
Piro	Vermis.		
Culculla	Formica.		
Cunincunin	Cicada.	*Aucantupain*	Iocularia.
Vilo	Anguis.	*Quyn*	unum.
Bylcum	Lacerta.	*Eppo*	duo.
Ponono	bufo.	*Quila*	tria.
Challua	Piſcis.	*Meli*	quatuor.
Cavvel	delphinus.	*Quechu*	quinque.
Jene	balena.	*Cuyn*	ſex.
Uouqui	Apua.	*Relgi*	ſeptem.

Pura

Pura	octo.
Ailla	novem.
Maripataco	centum.
VVarama	mille.
Guiltui	nucleus.
Tapel	frondes.
Nul	cortex.
Aliquem	arbor.
VVul	radix.
Juei pingeimi	quomodo vocaris ?
Juan pingen	vocor Iohannes.
Cheo Ruaimi	quò vadis ?
Moppo Muruam	Eo rus.
Cheo tui mi	Vnde venis?
Niro comotoun	Venio domo.
Chumel quipa tuai mi	quando venies ?
Chumel Prutuai mi	quando ibis ?
Ale Prungi tamruca	domus tua longe abeſt ?
Picherungei	prope eſt.
Ale prungei	longius abeſt.
Inchi quiparun camappumu	Cogito in alias regiones.
Chemnibla quiparui mi camappumu	Cur in alias regiones cogitas ?
Merelya tiva mappumu	Nulla hic victualia.
Aleibelai tvvachi tipanto beniblaale geniepayn	Annus hic ſterilis fuit, ideò egemus.
Cheo mappungen tamichau	in qua regione vivit pater tuus.
Alueiei	Dæmon abſtulit.
Aieimi ruaju inchio	vis comitari ?
Ailan	Nolo.
Aien	volo.
Chuben quecken neieimi tania	habes quod edas.
Cancan achavval neen	ſunt mihi gallinæ aſſatæ.
Mu vvy	quot ?

Munalei enchintavia	ſufficient nobis.
Chuben putuayn	ubi bibemus ?
Aile mangunmeinis	ago tibi gratias.
Chuben domo triva	quæ iſta mulier?
Inchi tan Curi	eſt mea uxor.
Ni nave	mea filia.
Ni domo	mea concubina.
Ale teminigei vei domo	eſt femina pulchra.
Quipangnei	veni huc.
Amotunge	abi.
Vmatuayn	eamus cubitum.
Vtajuca	Surgamus.
VVira Cuchai Compay tan mapumu	Hiſpani invaſerunt has terras.
Quipa VVaicha laimi	vis ne unà pugnare.
VVaiquinagelan	Careo armis.
Ina ên pea in VVaiqui	ſequere me, potiemur armorum.
Ali teum inche	ſum contentus.
Pelli	Anima.
Calel	Corpus.
Lai calel	Cadaver.
Vên	Caro.
Molvin	Sanguis.
Boro	tibia, crus.
Telqui	membrana.
Uen	nervus.
Uen moluin	vena.
Lonco	caput.
Tol	frons.
Lenglen	cranium.
Lonco	capilli.
Teren lonco	canicies.
Lolo	cerebrum.
Angen	vultus.
Taun	genæ.
Ne	oculi.
Tacune	membra.
Denen	ſupercilia.
Ua VVingne	cilia.
Ju	Naſus.
Peloju	nares.

Merum	Mucus.
Pilum	aures.
Oun	os.
Adem	ſudor.
Quevven	lingua.
Melbue	labia.
Boru	dentes.
Ilga	dens molaris.
Bida bida	palatum.
Coun	ſputum.
Rulmevve	guttur.
Neēn	ſpiritus.
Quette	mentum.
Paiun	barba.
Pylco	collum.
Pel	cervix.
Lipan	humerus.
Puilpa	brachium.
Cue	manus.
Mancue	dextra.
VVele coe	ſiniſtra.
Puley cue	vola.
Changelcue	digiti.
Buta changel	pollex.
VVili	ungues.
Zevo	Pectus.
Moju	Mamilla.
Pue	Venter.
VVeddo	umbilicus.
Cadi	coſtæ.
Buri	dorſum.
Anca	lumbi.
Quichio	nates.
Penem	penis.
Collu	Toſtes, colei.
Metu	muliebria.
Chan	femora.
Lucu	Genua.
VVethuntoy	poples.
Toy	Tibia.
Hemum	ſuræ.
Namon	pes.
Changil Namen	articuli pedum.
Prencoy Namen	talus pedis.
Puley Namen	planta pedis.
Piuque	cor.

VVocun	pulmo.
Que	ſtomachus.
Curique	hepar.
Uecaque	Lien.
Quelche	inteſtina.
Villin	veſica. urina.
Mee	ſtercus.
Perquen	crepitus ventris.
Nomoy	fœtor.
Pelengſley	aranea.
Inche	ego.
Eimi	tu.
Tubei	ille.
Inchen	nos.
Tecengen eimen	vos.
Liengen	illi.
Emma	ita.
Muh.	non.
Pichumei	prope.
Alerungei	Procul.
Taymen	contra.
VVoecuu	foris.
Compay	intus.
Pulon	infra.
VVono	Supra.
Buri	poſt.
Junengen	ante.
Quelleb	juxta.
Munai	ſatis.
Alengei	nimium.
Munalai	nimis parum.
Chemibla	Cur ?
Ueinibla	Ideo ?
Uei mai	eſto.
VVei	hic, ille.
Temunei	pulcher.
VVoranei	deformis.
Nevvonei	fortis.
Leptungei	celer.
Chouvvo	piger.
Alilonconei	valdè ſapiens.
VVentannei	gravis.
Queunei	ſuperbus.
Culenei	dives.
Cunevval	pauper.
Toucu	ſtolidus.

Molgei

Molgei	nudus.
Ilungei	veſtitus.
Queten	anguſtus.
Anquen	ſiccus.
Prequin	avarus.
Prequiboe	liberalis.
Buta	magnus.
Pichi	Parvus.
Montingei	pinguis.
Tou Tau	macer.
Pettun	color.
Queli	ruber.
Calbu	cœruleus.
Carel	viridis.
Choot	flavus.
Curi	niger.
Lye	albus.
Nilla caju	commutare.
Illuvvyn	dare.
Tuignei	hilarem eſſe.
Umatum	dormire.
Limen	expergiſci.
Tangnune	frangere.
Bemgne	ſtruere.
Playn	invenire.
Uangen bijn	amittere.
Necul	currere.
Amon	ire.
Utalenge	ſtare.
VVi-vvijn	eſſe.
Chucheleyn	jacere.
Tecanen	ſaltare.
Padenatum	cadere.
Utalenen	ſurgere.
Auinge	ſedere.
Dimgune	loqui.
Temelenge	tacere.
Puronge	canere.
Pijlcunge	clamare.
Quipay	venire.
Ien	edere.
Butun	bibere.
Mepai	cacare.
VVillan	mejere.
Cudepain	ludere.
Quequatum	cauſas dicere:
Locatum	litigare.
Langavvijn	necare.
Mecovvijn	portare.
Chuquin	furari.
Gualluleno	reddere.
Peltenei	pendere.
Lay	mori.
Rengalgei	ſepelire.
Quedau Capay	laborare.
Intunge Milla	aurum effodere.
Nilla Teubijn	vendere.
Nilla vin	emere.
Chu pipai mi ?	quid dicis ?
Quimla VVi tami piel.	neſcio quid dicas.
Chu pipaimi	quid facis ?
Chumpaila	nihil.

Hæc cum legimus, & loquimur Batavi, accepta à Chilenſibus, à tranſmarina gente & toto Oceano, totis zonis diſcreta, nonne manifeſtum, inquietes mortales, ad cœli ſimilitudinem, rapi in Orientem, in Meridiem, in Occaſum, in Septentrionem, inviſere alios aut ab aliis inviſi, movere loco aut moveri? Athenienſes olim in Aſiam ivere & in mediis Barbarorum regionibus viſæ Græcæ urbes. apud Perſas & Indos auditus fuit Macedonicus ſermo. Græci in Italiam trajecere, Tyrii in Africam, Pœni in Hiſpaniam. Pyrenæi Germanorum tranſitus non prohibuere. non Alpes Gallorum. per invia per incognita vadit humana curioſitas. liberos, conjuges, merces,

voces traducit, ſive ſuperfluentis populi frequentia colonos exoneret ſive fertilis & in majus laudatæ regionis fama, ſive lucri aurique potiundi ſpes invitet abſentes. Quotidie in magno Orbe aliquid movetur. hîc novas urbes condimus, alibi veteres evertimus: nova gentium nomina addiſcimus, aut antiqua dediſcimus: cum hominibus ipſis linguas de orbe in orbem tranſvectamus. Chilen longè poſitam regionem adivimus, quia auri ferax putabatur. deſiderata diu fuit tellus Barbara, ut benigna manu aurum daret non Barbaris, iiſque gentibus, quibus grandis eſt Barbaries, habere nihil. ut mirum non ſit, aurum à Marone Barbaricum dictum, cum à Barbaris peti ſoleat. Hujus apud Chilenſes expectatio inanis, inter cauſas fuit Societati, publicæ paupertatis, Brouwero privatæ.

Poſt hæc novis motibus concuſſam Siaram accepit Naſſovius, ubi excîta in bellum Braſilianorum agmina caſtrum Belgis inſeſſum per dolum occupavere & ſolo æquavere, trucidatis Directore Gedeone Morritzio, præſidiariis omnibus, etiam iis operariis, qui non longè ad Salinas Vpanemmæ fluminis conſederant. Eadem calamitas manſit Ædilem Maranhaoenſem, qui cum locum iſtum infelix appuliſſet, militum cenſum initurus, ignarus eorum, quæ acciderant, in rebellium manus incidit, ſimilique cum ſuis fato periit. Etiam Liburnicarum noſtrarum una cum in portu ſtaret, ad refectionem, lembo in terram expoſuit Navarchum, Centurionem, & vice-centurionem & milites aliquot gregarios, quos nil tale opinantes, velata blanditiis irâ, obtruncarunt. Nautici tres, qui ſe ſilvis abdiderant, evaſere, dejectamque arcem & rudera adſpexere. Nec tamen hujus nefariæ ſeditionis autores habebantur Maranhaoenſes, licet proximi & contermini, verum culpa noſtratium in ſubditos ferociæ & duriori imperio imputabatur. Equidem, nihil magis exaſperat iratam plebem, quàm ferendi impatientia. Ipſis agreſtibus feris ſimilis eſt, quas ſi arctioribus vinculis conſtringas, inſaniunt, ſi laxioribus, quieſcunt. Facta ſuperius mentio Palmarium fuit, in quas terras impedita nuper expeditio, jam aliquem ſortita effectum, Majores Palmares turbavit, ubi prædonibus latibula erant

Siarenſium defectio.

Ann. CIↃ IↃ C XLIV. menſe Ianuar.

erant & refugia, qui per latrocinia & raptus otium redimebant. Dux facti fuit Rudolphus Baro, audax animi & imperterritus, qui adſcitis ad reliquas copias Tapujis centum, cum Minores vaſtare & diripere pararet, incidit in Majores, quas ferro flammiſque peſſumdedit. Cecidére Nigritæ centum. è noſtris in ipſa aggreſſione unus, ſauciis quatuor. Captivi abducti triginta & unus, inter quos Braſiliani ſeptem & Mulatæ aliquot minorennes. Duplici ſe ſepimento tuebantur hi graſſatores, cujus ſpacium capiebat familias mille, præter cœlibum receptacula. patebant circum agri arundinum feraces. at præter gallinarum frequentiam, nullis aliis animalibus abundare comperiebantur. In prædam nihil cupiditati obvium, cum parvo ac ſimplici victu durent, & ſupellectilis, more Angolenſium, elegantiæque omnis incurioſi ſint. *Palmares majores turbati à noſtris.*

Venitur ad tempus, quo Naſſovio certum reverti in Europam. impetrata poſtremùm à Potentiſſimis Ordinibus & Societatis Directoribus redeundi veniâ. In hanc rem, miſſis ſuperiore anno per provincias omnes ad Braſilienſium rectores litteris, in hæc ferè verba ſcripſerat: *Ceteris forſan in rebus conveniet me vobis loqui & de Republ. quid cenſeam coram exponere. in hoc negotio, me abſentem vobis loqui ſatius. Poſt crebriores meas poſtulationes, quæ non latent vos, tandem à Fœderatis Ordinibus, Principe cognato & Societatis directoribus miſſionem impetravi, & veniam revertendi in Belgarum terras, quarum me ſaluti dudum penitus devovi. Quæ vobiſcum egi & vos mecum ex uſu publico, memor circumfero. nec erit unquam, ut me veſtri commilitii pœniteat. quicquid cuncti, quicquid ſinguli officiorum à me ſperare habetis, id omne confectum putate. operum vos maximorum adjutores agnoſco; quos uti in laborum ſocietatem pridem advocavi, in honoris quoque & meritorum venire cupio. gratias quas mihi reddit Supremus Belgii Senatus, vobiſcum partior. nec ſolus laudari cupio, nota univerſorum fide, & diligentia. non potuiſſem ſine vobis ea, quæ potui, & vobiſcum ivi, quò communibus conſiliis itum. unus ſi quidem falli potuiſſem, non poſſimus omnes. In patriam abiturus vos teſtes imperii, vos memores mei erga vos affectus eſſe volo.* Ad hæc reſpondére in eandem ferè ſententiam omnes: *nihil ſibi acerbius accidere aut Reipub. damnoſum magis cenſeri, Comitis abitu. non alterius opis aut defenſoris illam egere, cui quà pace quà bello optimis artibus opus. ab abſentia tanti imperatoris metui factionum inter diſpares ſtudia, & ſimultatum inter pares. quæ in coram virtutum ipſius eminentiâ compreſſa quieſcunt. multa Comitem apud ſuos charitate fuiſſe & eſſe*

Ann. CIↃ IↃ C XLIII 1 Octob. *Litteræ Comitis ad Provinciarum rectores.* *Reſponſio Provinciarum.*

eſſe etiamnum, ob clementiæ, juſtitiæ, humanitatis amorem: nec minus hoſtibus terrori, ob fortitudinis, ſcientiæ militaris & felicitatis laudem. hæc ipſa non adulationem loqui, ſed oppida victa, domitas provincias, fugatos hoſtes, defenſas aras & focos, & quod maxime laudabile, partam pacem. His qui contradicunt, Soli offucias quærere & malæ conſcientiæ illigari. Supervacuam eſſe commendationem ejus, qui confeſſos de virtute hoſtium animos ſubjugaſſet, qui iis Rempub. omnem & Societati innexos beneficiis adſtrinxiſſet, quibus paria reddere non poſſent. Hæc Pernambucenſium Senatus, hæc Serinhainenſium, Portus Calvi, Iguarazunorum, Itamaricenſium, Paraybenſium & Fluvii Grandis rectores ad Comitem ſcripſere. quæ additis teſtimoniorum tabulis publica authoritate ratis roboravere. At diffuſa per provincias omnes Hebræorum natio, egregiis quoque verbis Naſſovium extulit, litteriſque ad ipſum exaratis, gratias egit Imperatori ſuo, ob imperii moderationem, prudentiam, rerum ſuæ gentis & ſacrorum piam curam, aliaque.

Nec tamen tunc abire Comiti licuit, licet reditus tempus vernum præfixiſſent Societatis rectores. quippe nondum ſuper hac re Potentiſſimorum Ordinum mentem perceperat. Scripſerant jam antè iidem Rectores. ut contractis militum copiis eas ad centurias octodecim revocaret: juris ibidem adminiſtris accideret domiciliorum victuſque emolumenta, ut & ſacri ordinis viris. Quæ res non leves turbas dederat, obſtrepente mandatis ea noſtri parte, qua vivitur. quæ uti vitæ famula eſt, ita infra ejus neceſſitates demitti non cupit. Comes, quod & per Tolnerium diu antè delegatum fecerat, ſuper his apud Potentiſſimos Ordines per litteras iterum diſſeruit, cenſuitque minus prudenter talia imperari: juris præſides muneribus ſuis ſe abdicare, hanc victus diminutionem contumeliam interpretari: modeſtiſſimum quemque diſſimulata animi ægritudine abitionem parare. ſe ab amicis, qui imperii inſtrumenta ſunt, deſtitutum iri: ſufficere omnes obſequio, ſed averſari contemptum. alios palàm fateri offenſam, alios vultu tegere in ultionem: ſuadere ſe, uti frui permitterentur veteri demenſo, jamque hoc ipſum permiſiſſe, ne inclinaret ſalus publica. Hujus quam maximè intereſſe, ne ad eam paucitatem revocetur militarium numerus. Non poſſe ſe

Comitis litteræ ad Ordines.

ſe tueri eas terras, quæ centenis aliquot miliaribus definiuntur, tam modico præſidio; non arcibus tot, oppidis, portubuſque proſpici: quietem ab armis eſſe, ſed minus tutam: Luſitanos priſca in nos odia blanditiis velare; inſidiari temporibus, repertis authoribus auſuros ſcelera; nato jam è ſuis Rege gloriari, afflictam religionis ſuæ libertatem, contra quàm promiſſum, vehementer indignari: tributa & vectigalia noſtra execrari, & illam in peragendis ſacris Iudæorum licentiam. Volebat & illud cogitare Patriæ Patres, grandi ære illigatos Societati, ex molarum emptione. iſtud quinquagies & novies centenis millibus cenſeri, unde ſe expedire niſi turbata republica vix poſſint. ſic per incerta tutiores fore, & per ambigua & turbida opes ſperari, & honores. malle eos publico exitio proteri, quàm ſuo, & perituros cum multis minus conſpici. quin & mores, linguam, leges, rituſque Belgarum odiſſe, nec ſpem eſſe, ut inter ipſos & Belgas ſolida unquam pax coaleſcat. Quare cenſebat terrore coërcendos. hunc ab armis & potentiore eſſe præſidio, infirmis quidem caritatis vinculis, at neceſſariis. Aperuit iiſdem Patribus, Luſitanos ad Portugalliæ Regem, clientum ſpecie, plenas querelarum litteras dediſſe, quibus dolere ſe ajunt, quod aliarum provinciarum exemplo fidem, obſequiaque ſua erga Regem explicandi occaſionibus deſtituerentur, ſacrorum ſuorum adminiſtratione ſe per gradus privari, nec mirari ſe ſatis poſſe, nullam à Triſtano Mendoza in pactis Inducialibus de religionis libertate injectam mentionem. addebat Comes, has tranſmarinas appellationes mali moris & pœna dignas à ſe cenſeri. Sed hæc antè geſta hîc memorari, à libertate ſcriptoris eſt. Moverant quoque jam nuper Comiti controverſiam Societatis rectores, ſuper Aulæ impendiis, de anguſtia ærarii queſti. Nec infrequens hoc, nimias ducum opes ſuſpectari, quod ſæpè potentiâ adverſus libertatem publicam abutantur. Naſſovium tamen, nihil minus quam corradendis pecuniis intentum, hæc afficiebant quidem, at nequaquam morata ſunt, quo minus priſtina alacritate, publicæ utilia exſequeretur. Ideoque cum generoſis Illuſtriſſimæ domus animis minus digna videretur iſta diſceptatio, & gravioribus curis teneri poſſe

crederentur Rectores, compoſita illa ſine majore motu & offenſa fuit.

Ne tamen Comitis abitu ſine Duce fluctuaret Reſpublica, ſummam rei demandavere Supremo & ſecretiori Braſiliæ Senatui. Cui poſtquam imperium omne tradidiſſet, ſignificari hoc ipſum per Provincias omnes juſſit, ut conſtaret & rerum bellicarum & civilium ducibus, quorum in futurum imperiis adſtringerentur ſubditorum obſequia. Verùm ex conſilio Senatorum militaribus copiis præfectus fuit Henricus Hoeſius Belga, prætoriæ cohortis centurio, vir iis inſtructus virtutibus, quas in imperante requiras. qui plures per provincias ſtipendia expleverat, corporis ingeniique vigore integer, cautus & conſideratus, artium bellicarum peritus. Diſpoſita quoque & ordinata militiâ, rogatu Rectorum Braſiliæ, Formulam apud eos depoſuit Comes rerum agendarum, quæ pro Cynoſura eſſet & officii Indiculus. ut quem imperantem ſapienter experti fuerant coram, ejus abſentis porrò conſiliis fruerentur. & quo ſpiritu grande Braſiliæ corpus animaverat, eodem illi ſuſtentarent. Quare totam regiminis formam animo volutans & in ſingula diffundens ſeriam meditationem, hæc ſtatuit. non imperantis rigidè ſed cautè ſuadentis officio functus. ne aliquando imprudentiâ peccantibus, ſtultitiam gentis ſuæ operiretur hoſtis. Triplici, inquit, hominum generi imperitandum vobis, Militarium, Mercantium, & Civium, tum Luſitanorum tum Belgarum. Imperii itidem modus triplex, Civilis, Eccleſiaſticus & Bellicus. Hunc quod attinet, in hoc incumbite, ut pronus in deteriora miles benè de Vobis exiſtimet, & potius parere velit, ut dignis, quàm cogi ad obſequia ab indignis. Quàm à familiæ luce & generis fulgore venerationem veſtri impetrare non poteſtis, licet honeſtè nati, ſupplete virtutum ſtudiis. ut per hæc favori militum inſeramini, qui largitione & indulgentia malè acquiritur. Ad ſupplicationes eorum expediti cunctationes fugite, ne attrita inutili mora penulâ, iras concipiant, mox clandeſtinis conſiliis proditiones, transfugia, aut in cives vim cogitent. quod obvium & factu hic perfacile, ob vicinos hoſtes, prædonum contubernia & peccantium latibula. In ſolvendis ſtipendiis Ducum maximè

Comes Imperium Senatui tradit.

Formula regiminis Braſiliæ elegans, relicta Senatoribus à Comite.

Quomodo habendus miles.

maximè habete rationem. nihil æquè armatos ſolvit obedientia, aut peccandi neceſſitatem imponit, quàm egeſtas. non ambulant ſine nervis homines, nec ſine pecuniis & annona illi in bellum durant. per illas efficacia ſunt arma, quæ invalida facit mendicitas. Hujus mali ſenſum eò altius in animum admiſi, quia remiſſius à pluribus timetur. In pœnis militaribus ſeveritatem magis ſuaſerim, quàm clementiam. in Barbariæ ſedibus vivunt, ubi vitia ſine modo ſunt, & barbarorum quotidiana conſuetudine, exemplis peccatur. ut ut virtutum nomina ſpecioſas voces putent, de honeſtate ipſa, inter efferos, plures ſecuri ſunt. Vetus illud eſt, impunitatem peccandi illecebram eſſe, pœna & timore corrigi malos. à ſuppliciis illorum vacabitis, ſi illi à peccatis. hæc parciora fuerint, ſi inſurgendi in vos veram cauſam ſuſtuleritis, inopiam. Erga militiæ primos humanitatem, comitatem & admiſſionis facilitatem commendavero, modo illa non diminuat authoritatem. rariſſimum eſt, quo cum familiarius egeris, vereri imperantes. experto credite, minus verendos eſſe, imò vileſcere regnorum præſides continuo aſpectu & alloquiis. Militarium dignitatum præmia procul omni odio vel gratia in meritiſſimum quemque conferte. pari jure retinete, quorum par in bello virtus & fides. ſi contumeliam accipiant, molientur peſſima. corruptiſſimæ Reipub. ſignum eſt, ubi venales ſunt bellici honores, aut amicorum interceſſionibus præferuntur inepti. Cum fortibus ſua cedunt præmia, redduntur fortiores. fides, amor, obedientia gliſcunt, ſecus languent & fatiſcunt potentiſſimæ illæ virtutes. Hoc ſeriò agite, ne colonis & agrorum cultoribus gravis ſit miles. familiare hoc imperio huic malum, quod à quotidiana victus penuriâ eſt, unde contumacia & dedignatio parendi, in ſubditos vis & injuriæ. hæc ubi abſunt, injuncta onera, quamvis gravia, patienter ferunt. Et plus ab iſtis ſibi malis metuunt molarum domini, pacis quàm belli temporibus. hoc labores, illa inertiam & ex inertia luxum petulantiamque ſuadet. Luſitanorum aliquos, qui firmæ apud ſuos ſunt fidei, vel blandiciis vel liberalibus promiſſis devinciendos & ad ſecretiores voces ſeponendos arbitror. quò de hoſtium viribus, & machinationibus cognoſcatis.

Quomodo primores militum.

Quomodo coloni.

Quomodo Luſitani.

tis. talibus ſimulandum odium noſtræ gentis, diſſimulandus amor, ut fidem mereantur. Harum artium capaces maximè ſunt, qui ſacris operantur, quos ſecretorum omnium participes ſua ſanctimonia ſuſpicionum nube evolvit. Nec temerè in his credendum popularibus, quibus nec judicium conſtat nec veritas. ex opinione præconceptâ plæraque judicant & indicant, veris falſa miſcent & dubia, impetu & temeritate, ut eſt affectus. Et quia illis opes nullæ ſunt, opulentis invident, vetera omnia odere, nova expetunt, & rei familiaris anguſtia preſſi, mutari omnia ſtudent. Quin ut placeant potentioribus, pravo ſtudio aliorum periculis & damnis gaudent. Ideò audita pro compertis habent, & quia omnia in majus efferunt, credulos fallunt. Veras ſeriaſque narrationes & delationes ab illuſtrioribus exſpectate. nec opus multorum indiciis, ſed unius alteriuſque famæ honeſtioris & non vani oris. Accipiendæ illæ, non ſine cautela, ut ſatis ſit, ſciri eas à rectoribus, ne noceat non ſciri. Nequaquam iſtiuſmodi res ad alias Curias deferri velim, ob diſceptationes crebras & longas, & quia inter plures diſpaleſcunt. ſed ipſi veſtræ curæ eſſe patiamini, talia rimari & indagare. factitavi id optimo ſucceſſu. transfugarum fidem ſuſpectam habete. amant ad os loqui imperantibus. nec torturas valdè commendem, quibus non minus falſa quàm vera extorquebitis & innocentes aut ſuſpicionibus objectabitis aut perditum ibitis. Arces, quibus munitur Braſilia omnis, luſtrandæ ſæpius, ne inertia collapſæ pateant inſidiantibus. Iis de annona, armis, præſidiis proſpicite, ut moram obſidionis ſuſtinere queant. Et cum ob ſoli arenoſa aquis deſtitutæ Arcium foſſæ ſepimentis circumvallentur, omninò hoc agendum, ne illæ temporum tractu attritæ hianteſque hoſtem invitent. Grande in hoc momentum, ut horti Friburgiani & quæ illis adjacent vivaria, in veſtra ſint & permaneant poteſtate. cum difficillimis temporibus aquationi noſtrorum oportuna ſint, quam exortis bellis non ſine ingenti diſcrimine alibi quæratis. Etiam de eo diſpicite, an non ſit uſui futurum, ſi pontem Boaviſtam in ulteriore ripa caſtrenſi aliqua turre præmuniatis, quò ſecurum pateat in Vergeas iter. Nec levius in ponte iſto præſidium, qui Reciffam

Quomodo accipiendæ delationes.

Non credendum transfugis.

Quomodo inſtituendæ torturæ.

Arces muniendæ.

Boa-viſta defendenda Reductu.

Etiam Pons Reciffam Inſulæ Vazii jungens.

ſam & S. Antonii Vazii Inſulam jungit, non ob quotidianos ſolum commeantium & remeantium uſus, & vectigalium, quæ inde colliguntur, reditus: verùm ut nexis inter ſe Inſula & Reciffa, altera alteri velut ſuccenturiatam opem ferat, ſi quando premat belli neceſſitas. experti didicimus, nondum jacto ponte, auxiliorum defectu penè periiſſe Reciffam. hærentibus, refluo mari, in vado & limoſa ripâ, auxiliaribus copiis. Quin & diligens habenda ratio ſilvæ iſtius cæduæ & camporum, qui in citeriore fluminis ripa, inter Brunoniam Arcem & Quinquangularem, patent. cum hinc inſidiis opportuna ſit Reciffa, ſtratagematis impetita ſæpius. Gubernatorem Portus Omnium Sanctorum temerè offendi nolim & occaſiones belli objici pacato. eum humaniter haberi, flagrantiſſimè cupit Luſitanica gens. Nec enim vos latet, quàm in damna & calamitates pateant noſtra. quàm pronum illi militum agmina effundere in fines noſtros & nutu excire indigenarum ferociam & arma.

Quomodo habendi perduelles Luſitani.

Adverſus Luſitanos perduellionis compertos & rerum alioquin atrocium miniſtros, efficaciſſimum remedium Severitas; quam nulla lenitate frangi uſu ſalubre & miſericordia melius apparuit. Quod ſi delicta mitiorem pœnam non indignentur, ſuus clementiæ locus ſit & pœna leviore aut pœnitentia contenti eſtote. temperiem iſtarum virtutum amo. & uti omnes alias virtutes, prudentiam, juſtitiam, amorem ſubditorum, ſimileſque uni Clementiæ cedere nefas, ita ſeveritatem clementiæ nunquam, tyrannidis fuerit & ſummæ imprudentiæ.

Non eſſe exacerbandos Luſitanos.

Eos injuriis, contumeliis exacerbari, pernicioſum noſtræ genti. hoc ne fiat, à milite potiſſimum, cavendum ſedulò. Si fiat, de ſumma rei alea jacitur, nec à deſperatis motam ſeditionem comprimere in manu erit. cum præſentium malorum remedium, periculorum contemptum audaciamque arbitrentur. Non in caſtellis aut munimentis arcem dominationis collocatam putate, ſed in domicilio animorum. nec ſpatiis aut latifundiis regnorum veram magnitudinem & potentiam eſſe metiendam, ſed fide, benevolentia, veneratione ſubditorum. non accumulabo in hanc rem rationes, cum recentibus Afrorum, Maragnanorum & Siarenſium exemplis edocti ſimus, inviſam potentiam diuturnam

Arma non eſſe cuivis permittenda. nam non eſſe. Etiam hoc cavete, ne armorum uſus & geſtatio promiſcua ſit. illam Belgis aliquot & Gallis & Anglis manus meæ ſyngrapha indulſi. quibus exigendis debitis frequentandum rus. ut & iis Luſitanorum, qui ſparſim & vagis domiciliis habitantes, non cum prædatoribus ſolum & latronibus, ſed & ferarum, tigridumque immanitate pugnare habent. PLENA namque periculi res eſt, ſi diſſentiens ſtudiis, gente, religione populus armis prævaleat, & terribilis evadat. rectè vires adimuntur hoſtili populo & nos pejus, ſi polleret, mulctaturo. Vt de civilibus verba faciam, utile fuerit ad libellos ſupplices tot tamque varios, non reſcribi à toto Senatorum conſeſſu, ob horum frequentiam, & deliberationum moras. Verùm ſeligi paucos ſuaſerim, qui de levioribus decernant, ne invidiam reſcriptorum omnes ſuſtineant. Luſitani lenius habiti, ad obſequia faciles; durius, refractarii erunt & velut *Luſitanorum indoles.* ungues in hoc corpore. Comperi non ſemel, honeſta æſtimatione ſui erigi eos & attolli magis, quàm opum ſpe. *Non temerè credendum Belgis teſtantibus adverſus Luſitanos.* Belgis in ipſos teſtantibus timidi credite, quia oderunt, & ob hoc periiſſe volent. præſertim militaribus, qui opulentiſſimum quemque, æmulæ paupertatis indignatione, in prædam corripi exoptant. Incredibile, quantum valeat ad turbas *Quomodo exigenda tributa.* aſpera in auribus vulgi tributorum vox. Ea ſi vetera & recepta ſint, ne intendite, ne quidem tunc, cum redimendo ære publico exiguntur. nec novis provincias concutite. pacem civium excutient, magis ob publicam avaritiam, quàm obſequii impatientiâ. Quod ſi omninò neceſſaria, delibate opes tantum, non devorate. tondete pecus iſtud, non deglubite. nam rationis compos eſt & ad iſta turbidum & ferox. ubi excanduit, graviſſimos pietate & meritis viros ſpernit, & terret, quos pavere debebat. Provinciis ne ſinite ſubduci numeratum æs, aut trans mare deferri aliò, cum ſine eo in- *De Fori actibus.* validi ſint mercator & miles. Egent correctionis Fori actus, & quæ apud inferioris ſubſellii judices geruntur. ſufflaminanda cauſſidicorum, procuratorum, tabulariorum, ſcribarum, formulariorum, apparitorum avarities. cui malo, ut & litium procraſtinationibus, occurrendum. Rectorum Societatis decretis obtemperandum religioſè, quoad Reipub. expediet illa obſer-

obſervari. ubi verſa rerum cum tempore facie nocitura videntur, præferam non obſervationem. utique locorum ingentia intervalla & incerta caſuum faciunt, quæ domi ſalubria videbantur, hic inſalubria haberi. ut prudenter alibi decreta, hic imprudenter exæquare. Quoties cum noſtra gente vobis negotium, bonis ipſorum, tanquam re ſacra, abſtinete. ita homines ſunt, vitam affligi, quàm loculos malunt. hos pupilla chariores habent. poſtquam offenſi reverentiam exuére, oderunt hoſtiliter, quos coluerant ſerviliter. Et quia ab eadem cum rectoribus ſunt gente, putant iniquius ſecum agi, ſi iiſdem quibus alii legibus cöerceantur. Nihil Luſitanis execrandum magis, quàm prætorum per provincias quotidianæ expilationes, juris obtentu. quibus præter imperatas pecunias decoriant plebem. remedium erit, ſi minorum delictorum pœnæ, legeſque plurimæ expungantur, ſalvis iis, quibus enormia flagitia terrentur. Sic deſtituti tot mulctarum vocabulis & cauſis Grypi iſti & ſanguiſugæ minus compendio ſuo ſervient aut hiantes cupiditates explebunt. Præterea, munia iſta non niſi ſpectatiſſimis quibuſque mandari expediet, remotis Lavernionibus, qui ceu Geryones ſenis manibus aliena ereptum eunt. Singularium pugnas, & homicidia deliberata puniri rigidiſſimè, ſpreta perſonarum facie, è re publica fuerit. non autem ea, quæ præceps ira juſtuſque dolor imperant. Societati debitum æs ſtrictius exigite. tenaces ſunt mercantium manus, & citius Herculi clavam, quàm illis pecunias extorſeritis. quoſcunque dies debiti prorogaverint, in lucro deputant. quin res ſuas creditis à Societate bonis in triplum aut quadruplum augent, magis ſolliciti, quibus artibus tranſſcribant ſua, quàm quibus nomina apud Societatis adminiſtros expungant. augent hæc mala nimia quæſtorum facilitas, & temporum in ſolvendis debitis laxationes. At cum molarum dominis autor ſim agi moderatius, ob incertam meſſis felicitatem, quæ ſpes ipſorum ſubinde fallit. nec extrema illa tentari cupiam, ut boves ipſi, operum inſtrumenta, mox agri, dehinc corpora ſervitio aut pœnis tradantur. Illud in capeſſenda Repub. quantivis habetur, ut initia imperii auſpicata ſint. erunt, ſi populus annuat. annuet, ſi ad clementiæ famam

Quomodo habendi Belgæ.

De Prætorum per provincias expilationibus.

Quomodo exigenda debita.

Quomodo habendi molarum domini.

Qualia eſſe debeant imperiorum initia.

vos comparabitis. ita ſpiritum & ſanguinem recipiet civis & imperantibus omnia læta erunt & candida. Quamobrem de abitu meo certiores reddi provinciarum rectores neceſſe, imperiumque omne in veſtris exin fore manibus edici; pœnas prioribus edictis ratas abrogari: veniam commiſſis antè delictis fieri: prætorum maleſana ſtudia damnari, culpas & peccandi titulos accîdi: liberrimam omnibus ab illorum improbitate ad vos eſſe provocationem: faciles querelis patere Senatorum aures: ut, quæ Iuſtitiæ ſuprema vox eſt: unicuique detur ſuum. Latrocinantium & agros prædantium pœnas nec mitigari placet, nec differri, ne miſericordia iſta in miſeriam vertat. generis humani & ſalutis publicæ hoſtes ſunt, quos terreri rigidiore ſupplicio res ſuadet, ne omnem populi fortunam in ruinam agant. Nec ulla eſſe poteſt in tantorum ſcelerum atrocitate punienda crudelitas. Eos deprehendendi optimas vias ex Luſitanis diſcite. Ego duas ſigno: Impunitatem quorundam & Præmia. Veniam ipſis ſceleratis facite, ſi aliorum indices fuerint. nec enim perditos iſtos rectius, quàm per facinorum ſocios ſubvertetis. dum enim alter diffidit alteri, timebunt venire in ſceleris partem, ne à conſciis prodantur. & ſuſpecta plurium improbitate, dum ſinguli malis ſtudent, virium impotentià diſſipati corruent. Præmia decernite & præſtate. VIDEBITIS eò impendi pericula & labores, unde emolumentum ſperatur. In divinarum & Eccleſiaſticarum rerum curatione ea hîc loci adhibenda moderatio, quæ uſquam. Et licet omnes, idem quod vos, ſentire & profiteri optem, tamen æquis animis ferre diſſentientes ſatius, quàm cum majore Reipub. turbâ exagitari. Tempora inſpicite, quibus parendum ſciunt prudentiores. Inveteratas opiniones ſinere, conſultius, quàm ut palàm fiat, prohibere vos velle, quibus exequendis pares non eſtis. NIHIL magis periculoſum, quàm immatura medicina, adultis & prævalidis erroribus. ſuæ quiſque, quam à teneris imbibit, religionis amans eſt & tenax. ſi reſtiteris, contumaciam opponit. ut connivere melius ſit, quam calidis & intempeſtivis conſiliis ſuffodere ſacros iſtos ignes. Quamobrem nolim vos ingeri nimis Luſitanorum ſacris, aut eos cogi, ut noſtris ritibus cere-

Quomodo puniendi prædones & latrones.

Quomodo habendi Eccleſiaſtæ & ſacra.

mo-

niiſque adſueſcant. ſuos ſibi habeant ſacerdotes, & quam à majoribus accepére Eccleſiæ gubernationem. factioſos à modeſtis diſcernite. illos cohibete vel removete, hos retinete. ne ordini iraſci, ſed hominibus duntaxat videamini. ita invidia factis, odia animis decedent. Ea genti ſtat ſententia, perperam & malo more profanos ſacrorum ſe curis immiſcere, & cum re divina confundi res ſeculi. Nec quicquam eos efficacius movet, quàm ſacerdotum ſuorum autoritas, in quos rigidius hîc loci inquiri, turbidum & diſcriminis plenum. Ad criminationes & querelas hominum noſtræ religionis, non nimis attendite. quiſque quam amplexus eſt fidem, omnium eſſe vult, & ſub eodem cœlo & imperatore eadem omnes ſentire. hinc odia in diſſidentes, invectivæ in dogmata, & articulos, exilia, vincula, carceres, mortes. Vos multorum quieti magis, quàm paucorum libidini & immoderatiori zelo conſulite. ſic ſuperabitis aſpera & pax erit. Nec me diſſentientem habebunt, qui cöercendam pœna putant proterviam illorum, qui alienæ fidei & Luſitanorum cultui publico inſultant, convitiis & probroſis vocibus ſacra ſacroſque inſectantur. cum acerbiores iis reddantur, & ſpreta adverſariis vehementiore præjudicio ament. Vos quid Reipub. ſtatus, quid pietas ipſa ſuadeat, diſpicite. Iamque ea recitaſſe mihi videor, quæ factorum meorum regulam eſſe volui, & porrò veſtrorum eſſe velim. His conſiliis ſecuritatem imperio, gratiam & bonam famam mihi domi foriſque acquiſivi. nihil venale, nihil pervium donis ſinite. honeſti iter tenete, nec pateant limina, aut avaritiæ ad ſordes, aut adulationi in bonorum perniciem. conſcientiam magis, quàm famam veriti, maledictis & ſugillationibus conſtantem & infractam virtutem opponite. aliorum conſilia ſpecioſiora fortè primo aſpectu videbuntur, hæc mea uſu meliora comperi. Inſitam ingenio meo facilitatem & lenitatem incuſent qui volent, dum me non pœniteat, nec vos. Hæc aliaque prudenter in commune conſuluit Naſſovius, ne deſtituta tanti rectoris auxilio Reſp. vel vi vel malis artibus turbaretur.

Nec alia ex re magis prudentiam imperantis & auctam Reipub. majeſtatem roburque agnoſces, quàm ex iis Edictis,

Series omnium Edictorum, quæ imperante Naſſovio promulgata fuere, adverſus prævaricantes.

quibus frenare libuit peccantium effrenem & multiformem libidinem. Ea in compendium ſtringam, priuſquam Braſiliam deſerat, qui primus Naſſoviorum BRASILIANVS nuncupari meruit. Non invertam tempora. ſua ſerie recenſebo Aſtrææ voces & ſeveri carminis leges, quæ nec nullæ fuere, ne perfectiſſimam putemus Rempub. nec nimiæ, ne ſemper corruptiſſimam. Ante annos ſeptem, cum ab expeditione terreſtri

De reconditis mercibus.

in Portum Calvum redux Naſſovius ad ordinandam Rempub. ſe componeret, illud evenit, ut profugorum mercimonia, quæ ſilvis latebriſque abdiderant, quiſque quo eſſet habendi ſtudio & ſolertia ſua faceret. Facta civibus poteſtas in Olinda quam pro deſerta habuerant priores, novas domos condendi. & collapſas reſtaurandi, interdictumque ſeverè ut de transferendis aliò ruderibus,lignis,lapidibus,ferramentis abſtinerent. illis lex oppoſita, quâ cautum, ne quis ſibi illa vendicaret, ſed ad Braſiliæ rectores deferret, indicta capitis & bonorum pœ-

De Olindæ ruderibus.

na, qui ſecus faxint. cum illa non privati eſſent peculii ſed publici, nec avaritiæ ſingulorum obvia pabula, ſed Reipub. compendia. at præmiis invitati, qui indicarent abdita & abditorum clandeſtinos poſſeſſores. Prohibitæ demolitiones veteris Olindæ, ne metropoli Pernambucenſi omne decederet decus,& de reſtauratione prorſus deſperaretur. quin facta civibus poteſtas novas domos condendi, collapſaſque reſtaurandi. Pulſis extra fines hoſtibus, partaque indigenis ſecuri-

De prædonibus.

tate, pronunciatum ſeverè fuit in prædones & populatores, factaque licentia civibus, armis ſe tuendi, in vindicias iſtius

De Sabbathi obſervatione.

legis, quam natura hauſimus, non didicimus. Ne verò ritus ſacrorum per adverſa culti, per proſpera obliterarentur, juſſi ſunt circa ſacra negligentiores,Sabbathis reverentiam debere, ipſiſque mancipiis vacationem ab opere facere. Non ignorabat continentiâ contineri militiam,incontinentia ſolvi. quare

De aleæ luſu.

vetitum, ne miles ſtipendia alea aliiſque maleferiatis luſuum formis abſumeret. ne hunc ad facinora accenderet egeſtas, illum multæ pecuniæ rarior conſpectus in popinas truderet &

Militum graſſationibus.

voluptates, ferociamque & ardorem animi detereret. Militi rigidè interdictum, ne agrorum poſſeſſoribus aut pacato ulli graves eſſent, alienum pecus nemo raperet, aut læderet, ſua

quiſque

quiſque annona contentus viveret, nec perderet ea, quæ defenſurus venerat. Arces & caſtella pro munimentis imperii habere, vetus mos. *De vallorum conſervatione.* Ea ut integra eſſent & ad arcendam hoſtilem vim idonea, edicto cautum, ne per ruinas & collapſa imbribus propugnacula niterentur cives aut pecus agerent. *De mercantium fraudibus.* Vt mercantium fraudibus obviam iretur, juſſi ſunt omnes merces ſuas, antequam in naves deportarentur, in ſyllabos publicos referre. *De militibus vagis.* Milites auctoratos, qui in procinctu ſub ſignis non erant, ſed per municipia deſides vagabantur, rigida voce ad ſigna ſua revocavit Comes; vetitique cives detinere ac morari iſtas pecuniæ publicæ inutiles hirudines. *De hoſtibus latrocinantibus.* Cum Hiſpanorum Dux Soutius fines Belgarum invaſiſſet, non multo milite, ad latrocinia potius quàm bellum comparato, mandatum indigenis, aqua ipſi & igni interdicerent, ni perduelles haberi, & hac culpæ ſpecie luere cupiant. In ipſum Soutium promiſſa ingens pecuniæ vis iis, qui vivum vel mortuum occuparent. Permiſſum incolis, uti deſertos per belli incommoda & graſſantium procellas, agros, prædia, domos, ſibi quiſque vendicaret & habitatum excultumque iret. *De præfectis graſſantibus.* Provincias adminiſtrantes, tum qui civibus, tum qui militiæ præeſſent, juſſi quietem præſtare paganis nec poſſeſſoribus eſſe metuendi. *De reſtauranda Olinda.* edicto de reſtauranda Olinda, quæ neglecta in ruderibus jacuerat, ſævientibus in propinquo armis, pronunciatum ad populum fuit. *De ponderibus & menſuris.* Tunc menſuris ponderibuſque lata lex injuſtitiæ ſtudium proſcripſit, revocataque æqualitas rerum & preciorum, quam inverterat dudum multorum improbitas. *De purgandis viis & plateis.* Et ut nitidè viveret exculta gens & patrii ſoli elegantiæ aſſueta, purgamenta præſcripta in hebdomades fuere ſtricta lege. *De popinarum frequentationibus.* Popinarum frequentationibus permiſſæ horæ, nec ultra has conceſſæ. at per cultus divini tempora nefas habitum litare ibidem Baccho & gulæ. *De certaminibus ſingularibus.* Vt vitæ humanæ inter homines ſua conſtarent precia, vetitæ pugnæ ſingulares & provocationes ad certamina, ad quæ barbaræ & ſanguinariæ gentis exemplis invitabantur noſtrates. Coërcita quoque inſequente anno legibus militarium in ruricolas violentia, quibus tutus eſſe debebat fundus & ager. *De farinæ plantatione.* etiam de Farinæ plantatione lata lex, & panum, in famentium gratiam, pondere, ut & de monetæ

aliiſque. valore mercantium bono. Imperatæ quadrageſimæ bonorum immobilium, prohibitæ chartæ in famam civium injuriæ, in vigiles & excubitores maledicta, nocturnæ curſitationes armatorum clavaſque ferentium, peculatorum & æraria fraudantium ſubdolæ artes, ut & eorum, qui Nigritas bello captos, pro ſuis habent. De pecorum captura, in qua annonæ pars maxima vertitur, multa utiliter pronunciata. ut & de tranſmittendo in hoſticum commeatu: de pontium & viarum curatione, de navium ſtationibus, deque agendis per cives excubiis. Cumque ingenioſa mercatorum induſtria mille modos comminiſcatur fallendi reditus publicos, interdictum, nequis, non conſciis ad eam rem conſtitutis, noctu vel interdiu vectorias naves conſcendat aut mercium quidquam in eas deportet: effecit rei cibariæ inopia, ne liceret è Reciffâ aliò transferre victualia, niſi gnaris iis ad quos iſtæ res pertinent. *De debitoribus.* Tardis ad expungenda nomina debitoribus, juſſi ſunt, qui in ære Societatis erant, profiteri. Nec quies erat ſubditis *Expilatoribus.* ab expilatoribus, qui quæſitis prætextibus incubabant fortunis miſerorum, primores licet populi eſſent & juris vindices. horum crudelitatem & avaritiam publica quoque autoritas terruit, facta civibus venia apud Comitem & Senatum querendi. Prima, inter tot nefarios viventi Naſſovio, Numinis cura fuit, de quo uti optimè exiſtimare, ita & loqui pietatis *De Blaſphemis.* eſt. ideò adverſis religioni & in Creatorem ſuum & ſacra omnia petulantibus impoſita ſilentii fibula, ejus ſupplicii metu, *Aliis ſceleribus.* quod in ipſam linguam iret. Nec impune fuit illo imperante inceſtuoſis, adulteris, & in concubinatu agentibus, quibus pro delicto riguere pœnæ. Decimas ex ædium locatione exegit, ordinavitque legibus architectonicam. machinarum bellicarum exploſiones prohibitæ diebus Deo ſacris: etiam operæ mercenariæ illorum, qui apud Societatem merent. ne dum gemina mercede gaudent, bis malè ſerviant. Illud grandibus de cauſis viſum Comiti, ut quotquot ſui juris hic ſedem figerent, cenſerentur, relatis in matriculam ſive Indiculum nominibus, ne hoſtibus ad proditionem paterent urbes, aucta clam ſubeuntium multitudine. Saccharorum inſuper decimæ & pondera definita. prius in publicos, poſterius in privatos mercan-

cantium uſus. Creſcentibus aureæ monetæ preciis & æruſcatorum audacia, vetuit pecunias accipi, niſi ad trutinam, ut Europæis reſponderent Braſilianæ. Vigentibus hîc rebus, fugatis hoſtibus, excuſſo indigenarum cervicibus Hiſpanorum jugo, Luſitanis in novum Regem jurantibus, mutato Africæ, Aſiæ, Americæ domino, & fatiſcente, quam dudum agitaverat Hiſpanus, unius dominatione, Comes, ut in tantorum beneficiorum autorem reflecteretur, per provincias omnes diem Deo dicavit, quo immenſa ejus erga nos bonitas & clementia publica voce paſſim prædicaretur. Erant non longè à Reciffa ſilvæ, quæ ligna ædificantibus ſufficiebant. Eas cædi à civibus noluit, ne ad publicas neceſſitates aliquando deeſſent. Citati coram Senatoribus, quorum bona fiſco debebantur, ut tranſigerent, cavillantibus reis & ſubterfugia quærentibus. Surgebant jam novæ urbis Mauritiæ in inſula S. Vazii mœnia. in quam curam incumbens Comes, depreſſa extulerat, evecta æquaverat, plateis ſpatia diſtinxerat, munitione urbem cinxerat. Huic ne deeſſent civium ſtudia, placuit iterum negligi Olindam, longius à portu remotam, & ædium novarum fabricationem hîc imperari. Intererat quietis publicæ, ſi non opinionibus, ſaltem animis aliquà coaleſcere tot diſparis fidei populos. Quod ut ſperari poſſet, indictæ iis graviores pœnæ, qui Iudæos contumeliis ac ludibriis inceſſerent, gentemque non docerent meliora, ſed protervè laceſſerent. Ibat avaritia in mancipia & Æthiopas, quos ſubducere occultè alter alteri cum ſtuderet, voluere Comes Senatoreſque, ſuis quæque dominis reddi nec teneri ultrà à malæ fidei poſſeſſoribus. Hoc à pietate erat, Orphanorum haberi rationem. quare conſtituti in hanc rem Quatuor-viri, qui optimis legibus miſerarentur eos, ab opibus, parentibus, cura ſui deſtitutos. Horum ſe patrem tutoremque ſupremum profeſſus Naſſovius, minimè alienum ab Illuſtriſſimis viris putavit, genuinum illud & omni theologorum diſceptatione ſanctius, Chriſtianæ fidei opus. nec armis ſolum tueri adultos voluit dux, ſed & imbellem infantiam pater. In reliquis caſibus poteſt in tempore ſubveniri. at cum pabulatio & annona in neceſſitate remedium non habeat aliud, quàm ut anteà habeatur; ſæpius

De æruſcatoribus.

Dies Euchariſticus Deo dictus.

De cædendis lignis.

De mancipiis ſublatis.

De orphanis.

De Mandiocæ plantatione & precio. iterata fuere edicta, de Mandiocæ plantatione, farinarum cultura, venditione, avectione, precio; ne per incuriam rei frumentariæ laboraret aliquando Reſpub. aut hoſtibus paterent munimenta. Illud ſubditis ſolatio fuit, quod piſcaturæ jus *De piſcatura.* ſingulis conceſſerit, præterquam iis in locis, quæ vel ære redemerant conductores, vel ſepibus incluſerat privatorum ſollicitudo. Mercaturæ præcipua vis in ſaccharis erat & molen- *De ſaccharis.* dinis. ideoque plurima ſuper illis ex uſu omnium ſancita fuere. Nec inter poſtremas Comitis curas fuit Scholarum in- *De Scholis.* auguratio, formandæ & erudiendæ juventuti. non ut invitis Luſitanis perſuaderentur nobis credita, ſed ut cultum induerent, qui ad humanitatem omnem & morum elegantiam præformat. Hoc ad ſtabilimentum imperii non parum facit, ut non miles ſolummodo, ſed & civis arma ſciat tractare, cum *De armis civium.* non indocta rudiſque multitudo, ſed ars & exercitium in bellis valeant. Voluit ergo & his Comes armorum doctrinam demonſtrari, nec abeſſe à ſignis quenquam, cum ea oſtendenda ſunt & in propatulum ducenda. Arma junioribus & imbelli ætati noluit divendi, nec ab iis geri, qui per ætatem inhabiles. Quin, ut agrorum populatoribus nocendi inſtrumenta ſubduceret, vetuit à Luſitanis arma emi, aut ea domi haberi, iis exceptis, quibus indulſerat Comes. Huic fini decreta armiluſtria, juſſuſque civis ea apud Comitem deponere, ne vel neceſſaria deeſſent militi, vel non neceſſariis abuteretur non miles. Tum ne eſculentorum & poculentorum precia pro cujuſvis arbitrio in immenſum creſcerent, determinatum de valore fuit, iſque adhibitus modus, *De annonæ valore.* qui inter nimium vendentium cupiditatem, & anguſtam nimis & tenacem ementium avaritiam medius eſſet. Exacta *De Notariis.* quoque ad rigidius examen actuariorum fides, nec ratæ habitæ illorum tabulæ, niſi auctoritate publica firmatus eſſet ſcriptor. Hæc aliaque Braſiliæ faciem, certa & incerta imperii tranſmarini, inſtabiles civium fortunas, hoſtium apertas & occultas inimicitias, pronas in flagitia hominum mentes, tantæque gubernationis labores viceſque exhibent. quibus malis, quoad per humanam prudentiam licuit, legibus occurſum fuit. quarum neglectu fomenta ſubdita & alebria impro-

improbitati: at integris, utilitas ſingulis fuit & omnibus ex voto.

Supereſt, ut abituriunti Naſſovio ſuos faſces colligamus & imperii omnis Braſilienſis formam ordinemque monſtremus legentibus. ut quali induſtria adverſus hoſtium & ſcelerum vim, diverſorum populorum mores & ſtudia, in alio Orbe perſtiterit inviolabilis, ſciant rerum iſtarum avidi. Nec enim dubitare velim quemquam, quin hæc prudentia ſecuritati & gloriæ publicæ fuerit neceſſaria & conveniens. Facilius quoque tantæ gubernationis in unum contracta ſpecies obverſabitur animis, quæ ſparſim & per partes viſa, fugit oculos & mentem. Imperium hoc omne pars eſt imperii Potentiſſ. Fœderatorum Belgii Ordinum, qui poſtquam ob violatas Reip. leges, ipſo jure Principatu excidiſſe Philippum Hiſpaniarum Regem pronunciaviſſent, non ſolum ſua domi tutati ſunt; verùm quod Hiſpania terris hiſce immiſerat bellum, ipſi repoſuerunt, & ad ultimas Indorum, hinc Orientalium inde Occidentalium terras navigavere, & cum commerciis arma miſere. Etiam in Braſiliam, ubi inclita Belgarum virtus, Societatis novæ opibus nixa, adverſus eundem, qui hîc, hoſtem emicuit. Hæc ipſa Societas, velut Optimatium forma, Rempublicam iſtam geſſit & per Novemdecim-viros peregrinum imperium ſapientibus conſiliis flexit. Neque tamen ſine Principatu. Nam ſublato illic Regis & Pro-regis nomine, quorum auſpiciis olim res gerebatur, legitimum imperium accepit Illuſtriſſimus Mauritius, Præfecti appellatione. penes quem ſumma eſſet terra marique poteſtas. Eam ratam habuere Fœderati Patres, Princeps Auriacus & Societatis rectores. Hujus muneris fuit, Præſidis Braſiliæ titulo ipſos Supremi & Secretioris Concilii Senatores moderari, de bello & Reipubl. ibidem negotiis decernere, gubernatores provinciis arcibuſque imponere, novas condere, veteres demoliri, ſacra religionemque noſtratium publicam tueri, ut & jura civium, æraria, dominia, reditusque Societatis, honores dignitateſque tum fori, tum militiæ, in optimos conferre, militi præſidiario ac in bellum miſſo imperitare, criminum pœnas remittere, ad eam Procurationis normam, in quam ipſi rectores

Imperii Braſilienſis ordo, modus, gradus.

Fœderati Ordines.

Novemdecim-viri.

Præfectus Braſiliæ.

Supremus & Secretioris Concilii Senatus.

Præfectuſque conſenſerant. Verum quanto plura agenda Imperatori erant, tanto magis prudentibus viris eguit ad gubernationem. ut licet unius autoritate geri poſſent omnia, non potuerint unius labore & providentia. Quod alienum ab exemplo veterum Principum non fuit, qui licet maximis virtutibus ſubnixi eſſent, tamen in partem curarum uſu optimos advocavere. Naſſovio ad intima conſilia additi Senatores non multi, tres quatuorve, Supremi & Secretioris Concilii dignatione. qui cum Præfecto de bello, mercatu, condendis legibus, earumque in dubiis interpretatione, ac totius adeò Reipubl. adminiſtratione in commune conſulerent, ad quos civium poſtulata, querelæ, poſt minorum ſubſelliorum voces poſtremùm devolverentur: qui maris quoque rebus & præfecturæ intervenirent, claſſium ratiumque apparatus curarent, onera ad publicam neceſſitatem imponerent, magiſtratus provinciales & urbanos ex nominatis eligerent, arcium & armamentariorum fabricationi vacarent, apud quem & Comitem urbium & pagorum controverſiæ aliaque magni momenti diſceptarentur. Præter hos & ſub his inſtitutus *Senatus Politicus.* Senatus Politicus, tredecim primum, mox Septem-viris conſtans. quem & Iuſtitiæ conſeſſum poſt appellavere. Hi civium jura defendunt, pecuniariis & capitalibus judiciis præſunt, de litibus, poſt appellationes, juxta Romanorum leges & Belgii morem pronunciant. Atque hi Senatores perpetui, nec niſi per rectores Societatis mobiles, ſalario gaudent. At *Magiſtratus Provinciales.* provinciis ſingulis ſuus quoque Magiſtratus eſt, qui ſui territorii urbes pagoſque imperio tenet. Hujus Senatores Electores dicti, & Scabini mobili ſunt dignitate & ſalarii expertes. Apud quos accuſatorum publicum munus non ſine imperio obeunt illi, quos Sculteto, Prætores vel Balivos vocant. Eſt *Collegium Rationum.* prætereà Collegium Rationalium, quod Societatis æraria regit, rationeſque communes, ut & fiſci, diſpungit. Hos eligi placuit è Senatorum politicorum numero, quoties ſe iſto munere exſolverent. Eorum duo, ſunt enim quinque, theſaurarii officio annuis vicibus funguntur. Eſt &, qui maris *Vice-Præfectus maris.* dominio, Vice-Præfecti appellatione, ſub Naſſovio eminet, & claſſibus, navarchis, totique nautico ordini imperat. Cumque

que res Braſiliæ navium ultrà citràque miſſitatione magna parte gerantur, præſcriptæ illarum gubernatoribus ſuæ partes, ſive navigandum claſſibus, ſive ſingulari rate foret; ſive Societatis ſive privatorum commodo; ſive pugnandi cum hoſte daretur copia, ſive non; ſive in anchoris ſtandum, ſive promovenda navigatio. Etiam imperatum, quid facto opus, quoties ſe in conſpectum darent naves aliæ, quoties tempeſtates rumperent navium ſocietatem, quoties ad colloquia Superiorum admitti cuperent ejuſdem claſſis ſocii; qua morum diſciplinâ, quo demenſo dietim vivendum navalibus, quæ adminiſtrandæ inter efferos juſtitiæ ratio, lex, modus; qui- *Senatus nauticus.* bus occupari & quando ſacris debeant & quo ritu, quis obſervari in perſcribendis annalibus ordo, quæ in defunctorum dignitates ſucceſſio, quomodo habendi captivi hoſtes, diſtribuenda ſpolia, qui & qua cautione ſubeundi portus, quæ eligendæ ſtationes. de quibus omnibus, prout ſe res dant, diſpicere, nautici eſt Senatus. Eccleſiaſticæ gubernationis *Eccleſiæ regimen.* eadem, quæ in Belgicis Eccleſiis, forma obtinet. Suprema in illam imperia ſunt penes Comitem & Senatores ſecretioris Concilii. quorum eſt hanc quoque navem ſuis jactatam fluctibus, ſuis impetitam hoſtibus, ſuis laborantem vitiis moderari. Synodorum major, quàm Claſſium, & harum major, *Synodi. Claſſes. Preſbyteria.* quàm Preſbyteriorum autoritas. Synodorum decreta abſque Rectorum Societatis ſuffragatione rata non fuere. Eas habere nefas, niſi cognitis primum deliberationum momentis, ut diſpungi poſſint & minus neceſſaria & minus utilia. Adſunt à Comite ac Senatu delegati, ob arctiſſima Reipubl. & Eccleſiæ vincula, & communem boni malique ſenſum. Verbi di- *Verbi divini præcones.* vini præconibus imperata animarum ſeria & flagrans cura, barbaros doctrina vitæque rigidioris exemplo invitarent, fidei Chriſtianæ ſaluberrimo ſucco imbuerent, ea loquerentur & eo ordine, qui convertendis gentibus conveniens eſſet: præmitterent naturam, ſubmitterent ſcripturam, ut facilius credant ſcripturæ, diſcipuli facti naturæ. Darent documenta, *Eorum officia.* non veniſſe, non pugnaſſe, non viciſſe noſtram gentem, ſordidi lucelli aut dilatandæ dominationis ſtudio, verùm æternæ potiſſimum tot in tenebris palantium felicitatis amore. Iuſſi

non ſatagere rerum Curiæ, non de fabis aut calculo eſſe ſolliciti, non ſervire ambientibus, verum ſtare intra ſacros limites, & de rerum Eccleſiaſticarum ſtatu, gentiumque converſione, ſæpius ad Rectores perſcribere. non quod indigni illi eſſent de rebus civilibus loqui, ſed quia indignum ipſis, talibus inſiſtere : quippe qui in potioribus occupari debebant. Iuſſi quoque Dominis per humanam imbecillitatem peccantibus non iraſci publicè, aut nominatos objectare vulgi contumeliis, ne aut vileſcat regentium autoritas, aut ſeipſam redarguat calida, præceps & bilioſa reprehenſio. Illibatam quoque voluit eſſe ſacro ordini venerationem, & à protervia & procacibus peſſimi cujuſque linguis pœnarum metu tutam. Temerè illos ſubmoveri de navi in naves, aut de pago in pagos trudi noluit, niſi ex Magiſtratus & primorum Eccleſiæ conſenſu. Navibus vectos aut arcibus impoſitos imperantum menſæ accumbere dignè cenſuit, ne inter gregarios contemptui eſſent, & ſpiritualium ſeminatores honeſtæ alimoniæ egerent. Pontificiam religionem his cancellis circumſcriptam legi. Vicarium, epiſcopum, ſuffraganeum cum imperio hic nullum agnoſcito, aut exterorum cuiquam obedientiam debeto, aut conſilia cum illis agitato, aut ſubreptitias pecunias ſubmittito. Quotquot preſbyterorum vivere ſub imperio Belgarum cupiunt, juramento ſe fidelitatis Comiti Senatoribuſque alliganto. nec ordinationem ab Epiſcopo Bahienſi expectanto. Qui fines noſtros abſque ſalvi conductus litteris ſubibunt, captivitatis jure tenentor. Nemo matrimonia conciliatore Preſbytero inito, pœna exilium vel mulcta trecentorum florenorum eſto, nec liberi hæreditatem adeunto. religionis ſuæ ſacra intra templorum parietes, non foris per compita obeunto. Eccleſiaſtici reditus Societatis ſunto, & in pios uſus Scholarum, templorum, Noſodochiorum convertuntor. Liberum illis eſto ſentire, quod volent, & eloqui ſine offenſa quod ſentiunt. Iudæis & Abramidis hæc poſita repagula : novas ſynagogas ne ædificanto. nulli Chriſtianam uxorem ducere, aut concubinatu poſſidere fas eſto. neminem à Chriſto ad Moſen, ab Euangelica libertate ad legis onera, à luce ad umbras avocanto. Sacroſancto Ieſu Chriſti nomini ne maledicito.

Pontificiorum cancelli.

Iudæorum repagula.

In

In cenſu proxenetarum tertiam partem ne excedunto. mercando neminem fraudibus circumveniunto. Liberos ex altero parente Iudæo, altero Chriſtiano natos, iis defunctis, Chriſtianis conſanguineis educandos tradunto. his deſtituti Orphanotrophiis, ſi pauperes ſint, ſin divites, Secreti Concilii Senatoribus curæ ſunto.

Paulò aliter ſe Africana imperia habuere in Angolenſium regno & Inſula S. Thomæ. Quanquam enim uni præfecto primum paruerint, mox tamen ex ſententia primorum Societatis abrogata unius poteſtate, collata hæc duobus fuit. Diviſâ namque per Æquinoctialem Æthiopicâ orâ, alter partem Borealem, ubi Mina aliaque Societati poſſeſſa loca, tenet; alter partem Auſtralem, quæ Loandam Metropolim oſtentat & inſulam S. Thomæ totumque littorum tractum, ad Caput uſque Bonæ Spei, imperio complectitur. Illis dein tertium addidére. Hi, partitis inter ſe vicibus, curant Remp. & ea quæ juris ſunt, rationes adhæc redituſque & commercia. ea lege, ut alter alterius teneatur culpam præſtare. quod providè cautum, ut arctius fide in Societatem, amicitiâ inter ſe jungerentur. Religionis cura penes Eccleſiaſtas fuit, quibus mandatum, uti gentium linguas addiſcerent, mores, indolem, ſtudia cognoſcerent. mox Chriſtum loquerentur gentibus, Pontificiis purius. Militaris poteſtas penes unum, dein penes illos ipſos Directores fuit. hi militiæ ducem, Capitanei aut præfecti titulo, imponunt. qui teſſeram à Directoribus accipit & de excubiis cuſtodiiſque ad ipſos refert. illorum muneris eſt, arcibus turribuſque caſtrenſibus ea loca tueri, quæ mercatu aliquo vigent, à commeatu iis proſpicere in ſemeſtre, fœderibus cum Rege Congenſi aliiſque Principibus ſe innectere & aulis puriores de Deo & Chriſto ſenſus inferre. Ita credita ubique pluribus & optimis Reſpublica fuit, qualem ſapientiſſimi ſemper laudavere, & exempla nobiliſſima veterum & recentiorum probant, quaque maximè floruiſſe Romanos multis creditum. Iſte ordo imperio Braſilienſi ſub Comite fuit, cujus admirabilis cum Societatis rectoribus concordia, dum & ipſe mandatis illorum obſequitur, illi viciſſim ipſum amant & reverentur;

Imperium Africanum.

Comitis cum Societatis rectoribus concordia.

res Braſilienſium è parvis initiis ad maxima incrementa provexit.

Comes Mauritia Paraybam abiturus ſuis valedicit.

Stabat in Paraybæ littoribus procincta claſſis, quæ Mauritium reveheret, maximo & illuſtri apud Braſilianos imperio defunctum. Is Mauritiopoli abiturus valedictionum officia pari humanitate erga Rectores & cives, navalis & terreſtris militiæ, explevit. relicto ibidem incredibili ſui deſiderio, quod ſecutæ mox calamitates tantopere cumulaverunt, ut res ab ipſo omni circumſpectione geſtas, nemo jam dubitet honorificentius decentiuſque enarrare. Tum militari more exploſis undique, quà ibat, tormentis & civium militumque fiſtulis, intonuit fragore cœlum & pontus omnis. nempe ubi popularium fauſtæ apprecationes deſiere, longius diffuſus machinarum clangor extendit vota publica & inſequentem Reipubl. favorem. Commotæ urbes & oppida, pagi & rura. Ingenia paſſim & Aldeæ ingenti multitudine confluxerant, ut cujus imperia æqua ſenſerant, ejus ſe abitu tangi teſtarentur. Videre erat pauperum divitumque, ſenum ac juvenum turbam mixtis agminibus nunc prævertere, nunc inſequi, modò cingere diſcedentem, & murmure, acclamatione, lachrymis, benevolentiam profiteri. quod & obſervatum in Luſitanorum pluribus, quibus memoria moderationis Naſſovicæ & indulgentiæ in ipſos altius inſederat. Scenæ omnis facies non læta ſed triſtis erat, aliis patris, aliis domini, aliis patroni appellatione fauſta voventibus. quibuſdam ſolatium erat dexteram, quibuſdam paludamentum tetigiſſe. idem omnibus dolor, defixis in Comitem oculis. nec diſcerneres inferiorum aut Superiorum, virorum feminarumque dejectos vultus. Erant, qui concidiſſe res Braſiliæ clamitabant, & vix quicquam ſpei reliquum. idque promtius audaciuſque efferebant, quàm ut meminiſſe reliquorum imperitantium crederes. Comitabantur cives centum, equis vecti ad pagum uſque Paratibi & Iguarazu. Prætores & Scabini paganorum profecti in occurſum obnixa comitate & veneratione venientem excepere & Paraybam uſque decenti ordine deduxere. Nec quies erat abeunti à libellis ſupplicibus Luſitanorum, Braſilianorum, aliorumque, quibus res ſuas quiſque Fœderatis Ordi-

Confluxus itineri apprecantium.

A. Navis Prætoria, Amſterodamū.
B. Vicaria.
C. Navis Aurantia malus, noctu prælucens.
D Concordia.

E. Dauentria.
F. Vltrajectum.
G. Portoria.
H. Navis Principiſſa.

. Zelandia.
. Vliſsinga.
. Navis Salinarum.
. Comes Hendricus.

N. Concordia Enchuſana.

Ordinibus, Principi Auriaco & Societatis primoribus tradi ſpecioſè cupiebat. Paucis ante diebus Rex Tapujarum Iohannes Wy ſive Iandovius, filiorum ſuorum tres, comitantibus ex eadem gente viginti, ad Naſſovium ablegaverat, ſcitatus abitionis cauſſas, urgenſque manſionem diuturniorem, & annonæ, quantum ſatis eſſet Comiti domeſticiſque, liberaliter pollicitus. Barbarorum duo cum Mauritio in Hollandiam iter capeſſivere, ignotas terras, ſidera, populos viſuri. reliqui leviculis donariis, qualia ſunt cultelli, ſecuriculæ, ſpecilla, Barbarorum oblectamenta, honorati, domum ſe ad Regem ſuum recepere. Quatuor alii è gente Carapatarum & Waypebarum, (qui Majorum Palmarium jam nuper receſſus invaſerant & latitantem illic prædonum colluviem deleverant) Comites quoque Naſſovio eſſe voluerunt, ſuo adjuti interprete. Braſilienſium natio è ſuis quinque legavere. qui unà trajicerent, viſendi Belgii Principiſque Auriaci (quæ ſola inter ipſos eminet appellatio) cupidine, relaturi ad ſuos de regionum noſtrarum ſtatu & moribus. Etenim familiare erat Luſitanis illas vilipendere, tanquam prædatorias & piſcatoriis aliquot ſcaphulis inopiam ſuſtentantes. Tam accenſa apparebant Braſilianorum in Comitem ſtudia, tanta teſtandi affectus in ſingulis ſtudia, ut ipſi humeros commodaverint, & retruſis, velut æmulatione, Belgis, ſublatum è littore per medios fluctus & æſtuaria, ubi Margaritæ Arx eſt, ad ſcapham pertulerint, immani vociferatione, ſuo more & lingua Vale ingeminantes. Scilicet, ſupremum officium honoremque arbitrabantur, cervicibus ſuis portare, qui omnium fortunas ſalutemque dudum ſuis portaverat. At tunc maximè eminuit iſtorum hominum in Comitem pietas, cum poſtero die, exactâ in littoralibus nocte, magna uxorum & liberorum comitante caterva, in lembos & vectorias impedimentorum rates glomeratim infunderentur, velut cum ipſo omnes navigaturi & eadem maris viæque diſcrimina ſubituri. At hos, ne iter intempeſtivis officiis interturbarent, rogabat, & mollibus oportuniſque verbis mitigatos & munuſculis decoratos, in littus lacrymantes ſingultienteſque remiſit. ſe affectus tanti experimenta exoſculari, nec immemorem unquam propenſiſſimæ in

Rex Tapujarum filios ad Comitem mittit.

Trajiciunt unà Tapujæ aliquot.

Comes è Paraybæ littore ſolvit. Ann. CIϽ IϽC XLIV. May XXII.

ſe gentis fore, profeſſus. Sic vela fecit, cum triceſimus ſecundus Majo illuxiſſet & ſecuritatem navigantibus ſerenior promitteret. Claſſis, qua trajecit, navium erat tredecim, à machinis, navalibus ſociis & milite adverſus vim inſtructa, mercibuſque ejus ſoli, in Societatis & privatorum lucra, onuſta. Remeavere cum Comite plures, politici, Eccleſiaſtici, militaris ordinis viri, vel muniis ſuis defuncti, vel quod abeunte ipſo morari hic diutius durum videretur. abeuntium numerus mille & quadringentorum erat, quà militum, quà navalium, quà viatorum & caſtra ſequentium. Equos aliquot Braſilienſis proſapiæ & ſanguinis unà tranſvexit. Quin & exotica multa, quæ hic Batavi rara nec viſa miramur, exuvias quadrupedum, piſcium, avium, utenſilia Barbarica, arma, redimicula, pilea in Belgium tranſtulit. quæ cuncta non habuit ſibi ad propriam delectationem tantum, ſed & ad uſum & voluptates plurium. Teſtis eſt Theatrum Anatomicum apud Leidenſes, in Batavis. in quo, velut in Faviſſis Capitolinis, hæc ipſa hodie viſuntur, dono & munificentia Naſſovii. ut non militiæ ſolum documenta apud Braſilienſes depoſuerit, ſed in Belgium reverſus in litteratorum porticibus tot naturæ oſtenta, Phyſicorum & Medicorum adjumenta & præſidia ſuſpenderit. Præterquam, quod picturis exhiberi & tapetibus intexi illa in longam poſterorum memoriam voluerit, ut corruptis rebus exſtarent ſimulachra eorum, quæ Orbis iſte admiranda habet. Atque hæc in Illuſtri Palatio, quod Hagæ Comitis è marmore condidit, ad Aulæ ingreſſum, ſpectare eſt, præter artis opera plurima, quibus ab ebore & elephantinis dentibus precium eſt & admiratio. Mercimoniorum, ſacchari, lignorum, eboris, auri Africani, tabaci, tragematum, coriorum, ſive publicæ ſive privatorum eſſent merces, copia in navibus
2600000. erat. quæ cuncta vicies ſex centenis millibus florenûm æſtimabantur. Oceanum denuò emenſus & Æquinoctiorum lineam, quam non rerum gerendarum ſed geſtarum teſtem habebat, in Texelæ portum incolumi navigatione perlatus, exſcendit. Sed afflixerant proficiſcentem maris incommoda, ut æger atteneretur in Helderæ pago, ubi refectioni ſuæ ſtuduit & valetudine firmior peragratis aliquot Hollandiæ urbibus

Comes Texelam Hollandiæ portum appellit.

urbibus

urbibus Hagam devenit. Hic reducem excepere cognati Principes, Fœderati Ordines & Societatis rectores. qui gratulati reditum, gratiis actis, ingentia merita & imperantis officia agnovere. At Comes ſalutationum ritu defunctus, non uno conventu apud illos de rebus Bráſilienſibus imperioque omni, præfecturis, proventibus, incolis, milite, claſſibus, diſſeruit, & quæ opis, quæ correctionis egerent, aperuit. Aliis & jam ante à nobis dicta referre, ſupervacuum fuerit. ut quibus provinciis diſtinguatur Braſilia, qui ejus proventus reditusſque, quibus arcibus defendatur, quibus qualibusſque populis habitetur. Verùm excerpam è narratione Naſſoviana nondum ſcripta, quæque nec inamœna & ſcitu Rectoribus neceſſaria erunt: *Excipitur à ſuis.* *Braſiliæ Status referente Naſſovio.*

Saccharorum ex omni Braſilia olim colligebantur Arobæ decies centies mille, idque quotannis. Earum centies mille Regi in decimas cedebant. ter centies mille, ejus ſacchari, quod Pamelium ſive Panellas vocant, decimationi, ob vilitatem, exemptis. Nec permiſſum cuiquam, hæc ipſa aliò, quàm in Luſitaniam, deportare, nec niſi navibus ex Olyſippone, Portu Vianenſi, inſuliſque Tercera, Canaria, Madera egreſſis. Hoc fini à trecentis navibus, partim Galeonibus, partim Caravellis, (minus navigiorum genus eſt) frequentabatur. quæ vinis, oleo, farina, piſcibus ſalitis, lineis laneiſque pannis, ferro, ære aliiſque mercibus graves mercatum eò abibant. Ex illis annuatim ad dominos ſuos redibant miliones aliquot. qui reditus per Europæ tractus varios mercantum ſtudia & cupiditatem exercebant. Limites Braſiliæ, quæ Fœderatis paret, armorum felicitate aucti, à Flumine Regali, quod à Præfectura Bahienſi Seregippam dirimit, ad fluvium uſque Maragnonem extenduntur. Seregippa, ad littus miliaribus triginta duobus excurrens, addita primum Luſitanorum imperio fuit per Chriſtovannum de Barros Cardoſum, cui meritorum præmium, has ipſas terras, Seregippem & S. Franciſci flumen inter, donavit Hiſpaniarum Rex, eo jure, ut divendere illas & partiri in colonos quos vellet fas ipſi eſſet. ea lege, ut intra præfixum à Rege tempus, colonias ibidem conderet. Fecitque hæc res, ut Bahienſium plurimi pellecti huc *Proventus ſacchari quantus olim fuerit.* *Seregippa.*

commigraverint, & exactis aliquot annis Ingenia fabricaverint quatuor, licet minoris precii, & armentorum ſepta quadringenta, & oppidulum, centum circiter ædificiis conſtans. At hæc bellis vaſtata, triſte ſui veſtigium reliquere, incolis dilapſis, & in Sanctorum Sinum propulſis. Quod reliquum erat pecoris, vel hoſti vel nobis vel tigridum voracitati ceſſit, uſque adeò, ut ob rariorem capturam, raro venatore adeatur. Hanc ipſam priſtino decori reſtitui poſſe, niſi immiſſis colonis, ſpes nulla eſt. hos acquiras nunquam, niſi tuta ipſis præſtetur habitatio, agrique donentur & fundus. Malè calculum ponunt, qui per Societatem hæc confici poſſe arbitrantur, & pecorum propagationes publica cura promoveri. cum nec ab hoſtium invaſionibus tuta ſit regio, & illa pecorum cura eventus ſit incerti, & ſi quàm optimè ſuccedat, vile eorum ſit precium, ob monetæ hac tempeſtate ſummam parcitatem. Quid, quod aſſerendæ provinciæ & equitum aliquot turmis & pedite aliiſque adminiculis opus foret, ſumptu minimum ſeſqui centies mille florenorum. metus adhæc eſſet, ne iſtarum rerum adminiſtratio pateret Curatori ad ſordes & iniquius lucrum, & incolarum crudeles expilationes, uti recentibus exemplis conſtat. Quæ in montibus Seregippes, (Itoabouhanas vocant) deprehenduntur metalla, poſt crebra examina, nullius eſſe valoris compertum. primum reperta perhibentur, imperante hic Lodovico de Souſa, per Mamoluchum Melchiorem Dias. qui conjectis fortè in micantes lapillos oculis, argentum ineſſe arbitrabatur. re ad Hiſpaniarum regem relata, Souſius juſſus aperire montium ſecreta & ſcrutari hoc arcanum, vanas ſpes perditique laboris nuntium Regi ſuo remiſit.

Pernambucenſe ſolum. Pernambucenſis provinciæ ſolum, quantum ex aliquot retrò annorum meſſibus collegi potuit, fertilitate nulli orbis terrarum parti concedit. niſi ubi arenis omnia ſterileſcunt, aut ſaxis regent. Situ, opibus, incolarum frequentia & mercimoniis eminentiſſimum, ædibus, ubi urbes ſunt, publicis privatiſque, pontibus, turribus, propugnaculis ad uſum & cultum elegans & validum. paſcuorum ubertate luxuriat, boum armenta fert alitque ſine numero, vaccaſque corporum vaſti-

vaſtitate, lactis copia, cornuum pulchritudine conſpicuas. Agri, modò cultura adhibeatur, ſegetum feraciſſimi. In ſilvis avium & ferarum captura quæſtuoſiſſima, in fluminibus piſcium. Balſamis non unius generis renidet, oleis quoque herbis & radicibus medicis tutanda valetudine potens. Non niſi octo à littore miliaribus habitatur, quia ad importationem & exportationem aptiora ſunt littoralia. & qui primi exterorum coluerunt Luſitani, latius diffundere, ob paucitatem, colonos nequiere. etiam vim opponentibus Barbaris, ne longius iretur in mediterranea.

Molæ ſingulæ dominis, familiis ampliſſimis, mancipiiſque diſtinguuntur. Horum numerus ingens inter flum. S. Franciſci & illud, quod Grande vocitant, cenſetur eſſe tricies aut quadragies millium. qui ne fato diminueretur, quotannis tranſlata in ſupplementum fuere, Nigritarum terna millia, quos Afrorum littora, Caput Viride, Mina, Angola, Ardra & Calabaria miſere. Niſi per noſtrorum fuiſſet negligentiam & diſſolutiorem œconomiam, potuiſſet hæc regio ſibi ad alimoniam ſuffeciſſe. nunc ea laborat annonæ calamitate, ut pecoris abacti & malè habiti penuria, propediem Ingeniorum magiſtris & laboratoribus metuenda ſit ab omni opere ceſſatio.

Mancipiorum numerus.

Illud maximè ſciri Societatis intereſt, quæ Imperii hujus vitia & mala, quæ malorum cauſæ, quæ remedia. In vitiis prima ſunt, paupertas & perfidia Luſitanorum, proventuum ex agris inopia, mercaturæ prolapſus & decrementum, ærarii publici & rationum conturbatio. quæ mala primitus contempta aliud ex alio velut propagine trahunt. Æs alienum, quo Societati privatiſque alligantur Ingeniorum Domini, immane eſt. in cujus dimidium Societas venit. nexis verò inter ſe Senatoribus, molarum magiſtris, mercatoribus, opificibus, ſellulariis, ob communes vitæ neceſſitates, fit, ut unius ruina aliam ducat & prior calamitas ſequentes involvat. Perfidiam gentis Maragnonenſes nuper illuſtri ſcelere prodidere. quæ etiam apud Pernambucenſes erupiſſet, niſi oppreſſa in herba malè cœpta evanuiſſent deſperatis nihil anceps horridum, ut quidvis tentaturi videantur, quo ſe expediant & nominibus Belgarum & imperio. Proventus præcipuus Mandiocæ eſt,

Imperii hujus vitia & defectus.

Æs alienum.

Perfidia.

Proventus agrorum inopia.

Sacchari & Lignorum. illa, ſi copioſa eſſet, à perpetua commeatus miſſitatione ſublevare poſſet Societatem. eſſet copioſa ſatis, ſi agrorum culturæ in plurium uſus vacarent indigenæ, aſſueti ſibi & ſuis vivere, non aliis. Ab hujus penuria eſt, quod in immenſum creſcant ejus precia, ut qui modius viginti quatuor ſeſtertiis olim, jam non niſi decem florenis haberi poſſit. Hinc fit, ut neſcia timere plebes jejuna vaſtationes agrorum, Ingeniorum direptiones, latrocinia, furta cœptet, prodiga vitæ, ut vitæ conſulat. Huic malo remedia peti poſſunt & debent ab illis conſiliis, quæ à me ſuppeditata aliàs ſuffragationem publicam meruére. Ligna Braſilienſia malè quoque tractari credam, cum nec de eorum cædendorum quantitate nec qualitate definitum ſit. quot, inquam, & quales arbores cædi oporteat. Contrà quàm à Regis Hiſpaniarum miniſtris factitatum. Per hos non permiſſum ultra decies mille quinctalium ſectionem facere. à noſtratibus ſterni videas arbores ſine lege, & modo. etiam tenellas adhuc nec adultas. ut mercatum hunc deleri ſit neceſſe, intercepta germinibus novarum arborum ſpe. nec occurras huic malo aliter, niſi ſeverè interdicendo, ut à teneriorum ſectione abſtineatur & ab adultarum nimiâ. Saccharo faciendis lucris nihil fructuoſius, præter tributorum, vectigalium, portoriorum ingentes reditus. At ſi ſumtuum omnium, quîs Braſiliæ opus, ratio rigida ineatur, dubium, an accepti expenſique ſit futura æqualitas. Mercaturæ adhæc facies vigorque languet. nec enim ad mercatores Belgas ea redeunt emolumenta, quibus miſſas à Belgis merces penſent. Quamobrem vela colligunt, proxenetas ſuos ſufflaminant, mercimonia parcius tranſmittunt, nomina rigidius exigunt & impedita diſſolvi cupiunt. Dubia fide, nummos nemo exponit, niſi pignore caveatur. literæ collybiſticæ ob fraudes repudium patiuntur. unde argentariam multi diſſolvere & foro cedere coacti, implicant ſocios. mercium Conditoria vacuitatem ſuam lugent. ædium & agrorum precium uſque adeo eviluit, ut tertia pars priſtino valori deceſſerit. Nigritam nuper vix ducentis aut trecentis Regalibus parabilem, jam triginta, quadraginta, aut ſexaginta emas. Mechanicis otia ſunt, & rebus anguſtis militiam am-

Lignorum Braſilienſium ratio.

Sacchari.

Mercaturæ facies.

amplexantur aut in patriam remeant. Quibus malis niſi medelam acceleret Rectorum ſedulitas, ad ſummam calamitatem parum videbitur deeſſe. Ærarii & nummariæ rei ea poſtremo hoc biennio difficultas fuit, ut militi victus ſtipendiique demenſum ſtatis temporibus erogari nequiverit. nedum redimi debitorum tabulæ, quæ per pararios jactura viceſimæ venum circumferuntur, grandi Societatis damno. Mala recitavi. nunc cauſas aperiam, ut mederi tutius poſſim. Luſitanorum paupertas, peſſimarum ipſis artium magiſtra, partim à bellis eſt, quæ non ſemel vaſtitatem fecere, partim ab ea perſuaſione, quæ ſpem ipſis fecit, fugam nobis & extrema omnia per Hiſpanicam claſſem parari. Hac fiducia animoſiores, Ingenia, agros, Nigritas, officinas mercati, quovis precio fuere, ſecuri qui ſolverent. Inſtitores inſigni levitate dominorum ſuorum res talibus credidere, & ex certa incertam poſſeſſionem fecére, ſtimulante lucri cupidine, quod de repræſentatis pecuniis præcidebant. Hæc ipſa excepere famulantium luxus, ſacchari vilitas, annonæ caritas, Nigritarum ex variolis obitus, agrorum neglectus, meſſium per prædones calamitas, vermium, quos *lagartas* vocant, glirium muriumque populationes, inundationes & torridum ab æſtu ſolum. Quæ cuncta cum adverſa ipſis evenirent, nec expungere ſuo die nomina poſſent, pecunias magnis uſuris mutuas popoſcére, & litibus forenſibus impliciti, hac inſuper veſania fortunas ſuas attrivére. Vſuram tertiæ aut quartæ exigi in menſem conſuetudo eſt, aut ſortem totam exſtingui per biennii aut triennii moram. Accedunt ad injuriam alia hæc. quod ſingulis menſibus novis apochis ſors admiſtâ uſurâ creſcat & ſic uſura uſurâ invaleſcat. Scribarum, amanuenſium, actuariorum, proxenetarum, procuratorum, tabellariorum, aliarumque hirudinum forenſium ſalaria, emungunt egenos & faciunt. Tum Prætorum & ſub-prætorum, locupletiſſimum quemque in prædam rapientium, avarities, incubat miſeris & decoriat mulctis extorſionibuſque, quos reos haberi utile cenſet. quibus ſanguiſugis, ut ſolet accidere malè partis, licet omnia rapiant, omnia tamen deſunt. Cauſæ collapſi mercatus partim ex dictis originem trahunt, partim ab immenſis oneribus, quibus Bra-

Rei nummariæ ratio.

Cauſſæ malorum.

Paupertatis Luſitanorum.

Collapſi mercatus.

ſilianorum proventus gravantur. ut licet meſſes votis reſpondeant, ſalva tamen eſſe nequeat res familiaris, langueſcente indies apud Belgas ſaccharorum precio. Eſt inter diminutæ mercaturæ cauſas diminutus monetæ valor, ut & portorii pro pecuniarum tranſvectione. Quæ res effecit, ut mercatores ob dubiam pecuniæ in fructum erogationem & jacturam vileſcentis in Belgio ſacchari, in animum induxerint, non palam, conſciis vectigalium magiſtris, ſed clàm tranſmittere pecunias, mercatus inſtrumenta & fructus. *Inopia Ærarii.* Æraria publica quod attinet, licet illorum felicitas ex rerum Braſilianarum prudenti adminiſtratione omnis dependeat & legitimo mercium tum importandarum tum exportandarum uſu, illud tamen vero affine, inter cauſas deficientis & hic fortunæ, eſſe quorundam imperitiam & enorme habendi ſtudium. Enimverò ex quo ſe movere cœpit illa & Braſiliam attentare, latuere plurimos, locorum ſitus, appulſus, indoles ſoli, & populorum. ut horum ignorantia & neglectu non unius victoriæ occaſio elapſa fuerit; nec unius facinoris ſucceſſus, perdito immani ære, autores ſuos fefellerit. Præclara multa auſi Rectores laudatiſſimi, minus voto confecére. quia mutatis iis, ob ambulatorias dignitates, & novis in alia conſilia euntibus, nec conſtantia cœptis nec par ſemper induſtria adfuit. Illud quoque inter errores publicos putabatur, quod privatorum ad Batavos ſcriptitantium chartis delationibuſque major à quibuſdam habita fuerit fides, quàm publicis & dignitatem habentium, aureſque crudelorum impleverint, qui ad gratiam loqui malunt, quàm prodeſſe. Hinc modò intempeſtiva frugalitate intermiſſæ expeditiones fuére, modo profuſa liberalitate ſuſceptæ, modò largius, modò parcius æquo miſſa victualia, naves, arma, aliaque ad bellum requiſita. ut grandes pecuniarum impenſas periiſſe non immeritò ploret ſalus publica. Ab eodem fonte eſt, quod vix præſtitu poſſibilia, & adverſa mandatis mandata, ſæpè & nocitura acceperint Braſiliæ rectores. quale illud eſt de rapiendis in debiti ſolutionem mancipiis, & donandis agris, quæ donari nefas; de imperata Nigritarum venditione, dictis ſolutioni intervallis tunc, cum pecuniarum hic eſſet abunde; quos nunc vendere jubemur nume-

numerato ære, poſtquam æs omne fugit. unde accidit, ut vetera nomina maneant, & ſervis ea inducta ſit vilitas, ut minore, quàm ab Afris emti fuere precio, hîc veneant. Nec tamen Ordinem propter hæc incuſare promtum mihi, cui animus fuit audendi maxima & Reipub. utilia. non ſtant rerum ſucceſſus intra vota. at turbant caſuum ludibria ſapienter cœpta. Ærarii Braſilienſis inopiæ inter alias cauſæ fuere: ſubſidia miſſa Angolenſibus, Thomæis & Maragnonenſibus, facti in arcium inſtaurationes ſumptus, victus demenſa & ſtipendiorum militarium diariæ præſtationes, lentæ adhæc & protractæ debitorum ſolutiones, & difficiles, licet judicis vocis ratæ, executiones. At malis præſentibus afferre medicinam dolendo querendoque, mentes veſtras fatigare foret & veri conſpectum interturbare. Quare de remediis ſententiam dicam, ſalva & integra meliore. *Remedia malorum.*

Illud Ingeniorum poſſeſſori & exhauſtis ære Luſitanis ſolatio fuerit, ſi ſpiramentum aliquod temporis indulgeat Societas ad reſarciendam rem. quam bella aliaque calamitatum improviſa & divinitus immiſſa afflixerunt. quod ſi impetrari nequeat, mitius exigi debita ſuaſerim, ſaccharorum, ſupellectilis, moniliorum, aliarumque rerum mobilium venditione. non ſervorum, non utenſilium. quibus ad elaboranda ſacchara opus, non boum venditione, ſine quibus nullus Ingeniis labor. niſi tanta fortè ſint nomina, ut molas cum utenſilibus & appendicibus omnibus vendi ad haſtam neceſſum ſit. Illud conſtat, molis iſtiuſmodi, ſi laborum inſtrumenta tollas, multum de precio decedere. Nam quæ à neceſſariis inſtructa valent centum mille florenos, ab iiſdem deſtituta vix quadragies mille valebunt. quæ mox ſumma, ſi pluribus dividatur creditoribus, exilis erit ſingulis. Nec minus attendendum ad hoc, edicto Anni ſupra milleſimum ſexcenteſimum quadrageſimi cautum fuiſſe, ne pro debitis oppignoratis exigatur major uſura, quam unciaria, pro non oppignoratis non niſi octodenaria. In cujus legis fraudem immane quantum peccaverint noſtratium plurimi, injuſti fœnoris exactores. præſto ſunt exempla. Coſmus Oliveira Tugicapapæ incola, novem florenorum millibus ſervos aliquot mer- *Adverſus Luſitanorum Æs alienum.*

catus, poſtquam ſolviſſet duodecim millia ob moram, quindecim inſuper florenorum debito attentus fuit. Iohannes Suares Moribecæ civis, acceptis in fidem bonis precio triginta ſex mille florenorum, ſolutis ſexagies mille florenis, pari adhuc (heu hominum fidem) debito obſtringebatur, ob moram. Sane juris & æqui fuerit, iſtorum debitis detrahi, quicquid exactum per ſummum nefas fuit. Fecere hoc Novas tabulas condendo Romani, compeſcendis plebeis furoribus & juſtiſſimis querimoniis. Nec facile repagulum reperiam ſceleratæ quorundam cupiditati, niſi legum & pœnarum atrocitatem adverſus rapaces milvos & effrenes lucripetas. Præter hæc litium ſumptus, fori tabem, præcîdi oportet & Prætorum in clientum loculos latrocinia compeſci. Leges quoque ſumptuarias exigat naſcens Reſpublica, cohibendo luxu, ne in immenſum prorumpat, ad cuncta quîs pecunia prodigitur, præſertim exquiſitis menſarum ingeniis & veſtium, quæ ægræ civitatis indicia ſunt. Et cum propè ſit, ut exſpirent tempora mercatus Orientalis, id apud Fœderatos Ordines agendum ſedulò, ut ab importandis ex Oriente ſaccharis abſtineat, cum per hæc dejici conſtet ſaccharorum Braſilienſium apud Europæos valorem. Nigritarum propiorem curam haberi ex re Societatis erit, cum ex ſexagies & quater millibus, quos Africa miſit, deſiderati fuerint intra ſeſqui annum mille quingenti & vigintiquinque. cauſam non aliam eſſe crediderim, quàm quod malè habiti in navibus & à vitæ neceſſariis deſtituti, ſordibus & pravo victu miſeri enecentur. Prout ſaginato vel tenui ſunt corpore, preciis differunt. poſt marinam trajectionem refectioni corporum ſpatium detur. ſecus & precio ferè omni excidunt macilenti, aut confecti navigationis incommodis mox ab exſcenſu moriuntur. Illos divendi, more ſolito, per dicta ſolutioni intervalla, minus poſthac expediat. Cum enim in frequenti & denſa circumſtantium turba ratio haberi non poſſit ementium aut ſpondentium, fit, ut Nigritarum magna pars ad eos venditione devolvatur, qui de nominibus expungendis minus cogitant, aut in ſilvis ex rapto vivunt, & ſocios hos ſcelerum adſciſcunt. ubi in idem vitæ genus latrociniis graſſationibuſque efferantur. Hinc Rationaria

ria vanis debitis & inopi emptore conſpergi videas. Nec numerato ære illos vendi utile, cum paucorum tunc emtorum ſint. qui à nummis paratiores in publica licitatione decreſcere & flacceſcere precia patiuntur, priuſquam vendenti annuant. Quamobrem autor ſiem, ut explorato primum per procuratores ſingulorum Ingeniorum ſtatu & dominorum opibus, mancipia iis vendantur certis penſionibus, ſive in diem. ea lege, ut quotquot repræſentare volent, hoc eſt, diem ſolutionis præſenti pecunia redimere, fruantur; qui nolunt, Nigritas emtos, antequam in ſolidum & aſſem ſatisfecerint, non niſi uſu ſuos putent, poſſeſſione ac dominio publicos. Quamobrem notari charactere Societatis corpora mancipiorum velim, ne prona in fraudes gens melioribus pejora ſubſtituat. Hæc levandæ plurimorum paupertati, diminuendis nominibus, & mitigandis in nos animis facere videbuntur. Si via ſeveriore inſiſtamus, plus acquiremus odii, quam potentiæ. Provinciis vel domeſticos motus, vel externorum arma, vel ſolitudinem inducemus. Vt verò Mercaturæ omni ſuus redeat vigor, de Oneribus & Moneta nova deliberatio ſit. Sacchara abſolvi cupiam à ſemiſeſtertio in ſingulas libras. nec enim nuperum hoc auctarium vilioris precii ſacchara ſuſtinent. Quin, tutiore jam à Morinûm inſultibus Oceano, navigationes impendiorum parte levari poterunt. nec opus tanto bellicarum & fiduciariarum navium apparatu. cum per vectorias & onerarias, quarum minus precium, tranſvectari cuncta queant. Sin à Morinis metus duret, factis contuberniis per Septentrionalia Iberniam inter Britanniamque navigandum, aut rigente iſtic bruma per fretum Britannicum, navium tutelarium præſidio. Nummariam rem bonis legibus conſtitui fructuoſum. à monetæ depreciatione ingens vulnus inflictum mercantibus fuit, quod ſanari niſi ejus incremento nequit. Nummi quos Crucigeros vocant, apud Bahienſes valent florenos duodecim, quos Regales, florenos tres & ſeſtertia duodecim. Quicquid ab hoc valore in lucro deputatur, tertia parte Regi, tertia domino, tertia Eccleſiaſticis cedit. Induſtriis, quibus facile ingenium largitur cantata illa artium magiſtra, comminiſcendum ſimile quid. ne lucelli ſpe illecti noſtrates

Adverſus Mercaturæ prolapſum.

Piſtolettos Reales.

ſtrates, quorum aurum jampridem per medios ire ſatellites didicit, illud ad Bahienſes tranſmittant. Fortè non inutile fuerit novam monetam cudi, cujus valor ratus ſit ſolis Braſilienſibus. ut fugiente Hiſpanico ære aut deficiente, nummorum hic ſatis ſit ad militum ſtipendia & mercaturæ negotia.

Ærariis recreandis hæc fecerint: ſi præter ſuperiorum curam, accidantur navalium fabricarum impenſæ, ſi annona aliaque è Belgio mittantur liberalius, mercibuſque Braſilienſibus ſuum conſtet precium: ſi Officialium tum civilium tum militarium contrahatur numerus: ſi commeatus curatores Arcibus, Europæorum more, ſollicitè proſpiciant; militi cibaria non vendant nimio: ſi Societati debitum æs nec nimia ſeveritas exigat, nec nimia facilitas diſſimulet. Debentium alii mechanici ſunt, alii mercatores, alii agrorum cultores & poſſeſſores. Cum illis rigidius agendum, quia alieno ſucco victitare amant, ſua culpâ inopes. Cum iſtis itidem, quandiu fide integri. honoris namque ſui intereſſe arbitrantur, ejuſdem periculum incurrere. Si rem fregerint & fidem, mora omnis in damno erit. quæ ſola ipſis convaſandis bonis aut occultandis ſupereſt. Cum his lenius moderatiuſque agendum. nam ex hoc fonte omnium commodorum & lucrorum Braſilienſium ſpes manant. nec aliis principiis nituntur Societatis aureæ Apodixes. Omninò extrema illa caveri optem, ne molarum quotidianæ operæ ceſſent & agrorum conſitiones, feriantibus Nigritis. Attamen pro meſſium felicitate, quam præſtare ſolius Dei eſt, cum illis tranſigendum. Nec mirari ſubeat, hanc malorum Iliadem à me narrari, quam ſublatam aut correctam oportuit. Culpam iſtam præſtare non eſt meum. per quem nunquam ſtetit hæc incommoda averruncari. alienæ opis & quidem exteræ indiguere Braſiliæ rectores. quin nec hi nec Belgæ ipſi potuere id omne, quod voluere. ut fatis aliquid, incuriæ nonnihil, imprudentiæ multum, inopiæ publicæ plurimum imputare habeamus.

Quæ plura ſcire ſatagent Dominationes Veſtræ, exponam lubens, paratiſſimus audire contra diſſerentes. Tantum profectò provinciarum, quas armis veſtris tenetis, momentum puto, ut indignum ſeculo & poſteritate fuerit, illas negligi. Si

Braſilia momentum grande.

Si nondum magnis ſe emolumentis probant, probabunt magis, ubi auctis coloniis latius ſe Belgæ diffuderint. Tales ſunt, ut natura loci & arcibus munitæ, potentiſſimum hoſtem poſſint contemnere. per ſocordiam aut diſcordiam ſuſque deque habitæ, recuperari nunquam. Milite & viribus uti hic rerum ſtatus partus eſt, ita conſervari eundem oportet. Africæ non unam partem armis tenetis, ut hinc in Occidentem trajicere & in receſſus ejus penetrare detur. Chilen maris Pacifici provinciam menſibus duobus, Havanam quatuordecim diebus adimus. quæ loca machinationibus noſtrorum oportuna ſunt. Ex quo Hondurarum reditus intercepimus, claſſem argentiferam ſpoliavimus, alias portubus, ne prodirent, concluſimus, tantus per Occidentem terror fuit, ut Mexici Prorex de regnorum ſuorum diſcrimine queſtus, eas Regi Hiſpaniarum curas fecerit, ut de recuperanda Braſilia extrema ſtatuerit. Et licet malè illi res iſta ſucceſſerit per claſſem nuperrimè Dei beneficio disjectam, ſecundis curis incubuit in novam. quas tamen oborti in Portugallia motus turbavere. per hos non Algarbia ſolum ſed & Azorum Inſulis, Afrorum littoribus & Indiæ Orientalis non uno imperio excidit. ut jam magnis impendiis tutari habeat reditus Terræ Firmæ & Novæ Hiſpaniæ. Quod ſi ſperari poſſit Orientalis & Occidentalis Societatum in unam conjunctio, de qua agitari audio, nullus dubito, quin junctis viribus exui Peruano & Maniliarum imperio poſſit & Fluvii Argentei terris ac montibus Potoſinis. Neque ſuffecerit tutandæ Havanæ, Cartagenæ & Mexicano regno. Sola combinationis fama pacem imperabit Regi glorioſiſſimo. At Braſiliâ depulſi excidimus Angolæ regno & Thomæo & toto Nigritarum mercatu.

Hæc ſumma illorum eſt, quæ ad res belli domique apud Braſilienſes noſcendas exponere habuit Comes. Hæc ad Dei Optimi Maximi honorem, Societatis amplitudinem, & Patriæ laudem hactenus aut geſſit aut conſuluit. Quid ſentiat, dixit & quid ſuadeat, hortatus Patres, hæc ipſa ad Reipub. ſalutem flecterent & vel ultrò conſulerent, quod in rem eſſe videbitur, vel ſaluberrima ſuadenti auſcultare non dedignarentur. De Braſilianorum quoque indole diſſeruit, & liberalius

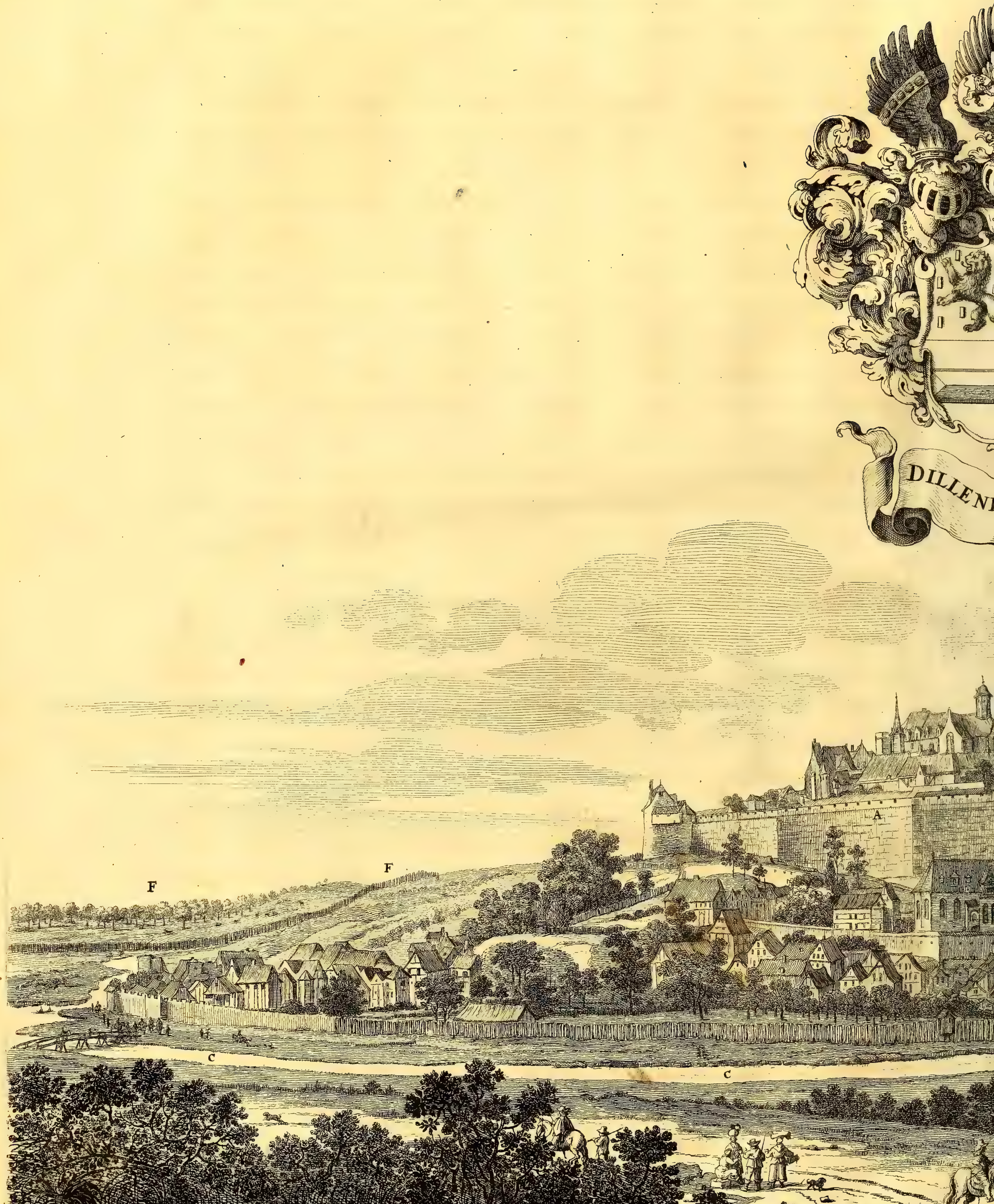
 licen-

licentiuſque habendos monuit,& ratam ipſis libertatem & immunitatum pacta præſtari. ne, quæ arma pro nobis non ſemel induerunt, exercere adverſus nos intempeſtivè doceamus. SECVRITAS, ajebat, mutua ſecuritate & obedientia ſubditorum facilitate imperantium paciſcenda eſt. Sic ſecuritati provinciarum contrà temporum adverſa murus aheneus parabitur. AD PRVDENTIAM Principis ſpectat, quod rigore nequeas & ſeveritate unquam, moderatione aliquando efficias. idque Societati honorificentius fore, ſi ex facili res tantas componere in animum inducat. Potentiſſimi Ordines, Princeps Auriacus & Societatis Rectores, ad quos iſta pertinebant, gratiis Comiti actis, quod Novi Orbis adminiſtratione ſedulâ adjutaſſet veterem, rationes ejus confecere abſque lite, perpetuorumque porrò in Rempub. officiorum fide adſtrinxére obſequi promtiſſimum. Quod ſanè graviſſimi Senatus judicium, calumniæ dentibus exemit Ducem omni laude cumulatiſſimum, de cujus virtutibus nihil tam excellens concipi poteſt, quod ad meritorum ſublimitatem aſſurgat.

Fœderati Ordines, Auriacus Societatis Rectores Comiti pro adminiſtrata Braſilia gratias agunt.

ENarravi res in Braſilia geſtas, ſub Mauritio imperatore, è periculis tam longæ navigationis & bello tam profundæ barbariæ reduce. minutiora prætervectus ea ſelegi, quæ exemplo, magnitudine, uſu conſpicua maximè videbantur. Genus illi è domo Naſſovica eſt, quæ multis retrò ſeculis, imperio, connubiis & rerum pace militiaque geſtarum fama celebris non per Germaniam ſolum ſed & Europam omnem fuit. Auguſtam primus fecit Adolphus Naſſovius, Romanum Imperium adeptus. aucta Principatu Arauſionenſi fuit per Renatum Cabilionenſem, Naſſovium. Comes Otto antè annos ducentos illam in Belgium traduxit, ornavitque Engelbertus primus atque hujus nepos Engelbertus ſecundus, à quibus per has provincias dotalibus oppidis opibuſque præſtare inter Belgas cœpit. Engelbertum ſecundum, poſtquam res maximas in Gallia Flandriaque geſſiſſet, Maximilianus Cæſar florentiſſimis Belgii nationibus præfecit. Quem ſecutus Henricus Naſſovius Engelberti è fratre nepos, non ſolum potentiſſimo exercitui Caroli Quinti Cæſaris in Galliis Dux præfuit,

Genus è domo Naſſovica.

A. *Castrum.*

B. *Templum et civitas.*

C. *Amnis Dilla.*

D. *Ovila.*

E. *Sylva picearum arborum inter montes exſurgens.*

F. *Pecuarium recipiendis ſexcentis vel ſeptingentis feris Sepimento cinctum.*

fuit, verùm etiam Brabantiæ univerſæ & aliarum provinciarum gubernacula tenuit. Nec minor laus dignitaſque Renati Cabilionenſis, Guilielmi, Mauritii, necnon hodie latè victoris, Celſiſſimi Principis Frederici Henrici, Arauſionenſium Principum. quos Naſſovios omnes imperiis Belgarum feliciter deſtinavere fata. Inter Domus Naſſovicæ ſtemmata Dillenburgicum eſt, è quo dicti Duces & hic noſter, quem præſens Hiſtoria loquitur. Dillenburgum Comitatus Naſſoviæ civitas, ad Dillam amnem, tot Naſſoviorum ſedes & patria eſt. Avus Ioannes Naſſovius, Senior dictus, Guilielmi Arauſionenſium Principis frater, Geldriæ vicaria dignitate Præfectus, magnis, dum viveret, virtutibus gloriam extendit. Pater Mauritii Ioannes, frater Comitis Guilielmi, Friſiæ & Groningæ laudatiſſimi Gubernatoris, poſtquam in Belgio belli ſtudiis ſub Mauritio inclaruiſſet, exercitus Regis Suecorum Caroli præfectus, militiæ experimenta plurima edidit. Mater Margareta Ducis Holſatiæ & Sleeſwici Filia, felicis uteri Princeps, Ioanni marito, cui à ſecundis thalamis fuit, peperit I. Mauritium, Georgium Fredericum, Guilielmum Ottonem, Henricum, Bernardum, Chriſtianum & Ioannem Erneſtum, filiaſque complures. Mauritium, Dillenburgi Naſſoviæ urbe editum, pater puerum litteris, juvenem armis inſtruxit, & tot Naſſoviorum exemplis bellicæ famæ in Belgio oſtendit. ubi Martis arena laborque militiæ plurimus erat, nataque mox occaſio, Dillenburgicæ familiæ dignitatem, prudentiam fortitudinemque Naſſovicæ in Braſiliam inferendi. Fratrem Georgium Fredericum turmæ Equeſtris baliſtariorum ductorem & legionis Equeſtris vigilum præfectum militaria ſtudia ſub Celſiſſimo Principe Arauſionenſi etiamnum occupant. Guilielmum Ottonem, ſub bellicoſiſſimo Rege Guſtavo Adolpho militantem, victoria Lipſienſis extulit, & Equitum præfectum maximis laudibus cum virtute fortuna cumulavit. Henricum militum Tribunum, militiæ noſtræ expertum, poſtquam variarum urbium & Arcium in Belgio expugnationibus digni militis officio interfuiſſet, ſua merita validiſſimæ Waſiorum in Flandria urbi Hulſtæ, Gubernatorem præfecere. Bernardus juvenis admodum deceſſit, fortunæ in quam alebatur capax.

Stemma Dillenburgicum.

Dillenburgum Naſſoviæ civitas.

Mauritii Avus.

Pater.

Mater.

Fratres.

 Chri-

Chriſtianum Landtgravii Haſſiæ auſpiciis pugnantem, Ducis dignitate, pergit ſua ſors conſecrare famæ, & per majorum rapere veſtigia. Fratrum poſtremus Ioannes Erneſtus, cum fratre Mauritio in Braſiliam profectus, mortis illic & gloriæ locum Ducis dignatione repperit. Sororum ejus aliæ fulgidiſſimis conjugiis nexæ aut innuptæ ſuperſunt. Mauritius ex quo ingreſſus illam fuit, labores ſibi & pericula placere voluit. Fovebant belli ſtudia proavorum geſta & imagines, cognatorum in Belgio triumphi, à quorum potius quàm ſiderum afflatu mores Principum finguntur. fortitudinem, prudentiam, probitatem, eximias Ducum virtutes, ita apud exteros miſcuit, ut & militi fiduciæ bellicæ & domeſticis compoſitæ exactæque vitæ exemplum ſe præbuerit. Nemo illo officiis, alloquiis, habitu, inceſſu civilior. Et tamen blanditiis intractabilis perſonatos vultus oderat, candoris innocentiæque unicè cultor. Iſta comitate omnium in ſe animos provocabat, ut Barbaris & Anthropophagis ipſis gratus benè audiret inter portenta. Iuris juſtitiæque rigidus cuſtos, ſummos infimoſque, Barbaros & Chriſtianos, mercatorem civemque pari jure retinuit. Quæ in rem gloriamque Societatis erant, conſuluit. Rectoribus optima ſuadentibus auſcultavit. ea tamen circumſpectione, ut moderari ſubinde & differre mandata ſuſtinuerit. ita ſuadente vel utilitate Reipubl. vel neceſſitate. Auguſti exemplo, de quo Dio perhibet, eum non omnia, quæ decreta erant, executum, veritum ne parùm ſuccederent. ſed quædam ex tempore diſpoſuiſſe, quædam rejeciſſe in tempus. Communi indigentiæ non exemtus, tulit belli tranſmarini calamitates juxta ſubjectos. imperii labores illud auxit, quod inter populos viveret iſtiuſmodi, quorum pleroſque aut æmulatione diſcordes, aut fide dubios aut genti noſtræ magis quàm ſibi infenſos habuit. Hoſtium nemo vim ejus ſenſit, niſi vincendus, benevolentiam popularium nemo, niſi aliqua miſeriæ levatione aut dignitatis acceſſione. Mirus ejus & perpetuus in perſpiciendis ac examinandis rebus vigor & induſtria. Et cum facilis eſſet inter exteros ad luxuriem prolapſus, nequaquam ſe moribus Americanorum permiſit, aut fortitudinem licentia fregit. Duas regnantum peſtes à generoſo

Sorores.

Mauritii apud Braſilianos vivendi ratio.

roſo pectore à ſe amolitus libidinem & avaritiem. minimè credulus rumuſculis ad gratiam allatis, expendebat veris ſimilia. Opera omnia quis diſtinctè loquatur? Octennio, quo præfuit, cuncta egregii ducis munia implevit. Principalium operum fuit ordinatio Reipublicæ. Fines imperii Braſilienſis novis Præfecturis auxit, veteres tutatus fuit. Ingenia ſola agrique Luſitanorum, qui aufugerant & in hoſtico degebant, belli jure licitata venditaque, Societatis ærariis immane precium, undevigeſies centena millia & ſexagies ac ter mille florenorum & quod excurrit inſcripſere. E manubiis aliiſque ab hoſte receptis bonis, partum viceſies centies mille, decies & ſepties mille florenorum & quod excurrit. Securitati provinciarum contra temporum adverſa munimenta paravit. Serigippem Regiam & Maragnanas terras potentiæ noſtræ addidit, arces urbeſque expugnavit, urbem S. Lodovici, arces Calvariam, Tapicuram & Tagitaperam. Portum Calvum fugato Banjola Comite præſidiis Hiſpanicis exuit. Flumini S. Franciſci arcem de ſuo nomine validiſſimam impoſuit. In Siara caſtello potitus propius nos Tapujis & hòs nobis junxit. Magni terroris bellum Africanum & quotidiano auctu majus, conſiliis ejus brevi confectum eſt. In Afrorum namque littoribus caſtellum Minæ, Angolæ regnum, & civitatem Loandam, arcem Benguellam, urbem caſtrumque Inſulæ Thomææ noſtra fecit. Expeditione Bahienſi trium caſtellorum & navium aliquot, quæ in prædam ceſſere, victor evaſit. Claſſem potentiſſimam, in qua omne Hiſpanis præſidium, validis conſiliis armiſque à littoribus Braſiliæ depulit. Indiæ Occidentalis penitiora immiſſis claſſibus non ſemel terruit. Chilenſes federe junxit. Bahienſes ad belli moderationem coëgit. Arma Batavorum per utrumque orbem circumtulit, barbaros in Societatem belli totis cohortibus pertraxit. Nihil apud hoſtem quietum paſſus, quo minus aut populationes hoſtiles impediret, aut populantes popularetur, & ubi terruiſſet, ab invitamentis pacis & ordinatioris belli non abhorrebat. Gentibus tum Braſilienſibus tum Afris ad eum fuit perfugum, legatos honorificè excepit decuſque Fœderatorum quà bello quà pace aſſeruit. Quis mercantium opes omnes

Summa geſtorum à Mauritio.

1963250 floren.

2017478 floren.

 ſingu-

ſingulaſque & mercium vim ſtylo exequatur. Ciſtarum Sacchari tranſmiſſa per hæc tempora fuere aliquot centena millia, tum quæ Societatis erant, tum quæ privatorum. Earum, ut habent publicæ Tabulæ, computatio iſta eſt: Sacchari Albi ciſtæ centies & quater mille, quingentæ & quinquaginta quinque. Ejus, quod Moſcovadicum vocant vicies & ſepties mille, octingentæ ac tres. Pannelarum quinquies mille, ſeptingentæ ac ſexaginta tres. Hæ Societatis erant. At privatorum ſequentes: Sacchari Albi quinquagies & quater mille, quingentæ & nonaginta tres. Moſcovadici vicies & bis mille ac centum. Panellarum ter mille quadringentæ & tres. Ligni Braſilienſis vicies & quinquies centum millia librarum, inſuper nonaginta & tria millia, ſupra ſexcentas & triginta. Vt de Tabaci, aliarumque mercium viliorum calculis nihil dicam.

Societatis. Blanco 104555 Ciſtæ. *Moſcovados* 27803. *Pannellas* 5766. *Privatorum Blanco* $54593\frac{1}{2}$. *Moſcovad.* 22100. *Pannell.* 3403. *Ligni Braſilienſis libræ* 2593630.

Vrbes adhæc pagoſque ædificiis auxit ornavitque. pontes domoſque Prætorias condidit ad uſum & decus. templum pietati & divino uſui ſua ex parte munificentia exſtruxit. Eminentiſſimos cujuſque profeſſionis artifices, architectos, geographos, pictores, ſculptores, domi militiæque ſecum habuit & fovit. ut quæ loca, quas terras urbeſque ipſe vinceret, illi victas tranſmarinis Belgis oſtenderent. Quò imperium ivit, æquum putabat cultum ingenii ſequi debere. Tabulas Geographicas magna cura & ſumptibus ſuis exarari fecit, in quîs oppida, pagi, arces, armentorum ſepta, ſtagna, fontes, promontoria, ſtationes navium, portus, flumina, ſcopuli, Ingenia ac molarum fabricæ, templa, Cœnobia, plantaria, regionum ſitus, longitudines ac latitudines, aliaque, mira accuratione repræſentantur, autore Georgio Marckgravio, Geographo & Aſtrologo eximio. qui idem facturus apud Afros, fatis ibidem conceſſit. Hujus in gratiam exſtrui in ſublimi Speculam fecerat Naſſovius, obſervandis aſtrorum motibus, ortu, occaſu, magnitudine, diſtantia, aliiſque. Acceſſit ad hæc ſtudia etiam iſta ſedulitas, quâ animalia varii generis, quadrupedum mirabiles formas, ut & avium, piſcium, herbarum, ſerpentum & inſectorum, populorum habitus difformes & arma pingi artificioſè fecit. quæ cuncta propediem

cum

cum ſuis deſcriptionibus lucem viſura, certa expectatione tenemus. In omnes ſiquidem honorificus, eruditos mirabatur & diligebat. præſertim privato contubernio cognitos. inter quos primi fuere Franciſcus Plante & Guilielmus Piſo. ille à concionibus, & ſacris Comiti, hic à pharmacis. ille in excitandis ad pietatem animis promtiſſimus, hic in diſpicienda rerum natura maximæ prudentiæ. uterque doctrina & ſuæ artis laude clari. Quare teſtes ſe & rerum geſtarum & quas proprias Braſilia habet herbarum plantarumque eſſe voluerunt. Alter præcipitato per commenta poëtica ſpiritu, ibidem à Mauritio glorioſè geſta, laudabili Poëmate, quod Mauritiadem inſcripſit, extulit. alter in ſtirpium exoticarum raram indolem virtutemque ſpeculatione dimiſſus, earum omnium hiſtoriam conſcripſiſſe, muneris ſui putavit. Fecere hi duo, ne ingenio & eruditione vinceremur ab iis, quorum arma armis, barbariem manſuetudine vicimus. Inter hæc nihil majus religione, nihil ſublimius fide habuit. cujus moderamine ita inclaruit, ut inter religionum diverſitates, licet ſuæ, hoc eſt veræ, publica profeſſione addictior, æquus ſteterit, nec edictis minacibus ſubjectorum cervices ad eum, qui ipſi placuit, cultus divini modum coëgerit, ſed intemeratum reliquerit, ut repperit, aut invitaverit placidè. Ideò conciliari gentilium animos ſuaſit, ut credant meliora docere velle, à quibus amantur. Nec enim facilè perſuaſeris credenda, quibus nocueris, nec animi ac melioris vitæ bona exſpectabunt ab iis, quos terrena rapto auferre cædibuſque regnum ſibi parare animadvertunt. Negares inter Barbaros vixiſſe. adeò comitate, manſuetudine, æquitate populum flectebat. quam ob cauſam palàm laudabatur ab omnibus, potens iis ſtudiis, quibus firmantur imperia. Ad pietatem præiivit; ſacrorum obſervator ſerius, abſque oſtentatione. Conſilia civium optima promovit, noxia ſtitit, dubia direxit. ubique cavens, ne committerentur diſcordes eo præſertim loco, ubi prope ſunt, qui civile incendium alunt, procul, qui exſtinguant. Nec anguſtum aut vile Naſſovio regimen fuit, ſed magnitudine ſua undequaque ingens & ſtupendum. Fines maximi ampliſſima terrarum ac maris ſpatia complectuntur, ſparſis etiam per Inſulas

Magnitudo Imperii Braſilienſis.

dominationis viribus. Provinciæ munitæ copiis, quæ in urbibus, pagis, arcibus, claſſibus. plus minuſve pro temporum ratione validæ. miles limitanea, miles mediterranea habuit, ubi minimo oneri ſubditis,maximo uſu in hoſtes eſſet. Claſſes mari & fluminibus extitere terribiles, ut hoſtem excluderent, piratas cohiberent, terras novas invaderent, tranſitum ſuis aut tranſvectionem facilem darent. Præfecti militari ac civili virtute eminentes, aliis & mihi memorati, nec Græcis nec Romanis ſe minores animo, auſibuſque oſtenderunt. Coloniæ, optimum & ſapientiſſimum Romuli inventum, duci cœptæ. Reditus è decimis, alimentis, portoriis, grandes. Tot tantæque naves onerariæ bellicæque modo appellere modo ſolvere viſæ, ut communis orbis officina hîc crederetur. Hinc Hiſpaniæ, Occidenti omni, Mexicanis, Peruanis trepidatio. Hîc gloriæ ſuæ pomœria amplificat Belga, & veteris incola, novo orbi novus hoſpes & hoſtis incubat. Illa rexiſſe & flexiſſe prudenter Naſſovium qui negaverit, ante geſta & quæ evenére poſt,conferat. Compertum,proh dolor, ſtatim ab abitu,nutante partium concordia,in offenſarum operas itum, & hinc noſtrorum à fide defectione, hoſtium audacia, caſtellis deditis, objectoque cladibus milite Belga, Societatis res retrò iiſſe. nec metu amplius Luſitanos prædones nec Belgas officii conſcientia attentos fuiſſe. Abdicationem efflagitavit maturè,majoribus ſervatus. ut dubium reliquerit, majoremne laudem in Barbaris regnis adminiſtrandis, an iis relinquendis promeritus ſit. expeditius illi fuit tradere imperium, quàm accipere, & quod alieno rogatu ſumſit, ultrò & æquo animo depoſuit. Sanè fatis hoc debitum, ut dum imperatoria ſe dignitate foris exuit, novam domi indueret, nec deſierit eſſe, qui fuit, quin factus fuerit major, quàm fuit. Tunc mercantium quoque juſſis paruit, jam Fœderatorum ſolùm. tunc temporarii imperii, jam perpetui adminiſter. tunc Patriæ abſens, jam præſens curator. tunc Barbarorum rector, jam ſuæ gentis. tunc militiæ rudioris, jam ordinatioris. Etenim non inclytæ ſolum Veſaliæ, inter limitaneas validiſſimæ, præfectus à Fœderatis Ordinibus fuit & totius Equitatus ſub Arauſionenſi Principe Wilhelmo creatus ductor, verùm,

Reaux magnis dignitatibus ornatur.

verùm dignitatis proavorum memor & in Belgii commoda porrò intentus, honorum ſuorum ſpatia videt, nondum terminum. Imperantium laudibus detrahere pronum invidis & querulis. at vanas populi voces non audiunt, quos recti ſenſus & meliorum ſuffragia erigunt. De Ducibus judicaturos, conſilia, fidem, res geſtas inſpicere oportet. nec hoc ſolùm, ſed & quæ confici ab illis potuerint. cum ab occaſionibus ſæpè, ſæpè ab armis & apparatu bellico deſtitui illos compertum ſit. quid, quod omnium molitionum ſucceſſus præſtare à ſe ipſis non poſſint, cum plurimum fortunæ habeant res militares. Eſt quoque ea regentium condicio, ut quicquid proſperè geſtum, ſuum eſſe ducant, quicquid infelicius, imputent ducibus. Naſſovius fortunæ ſe præbenti non defuit, nec hoſti ullam negligentiâ præbuit. nec contemnendi ejus autor, cum armis prævaleret, nec timendi, cum neceſſitas & victoriæ ſpes audaciam provocarent. Facile eſt, in Europæo Orbe degentibus, mœnia in hoſtili terra debellare votis, narrationibus, poculis. modos victoriarum comminiſcimur, quales ſua cuique ſuggerunt ſtudia, majores animis quàm conſiliis, impigri linguâ & nihil ultrà verba auſuri. At Dux vigilans, ſobrius & prudens, ubi commeatus, ubi ſupplementa, ubi pecuniæ deſunt, uti narratores Batavos ferre poteſt, ita majora viribus aggredi cavet. Etiam publica exſpectatio impatiens eventuum eſt. licet privata loquax magis inter talium rerum imperitos. Mauritius horum ſecurus, conſilio ſuo & ſuorum, grandibuſque exemplis nixus, non opinione plebeja aut abſentium vaga & inconſulta meditatione, in Barbaro orbe, pacis bellique temporibus, inter apertos occultoſque hoſtes, terra ac mari, eas res geſſit, quæ ſeculo digniſſimæ, Fœderatis, Naſſoviis, ipſi glorioſæ, Societati utiles fuerunt. ut, ſi verè æſtimare volumus, non Comiti Præfectura, ſed Præfecturæ Comes datus fuerit, nec adminiſtratæ ab ipſo Braſiliæ ullos, præterquam hoſtes, pœnitere poſſit.

FINIS.

CASPARIS BARLÆI

MAVRITIVS REDVX.

Sive

GRATVLATIO

Ad Excellentiſſimum & Illuſtriſſimum Comitem I. Mauritium, Comitem Naſſaviæ, Cattimeliboci ac Dietziæ, Bilſteinii Dominum, Braſiliæ Terrâ Marique Præfectum, &c. Cum ex Orbe Americano in Europæum ſoſpes appuliſſet.

NAſſovius trans æquor adeſt, reducemque ſalutat
Belga Ducem. nondum Phœbo fervente peruſtus,
Se priſco candore probat, patriique coloris
Et juxta veteris ſervat veſtigia recti.
Iverat Occiduum miſſus bellator in Orbem,
Et terras, Sol feſſe, tuas. non viſa ruenti
In laudes Europa ſatis, famâque ſuorum
Pars mundi concuſſa prior. quærendus in orbe
Barbarico fuit hoſtis Iber, vincique ſub ipſo
Veſpere regnatorem Aſiæ dominoſque Philippos,
Dîs viſum Superis. hîc opportuna trophæis
Ingens ſe tellus aperit, diffuſaque vaſtis
Regna plagis nudiſque truces cultoribus agri.
Hic alios hominum mores miramur & urbes,
Corporaque humanis fœdè diſtenta medullis,
Infameſque dapes & qualia fercula fratri
Coxit & immanes Atreus detruſit in artus.
Hæc belli laus ſumma viris, in viſcera victos
Condere & inviſos diſcerpere dentibus hoſtes,
Ne toti noceant, vel ab ipſa morte reſurgant.
Hic alium Caſtella olim conſpexit Olympum,
Diſſimileſque faces. oculis diſparuit Arctos,
Et ferus Alcides. nuſquam ſua ſigna Bootes
Suſtulit aut ſtrictum Perſeus ſe torſit in enſem.
Phillyridem ſtupuit, quique altius exit in Auſtrum
Indus & ara Deûm. geminis ſolamen ab umbris
Terra capit, quas nunc dextras, nunc ire ſiniſtras
Adſpicit. hybernis quoties nos noctibus acre

Calcamus

Calcamus ſine Sole gelu, Titania lampas
Æſtuat & fuſcas exurit fervida frontes.
Non illic ripa Vahalis Rhenique bicornis
Ambulat, aut Ligerim Scythicumque adſpectat Araxem
Incola. Amazoniæ generoſa vocabula gentis
Indunt nomen aquis, & qui per rura Maragnon
Longa ruit nitidaſque Argenteus evomit undas
Plata patens. vix obliquis ſe ſidera condunt
Flexibus & parvo diſtant diſcrimine luces.
Non his, vaſta licet, Romana potentia terris
Intulit audaces aquilas. non cepit Olindam
Græcia. non illis allatus pſittacus oris
Reddidit aut Spartam aut Cadmi fundamina Thebas,
Aut te Miltiade, aut tua victor nomina, Theſeu.
Heſperiæ ſors iſta fuit, ſervataque Bæti
Gloria rectorique Tagi. ſe barbarus illi
Tradidit & ſerò dominis adſuevit Iberis.
Nos etiam, quorum virtus Mavortia neſcit
Stare loco, PLVS *que, exemplis regalibus,* VLTRA
Vadit & ingentem grandis fiducia Tethyn
Trajicit, infernas mox perruptura paludes,
Ivimus, & lauros illis ſuſpendimus oris.
Sic fruimur rapto, & quæ quondam regna fuere
Capta Tago, noſtris ſpolium ceſſere Batavis.
Manſuetas hîc Belga domos & mitia tecta
Poſſidet. Auriacis titulis expungimus Indos,
Hiſpanoſque duces. longè migramus & ipſi
Oceano inducit peregrinos Belgica cives,
Ædificatque foris. mutat cum gente colonus
Sidera, in auriferas diffundit nuntia valles,
Ipſaque pallentis penetralia concutit auri,
Et terret ſecreta Erebi. ſua ſacchara noſtras
Lætatur tractare manus dulciſſima tellus;
Mattiacoſque illic & reſpirare Sicambros;
Sævus ubi crudis habitator vixit ab extis,
Horrendæque artus hominum ſecuere ſecures.
Maxime Dux, hæc terra tuis ſervata triumphis,
Imperiiſque fuit. dudum ſub Principe Celſo
Miles eras, noſtrique adſperſus pulvere belli,
Publica magnanimis juviſti commoda cœptis,

 Cum

Cum validam Tarteſſiacis è faucibus Arcem
Eriperes, Rhenique domos & clauſtra Batavis
Aſſereres, veſtræ facinus memorabile dextræ.
Tunc latus immenſum mundi, quod neſciit ævum
Omne, tibi in meriti precium ſpatiumque futuri
Ceſſit, & intrepidi ſucceſſor magne Columbi,
Veſpucii ſectatus iter, cum Sole ſtetiſti.
Hic ſibi Naturæ longiſſima linea metam
Fixit. anhelantes iſto ſub cardine Phœbi
Adſpectamus equos. nec latius exit honorum
Regnorumque fames & vis peregrina ſciendi.
Conſtitit extremis in Gadibus illa potentis
Alcmenæ ſoboles & finivere columnæ
Imperium. Latiis etiam rectoribus olim
Ultima ſuffecit Thule. Tibi trans mare magnum,
Atlantiſque vagos fluctus & Nerea vaſtum
Surrexere novæ gentes, dominumque ducemque
Agnovere truces populi. ſua Numina cuncti
Devovere tibi, & nudati membra lacertos
Exeruere tuis juſſis, & tela pharetris
Depromſere ſuis. plumæ luſere per armos,
Et picturato gratati corpore, vobis
» *Juravere fidem. nec enim gens neſcia juſti eſt,*
» *Ipſaque barbaries aliquid præſentit honeſti.*
» *Naturæ ſe lege probant, inſcriptaque menti*
» *Cœlitus officii verſant dictamina, quamvis*
Obruta ſe condat multa caligine virtus.
Quot circum regnis, tot linguis cultus abiſti,
Nec diſpar morum ratio diſcrevit amorem
Obſequiumque tui. te ſuſpexere feroces
Indomitiſque animis turbæ & miteſcere ſub te
Effera vis potuit facilique adſueſcere vitæ.
Excuſſæ manibus clavæ, & lethalibus arma
Cotibus & rigidi damnato in corpore funes.
» *Sic natum malè, manſueta ſub lege renaſci*
» *Poſſe hominem, jam certa fides. per ſtrata viarum*
Ambulat, & noſtro ſub ſidere barbarus exit,
Et priſcum diſcit velatus membra pudorem.
Eheu, quanta viris feritas & neſcia luxus
Vita rudis, quales agreſti lumine vultus,

Quàm

Quàm pertuſa genas facies, quàm mollia flexu
Brachia, præcipitique per avia pulſat humum pes
Turbine, ſeu celeris ſequitur veſtigia cervi,
Seu mediis velox leporem ſectatur in agris.
Quàm gnari torquent jaculum, doctique ferire
Obvia, non vanis proſternunt ictibus hoſtem.
Hoc memini. Batavo ſolventem è littore cunctos
Contra te maris iſſe Deos, Zephyroſque Notoſque
Disjeciſſe rates, irataque numina ſorti
Invidiſſe tuæ. quid enim? tunc altera Juno
In Belgas inimica ſtetit. te Juppiter ire
Æneæ fato voluit, perque aſpera rerum
Per caſus pelagi varios, longinqua tueri
Littora & in terris aliis Latioque reponi,
Arcton in Occaſum portare deoſque penates.
Alter eras tum Scipiades, qui ſubruit Afrum,
Trans mare. nec fuit hæc ſolius gloria Pœni.
Tu nobis Hanno victuris claſſibus orbes
Acceſſiſſe novos auſus, glebiſque fociſque
In patriis hæſiſſe, duci plus vile putaſti.
Eudoxo deſerta Pharos Memphiſque ſuperba
Et contemta fuit Lathyri domus hoſpita regis.
Scandit Erythræum pelagus, ratibuſque profundum
Emenſus, tandem Heſperiis ſtetit exul in oris.
Hæc Niciæ fortuna fuit, Grajique Conones
Per fluctus abiere foras. ſors iſta Lyſandrum
„ Extulit & Romæ dominos. virtute probantur
„ Et pelago grandes animæ. diſcrimina fortes
„ Nos faciunt, nec parva timet, cui ſpernitur æquor.
Sed veluti ſalvus, poſt mille pericula, tandem
Conſtitit ad Tiberim Ductor Trojanus, & æquos
Expertus ſenſit Superos, ſtas littore ſoſpes,
Braſiliæque domos jamque hoſpita ſaxa ſubiſti,
Vallatamque urbem ſcopulis, habitataque nuper
Hiſpanis loca, & illuſtris faſtigia regni.
Victor in adventu es. primuſque à Principe vinci
Se doluit Baniola ferox. fugere phalanges,
Et Calvi ſua ceſſerunt æraria Portus.
Fortunate Comes, memorandi nominis hæres,
Hæc Tropici videre geri. quæ faſcia Phœbo

Hic illic deſinit iter, tua facta ſub iſdem
Limitibus claudi voluit, Cancroque Caproque
Hoc belli finivit opus. cum victa Peneda eſt,
Creditur ipſe tibi Chiron acuiſſe ſagittas,
Et juviſſe Ducem. ſcutum porrexit Orion,
Indigetes toto cum littore pelleret audax
Dextera, & antiquis ſe maxima Pernambucum
Faſcibus exueret, tanto ſecura magiſtro.
Nec viſum ſævire tibi. clementia gentis
Dos æterna tuæ eſt. cunctis ſpes certa ſalutis
Ex æquo vitæque datur, placidiſque vagantes
Legibus atque ipſum invitas placatus Iberum.
Nec ſatis hoc. munis urbem terraque marique,
Præcludiſque aditus hoſti, dum nubibus imbres
Nimborum extundit pater, acceſſuſque viarum
Laxat & anguſto ſaliunt in gramine Fauni.
Vix firmata tuis fuerat Reſpublica curis,
Accepitque ſuas regio placidiſſima leges;
Mittis in oppoſitum bellacia claſſica Nigrim,
Et latè fulvis conſperſum littus arenis.
Æthiopum ſtatio eſt, quales Acheronte ſub imo
Degeneres vadunt Genii. jacet edita vallis
Mina potens, dudum Auſtriacis inſeſſa Philippis,
Unica mercantis tremor & formido Batavi.
Cepiſti atque tuis acceſſit clara trophæis.
Deerat adhuc roſtratus honor, domitiſque corona
Claſſibus, extremis cum te pars hoſtica fatis
Et vicina ſuis terrerent mœnia tranſtris,
Sanctorumque chorus. tu per ſpatioſa vagantes
Æquora, fataleſque minas & bella ferentes
Merſiſti & multo damnaſti funere fortes
Bæticolas, faſtumque Tagi. riſere ſerenæ
Nereïdes, favitque tibi, mare, ſidera, venti.
Quà ſibi ſuppoſtas ferit ardens linea gentes,
Immenſamque ſecat ſpatiis æqualibus æthram,
Terra jacet, totoque natat circumflua ponto.
Morborum ſuccique ferax roriſque beati,
Quem cannæ dulces generant. Hîc area laudum
Panditur, hæc veſtras tellus admiſit habenas,
Et dis Angolæ cultor, ſparſique per oras

Oceani

Oceani nigri indigenæ, candenſque miniſtrat
Hic ebur, hic fulvum mercanti porrigit aurum,
Venaleſque animas precio tranſcribit iniquo.
» *Cur bona libertas homini ſubduceris? & cur*
» *Vis ſervum natura pati? cœleſtis imago eſt,*
» *Quiſquis homo eſt, natuſque ſibi vim reſpuit inſons.*
» *Mortales æquis generamur legibus omnes,*
» *Jure pari, mox diſſimiles injuria fecit,*
» *Et belli furor & rabies inſana nocendi.*
Pacificos etiam fluctus Chilenque remotam
Auſpiciis tetigere tuis gens noſtra, viæque
Ignotæ patuere maris, compendia ponti,
Quæſitumque fuit, quod non invenimus, aurum.
Magne Comes, ſtitit una tuos pax obvia curſus,
Et Luſitanis veniens Concordia terris,
Suſpendit Mavortis opus; frameaſque tubaſque
Et bellatrices paſſim compeſcuit iras,
Ipſaque paciferam Bellona oſtendit olivam.
Non moriture Ducum, priſci venerabile germen
Sanguinis, ignotum nobis jam note per Orbem,
Ad Batavos veteremque redi, fortiſſime, mundum.
Non effœta tuæ laudis mea Belgica, cauſas,
Queis merearis, habet. reſtant præclara laborum
Argumenta domi. pandit tibi Flandria laxos
Mox vincenda ſinus. hîc nondum fecimus armis
Otia. fervet amor belli, paribuſque Philippi
Regna fatigamus ſtudiis. Tu barbara ſperne
Verba, Magajates, & qui ſibi lurida formant
Tela, Tabajarres, & pictos membra Tapujas,
Patagones, & Canibales, paſtumque cruore
Humano deforme genus; duroſque Caëtas
Tupiguas & Amixocoros ſævoſque Piryvos,
Et Tupinaquorum populos. dediſce parumper
Iſta loqui, Germane, & vocibus utere noſtris.
Et Batavos Friſioſque ſona, mitemque Sicambrum,
Mattiacos Morinoſque & quos fovet Iſala cives.
Fulminat in Morinis cognati ſanguinis Heros,
AVRIACVS, *ſternitque viam, qua poſſit adiri*
Ganda vel auguſtis Antverpia digna triumphis.
Adſis, magnanimoque humeros ſuppone labori.

 Voſque

Voſque adeò, Patriæ Patres, quibus inclita belli
Gloria ſurgit ab Occaſu, tot Veſpere in ipſo
Emeruit celebres vigilans induſtria lauros,
Heſperiæque accîdit opes; defendite magnis
Cœpta animis, Siculumque iſtis avertite Regem
Finibus, auriferamque Peru Cuſcumque Quitumque
Et pulchros longè Potoſi convellite montes.
Hæc finem bellis regio dabit. illa potentis
Imperii ſuffulcit opes & robora tellus.
Obruite hanc orbis dominam, qua pugnat Iberus
Orbe alio. geminos in ſe committite mundos,
Et caput Hiſpanum Occiduis demergite terris,
Ut Phœbo labente labet. qui viribus in nos
Accreſcit gliſcitque novis, hinc pabula Marti
Sufficit, & ſtrictos æternùm nutrit in enſes.
Mercedem pugnis ſubducite. vadat Iäſon
Alter & in claros deducat carbaſa portus,
In Belum Panamamque & ditem invadite fortes
Colchida, & effoſſis Indum ſpoliate metallis.
Ite Patres, monſtrabo viam per Amazonis undas.
Hoc Duce, Perruvio toti fulgebitis auro.

C. Barlævs.

INDEX

INDEX RERVM

praecipuarum hujus

HISTORIÆ.

A.

ABina & Achina ſtationes Africæ. Pag. 55
Aciei noſtræ propè Minam ordo. 56
Adolphus Naſſovius Imperator. 326
Adriani Duſſii laus. 120
Adventus claſſis Hiſpanicæ. 102
Æthiopes clamoribus prælia ordiuntur. 57
Alagoa Borealis. 41
Alagoa Auſtralis. ibid.
Albertus C. Burchius Senator & Conſul Amſtelodamenſium, inter Societatis Occidentalis Directores, & Legationibus ad Reges varios clarus. 104. 109
Aldeas. pagi. 41
Alexii portus in Braſilia. 273
Aliquot Sacri ordinis relegati. 188
Americanus Orbis an notus Veteribus. 12. *examinantur loca veterum.* 13
America antiquitus habitata. 14
Americæ primi inventores. ibid.
Ananazes fructus. 70
Anhuibapeapija, Saſſafras. 134
Andreas Vidalius ad ſeditionem hortatur Braſilienſes. 180
Angola Chilenſium. 265
Annabon Inſula. 210
Annonæ calamitas in Afris & Braſilia. Remedium. 248
Antæ. 132
Antonii Ocquendi cum Patre pugna navalis. 18
Antonii pagus. 40
Antonii Vazii Inſula. 40. *oppidum.* 136
Antonius de Cunha Andrada captus & in Belgium miſſus. 168
Apri amphibii. 132
Arara avis. 133
Araucani Chilenſium bellicoſiſſimi. 273
Arces Reciffæ. 135
Arda arbor. 134
Armadillæ deſcriptio. 220
Armandi Richelii Cardinalis laus. 46
Artiſoſkius Tribunus. ejus laus. 27. *litteræ ad D. Albertum C. Burgium.* 109. *dimittitur.* 107. *in Belgium redit.* 119
Articuli Induciarum inter Luſitaniæ Regem & Fœderatos Ordines, quoad Societatem concernunt. 231
Arx Auriaca in Tamarica. 136
Arx S. Antonii. 74
Arx Brunonis. 135
Arx Cabo dello, Catharina dicta, à Mauritio Margareta. 74
Arx Calbuca in Chili. 275
Arx Ceuliana. 74
Arx Duſſii. 137
Arx S. Georgii. 135
Arx Naſſovia in Afris. 53
Arx Povacaona ſive Portus Calvi obſeſſa à Mauritio. 37. *victa.* 38
Arx Reſtinga. 74. 137
Aves marinæ. 134
Aurum cur Barbaricum dictum Maroni. 290

B.

BAldivia civitas. 266. *eam ſubeunt Belgæ.* 277. *munimentum exſtruunt.* 278
Baldivienſis provincia novem territoriis diſtinguitur. 266. *Baldivienſium deſcriptio.* 280
Balduinus Henrici Præfectus in Braſiliam navigat. varia fortuna pugnat. moritur. 16
Banjola fugit. 42. *flumen S. Franciſci trajicit.* ibid. *prope Seregippam graſſatur.* 63. *Seregippam deſerit.* 63
Barbalio Bahiam repetit. 182
Barra grandis Sinus eſt Portui Calvo vicinus. 42
Baxios de Rochas, ſcopuli. 70
Belgæ mercatores differunt à Græcis & Romanis, à Germanis & Gallis. 8
Belgarum copiæ aliquot cæſæ. 187
Belgæ in Africam navigavere. 60
Bejupira piſcis. 133
Bellum Belgicum, ejus cauſſæ, magnitudo. 1. *fama, diuturnitas, jus, Virtutes & vitia, Duces, diſtincta tempora.* 2
Bellum Belgicum duplex Domeſticum & Externum ſive tranſmarinum. 3
Bellum tranſmarinum aliud ad Orientem, aliud ad Occidentem. 4
Bento Henricus. 183
Bernardus Comes Naſſoviæ. 327
Boaviſta Domus ad delectationem & tutelam Inſulæ. 151
Boicininga, ſerpens venenatus. 133
Boignacu ſerpens. ibid.
Bojobi ſerpens viridis. ibid.
Boope piſcis. ibid.

Braſiliæ deſcriptio. Situs, termini, figura, populi, quomodo è Veteri Orbe huc pervenerint, primi inventores, aër. 20. *coloniæ. Epiſcopi & Præſidis ſedes. lingua, mores.* 21. *habitus, religio, domicilia, victus.* 22. *Arma.* 23. *præfecturæ* XIV. 24. *nationes.* ibid.
Braſiliæ diviſio vetus in Boreales & Meridionales Præfecturas. Nova in Hiſpanicam ſive Luſitanicam & Belgicam. 25
Braſiliæ quàm grande momentum. 324
Braſiliani natatores, piſcatores, jaculatores, potores, crudeles. 22. *in hoſpites effuſi.* 23. *officia erga mortuos.* ibid. *Europæis mixti mitiores.* ibid.

C.

Cajatayæ, cercopitheci. 133
Cajuſia pyra. 70
Campecha. 26
Cameronis ingenium verſatile. 98
Cameronis expeditio terreſtris adventante claſſe Hiſpanica. 178
Camurupi piſcis. 133
Capitis Viridis & Inſularum ei objacentium deſcriptio. 31
Capureiba arbor. 134
Carolus Naſſovius Dux. 35. *occumbit.* 38
Carolus Tourlonius prætoriæ cohortis Dux pugnat cum hoſte. 180. *inquirit in expilatores.* 184. *opponitur Cameroni.* 188
Carolomappa Arx capitur. 275
Carolus Tolnerius à Comite in Belgium mittitur. 234
Caſtrum civitas in Chiloüe. 264. *evertitur.* 275
Caſtellum Domburgicum. 137
Caſtrum Frederici Henrici. 136
Caſtrum Princ. Guilielmi. ibid.
Caſtellum maritimum. 135
Caſtrum Mauritii ad ripam S. Franciſci. 42. *caſtrum minus ad oſtia ejuſdem.* ibid.
Caſtrum Waardenburgii. 136
Cauſſæ navigationis ad Indos. 4
Cauſſæ & ſcopus ſcriptoris. 19
Cenſus ſaccharorum & aliorum redituum. 101
Cerigones. 132
Chimilla animalculum. 272
Chilen qui adierint. 272
Chiles deſcriptio. ſitus. etymon. temperies. gubernator. Epiſcopatus. 262
Chilenſis regni provinciæ. 263
Chilenſium populorum habitus corporum. 266. *opificia, domicilia, veſtitus.* 267. *victus, Præfecti.* ib. *arma. religio. Dæmonia.* 269. *De conjugiis.* 270. *ritibus circa mortuos. ſecundis nuptiis. ritu fœderum.* 271. *Numine. Gubernatoris electione. animalibus.* 272. *ad colloquia cum Belgis deſcendunt.* 278. *horrent ad auri mentionem.* 279
Chilenſia vocabula. 283 & *ſequent.*
Chiloüe inſula in Chili. 264. *ejus portus.* 277
Chriſtianus Comes Naſſoviæ. 327
Cibariorum inopia. 138
Cives & coloni à Mauritio in centurias ſcribuntur. 45
Civitas S. Salvatoris noſtrorum negligentiâ amiſſa. 16
Claſſis Hiſpanicæ deſcriptio. 158. *duces.* 160. *è Sinu Sanctorum exit.* 161
Claſſis noſtra. 162. *Hiſpanicæ fuga.* 170. *ejus infelicitas.* 171
Claſſium primus conflictus. 165. *ſecundus.* 166. *tertius.* 167. *quartus.* 169
Coloni quomodo in Braſiliam pelliciendi. 124. *quando utiles. tria hominum genera ad colonias apta.* 125
Columbus. 14
Comes Banjola. 35. *ablatis impedimentis loco movet.* 37. *fugit.* 39
Comitis Mauritii cum Societatis rectoribus concordia. 311
Commendo ſtatio Africæ. 55
Conceptionis civitas in regno Chilenſi. 263
Congenſes Legati in Hollandiam. 244. *eorum deſcriptio.* 245
Congenſe regnum, Congo civitas. ibid.
Congenſis Regis tituli. 346. *reginæ appellatio.* ibid.
Congo flumen. 206
Conjurationis Thomææ arcana. 248
Conſilia habita de expugnandis Palmaribus. 243
Controverſia celebris. An expediat Societati, ſingulis ad mercatum aperiri Braſiliam, an ſervari publico. 87. *Conſilium Comitis.* 88. *probatur à Fœder. Ordd. & Societatis rectoribus.* 90. *Coloniarum incommoda.* 87. *commoda.* 88
Copaiba arbor. 134
Cotiæ. 132
Criſpinus in Braſiliam mittitur. 281
Curawanchas præfectus Villæ ricæ apud Chilenſes. 265
Curacao inſula. 26

D.

Davilii Eccleſiaſtæ ſtudia in convertendis gentibus. 127
Decreta de decimis, piſcatione, ponderibus, &c. 51
Decretum de captis Nigritis, Vectigalium fraudatoribus, prædonibus. 67. *de re frumentaria.* 68. *de appellationibus, homicidis.* ibid.
Defectio Luſitanorum nunciatur Comiti. 201
Deliberationes de transferenda imperii ſede in Tamaricam. 52
Diei Dominici veneratio. 45
Diligentia Mauritii in deprehendenda Hiſpanorum claſſe. 157
Dillenburgum Naſſoviæ civitas. patria Mauritii. 327
Diſcurſus de mancipiis & ſervis. 184
Dominici Calabaris Hiſpani infelix fatum. 37

Dorades piſces. 133
Duces cum Brouwero in Chilen profecti Blaubeeckius, Voſtermannus, Petrus Florius. 273
Ducum Americanorum laus. 18

E.

EBrechtus, Bowardus, Hollingerus duces occumbunt. 81
Eccleſiæ regimen. 309. *Synodi. claſſes. preſbyteria. concionatores.* ibid.
Eccleſiaſtæ laudatiſſimi Fredericus Caſſelerus, Petrus Lantmannus, Franciſcus Plante, Ioachimus Sollerus, I. Polhemius, Cornelius Pœlius, Samuel Rathelarius, David Doreſlarius, Iohannes Stetinus, Iohannes Eduardi. 130
Eclipſis Solaris deſcriptio. 196
Edicta per octennium promulgata, varii argumenti. 302. *de abſconditis mercibus. prædonibus. Sabbathi obſervatione. aleæ luſu. militum graſſationibus.* ibid. *vallis. mercantium fraudibus, militibus vagis, latronibus, præfectis graſſantibus, ponderibus, menſuris, certaminibus ſingularibus. farinæ plantatione.* 303. *debitoribus, expilatoribus, blaſphemis.* 304. *æruſcatoribus, cædendis lignis, orphanis.* 305. *ſaccharis, ſcholis, armis, annonæ valore, Notariis.* 306
Edictum Fœderat. Ordd. de permiſſa in Occidentem navigatione. 12
Eliæ Herckmanni laus. 75. *ejus iter per deſerta Copaobæ.* 213. *ſuccedit Brouwero.* 277. *oratio ejus ad Chilenſes.* 278. *ſucceſſus nunciat Mauritio.* 280. *redit in Braſiliam.* ibid. *moritur.* 281
Erneſti caſtrum. 136
Expeditio prima Societatis in Braſiliam ſub Iacobo Willekens. 15
Expeditio ſecunda in Occidentem ſub Baldewino Henrici. 16
Expeditio Henrici Loncquii in Braſiliam. Olindam cepit. 17
Expeditio Hadriani Patris in Braſiliam. glorioſe pugnans occumbit. 18
Expeditio in Minam Africæ arcem. 53
Expeditio in Seregippam Regiam, duce Tribuno Scuppio. 63
Expeditio in Siaram duce Garſtmanno. 66
Expeditio in Occidentem ſub Iolo. 91
Expeditio Ioli in portus O. Sanctorum terras. 189
Expeditio in Angolam ſub Iolo. 203. *in inſulam Thomæam ſub eodem.* 207
Expeditio in inſulam Thomæ ſub Douza. An. 1600. 212
Expeditio in Maragnanam præfecturam. 223. *rationes expeditionis.* ib. *duces Lichthart.* & *Coinus.* ib.
Expeditio deſtinata Mauritio in urbem Buenes Ayres duce Lichthartio. 241

F.

FEderatorum Ordd. victoria navalis duce Trompio. 174
Fœderatorum Ordd. litteræ, quibus Comiti miſſionem petenti ſuadent manſionem. 202
Fœderati Ordines, Auriacus, Societatis Rectores Comiti pro adminiſtratâ Braſilia gratias agunt. 326
Ferdinandus Maſquerenga Comes de Torre terra marique Præfectus. 160
Fluvii S. Franciſci deſcriptio. 43
Fluvius Argenteus ſive Rio de la Plata. 24
Fluvius Grandis Ingenia ſive molæ. 123
Fodinæ apud Couhaovenſes inventæ. 47. *fodinæ Copaovaenſes* & *Terræ Novæ.* ibid.
Formula regiminis Braſiliæ elegans præſcripta à Mauritio. 291. *quomodo habendus miles, primores, coloni, Luſitani.* 294. 295 & *ſeq.*
Franciſcus de Barros relegatus. 185
Franciſcus Toletanus Hiſpanorum Dux Civitatem S. Salvatoris recuperat. 16
Franciſcus Plante Eccleſiaſtes. 331. *autor librorum Mauritiados.* ibid.
Fredericus Henricus Arauſionenſium Princeps. 327
Frederica olim Philippæa dicta. 69
Fretum Lamærium. 273
Friburgum Palatium Comitis. 145

G.

GArazu pagus Pernambuci. 40
Georgius Garſtmannus. 66. *Arcem Siarenſem expugnat.* ibid.
Georgius Fredericus Naſſoviæ Comes. 327
Georgius Marcgravius Geographus & *Aſtrologus eximius.* 330. *moritur.* ibid.
Giſelinus comes Expeditionis in Bahiam. 77
Guacucua veſpertilio aquaticus. 133
Guaperua piſcis. ibid.
Guara avis. ibid.
Guilielmus Arauſionenſium Princeps. 327
Guilielmus Otto Naſſoviæ Comes. ibid.
Guilielmus Letanus centurio. 56
Guilielmus Looſius ſuos ad pugnam hortatur. 164
Guilielmus Piſo Archiater. 331. *ſtirpium* & *herbarum Braſiliæ ſcriptor.* ibid.

H.

HEctor de la Calce tempeſtate Paraybam appellit. 194
Henricus Comes Naſſoviæ Hulſtæ gubernator. 327
Henrici Brouweri profectio in Braſiliam. 258. *mandata Brouwero.* ibid. *novam viam aperit in mare Pacificum.* 273. *moritur.* 276. *ſepultura.* 283
Henricus Hœſius militaribus præficitur, abeunte Mauritio. 294

Hiſpanorum litteræ interceptæ. 159
Honorum inſignia delata Comiti à Pernambucenſibus. 155
Hoſtis de temperamento belli cogitat. 199. *rationes quæ Comitem idem facere impulerunt.* ibid.
Hoſtis trajicit flumen S. Franciſci. 156
Houwinus centurio & Berchemius architectus caſtrenſis caduntur. 81

I.

Iacobus Huygenius ſurrogatus Looſio. 165
Iacobus Stackhouwerus cum Helmichio hoſtem cædunt. 39
S. Iacobi civitas, S. Iago. 262
Iacobus Aldericus. 167
Iacobus Willekenius Præfectus in Braſiliam abit. 15. *urbem S. Salvatoris capit.* ibid.
Iaguaretæ, tigrides nigræ. 133
Imbres crebri ſacchaream meſſem ſuffocant. 228
Imperial, civitas Chiles. 262
Imperium Africanum. 311
Imperii Braſilienſis ordo & gradus. 307. *Fœder. Ordd.* XIX-*Viri, Præfectus Braſiliæ, Supremus Senatus, Politicus. Magiſtratus Provinciales.* 307. 308. *Rationum collegium.* ibid. *Vicepræfectus maris.* ibid. *Senatus nauticus.* ibid.
Imperii Braſilienſis defectus. 317. *cauſæ malorum.* 319. *Remedia malorum.* 321
Incolarum Braſiliæ alii liberi, alii ſervi. 123. *liberi Belgæ, Luſitani, Braſilienſes.* 125. 126
Indiculus armorum. 137
Inſulæ Capitis Viridis. 32. *Saliferæ noſtratibus dictæ.* ibid.
Inſula Principis. 212
In Maragnana provincia caſtellum expugnatur. 224
Ioannes Naſſovius ſenior dictus. 327
Ioannes Naſſovius pater Mauritii. ibid. *exercitus Suecorum Regis præfectus.* ibid.
Ioannes Erneſtus Comes Naſſoviæ moritur in Braſilia. 186. 327
Ioannes Tallebomius Centurio cadit. 38
Ioannis Coini expeditio in Africam, ejus litteræ ad N. Yprenſem. præliatur cum Æthiopibus. 56. *Minam obſidet.* 57. *dedi poſtulat.* ibid. *deditur. conditiones.* 58. *victor excipitur.* 60. *laus.* 120. *nunc propræfectus rei tormentariæ ſub Auriaco.* 60. *nobilis è Miſnia.* ibid. *Cameroni opponitur.* 179. *pellit Cameronem.*ibid. *Maragnanam vincit.*223
Ioannes Walbeekius Aſſeſſor. 189
Ioannes Dorthius Tribunus à Barbaris obtruncatur. 16
Ioannis Giſſelini laus. 121
Ioannes Godlatius vigilum præfectus. 56
Iohannes Latius rerum in Braſilia à Societate geſtarum uſque ad An. 1636 *ſcriptor laudatiſſimus.* 18
Ioannes Lichthartius. 27. *Maragnanam invadit cum Coino.* 223. *ejus laus.* 226. *in præfecturam Inſulanam exſcendit.* 52
Ioannes Wendovillius centurio cadit. 83
Iolus è Texelæ portu ſolvit. 91. *ejus naves terrori ſunt Hiſpanis.* 92. *ſuos ad pugnam hortatur.* 93. *pugnat.* ibid. *deſeritur à ſuis.* 94. *invectiva.* 95. *iterum pugnat.* 96. *iterum deſeritur.*ibid. *iterum repetit pugnam.* ibid. *æmulatio fruſtratur expeditionem.* 97. *ejus expeditio in O. Sanctorum terras.* 189
Ioli Claſſis ad Havanæ portum. 195. *disjicitur tempeſtate.* 196. *in Angolam mittitur.* 203. *Loandam capit.*204. *inſulam S. Thomæ & arcem.*208
Iolus moritur, ejus laudatio & exequiæ. 209
Icicariba arbor. 134
Iſrael Twynius centurio cadit. 83
Itaiba arbor. 134
Iuckerius à Iandovio per fraudem capitur. 265
Iudæi ab excubiis abſolvuntur Sabbatho. 45
Iudæorum repagula. 310
Ius navigandi ad Indos. 4

L.

Laboratores, cultores Roſſarum. 70
Laus Coini & Lichthartii. 226
Lecti penduli & retiformes, quos hamaccas *vocant.* 126
Legati à Camerone ad Comitem miſſi. 98
Legati Sohnenſes ad Mauritium. 244
Leges frumentariæ circà Mandiocam à Mauritio conceptæ. 154
Leges matrimoniales. 45
Libertas religionis conceſſa Luſitanis. 49
Ligni Braſilienſis cultura. 128
Lis cum Artiſoſkio. 103
Litteræ Comitis ad Auriacum. 43. *ad Societatis rectores.* 44
Litteræ Georgii de Maſcarengas Proregis ad Comitem. 236
Litteræ Herckmanni ad Comitem & Senatores Braſiliæ. 282
Litteræ Mauritii ad Ordd. Generales de Artiſoſkio. 107
Litteræ Principis Auriaci exhibentur Chilenſibus. 278
Loandam S. Pauli invadit Hinderſonius. 204. *arces condit.* 205
Loanda inſula. 206
Locis ſacris in bello parcendum. 148
Lodovico Barbalioni opponitur Picardus. 186
Luſitani proditionis accuſati. 156
Luſitanis vivendum legibus Cæſareis & Romanis. 50
Luſitanorum litteræ interceptæ. 75
Luſitanorum conjuratio credita, nondum comperta. 99. *excuſantur captivi.* 101
Luſitanorum defectio in Inſula Thomæa. 242

Luſitanorum in Loanda cædes. 247. occaſio. querelæ Luſitanorum. ibid.
Luſus pecuniarum prodigi prohibiti. 45

M.

Magellanus, Dracus, Candiſchius, Noortius, Ralegus, Forbiſcherus Americæ partes varias aperuere. 15
Magnitudo Imperii Braſilienſis. 331
Mulatæ qui. 62
Mamoluchi qui. 156
Mancipiorum inter S. Franciſci flum. & fluv. Grandem numerus. 317
Mandiocæ inſitio. indoles ſingularis. 131
Manquiantus Chilenſis. 281
Mansfeldius cum copiis terreſtria tenet. 163
Mansfeldii cum hoſte pugna. 188
Maragnanæ Inſulæ deſcriptio. 225
Margareta Ducis Holſatiæ filia, mater Mauritii. 327
Matthiæ Ceulii laus. 120
Matthæus Ioannis Iolo ſuccedit. 210
Mauritius Arauſionenſium Princeps. 327
Mauritius Naſſoviæ, &c. Comes illuſtriſſimus Hiſtoriæ hujus argumentum. 19. quatuor Tabulis Belgicam Braſiliam exhiberi fecit. 25. ejus decora & virtutes. Arcem Schenckianam inter alios Duces recuperavit. 28. Palatinatum adiit cum Frederico Henrico Naſſoviæ Comite, jam Arauſionenſi Principe. claris obſidionibus, Grollæ, Sylvæducis, Venloæ, Trajecti ad Moſam, Berkæ interfuit. 29. Præfectura Braſiliæ ipſi confertur. ratam habent Ordines & Auriacus. ibid. abitus in Braſiliam. 30. tempeſtate in Britanniam truditur. ibid. Valmudæ moratur. 31. Omina. inſulas C. Viridis appellit. ibid. ad Majam inſulam. 32. tranſit Æquinoctialem lineam. ibid. Braſiliam venit. ibid. excipitur à ſuis. 33
Mauritii prima cura inquirere in militiæ ſtatum. 33. milites præſidiis ab ipſo ſepoſiti. bello ſervati. Commeatus. ibid. Arma. 34. prudentia Comitis. ib. ad bellum ſe accingit. ibid. in hoſtem movet. 35. aciei ordo. 36. hoſtem munitionibus pellit. ibid. arcem Povacaonam obſidet. ſtativa ordinat. 37. vincit. 38. Banjolam perſequitur. 39. Arces duas condi imperat ad ripam S. Franciſci. 42. Openedam venit. ibid. redit in Reciffam, ordinat Rempublicam. 47. quam invenit corruptiſſimam. ibid. legibus roborat. 48. in peſſimos animadvertit, indignos removet, magiſtratus conſtituit, orphanotrophia, Noſodochia, victus demenſa præfinit. molas fugitivorum vendit. ibid. Arces reſtaurat, alias diruit, Braſilianos in veteres ſedes remittit, Barbaros humaniter habet, ad poſtulata Luſitanorum reſpondet. 49. quæ Religionem attinet, curat. 51. Minæ Arcis in Africa expugnationem per Coinum conficit. 53. Quo jure in Africam moverit. 60. in Paraybæ & fluv. Grandis præfecturas proficiſcitur. 69. in Parayba caſtella reſtaurat. 24. redit in Reciffam. 76. gratulatur Auriaco ob victam Bredam. ibid. in Bahiam trajicit. 79. occupat anguſtias. arces capit. 80. Expeditio ejus in Portum omnium Sanctorum ſive Bahiam. 77. rationes expeditionis. ibid. cauſæ ſolutæ obſidionis. 82. ejus Epiſtola ad Potentiſſimos Ordines poſt ſolutam Bahiæ obſidionem. 85. reſpondent Europæi rectores. 87. ſua provinciis inſignia largitur in ſigillis. 99. limitaneis locis proſpicit adverſus claſſem Hiſpanicam. 102. hortum in Inſula Vazii condit. 143. urbem Mauritiam. 146. etiam pontes duos. ibid. Reciffam Inſulæ jungit. 149. inſulam Continenti. 151. Ob appulſum claſſis Hiſpanicæ munitioni Arcium paſſim invigilat. 152. ad Tapujarum Regem ſcribit. 181. Seregippam occupat. 203. Iolum in Angolam mittit, qui Loandam capit. 204. & inſulam Thomæ. 208. in Maragnanam provinciam movet. 223. novos modos Societati aperit proferendi imperii. 227. tabulas accipit Actorum inter Fœder. Ordd. & Triſtanum Mendozam. 228. earum ratihabitio. ibid. ſubitam militiæ mutationem diſſuadet, leniter habendos Luſitanos monet, & promiſſa ipſis præſtari. 235. anniverſarios rectores minus probat. ibid. militiæ cenſum contrahit. de immunitatibus colonorum cogitat. 237. agros ad culturam vendit. ibid. moderationi ſtudet, corrigit monetæ valorem. 239. iterum dimiſſionem petit. tandem impetrat. ibid. urgent manſionem Senatores Braſilienſes. ibid. in Alagoas abit. 249. ejus litteræ ad Provinciarum Braſiliæ rectores. 291. & provinciarum reſponſio. ibid. Palmares majores turbat. ibid. litteræ ad Fœderatos Ordines. 292. imperium Senatui Supremo tradit. 294. formulam regiminis ſcribit. ibid. Mauritiâ abit. 312. Paraybâ abit. 314. in Texelæ portum appellit. ibid. excipitur à ſuis. 315. ejus genus, ſtemma, avus, pater, mater, fratres, ſorores. 326. 327. ejus apud Braſilianos vivendi ratio. 328. redux magnis dignitatibus ornatur. 332
Mauritiopolis. 136
Mercandi licentiam ſingulis fieri ſuadet Comes. 88
Mercator apud Belgas Senatum facit & cur? 8
Merces Orientalium. ibid.
Michael Gibertonus Arcis Portus Calvi gubernator. 38
Militarium cenſus per Braſiliam. 139
Minæ Arcis deſcriptio. 53. antehac fruſtrà à noſtris tentata. 54
Mocha & Maria inſulæ Chiles. 263
Molæ Paraybenſium octodecim. 71
Momenta Navigationis Indicæ Hiſpanorum judicio. 9
Momenta geſtorum per Societatem Occidentalem uſque

 ad

ad An. 1636 *navium numerus. ereptarum hoſtibus.* 27. *ſpoliorum ſumma. damna illata hoſtibus. precia mercimoniorum.* 28
Mongoapa fluvius Paraybæ. 69
Morbili & variolæ graſſantur. 228
Moribeca, pagus. 40
Morbus endemius in inſula Thomæa Belgas corripit. 209. *cauſæ morborum.* 210

N.

Narratio defectionis à Rege Luſitaniæ. 229. *cauſæ.* ibid.
Navigationes & commercia malis conſiliis impediri. 5
Navigatio Societatis Orientalis ad Indos veteres. 6. *ejus ſucceſſus & amplitudo.* 7
Navigatio Societatis Occidentalis in Occidentem. 10. *diſceptatio an ea expediat.* ibid. *rationes Suaſoriæ.* ibid. *diſſuaſoriæ.* 11
Navium cenſus. 140
Neceſſitas Coloniarum probatur. 89
Nentoquiendus ſummus Chilenſium gubernator. 268
Nhanduguacu, Aranea maxima. 133
Nicolaus Yprenſis Comiti ſcribit. 54
Niger fluvius Africæ. 62
Nigritarum in Afris deſcriptio. 61. *eorum mores.* 62
Nigredo Æthiopum unde. 61
Nigritarum Reguli in Afris pacem petunt. 56
Nuntium de victa ab Auriaco Breda. 64

O.

Olindæ deſcriptio. 39
Olindæ deſtructio. 147
Openeda oppidulum ad ripam S. Franciſci. 42
Oſornum regni Chilenſis civitas. 266
Oratio Mauritii ſuper litteris Artiſoſkii ad D. Burchium. 104
Oratio Mauritii ad Braſilianorum duces. 153
Oratio Mauritii ad Navarchos. 164
Organes Scopuli. 92
Oriens cur calida ferat. 8
Orientem navigari ad Reipub. decus facit. 8
Otto Comes Naſſoviæ. 326

P.

Palmares Majores turbati. 291
Palmarium Majorum & Minorum deſcriptio. 243
Palmarum plures ſpecies. 246
Parayba, fluvii quoque nomen. 69
Paraybæ deſcriptio. 69. *ejus flumina.* ibid. *proventus.* 70. *animalia, incolarum ſors.* ibid.
Paraybenſes pagis habitant ſeptem. 71
Paraybæ Ingenia. 123
Paraybam noſtri vicere Anno 1634.
Pavaoſa urbs Inſulæ Thomææ. 208
Penſiones molarum, Pençao. 102
Petrus Heinius in Occidentem navigat. 16. *claſſem Hiſpaniæ antè exuſſerat.* ibid. *claſſem Novæ Hiſpaniæ argentiferam capit ad Matancæ portum vel Sinum.* ibid. *ejus laudatio. mors.* ibid.
Permutatione mercium mercandi vetus mos. 60
Pernambucenſis Præfecturæ deſcriptio. pagi ſedeſque. peculium Eduardi Albuquercquii. 39
Pernambucenſis provinciæ portus, flumina, territoria, urbes, pagi, Ingenia. 122
Pernambucenſis ſoli laudatio. 316
Petrus Viſtus Nigrita prædonum anteſignanus. 192
Philippæa Arx Paraybæ, nunc Frederica. 69
Picardus in prædones mittitur. 76
Picardus & Lochmannus cæduntur. 187
Pigritiæ animal. 132
Pinda-una pagus Paraybenſium. 71
Piraembu piſcis. 133
Piretaguari avis. ibid.
Pontificiorum cancelli. 310
Populationis quis finis eſſe debeat. 190
Portus Calvus. 41
Potoſini montis deſcriptio. 279
Potorii calices, Calabas. 126
Poyuca. 40
Præfecturæ Fluminis Grandis deſcriptio. 73. 74
Prælium cum Ludovico de Borgia. 26
Prælium navale inter Scuppium & Hiſpanos. 75
Prælium navale inter Galeones tres & quatuor naves Belgicas. 157
Promontorium Corſicum. C. Corſo. 55
Promontorium Corientes. 92
Pſittaci. 133
Puelcarum natio effera inter Chilenſes. 265
Puntalium oppidum in Flum.Grandis præfectura. 123
Puraqua, torpedo. 133

Q.

Querelæ Comitis. 99
Querelæ de malè inſtructis navibus, male veſtito milite, de minoribus navigiis. 141. *de ærario.* 142
Querela Legati Luſitanorum Regis. 227. *reſponſio.* ibid.

R.

Rationes, ob quas Inſulam Vazii Reciffæ necti per pontem placuit. 148
Rationes populandi hoſtiles terras. 191
Rationes, ob quas ditiones Africanas Braſilio imperio jungi expediat. 207. *ſecus viſum Societatis rectoribus.* ibid.
Rebellio Maragnanorum. 240
Reciffa ſive Receptus, unde ſic dictus. 40
Reciffa præfertur Tamaricæ. 52

Reductus Dominæ Brunonis. 135
Regiones Auſtrales Vcaorum in regno Chilenſi. 264
Renatus Cabilionenſis Naſſovius. 326
Reſcripta ad Eccleſiaſtarum poſtulata. 67
Reſponſio Mauritii ad litteras Artiſoſkii. 114
Rex Congi & Comes Sohnenſis ad Comitem ſcribunt. 244
Roſſas, agri. 70
Rudolphi Baronis iter. 249

S.

Saccharum duplex vetus & Novum, an idem an diverſum. 71
Sacchari elaborandi ratio. 72
Sacchari formæ variæ. 73
Saccharum aliud molle, aliud concretum. ibid.
Saccharum concretum à forma aliud Pyramidale, Miſcellaneum, Cantium & Penidium. ibid.
Saccharum Pyramidale diſtinguitur in Maderenſe, Canarium, Finale, Meliſſium & Thomæum. ibid.
Sacchari cultura. 128
Sacchari proventus quantus olim fuerit. 315
Salinæ apud Vpamemam. 226
Scaddæus centurio Arcem in Maragnana provincia capit. 224
Scholæ apertæ. 45. *catecheſes ſcriptæ.* ibid.
Scuppius in Alagoas abit. 41
Scuppius prœliatur mari cum Hiſpanis. 75
Scuppii civitas. 137
Sebaſtianus Soto Luſitanus. 37. *fallit Picardum.* ibid.
Senatus Secretioris & Politici laudatio. 46
Senatus Politici Senatores qui. 129
Seregippam Capitaniis accenſet Oliveira. 25. *armentis abundat.* 64
Seregippa. 315
Serinhæmum. 41
Servatii Carpentarii Aſſeſſoris laus. 121
Servorum alii Afri, alii Braſilienſes, vel ex Maragnone traducti. 128
Siarenſes pacem à Comite petunt. 66
Siaræ deſcriptio. quales olim indigenæ. 67
Siarenſium defectio. 290
Sigilla provinciarum. 99. *Supremi Senatus.* 100. *Politici Senatus, Pernambucenſis Curiæ, Tamaricenſis, Paraybenſis, Flum. Grandis.* ibid.
Sigiſmundus Scuppius. 27
Simon Alvares de la Benha Doctor. 247
Sinus Valentinus. 273
Societas Orientalis mercatur & prœliatur. 8
Societas Occidentalis & Orientalis, hoſte Velaviam & Amersfortiam tenente, ſuo milite, opibus & armis Patriam juvant. 17
Societas Occidentalis antea diſtracta fuit in plures mercatus. 60
Songo regio & civitas. 245
Sorlingæ Caſſiterides Ptolomæi creduntur. 30
Status Braſiliæ antè adventum Comitis. 25. *ſtatus belli.* 26. *ſtatus politicus.* ibid.
Status Braſiliæ exhibitus per Adr. Duſſium. 121
Status rationum ærarii. 193
Status militiæ exhibitus per Tolnerium. 235
Status Braſiliæ referente Mauritio. 315. *& ſeq.*
Strutio. 133
Summa geſtorum à Mauritio. 329
Supplicium ſumitur de ignavis Ducibus. 187

T.

Tabulæ Braſiliæ Mauritianæ quatuor. 24
Tamaricæ Ingenia. 123
Tamendoæ. 132
Tapujæ Braſilianorum natio effera. 43
Tapujarum legati Comitem adeunt. 74
Tapujarum tria millia ſe Belgis jungunt. 181
Tapujarum deſcriptio, regiones. 249. *corporum habitus, mores, arma, rex, lotionis ritus.* 250. *Victus, exercitia, amores, Sponſæ, Sacerdotes & exorciſtæ.* 251. *infantum inciſio.* 252. *nobiles, matrimonia, ſacra.* 253. *medicina, piſcatura.* 254. *numen. purgandi modus, feſta, certamina, anguibus veſcuntur.* 255. *amicorum cadavera vorant, etiam oſſa & capillos.* 256. *Regis inaugurandi mos. animas immortales credunt.* ibid. *panis conficiendi modus. Iandovius Rex. ejus facinus crudele.* 257
Tapujarum Rex filios ad Comitem mittit. 313. *Tapujæ aliquot unà trajiciunt.* 313
Tatuſiæ. 132
Teca genus farris apud Chilenſes. 272
Teju lacerta. 133
Termini Navigationis in Occidentem conſtituti. 15
Tigrides. 132
Tourlonius hoſtem vincit. 180
Trajecti ad Moſam irruentem Papenheimium reppulit Mauritius. 29
Triplex hominum ordo, cui imperandum. Militares, mercatores, & cives. 294
Truxillum. 26
Tuberones piſces. 133
Tucana avis. ibid.
Turris Garciæ d'Avila. 63
Tupuja reticulum, quo infantes geſtant Braſilienſes. 23

V.

Velitationes Mauritii cum Banjola. 35
Vendere homines quibus familiare, quibus non. 46
Veſpucius. 14
Veterum de imperio maris contentiones. 5

Vidalius & Pachecus Pernambucum veniunt. 240
Villa-rica civitatis & provinciæ nomen in Chili. 265
Vimeni præfecti Chilenſium. 268
Vna vel Huna fluvius & pagus. 35. 41
Vnni arbor apud Chilenſes. 272
Vrbs Spiritus ſancti fruſtrà tentata. 192

Y.

Ypupiapræ Tritones. 134

Z.

Zabucales arbores. 134
Zaire fluvius Æthiopiæ. 245

CORRIGENDA.

PAg. 13. *leg.* anthropophagos. *ibid. l.* aurea. *p.* 20. *l.* quidam. *p.* 24. Regem dominum agnoſcunt, adde: vel agnoverunt. *pag.* 30. *l.* truditur. *p.* 39. *l.* templiſque nuper conſpicua. *p.* 41. *l.* numerata fuere ſeptuaginta & ultrà. *p.* 43. *l.* centies ſex ſeptemve à mari miliaribus. *p.* 45. *l.* puerorum. *ibid.* cum quibus civium fortunæ flagellantur, *dele* cum. *pag.* 48. *l.* noſtræ. *p.* 67. *l.* vectigalium. *p.* 73. *l.* Penidium. *p.* 80. *l.* Ducum. *p.* 99. *l.* beatum. *p.* 100. *l.* Senatui. *p.* 130. *l.* Petrus Baſſius. *p.* 156. *l.* Vazius. *p.* 170. *l.* Baxios. *p.* 173. *l.* deſideratos. *p.* 198. *l.* Grandis. *p.* 234. *l.* Potentiſſimorum. *p.* 244. *leg.* donum. *p.* 246. *l.* fluit. *p.* 247. *l.* ancipiti. *p.* 252. *l.* prudentiſſimus ſcriptor Tacitus. *p.* 259. *l.* inſtructas. *p.* 279. *l.* tredecim. *p.* 286. *l.* acanthis. *p.* 288. *l.* teſtes. *p.* 293. *l.* publicè. *p.* 316. *l.* ſaxis rigent. *pag.* 320. *l.* credulorum. Si qua alia occurrant, lectoris æquitas diſpungat.

F647.
B141r